

Խաթունա Դոլիձե, Նինո Ցիսցաձե, Թամթա Կուխալեշվիլի

ՎԱՂ ՄԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ՝ ԽԱՂ

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ
2-ԻՑ 6 ՏԱՐԵԿԱՆ
ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

**ՎԱՂ ՄԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ` «ԽԱՂ»**

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

2-ԻՑ 6 ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Վերամշակված տարբերակի հեղինակներ.

Խաթունա Դոլիձե, Սան Դիեգոյի պետական համալսարանի նախադպրոցական դաստիարակության ու կրթության նախագծի փորձագետ, Իլիայի պետական համալսարանի դոցենտ:

Նինո Տինցաձե, Սան Դիեգոյի պետական համալսարանի նախադպրոցական դաստիարակության ու կրթության նախագծի փորձագետ, Իլիայի պետական համալսարանի ասոցացված պրոֆեսոր:

Թամթա Կուխալեշվիլի, Սան Դիեգոյի պետական համալսարանի նախադպրոցական դաստիարակության ու կրթության նախագծի փորձագետ, Իլիայի պետական համալսարանի դոկտորանտ:

Խորհրդատուներ.

Էլիզաբեթ Սթիդ (Elizabeth Steed), Սան Դիեգոյի պետական համալսարանի նախադպրոցական դաստիարակության ու կրթության նախագծի գլխավոր փորձագետ:

Սառա Գարրիթի (Sarah Garrity), Սան Դիեգոյի պետական համալսարանի նախադպրոցական դաստիարակության ու կրթության նախագծի հիմնական փորձագետ:

Ծրագրի ղեկավար՝ Նենսի Ֆրեյ (Nancy Frey)

Նկարիչ՝ Լեքսո Ռատիանի

Ոճի խմբագիր՝ Թամար Տֆիտիշվիլի

Բնօրինակի հեղինակներ՝

Խաթունա Դոլիձե, Թամար Բաթրաձե, Նինո Ձիջավաձե

Գրքում օգտագործվել են հետևյալ մանկապարտեզների լուսանկարները.

Թբիլիսիի թիվ 6 մսուր-մանկապարտեզ, Բուխարայի թիվ 2 մսուր-մանկապարտեզ, Բաթումիի թիվ 34 մանկապարտեզ, Բաթումիի թիվ 30 մանկապարտեզ, «Կանաչ բալ» վաղ կրթության կենտրոն

Նշում

Այս մեթոդական ուղեցույցը թարմացված տարբերակով մշակվել է Սան Դիեգոյի պետական համալսարանի (SDSU) կողմից:

Աշխատությունը կատարվել է Վրաստանի կրթության, գիտության և երիտասարդության նախարարության կողմից իրականացվող «Նորարարության, ներառման և որակի նախագիծ - Վրաստան I2Q (WB)» ծրագրի շրջանակում՝ Համաշխարհային բանկի ֆինանսական աջակցությամբ:

ԾԱՌԱՅԱՐԱՐՈՒՄ, ԶԵՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ԱՆՈՒՅՈՒՄԻ ՆԱԾԻՆԵՐԸ

WORLD BANK GROUP

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ
ԻՆՎԵՍՏԻՑԻԱ ԵՎ ՊՈՋԱՆԱԿԱՆ
ԿՈՊԻՐԱԿՆԵՐԸ

SDSU

San Diego State
University

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Առաջաբան	5
Ներածություն	7
Մաս 1. Ուսումնական ծրագրի նպատակներն ու սկզբունքները	13
Գլուխ 1. Արժեքներ և առաջնորդող սկզբունքներ	13
Գլուխ 2. Ուսումնական ծրագրի նպատակները	21
Մաս 2. Կրթական գործընթաց	31
Գլուխ 3. Հարաբերություններ և հաղորդակցություն երեխաների հետ	31
Գլուխ 4. Խաղ և հետևել երեխայի հետաքրքրություններին (երեխայի և մեծահասակի կողմից նախաձեռնված գործունեություններ)	40
Գլուխ 5. Թեմատիկ մոտեցում և նախագծային մեթոդ	63
Մաս 3. Ուսումնական ծրագրի նպատակներն ու զարգացող բնութագրերը	84
Գլուխ 6. Խմբի միասնություն և զարգացող բնութագրեր	85
Գլուխ 7. Հետազոտություն-հայտնագործություն և զարգացող բնութագրեր	120
Գլուխ 8. Ներառական կրթություն. տեսե՞ք երեխային, օգնե՞ք նրան, ով դրա կարիքն ամենաշատն է զգում	160
Գլուխ 9. Ռազմավարությունների և ակտիվությունների օրինակներ	172
Մաս 4 Կրթական միջավայրի կազմակերպում	202
Գլուխ 10 Ֆիզիկական միջավայրի կազմակերպում	202
Գլուխ 11. Ժամանակ ու կարգացուցակ	222
Մաս 5 - Գնահատում, պլանավորում, կշռադատում	228
Գլուխ 12. Տեսնել, նշել, մտածել	228
Գլուխ 13. Կրթական գործընթացի պլանավորում	247
Մաս 6 - Համագործակցություն ընտանիքի և անձնակազմի հետ	275
Գլուխ 14. Համագործակցություն ընտանիքների հետ	275
Գլուխ 15. Անձնակազմի համագործակցությունը	282

Մաս 7 - Գործնական օրինակներ.....	287
Գլուխ 16. 2-3 տարեկանների խումբ	287
Գլուխ 17. 3-4 տարեկանների խումբ	297
Գլուխ 18. 4-5 տարեկանների խումբ	308
Գլուխ 19. 5-6 տարեկանների խումբ.....	315
Գլուխ 20. Խառը տարիքային խումբ	330
 Տերմինների սահմանում	339
Օգտագործված գրականություն	343
Հավելված 1. Չարգացման հարցաթերթիկ՝ համաձայն Երեխաների դաստիարակության ու կրթության պետական չափորոշի	345
Հավելված 2. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք	365

Վաղ մանկության կրթության ուսումնական ծրագիրը՝ «Խաղը», կրթության ու գիտության նախարարության և Իլիայի պետական համալսարանի հետ համագործակցությամբ, 2020 թվականին ստեղծված մեթոդական ձեռնարկի թարմացված տարբերակն է:

Թարմացված Ուսումնական ծրագիրը մշակվել է Սան Դիեգոյի պետական համալսարանի կողմից՝ Համաշխարհային բանկի նվիրատվությամբ և Վրաստանի կրթության, գիտության ու երիտասարդության նախարարության աջակցությամբ:

Թարմացված Ուսումնական ծրագիրը մշակվել է «Նորարարություն, ներառականություն և որակ - Վրաստան I2Q (WB)» նախագծի շրջանակում, որի նպատակն է բարելավել վաղ և նախադպրոցական դաստիարակության ու կրթության հաստատությունների կառավարման համակարգն ամբողջ երկրում և բարձրացնել ծրագրերի որակը:

Ուսումնական ծրագրի սկզբնական տարբերակը նախատեսված էր 2-ից 5 տարեկան երեխաների հետ աշխատող կրթական անձնակազմի համար: Ուսումնական ծրագրի թարմացված տարբերակը ներառում է նաև 5-6 տարեկան երեխաների տարիքը և այն կարելի է օգտագործվել ինչպես վաղ մանկության կրթության հաստատություններում, այնպես էլ դպրոցական պատրաստվածության հանրակրթական ուսումնական հաստատության միջավայրային խմբերում: Սկզբնական տարբերակը բաղկացած էր երկու մասից, իսկ թարմացված տարբերակը համատեղում է մեթոդական և գործնական մասերը:

Ուսումնական ծրագրում թարմացվել են հետևյալ գլուխները՝ «Ուսումնական ծրագրի նպատակները», «Դիտարկում-գնահատում», «Պլանավորում», «Թեմատիկ մոտեցում և նախագծային մեթոդ», «Ռազմավարություններ», ինչպես նաև «Ֆիզիկական և ժամանակային միջավայր»:

Ուսումնական ծրագրին ավելացվել են հետևյալ գլուխները՝ «Երեխաների հետ հարաբերություններ և հաղորդակցություն», «Երեխայի հետաքրքրություններին և հետաքրքրություններին հետևելը», «Խմբային միասնություն և զարգացող բնութագրեր», «Հետազոտություն-բացահայտում և զարգացող բնութագրեր», «Ներառական կրթություն. տես երեխային, օգնիր նրան, ով ամենաշատն է կարիքը ունենում», «Գործնական օրինակ 5-6 տարեկան երեխաների խմբի համար»:

Ուսումնական ծրագրի գլուխները հարստացված են գործնական սցենարներով և օրինակներով, թարմացված ծրագրի նմուշներով, վրացական մանկապարտեզներում նկարահանված տեսանյութերի օրինակներով ու հետևյալ թեմաների մասին ներդիրներով.

- Ինչպես խթանել մտածողությունը և դատողությունը
- Ինչու է խաղը կարևոր
- Մանկապարտեզում բուլինգի կանխարգելում
- Ինչպես և ինչու կարդալ գրքեր երեխաների համար
- Հնչյունաբանական գիտակցության զարգացում
- Հետաքրքրություն՝ գրելու և գրվածքի նկատմամբ
- Ինչպես տալ հետազոտությունը խթանող հարցեր
- Ինչպես խրախուսել պատմողական ունակությունները

- Ինչպես խթանել խնդիրներ լուծելու կարողություններն ու մաթեմատիկական գիտակցությունը
- Երեխայի պորտֆոլիո
- Ուսուցչի պորտֆոլիո
- Դիտարկում- պլանավորման փոխկապակցվածություն

Ուսումնական ծրագիրը, հավելվածների տեսքով, առաջարկում է գնահատման երկու տեսակի գործիքներ՝ «Երեխայի դաստիարակության և կրթության պետական չափորոշի» հիման վրա ստեղծված զարգացման հարցաթերթիկ (Հավելված 1.) և խմբի դինամիկան դիտարկելու գործիք՝ ուսումնական ծրագրի նպատակներն ընտրելու համար (Հավելված 2.):

«Խաղ» ուսումնական ծրագիրը ստեղծվել է վաղ մանկության և նախադպրոցական կրթության հաստատությունների ու 2-ից 6 տարեկան երեխաների հետ աշխատող անձնակազմի համար: Այն ներկայացնում է ինչպես ընդհանուր, այնպես էլ կոնկրետ ցուցումներ, գիտելիք ու փորձ, թե ինչպես պետք է ստեղծվի վաղ տարիքի երեխաների համար բազմակողմանի զարգացման միջավայր, որտեղ երեխաները կարող են խաղալ և սովորել ուրախությամբ, ոգեշնչմամբ և ակտիվ ներգրավվածությամբ:

Տեսական ու հայեցակարգային հիմունքներ

«Խաղ» ուսումնական ծրագիրը հիմնված է երեխայակենտրոն մոտեցման սկզբունքների վրա, որը համատեղում է տարբեր տեսությունների հիմնական գաղափարներն ու գործնական մոտեցումները: Այս ուսումնական ծրագիրը առաջնորդվում է այնպիսի մեթոդաբանություններով, որոնք ընդգծում են երեխայի հետաքրքրությունների և կարիքների առաջնահերթությունը:

Ֆրիդրիխ Ֆրոբելի խաղի վրա հիմնված ուսուցումը-մանկությունն, ինքնին, մարդկային զարգացման կարևոր փուլ է, և ոչ թե չափահասության «նախապատրաստման» շրջան: Երեխաները, հոգատար միջավայրում, աշխարհի և իրենց մասին սովորում ու զարգանում են խաղի և ուսումնասիրության միջոցով: Նրանք ավելի լավ են զարգանում, երբ տրվում է բազմակողմանի զարգացման (մտավոր, ֆիզիկական, սոցիալական և հոգևոր) և բնությանը մոտ լինելու հնարավորություն:

Ջոն Դյուլիի կրթության հայեցակարգը-կրթությունը հիմնված է փորձի ու սոցիալական փոխազդեցության, և ոչ թե փաստերը մտապահելու վրա: Դաստիարակի փորձը արտացոլվում է հատուկ կազմակերպված միջավայրում, և դրա ելակետը երեխայի հետաքրքրությունները, ակտիվություններն ու այդ միջավայրում աշակերտի ազատ կամքի դրսևորումն է: Սովորելու ներուժը կյանքի առօրյա փորձառություններում է: Աճի համար կարևորը փորձառության շարունակականությունն է:

Ժան Պիաժեի և Լև Վիգոտսկու կոնստրուկտիվիզմը-գիտելիքները ձեռք են բերվում երեխայի կողմից շրջակա միջավայրի ակտիվ հետազոտման և ուսումնասիրության միջոցով: Վաղ տարիքում ուսուցման և զարգացման համար խաղը չափազանց կարևոր նշանակություն ունի: Շրջակա միջավայրի հետ փոխազդեցությունը կարևոր է աշխարհի մասին գիտելիքների ձևավորման համար: Դաստիարակը երեխային օգնում է ուսուցման ձևավորման ու հաջորդականության հարցում և թույլ է տալիս նրան ուսուցման կոնկրետ ու ֆիզիկական փորձից անցնել դեպի վերացական, բանավոր և մտավոր հասանելիության: Այս գաղափարախոսության մեջ դաստիարակը գիտելիքների փոխանցող չէ: Նա ուշադիր դիտարկում է երեխաներին և ստեղծում է ուսուցման համար հարմարավետ միջավայր:

Ռեջիո Էմիլիայի մոտեցումը

Ուսումնական ծրագրի հենասյուներից մեկը Ռեջիո Էմիլիայի մոտեցումն է, որը երեխային համարում է կարող, ակտիվ և ստեղծագործ անհատ: Այս մոտեցումը հատուկ ուշադրություն է դարձնում երեխայի արտահայտման բազմաթիվ ձևերին («100 լեզու») և երեխաների ակտիվ մասնակցությանը ուսումնական գործընթացին: Դրա հետ մեկտեղ, թեմատիկ և նախագծային մոտեցումն օգնում է հետազոտությանն ու բացահայտմանը՝ երեխաներին առաջարկելով խորը և ստեղծագործական փորձառություններ: Այս մոտեցումների համադրությունը, մարտահրավերներով բազմազան միջավայրը, երեխային մոտիվացնում է նոր գիտելիքներ և հմտություններ ձեռք բերելու համար:

Ստեղծագործ (կրեատիվ) ուսումնական ծրագիր

Ստեղծագործ ուսումնական ծրագիրը նպատակ ունի ապահովել երեխայի համալիր զարգացումը, որտեղ ստեղծագործականությունը, ինքնապատահությունը և քննադատական մտածողությունը առաջատար գործոններն են: Դրա կրթական տարածքը բաժանված է ըստ հետաքրքրությունների ոլորտների: Կրթական ծրագիրը ներառում է բազմազան թեմաներ՝ հարմարեցված երեխաների հետաքրքրություններին, որոնց շուրջ կազմակերպված կրթական գործընթացը տարբեր կենտրոններում ակտիվությունների տեսքով է իրականացվում: Երեխաներն իրենց ցանկությամբ և ընտրությամբ զբաղվում են տարբեր տեսակի խաղերով, ինչը պայմաններ է ստեղծում նրանց բազմակողմանի զարգացման համար:

Պիրամիդային մոդելը և սոցիալ-հուզական ուսուցումը

Ուսումնական ծրագիրը հիմնված է բրգաձև մոդելի վրա, որը շեշտում է վաղ տարիքում սոցիալական և հուզական զարգացման կարևորությունն ու առանձնահատկությունը: Երեխաների սոցիալական և հուզական ունակությունների զարգացումը կարևոր է ոչ միայն անհատական բարեկեցության, այլև խմբում միասնության ու համագործակցության հմտությունների զարգացման համար: Այս մոդելը ապահովում է անվտանգ, աջակցող միջավայր, որտեղ երեխաները կարող են սովորել ճանաչել, կարգավորել և հասկանալ հույզերը:

Չարգացմանը համապատասխան փորձուսում

Չարգացման համապատասխան փորձուսման տարրերը ներառված են Ուսումնական ծրագրում՝ ապահովելով երեխայի յուրահատուկ կարողությունների և կարիքների բավարարումը: Մեծահասակի կողմից նախաձեռնված և նպատակաուղղված փորձուսումն օգնում է երեխաներին ավելի խորը ներգրավվել և կիրառել սեփական ունակությունները կոնկրետ իրավիճակներում: Տարիքին ու զարգացմանը համապատասխան, անհատականացված մոտեցումները նպաստում են երեխաների մոտիվացիայի և ինքնապատահության աճին, ինչը կարևոր է ինչպես սոցիալական, այնպես էլ ակադեմիական հաջողության համար:

Երեխան և դաստիարակը՝ ըստ Ուսումնական ծրագրի

Ուսումնական ծրագիրը երեխային դիտարկում է որպես **հետաքրքրասեր, հաստատակամ և անկաշկանդ**: Նա հետաքրքրությամբ ուսումնասիրում է, ազատորեն հարցեր է տալիս, փնտրում է այդ հարցերի պատասխանները, հաղթահարում է մարտահրավերները, ինքնավստահ է, ձախողման դեպքում չի հանձնվում, ազատ է և երջանիկ:

Նույն Ուսումնական ծրագրով դաստիարակը բարյացակամորեն շփվում է երեխաների հետ, պատասխանատու է, մտածում է իր քայլերի մասին (**ռեֆլեքսիվ**) և **հարգում է ուրիշներին**: Նա զգայուն է երեխայի կարիքների նկատմամբ և ժամանակին արձագանքում է դրանց, անկեղծորեն ճանաչում և գնահատում է երեխայի առանձնահատկությունները, անհատականությունը, հույզերը, ցանկությունները, նվաճումները և իրավունքները: Նրա արհեստավարժության ու իրավասության հիմնական գործիքը՝ իր աշխատանքի նկատմամբ մշտական հոգածությունը, մտածումն ու վերլուծությունն է:

Խաղը որպես ուսուցման հիմնական միջոց

Խաղը Ուսումնական ծրագրի կենտրոնական առանցքն է և հետևում է երեխայի բնական հետաքրքրասիրությանն ու ստեղծագործականությանը: Խաղը ստեղծում է հնարավորություններ, որտեղ երեխան կարող է լինել ինչպես անհատական, այնպես էլ խմբային խաղերի մասնակից, սովորել, փորձարկել ու ստեղծել նոր իրողություններ: Ուսումնական ծրագիրը հատուկ շեշտադրում է կատարում երեխայի ակտիվ մասնակցության, հետաքրքրությունների և ակտիվությունների որոշման մեջ նրա առաջատար դերի վրա, իսկ մեծահասակները հանդես են գալիս որպես առաջնորդող և աջակից:

Միջավայրը և բազմազան փորձառությունների կարևորությունը

Ֆիզիկական միջավայրը երեխայի ինքնադրսևորմանը և մոտիվացիային նպաստող կարևոր ասպեկտներից է: Բաց նյութերի հետ շփվելն ու բնական միջավայրի հետ ծանոթացումը երեխաներին առաջարկում է բազմազան փորձառություններ, որոնք նպաստում են նրանց ամբողջական զարգացմանը: Ուսումնական ծրագիրը հիմնված է այն գաղափարի վրա, որ երեխան սովորում է շրջակա միջավայրի, մարդկանց և նյութերի հետ բազմակողմանի հարաբերության միջոցով: Բազմակողմանի զարգացմանը նպաստում է հարուստ փորձը, ներառյալ՝ ստեղծագործական և խորքային հետազոտական ունակությունների ձևավորումը:

Ուսումնական ծրագրի բովանդակությունը

Ուսումնական ծրագիրն ունի երկու հիմնական նպատակ՝ խմբի միասնություն և **հետազոտություն ու հայտնագործություն**: Խմբի միասնությունը ներառում է երեխաների անհատական, սոցիալական, հուզական և հաղորդակցման ունակությունների նկատմամբ հոգածությունը, ինչպես նաև խմբի անդամների միջև հարաբերությունների խթանումն ու նրանց՝ որպես մեկ թիմի ձևավորումը: Հետազոտություն-հայտնագործությունը հետազոտական ունակության հետ միասին միավորում է նաև հետաքրքրասիրությունն ու ստեղծագործական ունակությունները: Սա, իր հերթին, դրսևորվում է ավելի կոնկրետ

ունակություններում, ինչպիսիք են՝ նորույթի նկատմամբ հետաքրքրությունը, հարցեր տալը, ենթադրություններ անելը, կենտրոնանալը, առարկաների և իրադարձությունների դիտարկումը, փորձարարությունը, դասակարգումը, համեմատումը, իրադարձությունների միջև պատճառահետևանքային կապերի հաստատումը, վերլուծությունը, քննադատական մտածողությունը, խորհրդանշական մտածողությունը, մեկնաբանությունը, խնդիրների լուծումը և ստեղծագործելը:

Ուսումնական ծրագիրը ամբողջական է և հավասարապես կարևորում է երեխայի զարգացման բոլոր ոլորտները, որպեսզի լայն և ամուր հիմք ստեղծի երեխայի ուսուցման և բարեկեցության համար: Ուսումնական ծրագրում երկու նպատակների տարանջատումը չի նվազեցնում մյուս ոլորտների կարևորությունը, ընդհակառակը, այդ նպատակներին հասնում են տարբեր ունակությունների զարգացման միջոցով: Ուսումնական ծրագրի նպատակներին հասնելու համար, դաստիարակը պետք է հոգ տանի երեխաների տարբեր ունակությունների մասին և հաշվի առնի այն զգայուն ժամանակահատվածները, թե ինչի է պատրաստ երեխան սովորելու և զարգանալու համար, ինչպես ընդհանուր զարգացման, այնպես էլ՝ անհատական առումով: Հետևաբար, Ուսումնական ծրագրի հիմնական սկզբունքը ամբողջականությունն ու երեխայի բազմակողմանի զարգացման նկատմամբ անհատական հոգածությունն է:

BOX: Զգայուն շրջան - շրջան, երբ երեխայի ուղեղը հատկապես պատրաստ է որոշակի ունակություններ յուրացնելու, օրինակ՝ լեզվական ունակությունների զգայուն շրջանը ծննդից մինչև երեք տարեկանն է:

Դպրոցական պատրաստվածության նոր տեսլականը ընդգծում է զարգացման ոլորտների միջև փոխկապակցվածության և զարգացման հաջորդականության կարևորությունը: Փոխկապակցվածությունը ոլորտների միասնություն է ենթադրում, և ոչ թե մեկ առանձին ոլորտի: Օրինակ՝ այնպիսի գիտելիքների հետ մեկտեղ, ինչպիսիք են գույների և ձևերի դասակարգումը, կարևոր են նաև անկախությունն ու հուզական կարողությունը, որոնց համար անհրաժեշտ է ցուցումներ լսելու, ուսման նկատմամբ հետաքրքրություն ցուցաբերելու, նուրբ և խոշոր մոտորիկայի հմտությունների, որոշ ժամանակ անշարժ նստելու ունակություն: Դպրոցական պատրաստվածությունը հիմնված է նախկինում ձեռք բերված հմտությունների և վարքագծի վրա: Այսինքն, պարզ հմտությունների տիրապետումը հանգեցնում է ավելի բարդ հմտությունների տիրապետմանը: Հենց այստեղից է ծագում այն տեսակետը, որ դպրոցին նախապատրաստվելը սկսվում է շատ ավելի վաղ, գործնականում՝ զարգացման առաջին օրվանից, այսինքն, դպրոց ընդունվելուց մեկ տարի առաջ:

Երկու մեծ նպատակներ՝ խմբի միասնության և հետազոտություն-հայտնագործության վրա կենտրոնացած կրթական գործընթացը, իրմեթոդաբանական մոտեցումներով, երեխաներին բազմակողմանի զարգացման և տարբեր ունակությունների ինտեգրման հնարավորություն է տալիս: Դաստիարակի կողմից մշակված ամենօրյա պլանը, մարտահրավերներն ու բազմակողմանի ռազմավարությունները հիմնված են ամբողջականության այս սկզբունքի վրա, որտեղ ժամանակի զգալի մասը նվիրվում է երեխաների կողմից նախաձեռնված խաղերին:

Դաստիարակը հասնում է Ուսումնական ծրագրի նպատակներին՝ երեխաներին ներգրավելով բազմազան և բազմակողմանի փորձառությունների մեջ, որի համար նա օգտագործում է հետևյալ միջոցները.

- **Խաղ**, որը նախաձեռնվում է երեխաների կողմից, հետաքրքիր է, զվարճալի նրանց համար և հանդիսանում է ուսուցման ու զարգացման հիմնական շարժիչ ուժը: Նաև՝ խաղ, որը մշակվում և առաջարկվում է դաստիարակի կողմից, որը հիմնված է երեխաների հետաքրքրությունների վրա ու համապատասխան է և նպաստում է նրանց զարգացմանը:
- **Մարտահրավերներ (սադրանքներ)**, որը ստեղծվում է դաստիարակի կողմից՝ երեխաների մոտ գաղափարներ, երևակայություն և նախաձեռնողականություն առաջացնելու նպատակով: Սա այն ռազմավարություններից մեկն է, որը ռեսուրսների տրամադրման, դրանց հատուկ կազմակերպման ու բանավոր մեկնաբանությունների միջոցով երեխաներին խրախուսել է ենթադրում:
- **Ռազմավարություններ**, դաստիարակի նպատակային գործողություններ, որոնք ծառայում են երեխաների արդյունավետ ուսուցմանն ու զարգացմանը: Ռազմավարությունները կիրառվում են ցանկացած համատեքստում՝ երեխաների կողմից նախաձեռնված կամ դաստիարակների կողմից պլանավորված խաղերում, առօրյա գործունեության ընթացքում՝ կրթական գործընթացը արդյունավետ կերպով իրականացնելու համար:
- **Ֆիզիկական միջավայր**, ինչպես ներսի, այնպես էլ դրսի տարածքների, նյութերի կազմակերպում և պարբերական թարմացում, որը ապահովում է թե՛ դաստիարակի, թե՛ երեխաների կողմից նախաձեռնված խաղերի արդյունավետ իրականացումը:
- Երեխաների և կրթական գործընթացի **դիտարկում**՝ նրանց հետաքրքրությունները բացահայտելու, ուսման ու զարգացման առաջընթացը տեսնելու, կրթական գործընթացը գնահատելու, արդյունավետորեն պլանավորելու և այն երեխաների կարիքներին հարմարեցնելու համար:

Ուսումնական ծրագիր և պետական չափորոշիչներ

Ուսումնական ծրագիրը հիմնված է վաղ և նախադպրոցական կրթության պետական չափորոշիչների վրա, մասնավորապես՝ «Երեխաների դաստիարակության և կրթության չափորոշիչ» և «Վաղ ու նախադպրոցական հաստատությունների միջավայրի և կրթադաստիարակչական գործընթացի որակի չափորոշիչ» վրա (Ծրագրի որակի չափորոշիչ):

Ուսումնական ծրագրի մեթոդաբանությունն ու մոտեցումները լիովին հիմնված են Ծրագրի որակի չափորոշիչի վրա, որը ենթադրում է երեխայի համար զարգացնող, անվտանգ, դրական ու որակյալ կրթական միջավայրի ստեղծում, ինչպես նաև հաշվի է առնում չափորոշիչի այնպիսի ոլորտներ ևս, ինչպիսիք են՝ ընտանիքի և համայնքի մասնակցությունը, մշակութային բազմազանությունն ու ներառականությունը, կառավարումն ու գնահատումը, որոնք նման միջավայր ստեղծելու միջոցներ են: Երեխայի կրթության

չափորոշիչը, զարգացման ոլորտների և թեմատիկ ուղղությունների միջոցով, որոշում է, թե ինչ գիտելիքներ, ունակություն-կարողություններ, արժեքներ ու վերաբերմունք պետք է ձեռք բերի երեխան վաղ և նախադպրոցական կրթության շրջանակում:

Չարգացման ոլորտները և թեմատիկ ուղղությունները՝ երեխայի զարգացման մեկ ընդհանուր գործընթացի երկու սերտորեն կապված բաղադրիչներն են: Մի կողմից, թեմատիկ ուղղությունները նպաստում են երեխայի զարգացման ոլորտներում ունակություն-հմտությունների յուրացմանը և գիտելիքների ձեռքբերմանը, իսկ մյուս կողմից, երեխայի ճանաչողական, խոսքային, սոցիալական, հուզական, ֆիզիկական կարողությունները պայմանավորում են թեմատիկ ուղղություններով գիտելիքների ու ունակություն-հմտությունների աճն ու զարգացումը:

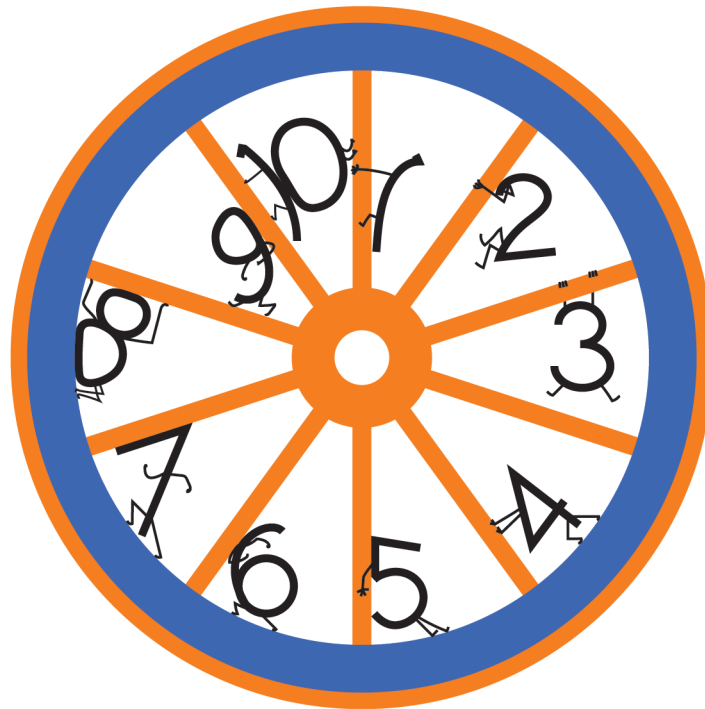

Պետական կրթական չափորոշիչով սահմանված զարգացման յուրաքանչյուր ոլորտի և թեմատիկ ուղղության արդյունքներին հասնելը հնարավոր է Ուսումնական ծրագրի միջոցով: Ուսումնական ծրագրի նպատակներին համապատասխան, երեխաներին բազմազան խաղեր առաջարկելը և դրանցում հետաքրքրությամբ մասնակցելն ապահովում է երեխաների բազմակողմանի զարգացումը: Դաստիարակը, որը ստեղծում է այս փորձառությունները, դիտարկում ու գնահատում է երեխայի անհատական առաջընթացը: Դիտարկման ժամանակ նա առաջնորդվում է կրթության չափորոշիչով, որը սահմանում է երեխաների համար վերը թվարկված ընդհանուր ունակություն-հմտությունները դրսևորելու հատուկ ուղիներ:

Այս հարցերին մանրամասն կծանոթանաք Ուսումնական ծրագրի՝ «Դիտարկում-գնահատում» անվամբ գլուխներից մեկում:

ՄԱՍ 1. ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 1. ԱՐԺԵՔՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐ

Ձեռնարկի այս գլուխը նկարագրում է այն տասը սկզբունքները, որոնց վրա հիմնված է Ուսումնական ծրագիրը, և մեկնաբանվում է դրանցից յուրաքանչյուրը: Որպես օրինակ բերվում է մանկապարտեզի կյանքից մեկ օր, որը ցույց է տալիս, թե ինչպես են այս սկզբունքներն ու արժեքները դրսևորվում գործնականում:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՏԱՍՆ ԱՐԺԵՔՆԵՐՆ ՈՒ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

1. ԵՐԵԽԱՆ ԻՐ ՈՒՍՄԱՆ ԵՎ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆ Է

Երեխաները սովորում ու զարգանում են, երբ ակտիվորեն մասնակցում են գործընթացին՝ ուսումնասիրելով, հայտնաբերելով, խաղալով, փորձ ձեռք բերելով, հարցեր տալով, հարաբերվելով և ռիսկի դիմելով:

Երեխայակենտրոն մոտեցման համաձայն՝ երեխան կենտրոնական դեմքն է իր ուսումնական գործընթացում, որտեղ մեծահասակը հետևում է նրա հետաքրքրություններին, նպաստում է ուսուցման ու զարգացման բնական գործընթացին և չի թելադրում, թե ինչ անել: Այս մոտեցումը խթանում է երեխաների հետաքրքրասիրությունը, հետաքրքրությունը, ընտրությունը, բարձրացնում է մոտիվացիան և սովորելու ներքին ցանկությունը: Նման փորձառությունը երեխաներին հնարավորություն էն տալիս ուսումնասիրել սեփական անձը, արտաքին աշխարհը, հասկանալ իրենց մտքերը, ճանաչել ուրիշներին և առավելագույնի հասցնել իրենց ներուժը:

2. ՈՐԱԿՅԱԼ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆԵՐԱՌԱՎԱՆ Է

Ներառական կրթություն նշանակում է որակյալ կրթություն, որը օգուտ է բերում ոչ միայն ցանկացած երեխայի, այլև՝ բոլորին: Մանկապարտեզը որակյալ է, եթե այն բաց է բոլոր երեխաների համար՝ անկախ ֆիզիկական, մտավոր կամ սոցիալական կարողություններից: Ներառական կրթությունը այս տարածքում գտնվող յուրաքանչյուր երեխայի, մանկապարտեզի անձնակազմի ու ընտանիքի ներգրավվածությունն է ենթադրում, որտեղ բոլորին բարյացակամությամբ են դիմավորում և ընդունում, որտեղ յուրաքանչյուրը գնահատված ու հարգված է զգում իրեն, որտեղ բազմազանությունն ու տարբերությունները օգտագործվում են որպես խաղի, ուսուցման և ներգրավվածության ռեսուրս:

3. ՉԱՐԳԱՑՈՒՄՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ Է (ՅՈՒՆԻՍԵԿ)

Ամբողջական մոտեցումը երեխայի զարգացումն ու ուսուցումը դիտարկում է որպես ինտեգրված և փոխկապակցված գործընթաց, որտեղ երեխայի ֆիզիկական, հուզական, մտավոր և հոգեբանական բարեկեցությունը հավասարապես կարևոր են, և դրանց փոխկապակցվածությունը, հատկապես վաղ տարիքում՝ էական է: Չնայած, որ մեկ ոլորտի նկատմամբ հոգածությունը ստեղծում է մեկ այլ ոլորտի զարգացման պայման, ամբողջական մոտեցումը ենթադրում է երեխայի զարգացման տարբեր ոլորտների միաժամանակյա հոգատարություն: Այդ իսկ պատճառով կարևոր է հավասարապես դիտարկել այս ոլորտները և նպաստել դրանց զարգացմանը:

Ամբողջական մոտեցումը նաև մատնանշում է երեխաների, ընտանիքների և համայնքների միջև հարաբերությունների ու գործընկերության կարևորությունը և ճանաչում է համագործակցային ուսուցումն ու ներգրավվածությունը:

4. ԵՐԵՒԱԿԱՆ ԱՆՅԱՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Է, ՈՒՍՈՒՑՈՒՄՆ ՈՒ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄԸ՝ ԱՆՅԱՏԱԿԱՆ

Չարգացման տարբերությունների հետ մեկտեղ, երեխաները տարբերվում են հետաքրքրություններով, անհատական հատկանիշներով, ուսուցման ոճով և գիտելիքներով: Արդյունավետ ուսուցում չի կարող իրականացվել բոլորի համար նույն ձևով: Արդյունավետ ուսուցման դեպքում հետաքրքիր փորձառությունը հարմարեցվում է երեխայի անհատական կարիքներին և կարողություններին: Նման փորձառությունը յուրաքանչյուր երեխայի համար պետք է լինի ինչպես դժվար, այնպես էլ հասանելի, որպեսզի նա չկորցնի հետաքրքրությունն ու մոտիվացիան և ունենա ինքնավստահություն ու սովորելու և զարգանալու հնարավորություն: «Բարդի ու հսանելիության» չափանիշները

տարբեր են երեխաների համար, ինչը անհատական մոտեցման հիմք է հանդիսանում և հարմարեցվում է բոլորին:

5. ԽԱՂԸ` ԵՐԵՒԱՆՅՈՒՆՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԶՎԱՐՃԱԼԻ ԵՎ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

Խաղը սովորելու և զարգանալու միակ միջոցն է: Երեխան այն ժամանակ է խաղում, երբ կարծում է, որ խաղում է, զվարճանում և հաճույք է ստանում: Խաղի ընթացքում առարկաները, գործողությունները և իրավիճակները կորցնում են իրենց սովորական իմաստը և ձեռք են բերում նորը: Խաղի միջոցով երեխաները կտրվում են իրական ժամանակից ու տարածությունից և փորձում են նոր հնարավորություններ: Խաղի ընթացքում երեխաները գործում են ներքին մոտիվացիայով, որտեղ նրանց ուշադրությունը կենտրոնացած է գործողությունների, և ոչ թե նպատակների վրա, որտեղ գործընթացն ավելի կարևոր է, քան` արդյունքը, իսկ նպատակը խաղն է:

6. ԲԱԶՄԱԶԱՆ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆԱԽԱՂԱՅՄԱՆ Է

Ուսուցումն ու զարգացումը տեղի է ունենում տարբեր տարածքներում մասնակցության ու ներգրավման միջոցով: Ստեղծագործաբար և մտածված կերպով կազմակերպված տարածքները նպաստում են խաղերի միջոցով հետազոտություն-որոնմանը, որը միաժամանակ և՛ անվտանգ է, և՛ չափավոր ռիսկայինություններ ու ռիսկեր է պարունակում: Երեխաները սովորում են բոլոր իրավիճակներում, նույնիսկ թվացյալ աննշան իրավիճակներում ևս, ինչպիսիք են անցումները տարածության և խաղերի մեջ, մանկապարտեզ գնալ-գալը, ճաշելը և այլ առօրյա գործողությունները: Նրանք սովորում են նույնիսկ այն ժամանակ, երբ «սխալներ» են թույլ տալիս: Մեծահասակները պետք է օգտագործեն նման փորձառությունները սովորելու համար և ցանկացած մարտահրավեր վերածեն «ուսուցողական պահի»: Մեծահասակի համբերատար ուղղորդումը, որը երեխաներին ժամանակ է տալիս ոչ միայն անելու, ստեղծագործելու և փորձարկելու, այլև դիտարկելու և «սխալները» ուղղելու համար, մեծացնում է երեխաների ինքնուրույնությունը: Այս մոտեցմամբ է, որ արթնանում է սովորելու, ուսումնասիրելու և բոլոր իրավիճակներում հետաքրքրասեր լինելու ցանկությունը:

7. ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՄԻՋԱԿԱՅՐԸ ԱՃԻ, ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑ Է

Երեխաների ուսուցումն ու զարգացումը պայմանավորված է ոչ միայն իրավասու մեծահասակով, այլև համապատասխանաբար կազմակերպված ֆիզիկական միջավայրով: «Անվտանգ», «աճիկ» ու «զարգացմանը» աջակցող` այս ածականները կարող են օգտագործվել ֆիզիկական միջավայրը նկարագրելու համար, ինչպես նաև երեխաների հետ աշխատող իրավասու մեծահասակի դեպքում: Ճիշտ կազմակերպված միջավայրը նաև ղեկավարի գործն է կատարում.

- Բարելավում է հոգածությունը
- Խթանում է երեխաների ինքնուրույնությունն ու կարողությունների զարգացումը
- Խթանում է երեխայի ներգրավվածությունը
- Նվազեցնում է ռիսկի պահվածքը
- Բարձրացնում է դաստիարակի արդյունավետությունը

- Խթանում է ընդունելի սոցիալական փոխհարաբերությունները
- Ապահովում է կառուցվածքն ու կանխատեսելի դարձնում այն

Լավ կազմակերպված և ճկուն ներքին տարածքները, որտեղ հնարավոր է բազմաբնույթ խաղեր՝ բնության գրկում խաղին համարժեք, խթանում են որակյալ ուսուցումը, երևակայությունն ու արկածներին ձգտումը: Երեխաների հետաքրքրասիրությունը, երևակայությունը և ստեղծագործականությունը պետք է ոգեշնչվեն նման բազմազան փորձառություններով և հանգամանքներով:

8. ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՀԵՏ ԱԾԽԱՏԵԼԸ ՇԱՏ ԱՎԵԼԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ Է

Լավ մանկապարտեզը ծառայում է երեխաների զարգացմանն ու ուսուցմանը, իսկ լավագույնը՝ ամրապնդում են ընտանիքները: Նման ծրագիրը ծնողին ու ընտանիքին դիտարկում է որպես գործընկերներ և նրանց համար ստեղծում է բարյացակամ միջավայր, հարգում ու արտացոլում է ընտանեկան արժեքները, ինչպես նաև առաջարկում է մանկապարտեզի կյանքին մասնակցելու տարբեր հնարավորություններ, ապահովում է հաղորդակցման ամուր համակարգ և օգնում է կառուցել հարաբերություններ, պատրաստակամություն է հայտնում կապ հաստատել այն կազմակերպությունների հետ, որոնք սպասարկում են ընտանիքներին:

Որակյալ ծրագիրը ճանաչում է ընտանիքների հետ համագործակցությունը, որը նրանց երեխաների հետ աշխատելն ավելի արդյունավետ է դառնում:

9. ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՊՐԱԿՏԻԿԱՆ ԿԱՆԽԱՄՏԱԾՎԱԾ ՈՒ ՃԿՈՒՆ Է

Երեխաները ձեռք են բերում և զարգացնում գիտելիքներ ու հմտություններ՝ ուսումնական գործընթացին ակտիվ մասնակցության միջոցով, սակայն դա չի նշանակում, որ նրանք կարիք չունեն հոգատար և աջակից մեծահասակի: Արդյունավետ ուսուցման հիմքը կանխատմածվածությունն է: Բազմազան միջավայրերում շարունակական ուսուցումն ու զարգացումը արդյունավետ են, երբ դրանք իրականացվում են փորձառու և գիտակ մեծահասակի ղեկավարությամբ ու պատահական չեն:

Նպատակասլաց դաստիարակը պլանավորում և արձագանքում է հստակ սահմանված նպատակներին, որոնք հիմնված են երկրի չափորոշիչների վրա և հաշվի են առնում դիտարկումից, գնահատումից ու ընտանիքներից ստացված տեղեկատվությունը: Նա մտածված կերպով կազմակերպում է միջավայրը, ընտրում է ուսուցման ռազմավարություններ և ոչ միայն գիտի, թե ինչ անել, այլև տրամաբանորեն դատողություններ է անում ու բացատրում, թե ինչու է դա անում:

Նպատակասլաց դաստիարակը երեխաներին տրամադրում է բազմազան փորձառություններ և նյութեր, որոնք նպաստում են երեխաների հաջող ներգրավվածությանը, հարաբերություններին և չափորոշիչներով նախատեսված ունակությունների զարգացմանն ու կարողությունների ձեռքբերմանը:

10. ԻՆՔՆԱՎԱՐ ԵՎ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ ՂԵԿԱՎԱՐԻ ԿՈՂՔԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱԶԱՏ Ե ՈՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ

Ստեղծագործ մեծահասակը փորձարկումներ է անում ռեսուրսներով, մասնակցում է խնդիրների լուծմանը, ստանձնում է տարբեր դերեր, նպաստում գաղափարների առաջացմանը: Նման մեծահասակը ճկուն է և իր նորարարությամբ ու ինքնաբերականությամբ նույն օրինակն է տալիս երեխաներին: Ստեղծագործ մեծահասակը ինքնավար է, որոշումներ է կայացնում ինքնուրույն ու արագ փոխում է կենտրոնացումը՝ երեխաների հետաքրքրություններին համապատասխան ու հարցերին ի պատասխան: Այս մոտեցումը բալանսավորում է պլանավորված և իրական գործընթացները: Ստեղծագործ և ինքնավար մեծահասակը գիտակցում է սեփական ստեղծագործականությունն ու ձգտում է նույնը զարգացնել իր երեխաների մոտ: Նա երեխաներին ընկալում է որպես ստեղծագործ մտածողներ և միշտ թողնում է անհայտ, անորոշ տարածություն և խրախուսում է նրանց, որ ինքնավստահությամբ, ինքնուրույն ուսումնասիրեն: Դրանովնա ապահովում է երեխաների ինքնուրույնությունը ուսումնական գործընթացում: Ստեղծագործ մեծահասակը երեխաների աշխատանքներում և խաղի ընթացքում տեսնում է անսովոր գաղափարներ ու նոր տարրեր և ուրախանում նրանց ձեռքբերումներով:

ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ՝ ԴՐԱԿՏԻԿԱՅՈՒՄ

Եկեք դիտարկենք խմբերից մեկը և տեսնենք, թե ինչպես են տասը սկզբունքները դրսևորվում պրակտիկայում:

... Երեխաների մի խումբ խաղում է «դեղերի» սեղանի շուրջ: Նրանք ոգևորությամբ խառնում են տարբեր գույների ներկեր, հեղուկներ և նյութեր: Ակտիվորեն օգտագործում են փոքրիկ սրվակներ, կաթոցիկներ, գդալներ և փոքր չափի սպասք: Թեև սենյակում աշխատանքային եռուզեռ է և չափավոր աղմուկ, սակայն դեղորայքի անկյունում խաղացող երեխաներն այնքան են ներգրավված, որ գրեթե չեն խոսում միմյանց հետ, պարզապես փոխանակում են նյութերը և ուշադիր հետևում տարբեր նյութերի խառնմանը:

Դաստիարակչուհի Աննան այս նյութերը Գիտական կենտրոնում տեղադրեց այն ժամանակ, երբ հայտնաբերեց, որ երեխաների մի խումբ հետաքրքրությամբ խոսում էր բժշկության մասին (նպատակային պրակտիկա): Մի քանի երեխաներ Արվեստի կենտրոնում ներկում են նախորդ օրը պատրաստած գիպսե ֆիգուրները: Երեխաների մի մասը Դրամատիկական կենտրոնում է: Նրանք ջանասիրաբար պատրաստում են սուպերմարկետի վաճառասեղաններ, միասին քննարկում, թե որտեղ ինչ դնել և ով ինչ կանի: Երեք երեխան հանգիստ մի անկյունում բարձրի վրա պառկած գրքեր են թերթում: Ոմանք խորանարդիկների կենտրոնում կենդանիների հիվանդանոց են կառուցում՝ օգտագործելով հնդկեղեգ և այլ բնական նյութեր (երեխայակենտրոն մոտեցում, խաղը երեխայի նախաձեռնությամբ է, զվարճալի և հետաքրքիր, բազմազան փորձառություններ, ֆիզիկական միջավայր): Աննան պարբերաբար գնում է խաղացող երեխաների տարբեր խմբերի մոտ և զրուցում նրանց հետ՝ հասկանալու, թե արդյոք նրանք իր օգնության կարիքն ունեն: Հանկարծ նա նկատում է, որ Դրամատիկական կենտրոնում խաղացող երեխաները սկսել են վիճել շուկայի տաղավարը տեղադրելու վերաբերյալ: Աննան մոտեցավ երեխաներին, նստեց նրանց կողքին ու դիմեց. «Տեսնում եմ, որ վիճում եք վաճառասեղանի դասավորության շուրջ: Ասացեք ինդրեմ, թե ինչ ինդիր կա: Բայց, նախ ուզում եմ հիշեցնել մեր կանոնը. միմյանց հնարավորությունն տանք արտահայտել սեփական կարծիքը և մինչև վերջ լսենք: Եկեք, դրա համար օգտագործենք բանակցային փայտիկը»: Աննան բոլոր երեխաներին հնարավորություն տվեց արտահայտելու իրենց կարծիքը: Այնուհետև նա բոլորին հարցրեց, թե ինչպես կարելի է լուծել խնդիրը: Երեխաները տարբեր կարծիքներ հայտնեցին: Աննան խրախուսեց, որ յուրաքանչյուր երեխա հիմնավորի իր կարծիքն ու բացատրի, թե ինչու է նա կարծում, որ դա լավագույն լուծումն է: Մտքեր փոխանակելուց հետո, երեխաները փոխգիշումների գնացին և հասան ընդհանուր համաձայնության (ստեղծագործ մեծահասակի կողքին երեխան նույնպես ստեղծագործ է, արդյունավետ պրակտիկան՝ ճկուն է, որակյալ կրթությունը ներառական է):

Այնուհետև Աննան շարժվեց դեպի խորանարդիկների կենտրոն: Չնայած մի քանի փորձերի, չենքի մի մասը փլուզվում էր: «Ինչո՞ւ այն չի կարողանում անշարժ կանգնել: Տեսեք, ի՞նչ է անհրաժեշտ, որ այն կանգնի»: - Աննայի այս մեկնաբանությունը ստիպեց երեխաներին մտածել:

«Այս մասը խանգարում է», - ասաց Նիկան: «Եկեք այն շտկենք մյուս կողմից և այս խորանարդը դնենք դրա տակ, որպեսզի չսահի», - մտածեց Լուկան (ստեղծագործ մեծահասակի կողքին

երեխան նույնպես ստեղծագործ է, արդյունավետ պրակտիկան նախապես մտածված է և ճկուն, բազմազան փորձառությունները սովորելու պայման են): Ձգայական կենտրոնում Աննան բարձրաձայնում է երեխաների գործողություններն ու գաղափարները և ավելացնում տարբեր ձևերի սպասք (ստեղծագործ մեծահասակի կողքին երեխան նույնպես ստեղծագործ է, երեխայակենտրոն մոտեցում): Գրագիտության կենտրոնում նա լսում էր երեխաների զրույցը և դիտում, թե, որ գիրքն են նրանք թերթում, որպեսզի օգտագործի հետագա թեմայի կամ խաղի համար (նպատակային պրակտիկա, երեխան կենտրոնական խաղացողն է իր ուսման և զարգացման մեջ): Որոշ ժամանակ անց Աննան կսկսի երգել բակ դուրս գալու մասին երգը, որպեսզի ազդանշան տա, թե, երբ են երեխաները բակ դուրս գալու: Նա անձամբ գնում է Գիորգիի մոտ և ցույց է տալիս բակի քարտը, որպեսզի նրան ևս տեղեկացնի բակ դուրս գալու ժամանակը (անհատական մոտեցում, որակյալ կրթությունը ներառական է): Դաստիարակչուհին վստահ է, որ այսօր, ինչպես երեկ, նրանք ուրախ կխաղան բակում: Պետք է շարունակել երեկվա սկսված աշխատանքը՝ կամրջի կառուցումը: Ոմանք էլ, կրկին կսկսեն փնտրել կրիային (ամբողջական զարգացում, բազմազան փորձառություններ):

Ամեն օր Աննան ստեղծում է մի միջավայր երեխաների համար, որտեղ նրանք ազատորեն ընտրում են իրենց ուզած խաղը, խաղընկերոջը, ուսումնասիրում, լուծում խնդիրներ և սխալներ են թույլ տալիս, մտածում, դիտարկում, մարզում են մարմնի մեծ ու փոքր մկանները, խոսում, վիճում, լուծում գտնում՝ երբեմն ինքնուրույն, երբեմն՝ մեծահասակի օգնությամբ, ստեղծագործում, զվարճանում, հպարտանում իրենց նվաճումներով, սովորում ու զարգացնում են իրենց կարողությունները (անհատական մոտեցում, երեխայակենտրոն մոտեցում, ամբողջական զարգացում):

Աննայի պրակտիկան հիմնված է ընտանիքներից ստացված տեղեկատվության դիտարկման և վերլուծության վրա: Աննան արդեն ուսումնասիրել է իր խմբի յուրաքանչյուր երեխային և օրվա պլանը հիմնել է երեխաների հետաքրքրությունների, նրանց զարգացման առանձնահատկությունների ու պետական չափորոշիչների վրա (ինքնավար ղեկավար, նպատակային պրակտիկա): Նա արդեն լավ գիտի խմբին, այս փուլում նրա պլանավորած և նախաձեռնած ցերեկային խաղերը վերաբերում են ուսումնասիրություններին, ֆիզիկական խաղերին, ինչպես նաև հարաբերությունների, լեզվի և խոսքի խթանմանը: Օրվա ընթացքում Աննան օգնում է երեխաներին ավելի ինքնուրույն դառնալ ինչպես ինքնախնամքի, այնպես էլ սոցիալական հարաբերությունների հարցում (երեխան կենտրոնական խաղացողն է իր սեփական ուսուցման ու զարգացման մեջ, ամբողջական զարգացում): Աննան, բացի իր նախատեսած խաղերից, երեխաների համար տարբեր մարտահրավերներ է ստեղծում, որպեսզի երեխաները հետաքրքրությամբ ընդգրկվեն տարբեր խաղերում (փորձառությունների բազմազանություն) և ավելի շատ հետազոտելու հնարավորություն ունենան (անհատական մոտեցում): Աստիճանաբար երեխաները ավելի շատ հայտնագործություններ են անում և ավելի շատ նախաձեռնություն են ցուցաբերում այն հարցում, թե ինչով խաղալ: Բնականաբար, Աննան օր օրի արթնացնում է նրանց հետաքրքրությունը և գործում է համապատասխան ռազմավարություններով՝ ըստ իրավիճակների և պահերի (ինքնավար և ստեղծագործ մեծահասակի կողքին երեխան ինքնավար է և ստեղծագործ, արդյունավետ պրակտիկան կանխամտածված է՝ իրականացվող գործընթացներին համապատասխան և ժամանակին արձագանքելով): Նա նաև ամեն օր երեխաներին խաղացնում է ռիթմիկ երաժշտության ուղեկցությամբ՝

զվարճալիորեն փոխելով տեմպն ու փորձելով երեխաներին ստիպել հետևել ռիթմին (զարգացումը ամբողջական է):

Ծնողներից մեկը հարցրեց, թե երբ կսկսի Աննան աշխատել ակադեմիական ունակությունների զարգացման, բանաստեղծություններ սովորեցնելու և այնպիսի ակտիվությունների շուրջ, որոնք է՛լ ավելի կզարգացնեն իր երեխային:

Աննա. «Այն երեխաները, որոնք վաղ տարիքում ավելի շատ ինքնատիրապետում ունեն, ավելի շատ են դուր գալիս մյուս երեխաներին և ավելի լավ գնահատականներ են ստանում դպրոցում: Մենք ամեն օր աշխատում ենք ինքնատիրապետումը զարգացնելու շուրջ»: Երաժշտության ռիթմին հետևելով՝ թվացյալ անլուրջ խաղը օգնում է երեխաներին զարգացնել այս կարևոր հմտությունը: Սրանով նրանք սովորեցնում է մտածել նախքան գործելը: Սա է մեր խնդիրը՝ կարողանալ վերահսկել ազդակները, որը զարգացնում է գործողությունները կարգավորելու ունակություն: Միևնույն ժամանակ, մենք ամեն օր սովորեցնում և օգնում ենք երեխաներին հաղթահարել հիասթափությունը, մտածել և մտածված լուծել խնդիրները» (նպատակային պրակտիկա, ընտանիքը գործընկեր է):

Ծնողի այս մեկնաբանությունը Աննային մտածելու տեղիք տվեց, և նա որոշեց ծնողներին բացատրել, թե ինչ նպատակների ու խնդիրների են ծառայում այս խաղերը, և, թե այս ամենը ինչպես կօգնի նրանց երեխաներին՝ լավ զգալ մանկապարտեզում ու հաջողակ լինել ապագա կյանքում, դպրոցում: Այս նպատակով Աննան որոշեց հաճախ նամակներ ուղարկել ծնողներին տարբեր խաղերի մասին, օրինակ՝ ինչ կարևորություն ունեն դերային խաղերը երեխայի ուսուցման ու զարգացման գործում: Նաև՝ պարբերաբար հանդիպել և համառոտ տեղեկացնել, թե ինչպես են զարգանում նրանց երեխաները, ավելի խորքային ներկայացնել պորտֆոլիոները: Նա մանկապարտեզի տնօրինության ու հոգեբանի հետ կիսվեց իր մտահղացմամբ, և միասին պլանավորեցին պարբերական հանդիպումներ՝ երեխայի զարգացմանն ու տարիքային առանձնահատկություններին ծանոթանալու նպատակով (մեծահասակի ինքնավարություն ու ստեղծագործականություն, ընտանիքը գործընկեր է):

BOX: Ամբողջական զարգացում՝ ինքնիրացման և ուսուցման գործընթաց, որը համապարփակ կերպով ներառում է ֆիզիկական, սոցիալական, հուզական ու հոգևոր աճը: Երեխայի բազմակողմանի/ամբողջական զարգացումը ենթադրում է նրա հուզական, ֆիզիկական, մտավոր, ստեղծագործական ու հարաբերությունների կարիքների համապատասխանեցում: Զարգացման այս մոտեցումը խրախուսում է դաստիարակին՝ երեխային տեսնել որպես ամբողջական անհատ, և ոչ թե որպես զարգացման առանձին ոլորտների ամբողջություն:

ԳԼՈՒԽ 2. ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Ուսումնական ծրագրի նպատակները ներկայացված են երկու խմբով՝ **խմբի միասնություն** **և հետազոտություն-հայտնագործություն**: Սա նշանակում է, որ դաստիարակը մի կողմից պետք է հոգա երեխաների մոտ ճանաչողության ու հետազոտության նկատմամբ հետաքրքրությունն առաջացնելու մասին, մյուս կողմից՝ նպաստի նրանց սոցիալ-հուզական ունակությունների զարգացմանն ու խմբի՝ որպես միասնական թիմ ձևավորմանը:

Առաջին հիմնական նպատակը՝ խմբի միասնությունը, կենտրոնացած է երեխաների սոցիալ-հուզական ունակությունների, սոցիալական հարաբերությունների, կարեկցանքի ու ինքնակարգավորման ամրապնդման վրա:

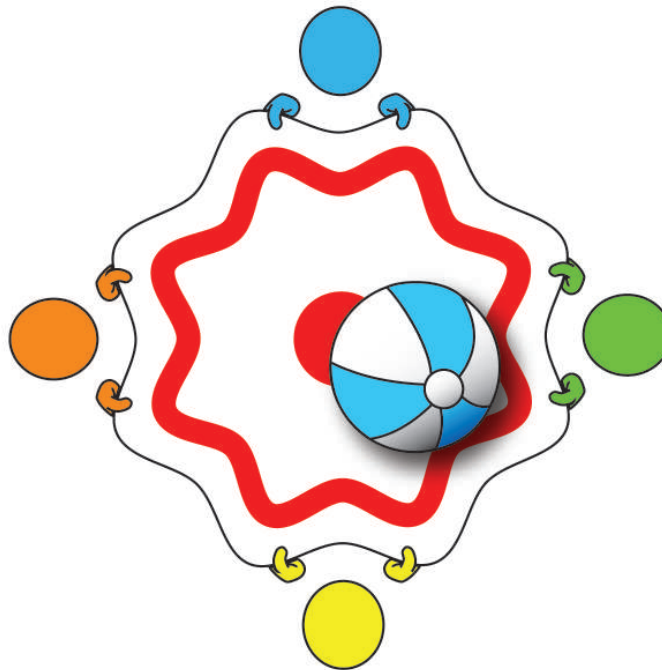
Երկրորդ հիմնական նպատակը՝ հետազոտություն-հայտնագործությունը, վերաբերում է բարձրակարգ մտածողության ունակությունների զարգացմանը: Խրախուսելով հետաքրքրասիրությունը, քննադատական մտածողությունը և խնդիրների լուծումը՝ Ուսումնական ծրագիրը խթանում է ճանաչողական(իմացական) զարգացումը, որը կարևոր է մտածողության և ուսումնական գործընթացներին ակտիվ ու անկախ մասնակցության համար:

Ըստ Ուսումնական ծրագրի՝ այս նպատակների ուղղությամբ աշխատանքն ընթանում է ոչ թե մեկուսացված, այլ համալիր կերպով, ինչը զարգացման բոլոր ոլորտների և ունակություն-հմտությունների աջակցություն է ենթադրում: Այս մոտեցումը նպաստում է նաև «Երեխայի դաստիարակության ու կրթության պետական չափորոշիչով» սահմանված զարգացման փուլերին և ցուցանիշներին հասնելուն: Նպատակները հստակ սահմանելով՝ Ուսումնական ծրագիրը դաստիարակներին տրամադրում է այնպիսի շրջանակ, որն օգնում է նպատակային ու արդյունավետ կրթական պրակտիկայի կառավարմանը և երեխաներին մոտիվացնում է ցանկալի արդյունքներին հասնելու համար: Այս երկու նպատակների վրա կենտրոնանալով՝ Ուսումնական ծրագիրը կողմնորոշված է երեխաների բարեկեցության ու ամբողջական զարգացման համար աջակցող միջավայրի ստեղծմանը, որտեղ նպատակները պետք է վերածվեն շոշափելի արդյունքների: Տես՝ Աղյուսակ 1-ը. Ուսումնական ծրագրի նպատակներն ու ենթանպատակները:

Աղյուսակ 1.

Մոլորակային լուծարման և լուծարման արդյունքների միջոցառումներ

Հետազոտություններ		Հետազոտությունների արդյունքներ		Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	
Սոցիալական հարաբերություններ և հաղորդակցություն	Սոցիալական խաղ	Հետազոտությունների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ
Ինքնագիտակցություն	Սոցիալական գիտակցություն	Հետազոտությունների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ
Ինքնակարգավորում	Կոնֆլիկտի կառավարում	Հետազոտությունների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ
Հետաքրքրության խորացում	Հետաքրքրությունների բազմազանացում	Հետազոտությունների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ
Չգայաշարժողական հետազոտություն	Խորացված (գիտական) հետազոտություն	Հետազոտությունների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ
Ստեղծում	Ինքնակարգավորում	Հետազոտությունների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ
Ինքնակարգավորում	Կոնֆլիկտի կառավարում	Հետազոտությունների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ	Հետազոտությունների արդյունքների արդյունքներ

Ինչո՞ւ խմբի միասնություն: Խմբի միասնության մասին հոգ տանելը նպաստում է ունակությունների, գիտելիքների, վերաբերմունքի և արժեքների զարգացմանը, որոնք առօրյա կյանքում բարեկեցության նախապայման են: Այն, թե որքան լավ հարաբերություններ ունեն երեխաներն իրենց հասակակիցների ու մեծահասակների հետ, հետագայում կազդի նրանց ճանաչողական զարգացման, ինքնավստահության, հոգեկան առողջության և ուսման վրա: Իրենց վարքագիծն ավելի լավ կարգավորող երեխաները, ավելի պրոսոցիալական են և սիրված հասակակիցների կողմից, ավելի հնազանդ են պահանջների հանդեպ, երբ կարողանում են վերահսկել իրենց գործողությունները: Այս ամենը նպաստում է հաջող ուսուցմանը:

Սոցիալական իրավասությունը ներառում է սոցիալական իրազեկություն՝ ուրիշների կարծիքները կիսելը, հաշվի առնել ուրիշների իրավիճակը, հասկանալ նրանց հույզերը և, ընդհանրապես, սոցիալական համատեքստը:

Խմբի միասնության մասին հոգ տանելը նպաստում է նաև երեխաների մոտ ինքնագիտակցության ու ինքնակառավարման ունակությունների զարգացմանը, ինչը նշանակում է սեփական հույզերի ընկալում, սեփական կարողությունների իմացություն և ազդակների, ուժեղ հույզերի ու կոնֆլիկտների կառավարում: Նաև՝ նպատակներ սահմանելու և այդ նպատակներին հետևողականորեն հասնելու ունակությունը:

Խմբի միասնության ձևավորումն ու սոցիալական հմտությունների զարգացումը անհնար է առանց երեխաների լեզվական և հաղորդակցման հմտությունների մասին հոգ տանելու, որպեսզի երեխաները կարողանան շփվել, միասին խաղալ, խոսել, կիսվել տպավորություններով, գաղափարներով և փորձով, ստանալ տեղեկատվություն ու պաշտպանել իրենց և իրենց ընկերների իրավունքները:

Խմբի միասնությունը ներկայացված է երեք նպատակներով՝ **հարաբերություններ, գիտակցություն և կարգավորում**: Եկեք դիտարկենք յուրաքանչյուրն իր ենթանպատակներով:

Հարաբերություններ. «Հոգ ենք տանում միմյանց մասին, խաղում ենք միասին»

Հարաբերությունների նպատակը բաղկացած է երկու ենթանպատակից.

- **Սոցիալական հարաբերություններ և հաղորդակցություն**
- **Սոցիալական խաղ**

Սոցիալական հարաբերությունները - վաղ մանկությունը առանձնահատուկ շրջանն է, երբ հուզական բարեկեցությունը, իսկ հետագայում՝ ուսուցումն ու զարգացումը, պայմանավորված են մեծահասակների հետ հարաբերություններով: Երեխան, ով կապվածություն չունի մեծահասակի հետ, կարող է աստիճանաբար օտարանալ, անհնազանդ դառնալ կամ օտարվել: Ձգացմունքային առումով անվտանգ միջավայրը, հոգատար, մտածող և աջակից մեծահասակը ուսումնառության և հետագոտության կարևոր նախապայմանն են: Յուրաքանչյուր երեխայի ընդունելը, նրանց նկատմամբ հարգանքով վերաբերվելը խմբում ստեղծում է դրական հուզական մթնոլորտ: Որքան երեխան վստահ է, որ իրեն ճանաչում են որպես խմբի արժանի անդամ, այնքան ավելի վստահ և շփվող է դառնում:

Սոցիալական հարաբերությունները սատարելով՝ երեխաների մոտ զարգանում են այնպիսի սոցիալական ունակություն-հմտություններ, ինչպիսիք են՝ փոխանակումը, համագործակցությունը և արդյունավետ հաղորդակցությունը: Խմբային ակտիվություններին մասնակցելով ու համագործակցային խաղով՝ երեխաները սովորում են հասկանալ ուրիշների տեսակետները, հարգանք ցուցաբերել, ընկերություն անել: Երեխաների մոտ ընկերության խրախուսումը նպաստում է նրանց զարգացմանը: Որքան լավ են երեխաները շփվում իրենց հասակակիցների հետ, այնքան նրանց հարաբերությունների որակը ազդում է սովորելու վրա: Ընկերությունը կարևոր է երեխաների համար, որպեսզի ճիշտ հասկանան ու հոգ տանեն ուրիշների զգացմունքների ու մտքեր մասին: Իրականում, ընկերությունն է՛լ ավելի է զարգացնում պրոսոցիալական հարաբերությունները: Հարաբերություններում հաջողության հասնելու համար երեխաները պետք է իմանան, թե ինչ իրավիճակներում ինչպես վարվել, ինչ բառեր և արտահայտություններ օգտագործել:

Երեխաները պետք է սովորեն նաև պաշտպանել իրենց այնպես, որ վնաս չհասցնեն ուրիշներին: Երեխան վճռական է, երբ գիտի, թե ինչպես արտահայտել իր զգացմունքները, կարիքները, մտքերը և ինչպես պաշտպանվել՝ չոտնահարելով ուրիշների իրավունքները: Առանց ագրեսիայի դիմելու երեխաները կարող են հասնել նպատակներին, եթե գիտեն ինչպես վարվել կամ վստահորեն արձագանքել: Հաստատակամ արձագանքը կարող է պաշտպանել երեխային ծաղրի առարկա դառնալուց:

Երեխաների հաղորդակցման ու լեզվական ունակությունների մասին հոգալը դրական է ազդում նրանց սոցիալական կարողությունների վրա: Սա այն գործիքն է, որը օգնում է երեխաներին շփվել, միասին խաղալ և կիսվել տպավորություններով, գաղափարներով ու փորձով: Նրանք պետք է կարողանան ազատորեն տեղեկություն փոխանցել ուրիշներին,

հարցեր տալ, խաղի ընթացքում մտքեր փոխանակել, խոսել իրենց փորձի մասին, ծանուցումն օգտագործել տեղեկատվություն ստանալու համար և հասկանալ ուրիշների գրույցը, ցուցումներն ու հրահանգները:

Սոցիալական խաղը - փոխներգործուն, համագործակցային խաղ է: Սոցիալական խաղի՝ որպես Ուսումնական ծրագրի ենթանպատակներից մեկին աջակցելը, նշանակում է ստեղծել այնպիսի միջավայր, որտեղ երեխաները հնարավորություն կունենան միասին խաղալ հետաքրքիր ձևով: Սոցիալական խաղը տարբեր ձևերով է դրսևորվում ու զարգանում: Վաղ տարիներին սոցիալական խաղը սկսվում է միայն խաղով: Այնուհետև երեխաները սկսում են հետաքրքրվել ուրիշների խաղով և շատ բան են սովորում դիտարկումներից: Չարգանալուն զուգընթաց, նրանք սկսում են խաղալ իրենց հասակակիցների հետ, ինչը աստիճանաբար վերածվում է ավելի բարդ, համագործակցային խաղի, որը բնորոշվում է ընդհանուր նպատակով և սերտ համագործակցությամբ: Դաստիարակները պետք է աջակցեն երեխաների սոցիալական խաղին, քանի որ այդպիսի համագործակցային խաղը նպաստում է սոցիալական հարաբերությանը-փոխանակմանը, կարգուկանոնի պահպանմանը, համագործակցությանը, զարգացնում է հաղորդակցման ունակությունները՝ երկխոսությունը, բանակցային կարողությունները, բարձրացնում է հուզական կարողությունը՝ հույզերը հասկանալու և կառավարելու ունակությունը, խթանում է ճանաչողական զարգացումը՝ ձևավորում է քննադատաբար մտածելու, ստեղծագործելու, խնդիրներ լուծելու և երևակայելու ունակությունը, նպաստում է մոտորիկայի զարգացմանը, մեծացնում է ինքնավստահությունը և ինքնուրույնությունը:

Այս նպատակին հասնելու համար դաստիարակները պետք է ստեղծեն երեխաների համար միասին խաղալու հնարավորություն ու մասնակցության համար անվտանգ, ներառական միջավայր: Դրական սոցիալական հարաբերության օրինակ ցույց տան և խրախուսեն երեխաների միջև հաղորդակցությունն ու ընկերությունը:

Գիտակցություն. «Ինչ ենք զգում, ինչ ենք մտածում, ինչ ենք տեսնում»

Գիտակցության նպատակը բաղկացած է երկու ենթանպատակից՝

- **Ինքնագիտակցություն**
- **Սոցիալական գիտակցություն**

Ինքնագիտակցություն- ինքնավստահությունը երեխաների մոտ հանգեցնում է ընդունելի վարքագծի: Երեխայի համար կարևոր մարդու վերաբերմունքը նրա նկատմամբ արտացոլվում է երեխայի ինքնավստահության մեջ: Եթե ծնողներն ու դաստիարակները կարծում են, որ երեխան սիրելի, արժեքավոր է և ունի որոշակի կարողությունների (վստահություն այն բանի, որ նա կարող է կամ ինչ-որ բան կանի), նա ավելի ինքնավստահ է:

Առանձնապես կարևոր է յուրաքանչյուր երեխայի հետ խոսել նրա նվաճումների, հետաքրքրությունների, կարողությունների և ուժեղ կողմերի մասին, ու այս ամենը նաև հաճախակի նշել ու տալ հետադարձ կապ: Կարևոր է նաև օգնել երեխաներին ճանաչել ու հասկանալ սեփական հույզերը: Չգացմունքային ուսուցումը և հարաբերությունները խթանվում են զգացմունքների մասին անկեղծ գրույցների միջոցով, երբ մեծահասակները նկատում են երեխաների զգացմունքները և թույլ են տալիս նրանց արտահայտվել ու խոսել

դրանց մասին: Տարբեր հույզերը բացատրելն ու անվանելը («Գիտեմ, որ դա քեզ զայրացնում է», «Դա կարող է վտանգավոր լինել») և ուշադիր լսելը, օգնում է երեխաներին մտածել սեփական մտքերի, վարքագծի, հույզերի և վերաբերմունքի մասին: Հույզերի զարգացումը նպաստում է երեխայի բարեկեցությանն ու դրական հարաբերություններին:

Սոցիալական գիտակցությունը- պրոսոցիալական վարքի հիմքը՝ մեկ ուրիշի աչքերով տեսնելու ունակությունն է, երբ երեխան կարող է հասկանալ, թե ինչ է մտածում, ինչ դրդապատճառներով է առաջնորդվում մեկ ուրիշը: Սա օգնում է երեխային բացատրել ու հասկանալ ուրիշի վարքագիծը: Օրինակ՝ «Նա էլ է ուզում խաղալ հրշեջ մեքենայով» (կիսվել), կամ «Նրա համար ավելի լավ է, եթե բժիշկ լինի, իսկ ես՝ մայր» (համագործակցություն):

Երեխաներն անպայման պետք է սովորեն դիտարկել այլ մարդկանց և ճանաչել ու հասկանալ նրանց զգացմունքները: Լեզվի զարգացումն ու օգտագործումը կարևոր է նրանց համար, որպեսզի իրավիճակները կարողանան տեսնել մեկ այլ մարդու տեսանկյունից: Երեխաների հետ խոսելը այլ մարդկանց զգացմունքների ու մտադրությունների մասին, օգնում է ամրապնդել այս ունակությունը: Լավ դաստիարակը խաղի, ուսուցման ու հարաբերությունների ժամանակ երեխաներին սովորեցնում է պրոսոցիալական վարքագիծ: Օրինակ՝ «Էկա, սա Քեթան է, նա նորեկ է, դեռ ոչ մեկին չի ճանաչում: Ի՞նչ ես կարծում, ինչպես է նա իրեն զգում: Ի՞նչ կարող ես անել, որ նա իրեն ավելի լավ զգա»: «Թամար, դու վերցրեցիր այն ներկը, որին Նիկան էր սպասում: Ի՞նչ է զգում հիմա Նիկան»:

Կարգավորում. «Վարվում են մտածված»

Կարգավորումը բաղկացած է երկու ենթանպատակից: Դրանք են՝

- **Ինքնակարգավորում**
- **Կոնֆլիկտի կառավարում**

Ինքնակարգավորումը- տարբեր իրավիճակներում սեփական հույզերի, վարքագծի և ուշադրության կառավարումն է: Այն ներառում է ազդակներն ու հույզերը վերահսկելու ունակություն, որը կարևոր է առաջադրանքների վրա կենտրոնանալու և պլանավորելու ունակությունների զարգացման, ինչպես նաև փոփոխություններին ու մարտահրավերներին հարմարվելու համար: Ինքնակարգավորման զարգացումը հիմք է ստեղծում դրական սոցիալական հարաբերությունների և ընդհանուր հոգեկան առողջության համար: Հետևողական ուղղորդմամբ ու աջակցությամբ երեխաները սովորում են կառավարել իրենց զգացմունքներն ու գործողությունները:

Ազդակների վերահսկում- երբ երեխաներին խնդրում ենք պահպանել հերթը, գերծ մնալ որոշ գործողություններից, մենք նրանց խնդրում ենք վերահսկել սեփական ազդակները: Ազդակի վերահսկողություն է նաև տեմպի փոփոխությունը, դանդաղեցումը կամ արագացումը: Այս հմտությունը կարող է զարգանալ դաստիարակի օգնությամբ և ազդակների վերահսկումը խթանող խաղերով: Երեխան, ով կարող է վերահսկել ազդակները, հաջողակ և ցանկալի խաղացող է:

Հույզերի վերահսկում - ինքնակարգավորումը նաև ուժեղ զգացմունքները վերահսկելու ունակություն է: Հիասթափությունը կամ զայրույթը կառավարելը, բացասական զգացմունքները ընդունելի ձևով արտահայտելը, ինքնահանգստացումը, ճիշտ ելքի

մասին մտածելը՝ զգացմունքները կառավարելու ունակություն է: Հասակակիցների միջև կոնֆլիկտը, հատկապես փոքր երեխաների մոտ, ուժեղ հուզական ռեակցիաներ է առաջացնում: Նրանք այս տարիքում սկսում են զարգացնել սոցիալական հմտություններ: Քանի որ շատերը չգիտեն, թե ինչպես կառավարել հիասթափությունն ու զայրույթը, ուժեղ զգացմունքները կարող են հանգեցնել հարվածելու կամ գոռալու: Դաստիարակի խնդիրն է օգնել երեխաներին, սովորեցնել նրանց, թե ինչպես մնալ հանգիստ, մտածել ճիշտ լուծումների մասին ու դառնալ ցանկալի ընկերներ:

Ուշադրության կառավարում, պլանավորման հմտություններ - երեխաների իմպուլսիվությունը դրսևորվում է ոչ միայն վարքագծում, այլև նրանց մտածողության ու որոշումների կայացման գործընթացներում: Որոշ երեխաներ չեն կարողանում երկար կենտրոնանալ: Շատերը չեն կարողանում պլանավորել իրենց գործողությունները: Երեխաների մեծանալուն զուգընթաց, նրանք դառնում են ավելի մտածկոտ և պակաս իմպուլսիվ, ինչպես գործունեության մեջ, այնպես էլ որոշումների կայացնելիս: Նրանք կարող են կենտրոնացնել իրենց ուշադրությունը խաղի վրա, գործողությունների կամ գործողությունների պլանավորման վրա՝ նպատակին հասնելու համար և հետևողականորեն իրականացնել դրանք: Հետևյալ ռազմավարություններն օգնում են երեխաներին զարգանալ. «Ի՞նչ է անհրաժեշտ նկարելու համար», այսինքն՝ գիտակցված ընտրություն կատարել, երբ ունեք նպատակ և պլանավորում եք գործողություններ այդ նպատակին հասնելու համար: Ավելի մեծ տարիքում սա կարող է նշանակել մի քանի գործողությունների պլանավորում և իրականացում: Օրինակ՝ բաղադրատոմսով ուտեստ պատրաստելը, նմուշի կամ ներկայացված կոնստրուկցիայի հիման վրա համալիր շինություն հավաքելը, երեխայի հետ որևէ խաղ մտածելն ու սկսելը: Երեխայի մասնակցությունը ցանկացած նախագծի՝ պահանջում է պլանավորման ունակություն և նպաստում է դրա զարգացմանը:

Կոնֆլիկտների կառավարում - կոնֆլիկտների կառուցողական լուծումը սոցիալական հարաբերություններում կարևոր է: Նման վարքագիծը պահանջում է վերը քննարկված բոլոր հմտություն-ունակությունները: Որպեսզի երեխան կարողանա լուծել կոնֆլիկտը, նա պետք է կարողանա հասկանալ սեփական իրավիճակը, տեսնել խնդիրը, տեսնել այն ուրիշի տեսանկյունից, բանակցել, շփվել, կանխատեսել իր գործողությունների հետևանքները և կատարել ճիշտ ընտրություն:

Ինչո՞ւ հետազոտություն-հայտնագործություն: Ուսումնական ծրագրի նպատակն է զարգացնել մտածող և ստեղծագործ անհատականություն: Քանի որ երեխաները բնույթով հետաքրքրասեր են, հետազոտությունը նրանց համար բնական գործընթաց է, և ծննդից, ինչպես իսկական հետազոտողները, նրանք սովորում են՝ դիտարկելով ու փորձարկելով աշխարհը: Հետաքրքրասիրությունը երեխայի զարգացման և աշխարհի ընկալման հիմնական շարժիչ ուժն ու խթանն է: Դաստիարակները պետք է օգտագործեն այս հետաքրքրությունները վաղ տարիքից՝ երեխայի հետազոտական ու ստեղծագործական ունակությունները խթանելու համար: Ստեղծագործական գործընթացներում երեխան զարգացնում է երևակայությունը, սկսում է մտածել այլ կերպ և փնտրում է խնդիրներ լուծելու նոր եղանակներ: Ստեղծագործականությունը խրախուսելը ոչ միայն զարգացնում է ճանաչողական ունակությունները, այլև երեխայի մեջ սերմանում է սովորելու և հայտնագործելու սեր:

Հետազոտություն-հայտնագործությունը ներկայացված է երեք նպատակներով՝ **հետաքրքրասիրություն, հետազոտություն և ստեղծագործականություն:** Եկեք դիտարկենք յուրաքանչյուրը՝ իր ենթանպատակներով:

Հետաքրքրասիրություն. «Ինձ հետաքրքրում է, թե ինչ է դա»

Ուսումնական ծրագիրը հետաքրքրասիրությանն աջակցում է երկու ձևով.

- Հետաքրքրությունների խորացում
- Հետաքրքրությունների բազմազանեցում

Հետաքրքրությունների խորացում՝ փորձառության հարստացմամբ-հետաքրքիր ակտիվություն, նյութ կամ առարկա առաջարկելն ու այդ հետաքրքրությունը սատարելը՝ երեխայի հետաքրքրասիրությունը պահպանել և ավելի շատ հետաքրքրություն առաջացնել է ենթադրում: Օրինակ, դուք նկատում եք, որ երեխան հետաքրքրված է որոշակի թեմայով՝ տիեզերքով: Տիեզերքի մասին գրքեր առաջարկելով, փորձարարություններով կամ նույնիսկ աստղերի դիտարկման «գիշեր» կազմակերպելով՝ դաստիարակը նպաստում է երեխաների

հետաքրքրության խորացմանը: Բազմազան փորձառությունները թույլ են տալիս երեխային հարցեր տալ, պատասխաններ ստանալ, հայտնաբերել և այդ ընթացքում ավելի զարգանալ: Կենդանիների հետ կապված պատմությունների նկատմամբ հետաքրքրությունն ցուցաբերող երեխան ավելի շատ կհետաքրքրվի, եթե դաստիարակը նրան ներգրավի կենդանիների տեսակների քննարկման մեջ, ցուցադրի կարճ վավերագրական ֆիլմ կամ կազմակերպի էքսկուրսիա: Նույնիսկ ավագի մեջ խաղացող երեխաների համար մեծահասակը կարող է շատ օգտակար լինել, եթե նրանց առաջարկի նոր նյութեր՝ տարբեր չափերի կամ ձևերի տարաներ, ֆիգուրներ, ջուր: Կարևոր են նաև մեծահասակի ճիշտ մեկնաբանություններն ու գրույցը, որոնք կօգնի երեխային պահպանել հետաքրքրությունը, նոր բացահայտումներ անել ու խաղը հետաքրքիր ձևով շարունակել:

Հետաքրքրությունների բազմազանեցումը – երեխաների համար նոր, տարբերվող փորձառություն առաջարկել ու նրանց հետաքրքրություններին մարտահրավեր նետել է ենթադրում: Ստեղծելով գրավիչ ու հետաքրքիր միջավայր՝ մեծահասակը խթանում է երեխաների հետաքրքրասիրությունը, ամրապնդում նրանց ներքին մոտիվացիան՝ ուսումնասիրելու նոր իրադարձություններ ու գաղափարներ, հարցեր տալու և գործընթացին ակտիվորեն մասնակցելու համար:

Հետաքրքրությունների բազմազանեցումը ապահովում է, որ երեխաները չսահմանափակվեն հետաքրքրությունների ու խաղային թեմաների նեղ շրջանակով: Երեխաներին ներգրավելով բազմազան թեմաների և խնդիրների մեջ՝ մեծահասակները ընդլայնում են նրանց գիտակցության հորիզոնները և խրախուսում կարողությունների և գիտելիքների ավելի համալիր զարգացումը:

Հետազոտություն. «ՈՒգում եմ իմանալ, թե ինչու և ինչպես»

Հետազոտությունը ներկայացված է երկու ենթանպատակներով.

- **Չգայական-շարժողական հետազոտություն(սենսոմոտորային)**
- **Գիտական (խորացված) հետազոտություն**

Չգայաշարժողական(սենսոմոտորային) հետազոտությունը - ենթադրում է երեխայի ակտիվ փոխազդեցությունը շրջակա միջավայրի հետ՝ օգտագործելով զգայարանները (հպում, տեսողություն, լսողություն, հոտառություն, համ, զգալ սեփական մարմինը) և կիրառելով մոտորիկան (առարկաներ բռնելը, մանիպուլյացիաները, շարժումը): Այս կերպ երեխաները փորձում են հասկանալ, սովորել և ընկալել աշխարհը, առարկաների հատկությունները (փափուկ է, սառն է, կլոր է, ինչպես գնդակը, հեշտությամբ կոտրվում է), բացահայտել գործողությունների հետևանքները (օրինակ՝ ձեռքս որ սեղմեցի, ձեռքի ձև ընդունեց, կամ, երբ գցեցի գետնին, ձայն հանեց) և հայտնաբերել իրադարձությունների ու գործողությունների միջև տեսանելի կապերը (օրինակ՝ բարձր աշտարակը հեշտությամբ փլուզվեց): Չգայաշարժողական հետազոտությունը հիմնված է շրջակա միջավայրից ստացված անմիջական զգայական տեղեկատվության ու առարկաների հետ հարաբերությունների շոշափելի փորձառության վրա:

Գիտական (խորացված) հետազոտության ժամանակ առաջատար գործոնը երեխայի ճանաչողական (մտավոր) ներգրավվածությունն է: Խորացված հետազոտությունը ենթադրում է ոչ միայն զգայարանների, այլև մտքի հետ կապված հետազոտություն, որը ներառում է հետազոտական հարցի շուրջ հարցեր տալը (օրինակ՝ կենդանիները հույզեր ունեն), վարկածների ձևակերպումը («Կարծում եմ այս ափսեն լրիվությամբ

կծածկվի ջրով»), փորձարկումները՝ վարկածները ստուգելու համար, քննադատաբար մտածելը (օրինակ՝ հետաքրքիր է, թե ինչո՞ւ այս շենքը կանգուն չի մնացել), վերացական հասկացությունների ընկալումը (օրինակ՝ ի՞նչ է բարեկամությունը), պատճառահետևանքային հայտնաբերությունը, եզրակացություններ անելը (օրինակ՝ թե՞թև և որոշակի ձևի առարկաները չեն խորասուզվում):

Ակտիվ ուսումնասիրությունների, փորձարկումների և խորը հետազոտությունների միջոցով երեխաները պետք է բացահայտեն և ընկալեն իրենց շրջապատող աշխարհը: Կարևոր է խրախուսել երեխաներին, որպեսզի դառնան հետազոտողներ, որոնողներ, դիտարկեն և բացահայտեն աշխարհում առկա օրինաչափությունները, պատճառահետևանքային կապը:

Ստեղծագործականություն.«Ես ստեղծում ու հորինում եմ»

Ստեղծագործականության նպատակը բաղկացած է երկու ենթանպատակից: Դրանք են.

- **Ստեղծում**
- **Հիմնախնդրի լուծում**

Ստեղծումը - ենթադրում է խաղի ու արվեստի միջոցով սեփական մտքերի, հույզերի և գաղափարների երևակայական ու ինքնատիպ դրսևորում: Սա ստեղծագործական ինքնարտահայտում է, որը նոր արդյունքի կամ գործընթացի ստեղծում, բոլորովին այլ ուղի գտնել է ենթադրում, և ոչ թե դաստիարակի կողմից ցուցադրված գործողությունների կրկնություն: Ստեղծագործական ինքնարտահայտումը երեխայի համար հնարավորություն է յուրօրինակ ձևերով արտահայտելու մտքերը, զգացմունքներն ու գաղափարները:

Հիմնախնդրի/խնդրի լուծում - ստեղծագործականությունը ներառում է նաև խնդիրների լուծման ենթանպատակ՝ մարտահրավերներին նոր տեսանկյունից մոտենալը: Հիմնախնդիր լուծելու ունակությունը դրսևորվում է տարբեր մարտահրավերների և դժվարությունների նկատմամբ դրական վերաբերմունքով ու դրանք լուծելու ունակությամբ: Այն ներառում է խնդրի բացահայտում(օրինակ՝ երեխան նկատում է, որ խաղալիքը չի աշխատում այնպես, ինչպես պետք է աշխատի), դրա վերլուծություն (օրինակ՝ երեխան՝ նայելով փազլի մասերին, հասկանում է, որ կտորները չեն համընկնում, քանի որ ունեն տարբեր ձևեր), արդյունավետ լուծումների որոնում (օրինակ՝ երբ աշտարակը փլուզվում է, և երեխան մտածում է.«Գուցե անհրաժեշտ լինի ներքևում ավելի մեծ խորանարդ օգտագործել, որպեսզի այն չշրջվի, կամ պատին հենել, որպեսզի պատը կարողանա այն պահել»), խնդիրը լուծելու փորձ ու լուծման գնահատում(օրինակ՝ «Այս սեղմակը, որ օգտագործեցի, դա ավելի լավ պահեց» կամ «Պատը, այնուամենայնիվ, չկարողացավ պահել»): Խնդիրը լուծելու գործընթացում երեխան պետք է նաև դրսևորի տոկոսնություն ու շարունակի գործունեությունը դրական վերաբերմունքով կամ մտածի ելք գտնելու մասին: Երեխան պետք է հասկանա նաև օգնություն խնդրելու և համագործակցելու կարևորությունը, որպես խնդիրների լուծման գործընթացի մաս, և կարողանա արդյունավետորեն օգտագործել առկա ռեսուրսներն ու գործիքները խնդիրը լուծելու համար(օրինակ՝ քանոնը օգտագործում է, որպեսզի չափի ու թուղթը ճիշտ կտրի, որ համապատասխանի կոնկրետ տեղին): Խնդիր լուծելու կարողությունն այն է, երբ երեխան կարող է տրամաբանորեն դատել ու տեսնել պատճառահետևանքային կապերը (օրինակ, երբ երեխան հասկանում է, թե ինչպես բացել տուփը կողպեքին տարբեր ձևերի բանալիներ համապատասխանեցնելով): Խնդրի լուծումը ենթադրում է նոր տեղեկատվության հիման վրա գործել (օրինակ, երբ երեխայի ռազմավարությունը չի աշխատում փազլը հավաքելիս, նա օգտագործում է ընկերոջից սովորած նոր ռազմավարություն):

ՄԱՍ 2. ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑ

ԳԼՈՒԽ 3. ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՀԵՏ

Ի՞նչն է ամենակարևորը երեխայի հետ շփվելիս, ինչպե՞ս դառնալ հոգատար հաղորդակցման գործընկեր:

Մինչ այս գլուխը և ընդհանուր առմամբ Ուսումնական ծրագիրը կարդալը, մտածեք, թե ո՞վ է ձեր երեխան. 1) «մաքուր թերթիկ», որին կարող եք վերածել այն ամենի, ինչ ուզում եք, թե՛ 2) փոքրիկ մարդ՝ իր անհատականությամբ ու կարողություններով, որն աշխարհը բացահայտելու ճանապարհին ունի ձեր աջակցության և առաջնորդության կարիքը:

Եթե դուք հակված եք երկրորդ պատասխանին, ապա այս Ուսումնական ծրագիրը ձեզ համար է, քանի որ այս Ուսումնական ծրագրի արժեքները ճանաչում են երեխայի նկատմամբ հարգանքը: Ծրագիրը լուրջ է վերաբերվում երեխայի անհատականությանը, կարիքներին, հետաքրքրություններին ու կարողություններին:

Երեխաների ուսուցումն ու զարգացումը տեղի են ունենում ձեզ հետ և հասակակիցների հետ հարաբերությունների ու հաղորդակցության միջոցով: Դուք եք այդ հարաբերությունների և հաղորդակցության երանգը սահմանողն ու հիմնական խթանիչը, հետևաբար, շատ բան կախված է ձեր հաղորդակցման ոճից ու երեխաների հետ ձեր հարաբերությունների ձևից:

Եթե կարողանաք լինել հուսալի, հոգատար հաղորդակցման գործընկեր, երեխաները ձեզ հետ իրենց անվտանգ կզգան և կունենան զարգացման մեծ ներուժ:

BOX: Տոնակատարություններ և երեխայի նկատմամբ հարգանք.

Երեխայի նկատմամբ հարգանքն լավագույնս դրսևորվում է Նոր տարվա, տարեվերջի կամ մանկապարտեզի ավարտական արարողության ժամանակ կազմակերպվող տոնակատարություններին:

Մեր մանկապարտեզներում դեռևս տարածված այդ ավանդական տոնակատարությունների նպատակը երեխային հարգելը, նրա հույզերն ու հետաքրքրությունները հաշվի առնելը չէ: Նման տոնակատարությունները հուզականորեն ընկճում են երեխաներին, դրանք կապված են արհեստականության հետ՝ հաճելի փոխարեն, և դրանցում երեխան ավելի շատ դիտարկվում է որպես միջոցառում կազմակերպելու գործիք, քան՝ որպես անձնավորություն:

Տոնակատարության ժամանակակից հայեցակարգի կենտրոնում երեխան է ու նրա ուրախությունը: Տոնակատարությունը երեխայի համար պետք է լինի հատուկ ուրախության և հաճույքի աղբյուր: Այն պետք է պլանավորվի և իրականացվի երեխաների հետ միասին՝ հաշվի առնելով նրանց ցանկություններն ու գաղափարները: Դուք կարող եք դիտել UNICEF-ի կողմից պատրաստված վրացերեն տեսանյութը և պաստառը՝ ժամանակակից տոնակատարության առանձնահատկությունների մասին:

Ձգայունություն, մարմնի լեզու և անձնական տարածք

Հոգատար հաղորդակցման ոճ ունեցող մարդիկ, սովորաբար, երբ իրենց երեխաների հետ են խոսում՝ նրանց մակարդակին են, աչքերով կապեն են պահպանում երեխաների հետ ու հաճախ ժպտում են:

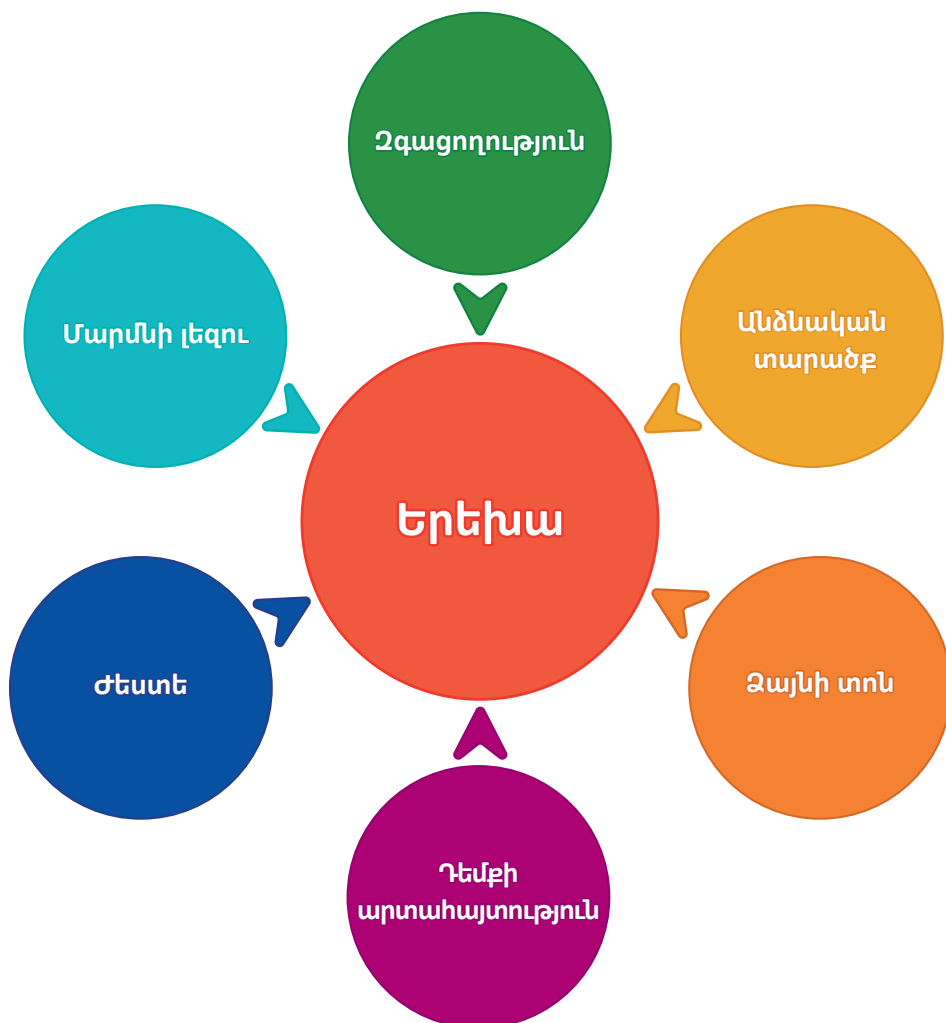
Երեխայի մակարդակին համապատասխան լինելը, նրա աչքերի մեջ նայելը և ժպտալը նշաններ են, որ դուք երեխային ընկալում եք որպես արժեքավոր, հարգված և հետաքրքիր անհատ, և ոչ թե որպես փոքրիկ, «անմիտ» էակ:

Հոգատար, շփվող գործընկերը երեխաների հետ շփվելիս լավ զարգացած զգայունություն ունի, նա գիտի, թե ինչպես օգտագործել մարմնի լեզուն և դեմքի արտահայտությունները: Նրա մարմինն ու դեմքը, կախված իրավիճակից, հեշտությամբ փոխանցում են կարեկցանք, աջակցություն, զարմանք, հետաքրքրություն, հիացմունք, հարցական նշան, տխրություն, ուրախություն... Նա հաճախ երեխաներին ժեստերի օգտագործման օրինակ է բերում, որովհետև գիտի, որ պարզ ժեստերի օգտագործումը զրույցի հետ մեկտեղ՝ «Տուր», «Լավ է», «Չեմ ուզում», «Կանգ առ», «Ուզում եմ» և այլն, օգնում է երեխաներին հասկանալ ու տիրապետել լեզվին:

Ձեր մարմնի լեզվի ու դեմքի արտահայտությունների միջոցով դուք երեխայի կարող եք փոխանցել սեր, հարգանք և աջակցություն, նաև՝ հակառակը՝ հնազանդության, դժգոհության, պահանջ և այլն: Երբեմն բառերը կարող են «չափված» լինել, սակայն երեխան կարող է կարդալ ձեր իրական մտադրությունները (օրինակ՝ ամաչեցնել, կամ ուժ կամ առավելություն ցուցադրել) ձեր հայացքում, մարմնի դիրքում և ձայնի տոնում: 2-3 տարեկանում երեխան արդեն հեշտությամբ հասկանում է, թե ինչ ուղերձ է թաքնված ձեր հայացքի հետևում՝ դուք դժգոհ եք, թե՛ ընդհակառակը, հաճելի զգացողությամբ եք նայում նրան: Երեխաները, ինչպես մեծահասակները, բավականին սրությամբ են ընկալում աչքերի շփման բացակայությունը, քանի որ դա այն միջոցներից մեկն է, որով մենք տեսնում ենք մեկ այլ մարդու զգացմունքներն ու հույզերը մեր նկատմամբ: Եթե դուք երեխային բանավոր ինչ-որ բան եք ասում, բայց ձեր դեմքի արտահայտությունը չի հաստատում նույն բովանդակությունը, երեխան հեշտությամբ կկռահի դա:

Հոգատար հաղորդակցման գործընկերը երեխաների շրջապատում լինելով՝ չի խախտում *Նրանց անձնական տարածքը*, չի առնչվում երեխաների հետ հանկարծակի ու առանց նախազգուշացման, գիտի, թե երբ պիտի Նրանց ամուր գրկի, իսկ երբ զգուշորեն դիպչի կամ փոքր հեռավորություն պահպանի: Նա գիտի, թե որ հեռավորության վրա է երեխան իրեն հարմարավետ զգում ինչպես ձեզ հետ, այնպես էլ ուրիշների հետ, ու հարգում է երեխայի անձնական տարածքը:

Հոգատար հաղորդակցման գործընկերը գիտի, թե երբ խոսել մեղմ ու հանգիստ, երբ՝ ավելի զգացմունքային և բարձր, կամ երբ է ավելի լավ պարզապես լռել և կողքին լինել:

Դիտարկում, սպասում, ակտիվ (ուշադիր) ունկնդրում

Հոգատար հաղորդակցման ոճ ունեցող դաստիարակը պետք է զարգացնի նաև *դիտարկելու, սպասելու և ակտիվ (ուշադիր) լսելու ունակությունները*:

Երեխային դիտարկելու կարողությունը կօգնի ձեզ հասկանալ, թե ինչպիսին է նա, ինչպիսին են նրա ձգտումներն ու հետաքրքրությունները: Երբ երեխային եք սպասում և ուշադիր լսում, նրան զգացնել եք տալիս, որ իր ասածը կարևոր է ձեզ համար: Սա ուժեղացնում է հարաբերությունների և հաղորդակցության ցանկությունը:

BOX: *Սպասելը* հաղորդակցման և լեզվի զարգացման ամենակարևոր միջոցներից մեկն է: Սպասելը ոչ միայն խրախուսում է երեխային նախաձեռնություն ցուցաբերել, այլև ժամանակ է տալիս նրան արձագանքելու կամ ինչ-որ բան խնդրելու: Երբ դուք սպասում եք, ձեր երեխային ժամանակ եք տալիս նախաձեռնություն ցուցաբերելու և ներգրավվելու ակտիվության մեջ:

Ակտիվ (ուշադիր) լսել նշանակում է, որ մենք չենք ընդհատում երեխային և չենք ենթադրում, թե ինչ է ուզում ասել, մինչև նա կավարտի խոսելը կամ ակնարկելը:

BOX: *Երբ մենք երեխաներին հարց ենք տալիս, հաճախ շեղվում ենք և չենք սպասում նրանց պատասխանին՝ փորձելով լրացնել լռությունը: Քանի դեռ սպասում եք երեխայի արձագանքին, փորձեք մտքում հաշվել մինչև 10-ը, կտեսնեք, որ սա երկար ժամանակ է, բայց երբեմն երեխաներին հենց այդքան ժամանակ է պետք արձագանքելու համար:*

Լսելիս, դաստիարակը չի ընդհատում երեխային, չի շտապեցնում, միաժամանակ զբաղված չէ այլ գործունեությամբ, չի տալիս պատրաստի պատասխաններ: Այլ լսում է, երբ երեխան խոսում է, պարզաբանում է, թե արդյոք ճիշտ է հասկացել նրա ասածը և երեխային ինքնուրույն մտածելու հնարավորություն է տալիս:

Ռազմավարություններից մեկը, որը օգնում է մեծահասակին երեխային ցույց տալ, որ ինքը հետաքրքրված է լսել նրա զրույցը, արտացոլումն է: Ինչպես հայելին է արտացոլում մարդու պատկերը, այնպես էլ դաստիարակը պետք է արտացոլի երեխայի մտքերը՝ դրանք կրկին կրկնելով, թեկուզև մի փոքր այլ բառերով:

Աջակցող խոսք

Ձեր հաղորդակցման ոճը օրինակ է երեխայի համար, թե ինչպիսին պետք է լինի ինքն: Նրանք մեծահասակներից սովորում են, թե ինչպես հարգել իրենց և ուրիշներին, ինչպես արտահայտել և պաշտպանել իրենց սեփական կարծիքն ու հաշվի առնել ուրիշների կարծիքները:

Հոգատար հաղորդակցությունը հիմնված է հուզական մտերմության վրա, և ոչ թե վախի, վերահսկողության, հնազանդության և ամոթի: Եթե երեխային վախեցնում են. («Մի՛ լացիր,

թե չէ՝ մայրիկը չի գա») կամ ամաչեցնում են. («Ինչո՞ւ ես լաց լինում, ամոր է»), հավանական է, որ նա հետագայում նույն կերպ վարվի ուրիշների հետ: Ի տարբերություն դրա, երբ մենք նրան ասում ենք. «Գիտեմ, որ դու շատ ես նեղված ու վիրավորված և անհանգստանում ես, որ խաղալիքդ կոտրվել է», նա սովորում է հասկանալ իր սեփական հույզերը և ինչպես շփվել ուրիշների հետ, երբ տեսնում է նրանց հուզված:

Մի՛ խոսեք երեխաների մասին երրորդ դեմքով նրանց ներկայությամբ:

Հոգատար հաղորդակցման գործընկերը գիտի, որ պետք է հարգի երեխաների արժանապատվությունը և նրանց ներկայությամբ չխոսի նրանց մասին երրորդ դեմքով, այն էլ անհարմար թեմաներով: «Չեմ հասկանում, թե ի՞նչ տաբատ են հագցրել երեխային», «Նրա մայրն ուշանում է, և ես այստեղ նստել եմ»: Երեխաները նման գրույցները ցավագին են տանում, և անկախ նրանից, թե որքան փոքր են, եթե ոչ բովանդակությունը, սակայն ասածի տրամադրությունը զգում են: Իհարկե, մենք պետք է զերծ մնանք երեխաներին սուբյեկտիվ բնութագրելուց (նույնիսկ եթե այդ բնութագրումը դրական է). «Նա համառ է, ... չարաճճի... նա խիզախ է... նա տաղանդավոր է և այլն»:

Երբ երեխայի հետ է, աջակից գործընկերը խոսում է նրա հետ, այլ ոչ թե երեխայի մասին: Նա օգնում է երեխային ընկալել և անվանել իր և ուրիշների հույզերը, կապել իր և ուրիշների հույզերն ու վարքը հետևանքների հետ, խրախուսում է նրա ջանքերն ու հետևողականությունը, օգնում է նրան համարձակորեն արտահայտել իր սեփական կարծիքը, հարցեր տալ և հայտնագործություններ անել:

Հնգաստիճան երկխոսություն

Երեխաների հետաքրքրասիրությունը խթանելու, նրանց մտածողությունը ընդլայնելու, հույզերը կիսելու և դատողությունը խրախուսելու համար հոգատար հաղորդակցման գործընկերները դրսևորում են անկեղծ հետաքրքրություն երեխաների գործունեության և հուզական վիճակների նկատմամբ և պատրաստ են նրանց հետաքրքրող թեմաների շուրջ փոքր երկխոսություններ վարել:

Օրինակ, դուք տեսնում եք, որ երեխան Դրամատիկական կենտրոնում դրված տուփից հանել է հին պայուսակ և գլխարկ ու հայելու առաջ փորձում է.

- *Մարթա, տեսնում եմ, որ պատրաստվում ես ինչ-որ տեղ գնալ:*
- *Այո, Մարի, ես գնում եմ խանութ:*
- *Ի՞նչ ես գնելու խանութից:*
- *Պետք է թխվածքաբլիթներ գնեմ, այսօր հյուրեր ունենք:*
- *Այսօր քո ծնո՞ւնդն է:*
- *Ոչ, Մարի, իմ ծնունդը ձմռանն էր, այսօր ես Նաթիային ու Գիոյին հրավիրեցի թխվածքաբլիթներ ուտելու:*

Տեսնում եք, որ Գիոն տղա է նկարել.

- *Գիո, տեսնում եմ, որ տղա ես նկարել, կարծում եմ՝ նա զայրացած է, չէ՞, թե՞ նեղված:*

- Ոչ... Դե, նա և՛ զայրացած է, և՛ նեղված:
- Նրա բռունցքներն այնպես են սեղմված, որ կարծում եմ՝ նա ավելի զայրացած է:
- Դե, մեծ տղաները նրա հետ չխաղացին և խլեցին խաղալիքը:
- Պատկերացնում եմ, թե որքան կզայրանար նա:

Տեսնում եք, որ 4-ամյա Մարին ու Նուցան բազում մրջյունների բույնն են դիտարկում.

- Ի՞նչին ես այդքան ուշադիր նայում:
- Նայիր, Նինո, քանի՞ մրջյուն կա, այս ու այն կողմ են գնում ու մտնում այս փոքրիկ հողե գնդիկի մեջ:
- Մրջյունի բույն եք գտե՞լ, նրանք այս բնում են ապրում, այստեղ են դասավորված նրանց սենյակները:
- Ինչպե՞ս են նրանք շնչում գետնի տակ: Ի՞նչ ունեն սենյակներում:
- Նայեք, այս ճեղքերից օդ է մտնում, իսկ սենյակներում շատ հետաքրքիր բաներ կան, ուզո՞ւմ եք հետաքրքիր պատմություններ իմանալ մրջյունների մասին: Եկեք միասին մտածենք, ինչպե՞ս:

Լեզվի օգտագործումը մտածողության և ուսուցման համար. ինչպես խրախուսել երեխաներին հարցեր տալ

Ի՞նչ է նշանակում լեզուն օգտագործել մտածողության և ուսուցման համար: Եթե մտածենք ու դիտարկենք, կհայտնաբերենք, որ մեր առօրյա, խոսակցական լեզուն բավականին աղբատ է, քանի որ, երբ մենք միմյանց հետ խոսում ենք «այստեղ ու հիմա» թեմաների մասին, մեր ասելիքի մեծ մասը միջավայրը, մեր հայացքը կամ մարմնի շարժումներն են ասում:

«Գնա, բեր ինձ համար», - ասում եք դուք երեխային, և նա ձեզ բերում է այն իրը, որը դուք խնդրել եք, չնայած դուք դրա անունը չեք նշել: Ինչպե՞ս է երեխան իմանում, որ հենց այդ իրը պետք է բերի ձեզ համար: Որտեղի՞ց է նա «կարդացել» այս տեղեկությունը՝ համատեքստից, ձեր հայացքի ուղղությունից և, հնարավոր է, առարկային մեկնած ձեռքից: Առօրյա լեզուն կոչվում է նաև «ծույլ» կամ «տնտեսող» լեզու, քանի որ ոչ ոք երկար չի ասում այն, ինչ կարելի է կարճ ասել: Դպրոցում երեխաները պետք է օգտագործեն ոչ թե առօրյա լեզու, այլ լեզու, որի միջոցով երեխաները պետք է մտածեն ու դատեն այնպիսի բաների մասին, որոնք այստեղ և հիմա չկան, նրանք տարբեր պատմությունները պետք է կապեն իրար հետ, ենթադրություններ անեն ու գտնեն հիմնախնդիրները լուծելու ուղիներ:

Մտածելու և սովորելու համար լեզվի օգտագործումը կարևոր նշանակություն ունի ընթերցանության հմտություններին լավ տիրապետելու առումով, հատկապես, երբ ընթերցանության նյութը մեծանում ու դժվարանում է:

Եթե դուք սահմանափակեք ձեր զրույցները երեխաների հետ կոնկրետ և պարզ հարցերով, ինչպիսիք են՝ «Ի՞նչ է անում», «Ի՞նչ գույն ունի», երեխաները կշարունակեն խոսել պարզ և կոնկրետ լեզվով, բայց, եթե դուք նրանց հետ խոսեք հարուստ լեզվով, երեխաները նաև կբարելավեն իրենց լեզվական հմտությունները:

Եթե գիրք կարդալիս կամ երեխաների հետ տարբեր թեմաներով խոսելիս հաճախ օգտագործում եք հարցեր և արտահայտություններ, որոնք սկսվում են հետևյալ բառերով. «Ես կարծում եմ, որ...», «Չետաբերքիր Է...», «Ի՞նչ եք կարծում, ինչո՞ւ...», ապա դուք արդեն օգնում եք նրանց զարգացնել մտածողության և ուսուցման համար անհրաժեշտ լեզուն:

Ներդիր

Ինչպես խթանել մտածողությունը և դատողությունը երբ

- Երեխաները ձեզ ինչ-որ բան են պատմում
- Դուք դիտում եք ինչ-որ բան
- Գիրք եք կարդում
- Գրքի մասին եք խոսում
- Ինչ-որ իրավիճակ եք ընտրում

Օգտագործեք ստորև նշված ռազմավարությունները.

- Սովորեցրեք երեխաներին **բացատրություն անել**, ինչը նրանց լավ կնախապատրաստի դպրոցական միջավայրի համար, որտեղ հաճախ տրվում է «ինչո՞ւ» հարցը: Խրախուսեք երեխաներին մեկնաբանել իրադարձությունները, տվեք «ինչո՞ւ» հարցեր, այդ թվում՝ այս ձևով. «Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչն էր դրա պատճառը»: «Ինչո՞ւ տղան փակեց դուռը: Ես կարծում եմ, որ...»:
- Օգնեք երեխաներին իրենց սովորածը կամ լսածը **կապել սեփական փորձի հետ**. այս կապերը օգնում են նրանց հիմը կապել նորի հետ, և ավելի լավ հասկանալ պատմության բովանդակությունը: Երբ կարդում եք երեխաների համար կամ խոսում եք որևէ պատմության մասին, նրանց հարցրեք. «Քեզ հետ նման բան պատահե՞լ է», «Երբևէ եղե՞լ է...», «Դու երբևէ տեսե՞լ ես...»: Մի մոռացեք նաև կիսվել ձեր սեփական փորձով:
- **Խոսեք զգացմունքների մասին**. զգացմունքների մասին խոսելը երեխաներին օգնում է հասկանալ իրենց և ուրիշների զգացմունքները, ինչը ուսուցման կարևոր ասպեկտն է, քանի որ այն երեխաներին սովորեցնում է հասկանալ ուրիշների հեռանկարը: Զգացմունքները հասկանալը կարևոր է նաև պատմության հերոսների վարքագիծի դրդապատճառներն ընկալելու համար, օրինակ՝ «....Երևում է, որ նա շատ նյարդայնացած է, որովհետև կորցրել է բանալիները, ես էլ եմ նյարդայնանում, երբ ես էլ երբեմն չեմ կարողանում գտնել բանալիները»:
- Լսելու և ընթերցանության ըմբռնման հետ կապված կարևոր ունակություն է լսած կամ կարդացած տեղեկատվության **գնահատումը**. գիրք կարդալիս, պատմություն պատմելիս կամ որևէ թեմայի շուրջ խոսելիս խրախուսեք երեխաներին՝ գնահատել լսածը կամ իրավիճակը: Հարցրեք նրանց կարծիքը՝ տեղի ունեցածը լավ գաղափար էր, թե ոչ, կամ կիրականանա՞րդյոք այս գաղափարը, թե ոչ: Խնդրեք նրանց բացատրել, թե ինչո՞ւ են այդպես կարծում: Իհարկե, երեխաները միշտ չէ, որ պատրաստ կլինեն պատասխանել նման հարցերին: Այս դեպքում տվեք նրանց հուշումներ՝ ճիշտ պատասխանները գտնելու համար և, եթե նրանք դեռևս դժվարանում են գտնել ճիշտ պատասխանը, վերջում ինքներդ տվեք պատասխանը:

- Լավ ունկնդիրը կարող է իր լսածը կապել սեփական գիտելիքների ու փորձի հետ և այդպիսով **ենթադրություններ** անել այն մասին, թե ինչ կլինի հաջորդիվ: Խրախուսեք երեխաներին ենթադրություններ անել՝ տալով այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ «Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ կլինի...», «Ի՞նչ կլինի, եթե...», երեխաներին օրինակ ցույց տվեք և ինքներդ կանխատեսումներ արեք. «Ես կարծում եմ, որ նա...»:
- Լեզվի օգտագործման կարևոր գործառույթներից մեկը հիմնախնդիրներ լուծելն է: Հաճախ ընթերցանության ըմբռնումը կապված է այն բանի հետ, թե որքան լավ եք հասկանում հիմնախնդիրը, որը լուծման կարիք ունի: Երբ կարդում եք երեխաների համար կամ խոսում եք որևէ թեմայի մասին, տվեք նրանց հարցեր, որոնք կխրախուսեն երեխաներին մտածել հիմնախնդրի լուծման մասին, օրինակ՝ «Ի՞նչ կարող էր նա անել» կամ «Ի՞նչը կարող է հանդիսանալ լավագույն ելք...»:
- **Պրոյեկցիան** կամ ինքն իրեն ուրիշի տեղում պատկերացնելու ունակությունը կարևորագույն հմտություն է, որը երեխաներին օգնում է հասկանալ ուրիշի տեսակետը և ավելի քիչ եսակենտրոն լինել: Ինքն իրեն այլ ժամանակի, վայրի ու փորձառության մեջ դնելը կարող է մեծապես օգնել երեխաներին ավելի լավ հասկանալ այնպիսի առարկաներ, ինչպիսիք են պատմությունը, աշխարհագրությունը, սոցիոլոգիան և այլն: Գիրք կարդալիս կամ որևէ թեմայի մասին խոսելիս երեխաներին խրախուսեք պատկերացնել իրենց ուրիշի տեղում. «Կցանկանալի՞ք թագավոր/թագուհի լինել: Ինչո՞ւ, ի՞նչը կլինեք լավ: Որքա՞ն լավ...»: Եթե հարցերը չափազանց դժվար լինեն երեխաների համար, բերեք նրանց համար հնարավոր պատասխանների օրինակներ:

Ինչպես պատասխանել երեխաների հարցերին

Երեխաներին արդեն հետաքրքրում է.

- Մրջյունները ծերանո՞ւմ են:
- Ծաղիկները ցավ ունենո՞ւմ են:
- Ինչո՞ւ է երկինքը որոտում կայծակի ժամանակ:
- Ինչո՞ւ է արևը կոչվում արև:

Եվ շատ ավելի...

Մեծանալուն զուգահեռ, երեխաները պետք է ավելի ու ավելի շատ հարցեր տան: Ինչպե՞ս պատասխանեք երեխաների տարօրինակ հարցերին, կամ ինչպե՞ս խրախուսեք նրանց ավելի շատ հարցեր տալ ու պատասխաններ փնտրել:

- Այս տարիքում երեխաների կողմից տրվող հարցերը շատ բազմազան են և հաճախ անսպասելի, բայց միևնույն ժամանակ կան հարցեր, որոնք երեխաներն ավելի հաճախ են տալիս, օրինակ՝ ինչո՞ւ է ձյունը սառը: Ինչպե՞ս են կենդանիները խոսում: Կամ ինչո՞ւ է ամպրոպի ժամանակ աղմուկ լինում: Օգտագործելով համացանցը և ժամանակակից մանկական հանրագիտարանները՝ հոգատար դաստիարակները փորձում են պատրաստել նմանատիպ հաճախ տրվող հարցերի պատասխանները և պարզ ու հասկանալի ձևով բացատրել տարբեր երևույթների էությունը:

- Երբեմն լավ հազմավարություն է երեխայի տված հարցը «նետել» խմբի մեջ: Եթե խաղում եք կամ հարցեր եք տալիս երեխաների քաղաքական խմբին, և նրանցից մեկը հետաքրքիր հարց է առաջադրում, հարցրեք մյուս երեխաներին, թե ինչպես կպատասխանեն ընկերոջը: Ուշադիր լսեք նրանց պատասխանները, խրախուսեք երկխոսությունը և համառոտ ամփոփեք յուրաքանչյուրի ասածը: Այս մեթոդը լեզվական երեք կարևոր հմտությունները կխրախուսեք՝ լսելը, դատողությունը և երկխոսությունը:
- Ժամանակ առ ժամանակ երեխայի տված հարցին տվեք տարօրինակ, անիրատեսական պատասխան և ձեր դեմքի արտահայտությամբ ու մարմնի լեզվով ցույց տվեք, որ նրանից ակնկալում եք ձեր երևակայության և/կամ կատակի գնահատում: Սրանով երեխաներին կօգնեք կատարելագործել լեզվի կարևոր ոլորտներից մեկը՝ փոխաբերական իմաստները, կատակները և անուղղակի խոսքը:
- Երբեմն մենք չունենք երեխայի տված հարցի պատասխանը, և դա բնական է: Այդ ժամանակ անկեղծորեն ասեք նրան, որ չգիտեք պատասխանն ու առաջարկեք միասին մտածել, թե որտեղ և ինչպես գտնել այն:
- Որոշ հարցեր խթան են հանդիսանում տարբեր հետաքրքիր նախագծեր պատրաստելու և թեմաներն ընդլայնելու համար:

Երեխաներին հետաքրքիր հարցեր տալու օրինակ բերեք, որոնց պատասխանելու համար միտք ու դատողություն է պահանջվում. հարցերը, որոնք «ճիշտ պատասխաններ չունեն», օգնում են **մտածողության ու լեզվի զարգացմանը**, օրինակ՝ Մտադիր եմ այս դատարկ տուփը պահել, ի՞նչ եք կարծում, ինչի՞ համար պետք է օգտագործենք: Կամ՝ որքան տարօրինակ կլիներ, եթե դուք ընծուղտի նման բարձրահասակ լինեիք, ուզո՞ւմ եք այդքան բարձրահասակ դառնալ: Ի՞նչ կանեիք, եթե այդքան բարձրահասակ լինեիք:

Եվ վերջում...ինչպիսի՞ մեծահասակներ են դուր գալիս երեխաներին:

Երեխաներին դուր է գալիս այն մարդը, ով կարող է խաղալ, բայց ոչ թե մեծահասակի, այլ երեխայի պես, ով չի մոռացել, թե ինչպիսին է իսկական մանկական խաղը, ով կարող է դերային խաղ խաղալ, ունի լավ երևակայություն, հետաքրքիր գաղափարներ և հումորի զգացում:

ԳԼՈՒԽ 4. ԽԱՂ ԵՎ ՀԵՏԵՎԵԼ ԵՐԵՒԱՅԻ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ (ԵՐԵՒԱՅԻ ԵՎ ՄԵԾԱՀԱՍԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ ՆԱԽԱՁԵՌՆՎԱԾ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ)

Ներդիր

Ինչու է խաղը կարևոր

Գոյություն ունի հստակ կապ խաղի և այնպիսի հիմնական հմտությունների միջև, ինչպիսիք են՝ աշխատանքային օպերատիվ հիշողությունը, ինքնակարգավորումը, լեզվական հմտությունները, սոցիալական հմտությունները, ինչպես նաև՝ խաղի և դպրոցում հաջողության միջև:

Խաղը զարգացնում և աջակցում է.

- Խորհրդանշական և երևակայական մտածողությանը
- Լեզվի տիրապետմանն ու բազմազանությանը
- Ֆիզիկական զարգացմանը
- Խնդիրներ լուծելու հմտություններին

Խաղը օգնում է երեխաներին.

- Հասկանալ իրենց աշխարհը
- Կապվել ուրիշների հետ ➡

- Արտահայտել և կառավարել զգացմունքները
- Կիրառել ձեռք բերված հմտությունները

Երբ երեխաները ընտրում են, թե ինչպես խաղալ, նրանք ազատ են այդ ընտրությունը կատարելիս: Նրանք **տեսնում են կապ ընտրության և ընտրության հետևանքների միջև՝ սովորելով կայացնել կարևոր որոշումներ:**

Խաղում օգտագործվող բաց նյութերը երեխաներին հնարավորություն են տալիս ինքնուրույն որոշել, թե ինչպես օգտագործել դրանք:

Օրինակ՝ երեխան կարող է պատկերացնել, որ խորանարդը հրշեջ մեքենա է: Բայց հրշեջ մեքենան միշտ հրշեջ մեքենա է:

Բաց նյութերը թույլ են տալիս երեխաներին օգտագործել դրանք այնպես, ինչպես ոչ ոք նախկինում չի արել, ինչը ստեղծագործական մտածողության դրսևորում է և առաջացնում է հիացմունք:

Հաճախ խաղը լիովին չալանավորված է, կամ երեխան փոփոխություններ է կատարում արդեն ալանավորված խաղում: Այսպիսի խաղը երեխային հնարավորություն է տալիս զարգացնել մտածողության ճկունություն և որոշումներ կայացնելու հմտություններ, որոնք շատ կարևոր են կյանքում:

Հիմնվելով երեխայակենտրոն մոտեցման վրա, այս Ուսումնական ծրագրի նպատակներին հասնելու համար, կարևոր է իրականացնել ուսումնական գործընթաց, որը հիմնված է Ուսումնական ծրագրի սկզբունքների և ապացույցների վրա:

Այս գլուխը կարդալուց հետո դուք կկարողանաք պատասխանել հետևյալ հարցերին.

- Ի՞նչ է նշանակում երեխայակենտրոն մոտեցումը:
- Ի՞նչ է խաղը և մեծահասակի դերը խաղի մեջ: Խաղն ու ակտիվությունը նույն գործընթացի՞ն են վերաբերում:
- Ի՞նչ է նշանակում հետևել երեխայի հետաքրքրություններին:

Երեխայակենտրոն մոտեցում

Ինչպես մեզ այս Ուսումնական ծրագրի արժեքներն ու սկզբունքները են ասում, երեխան իր սեփական ուսուցման ու զարգացման կենտրոնական դերակատարն է, ակտիվորեն մասնակցում է գործընթացին և ինքն է կատարում ընտրությունը այն մասին, թե ինչ և ինչպես սովորել:

Երեխակենտրոն մոտեցումը երեխային դիտարկում է որպես ալանավորման և ուսումնական ծրագրի մշակման մեկնարկային կետ և կենտրոնանում է երեխայի կարողությունների ու հետաքրքրությունների վրա:

Երեխայակենտրոն մոտեցում.

- Արտացոլում է **մանկության անհոգությունը**
- Պահանջում է **ուշադիր դիտարկում**
- Կենտրոնանում է **երեխայի ամբողջական զարգացման վրա**
- Պահանջում է **ընտանիքների հետ գործընկերություն և երեխաների կյանքի նկատմամբ հարգանք**

Մենք ուզում ենք, որ մանկությունը լի լինի անհոգությամբ: Բարձրորակ մանկապարտեզը ոչ միայն երեխաներին օգնում է ապագայում հաջողության հասնելու համար, այլև գիտակցում է, որ **վաղ մանկությունն ինքնին կյանքի հատուկ ժամանակաշրջան է և երեխաներին այստեղ ու հիմա օգնում է հաճույք ստանալ հայտնագործություններ անելով և աշխարհը ճանաչելով:**

Ամեն անգամ, երբ երեխաներն իրենց ուրախ ու անհոգ են զգում, նրանց ուղեղում ամրապնդվում են հաճելի զգացողությունների համար պատասխանատու նեյրոնային կապերը, որոնք շատ կարևոր է հոգեկան առողջության համար:

Սալոմեն ու Լևանին կանգնած են բակի եզրին գտնվող խոտերի մեջ: Սալոմեն գնդակ է զլորում լանջով ներքև: Լևանին վազում է ներքև, բռնում գնդակը և նետում Սալոմեի կողմը: Սալոմեն նորից է նետում գնդակը, այս անգամ երկուսն էլ վազում են, և նրանք այդպես վեց կամ յոթ անգամ իջնում ու վեր են բարձրանում: Վերջում նրանք ընկնում են գետնին և միասին ծիծաղում:

Այս օրինակում երեխաները, կարծես, ոչինչ չեն սովորում, սակայն նման պահերը չափազանց կարևոր են նրանց մտավոր և ֆիզիկական առողջությունը ամրապնդելու համար՝ ուրախ խաղի ու այստեղ և հիմա միասին լինելու ուրախության միջոցով:

Երեխայակենտրոն վաղ կրթության մեջ երեխան հիմնականում խաղում և սովորում է անելով:

Չնգամյա Միան, Գիոն, Լուկան և Էլենեն «Խանութ-խանութ» էին խաղում: Երկուշաբթի օրը երեխաները մեծ խորանարդիկներով ու մի քանի փոքր խորանարդիկներով խանութ կառուցեցին, ապա այն զարդարեցին կոներով ու ժապավեններով: Երեքշաբթի օրը նրանք գունավոր թղթից դրամ պտրաստեցին՝ զգուշորեն կտրելով անկյունները, որպեսզի թղթադրամները նույն չափի ստացվեն, և գրեցին թվերը: Չորեքշաբթի օրը երեխաները սննդի տարաներից դրամարկդ պատրաստեցին, իսկ կոշկի տուփերից՝ գնումների զամբյուղներ:

Օրինակը հստակ ցույց է տալիս, թե քանի բան են երեխաները սովորում անել, քանի բանի շուրջ են նրանք ընդլայնում իրենց գիտելիքներն ու փորձը, եթե մենք նրանց հնարավորություն տանք և ապահովենք համապատասխան ռեսուրսներով:

Երեխայակենտրոն մոտեցման ըմբռնումը մեզ տալիս է այն հարցի պատասխանը, թե ինչպես պետք է սովորեցնել երեխային: Այս Ուսումնական ծրագրի համաձայն՝ կրթական գործընթացը հիմնված է խաղի միջոցով սովորելու սկզբունքների վրա: Հետևաբար, վաղ կրթության ոլորտում անփորձ աչքի համար մանկապարտեզի կրթական գործընթացը «պարզապես խաղ» է, մի միջավայր, որտեղ երեխաները անհոգ են ու ժամանակ են անցկացնում: Միայն վաղ կրթության մասնագետն է տեսնում խաղը և դրանից այն կողմ գտնվող զարգացումն ու ուսուցումը:

Ի՞նչ է խաղը:

Ինչպես նշվեց, երեխայակենտրոն մոտեցումը խաղը համարում է երեխայի բնույթի անբաժանելի մասը և կարծում է, որ խաղը սովորելու լավագույն հնարավորությունն է:

Խաղը նաև այս Ուսումնական ծրագրի իրականացման հիմնական միջոցն է: Որքան շատ հնարավորություններ ունենան երեխաները խաղալու՝ օգտագործելով բազմազան նյութեր, այնքան բարձր կլինի երեխաների ներգրավվածությունը կրթական գործընթացում և, միաժամանակ, կխթանվի նրանց ամբողջական զարգացումը:

Ի՞նչ է խաղը: Ինչպե՞ս կարող ենք հասկանալ, որ երեխայի կողմից իրականացվող գործունեությունը իսկապես խաղ է: Դրանում մեզ կօգնեն խաղի հետևյալ բնութագրերը. (1) խաղը պետք է դրական հույզեր առաջացնի, (2) երեխայի համար կարևոր է խաղի ընթացքը, և ոչ թե արդյունքը, (3) երեխան ներգրավված է գործընթացում իր սեփական ներքին մոտիվացիայով, (4) դա նրա ազատ ընտրությունն է, և վերջապես, (5) խաղը թույլ է տալիս երեխային տեղափոխվել խաղի անիրական աշխարհ:

Ավելի պարզության համար, եկեք քննարկենք վերը նշված յուրաքանչյուր բնութագրիչը:

Խաղը անպայման պետք է *դրական հույզեր առաջացնի երեխաների մոտ*, դա մի գործունեություն է, որը ուրախություն ու երջանկություն է պարգևում: Խաղի ընթացքում երեխաները զվարճանում են, ծիծաղում: Սա մի գործունեություն է, որը կապված է հաճելի զգացողությունների հետ՝ անկախ խաղի բարդությունից ու տեսակից:

Խաղի ընթացքում երեխայի համար *կարևոր է ոչ թե արդյունքը, այլ գործընթացը*. Նա հաճույք է ստանում գործընթացին մասնակցելուց և չի մտածում վերջնական արդյունքի մասին: Եթե մենք երեխայի համար նախապես սահմանենք գործունեության նպատակը, օրինակ՝ նկարել աշնանային բնապատկեր, կառուցել բարձր աշտարակ, գալ, խաղալ «Բժիշկ-բժիշկ» և դեղ նշանակել Նիայի համար, այս դեպքում երեխան դառնում է արդյունքի վրա կենտրոնացած, և խաղալու փոխարեն այս գործունեությունը նրա համար դառնում է պարտադիր:

Վաղ տարիքում երեխաների համար շատ կարևոր է, որ խաղի ընթացքում հաշվի առնվի նրանց *ազատ ընտրությունը*, միայն նման գործունեությունը երեխաները կանվանեն խաղ: Ինչպես վերը նշված օրինակում, մեր հրահանգը՝ եկեք «Բժիշկ-բժիշկ» խաղացեք, «Նստեք այստեղ ու տիկնիկի համար գիրք կարդացեք» և այլն՝ երեխայի կողմից ընկալվում է որպես առաջադրանք, և ոչ թե խաղ, եթե դա նրա ազատ ընտրությունը չէ: Այլ է դեպքը, երբ երեխան ինքն է ընտրում հասանելի առարկաները, օրինակ՝ վերցնում է բժշկի արկղը, ստանձնում

դերը և ինքն է ստեղծում խաղի սյուժեն. նման խաղը իսկապես իմաստ է ձեռք բերում նրա համար ու առաջնորդվում է երեխայի նախաձեռնությամբ:

Խաղն այնպիսի գործունեություն է, որին *երեխան ներգրավված է ներքին մոտիվացիայով*: Խաղին մասնակցելու համար երեխային արտաքին մոտիվատոր պետք չէ՝ մեծահասակի կողմից ճանաչում, գովասանք, նկատողությունից խուսափելը և այլն: Երեխան մասնակցում է խաղին, քանի որ սիրում և վայելում է այդ գործընթացը:

Խաղը երեխային թույլ է տալիս դուրս գալ իրականությունից ու տեղափոխվել անիրական աշխարհ, լինել ստեղծագործ, օգտագործել իր երևակայությունը և գործել նոր, այլ իրականության մեջ:

Ի՞նչ տեսակի խաղեր պետք է հասանելի լինեն երեխաներին:

Այս Ուսումնական ծրագիրը իրականացնելիս ուշադրություն դարձրեք վերը թվարկված բնութագրերին: Դիտարկեք, թե խմբում տեղի ունեցող կրթական գործընթացներն ունե՞ն այդ բնութագրերը: Բացի այդ, մտածեք խաղերի բազմազանության մասին, քանի որ դա, մի կողմից, կնպաստի երեխաների բազմակողմանի զարգացմանը, իսկ մյուս կողմից՝ նրանց հետաքրքրությունն ու ներգրավվածությունը բարձր կլինի:

Դրամատիկ խաղեր - այս տեսակի խաղի ընթացքում երեխան օգտագործում է իր երևակայությունը և ստանձնում տարբեր դերեր՝ խաղալով իրական կամ երևակայական իրավիճակներ՝ «Տունտունիկ», «Բժիշկ-բժիշկ», «Բանկ-բանկ» և այլն:

Կերպարվեստին վերաբերող խաղեր - գործունեություններ, որոնք կապված են ստեղծագործական գործընթացների՝ տարբեր նյութերի միջոցով նոր բան ստեղծելու հետ. նկարչության, քանդակագործության և այլն:

Կատարողական արվեստին վերաբերող խաղեր - երաժշտական ու ռիթմիկ խաղեր, պարեր և այլն:

Ջետազոտական խաղեր - գործունեություններ, որոնց ընթացքում երեխաները ուսումնասիրում են նյութերը և դրանց հատկությունները՝ փորձեր սողայի ու քացախի միջոցով, սառույցի հալեցում, բույսերի աճի դիտարկում և այլն:

Չգայական խաղեր - խաղեր, որոնք հատկապես խթանում են զգայարանները՝ խաղալ ավազի, ջրի, ստվերների հետ, բույսերի ճանչում և այլն:

Սեղանի խաղեր - խաղեր, որոնք պահանջում են խաղացողից հետևել որոշակի կանոնների, ինչպիսիք են լոտոն, մեմոն, փազլը և այլն:

Շարժական խաղեր - խաղեր, որոնց ժամանակ տեղի է ունենում խոշոր շարժական հմտությունները ակտիվորեն կիրառում՝ «Բռնոցի», «Գնդակը՝ շրջանում»:

Մանիպուլյատիվ խաղեր - խաղեր, որոնցում երեխան մանիպուլացնում է առարկաները՝ կոշիկի քուղը կապել կամ արձակել, թելը ուլունքի մեջ մտցնել, կողպեք բացել կամ փակել և այլն:

Կառուցողական(կոնստրուկտիվ) խաղեր - խաղեր, որոնք ներառում են կոնստրուկցիաների կառուցում՝ օգտագործելով խորանարդիկներ, վերամշակված կամ բնական նյութեր:

Խոհարարական խաղեր - պատրաստել տարբեր ուտեստներ և քաղցրավենիք՝ օգտագործելով իրական սննդամթերք:

Ինչպես արդեն նշվեց, կրթական գործընթացը խաղի միջոցով ուսուցման ձև պետք է ունենա: Դրա համար երեխաների հետ աշխատող անձնակազմը պետք է երեխային հնարավորություն տա օրվա ընթացքում խաղալ վերը նշված բոլոր տեսակի խաղերը: Խաղի միջոցով ուսուցման օրինակը տես ստորև:

Ձգայաշարժական հետազոտության ենթանպատակի շրջանակում, դաստիարակը փորձում է երեխաներին սովորեցնել ճանաչել գույները (կարմիր, կանաչ և դեղին): Նա նախապես կազմակերպում է ֆիզիկական միջավայրն այնպես, որ բոլոր կենտրոններում հասանելի լինեն կարմիր, կանաչ և դեղին առարկաներ: Օրինակ՝ նա խորանարդիկների կենտրոնից ժամանակավորապես հեռացնում է այլ գույների խորանարդիկները: Օրվա ընթացքում դաստիարակը երեխաներին թույլ է տալիս ազատ խաղալ, իսկ ինքը ուշադիր է, որ ամեն անգամ, երբ իրավիճակ է առաջանում, օգտագործի այս երեք բառերը, օրինակ՝ «Գիորգի, եթե կարող ես, տուր ինձ դեղին խորանարդը, ես դեղին շենք եմ կառուցում: Ոչ, սա դեղին չէ, սա կանաչ է: Ահա դեղին խորանարդը (մատնացույց է անում), դեղինը տուր ինձ», «Ի՞նչ հետաքրքիր կառույց ես կառուցել, տեսնում եմ, որ օգտագործել ես դեղին ու կանաչ խորանարդիկները, ուրիշ ի՞նչ գույնի աշտարակ կարելի է կառուցել», «Նայիր Նինոյի կամրջին, նա մեկ գույն է ընտրել», «Ի՞նչ ես կառուցելու: Ի՞նչ գույնի խորանարդիկներ ես պլանավորում օգտագործել: Ես կօգնեմ քեզ, կլինեմ մատակարարը: Ի՞նչ գույնի խորանարդիկ տամ քեզ: Ի՞նչ գույն է քեզ հիմա պետք»:

Այս օրինակում գույներով խաղալը խրախուսվում է ոչ թե մեծահասակի ցուցումներով, այլ ֆիզիկական միջավայրով և դաստիարակի կողմից խաղի մոդելավորմամբ:

Խաղի զարգացման փուլերը

Խաղում են, թե՛ ոչ երեխաները մանկապարտեզի խմբում և ինչ ձևով են խաղում՝ այն բանի վառ ապացույցն է, թե որքան արդյունավետ ենք աշխատում Ուսումնական ծրագրով ու հասնում երեխաների համար սահմանված նպատակներին: Հետևաբար, անհրաժեշտ է իմանալ խաղի զարգացման փուլերը, տեսնել՝ կա՞րողյոք յուրաքանչյուր երեխայի խաղում առաջընթաց, և խթանել խաղի զարգացումը:

Խաղի դիտարկումը երեխայի զարգացումը տեսնելու և գնահատելու լավագույն միջոցն է:
Զարգացմանը զուգընթաց զարգանում են նաև խաղի ձևերը:

Եթե երեխայի խաղի զարգացումը նկարագրենք սոցիալական ոլորտի զարգացման տեսանկյունից, ապա այն ունի հետևյալ ձևերը.

Միայնակ խաղալը. երեխան ամբողջությամբ ներգրավված է խաղում չի նկատում մյուս երեխաներին: -Առավել հաճախ հանդիպում է 2 տարեկանից փոքր երեխաների մոտ:

Չուգահեռ խաղ. երեխան ընդօրինակում է մյուս երեխաների խաղը, բայց ակտիվորեն չի մասնակցում դրան: Օրինակ՝ օգտագործում է նույն խաղալիքը, ինչ մյուսները: -Առավել հաճախ հանդիպում է 2 տարեկան երեխաների մոտ:

Ասոցիատիվ խաղ. երեխաները ավելի շատ հետաքրքրվում են միմյանցով, մտնում են կարճաժամկետ հարաբերությունների մեջ և փոխանակվում խաղալիքներով, չնայած նրանց խաղը ընդհանուր նպատակ չունի: Սա խաղի առաջին կատեգորիան է, որի դեպքում ի հայտ է գալիս սոցիալական փոխազդեցությունը: -Առավել հաճախ հանդիպում է 2,5-3,5 տարեկան երեխաների մոտ:

Համագործակցային (կոոպերատիվ, կոմպլեքսային) խաղ. երեխաների խաղն ավելի կազմակերպված է դառնում ընդհանուր նպատակի շուրջ, օրինակ՝ նրանք հաճախ խաղի ընթացքում կիսում են դերերը, խաղում են որպես թիմ: -Սկսվում է մոտ 3,5 տարեկանից և շարունակվում մինչև 8-9 տարեկանը:

Եթե երեխայի խաղը և զարգացումը նկարագրենք ճանաչողական զարգացման տեսանկյունից, ապա այն ունի հետևյալ ձևերը.

Չգայական հետազոտություն - երեխան ուսումնասիրում ու տարվում է իր շուրջը գտնվող առարկաներով. բռնում է, դնում բերանը, նայում, շարժում, թակում, պտտեցնում: Այս տեսակի խաղը սկսում է ի հայտ գալ 3 ամսականում և շարունակվում մինչև 12 ամսականը:

Անգործունակ - երեխան հավաքում է առարկաները, դնում է տուփի մեջ և հանում տուփից, տալիս ու հետ է վերցնում, նետում է դրանք ներքև ու դիտարկում, բայց դեռևս ըստ նշանակության չի օգտագործում առարկաները: - Ի հայտ է գալիս մոտավորապես 8 ամսականում և տևում է մինչև միջինում 14 ամսականը:

Գործառական(ֆունկցիոնալ) - երեխան սկսում է գործառականորեն խաղալ առարկաների հետ՝ տիկնիկին քնեցնել, մեքենան գլորել, ֆլումաստերով գրել և այլն՝ մոտավորապես 10-12 ամսականից սկսած:

Խորհրդանշական - խորհրդանշական խաղը, որը հայտնի է նաև որպես «երևակայական խաղ», ներառում է առարկաների, գործողությունների կամ գաղափարների օգտագործում՝ այլ առարկաներ, գործողություններ կամ գաղափարներ ներկայացնելու համար: Օրինակ՝ երեխան կարող է փայտը օգտագործել որպես սուր, կամ տուփը՝ որպես տիեզերանավ: -Այս տեսակի խաղը սովորաբար սկսվում է 18-ից 24 ամսական հասակում և շարունակվում է մինչև մոտ 8 կամ 9 տարեկան հասակը: Խորհրդանշական խաղը կարևոր դեր է խաղում երեխայի ստեղծագործական հմտությունների, սոցիալական ունակությունների ու ճանաչողական կարողությունների՝ խնդիրների լուծման և խորհրդանշական մտածողության զարգացման գործում:

Վաղ տարիքում լեզվի զարգացումը և խորհրդանշական խաղը սերտորեն կապված են. այս երկու ոլորտներն իրար հետ կապված են ժամանակի, բովանդակության ու կառուցվածքի առումով: Խորհրդանշական խաղն ի հայտ է գալիս, երբ երեխան սկսում է օգտագործել նախադասություններ: Խորհրդանշական խաղի կառուցվածքն ավելի բարդ է դառնում

Նախադասությունների կառուցվածքի ու ասելիքը տարբեր ձևերով արտահայտելու կարողության մեծացմանը զուգընթաց:

Երեխան պատրաստ է համագործակցային խաղին, երբ կարողանում է խաղի ընթացքում բաշխել և հարմարեցնել դերերը, փոխանակել մտքեր ու կիսվել խաղալիքներով: Համագործակցային խաղի ընթացքում երեխաները սովորում են ուրիշի սեփականությունը հարգել և հետևել խաղի կանոններին: Երբ երեխան ուրիշի հետ խաղում ու զբաղվում է, նա կարող է դիտարկել հասակակիցներին ու սովորել գործել տարբեր տեսանկյուններից: Երբ երեխաները միասին խաղում են ընդհանուր նպատակի շուրջ, նրանց անհրաժեշտ է իրենց հասակակիցների վստահությունը, որ յուրաքանչյուրը ճիշտ է կատարում իր մասը կամ առաջադրանքը: Նրանք սովորում են միմյանց ուժեղ և թույլ կողմերը և օգնում են միմյանց:

Մեծանալուն զուգընթաց երեխաները ավելի շատ են սովորում կանոններին հետևել և կիսվել, բայց նրանք դեռևս ունենում են կոնֆլիկտներ: Համագործակցային խաղը օգնում է երեխաներին քննարկել խնդիրները, շփվել, փոխզիջումների գնալ ու գտնել բոլորի համար ընդունելի լուծումներ:

Համագործակցային խաղի ընթացքում երեխաները ցուցաբերում են հույզերը կառավարելու, համբերատար լինելու և սպասելու ունակություն: Քանի որ խաղը կարևոր է երեխաների համար, նրանք փորձում են հնազանդվել կանոններին, զիջումների գնալ և որպես արդյունք՝ կառավարել իրենց ազդակներն ու հույզերը: Այս կարևոր հմտությունները այնուհետև փոխանցվում են նրանց առօրյա կյանքին:

Համագործակցային խաղը պահանջում է որոշակի հաղորդակցման հմտություններ: Այն պահանջում է, որ երեխան արտահայտի իր սեփական ցանկություններն ու կարիքները, ինչպես նաև լսի ընկերոջը կամ ուրիշ խաղացողի: Երեխաները սովորում են, որ եթե չխոսեն կամ չլսեն, խաղը չի շարունակվի ու կարող է ոչ այնքան հաճելի լինել: Երեխաների մեծանալուն զուգընթաց նրանց հաղորդակցման հմտություններն ավելի են կատարելագործվում խաղի միջոցով:

Համագործակցային խաղի ընթացքում յուրաքանչյուր երեխա ունի որոշակի դեր, որն անհրաժեշտ է ցանկալի արդյունքի հասնելու համար: Երեխաները սովորում են մտածել միմյանց տեսանկյունից՝ դերեր նշանակելով ու կանոններ սահմանելով, որպեսզի բոլորը լավ ժամանակ անցկացնեն: Այն փաստը, որ յուրաքանչյուր երեխա նմանատիպ իրավիճակը տարբեր կերպ է ընկալում, կարեկցանքի առաջին քայլն է:

Ի՞նչ դեր ունի դաստիարակը երեխաների հետ խաղալիս:

Խաղի հետ կապված՝ դաստիարակի հիմնական պարտականությունն է.

- երեխաներին խաղալու հնարավորություն տալ
- տրամադրել տարբեր նյութեր՝ աջակցելով բազմազան խաղին
- Դիտարկել երեխաների խաղը և, անհրաժեշտության դեպքում, օգնել երեխաներին զարգացնել իրենց խաղն ու այն դարձնել ավելի կայուն:

Մանկապարտեզ ընդունվելու տարիքում երեխաները գտնվում են խորհրդանշական ու համագործակցային խաղերի զարգացման վաղ փուլում, և մեծանալուն զուգընթաց, նրանք կատարելագործում ու բարդացնում են խաղի այս ձևերը: Այնուամենայնիվ, կարող եք նկատել, որ երեխան, անկախ իր տարիքից, դեռևս խաղի զարգացման ավելի վաղ փուլում է՝ խաղում է միայնակ կամ զուգահեռ, նրա խաղը հիմնականում զգայական-հետազոտական է կամ փոխկապակցված, կամ նա գիտի միայն մի քանի խաղերի ու խաղալիքների գործառույթները: Այս դեպքում ձեր խնդիրը կլինի՝ շարժվել երեխայի զարգացման մոտակա գոտում և օգնել երեխային զարգացնել խաղի այն ձևերը, որոնք ամենամոտ են նրա զարգացման գոտուն:

BOX: Զարգացման ամենամոտ գոտին - վերաբերում է այն մտավոր գործառույթներին, հմտություններին, սովորություններին ու գործողություններին, որոնք երեխան չի կարող կատարել ինքնուրույն, բայց կարող է կատարել մեծահասակի օգնությամբ:

Որպեսզի դաստիարակը կարողանա կատարել իր դերը, Ուսումնական ծրագիրը սահմանում է խաղի մի քանի սկզբունքներ: Օրվա ժամանակացույցում խաղի համար համապատասխան ժամանակ հատկացնելը (ավելի շատ տեղեկությունների համար տես՝ 11-րդ գլուխը) թույլ է տալիս երեխաներին օրվա մեծ մասն անցկացնել խաղալով և նվազագույնի է հասցվում խաղն ընդհատելու անհրաժեշտությունը: Ֆիզիկական միջավայրը տարածքների վերածելը (ավելի շատ տեղեկությունների համար տես՝ 10-րդ գլուխը) մի կողմից ապահովում է երեխայի ընտրությունը, մյուս կողմից՝ խաղի բազմազանությունը: Ուսումնական ծրագրում նկարագրված պլանավորման սկզբունքներն այնպես են նախատեսված, որ նպաստում են խաղի հնարավորությանն ու զարգացմանը (լրացուցիչ տեղեկությունների համար տես՝ 13-րդ գլուխը): Դաստիարակ ընթացիկ (շաբաթական) ծրագրում գրում է ակտիվությունները, մարտահրավերներն ու ռեսուրսները: Ակտիվությունների, մարտահրավերների ու համապատասխան ռեսուրսների ծրագրում գրառելը մեզ օգնում է հասկանալ խաղի առանցքային դերը Ուսումնական ծրագրում:

Կարևոր է իմանալ, որ վերը նկարագրված դերը կատարելու համար դաստիարակը երբեմն օգտագործում է իր կողմից նախաձեռնված խաղերն ու ակտիվությունները, ինչպես նաև մարտահրավերները, իսկ երբեմն էլ աջակցում է երեխաներին նրանց կողմից նախաձեռնված խաղերը զարգացնելու և խորացնելու հարցում:

Որակյալ վաղ կրթության ինդիկատորներից մեկն այն է, թե մանկապարտեզում որքանով է պահպանվում ակտիվությունների ու խաղերի միջև հավասարակշռությունը:

Երեխաների կողմից նախաձեռնված խաղը - նրանց համար հետաքրքիր է, զվարճալի և ուսուցման ու զարգացման հիմնական շարժիչ ուժն է: Նման խաղի ընթացքում երեխան ինքն է ընտրում ինչպես գործունեությունը, այնպես էլ նյութերը, խաղալիքներն ու տեղը: Նա է որոշում, թե որքան ժամանակ կխաղա և ում հետ: Նման խաղը կարող է նախաձեռնվել երեխայի կողմից առանց որևէ նախապայմանի, կամ մեծահասակի կողմից ծրագրված ու առաջարկվող մարտահրավերների արդյունքում:

Երեխայի նախաձեռնած խաղի ժամանակ դաստիարակը կարող է ունենալ երեք դեր

- խաղի ընթացքում դիտարկել երեխայի հետաքրքրությունները, գաղափարներն ու առաջադրված հարցերը, որի վրա հիմնվելով՝ դաստիարակը կազմակերպում է միջավայրը, ապահովում է երեխաներին բաց և հետաքրքիր նյութերով ու պլանավորում է թեմաներ և նախագծեր, որպեսզի ապահովի երեխաների հետաքրքրասիրությանը ընդգրկվելը (լրացուցիչ մանրամասների համար տես՝ 12-րդ գլուխը):
- *Միջամտել խաղին դրսից (միջամտություն դրսից)* - հարց տալ կամ մեկնաբանություն անել, որը կբարձրացնի խաղի կայունությունը, կառաջացնի նոր հետաքրքրություն, կօգնի երեխաներին լուծել խնդիրներ, կպատասխանի երեխաների հարցերին և կամրապնդի երեխաների գիտելիքները: Նման ներգրավվածությունը կարճատև է, և հետո դաստիարակը հեռանում է խաղային տարածքից:
- Ստանձնեք խաղացողի դեր (միջամտություն ներսից) և խաղացեք երեխաների հետ՝ հետևելով երեխաների գաղափարներին:

Ստորև բերված է դրսից միջամտության օրինակ, որի դեպքում դաստիարակը նրբանկատորեն օգնում է երեխաներից մեկին հիշել, հասկանալ և օգտագործել նոր սովորած բառի իմաստը:

Նանայի խմբում կան 3 և 4 տարեկան երեխաներ: Կենտրոններում գործունեության ժամն է, և երեխաները բաժանված են փոքր խմբերի: Կենտրոններից մեկի համար Նանան ուշադիր ընտրել է խաղի պարագաներ, այդ թվում՝ գոմ, հավ և կենդանիների ֆիգուրներ, որոնք համապատասխանում են այն գրքին, որը նրանք այս օրերին կարդում են: Խմբի թեման ֆերմայի կենդանիներն են: Սալին, Լևանը և Անդրոն մտնում են կենտրոն ու անմիջապես վերցնում են իրենց խաղալիքները: Յուրաքանչյուրը ընտրում է մի ֆիգուր և սկսում է խաղալ: Սալին ասում է Լևանին. «Ես կլինեմ Կովը»: Լևանն ասում է. «Լավ, ուրեմն, ես կլինեմ Զավը: Պատրաստվում եմ հավանոցում քնել: Կովը պետք է քնի գոմում»: Անդրոն ասում է. «Ես էլ Ձին կլինեմ և կգնամ ու կքնեմ հավանոցում»: Քանի որ շաբաթվա թեմայի համար հավանոց թիրախային բառն է, Նանան որոշեց համոզվել, արդյոք Անդրոն էլ մյուսների նման լավ է հասկանում այս բառի իմաստը: Դրա համար նա միանում է խաղին և ասում. «Զավանոցում քնելը հիանալի գաղափար է, Լևան: Այն հավի տունն է: Զիշո՞ւմ եք, երբ ֆերմայում մեր զբոսանքի ժամանակ տեսանք հավանոց: Լևան, Սալի և Անդրո, ի՞նչ եք կարծում, որտե՞ղ կապրեին հավերը, եթե ֆերմայում հավանոց չլիներ»: Անդրոն ասում է. «Զավանաբար՝ գոմում»: Սալին ավելացնում է. «Այո, նրանք կապրեին գոմում, այնտեղ տաք է»: Նանան ասում է. «Դա իսկապես լավ տեղ է հավերի համար, եթե նրանք հավանոց չունեն»:

Դրսից միջամտության երկրորդ օրինակում դաստիարակը խրախուսում է երեխաներին խոսել միմյանց հետ և կիսվել փորձով, ինչը հավասարապես կարևոր է թե՛ սոցիալական, թե՛ լեզվական զարգացման համար:

Նիան, Քեթին և Դաթան խաղում են «Բժիշկ-բժիշկ»: Նիան և Քեթին «ներարկում են անում» տիկնիկներին: Դաթան միայնակ կանգնած է ու զննում է է ֆոնենդոսկոպը: Նրանցից ոչ մեկը չի խոսում միմյանց հետ: Մի քանի րոպե դիտարկելուց հետո, դաստիարակը որոշում է, որ գուցե իր միջամտությունը մի փոքր կօգնի երեխաներին: Դաստիարակ. «Տեսնում եմ՝ ներարկում եք անում, երեխաները հիվանդ են»: Նիա. «Այո, նրանց դեղորայք և պատվաստումներ են պետք»: Դաստիարակ. «Ի՞նչ է նրանց հետ պատահել»: Նիա. «Ձևացնենք, թե իբր որովայնն է ցավում»: Քեթի. «Ոչ, նրանց ականջի ջրահեռացում է պետք, դա արեցին եղբորս հետ»: Դաթին դնում է ֆոնենդոսկոպն ու միանում զրույցին. «Գիտեմ, այո: Հիվանդանոցում քնեցնում են և հետո դա անում»: Երեխաները շարունակում են խոսել այս թեմայի շուրջ: Քեթին պատմում է, թե ինչպես են եղբոր ականջից հեղուկը հանել, և Դաթին նույնպես հիշում է իր փորձառությունը: Դաստիարակը որոշ ժամանակ էլ խոսում է նրանց հետ, ապա հեռանում է խաղահրապարակից: (Հարմարեցված է Ձեֆրի Թրավիկ-Սմիթի «Վաղ մանկության խաղ» գրքից (2023):)

Երբ դուք մասնակցում եք խաղին (միջամտություն ներսից), դուք պետք է դուրս գաք մեծահասակի դերից և ստանձնեք խաղացողի դերը:

Դրա համար նախևառաջ հիշեք, թե ինչպես եք խաղացել մանկության տարիներին, իջեք երեխաների մակարդակին, զգացեք ձեզ երեխա՝ հարմարավետ և ազատ: Ձեր դեմքն ու մարմինը պետք է արտահայտեն կենսուրախ և անկեղծ հետաքրքրություն երեխաների ակտիվության ու գաղափարների նկատմամբ: Երեխաները լավ են արձագանքում այն մեծահասակներին, ովքեր խաղի ընթացքում դրսևորում են ոգևորություն ու ջերմություն: Խաղալիս հետևեք ձեզ հարմարեցված դերի կանոններին, զրուցեք ու գործեք ըստ դերի: Թույլ տվեք երեխաներին լինել խաղի առաջնորդները, հետևեք նրանց ցուցումներին, հենվեք նրանց գաղափարների վրա և խթանեք ինքնուրույնության զգացումը: Խաղում ներառեք հումոր, երեխաները սիրում են զվարճալի կատակներ և ուրախ դեմքեր: Երեխաների հետ խաղալիս օգտագործեք պարզ, հստակ ու զվարճալի լեզու, ուշադրություն դարձրեք նրանց ազդանշաններին և ներգրավվեք հուզականորեն:

Հետևյալ օրինակը վերը նկարագրված ունակությունների լավագույն պատկերումն է: Այս օրինակը ցույց է տալիս, թե որքան հմտությամբ է դաստիարակը համեմատաբար ամաչկոտ երեխային խաղի մեջ ընդգրկում, որպեսզի նա լիովին ներգրավվի դերի մեջ՝ երեխաների հետ խաղալիս:

Դաստիարակչուհի Լալին երեք երեխաների հետ Դրամատիկական տարածքում «Խանութ-խանութ» է խաղում և նկատում է Աննային, ով հաճախ է միայնակ խաղում, այս անգամ նա «թեյ է պատրաստում» իր տիկնիկի համար: Այդ պահին Լալին սկսում է դերային խաղ. «Ես իմ ընկերուհի Աննային տեսնում եմ փողոցի մյուս կողմում», - ասում է նա երեխաներին: «Բարև, Աննա, մենք մի փոքր ծարավ ենք, կարո՞ղ ես մեզ համար խմելու որևէ բան վաճառել»: Աննայի դեմքը լուսավորվում է, և նա բաժակներով գալիս է Լալիի կողմը: «Որքա՞ն արժե այս թեյը», - հարցնում է նա Աննային: «Հինգ լարի», - պատասխանում է Աննան: «Ես թեյ եմ ուզում, ցանկացած գին կվճարեմ», - ասում է Լալին: «Ո՞վ է թեյ ուզում, Աննան քաղաքում լավագույն թեյն է պատրաստում»: ➡

Մյուս երեխաները հետևում են Լալիի օրինակին և «թեյ են խնդրում» Աննայից: Դրանից հետո Լալին որոշ ժամանակ շարունակում է մնալ դերում, և երբ տեսնում է, որ խումբը յուրացրել է խաղը, թողնում է երեխաներին. «Հիմա պետք է ավտոբուս նստեմ, գնում եմ մորաքրոջս այցելելու, շնորհակալություն եմ հայտնում ինձ շատ լավ բաներ գնել տալու և այդքան համեղ թեյ պատրաստելու համար»: Այս դեպքում դաստիարակը միաժամանակ աշխատում է Ուսումնական ծրագրի երկու նպատակների վրա՝ խմբի միասնություն, Աննային խաղի մեջ ներգրավել և հետազոտություն-հայտնագործություն. խաղի նոր սխեման էր՝ «Քաղաքի լավագույն թեյը»: (Հարմարեցված է Language Learning and Loving It գրքից):

Այս օրինակում դաստիարակը նաև խաղացողի դեր է ստանձնում (ներքին միջամտություն).

Դաստիարակը տեսնում է, որ 3-ամյա Լիլեն տիկնիկին գրկել և օրորում է: Նա չի խոսում տիկնիկի հետ կամ որևէ այլ գործողություն չի կատարում: «Լիլե, տեսնում եմ, որ տիկնիկիդ այտերը կարմրել են, հապա, ձեռքդ դիր, ջերմություն հո չունի՞»: Լիլեն մի պահ նայում է դաստիարակին, ապա ձեռքը դնում տիկնիկի ճակատին ու ասում. «Այո՛, տաք է»: «Ի՞նչ ես ասում: Արի, ջերմությունը չափենք», – ասում է դաստիարակը, վերցնում է մատիտ, մի պահ դնում իր թևատակին, ապա տալիս է Լիլեին՝ ձևացնելով, թե դա ջերմաչափ է: Լիլեն գործուն կերպով վերցնում է «ջերմաչափը» դաստիարակից ու դնում տիկնիկի թևատակին: Լեանը, որը խաղում է մոտակայքում, նույնպես հետաքրքրվում է, նա ևս ուզում է իմանալ, թե արդյոք «երեխան» ջերմություն ունի:

Այս տեսակի մասնակցությամբ, դաստիարակը հասնում է մի քանի կարևոր նպատակների. նա օգնում է Լիլեին. 1) խաղը դարձնել ավելի խորհրդանշական (արագ առաջարկ և օրինակ, թե ինչպես կարելի է մատիտը օգտագործել որպես ջերմաչափ), 2) ընդլայնել խաղի պարզ սխեման՝ նոր թեմա ներմուծելով խաղը դարձնել ավելի հետաքրքիր, 3) օգտագործել նոր բառեր և՛ 4) խաղը դարձնել սոցիալական (Լեանին ներգրավելով խաղում): Այս փոքրիկ միջամտությամբ դաստիարակը հասնում է Ուսումնական ծրագրի երկու նպատակներին էլ (հետազոտություն-հայտնագործություն, հետաքրքրության խորացում՝ Լիլեն հայտնաբերեց խաղի տարբեր հետաքրքիր եղանակներ և խմբի միասնություն, սոցիալական խաղ՝ հիմա Լիլեն և Լեանը միասին են խաղում):

Չմիջամտեք, եթե տեսնեք, որ ձեր երեխաները ոգևորությամբ են խաղում:

Վերոնշյալ սցենարը լավ օրինակ է այն բանի, թե ինչպես կարող է օգտակար լինել մեծահասակի ներգրավվածությունը, սակայն կան իրավիճակներ, երբ չափազանց ներգրավվածությունը կարող է խաթարել խաղը: Եթե տեսնում եք, որ երեխաները լավ են ներգրավված խաղում, խոսում են միմյանց հետ, և խաղը առաջընթաց է գրանցում, ապա ձեր միջամտությունը անհրաժեշտ չէ: Եթե ինչ-ինչ պատճառներով որոշեք միջամտել խաղին, հիշեք, որ խաղի առաջնորդները պետք է լինեն երեխաները. մի՛ խախտեք նրանց ինքնավարությունը՝ ավելորդ հարցեր, ցուցումներ տալով կամ խաղի ընթացքը կոպտորեն փոխելով:

Խաղը, որը մտահղացվում և առաջարկվում է մեծահասակի կողմից

Խաղը, որը մտահղացվում և առաջարկվում է մեծահասակի կողմից, պետք է հիմնված լինի երեխաների հետաքրքրությունների վրա և համապատասխան ու նպաստավոր նրանց զարգացման համար: Խաղերը նախաձեռնում է դաստիարակը՝ հիմնականում օգտագործելով առաջարկներ կամ մոդելավորելով խաղը (սկսելով միայնակ կամ մեկ երեխայի հետ), և դրանով ապահովում է, որ այս գործընթացն ունենա խաղի բոլոր առանձնահատկությունները: Խաղը տարբերվում է ակտիվությունից նրանով, որ դաստիարակը ցանկացած պահի կարող է դուրս գալ գործընթացից, բայց խաղը չի ընդհատվում:

Դաստիարակի կողմից նախաձեռնված խաղը կարող է լինել նախապես պլանավորված կամ ինքնաբերական (հանկարծ մտացածին): Բնականաբար, նախապես մտածված ու պլանավորված խաղերը ծրագրի մասն են:

Մարտահրավերը (ըստ Ռեջիո Էմիլիայի մոտեցման)՝ ինսամբոլը ներկայացնում է մտածված կերպով կազմակերպված որոշակի ֆիզիկական միջավայր և նյութեր են, որոնք նպատակ ունեն խթանել երեխաների հետաքրքրասիրությունը, մտածողությունը և հետազոտությունը: Մարտահրավերը հանձնարարություն, հրահանգ կամ նախապես որոշված առաջադրանք չէ, ինչպես կառուցվածքային ակտիվության դեպքում է: Այն բաց, անուղղակի առաջարկ է, որը երեխաներին հրավիրում է դիտարկել, մտածել, փորձարկել գաղափարներ և ավելի խորը ուսումնասիրել որոշակի հասկացություն կամ հարց: Մարտահրավերին պատասխանելը կախված է երեխայից. նա ինքն է ընտրում, թե ինչպես դրսևորել հետաքրքրություն, ինչ անել, որքան ժամանակ ներգրավվել գործընթացին և ինչ ձևով:

Մարտահրավերը պարզապես երեխայի ուշադրությունը գրավելու համար նյութեր առաջարկելը կամ նրան խաղի հրավիրելը չէ, որտեղ խրախուսվում է նաև երեխայի նախաձեռնությունը: Մարտահրավերը խթան է հետազոտության և հարցերի առաջացման համար:

Օրինակ՝ պարզ առաջարկ է, երբ մեծահասակը երեխաների համար ջրով լի տարա է դնում՝ պլաստիկ բաժակներով, ձագարներով, փոքրիկ տիկնիկներով, սպունգերով և կաթոցիկներով: Այս դեպքում մեծահասակը ոչինչ չի բացատրում, տարածքը պարզապես դասավորված է զվարճալի և գրավիչ ձևով: Երեխաները կարող են մոտենալ, օգտագործել նյութերն ըստ ցանկության՝ լցնել, թափել, քամել, խաղալ: Սա առաջարկ է, քանի որ երեխան ինքն է որոշում խաղալ, թե ոչ: Հարցեր չկան, նպատակային ուշադրություն չկա, պարզապես խաղալու հրավեր է: Իսկ մարտահրավերն այն է, երբ սեղանին դրվում են երկու թափանցիկ բաժակներ՝ մեկը՝ սառը ջրով և սառույցով, մյուսը՝ տաք ջրով: Դրանց մեջ գցված է մի փոքրիկ մետաղական գունդ: Կողքին դրված է մի գրություն (կամ դաստիարակը պարզապես ասում է). «Ինչո՞ւ գունդը բաժակներից մեկում սուզվեց, իսկ մյուսում՝ ոչ»: Սա մարտահրավեր է, քանի որ նյութն այնպես է դասավորված, որ երեխաների մոտ առաջանում են հարցեր, ցանկություն՝ դիտարկելու, քննարկելու ջերմային տարբերությունները, ձգողականությունը, շարժումը. ճիշտ պատասխան չկա, կա հետազոտելու մոտիվացիա:

Կամ դաստիարակը կարող է Արվեստի կենտրոնում կախել կոներից պատրաստված արջերի պատկերներ և հենց այդտեղ տեղադրել կոները, ինչը երեխաներին «թելադրում» է նմանատիպ պատկերներ ստեղծելու գաղափար:

Մարտահրավերի օրինակ է նաև սեղանին տեղադրված կլոր հայելիները, գունավոր գնդիկները և լույսի աղբյուրը: Այսպես տեղադրված նյութերը երեխաներին գաղափար են տալիս՝ հետազոտելու արտացոլումները, շարժումն ու գույների փոփոխությունները:

Մարտահրավերի մեկ այլ օրինակ է, երբ դաստիարակը սեղանին դնում է գեղեցիկ ձևավորված սառույցներ, որոնցում ծաղիկներ են, հենց այդտեղ դնում է նաև լույսի աղբյուր, ամանեղեն, խոշորացույց, ջուր և անձեռոցիկներ: Երեխաները տեսնում և արձագանքում են. ոմանք ձեռքով դիպչում են դրանց և ասում. «Սառն է»: Ոմանք փորձում են հալեցնել սառույցը կամ ջուր լցնել դրա վրա: Նրանք կարող են հարցեր տալ, ինչը մեծահասակին հետազայում մարտահրավերի առաջարկության հնարավորություն կտա:

Դաստիարակի նախաձեռնությամբ իրականացվող ակտիվություններ. դաստիարակի նախաձեռնությամբ իրականացվող ակտիվությունները տարբերվում են նրա նախաձեռնությամբ իրականացվող խաղերից. նրանով, որ դրանք կառուցվածքային են, կառավարվում են մեծահասակի կողմից, և մեծահասակը լիովին ներգրավված է գործընթացում: Նման ակտիվությունների նախապայմանն այն է, որ դրանք նույնպես ունենան խաղի բնորոշ մի քանի առանձնահատկություններ, չնայած դրանցից ոչ բոլորը կարող են ունենալ, որովհետև ընտրված չեն երեխայի կողմից: Այդպիսի ակտիվությունները, թե՛ մեծ խմբային ակտիվություններն են (օրինակ՝ շրջաններ և գրքի ժամանակ), և թե՛ փոքր խմբային ակտիվություններ, օրինակ՝ «պապիե-մաշե» տեխնիկայով գնդակ պատրաստելը: Լավ իրականացված, դաստիարակի կողմից ղեկավարվող ակտիվությունները երեխաներին հնարավորություն է տալիս ակտիվ ներգրավվել, շփվել միմյանց հետ ու պատասխանել բաց հարցերին: Նման ակտիվության ընթացքում դաստիարակը երեխաներին հանձնարարում կամ տալիս է առաջադրանքներ և խրախուսում նրանց ներգրավվածությունը որոշակի հաջորդականությամբ՝ ըստ կոնկրետ պահանջների ու նպատակների:

Դաստիարակի կողմից նախաձեռնված ակտիվության տեսանյութի օրինակը դիտեք այստեղ՝ «Պանիր»:

Մարտահրավերը՝ նպատակաուղղված ուսուցումը կամ զարգացումը խթանող նյութ, գաղափար, հարց, մեկնաբանություն կամ գործունեություն է, որը մի փոքր ավելի դժվար է, քան երեխայի ներկայիս կարողությունները և մղում է նրանց մտածելու, ռազմավարություններ մշակելու և նոր հմտությունների տիրապետելու: Մեծահասակի կողմից նախաձեռնված ակտիվությունները միշտ չէ, որ մարտահրավեր են, քանի որ դրանք գտնվում են երեխայի հարմարավետության գոտում և դժվար չեն՝ հաշվի առնելով նրա կարողությունները: Մարտահրավերները երեխայից միշտ պետք է պահանջեն որոշակի ջանքեր,

ինչը խթան կհանդիսանա զարգացման կամ գիտելիքների հաջորդ մակարդակին անցնելու համար:

Դաստիարակը մարտահրավերը կարող է կիրառել ցանկացած պահի՝ երբ երեխաները ներգրավված են մեծահասակի կողմից նախաձեռնված ակտիվություններում, երբ նրանք հետաքրքրված են մեծահասակի կողմից առաջարկվող ռեսուրսներով, երբ նրանք արձագանքում են մեծահասակի կողմից կազմակերպված մարտահրավերներին, կամ, երբ նրանք ներգրավված են մեծահասակի կողմից նախաձեռնված խաղերում:

Մեծահասակի կողմից նախաձեռնված ակտիվության մեջ մարտահրավեր ստեղծելու օրինակ. մեծահասակը ցույց է տալիս, թե ինչպես պատրաստել թղթե թռչուն (կառուցվածքային գործունեություն), ապա խնդրում է երեխաներին թղթից ստեղծել թռչող որևէ բան:

Մեծահասակի կողմից առաջարկվող ռեսուրսներով մարտահրավեր ստեղծելու օրինակ. մեծահասակը երաժշտական անկյունում ներկայացնում է նոր գործիքներ (առաջարկ), ապա խնդրում է երեխաներին ստեղծել մեղեդի՝ օգտագործելով միայն 3 հնչյուն:

Մեծահասակի կողմից կազմակերպված պրովոկացիայի ժամանակ մարտահրավեր ստեղծելու օրինակ. տարածության մեջ տեղադրված է պատ կամ սպիտակ վարագույր, իսկ դրա առջևում տարբեր լույսի աղբյուրներ են (օրինակ՝ սեղանի լամպ, լապտեր): Մոտակայքում տեղադրված են՝ թափանցիկ և անթափանց նյութեր (օրինակ՝ գործվածք, ապակե գնդիկներ, ժապավեն, թուղթ), փոքր ֆիգուրներ, տերևներ, անձեռոցիկներ, թելեր (սադրանք): Երեխաներից ոմանք սկսում են լույսի դիմաց շարժել ֆիգուրները, մյուսները դիտում են, թե ինչպես է փոխվում ստվերը ըստ նյութի, ոմանք էլ փորձում են կենդանիների ձևեր ստեղծել: Դաստիարակը նկատում է մի երեխայի, որն ասում է. *«Իմ ստվերն ամենամեծն է»:* Ապա դաստիարակը հետաքրքրությամբ հարցնում է. *«Ինչ եք կարծում, կարելի՞ է, արդյոք, ստվերը մեծացնել կամ փոքրացնել»:* Դրանով նա ստեղծում է մարտահրավեր. այժմ երեխաները սկսում են փորձարկումներ անել. նրանք լույսը մոտեցնում և հեռացնում են, օգտագործում են տարբեր նյութեր, համեմատում չափերը:

Երեխաների կողմից նախաձեռնված խաղերում մարտահրավեր ստեղծելու օրինակ. երեխաները «Սրահ-սրահ» են խաղում, ուսուցիչը նրանց առաջարկում է սանրվածքների կատալոգ կազմելու գաղափար, որպեսզի «հաճախորդները» կարողանան ընտրել համապատասխան սանրվածքը: Կարևոր է, որ դաստիարակը զգույշ լինի նմանատիպ միջոցառումների ժամանակ՝ հնարավորինս ստանձնելով «խաղացողի» դերը և չխաթարելով երեխաների խաղի դինամիկան ու կայունությունը:

Մարտահրավերները կարող են լինել ճանաչողական, շարժողական, սոցիալական կամ հուզական:

Օրինակներ.

Շարժողական մարտահրավեր (3 տարեկան երեխա). ցածր աստիճանների վրայով անցնում է չպահպանելով հավասարակշռությունը: Երեխան փորձում է, իսկ ուսուցիչը կողքից օգնում է: Նպատակն է զարգացնել շարժողական հմտություններն ու ինքնավստահությունը:

Հիմնախնդիր լուծելու մարտահրավեր (5 տարեկան). Երեխաներին տալիս են տարբեր երկարությունների փայտիկներ և հարցնում.«Կարո՞ղ եք աշտարակ կառուցել, որ այն չփլուզվի»: Անհրաժեշտ է նախապես մտածել՝ փոքր դժվարությունը հաղթահարելու համար:

Սոցիալական մարտահրավեր. միշտ միայնակ խաղացող երեխային հրավիրում են մասնակցելու համագործակցային գործունեությանը. երեխան պետք է սովորի համաձայնության գալ կամ խաղալ հասակակիցների հետ:

Աղյուսակ 2. Մարտահրավերների և սադրանքների բնութագրերը

	Սադրանք	Մարտահրավեր
Նպատակ	Հետաքրքրասիրության ու հետազոտության խթանում	Խրախուսել ուսուցման ու տարբեր հմտություններ զարգացումը
Բնավորություն	Բաց և բազմակողմանի	Նպատակասլաց ու վճռական
Դժվարություն	Պարտադիր չէ, որ լինի դժվար	Միտումնավոր՝ մի փոքր դժվար
Երեխայի պատասխանը	Երեխան ինքն է ընտրում, թե ինչպես վարվել	Երեխային խնդրում են փորձել, հաղթահարել ու նա արձագանքում է, փորձում, մտածում և լուծում է փնտրում
Նախաձեռնող	Մեծահասակը պլանավորման և գաղափարների նախաձեռնողն է՝ հիմնվելով երեխայի հետաքրքրությունների վրա	Մեծահասակը հաշվի է առնում երեխայի զարգացման փուլը
	Իսկ երեխան՝ գործողությունների ու գործընթացի զարգացման նախաձեռնողն է (երեխան ինքն է որոշում, թե ինչպես գործել և ինչ ուղղություն տալ):	

Ի՞նչ է նշանակում հետևել երեխայի հետաքրքրություններին

Երեխայակենտրոն մոտեցումը ենթադրում է կրթական գործընթացի կազմակերպում և իրականացում երեխային հետաքրքրող հարցերի շուրջ՝ նրա ցանկությունների և ընտրության համաձայն: Այս մոտեցման շրջանակում անհնար է ունենալ նախապես սահմանված տարեկան ծրագիր, որտեղ գրված կլինեն թեմաներ, որոնք մենք «կանցնենք» երեխաների հետ: Այս մոտեցման շրջանակում, երեխան դառնում է դաստիարակի գործընկերը և իր սեփական ուսուցման ու զարգացման գործընթացի գլխավոր գործող անձը, նա է խթանում կրթական գործընթացը, իսկ դաստիարակի հիմնական պարտականությունն է գրանցել այդ ազդակները և համապատասխանաբար կազմակերպել կրթական միջավայրն ու գործընթացը:

Դաստիարակը հետևում է երեխայի հետաքրքրություններին՝ իրականացնելով հետաքրքրությունների վրա հիմնված մոտեցում, որը ներառում է այնպիսի հնարավորությունների ստեղծում, որոնք զարգացնում են երեխայի հետաքրքրասիրությունը, ներքին մոտիվացիան և խորացնում նրա ներգրավվածությունը:

Այս գործընթացում դաստիարակը հարգում է յուրաքանչյուր երեխայի անհատականությունը, փորձառության միջոցով խթանում է ուսուցումը և օգնում է երեխաներին զարգացնել ստեղծագործականությունը, հիմնախնդիրներ լուծելու և սոցիալ-հուզական ունակությունները: **մեկն է**, որը դաստիարակը պետք է ստանձնի կրթական գործընթացն ուղղորդելիս, որպեսզի մշտապես ապահովի երեխայի ներգրավվածությունը խաղում կամ խաղային բնութագրերով ակտիվություններում:

Երեխայի հետաքրքրություններին հետևելը նշանակում է ընդունել, որ երեխան բնույթով հետաքրքրասեր ու հետազոտող է (որքան էլ փոքր լինեն նրա անհատական կարողությունները): Երեխայի հետաքրքրություններին հետևելը նշանակում է գիտակցել, որ այդ հետաքրքրությունները տեսնել ու դիտարկել է պետք, որ, երբ դուք հետևում եք երեխայի հետաքրքրություններին, դուք խոսում եք նրան հետաքրքրող թեմայի մասին, խաղում եք նրան հետաքրքրող խաղ, առաջարկում եք տարբեր նյութեր նրան հետաքրքրող թեմայի վերաբերյալ, նշում և գնահատում եք նրա հետաքրքրասիրությունը, օգնում եք նրան ձեռք բերել և ընդլայնել աշխարհի մասին իր գիտելիքները, ինչպես նաև ունենալ ինքնավստահություն: Սրանով դպրոցական պատրաստվածության ամենակարևորագույն հիմքն է՝ ստեղծում, քանի որ այն զարգացնում է դրական վերաբերմունք ուսման և այն հմտությունների ու վերաբերմունքների նկատմամբ, ինչպիսին է հետաքրքրասիրությունը, որը դպրոցում և ապագա կյանքում անհատական զարգացման ու գիտելիքների ձեռքբերման հիմքն է:

Ի՞նչ է դեր ունի դաստիարակը երեխաների հետաքրքրությանը հետևելիս:

Երեխաների հետաքրքրությունները վաղ կրթության մեջ հաշվի առնելը ենթադրում է նրանց բնական հետաքրքրասիրությունը, ընտրությունները և գործողությունները դիտարկել ու դրանց արձագանքել:

Երեխայի հետաքրքրությունները հետևելու համար բավարար չէ պարզապես նկատել դրանք. դաստիարակը պետք է դիտարկի ու գրանցի դրանք այնպես, ինչպես նա անում է երեխայի զարգացումը գնահատել դեպքում (լրացուցիչ տեղեկությունների համար տես՝ 12-րդ գլուխը): Դրա համար նրան անհրաժեշտ է ունակություն, որպեսզի կանգ առնի և միջավայր, որը կարողանա դիտարկել դրսից: Կրթական գործընթացը պետք է կառուցված լինի այնպես, որ դաստիարակը ժամանակ ու հնարավորություն ունենա խմբում դիտորդ լինել՝ պարզապես դիտել ու լսել երեխաներին և նշել այն հարցերը, որոնք հետաքրքիր են երեխաների համար: Դաստիարակը պետք է կարողանա դադարեցնել կամ դանդաղեցնել սեփական փոխազդեցությունը երեխայի հետ հարաբերության և խաղի ընթացքում՝ երեխայի նախաձեռնությունների համար տեղ ազատելու և դրանք տեսնելու նպատակով:

Տեսնելուց հետո արձագանքելը կարելի է բաժանել երեք տեսակի.

- Արձագանքել գործընթացում
- Արձագանքել նոր փորձառություններով և ռեսուրսներով
- Ստեղծել հետաքրքրությունը խորացնելու հնարավորություններ

Գործընթացում հետաքրքրությանը հետևելը ենթադրում է այնպիսի փոխզդեցություններ դաստիարակի կողմից, որոնք բնականաբար են առաջանում, երբ մեզ համար մարդը հետաքրքիր է և ցանկանում ենք ճիշտ հասկանալ, թե նա ինչ է ուզում և ինչով է հետաքրքրված: Օրինակ, երբ երեխան փոխում է զրույցի թեման կամ խաղի ուղղությունը, դաստիարակը երեխային հետ չի դարձնում, այլ հետևում է նրան: Զրույցի ու խաղի ընթացքում երեխայի վարքագծին ու հետաքրքրություններին դաստիարակը չափավոր է արձագանքում, զգույշ առաջարկություններով երեխային ուղղություն է տալիս ու դիտարկում է նրա հակազդեցությունը՝ արդյոք նա կհետևի այս նորարարությանը, թե ոչ, օրինակ.

Երեխան սկսել է հաճախակի մեքենաներ նկարել, այդ պատճառով դաստիարակը նկարելու ժամանակ նստում է երեխայի կողքին ու սկսում է նրա հետ խոսել մեքենաների մասին: Այս զրույցի ընթացքում դաստիարակը առաջարկում է այն միտքը, որ նրանք պետք է տեղափոխվեն հորանարդիկների կենտրոն և այնտեղ ճանապարհներ կառուցեն մեքենաների համար: Սակայն, երբ երեխան ավարտում է նկարելը, նա այլևս չի հիշեցնում այդ միտքը: Դաստիարակը նկատում է, թե ինչպես է երեխան տեղափոխվում Զգայական կենտրոն: Այնուհետև դաստիարակը միայնակ տեղափոխվում է հորանարդիկների կենտրոն և սկսում է ճանապարհներ կառուցել, երբ նկատում է, որ երեխան տեսել է դրանք, հետաքրքրությամբ սպասում է, թե արդյոք երեխան կմիանա իրեն: Երեխան շարունակում է իր գործունեությունը Զգայական կենտրոնում, այսինքն՝ մեքենաների նկատմամբ նրա հետաքրքրությունը չի տարածվում ճանապարհներ կառուցելու վրա: Գրքի ժամն ավարտելուց հետո, դաստիարակը երեխայի ուշադրությունը հրավիրում է մեքենաների մասին գրքի վրա. «Գիտե՞իր, որ խմբում նման գիրք ունենք» և կրկին սպասում է երեխայի արձագանքին: Դաստիարակը պետք է գործի երեխայի արձագանքին համապատասխան. գուցե նրա համար կարդա այդ գիրքը, կամ տեղափոխի արվեստի ոլորտ և տարբեր մեքենաներ նկարելու հնարավորություն ստեղծի, կամ խրախուսի այլ խաղեր: Օրինակ՝ գրքում խոսվում է մեքենայի արագության մասին, և նրանք կարող են մրցարշավ խաղալ: Երեխան թերթում է էջերը և նայում տարբեր մեքենաների նկարներին: «Ուզո՞ւմ ես, կարդամ, թե այստեղ ինչ է գրված», - հարցնում է դաստիարակը: Երեխան ասում է. «Տես, թե որքան մեծ են անիվները»: Դաստիարակը հասկանում է, որ երեխան հիմա չի ուզում գիրք կարդալ, այլ գիրքը թերթել է ցանկանում ու հարցնում է. «Այս նկարում պատկերված մեքենան ավելի մեծ անիվներ ունի՞ր, քան քո նկարածը, թե՞ փոքր»: «Ավելի մեծ, բայց իմ մեքենան դրանից արագաշարժ է», - պատասխանում է երեխան: Դաստիարակը նրան այլևս չի առաջարկում նկարել, քանի որ գիտի, երեխան շատ է նկարում նույնիսկ առանց իր խրախուսանքի, ուստի, դաստիարակը պարզապես կդիտարկի, թե արդյոք երեխան այս գիրքը թերթելուց հետո կսկսի տարբեր մեքենաներ նկարել, և գուցե հաջորդ անգամ առաջարկի օգտագործել այս գիրքը նոր գաղափարների համար:

Դաստիարակը հետևում է երեխայի հետաքրքրությանը՝ առաջարկելով նաև նոր ռեսուրս կամ փորձ: Վերոնշյալ օրինակում սա կարող է դրսևորվել հետևյալ կերպ. դաստիարակը երեխայի հետաքրքրությունը բացահայտելուց հետո, հաջորդ օրը, որպես մարտահրավեր, մեծտուփերուհամապատասխան ռեսուրսներ է բերում Արվեստի կենտրոն: Նախարախուսում է երեխաներին ստեղծել իրենց սեփական մեքենաները: Այդ մեքենաները հաջորդ օրը տարվում են Դրամատիկական կենտրոն: Հետաքրքրությանը հետևելը պահանջում է արագ արձագանք: Վաղ հասակի երեխաները հետաքրքրված են շատ բաներով, և մանկապարտեզի միջավայրը նրանց առաջարկում է բազմաթիվ նոր բացահայտումներ, հետևաբար, հետաքրքրությունների մեծ մասը կարող է արագ և հեշտությամբ անհետանալ, եթե այդ օրը կամ հաջորդ օրերին չկա համապատասխան արձագանք: Հազվադեպ են լինում հետաքրքրություններ, որոնք, բնականաբար, անհատապես կամ կոլեկտիվ կերպով պահպանվում են խմբում: Հետևաբար, այս Ուսումնական ծրագրի շրջանակում արդյունավետ աշխատելու համար անհրաժեշտ է անընդհատ վերանայել ու թարմացնել գործող (շաբաթական) ծրագիրը՝ ըստ երեխաների կարիքների և հետաքրքրությունների: Կարևոր է նաև, որ մանկապարտեզում հասանելի լինեն տարբեր թեմաների շուրջ կազմակերպված տարբեր ռեսուրսներ և բաց նյութեր (բնական և վերամշակված), որպեսզի դաստիարակը կարողանա արագ արձագանքել երեխայի հետաքրքրություններին:

Դաստիարակը կկարողանա ավելի կազմակերպված ձևով հաշվի առնել և բավարարել երեխայի հետաքրքրությունները՝ առաջարկելով նոր փորձառություններ ու ռեսուրսներ, օգտագործելով թեմատիկ մոտեցում կամ նախագծային մեթոդ: Այնուամենայնիվ, այս մոտեցումները պետք է կիրառվեն այնպես, որ չշեղվեն երեխայի հետաքրքրությունների վրա հիմնված մոտեցումից, չնայած հնարավոր է լինեն օրեր կամ շաբաթներ, երբ խմբում ո՛չ թեման, ո՛չ էլ նախագիծ կունենանք: Այս ժամանակահատվածը դաստիարակը օգտագործում է, որպեսզի տեսնի ու ընտրի հետաքրքրության առարկան հանդիսացող հարց, որը հետո թեմայի կամ նախագծի կվերածի: Այս ժամանակահատվածում, իհարկե, նա անընդհատ օգտագործում է հետաքրքրությանը հետևելու արդեն նկարագրված տեսակները:

Երբ դաստիարակը դեռ չի մտցրել որևէ թեմա կամ նախագիծ, նա պլանավորում է կրթական գործընթացը՝ ըստ երեխաների հետաքրքրությունների: Տարվա սկզբին կամ նոր տարվա տոներից հետո, կարող ենք ենթադրել մի քանի հետաքրքրություններ և նախապես գրված ընթացիկ (շաբաթական) պլանում նշենք ենթադրյալ հետաքրքրությունները, ինչպիսիք են. «Մանկապարտեզի միջավայրը և ի՞նչ կարող եմ անել»: «Ո՞վքեր են իմ խմբում ուսուցիչներն ու հասակակիցները»: «Ո՞վ ինչ արեց արձակուրդների ժամանակ և ինչպե՞ս հանգստացավ» և այլն: Ակտիվությունները, մարտահրավերներն ու ռեսուրսները նույնպես կպլանավորվեն՝ ըստ նպատակների և այդ հետաքրքրությունների:

Օրինակ՝ Նաթիայի խմբի երեխաները աշխատում են՝ «Ինչպե՞ս են կենդանիները խոսում միմյանց հետ» նախագծի շուրջ և արդեն անցնում են երրորդ փուլին: Այս նախագծի ընթացքում Նաթիան չի բացահայտել այնպիսի հետաքրքրություն, որը կարող է օգտագործվել որպես հետագա հարց թեմատիկ մոտեցման կամ նախագծային մեթոդի շրջանակում: Հետևաբար, նա հաջորդ շաբաթվա ծրագիրը կազմել է հետևյալ կերպ (տես՝ Ծրագրի նմուշը 1.):

Ծրագրի նմուշ 1.

Ամսաթիվ՝ 22-26.10՝ Տարիքային խումբ՝	Երկուշաբթի	Երեքշաբթի	Չորեքշաբթի	Հինգշաբթի	Ուրբաթ
Նպատակներ	Ինքնագիտակցություն ստեղծում				
Հետաքրքրություն Թեմատիկ մոտեցում՝ Նախագծի մեթոդ	Տարբեր երեխաների հետաքրքրություններ՝ որդեր և բզեզներ, արքայադուռտորներ/ազուստներ, համերգներ և երաժշտադրվեստ, Սանդղո՝ սուպերհերոսներ, Նինա՝ Լեզոներ:				
Ակտիվություններ, մարտահրավերներ և համապատասխան ռեսուրսներ	Սերյան – ավելացնել լեզուներ Դրամատիկ - Ներառել երաժշտական գործիքներ և խոսափող, զգեստներ (ինի հագաւատ և կտորներ)	Արվեստ - երե ես սուպերհերոս լինել՝ խրախուսել Նյոանց նկարել իրենց որպես սուպերհերոս: Հարցեր՝ Ինչպե՞ս է գգում իրեն նկարում: Ինչպե՞ս կզգայիք ծեզ, եթե աննիք...: Ե՞րբ եք նման զգացողություն ունենում իրական կյանքում:	Արվեստ - կարի մեքենա, գործվածք, ստվարաթուղթ, մետաղալար, Ներկեր: Օգնել երեխաներին ստեղծել սուպերհերոսի զգեստի տարրեր (դիմակ, թիկնոց և այլն): Տեղափոխել Դրամատիկական կենտրոն՝ խաղալու համար: Չգայական – խաղալիք միջատներն ու որդերը ավագի մեջ դնել:	Արվեստ - Նոյնը խորանարդիկներ կտրելը և դրանց մեջ փոքր ֆիգուրներ տեղադրելը (թագուհի, թագափող, ասպեւներ):	Դրամատիկ «Իմաներգասրահ», «Ընակարան»: խրախուսել երեխաներին պատրաստել տոմսեր, «վաճառել» դրանք, կազմակերպել «դաիդո», պատրաստել համարներ և անցկացնել համերգ:
Բալկ	Կազմակերպել «Փրտակյան կենտրոն» և բերեցի խաշորացույց, թիակներ, միջատներ դրսալու ցանց և միջատներին պահելու համար հատուկ տարաներ:	խրախուսել որդեր որոնելու համար, տեղափոխել այն սեղանը, որի տակ շատ որդեր կան, որպեսզի երեխաները կարողանան դիտարկել:			
Գրքի ժամ	Երեխաներին տվեք ինտրակոլորություն կարդալ իրենց ընտրած գրքերը: Ներառեք բազմազան գրքեր, այդ թվում՝ սուպերհերոսների մասին: Ընդգծեք նկարագրումներում առկա իույզերը և այն, ինչ նրանք զգում են գիրքը կարդալիս:				
Ռազմավարություն	Օգնեք երեխաներին հասկանալ զգացումները: Նկարագրեք ձեր սեփական զգացումներն ու իույզերը, սովորեցրեք երեխաներին Նոր բառեր՝ զգացումները արտահայտելու համար: Տվեք երեխաներին նկարելու և տարբեր նյութերով փորձարկումներ անելու հնարավորություններ:				
Անհատականացում					
Շաբաթվա վերլուծություն					

Հետաքրքրությանը հետևելու համար Ուսումնական ծրագիրը առաջարկում է օգտագործել թեմատիկ մոտեցում կամ նախագծային մեթոդ: Այս մոտեցումների մասին կկարդաք հաջորդ գլխում (Գլուխ 5), իսկ այս գլխում մենք ներկայացնում ենք երեխայի հետաքրքրությանը համապատասխան թեմա ընտրելու գործընթացի նկարագրությունը:

Ուսուցման գործընթացն ավելի արդյունավետ է, երբ այն հիմնված է երեխայի իրական հետաքրքրությունների վրա ու կապված է նրա փորձի հետ: Երեխաների համար հետաքրքիր հարցի հետ բազմազան փոխհարաբերությունը (խաղալ, դիտարկել, լսել, ստեղծագործել, կարծիք հայտնել, նոր բաներ հասկանալ, զգալ) նպաստում է այս հարցի ըմբռնմանը, բազմակողմանի զարգացմանն ու փորձառությունների ամբողջացմանը:

Հարցի ընտրության չափանիշներ

Կան մի քանի չափանիշներ, որոնք մասնագետներն առաջարկում են հետաքրքրության առարկա հանդիսացող հարցն ընտրելու համար, որոնք հետագայում կօգտագործվեն թեմատիկ մոտեցման կամ նախագծային մեթոդի մեջ:

Հարցը պետք է բխի երեխաների հետաքրքրություններից

Դաստիարակը դիտարկում է երեխաների ամենօրյա խաղը, լսում է նրանց զրույցն ու երկխոսությունը՝ պարզելու համար, թե ինչն է նրանց հետաքրքրում և հուզում: Ինչի՞ մասին են երեխաները ամենից հաճախ խոսում, ինչո՞ւ են խաղում, ինչո՞ւ են հետաքրքրվում կամ ամենաշատ հարցերն ինչի՞ մասին են: Ո՞ր հարցերն են, որ անհատապես հետաքրքրում են երեխաներին, և ի՞նչ ընդհանուր հետաքրքրություններ ունի ամբողջ խումբը կամ երեխաների փոքր խմբերը:

Ռեսուրսները պետք է հասանելի լինեն

Եթե որևէ թեմայի վերաբերյալ չկան համապատասխան, բազմազան ռեսուրսներ, որոնք դուք կօգտագործեք թեմայի կամ նախագծի ընթացքում, աշխատանքը կարող է պակաս հետաքրքիր լինել: Հետևաբար, հաշվի առեք, թե արդյոք այդ թեմային վերաբերող ռեսուրսները հասանելի են: Օրինակ՝ ավտոբուսների թեմայով աշխատելիս՝ (նախագծի դեպքում) կկարողանա՞ք երեխաներին էքսկուրսիայի տանել կայանատեղի, կա՞ն համապատասխան մասնագետներ, որոնց կիրավիրեք, (թեմայի դեպքում) կունենա՞ք հասանելիություն ավտոբուսների հետ կապված բազմազան կրթական ռեսուրսների, որոնցով բոլոր կենտրոնները կապահովվեն, ինչպիսիք են գրքերը, տարբեր չափերի խաղալիք ավտոբուսները՝ Դրամատիկական կենտրոնը ավտոբուսի կամ կանգառի վերածելու համար և այլն:

Հարցի վերաբերյալ պետք է առաջնային աղբյուրից տեղեկատվություն ստանալու հնարավորություն լինի

Երեխաները պետք է հնարավորություն ունենան անմիջականորեն և որքան հնարավոր է ինքնուրույն ուսումնասիրել առարկան կամ իրադարձությունը՝ դիպչելով, լսելով, համոտեսելով, ուշադիր նայելով, տեղաշարժելով, նկարելով, մանիպուլյացիաներ անելով կամ փորձարկելով: Եթե նրանք առարկայի մասին տեղեկատվություն են ստանում միայն

ուրիշների պատմած պատմություններից, նկարներից, գրքերից կամ այլ «անուղղակի» միջոցներից, դա գործընթացը դարձնում է պակաս օգտակար և չի ապահովում երեխաների հետաքրքրությունների լիարժեք բավարարումը:

Երեխաների համար արդիական պիտի լինի

Ընտրեք մի հարց/թեմա, որը կապված է երեխաների առօրյա կյանքի հետ: Որպեսզի երեխաներն ավելի շատ հետաքրքրվեն ու խորապես ներգրավվեն գործընթացում, նրանք պետք է որոշակի գիտելիքներ կամ փորձ ունենան այդ հարցի վերաբերյալ: Հետևաբար, ընտրված խնդիրը պետք է որոշակի կապ ունենա երեխաների իրական փորձի հետ: Օրինակ՝ ծովափին ապրող երեխաների համար ավելի հեշտ կլինի աշխատել նավակների թեմայով, քաղաքում ապրող երեխաների համար՝ մետրոյի և այլն:

Պետք է արժեքավոր լինի կրթական նպատակների համար

Հարցը/թեման պետք է ներառի ուսուցման ու զարգացման հնարավորություններ, ինչպիսիք են նոր գիտելիքների ձեռքբերումը, հարցի/թեմայի վերաբերյալ հետազոտությունների անցկացումը և բազմազան խաղերի ընդլայնում-ծավալումը: Հարցի/թեմայի շուրջ կրթական գործընթացը կազմակերպելը պետք է ստեղծի բազմակողմանի զարգացման ու փորձի ինտեգրման հնարավորություններ:

Հետաքրքրությունը բացահայտելուց հետո, նախքան դա թեմայի կամ նախագծի վերածելու որոշում կայացնելը, կարևոր է այն փորձել **օգնող մարտահրավերների կիրառմամբ**: Դաստիարակն առաջարկում է նյութեր, գրքեր կամ այցելություններ՝ նոր հարցեր առաջացնելու և երեխաների իրական հետաքրքրությունները դիտարկելու համար: Նույնականացված, հարցին առնչվող մարտահրավերները կօգնեն ձեզ ավելի լավ տեսնել, թե որքանով կհետաքրքրվեն երեխաներն ու կհետևեն այդ նորույթին, ով կհետաքրքրվի, ինչ մակարդակով է յուրաքանչյուր երեխա ցանկանում ներգրավվել: Այս տեղեկատվությունը կօգնի ձեզ որոշել, թե նշյալ հարցը դարձնե՞լ թեմատիկ մոտեցում, թե՞ նախագծային մեթոդ և այս երկու մոտեցումներից որն է ավելի լավ օգտագործել:

Հետաքրքրությունների բազմազանեցման նպատակով, դաստիարակի կողմից նախաձեռնված հարց

Հնարավոր է, որ հետաքրքրության հարցը մեծահասակի կողմից լինի մտածված ու առաջարկված՝ երեխաների հետաքրքրությունները բազմազանեցնելու և խորացնելու նպատակով: Այս դեպքում կարևոր է հիշել, որ այդ հարցը նույնպես պետք է համապատասխանի վերը թվարկված չափանիշներին, և կարևոր է պահպանել հավասարակշռություն մեծահասակի ու երեխայի կողմից բարձրացված հետաքրքրությունները թեմայի/նախագծի վերածելիս (մեծ մասամբ, երեխաների կողմից բարձրացված հետաքրքրությունները պետք է օգտագործվեն ողջ տարվա ընթացքում): Երբ դաստիարակը խմբին ներկայացնում է իր կողմից առաջադրած հետաքրքրությունը, կարևոր է, թեմատիկ մոտեցում կամ նախագիծ սկսելուց առաջ նա համապատասխանաբար նախապատրաստվի, քանի որ դրա նպատակը պետք է լինի նաև երեխաների մոտ այդ հարցի նկատմամբ հետաքրքրություն առաջացնելն ու իրականության հետ կապելը: Դրա համար մեծահասակը պետք է փորձի.

- Երեխաների մոտ տպավորություններ ստեղծել, արթնացնել նրանց հետաքրքրասիրությունը: Հարցը ներկայացնել հետաքրքիր ձևով՝ տեսողական նյութերի, գրքերի, իրական առարկաների, տեսանյութերի կամ էքսկուրսիաների միջոցով:
- Պլանավորել փոխներգործուն ակտիվություններ: Երեխաներին առաջարկել հարցի վերաբերող մարտահրավերներ:
- Երեխաներին ներգրավել որոշումներ կայացնելու գործընթացում: Նրանց հարցնել, թե ինչպիսի ակտիվություններ կցանկանային իրականացնել կամ նշյալ հարցի վերաբերյալ ինչ կուզենային սովորել:

Հարցն ընտրելուց հետո, դաստիարակը պետք է որոշի՝ այն վերաճե՞լ թեմայի, թե՞ նախագծի: Այդ որոշումը կայացնելու համար անհրաժեշտ է հասկանալ այս երկու մոտեցումները: Հաջորդ գլուխը նկարագրում է այս մոտեցումները և, թե երբ և ինչպես ենք օգտագործում դրանցից յուրաքանչյուրը:

ԳԼՈՒԽ 5. ԹԵՄԱՏԻԿ ՄՈՏԵՑՈՒՄ ԵՎ ՆԱԽԱԳԾԱՅԻՆ ՄԵԹՈԴ

Հետաքրքրության վրա հիմնված ուսումնական ծրագրերի ամենատարածված և արդյունավետ ձևերից մեկը թեմատիկ մոտեցումն ու նախագծային մեթոդն են: Այս մոտեցումները հաշվի են առնում երեխաների հետաքրքրությունները և նրանց զարգացումը, ինչի արդյունքում երեխաներն ակտիվորեն մասնակցում են իրենց համար կարևոր և իմաստալից փորձառություններին: Չնայած այս երկու մոտեցումներն ունեն շատ ընդհանրություններ, դրանք նաև զգալիորեն տարբերվում են, և դրանց ընկալումը կօգնի դաստիարակներին արդյունավետորեն օգտագործել այս մոտեցումները:

Դաստիարակների թիմը միասին է որոշում, թե որ մոտեցումն օգտագործել: Այս գլխում մանրամասն քննարկվում են երկու մոտեցումներն էլ, դրանց հիմնական բնութագրերը, փուլերն ու իրականացման ռազմավարությունները, գործնական օրինակներն ու առաջարկությունները:

ԹԵՄԱՏԻԿ ՄՈՏԵՑՈՒՄ

Թեմատիկ մոտեցման համաձայն՝ կրթական գործընթացը կազմակերպվում է մեկ թեմայի շուրջ: Կոնկրետ թեման մանրակրկիտ ուսումնասիրելու համար, զարգացման ոլորտներն ու ուղղությունները կապվում են մեկ թեմայի հետ և այդպիսով միավորվում: Այս մոտեցումը երեխաներին հնարավորություն է տալիս սովորել և ուսումնասիրել իրենց հետաքրքրող հարցը տարբեր ձևերով և միջոցներով, նաև, այս թեմայի հետ կապված, նրանք կարող են

իրենց սեփական գաղափարները տարբեր ձևերով ներկայացնել, ինչը նպաստում է թեմայի ավելի խորը ըմբռնմանն ու երեխաների բազմակողմանի զարգացմանը:

Թեմատիկ մոտեցման հիմնական սկզբունքներն են.

- **Ինտեգրված կրթական գործընթաց** — ընդհանուր թեման ստեղծում է փորձառության (ուղղությունների ու զարգացման ոլորտների) միասնություն, որը օգնում է երեխաներին ինտեգրել գիտելիքները, կապել հասկացությունները և ավելի խորը հասկանալ հարցը:
- **Թեմայի շուրջ համակարգված կրթական գործընթաց** - թեման ամբողջությամբ ընդգրկում է կրթական գործընթացը, ինչը նշանակում է, որ յուրաքանչյուր կենտրոնի ֆիզիկական միջավայրում կան դրան առնչվող բազմազան ռեսուրսներ: Սա երեխաներին հնարավորություն է տալիս տարբեր տեսակի խաղերի միջոցով ուսումնասիրել նոր հարցեր, ինչպես նաև կիրառել ձեռք բերված գիտելիքները:
- **Երեխաների ակտիվ մասնակցություն** — հաշվի առնելով, որ թեման երեխաների համար հետաքրքիր է և հետաքրքրասիրություն է առաջացնում, ակտիվություններն ու խաղերը բազմազան ու զարգացմանը համապատասխան են: Նրանք ակտիվորեն ներգրավված են կրթական գործընթացում, ինչը ուսուցման և զարգացման գործընթացը դարձնում է արդյունավետ:
- **Նպատակային, մեծահասակի կողմից պլանավորված խաղեր և ակտիվություններ** — թեմատիկ մոտեցումն օգտագործում է մեծահասակի կողմից թեմայի շուրջ պլանավորված խաղեր, փորձարկումներ ու ակտիվություններ, որտեղ հաշվի են առնվել երեխաների կարողություններն ու կարիքները և ուղղված են թեմայի ավելի խորը իմացությանն ու ուսումնական ծրագրի նպատակներին հասնելուն:
- **Կապ իրական կյանքի հետ** — թեմաներն ու ակտիվություններն անմիջականորեն կապված են երեխայի առօրյա կյանքի հետ, ինչը ուսումնական գործընթացը դարձնում է ավելի գործնական, իմաստավոր և արժեքավոր:

Իրականացման փուլերը

Թեմայի ընտրություն և պլանավորում

Խմբում հարցի ընտրության չափանիշներին համապատասխանող հետաքրքրությունը բացահայտելուց հետո (ավելի շատ տեղեկությունների համար տես՝ 4-րդ գլուխը), դաստիարակը կարող է որոշել այս հետաքրքրությունը վերածել թեմատիկ մոտեցման հարցի, եթե այն նաև համապատասխանում է հետևյալ չափանիշներին.

- Թեման լայն է, հետաքրքրության ոլորտը կոնկրետ չէ և կարող է ներառել այդ թեմային վերաբերող ամեն ինչ, օրինակ՝ ֆերմա և ընտանի կենդանիներ, մոլորակներ, դինոզավրեր և այլն:
- Երեխայի համար հետաքրքրության առարկան ուղղակիորեն կապված չէ հետազոտություն-հայտնագործության հետ: Նրան պարզապես հետաքրքրում է և դուր է գալիս մտածել կամ խաղալ այդ հարցի շուրջ, և չի ենթադրում, որ ինչ-որ բան կհայտնաբերի կամ կստեղծի:

Ֆիզիկական միջավայրում թեմային համապատասխան փոփոխություններ - թեման ներկայացնելու առաջին օրվա համար կարևոր է պլանավորել կենտրոնների ֆիզիկական միջավայրի ռեսուրսների թարմացումը, ինչը նշանակում է թեմային համապատասխան կոնկրետ ռեսուրսով ապահովում: Ռեսուրսները պետք է դասավորված լինեն այնպես, որ խումբ եկածի համար միանգամից տեսանելի լինի, թե ինչ թեմայով են երեխաները աշխատում:

Ռեսուրսի ավելացումը կարող է նաև նշանակել խմբում եղած ռեսուրսի ժամանակավոր հեռացում: Օրինակ՝ դիմողավորի թեման ընդլայնելու համար դուք խորանարդիկների կենտրոնում կթողնեք խորանարդիկներ, բնական ռեսուրսներ (կոններ, փայտիկներ և գերաններ) և կհեռացնեք մեքենաներն ու կենդանիների ֆիգուրները: Իսկ Սեդանային կենտրոնում կարող եք մեկ այլ թեմայի շուրջ ստեղծված փազլը փոխարինել դիմողավորի փազլով:

Չնայած, կարևոր է սենյակից չհեռացնել բոլոր ոչ թեմատիկ ռեսուրսները: Ոչ թեմատիկ ռեսուրսները թողնելու պատճառը կարող է լինել այն, որ մեկ կամ մի քանի երեխաներ հետաքրքրված են ինչ-որ այլ բանով: Օրինակ, եթե Գիտն անընդհատ խաղում է մեքենաներով, դուք անպայման պետք է մի քանի մեքենա թողնեք սենյակում: Եթե Դրամատիկական կենտրոնում գտնվող երեխաները հաճախ նոր զգեստներ են փորձում (երկրորդային հագուստ), կարող եք Դրամատիկական տարածքից հեռացնել «խոհանոցային» կահույքը և այն վերածել «անտառի»: Երեխաներին ապահովեք դիմողավորների թղթե գլխարկներով, թևերով կամ պոչերով՝ նրանց խրախուսելով դիմողավորների դեր խաղալ, բայց մնացած բոլոր զգեստները թողեք մի անկյունում, որպեսզի երեխաները նաև հնարավորություն ունենան «ոչ թեմատիկ» խաղ նախաձեռնել:

Պլանավորում՝ հետաքրքրությունը պահպանելու համար - առավոտյան շրջանի շուրջ խմբի հանդիպումները կարևոր պահ են ընտրված թեմայի նկատմամբ հետաքրքրությունը պահպանելու և մեծացնելու համար: Հատկաբար, թեմատիկ մոտեցման դեպքում, դաստիարակը հատուկ պլանավորում է առավոտյան շրջանի հանդիպումը և օգտագործում է, որպեսզի ամեն առավոտ թեմայի նկատմամբ հետաքրքրությունը պահպանի: Լավագույն պրակտիկա է՝ առավոտյան շրջանի հանդիպմանը հատուկ ռեսուրս ներառելն ու այդ ռեսուրսի շուրջ հարցեր տալը կամ խրախուսել երեխաների հարցերը: Օրինակ՝ դիմողավորների թեմայի շուրջ, տարբեր օրերին, դաստիարակը կարող է առավոտյան խմբի հանդիպմանը նոր գիրք տրամադրել դիմողավորների, դիմողավորների «ոսկորների» կամ դիմողավորների մասին կարճ տեսանյութ և այլն:

Նորույթները նաև կարևոր հնարավորություն են ստեղծում հետաքրքրությունը պահպանելու համար: Հետևաբար, կարևոր է, որ դաստիարակը նկատի ունենա հատուկ ակտիվություններ ու խաղերը, որոնք կներկայացվեն ոչ թե առաջին օրը, այլ թեմայի ընթացքում: Օրինակ՝ Չգայական կենտրոնում հենց առաջին օրը կարող եք ավազի մեջ փոքրիկ դիմողավորների ֆիգուրներ տեղավորել՝ պեղումները նմանակելու համար, սակայն թեմայի ընթացքում դուք պետք է տարբեր օրերին այս տարածքում պլանավորած ունենաք հետևյալ մարտահրավերները. չորեքշաբթի՝ փոքրիկ դիմողավորներ ապակե տարաների մեջ, խաղալիք մուրճեր, սառը և տաք ջրի շշեր, աղ: Ուրբաթ՝ ոսկորներ կավի

մեջ և հնագիտական գործիքներ: Արվեստի կենտրոնում, առաջին իսկ օրվանից, կարող եք ունենալ տարբեր դիմոգրավների պաստառներ կամ բացված էջերով գրքեր՝ դիմոգրավներ նկարելը խրախուսելու համար, իսկ հաջորդ օրերին պլանավորել դիմոգրավներ քանդակել կավից և այլ բնական ռեսուրսներից կամ ստեղծել/հավաքել դիմոգրավներ՝ օգտագործելով երկրորդական ռեսուրսներ (տուփեր, անիվներ, սովորաբար զլանափաթեթներ և այլն):

Ակտիվությունները կապել Ուսումնական ծրագրի նպատակների հետ - մտածեք այն մասին, թե ինչպես թեմատիկ ակտիվությունները, թեմայի ավելի խորը ըմբռնման հետ մեկտեղ, կօգնեն ձեզ հասնել Ուսումնական ծրագրի նպատակներին: Ակտիվությունները/մարտահրավերները կապեք Ուսումնական ծրագրի նպատակների հետ: Առանձնացրեց Ուսումնական ծրագրի այն կոնկրետ նպատակները, որոնց վրա ցանկանում եք աշխատել երեխաների հետ, կապեք դրանք թեմատիկ ակտիվությունների հետ: Օրինակ՝ երեխաները հետաքրքրված են դիմոգրավներով: Դիմոգրավներին վերաբերող ակտիվությունների ու մարտահրավերների մասին մտածելիս, մտածեք նաև այն մասին, թե ինչ ուսումնական նպատակների վրա եք աշխատում երեխաների հետ: Եթե ձեր նպատակը զգայական հետազոտությունն է և/կամ ստեղծագործականությունն ու սոցիալական խաղը, մտածեք այն մասին, թե ձեզ, որ ակտիվությունները, որ նպատակներին հասնել կօգնեն: Օրինակ՝ ավագի, կավի (կամ զգայականորեն տարբերվող նյութի) մեջ դիմոգրավների բրածոներ փորելը կապված է զգայական հետազոտության հետ, ստեղծագործականությունը խրախուսելու համար, երեխաները կարող են նաև ստեղծել յուրատեսակ դիմոգրավներ՝ օգտագործելով զգայականորեն տարբերվող բաց նյութեր: Սոցիալական խաղը խրախուսելու համար, Դրամատիկական տարածքը կահավորեք դիմոգրավների թղթե գլխարկներով, թևերով կամ պոչերով, մանրանկարչական խաղալիքներով և բնական նյութերով (քարեր, ճյուղեր)՝ խրախուսելով դերային խաղերը և խմբային նոր պատմությունների ստեղծումը:

Թեման կրթական գործընթացում

Տևողություն - թեման կարող է տևել մեկ օրից մինչև մի քանի շաբաթ: Կախված թեմայից՝ այն կարող է ընդլայնվել բազմազան ակտիվությունների կամ բաժանվել ավելի նեղ ենթաթեմաների: Օրինակ՝ կենդանիների մասին թեման կարող է մի քանի օր կենտրոնանալ շան, ապա մի քանի օր՝ կատվի շուրջ ակտիվությունների վրա: Թեման պետք է սպառվի երեխաների մեծ մասի հետաքրքրությունը բավարարվելուց հետո: Հենց որ երեխաները սկսեն նոր հետաքրքրություններ ցուցաբերել և այլևս չհետաքրքրվեն թեմային առնչվող հարցերով, դա նշան է, որ նրանց հետաքրքրությունը մարել է, և ժամանակն է առաջարկել նոր թեմա կամ նախագիծ:

Դաստիարակի դերը - դաստիարակները կազմակերպում են միջավայրը և վերահսկում երեխաների ներգրավվածությունը, նրանց առաջընթացին, գրառումներ են անում, օգտագործում են Ուսումնական ծրագրի նպատակներին վերաբերող ռազմավարություններ՝ ավելի մեծ արդյունավետության հասնելու համար. այդ գործընթացում նրանք գործում են այնպես, ինչպես պահանջում է երեխայակենտրոն մոտեցում:

Թեմատիկ մոտեցման իրականացման գործնական առաջարկություններ

- Բազմազանություն. պատրաստեք բազմազան նյութեր և փորձեք ստեղծել հավասարապես գրավիչ, բազմազան մարտահրավերներ կենտրոններում, որպեսզի երեխաները չհետաքրքրվեն միայն մեկ կենտրոնով կամ ակտիվությամբ:
- Համագործակցություն ծնողների հետ. պատմեք ծնողներին թեմայի մասին և առաջարկեք մասնակցել կրթական գործընթացին կամ համագործակցել այլ ձևերով:
- Նպատակներին համապատասխան. թեման նպատակ չէ: Հետաքրքրության ցանկացած հարց հնարավորություն է տալիս հասնել նպատակներին և խթանել ամբողջական զարգացումը: Հետևաբար, թեմա ընտրելիս պարտադիր չէ մտածել նպատակների մասին, սակայն թեմայի շուրջ բազմազան փորձառություններ պլանավորելիս, այդ ժամանակ պետք է դրանք (ակտիվություններ ու խաղեր) կապել նպատակների հետ: Յուրաքանչյուր ակտիվություն, մի կողմից, պետք է արտացոլի թեման, իսկ մյուս կողմից՝ հնարավորություն ընձեռի հասնելու նպատակին:
- Խրախուսեք երեխաների նախաձեռնողականությունը. տվեք երեխաներին ազատություն՝ ինքնուրույն նոր գաղափարներ առաջ քաշելու և թեմային վերաբերող ակտիվություններ առաջարկելու համար:
- Թիմային աշխատանք. մյուս դաստիարակների հետ պլանավորեք թեմատիկ ակտիվություններ և կիսվեք գաղափարներով, ռեսուրսներով ու փորձով:
- Ներառում է ողջ խումբը. փորձեք հետաքրքրությունները որպես թեմատիկ մոտեցման հարցեր օգտագործել, որը, բնականաբար, հետաքրքրում է երեխաների ճնշող մեծամասնությանը, կամ որով դուք կարող եք հետաքրքրել մեծամասնությանը: Հնարավոր է, որ հետաքրքրությունը մեկ երեխայի կողմից լինի, բայց եթե դուք չեք կարողանում հետաքրքրել մյուս երեխաներին, ապա, ըստ թեմատիկ մոտեցման, հարցով ամբողջ խմբին զբաղեցնելը սխալ կլինի, քանի որ կստացվի գործընթացը կենտրոնացված չէ մեծամասնության հետաքրքրության վրա:

Թեմատիկ մոտեցումը պատկերող տեսանյութի օրինակը տես այստեղ՝ «Շուկնը»:

ՆԱԽԱԳԾԱՅԻՆ ՄԵԹՈԴ

Նախագծային մոտեցումը հիմնված է երեխաների հետաքրքրությունների վրա և երեխաների ակտիվ մասնակցությամբ կենտրոնանում է հիմնախնդիրների հետազոտման և լուծման վրա: Այս մոտեցումը թույլ է տալիս երեխաներին զարգացնել քննադատական մտածողություն, ստեղծագործականություն, թիմային աշխատանք և անկախ հետազոտական ունակություններ:

Նախագծային մոտեցման համաձայն, կրթական գործընթացում, այլ գործունեությունների հետ զուգահեռ, տեղի է ունենում կենտրոնացում մեկ հարցի վրա, և այդ հարցի հետազոտությունը ընթանում է համեմատաբար երկար ժամանակահատվածում: Այդ հետազոտական գործընթացը բաղկացած է երեք փուլից՝ երեխաները սկսում են հետազոտական հարց ձևակերպելով և պլանավորելով, այնուհետև հայտնագործություններ են կատարում և վերջում ամփոփում ու կիսվում արդյունքներով:

Նախագծային մոտեցման հիմնական առանձնահատկությունները.

- **Երեխայակենտրոն.** Նախագծերը հաճախ սկսվում են երեխաների կողմից բարձրացված հարցերով կամ գաղափարներով:
- **Հետազոտության վրա հիմնված.** Նախագիծը ներառում է հետաքրքրասիրության խթանում, վարկածների ձևակերպում, փորձարկումներ և եզրակացությունների հանգում:
- **Հաղորդակցություն և համագործակցություն.** Երեխաները համագործակցում են, արտահայտում են գաղափարներ, կայացնում որոշումներ և ստեղծում վերջնական արդյունք:
- **Խթանող փորձ.** Նախագծերը բազմակողմանի են և ներառում են արվեստ, գիտություն, տեխնոլոգիան և այլ ոլորտներ կամ ուղղություններ համատեղող գործունեություններ:

Իրականացման փուլերը

Նախագծային մեթոդի շրջանակում, հարցի խորքային ուսումնասիրության գործընթացն անցնում է հետևյալ երեք փուլերով: Դրանք են՝

1. Նախագծի հարցի ընտրություն, հարցերի ձևակերպում, պլանավորում
2. Նախագծի գաղափարի մշակում, հետազոտություն
3. Ամփոփում

Առաջին փուլ՝ նախագծի հարցի ընտրություն, պլանավորում, հարցերի ձևակերպում-ընտրություն

Նախագիծը սկսվում է երեխաների համար հետաքրքիր հետազոտական հարցի ընտրությամբ: Օրինակ՝ «Ինչպե՞ս են ծաղիկները աճում ծառի վրա» կամ «Ինչպե՞ս է կառուցվում քաղաքը», «Ինչպե՞ս են ծնվում կենդանիները»:

Խմբում հարցի ընտրության չափանիշներին համապատասխանող հետաքրքրությունը բացահայտելուց հետո (լրացուցիչ տեղեկությունների համար տես՝ 4-րդ գլուխը), դաստիարակը կարող է որոշել այս հետաքրքրությունը վերածել նախագծի, եթե այն նաև համապատասխանում է հետևյալ չափանիշներին.

- **Հետաքրքրության հարցը պետք է լինի կոնկրետ**

Որքան ավելի կոնկրետ է թեման, այնքան ավելի հեշտ է երեխաների համար հասկանալ ու կենտրոնանալ դրա վրա: Հետևաբար, ավելի լավ է չընդհանրացնել հարցերը և փորձել լինել կոնկրետ, իսկ ձևակերպումը՝ հարցի տեսքով: Օրինակ՝ կոնկրետ հարցեր են՝ «Ինչպե՞ս է աշխատում հրշեջ մեքենան», «Ինչո՞ւ են ժամացույցի սլաքները շարժվում», ընդհանուր թեմաներ են՝ «Կենդանիներ», «Ժամանակ», «Բնություն», որոնք ցանկալի չէ ընտրել որպես նախագծի թեմա:

- **Հետաքրքրության առարկան պետք է հնարավորություն ընձեռի գործնական հետազոտության ու բազմազան ակտիվությունների մեջ ներգրավելու:**

Նախագծի հարցը, թեման պետք է երեխաների համար լինի հետազոտական առաջադրանք: Ի տարբերություն թեմատիկ մոտեցման համար ընտրված թեմայի, որը կարող է հիմնված լինել միայն երեխաների հետաքրքրությունների վրա, նախագծին անհրաժեշտ է նաև խնդրահարույց հարց: Նախագծի համար ցանկացած թեմա չի աշխատի, այն պետք է պարունակի որոշակի մարտահրավեր, որը պետք է մղի երեխաներին հետազոտել այդ հարցը: Սա կարող է լինել մի բան, որը նրանք չգիտեն և ուզում են բացահայտել, կամ մի բան, որը նրանք չեն կարող անել և ուզում են, որ կարողանան:

Նախագիծը հետաքրքիր ու զվարճալի դարձնելու համար թեման պետք է բազմազան գործունեություններում ընդգրկվելու և հետազոտությամբ զբաղվելու հնարավորություն տա: Օրինակ՝ «Ինչպե՞ս է աշխատում հողմաղացը»: Ուստի, հարցն ընտրելիս հաշվի առեք, թե արդյոք երեխաները կկարողանան զբաղվել բազմազան ակտիվություններով և օգտագործել տարբեր նյութեր այդ նախագծի վրա աշխատելիս:

**Դաստիարակ Թամթա Կուխալեշվիլին՝
«Գիտական լաբորատորիա» Նախագծի մասին**

Այն ժամանակ, երբ մենք հետևում էինք խմբի յուրաքանչյուր երեխայի խաղին և թիմով ոչինչ չէինք ուսումնասիրում, որոշեցինք երեխաներին առաջարկել առանձնահատուկ գիտական ակտիվություն: Կազմեցինք մեր Նախնական սպասումների աղյուսակը, անցկացրինք փորձարկում, դիտարկեցինք, թե ինչ պատահեց, խոսեցինք: Չրույցի ընթացքում երեխաներից մեկն ասաց. «Սրանք այն բաներն են, որոնք անում են գիտնականները»: Այդ օրը մենք շատ գոհ էինք, որ այդ ակտիվությունն այդքան զվարճանք և հետաքրքրություն առաջացրեց, բայց Նախագծի մասին չմտածեցինք: Հաջորդ օրը երեխաները կրկին ուզում էին փորձարկումներ անել, և մենք այլևս չույն ռեսուրսները չունեինք: Այդ պատճառով էլ, մենք խումբ բերեցինք այն ամենը, ինչ հեշտությամբ կարող էինք գտնել՝ քացախ, սոդա, յուղ, ջուր և ամաններ: Երեխաների խաղը դիտելիս նկատեցի, որ այս հետաքրքրությունը կարող է վերածվել Նախագծի...

Շատ արագ ծագեց ինձ մոտ գաղափար... Նրանք սիրում են և հետաքրքրված են «Գիտական ճամբար» խաղալով, իսկ մենք մեր սենյակում լավ կազմակերպված Գիտական կենտրոն չունենք: Այդպես սկսվեց «Ինչպե՞ս կազմակերպել լաբորատորիա» Նախագիծը:

Աղբյուրը՝ Վաղ կրթություն, թիվ 4 (2024):

Նախագծային մեթոդի մեկ այլ առանձնահատկությունն այն է, որ երեխաները պետք է ներգրավված լինեն սկզբից, նույնիսկ Նախագծի թեմայի ընտրության հարցում: Երեխաները և դաստիարակը միասին քննարկում են, թե որ հարցը կլինի իրենց հետազոտության առարկան: Երեխաները պետք է ձևակերպեն իրենց սեփական հարցերն ու հետազոտական առաջադրանքները, որոնք կապված են իրենց հետաքրքրությունների հետ: Օրինակ, եթե Նախագծի հարցն է. «Այս սերմից ծառ կա՞նի», հարցերը կարող են լինել. «Ինչպե՞ս կարող ենք իմանալ, թե արդյոք սերմը սկսել է աճել», «Ի՞նչ պայմաններ են անհրաժեշտ դրա աճի համար»:

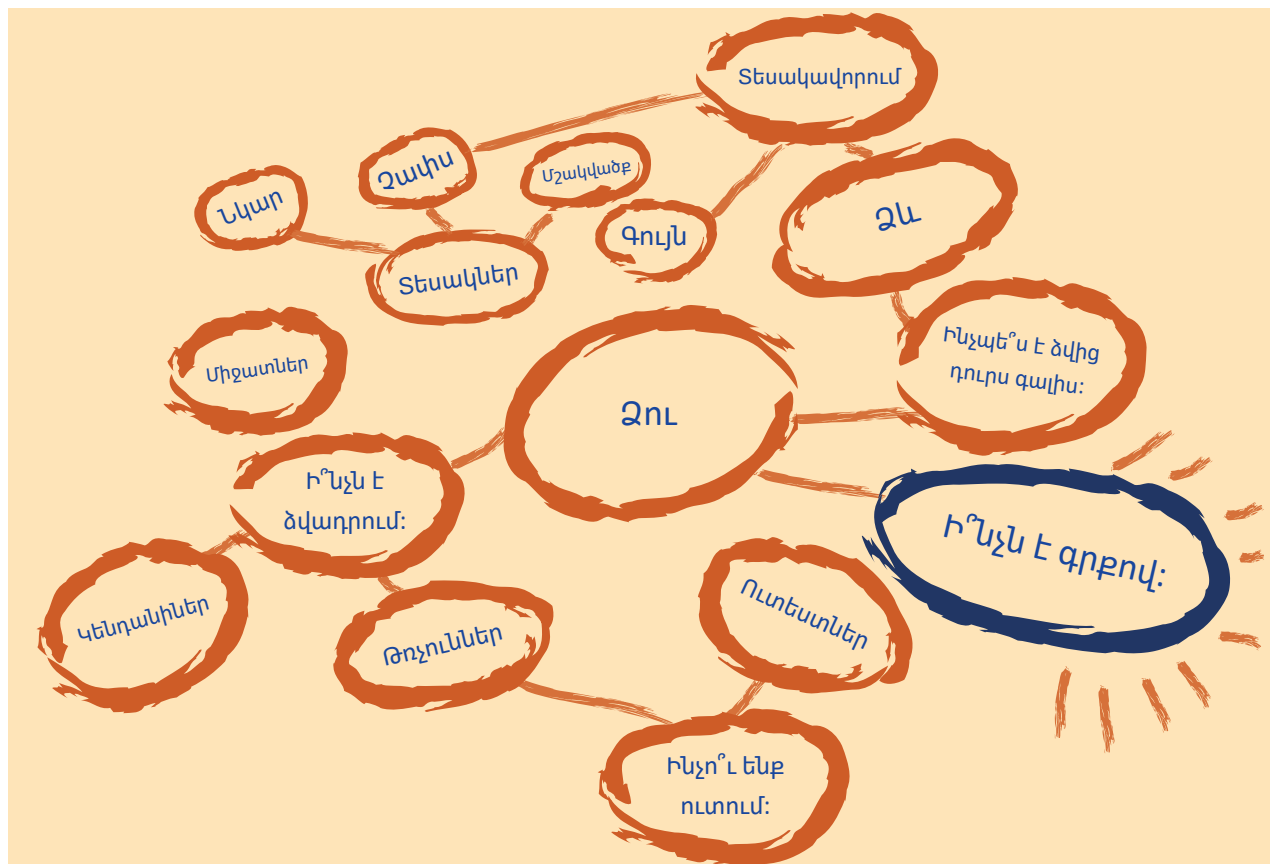
Նախագծի այս փուլում երեխաների կողմից ձևակերպված հետազոտական հարցերը դառնում են Նախագծի հաջորդ փուլի հիմքը: Այս փուլում, դաստիարակի օգնությամբ, նրանք ստեղծում են մտքի քարտեզ, որը արտացոլում է երեխաների հարցերն ու գաղափարները՝ իր տեսողական, գծանկարչական պատկերներով և նկարներով:

**Դաստիարակ Թամթա Կուխալեշվիլին՝
ծախողված Նախագծի մասին**

Ինչո՞ւ մենք չհաջողեցինք ֆոտոխցիկի նախագծում: Նախևառաջ, որովհետև ես չէի տեսնում երեխաների իրական հետաքրքրությունը: Ես այնքան էի կլանված իմ սեփական գաղափարներով, սպասում էի, որ մարտահրավերի արդյունքում ի հայտ կգար այն հարցը, որը ես էի ուզում հետազոտել: Փոխարենը նկատելու երեխաների հետաքրքրությունը ֆոտոխցիկի նկատմամբ՝ ինչպե՞ս է այն աշխատում: Ինչի՞ համար են կոճակները: Ինչո՞ւ է պտտվում օբյեկտիվը:

Այս հիմնախնդիրը լուծելու համար ես իմ պրակտիկայում ներդրեցի երկու կարևոր ռազմավարություն՝ ռեֆլեքսիվ օրագիր պահելը, որը թույլ տվեց ինձ առանձնացնել իմ հույզերն ու մտքերը երեխաների կարիքներից և այդպիսով ավելի լավ տեսնել իրական պատկերը, ու թիմային աշխատանք իմ խմբի մյուս դաստիարակների հետ՝ նրանց հետ միասին մտածելով այն մասին, թե ինչ է կատարվում խմբում և ինչով են երեխաները իրականում հետաքրքրված:

Աղբյուրը՝ Վաղ կրթություն, թիվ 4 (2024):

Ներկայացված նմուշը պատկերում է «Ձու» թեմայով մտքի քարտեզ: Մեջտեղում գտնվող շրջանակը պատկերում է հետաքրքրության հարցը: Այն կապված է երեխաների կողմից բարձրացված հարցերի, ինչպես նաև նրանց արդեն իսկ ունեցած գիտելիքների ու այդ հարցի շուրջ իրենց անելիքների վերաբերյալ պատկերացումների հետ:

Վերոնշյալ օրինակը ցույց է տալիս, որ պլանավորման քարտեզը կարող է փոփոխվել նախագծի ընթացքում: Դրան կարող է ավելանալ նոր խնդիր կամ հարց, որը երեխաները բարձրացնում են նախագծի ընթացքում:

Դաստիարակ Թամթա Կուխալեշվիլին՝

«Գիտական լաբորատորիա» նախագծի մասին

Մենք լաբորատորիայի մասին նախագծի քարտեզ կազմեցինք՝ խոսեցինք և նշեցինք, թե ինչ գիտենք, ինչ են անում այնտեղ գիտնականները, ինչպիսին պետք է լինի այն, ինչ իրեր են մեզ անհրաժեշտ լինելու և ինչպես պարզել, թե ինչ չգիտենք:

Առաջին փուլ. պլանավորում: Միասին մտածեցինք, թե ինչպես և որտեղ կարող ենք ստուգել ու գտնել տեղեկատվություն, համաձայնեցինք, որ կգնանք Էքսկուրսիայի՝ իրական լաբորատորիա տեսնելու, և երբ իմանանք, թե ինչ է մեզ պետք, կհավաքենք անհրաժեշտ ռեսուրսները և միասին կստեղծենք մի տարածք, որտեղ ամեն օր կանցկացնենք փորձարկումներ, ինչպես իրական գիտնականները:

Երկրորդ փուլ. տեղեկատվությունը ճշտելու համար, մենք ուսումնասիրեցինք գիտական գրքերը և տեսանք նկարներ, ինչպես նաև դիտեցինք կարճ տեսանյութեր ու լրացրինք նախագծի քարտեզը նոր տեղեկատվությամբ: Երեխաները սկսեցին կազմել ռեսուրսների ցանկ:

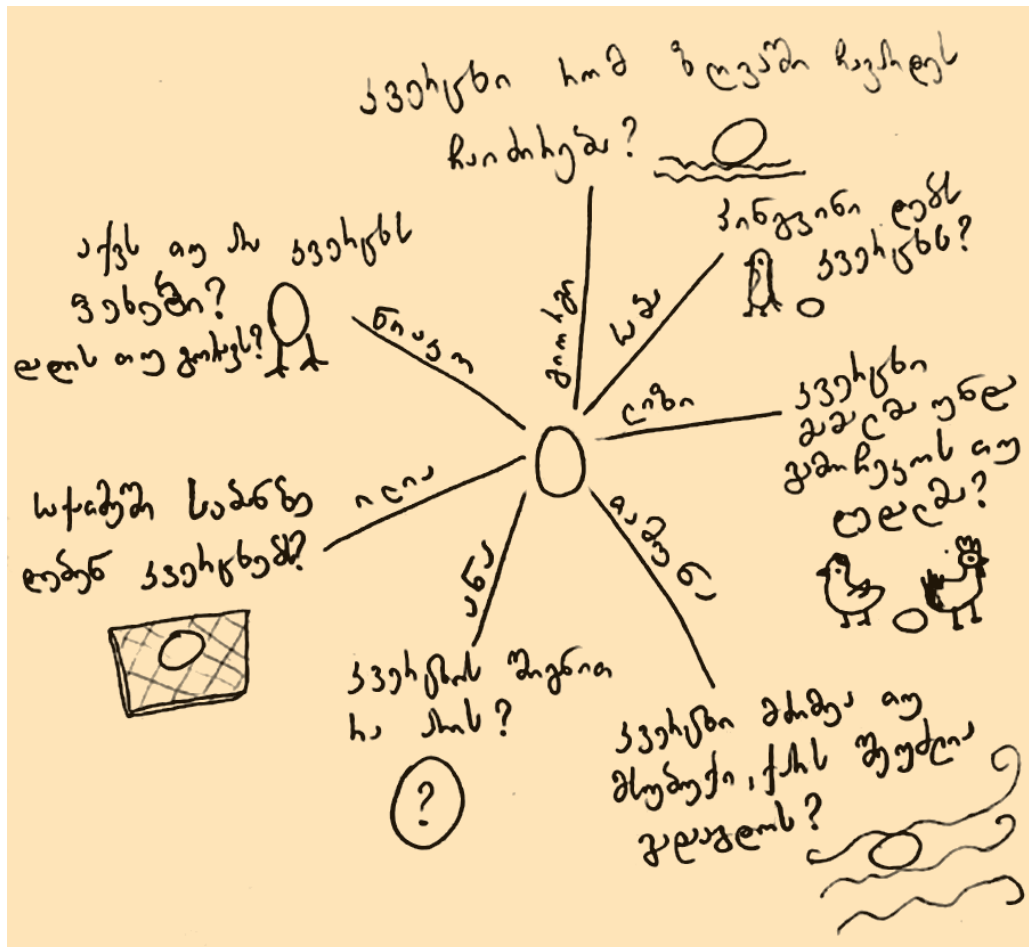
Նույն փուլի ընթացքում մենք այցելեցինք Իլիայի պետական համալսարանի լաբորատորիա:

Աղբյուրը՝ Վաղ կրթություն, թիվ 4 (2024):

Կարելի է ավելացնել նոր խաղ, որը դուք կպլանավորեք երեխաների հետաքրքրություններին համապատասխան: Նախագծի ընթացքում ձեռք բերված նոր գիտելիքները կարող են ավելացվել քարտեզին՝ ընդամենը մեկ անգամ կամ յուրաքանչյուր ակտիվությունից հետո: Բացի այդ, համապատասխան հարցի կողքին նշեք, թե ինչ նոր տեղեկատվություն եք ստացել: Նախագծի թեման ընտրելու, տարածելու և իրականացնելու գործընթացում կարևոր են ձեր տված ու երեխաների կողմից ձևակերպված հարցերը:

Կարևոր է երեխաների հետաքրքրությունները ձևակերպել հարցերի տեսքով: Ավելի մեծ երեխաները հեշտությամբ են ձևակերպում հարցեր, բայց փոքր երեխաների համար հարց ձևակերպելը կարող է հեշտ չլինել՝ վերածվելով երկար զրույցի: Դուք կարող եք օգնել երեխաներին ձևակերպել հարց և ասել նրանց. Սա՞ է այն, ինչ ուզում եք պարզել: Հետաքրքրվա՞ծ եք, թե ի՞նչ...: Հետաքրքրվա՞ծ եք, թե ինչպե՞ս...: Մի՞ վարանեք ինքներդ ձեզ հարցեր տալ: Հետաքրքիր է՝ ինչպե՞ս...: Հետաքրքիր է՝ որտե՞ղ...: և այլն:

Հարցերն անպայման պետք է գրվեն, տեղափոխվեն ձևաչափի վրա՝ քարտեզների կամ ցուցակների տեսքով, և ավելացվեն երեխաների անունները: Ավելի նկատելի լինելու համար, լավ է հարցերին գծապտկերային նշաններ արվեն՝ հարցին վերաբերող ուղղագծի տեսքով:

Երեխաների հետ միասին դուք քննարկում և պլանավորում եք հարցերի պատասխանները գտնելու ուղիներ: Ավելի քիչ կարողություններ ու փորձ ունեցող երեխաներին դուք պետք է առաջարկեք այդ ուղիները: Կարելի է, երբեմն թույլ տալ երեխաներին ընտրություն կատարել, և ավելի փորձառու երեխաները ձեզ հետաքրքիր գաղափարներ կառաջարկեն: Այդպես են պլանավորվում կոնկրետ խաղերը, ակտիվությունները, փորձարկումները, էքսկուրսիաները, փորձագետների հետ հանդիպումները և նույնիսկ ֆիզիկական միջավայրի վերադասավորումը՝ ակտիվ հետազոտական փուլը սկսելու համար:

Հիմնական հարցերը ձևակերպելուց և դրանց հետ կապված հետազոտական աշխատանքները պլանավորելուց հետո, սկսվում է Նախագծի հաջորդ փուլը: Երկրորդ փուլը ակտիվ հետազոտությունների և գործունեության ժամանակ է, երբ երեխաները, հետազոտությունների և փորձերի միջոցով, սկսում են գտնել իրենց սեփական հարցերի պատասխաններն ու ստուգել վարկածները:

Այս փուլում իրականացվում են պլանավորված ակտիվություններ, ինչպիսիք են՝ փորձարկումները, խաղերը:

Ուշադիր դիտարկեք և մտածեք, թե հնարավո՞ր է գիտական փորձ անցկացնել երեխաների հարցին պատասխանելու և վարկածը ստուգելու համար՝ իրական առարկաներն ու իրերը այնպես մանիպուլյացնելով, որ երեխաները կարողանան արդյունքը հստակ տեսնել: Փորձարկումները նախատեսվել են ձվերի հետ կապված հարցերին պատասխանելու համար. ձուն կոտրել և պարունակությունը դիտարկել, խառնել, տաքացնել, լցնել, ամբողջական ձուն ու փետուրը ջրով լի ամանի մեջ դնել և դիտարկել՝ արդյոք այն կսուզվի, թե ոչ: Նաև՝ հում և խաշած ձվերը գլորել և դրանց շարժումը դիտարկել: Ինչպես նաև, օրինակ, եթե հետազոտության թեման հացահատիկն է, երեխաները դիտարկում, չափում և համեմատում են, թե ինչպես են հացահատիկները աճում տարբեր միջավայրերում: Երեխաներն ուզում են տեսնել, թե ինչ կպատահի, եթե պայմանները փոխեն: Մեկ այլ Նախագծի շրջանակում նրանք փորձարկում անցկացրին՝ պարզելու համար, թե ինչու են կոտրված ճյուղը դնում ջրի մեջ: Երեխաները համեմատեցին երկու ճյուղ՝ մեկը, որը դրվել էր ջրի մեջ, իսկ մյուսը՝ որը տնկվել էր առանց նախապես ջրում թրջելու: Իրենց դիտարկումների արդյունքում երեխաները տեսան, որ ջրի մեջ դրված ճյուղը արմատներ է գցել, իսկ առանց ջրի մնացածը՝ չորացել է:

Թեմայի վերաբերյալ գրքեր կարդալը, գնումը, տեսանյութերի դիտումը, համացանցում տեղեկատվության որոնումը և մանկական հավելվածների օգտագործումը հետազոտության միջոցներից է, որտեղ բազմաթիվ հետաքրքիր պատասխաններ են գտնում:

Հետազոտական գործընթացի ժամանակ ուշադիր դիտարկեք երեխաներին, գրի առեք կամ խրախուսեք նրանց գրի առնել իրենց հայտնագործությունները, նոր հարցերը և հետազոտական նոր ուղիների գաղափարները: Այս գործընթացը շարունակվում է մինչև երեխաների հետաքրքրությունը վերջնականապես բավարարվի:

Հիշեք՝ դաստիարակն օգնում է երեխաներին ակտիվությունների հարցում, սակայն կարևոր է, որ երեխաների նախաձեռնությունն ու հարցերը ապահովեն հետազոտության հիմնական ուղղությունները:

Տեխնոլոգիաների կիրառումը

Հետազոտական գործընթացում մենք օգտագործում ենք հատուկ գործիքներ և սարքեր, որոնք օգնում են երեխաներին հետազոտել, դիտարկել, տվյալներ հավաքել և եզրակացություններ անել: Օրինակ՝ լուսանկարել, տեսագրել կամ դիտարկել այլ սարքերով:

Խորհրդակցել մասնագետների հետ, նրանց այցելել կամ նրանց հյուրընկալել: Կարևոր է, որ երեխաները շփվեն համայնքի իրավասու մարդկանց՝ փորձագետների հետ, որոնցից նրանք կարող են լսել հետաքրքիր և լիիրավ պատասխաններ ու նոր տեղեկություններ: Փորձագետների հետ շփումը հնարավոր է նաև էքսկուրսիաների ժամանակ, կամ կարող եք մասնագետի այցը պլանավորել որպես առանձին ակտիվություն: Կարևոր է նաև, նախապես պլանավորել այդ ակտիվությունը և նախապես խոսել փորձագետի հետ: Փորձագետն իր ոլորտի մասնագետն է, և ոչ թե վաղ մանկության հասակի երեխաների: Հնարավոր է, որ նա առաջին անգամ է հանդիպում այդ տարիքի լսարանի հետ, ուստի, կարևոր է նրան բացատրել, թե ինչ հարցեր ունեն երեխաները, ինչն է նրանց համար հետաքրքիր, ինչ է նախագծային ուսուցումը և ինչպես են սովորում այդ տարիքի երեխաները: Սա կօգնի մասնագետին պատշաճ կերպով պատրաստվել երեխաների հետ հանդիպմանը և հետաքրքիր փորձառության ստեղծմանը:

Էքսկուրսիաներ և առարկայի, իրադարձության ուսումնասիրությունն քնական միջավայրում

Էքսկուրսիան հետազոտական միջոցներից մեկն է և կարող է իրականացվել մի քանի անգամ՝ նախագծի առաջին, երկրորդ և երրորդ փուլերի ընթացքում: Անհրաժեշտ չէ բոլոր երեխաներին միասին էքսկուրսիա տանել: Կարող եք երեխաներին բաժանել ըստ նրանց հետաքրքրությունների և փոքր խմբերով տանել տարբեր վայրեր:

Մի կողմից, էքսկուրսիան նպատակ ունի նախագծի հարցն ավելի արդիական և իրական դարձնել, իսկ մյուս կողմից՝ էքսկուրսիայի նպատակն է, որ երեխաները տեսնեն, թե ինչպես է ինչ-որ բան աշխատում իրական միջավայրում, ստուգեն իրենց ենթադրությունները և խորացնեն իրենց հետաքրքրությունը՝ նոր հարցեր տալով: Օրինակ, որպեսզի երեխաները հնարավորություն ունենան ձևակերպել իրենց հարցերը ձվերի թեմայով, ստանալ պատասխաններ, դիտարկել գործընթացները և հարցազրույցներ անցկացնել մասնագետների հետ, նախատեսված էր էքսկուրսիա Կենդանաբանական այգի ու թռչնաբուծական ֆերմա:

Էքսկուրսիա գնալուց առաջ անհրաժեշտ է լավ պլանավորել և հաշվի առնել մի քանի հարց, այդ թվում՝

1. Անվտանգության միջոցառումներ

- Արդյո՞ք վայրը անվտանգ է երեխաների համար:
- Հե՞՞շտ կլինի վերահսկել երեխաներին, երբ նրանք սկսեն ուսումնասիրել էքսկուրսիայի վայրը:
- Հնարավո՞ր կլինի պաշտպանել երեխաներին մեքենաների երթևեկությունից, տարբեր մեխանիզմներից, ջրից կամ այլ տեսակի վտանգներից:

2. Հետազոտություն

- Էքսկուրսիայի վայրում կա՞ն առարկաներ կամ սարքավորումներ, որոնք երեխան կարող է ինքնուրույն դիտարկել և ուսումնասիրել:

- Կարո՞ղ են նրանք ձեռքերով դիպչել ու մանիպուլյացիաներ, փորձարկումներ անել:
- Կա՞ն գործիքներ, սարքեր և նյութեր, որոնք կգրավեն երեխայի ուշադրությունը և կառաջացնեն նրա հետաքրքրությունը:
- Կա՞ն կոնկրետ առարկաներ, որոնց հետ երեխան կարող է շփվել: Կա՞ն իրեր, որոնց նա կարող է դիպչել, շարժել, համտեսել, հոտ քաշել կամ լսել:
- Կա՞ն առարկաներ, որոնք երեխան կարող է նկարել կամ ավելի մանրամասն ուսումնասիրել:

3. Փորձագետներ

- Կա՞ր արդյոք տեղում հյուրընկալող, որը կարող է հանդես գալ որպես փորձագետ և պատասխանել երեխաների հարցերին:
- Կա՞ր արդյոք տեղական անձնակազմի անդամներից որևէ մեկը, ով նախադպրոցական տարիքի երեխաների հետ աշխատելու փորձ ունի:

4. Իրեր

- Կա՞ն արդյոք այնպիսի իրեր (գործիք, սարքավորումներ, ապրանքներ և այլն), որոնք կարող են խնդրել և բերել խումբ՝ հետագա ուսումնասիրության համար:

Այսամենը կարող եք իմանալ՝ զանգահարելով կամ նախապես այցելելով տարածք ու զննելով այն: Շատ կարևոր է նախապես խոսել այնտեղ ձեզ դիմավորող անձնակազմի հետ, լինի դա թանգարանի ուղևոր, թե խանութի վաճառող: Պետք է փորձեք նրանց բացատրել, թե որքան կարևոր է երեխաների համար հետազոտությունը և հարցերի միջոցով խրախուսումը:

Նրանք, ովքեր աշխատանքային փորձ չունեն մանկապարտեզի երեխաներին հյուրընկալելու հարցում, կարող են պատկերացում չունենալ, թե ինչ հարցեր կտան երեխաները: Երբեմն հարցերը նախապես իմանալ փորձագետներին հեշտացնում է երեխաների հետ շփվելը, սակայն հարցերը նախապես իմանալը միշտ չէ, որ անհրաժեշտ կամ ցանկալի է: Որոշ

փորձագետներ իրենց ավելի հարմարավետ են զգում երեխայի կողմից բնականաբար տրված հարցին պատասխանելու դեպքում: Կարևոր է նաև, որ հյուրընկալողները Էքսկուրսիայի ժամանակ տեղյակ լինեն, որ երեխաների հետ կարճ, դասախոսության նման զրույցները պակաս օգտակար են, և նրանք ավելի լավ են սովորում, երբ իրենց հարցերին պատասխաններ են տրվում, և իրենք էլ մասնակցում են տեղում տեղի ունեցող գործընթացներին:

Էքսկուրսիայի համար անհրաժեշտ ռեսուրսներ են.

- Փոքր գրատախտակներ՝ ուրվագծերի և աղյուսակների վրա աշխատելու համար:
- Տեխնիկա՝ բջջային հեռախոս, ֆոտոխցիկ կամ ձայնագրիչ:
- Գրելու և նկարելու միջոցներ:
- Պայուսակներ, տուփեր կամ այլ տարաներ՝ նյութերը պահելու համար:

Կարևոր է, որ Էքսկուրսիայի ընթացքում երեխաները գրանցեն իրենց դիտարկումներն ու տվյալները, ինչը կօգնի նրանց կենտրոնանալ հետազոտական թեմայի վրա և ուշադրություն դարձնել մանրամասներին:

Էքսկուրսիայից հետո, երբ երեխաները վերադառնան խումբ, խնդրեք նրանց վերապատմել և վերստին վերլուծել տեսածն ու հայտնաբերածը: Օգտագործեք տեղում կատարած դիտարկումները՝ նոր հարցեր ձևակերպելու համար:

**Դաստիարակ Թամթա Կուխալեշվիլին՝
«Գիտական լաբորատորիա» նախագծի մասին**

«... Էքսկուրսիայի ժամանակ մենք պարզեցինք, որ անվտանգությունը կարևոր է փորձարկումներ անելիս: Պարզեցինք նաև, որ գիտնականները ամեն ինչ գրանցում են: Մանկապարտեզ վերադառնալուց հետո, մեր քարտեզին ավելացրինք, որ մեզ անհրաժեշտ են ակնոցներ, ձեռնոցներ ու խալաթ՝ անվտանգության համար, ինչպես նաև մատիտներ ու թուղթ/տետր՝ նշումների համար»:

Մեզ մի քանի շաբաթ պահանջվեց ռեսուրսներ հավաքելու համար: Լաբորատորիայի նկատմամբ հետաքրքրությունը պահպանելու համար, մենք սկսեցինք այն կազմակերպել երկրորդ փուլում՝ նախագծի քարտեզի վրա նշելով, թե ինչ արդեն ունենիք և ավելացնելով այն, ինչ պարզեցինք, որ մեզ անհրաժեշտ է:

Աղբյուրը՝ Վաղ կրթություն, թիվ 4 (2024):

Ֆիզիկական միջավայրի վերադասավորում, կամ հետաքրքիր նյութի առաջարկ՝ նախագծի հետազոտական հարցին համապատասխան:

Նախագծի վրա աշխատող երեխաներին աջակցելու միջոցներից մեկը ֆիզիկական միջավայրում փոփոխություններ կատարելն է: Լավ գաղափար կլինի որոշ տարածքներ փոփոխել՝ հիմնվելով նախագծի թեմայի վրա: Օրինակ՝ երևակայական դերային խաղերի համար նախատեսված տարածքը, որտեղ նրանք սովորաբար խաղում են «Տունտունիկ» և համապատասխանաբար դասավորվում են, «Հրշեջ» նախագծի վրա աշխատելիս, կմաքովի որոշակի իրերից և կփոխարինվի համապատասխան սարքավորումներով: Չնայած, դուք պետք է ի նկատի ունենաք, որ երեխաներին միայն

խրախուսում և ուղղորդում եք դեպի նորը՝ այս գործընթացի միայն առաջին փուլի վերջում և երկրորդի սկզբում, իսկ հետո, հետազոտության ընթացքում, երեխաներին խրախուսում եք ստեղծել և հարստացնել նման խաղային տարածքները:

Հետաքրքրության խորացման և հետազոտությունների խթանման հաջորդ բաղադրիչը՝ նախագծի թեմային վերաբերող նոր և հետաքրքիր ռեսուրսը խմբի տարածք ներմուծելն է: Նման ռեսուրսների օրինակներ են՝ թռչնի բույնը, հեռախոսը, գրամեքենան կամ տերևների հավաքածուն:

Նկատի ունեցեք, որ վերը նշված բաղադրիչները հաճախ համընկնում են: Օրինակ, գիտական փորձի անցկացումը ենթադրում է ինչպես հետաքրքիր նյութի տրամադրում, այնպես էլ մարտահրավերների ստեղծում:

Երրորդ, վերջին փուլ՝ ամփոփում և կշռադատում

Այս փուլում երեխաները ամփոփում, վերլուծում են ստացված տեղեկատվությունը և ներկայացնում իրենց հետազոտության ու նախագծի արդյունքները: Այս փուլը ներառում է կշռադատում, որը խթանում է մտածված ճանաչողությունը, ինքնագնահատումը, համագործակցությունն ու միմյանց հետ կիսվելը:

Նախագծի երրորդ փուլին անցնելու նշանները կարող են ներառել հետևյալը.

- Երեխաները այլևս հարցեր չունեն, նրանց հետաքրքրությունը բավարարվել է, իսկ ոգևորությունը՝ մարել:
- Այս փուլում հետազոտությունը շարունակելու համար երեխաներից ավելի բարձր մակարդակի իրավասություն է պահանջում, որը նրանք դեռևս չունեն:

Երբեմն նույնիսկ փորձառու մասնագետները կարծում են, որ նախագծի թեմայի նկատմամբ հետաքրքրության կորուստը վկայում է նախագծի ձախողման մասին: Նախագծի ընթացքում

հետաքրքրության կորուստը բնական գործընթաց է և վկայում է երրորդ փուլին անցնելուն մոտենալու մասին: Երրորդ փուլը բաղկացած է քայլերից, որոնք կրթական անձնակազմը իրականացնում է երեխաների հետ միասին.

- Վերհիշեք նախագծի ընթացքը և պլանավորեք ամփոփիչ միջոցառում
- Անցկացրեք ամփոփիչ միջոցառում

Երրորդ փուլում կարևոր է գնահատել նախագիծը՝ ամփոփիչ ակտիվության հետ միասին: Այս փուլում երեխաները և դաստիարակը համատեղ գնահատում են նախագծի բոլոր փուլերը՝ ինչպես են սկսել, ինչպես են այն իրականացրել, ինչ են որոշել, ինչը կարելի էր ավելի լավ անել: Նախագծի արդյունքները ներկայացնելուց հետո, քարտեզը թարմացվում է, որտեղ արտացոլված են, թե ինչ հարցեր են մնացել հետազոտելու, ինչ պատասխաններ են ստացվել ու հայտնաբերվել: Կշռադատման ընթացքում երեխաները քննարկում են, թե ինչ են սովորել և ինչպես է փոխվել նրանց պատկերացումը հետազոտվող թեմայի վերաբերյալ:

Այս ամենը հիշելու համար կարող եք.

Եթե դուք և ձեր երեխաները հետազոտության ընթացքում համակարգված կերպով վերադարձել եք քարտեզների պլանավորմանը և լրացրել եք ձեր ձեռք բերած գիտելիքներն ու տեղեկատվությունը, կրկին միասին վերանայեք քարտեզները:

Եթե առաջին փուլից հետո նախնական քարտեզը չի փոխվել, կարող եք ամփոփել այն, ինչ սովորել են երեխաները: Խորհուրդ է տրվում այս տեղեկատվությունը քարտեզների վրա նշել այլ գույնով:

Երբ երեխաների հետ վերանայում եք նախագծի ընթացքը, լավ կլինի ցույց տալ նախագծի ընթացքում հավաքված նյութերը, որովհետև քննարկել և խոսել այն մասին, թե ինչ են հայտնաբերել, երեխաների համար ավելի հեշտ է, երբ նայում են իրենց սեփական աշխատանքներին, հորինվածքին ու լուսանկարներին:

Օգնեք նրանց հիշել գործընթացը՝ հարցեր տալով: Օրինակ՝ «Ի՞նչ ասաց _____ը, երբ հարցրիք _____» կամ «Ի՞նչ պատահեց, երբ _____»:

Երեխաների հետ նախագծի ընթացն ու արդյունքները վերանայելուց հետո, կարող եք մտածել ամփոփիչ ակտիվության պլանավորման մասին: Երեխաներին ամփոփիչ ակտիվության պլանավորմանն ու իրականացմանը ներգրավելը նույնքան կարևոր է, որքան նախագծի սկզբնական փուլերում: Նրանք ինքնուրույն որոշումներ են կայացնում, թե ինչպես կիսվել իրենց գիտելիքներով և աշխատանքներով ուրիշների հետ:

Կարող եք երեխաներին հարցնել, թե ինչ է պետք անել, որպեսզի ավարտած նախագիծն ավելի լավ հիշվի. «Հիմա մենք այնքան շատ բան գիտենք հրշեջ մեքենաների մասին: Ի՞նչ եք կարծում, ինչպե՞ս կիսվել այդ գիտելիքներով ծնողների հետ», կամ «Ձատիկ» խմբի հետ:

Եթե երեխաները ոչինչ չեն կարողանում մտածել, խնդրեք նրանց ստեղծել մի աշխատանք, որը կարտացոլի հարցի վերաբերյալ իրենց բոլոր բացահայտումները, կամ

Նրանց առաջարկեք գիրք, պաստառ կամ շնորհանդես պատրաստել Նախագծի շուրջ աշխատանքի մասին:

Ամփոփիչ ակտիվությունը պլանավորելն ու իրականացնելն ավելի հեշտ է մեծ երեխաների համար, քանի որ նրանք կարող են արդեն իսկ փորձ ունենալ իրենց «աշխատանքի» արդյունքները կիսելու հարցում, օրինակ՝ արդեն պատրաստել են գիրք կամ կոլաժ, կամ լսարանի առջև «զեկույցով» հանդես եկել:

Փոքրերի հետ անհրաժեշտ է ավելի շատ աշխատանք և համբերություն:

Լավ պլանավորված ու մտածված ամփոփիչ ակտիվությունը նույնքան կարևոր է, որքան Նախագծի մյուս գործունեությունները: Այդ պահին երեխաները հիշում և մտորում են անցած ուղու, հասած արդյունքների մասին և այդպիսով, որոշ չափով, վստահություն են ձեռք բերում իրենց սեփական կարողությունների նկատմամբ:

Ամփոփիչ ակտիվությունը նաև օգնում է ծնողներին և հյուրերին (եթե ակտիվությանը հրավիրված հյուրեր կան) տեսնել, թե ինչ փորձառություններ և կարողություններ են ձեռք բերել երեխաները Նախագծի վրա աշխատելու արդյունքում և ինչպես են նրանք սովորում:

Կարող եք մտածել, որ Նախագիծը պետք է ավարտվի մեծ միջոցառմամբ, սակայն գիրք գրելը կամ ցուցահանդեսային տախտակ պատրաստելը կարող է ավելի արդյունավետ և իմաստալից ամփոփիչ ակտիվություն լինել, քան մեծ միջոցառումը:

Հրավիրեք ծնողներին դիտել ցուցահանդեսը: Խրախուսեք երեխաներին ինքնուրույն ներկայացնել իրենց աշխատանքները ընտանիքի անդամներին և խոսել դրանց մասին: Կարող են նաև պատրաստված գրքերը ծնողները տուն տանել, որպեսզի նրանք ավելի լավ կարողանան դրանք դիտարկել իրենց երեխաների հետ: Եթե երեխաները մեկ գիրք են պատրաստել, կարող է յուրաքանչյուրը հերթականությամբ տուն տանել:

Հնարավոր է, որ ամփոփելու համար երեխաների հետ մեծ տարածք կազմակերպել՝ Նախագծին առնչվող դերային խաղերի համար, ասենք՝ սրճարան կամ հիվանդանոց: Եթե երեխաները ցանկանում են, կարող եք հրավիրել ծնողներին միանալ խաղին և խաղալ երեխաների հետ:

Ամփոփիչ գործունեության մի քանի տարբերակներ կան.

- Աշխատանքների ցուցահանդես
- Նախագծի վրա աշխատանքի ընթացքը պատկերող լուսանկարների ցուցահանդես
- Հաշվետվությունների ներկայացում
- Փոքրիկ ներկայացման, բեմադրության անցկացում
- Կոլաժների, գրքերի ներկայացում
- Դերային խաղի տարածքի կազմակերպում
- Շնորհանդես:

Նախագծերից մեկի ընթացքում երեխաները շատ հետաքրքրվեցին թանգարանով և որոշեցին ստեղծել «Արվեստի թանգարան» անունով մի նախագիծ: Նախագծի ընթացքում նրանք պատրաստեցին և ցուցադրեցին արվեստի գործեր մանկապարտեզի միջանցքում, կազմակերպեցին թանգարանային շրջագայություններ, վաճառեցին տոմսեր և հանդես եկան որպես ուղևար ծնողների և այլ խմբերի համար:

Մի դեպքում երեխաները (նախագծի շրջանակում) պատրաստեցին մեքենայի մեծ մոդել և ցուցադրեցին այն սրահում՝ որպես եզրափակիչ ակտիվություն:

Միջոցառմանը կարող են հրավիրվել նախագծին մասնակցող փորձագետներ, էքսկուրսիաների ուղևարներ կամ այլ հյուրեր, որոնց երեխաները հանդիպել են հետազոտական փուլում: Ամփոփիչ ակտիվությանը և՛ երեխաները, և՛ ծնողները ոգևորությամբ են մոտենում: Բացի այդ, այս տեսակի ակտիվությունը նպաստում է միասնության ամրապնդմանը:

Գործնական հանձնարարականներ նախագծային մեթոդի իրականացման համար

Դաստիարակ՝ Թամթա Կուխալեշվիլի

Փորձառությանս սկզբում իմ մարտահրավերն այն էր, որ ես ընդհանրապես չէի կարողանում սկսել նախագիծ: Երեխաները մեկ հետաքրքրությունից անցնում էին մյուսին, իսկ նախագիծը պահանջում է երկարատև կենտրոնացում հարցի վրա, հետաքրքրության պահպանում: Նրանք հաճախ կոնֆլիկտներ էին ունենում միմյանց հետ: Նախագիծը համագործակցություն է պահանջում հետազոտության ժամանակ: Երեխաները չգիտեին, թե ինչպես հետազոտել, չէին կարողանում ձևակերպել հարցեր և գաղափարներ: Նախագծային մեթոդը պահանջում է սեփական հետաքրքրության զարգացում, հետազոտական ուղիների սահմանում և ամփոփիչ գործունեության ձևի մշակում:

Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ դաստիարակները հաճախ չեն կարողանում ներդնել նախագծային մեթոդը կրթական գործընթացում՝ երեխաների ցածր կարողությունների պատճառով: Այդ ընթացքում ես նաև շատ քիչ փորձ ունեի նախագծերի հետ կապված, և սեփական իրավասությունների բարձրացման մասին մտածելու փոխարեն, աշխատել եմ երեխաների կարողությունների բարձրացման շուրջ օգտագործելով տարբեր կրթական ռազմավարություններ:

Հիմա, հետ նայելով, հասկանում եմ, որ խնդիրն այն էր, որ չգիտեի, թե ինչպես պարզեցնել նախագծերը՝ երեխաների զարգացման մակարդակին համապատասխան: Ավելի պարզ և կարճ նախագծերը լրացուցիչ գործիք կլինեին այս հմտությունները զարգացնելու համար, բայց ես դրանք չօգտագործեցի:

Աղբյուրը՝ Վաղ կրթություն, թիվ 4 (2024):

- **Դաստիարակների իրավասությունները** - նախագծային մեթոդի իրականացումը պահանջում է յուրահատուկ իրավասություններ, հետևաբար, կարևոր է, որ

դաստիարակները և նրանց համար պատասխանատու անձինք հոգ տանել այդ ուղղությամբ մասնագիտական զարգացումը խթանելու մասին:

Դաստիարակ՝ Թամթա Կուխալեշվիլի

Հեշտությամբ կարող եք կարծել, որ դուք օգտագործում եք նախագծային մեթոդը, բայց իրականում անում եք ինչ-որ այլ բան, որը կարող է վատ չլինել, սակայն դա նախագծային մեթոդ չէ և, հետևաբար, չունի այն առավելությունները, որոնք ունի նախագծային մեթոդը:

Նախագիծը պահանջում է ավելի շատ ինքնաբերականություն և մանևր, հաճախ՝ արագ արձագանք: Եվ նախագծի առավելությունն այն է, որ ի տարբերություն թեմատիկ մոտեցման, հնարավոր է այն պլանավորել առկա ռեսուրսներով՝ օգտագործել եղածը և նախագիծ կառուցել այդ ռեսուրսի շուրջ: Այլ տարածքներ/կենտրոններ դուք, պարզապես, չեք տանի այս նախագծի համար անհրաժեշտ նյութը: Առավելությունն այն է նաև, որ մեթոդը հնարավորություն է տալիս հաշվի առնել յուրաքանչյուր երեխայի հետաքրքրությունը: Այն երեխաները, ովքեր չեն հետաքրքրվում այս հարցով, խմբում կարող են հեշտությամբ գտնել մի տարածք, որտեղ կարող են զարգացնել խաղը՝ ըստ իրենց հետաքրքրությունների և նույնիսկ սկսել սեփական նախագիծը: Ինչպես նաև, նախագիծը թույլ է տալիս համատեղել ցանկացած խնդիր այնպես, որ երեխաներին ամբողջական զարգացման ու խորքային ուսուցման հնարավորություն տրվի: Իսկ հայտնագործությունները, որոնք մենք ենք անում, երբեք չենք մոռանում:

Աղբյուրը՝ Վաղ կրթություն, թիվ 4 (2024)

- **Ճկուն աշխատանքային միջավայր և համապատասխան ռեսուրսներ.** Երեխաների հետաքրքրությունները կարող են արագ փոխվել: Դաստիարակները պետք է պահպանեն ճկունություն՝ երեխաների փոփոխվող հետաքրքրություններին արագ և արդյունավետ արձագանքելու համար: Ընթացիկ (շաբաթական) պլանում մեկ կամ երկու շաբաթ առաջ գրված նախագիծը միայն մոտավոր պատկեր է, և դաստիարակը պետք է կարողանա ամեն օր երեխաների հետաքրքրությունների ու գաղափարների հիման վրա արագ փոփոխություններ մտցնել: Դրա համար նրան անհրաժեշտ է համապատասխան ռեսուրսի անարգելք հասանելիություն: Նախագծային մեթոդի առավելությունն այն է, որ կարող է հիմնված լինել բնականորեն հասանելի ռեսուրսների վրա, օրինակ՝ կարող է օգտագործել ծնողի մասնագիտության /աշխատավայրի կամ մանկապարտեզի բակի առկա մարտահրավերները, չնայած, դաստիարակին կարող են անհրաժեշտ լինել նաև շատ կոնկրետ ռեսուրսներ, ինչպիսիք են որոշակի թեմայի վերաբերյալ գրքերը, որոնք նախատեսված չեն երեխաների համար և, հետևաբար, հասանելի չեն մանկապարտեզում և այլն:
- Նախագծին զուգահեռ գործընթաց –նախագծի տարբեր փուլերում ֆիզիկական միջավայրի բոլոր կենտրոնները հաճախ չեն օգտագործվում, ինչը տեղ է թողնում այլ հետաքրքրությունների վրա հիմնված խաղերի համար: Սա թույլ է տալիս դաստիարակին նախագծին զուգահեռ պլանավորել և առաջարկել ինչ-որ բան այլ տարածքներում գտնվող երեխաներին կամ պարզապես տարածք տրամադրել երեխաներին՝ այլ հետաքրքրությունների համաձայն խաղալու համար: Սա նաև թույլ է տալիս դաստիարակների խմբին՝ խմբի ներսում զուգահեռաբար ղեկավարել մի

քանի նախագծեր, ի տարբերություն թեմատիկ մոտեցման, որտեղ զուգահեռաբար չեն տարածվում այլ հարցեր:

- Գործընթացի անհատականացում - լավ է, եթե մենք խրախուսում ենք յուրաքանչյուր երեխայի ներգրավվել նախագծում, եթե ոչ լիովին, ապա գոնե մասամբ՝ ըստ նրա կարողությունների, սակայն նախագծային մեթոդը թույլ է տալիս մեզ հիմնվել մեկ երեխայի կամ երեխաների փոքր խմբի հետաքրքրության վրա, քանի որ զուգահեռ գործընթացները թույլ են տալիս հասնել նույն նպատակներին այն երեխաների հետ, ովքեր չունեն այդ հետաքրքրությունը: Այս դեպքում կարևոր է միշտ չընտրել նույն երեխայի հետաքրքրությանը համապատասխանող հարց և ապահովել, որ տարվա ընթացքում իրականացվի այնպիսի նախագիծ, որը համապատասխանում է յուրաքանչյուր երեխայի հետաքրքրությանը:

Աղյուսակ 3. Թեմատիկ և նախագծային մոտեցման ընտրության գործընթացում հաշվի առնելիք հարցեր

Բնութագրիչ	Թեմատիկ մոտեցում	Նախագծային մեթոդ
Պլանավորում	Նախապես սահմանված	Գործընթացում զարգացած
Հետաքրքրություն	Լայն հետաքրքրություն	Հետազոտության և հայտնագործության հետ կապված կոնկրետ հարց
Ռեսուրսներ	Բազմազան և բավարար ռեսուրսներ, որոնք պետք է բաշխվեն խմբի յուրաքանչյուր կենտրոնում	Հետազոտական հարցի հետ կապված յուրահատուկ ռեսուրս
Հարմարվողականություն	Ավելի քիչ ճկուն	Ավելի շատ ճկուն
Դաստիարակի իրավասությունը	Լրացուցիչ իրավասություն չի պահանջվում	Պահանջում են նախագծային մեթոդի հետ կապված հատուկ գիտելիքներ ու հմտություններ
Հաշվի առնել անհատական հետաքրքրությունները	Թույլ չի տալիս հետևել անհատական հետաքրքրություններին՝ առաջարկելով նոր փորձառություններ կամ ռեսուրսներ	Հնարավորություն է տալիս մեկ նախագծին զուգահեռ իրականացնել մեկ այլ նախագիծ և/կամ ներառել այլ երեխաների տարբեր հետաքրքրություններին համապատասխանող ռեսուրսներ/փորձառություններ:

Նախագծային մոտեցումը պատկերող տեսանյութի օրինակը դիտեք այստեղ:

ՄԱՍ 3. ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ

Ուսումնական ծրագրի երկու խմբերի նպատակն է՝ **խմբի միասնությունը և հետազոտություն-հայտնագործությունն** իր ենթանպատակներով.

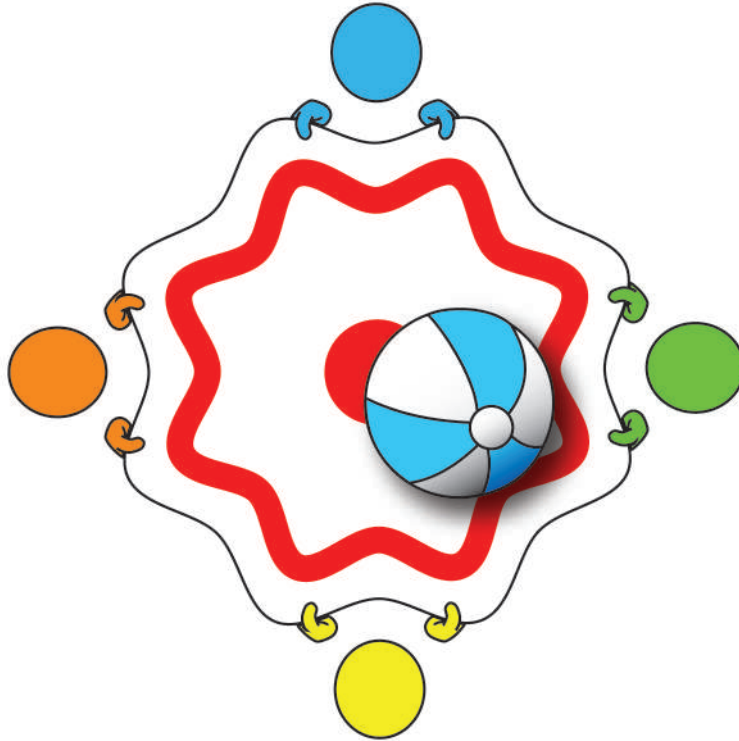
- **Հարաբերություններ(սոցիալական հարաբերություններ/հաղորդակցություն և սոցիալական խաղ)**
- **Գիտակցություն (ինքնագիտակցություն և սոցիալական գիտակցություն)**
- **Կարգավորում (ինքնակարգավորում և կոնֆլիկտների կառավարում)**
- **Հետաքրքրասիրություն (հետաքրքրությունների խորացում և հետաքրքրությունների բազմազանացում)**
- **Հետազոտություն (զգայաշարժողական և խորքային)**
- **Ստեղծագործականություն (ստեղծում և հիմնախնդիրների լուծում)**

Ընդհանուր է տարիքային բոլոր խմբերի համար, սակայն դաստիարակները պետք է հաշվի առնեն տարբեր տարիքային խմբերի տարիքային առանձնահատկությունները այս նպատակների վրա աշխատելիս, ինչը, իհարկե, պահանջում է, որ դաստիարակը լավ իմանա երեխայի զարգացող հմտությունների նրբությունները:

Այս ենթաբաժիններում քննարկված օրինակներից շատերը, հնարավոր է, դուք արդեն կիրառել եք գործնականում, բայց հիմա կարևոր է դրանց մոտենալ որպես **նպատակաուղղված փորձուսման օրինակներ և** գիտակցաբար ու հետևողականորեն օգտագործել դրանք երեխաների հետ ձեր փոխհարաբերություններում:

Այս գլխում դուք կծանոթանաք, թե ինչպես կապել 2-3, 3-4, 4-5 և 5-6 տարեկան երեխաների զարգացող հմտությունները Ուսումնական ծրագրի նպատակների և ռազմավարությունների հետ: Այս ենթաբաժինները կօգնեն ձեզ իրականացնել տարիքին և զարգացմանը համապատասխան թիրախային փորձուսում:

ԳԼՈՒԽ 6. ԽՄԲԻ ՄԻԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐ

ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Սոցիալական հարաբերություններ և հաղորդակցություն

2-3

Երեխայի զարգացումը **երկուսից երեք** տարեկանում շատ արագ է ընթանում, ուստի, դաստիարակները պետք է ուշադրություն դարձնեն միանգամից բազմաթիվ նրբությունների: Երկուսից երեք տարեկանը կոչվում է լեզվի բուռն զարգացման և անկախության ձևավորման տարիք:

Երկու տարեկանում երեխաների խոսքը հիմնականում սահմանափակվում է մեկ և երկու բառից բաղկացած արտահայտություններով, բայց երեք տարեկանում նրանք արդեն ասում են 3-5 բառից բաղկացած համահունչ նախադասություններ:

Սա այն տարիքն է, երբ երեխաները սովորում են «դուրս թռչել բնից», ձեռք են բերում շատ բաներ ինքնուրույն անելու ունակություն, սովորում են որոշակի ժամանակով առանձնանալ մորից և ընտանիքից (հաղթահարելով մանկապարտեզ գնալու սթրեսը): 2-3 տարեկանը այն ժամանակահատվածն է, երբ նրանք սկսում են սովորել հարաբերություններ կառուցել ընտանիքից դուրս, տարբեր մեծահասակների ու հասակակիցների հետ: Սա այն տարիքն է, երբ նրանք պետք է սովորեն լինել բազմազան միջավայրում, շփվել ու հաղորդակցվել:

Ինչպե՞ս կարող ենք օգնել այս տարիքի երեխաներին՝ զարգացնել հաղորդակցման և հարաբերությունների հմտությունները:

Անվտանգ և պաշտպանված միջավայր

Վստահության վրա հիմնված հաղորդակցություն և հարաբերություններ ձևավորելու համար, ցանկացած դաստիարակի առաջին խնդիրը խմբում վստահելի և անվտանգ միջավայր ստեղծելն է, հատկապես փոքր երեխաների դեպքում, ովքեր դեռևս չեն սովորել ծնողներից բաժանվելուն և այժմ իսկապես կարիք ունեն հուսալի խաղընկերոջ, որի հետ կարող են անվտանգ կապվածություն ձևավորել: Երեխան սկսում է ազատ խաղալ և շփվել միայն այն ժամանակ, երբ իրեն անվտանգ է զգում:

Անշուշտ, վստահելի հարաբերություններ կառուցելու համար կարևոր է.

- Մի՛ ամաչեցրեք երեխային. «Մի՛ լացիր, դու մեծ տղա ես»:
- Մի՛ վախեցրեք երեխային. «Եթե վատ վարվես, մայրիկը չի գա», «Դադարեցրու, թե չէ՝ բժիշկը կգա ու քեզ կներարկի»:
- Մի՛ խաբեք երեխային. «Կեր, ու մենք կգնանք բակ», (երբ դուք դա անելու մտադրություն չունեք):
- Մի՛ կասկածեք ձեր սիրո մեջ. «Եթե այսպես վարվես, ես այլևս չեմ սիրի քեզ»:
- Խրախուսեք ու գնահատեք նրա յուրաքանչյուր ջանք և հայտնագործություն. «Վհա, հասար արջուկին»:
- Նրա գործողությունները նկարագրեք, բարձրաձայնեք. «Ծաղկից հոտ է քաշում, այո, այս ծաղիկը լավ հոտ ունի»:
- Հանգստացրեք անհրաժեշտության դեպքում. «Ծունկդ ցավում է, կմաքրեմ, ու շուտով կանցնի»:
- Կիսվեք իրա հետ մի բան անելու հաճույքով. «Ես կբերեմ արոռները, դուք՝ դասավորեք բաժակները»: (Հարմարեցված է «Խորհուրդներ 6 տարեկանից փոքր երեխաների ծնողներին» գրքից):

Ժեստեր ու մարմնի լեզու

BOX: Ոչ վերբալ հաղորդակցություն - հաղորդակցություն առանց բառերի, ժեստերի և դեմքի արտահայտությունների միջոցով:

Խմբում հաղորդակցության և հարաբերությունների հիմնական օրինակը դուք եք: Դիտարկեք երեխայի շփվելու և հարաբերություններ հաստատելու բոլոր փորձերը: Հիշեք, որ երեխաների համար կարևոր է ոչ միայն այն, ինչ դուք ասում եք նրանց, այլև ձեր մարմնի լեզուն՝ որքան ջերմորեն եք ժպտում, ինչ են ասում ձեր աչքերը, որքան հանգիստ եք, որքան հաճախ կարող եք լինել երեխայի մակարդակին և որքան լավ կարող եք հասկանալ, թե ով

այդ պահին լավ գրկախառնության կարիք ունենի, և ով՝ համեմատաբար նուրբությամբ թեթևակի ուսին ձեռքը դնելու:

Նրանցից ոմանք գուցե դեռ չեն սկսել խոսել, բայց դա չի նշանակում, որ նրանց ոչ վերբալ(ոչ խոսքային) ազդանշանները՝ ժեստերը, մարմնի լեզուն, անխոս հասկանալի ու հասկացնելը շատ կարևոր չեն:

Սովորեցրեք երեխաներին, ովքեր դեռ չեն կարողանում խոսել, օգտագործել մի քանի ժեստեր, ինչպիսիք են.

- Առաջ մեկնված ձեռք և վեր բարձրացված, մեկնած ձեռքի բաց ափը որպես «ոչ»-ի նշան,
- Գլխուկը թափահարելը՝ որպես հավանության նշան,
- Տալու ժեստ,
- Մատով մոտիկից կամ հեռվից մատնացույց անելը և այլն:

Հիշեք, որ ժամանակակից հետազոտությունների համաձայն՝ այս ժեստերի իմացությունը չի խանգարի երեխայի խոսքի զարգացմանը, այլ ընդհակառակը՝ կօգնի հաղորդակցության և սոցիալական հարաբերությունների հաստատմանը:

Սկզբունք՝ մեկով ավելի:

Ոչ բոլոր փոքր երեխաներն ունեն նույն ունակությունը՝ հասկանալու ձեր ասածը: Երբեմն մենք՝ մեծահասակներս, չենք գիտակցում, որ փոքր երեխաների հետ խոսում ենք ավելի երկար նախադասություններով, քան նրանք կարող են հասկանալ: Լեզվի զարգացումը խթանելիս օգտագործեք «մեկով ավելի» սկզբունքը: Եթե ձեր երեխան դեռ օգտագործում է միայն մեկ բառ, դուք պետք է նրա հետ շփվեք հիմնականում 2-3 բառանոց արտահայտություններով: Եթե ձեր երեխան հիմնականում խոսում է 2-3 բառանոց նախադասություններով, դուք պետք է նրա հետ շփվեք հիմնականում 3-5 բառանոց նախադասություններով:

Ձեր խոսքը համապատասխանեցրեք երեխայի լեզվի զարգացման մակարդակին:

Կարևոր է, որ ձեր հարցերը համապատասխանեցնել երեխայի հաղորդակցման հմտությունների և լեզվի զարգացման մակարդակին: Մենք՝ բոլորս, գիտենք, որ բաց հարցեր տալը լավ է, բայց 2-3 տարեկան երեխաների համար որոշ բաց հարցերը չափազանց «բաց» են, և նրանք դեռ պատրաստ չեն դրանց պատասխանել.

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ. Գիո, ի՞նչ պատահեց, երբ դու գնացիր բժշկի մոտ: (Դաստիարակը գիտի, որ Գիոյի մայրը երեկ նրան տարել է քիթ-կոկորդ-ականջաբանի մոտ և նրա նկատմամբ ուզում է ուշադրություն ցուցաբերել ու նրան ներառել երկխոսության մեջ, բայց Գիոն չի պատասխանում, քանի որ այս հարցը նրա համար չափազանց ծավալուն է: Դաստիարակը մտածում է դրա մասին և փոխում/փոքրացնում է հարցը):

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ. Գիո, քո ի՞նչը հետազոտեց բժիշկը:

ԳԻՈ. Բերանը:

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ. Բացեցիր բերանդ ու նայե՞ց ներսը: Ատամներ՞դ, թե՞ կոկորդդ ստուգեց:

ԳԻՈ. Կոկորդդ:

Երբ դաստիարակը ավելի կոնկրետ, Գիոյի զարգացման փուլին համապատասխան հարցեր սկսեց տալ, երկխոսությունը զարգացավ:

Հիմնական սոցիալական հարաբերություններ

Ի տարբերություն մեծ երեխաների, երկու-երեք տարեկան երեխաներին պետք է սովորեցնել տարրական սոցիալական հարաբերություններ և խրախուսել միմյանց հետ շփվել. *«Լևանին հարցրու, թե որ գույնն է նա ամենաշատը սիրում»:*

Դաստիարակները ողջունելու և հրաժեշտ տալու օրինակ պետք է հանդիսանան երեխաների համար ու խրախուսեն, որ նրանք էլ ողջունեն և հրաժեշտ տան միմյանց: Սկզբում երեխաներին օգնություն է պետք միմյանց անունները հիշելու համար, ապա, հետևելով ձեր օրինակին, նրանք կսովորեն ողջունել և շնորհակալություն հայտնել միմյանց, հարցեր տալ, երբ ցանկանում են վերցնել ուրիշի իրերը և այլն:

Ուսուցանել կիսվել ու համագործակցել

Միասին աշխատելը, խնդրելը, կիսվելը, համագործակցելը՝ սրանք դժվար տիրապետվող հմտություններ են 2 տարեկան երեխաների համար: Նրանք հատկապես տիրապետող են և կարիք ունեն ձեր հետևողական ջանքերին՝ այս հմտությունները տիրապետելու համար: Հետևաբար, շատ խաղացեք նրանց հետ զույգերով կամ փոքր խմբերով, որտեղ հերթով գնդակ, մեքենա եք գլորում, միասին լցնում ու խառնում եք ավազը, տալիս ու վերցնում եք բահեր և այլ իրեր, նրանց օգնում ու կիսվում եք բազմաթիվ օրինակներով. *«Եկ, վերցրու մատիտներս և միասին նկարենք»:* Հաճախ առաջարկեք երեխաներին տարբեր առարկաներ, ապա կարճ ժամանակով վերցրեք դրանք, օրինակ՝ դույլը ավազով լցրեք ու արագ ետ վերադարձրեք: Նկատեք և գովաբանեք երեխաների կիսվելու և համագործակցելու լավ օրինակները. *«Լավ է, որ միասին խաղում եք խորանարդներով»:*

Սովորեցնել օգնություն խնդրել

Երբ ինչ-որ բանի հետ կապված խնդիրներ ունենք կամ չենք կարողանում դա անել միայնակ, մենք օգնություն ենք խնդրում, չնայած ոչ բոլոր փոքր երեխաներն են այդպես վարվում, նրանցից ոմանց պետք է սովորեցնել դա. *«Եթե կարող ես, օգնիր ինձ»*, *«Եթե կարող ես, տուր ինձ»*, *«Եթե կարող ես, գրկիր ինձ»*, սրանք արտահայտություններ են, որոնց օգտագործման օրինակներ հաճախ պետք է բերեք: Եթե երեխան ձեզանից օգնություն է խնդրում, անպայման ասեք նրան՝ ուրախ եք, որ ձեզ դիմեց: Ինչպես նաև, ուշադրություն դարձրեք ու նշեք, թե արդյոք նրանք օգնության խնդրանքով դիմում կամ օգնում են միմյանց: Պատմություններ կարդալիս կամ պատմելիս, կանգ առեք ու հարց տվեք. *«Ի՞նչ արեց հերոսը, երբ օգնության կարիք ուներ»:* Ժամանակ առ ժամանակ արհեստականորեն ստեղծեք իրավիճակներ (օրինակ՝ ամուր փակեք օճառի պղպջակների շշի կափարիչը, խորը մոցրեք ֆլումաստերի կափարիչը և այլն), որպեսզի երեխան ստիպված լինի օգնություն խնդրել: Սա կարևոր սոցիալական հմտություն է և կայուն հիմք ապագա համագործակցային հարաբերությունների համար:

Սովորեցնել պարզաբանումներ խնդրել

Ընդհանրապես, երկխոսության կանոններից մեկն այն է, որ զրուցակիցը, երբ իրեն տրված տեղեկատվությունը պարզ չէ, խնդրում է պարզաբանում: Սակայն փոքր երեխաները երբեմն նման պարզաբանում չեն խնդրում: Նրանք կարող են նույնիսկ չգիտակցել, որ չեն հասկացել ասվածը: Նույնիսկ եթե հասկանան, կարող են պարզաբանում չխնդրել: Արդյունքում, նրանք ավելի քիչ են կարողանում սովորել ու հասկանալ նոր բաներ: Ավելի ուշ, այն երեխաները, ովքեր պարզաբանում չեն խնդրում, դպրոցում դառնում են ավելի անտարբեր, հիասթափված և պասիվ:

Պարզաբանում խնդրելու լավագույն միջոցը մոդելավորումն է փոքր խմբային ակտիվությունների ժամանակ:

Դաթոն 3 տարեկան տղա է, ունի խոսքի զարգացման ուշացում: Նա այնքան էլ չի սիրում շփվել ու երբեք պարզաբանումներ չի խնդրում, երբ չի հասկանում, թե ինչ է ասվում: Ծաշի ժամին նա սեղանի շուրջ նստած է երեք ուրիշ երեխաների ու իր դաստիարակ Թաթիայի հետ: Այդ պահին երեխաներից մեկը՝ Նանիկոն, դաստիարակին ցույց է տալիս իր թխվածքաբլիթն ու ասում է մի բան, որը ոչ ոք չի հասկանում: Թաթիան նայում է բոլոր երեխաներին, և նրա դեմքից պարզ երևում է, որ չեն հասկացել, թե ինչ է նրանց ասվել: Ապա, նա ձեռքերի շարժումով երեխաներին ցույց է տալիս, որ չի հասկացել, թեքվում է Դաթոյի կողմն ու հստակ ասում. «Դաթո, ես չհասկացա, թե Նանիկոն ինձ ինչ ասաց, արի միասին հարցնենք»: «Ի՞նչ: Նանիկո, ի՞նչ ասացիր»: Նանիկոն մի փոքր ավելի հստակ կրկնում է իր ասածը: Թաթիա. «Օ՛, քո թխվածքաբլիթը կոտրվե՞ց: Տեսնո՞ւմ ես, Դաթո, Նանիկոյի թխվածքաբլիթը կոտրվեց» (Հարմարեցված է Language Learning and Loving It գրքից):

Թարգմանչի դերի հարմարեցում

Երբեմն երեխաները չեն հասկանում միմյանց խոսքերն ու գործողությունները: Այդ պահին դուք պետք է հանդես գաք որպես թարգմանիչ: «Նիա, Անդրոն ուզում է քեզ ասել, որ նա մեծ աշտարակ է կառուցել», «Դաթո, կարծում եմ Գվանցան քեզ ասում է, որ հիմա պետք է միայնակ խաղաս», «Աննա, Լուկային կօգնես, որ բացատրի, թե ինչու է ուզում լուսանկարվել և այլն»:

3-5

Երեքից չորս տարեկան երեխաների հետ սոցիալական հարաբերությունների նպատակի վրա աշխատելիս պետք է հիշել, որ այդ տարիքի երեխաների մոտ դեռևս լավ զարգացած չեն տարրական սոցիալական այնպիսի հմտությունները, ինչպիսիք են կիսվելը և հերթ պահպանելը:

Երեքից չորս տարեկանում հարաբերությունները դեռևս հիմնված են մոտիկության (ով կհայտնվի ձեր կողքին այդ պահին), և ոչ թե ընտրության վրա: Ընկերությունը դեռևս չի ձևավորվում ընդհանուր հետաքրքրությունների կամ միմյանց որակները հավանելու վրա: Այս տարիքում երեխաների միջև հարաբերություններն ու խաղը դեռևս համեմատաբար կարճատև են:

Երբ սոցիալական հարաբերություններն ու հաղորդակցությունը թիրախավորում եք, ուշադրությունը պետք է դարձվի այնպիսի հիմնական սոցիալական հմտությունների վրա, ինչպիսին է խաղին մասնակցելու խնդրանքի ընդունելի ձևերը սովորել՝ օգտագործել՝ «գուցե», «շնորհակալություն»: Երեխաներին պետք է հաճախ հիշեցնել այնպիսի բաներ, ինչպիսիք են՝ «խոսիր ընկերոջ հետ», «ժպտա»: Երեքից չորս տարեկան երեխաների կամ երեք և երեքուկես տարեկանների խառը խմբում աշխատելիս, հաշվի առեք վերը նկարագրված երկու և երեք տարեկան երեխաների բնութագրերը:

4-ից 5 տարեկան երեխաների սոցիալական հարաբերություններն ավելի զարգացած են: Նրանք կարող են ավելի ազատորեն աշխատել ընդհանուր նպատակի շուրջ, զարգացնում են ընկերային հմտություններ, ընկերներ են ընտրում ընդհանուր հետաքրքրությունների և փոխադարձ համակրանքի հիման վրա, հասկանում են սոցիալական կանոնները և դերեր են բաշխում խմբային խաղերի ժամանակ: Այս տարիքում դաստիարակը պետք է խրախուսի զրույցն այնպիսի թեմաներով, ինչպիսիք են՝ «Ինչն է մեզ դարձնում լավ ընկերներ», «Ինչպես ներգրավել ուրիշներին խաղի մեջ»: Երեխաները պետք է նաև սկսեն սովորել ինքնուրույն լուծել իրենց հասակակիցների հետ առկա կոնֆլիկտները:

Եթե դաստիարակները երեքից չորս տարեկան երեխաներին պետք է ավելի հաճախ հիշեցնեն կարգուկանոն պահպանելու և կիսվելու կանոնների մասին, չորսից հինգ տարեկան երեխաները կարող են ազատորեն խոսել համագործակցության, արդարության ու կարեկցանքի մասին, օրինակ.

4-5 տարեկան երեխաների մի փոքր խումբ զբաղված է նկարչական ակտիվությամբ: Նրանց խնդիրն է միասին նկարել մեկ մեծ ձևաչափի վրա: Նրանք պետք է մտածեն, թե ինչ են նկարելու, դերերը բաշխեն և կիսվեն ֆլումաստերներով, վրձիններով, ներկերով ու թղթով: Դավիթը կարծում է, որ երեխաները պետք է կենդանիներ նկարեն, Լևանն ուզում է նկարել տիեզերքը: Դաստիարակը մոտենում է նրանց ու ասում. «Տեսնում եմ, որ դուք ունեք մի քանի հիանալի գաղափարներ, ինչպե՞ս կարող ենք դրանք համատեղել: Գուցե կենդանիներին տանենք տիեզերք»: Դաստիարակի այսպիսի մեկնաբանությունից երեխաները սովորում են լսել ու հաշվի առնել միմյանց գաղափարները, ինչպես նաև գնահատել համագործակցությունը: Երբ երեխաները սկսում են նկարել, Նինին վերցնում է ֆլումաստերների մեծ մասը՝ թողնելով միայն մի քանիսը մյուսների համար: «Տեսնում եմ, մնացել է ընդամենը մի քանի ֆլումաստեր: Չե՞ս կարծում, որ ավելի արդարացի կլինի ֆլումաստերները դնել մեջտեղում և հերթով օգտագործել դրանք»: Հանկարծ Լևանը սկսում է լաց լինել, որովհետև ուզում էր արև նկարել, բայց Նիկան առաջ էր ընկել: Նա ընկճված է զգում ու լաց է լինում: «Տեսնում եմ, դու նեղված ես, որովհետև ուզում էիր արև նկարել», - ասում է դաստիարակն ու շարունակում. «Հասկանում եմ, որ նյարդայնանում ես: Խոսենք Նիկայի հետ և արևի շուրջ ամպեր նկարենք, թե՞ ծիածան»: Այս կերպ Լևանը ստանում է կարեկցանքի օրինակ և սովորում, որ զգացմունքների արտահայտումը նորմալ է. միևնույն ժամանակ, նա նաև սովորում է, որ դեռևս հնարավոր է համագործակցել ու ներդրում ունենալ ընդհանուր գործի մեջ: Երբ Նիկան տեսնում է, թե ինչ ազդեցություն է ունեցել իր վարքագիծը Լևանի վրա, նա սկսում է զարգացնել կարեկցանքի զգացում:

Չորս տարեկանից սկսած, երբ երեխաները դիմում են միմյանց, նրանք արդեն օգտագործում են անուղղակի խնդրանքի ձևեր՝ «Կարո՞ղ ես», «Չե՞ս կարող...» կամ «Կտա՞ս», «Տուր ինձ, էլի», կամ հիշում են մի իրավիճակ, երբ ստացել են իրենց ուզածը: Սա նշանակում է, որ նրանք արդեն սկսում են տիրապետել բանակցությունների ու համոզելու նրբություններին, որոնք դաստիարակը պետք է խրախուսի:

Անուղղակի խնդրանքի սցենար. անցյալ շաբաթ Թամունայի մայրն այցելեց խմբին, և բոլորը միասին թխվածքաբլիթներ թխեցին: Դաստիարակը լսում է, թե ինչպես է Լիկան ասում Թամունային. «Ես կարոտել էի քո մայրիկին»: Դաստիարակը ժպտում է և ասում. «Թամունա, այդ թխվածքաբլիթները համե՞ղ էին, որ թխեցինք Թամունայի մոր հետ: Կցանկանայի՞ր դրանք նորից թխել»:

Երեքից չորս տարեկան հասակում երեխաները դեռ սովորում են ոչ վերբալ սոցիալական ազդանշանների (դեմքի արտահայտություններ, մարմնի կեցվածք, ձայնի տոն) նշանակությունը: Նրանք դեռ շատ հիշեցումների կարիք ունեն՝ միմյանց դեմքերը դիտարկելու և միմյանց հույզերը հասկանալու համար:

Չորսից հինգ տարեկան երեխաներն ավելի լավ են կարողանում ընկալել այդ ազդանշանները: Այս տարիքում երեխան կարող է նկատել, երբ ընկերը տխուր է և հարցնել. «Ինչո՞ւ ես այդպես»: Նա արդեն գիտի, որ երբ ընկերը ձեռքերը ծալում է սրտին և գլուխը խոնարհում, հիասթափվում է:

Խմբային ակտիվության ընթացքում, եթե մեկը ընդհատում է մյուսին, երեք տարեկան երեխային պարզապես պետք է հիշեցնել, որ թույլ տա մյուսին խոսել, իսկ չորս կամ հինգ տարեկան երեխային արդեն կարելի է բացատրել, որ կարևոր է սպասել ուրիշն ավարտի իր խոսքը, որպեսզի ամեն մեկը զգա, որ իրեն լսել են:

5-6

Սոցիալական հարաբերությունների առումով, 5-6 տարեկան երեխայի զարգացումն ավելի լավ հասկանալու համար, եկեք անդրադառնանք խաղի ընթացքում խաղալիք վերցնելու ու կիսվելու, ինչպես նաև դրանք խաղի մեջ բացառելու և ներառելու հմտությունների զարգացմանը. երկու տարեկանում երեխաները դեռ չեն հասկանում, որ ուրիշի իրը վերցնելը կարող է նյարդայնացնել դիմացինին: Այս տարիքում նրանք դեռ խաղում են զուգահեռ և չեն հասկանում, թե ինչ է նշանակում մեկին խաղի մեջ ներգրավել կամ հեռացնել: 3-5 տարեկանում երեխաները դանդաղորեն սովորում են, որ առարկան առանց հարցնելու վերցնելը կամ այն ուրիշի հետ չկիսելը կարող է վշտացնել կամ զայրացնել մեկ այլ երեխայի: Նրանք դանդաղորեն սկսում են հասկանալ ուրիշների հույզերը, մեծահասակների օգնությամբ և ընդօրինակմամբ նրանք զարգացնում են կարեկցանքի հմտություններ և սկսում են հասկանալ ուրիշների տեսակետը: 5-6 տարեկանից երեխաների արդարության զգացումը զարգանում է այնքանով, որ նրանք կարող են նույնիսկ միջամտել, երբ տեսնեն, որ ինչ-որ մեկը խաղալիքը խլել է մեկ ուրիշից կամ հեռացվել է, և փորձեն վերականգնել արդարությունը: Այս տարիքում երեխաներն ավելի ակտիվորեն են սովորում կարեկցել,

մխիթարել, օգնել և բանակցությունների միջոցով հաղթահարել կոնֆլիկտները, քանի որ նրանց մոտ ավելի զարգացած է ուրիշների տեսակետները հասկանալու ունակությունը:

Նախորդ տարիների համեմատ, 5-6 տարեկան հասակում իրենց հասակակիցների հետ ձևավորված սոցիալական հարաբերություններն ու ընկերությունը դառնում են ավելի կայուն և կարևոր: Այս տարիքում երեխաներն ավելի շատ են ուզում և կարող են աշխատել խմբերով ու համագործակցել իրենց հասակակիցների հետ:

5-6 տարեկանում երեխաները երբեմն ավելի շատ ժամանակ են ծախսում խաղի կանոնների շուրջ համաձայնության գալու և դերեր բաշխելու, քան՝ խաղի վրա, և սանրանց զարգացման շատ կարևոր առանձնահատկությունն է: Այս առանձնահատկությունը ցույց է տալիս, որ բանակցությունները, կանոններին հետևելը և արդար բաշխման վերաբերյալ տեսակետները շատ կարևոր են նրանց համար:

Բանակցությունների ժամանակ նրանք երբեմն օգտագործում են մեծարանքի նման արտահայտություններ, փոխում են հնչերանգը, փորձում համոզել միմյանց և դրա համար տարբեր փաստարկներ են օգտագործում: Սա ապագա հիմնավորված դատողության և բանակցությունների ճկունության վարժեցման լավ հնարավորություն է: Երեխաները պետք է ունենան տարածք ու ժամանակ նման բանակցությունների համար, քանի որ դա զարգացնում է սոցիալական հաղորդակցությունը, մտածողությունը և լեզուն:

Տարբեր խաղերում երևակայական կամ իրական դերերի հարմարեցումը, մեծահասակների վարքագծի դիտարկումը օգնում են նրանց անվտանգ կերպով հարմարեցնել ու կիրառել սոցիալական դերերը:

5-6 տարեկանն այն տարիքն է, երբ երեխաները սովորում են արդյունավետորեն միանալ իրենց հասակակիցներին, երբ խաղն արդեն սկսվել է: Օրինակ՝ «Կմիանա՞ս ինձ» հարցնելու փոխարեն, որը հաճախ ավարտվում է «Ոչ»-ով, երեխաները սովորում են ճանաչել խմբի ղեկավարին ու խնդրել միանալ խաղին, ինչն ավելի է մեծացնում նրանց խաղին միանալու հավանականությունը (Տրևիկ-Սմիթ, 2023):

Այս տարիքում երեխաներն ավելի լավ են կարողանում փոխել իրենց խնդրանքների կամ առաջարկների հնչերանգը և ձևակերպումներն այնպես, որ մյուսները համաձայնվեն իրենց առաջարկների հետ (Տրևիկ-Սմիթ 2023):

5-ամյա Նիան ու Գիոն խորանարդիկների կենտրոնում են: Նիան դիմում է Գիոյին. «Գիո, բռնիր այս աշտարակը, ես պետք է տանիք դնեմ»: Գիոն չի պատասխանում Նիային: «Գիո, արի էլի», - զայրանում է Նիան: «Ո՛չ, ես այս տունն եմ կառուցում», - պատասխանում է Գիոն՝ անգամ Նիային չնայելով: «Գիո, արի մեր գանձը թաքցնենք այս աշտարակում, թող երկուսիսս լինի, լա՛վ»: Նիան փոխում է իր տոնը. «Լավ», - պատասխանում է Գիոն ու գնում է Նիայի կողմը:

Այս տարիքում երեխաները կարող են արդեն ակտիվորեն ու մտածված կերպով մասնակցել կանոնների մշակմանը: Վարեք խմբային քննարկումներ կանոնների կարևորության մասին: Խնդրեք երեխաներին մտածել կանոնների մասին: Ներգրավեք երեխաներին քննարկման

մեջ. «Ինչո՞ւ եք կարծում, որ այս կանոնը կարևոր է»: Սա կօգնի երեխաներին հասկանալ կանոնի կարևորությունը: Հաճախ կրկնեք կանոնները մեծ խմբում: Փոքր խմբերում ստուգեք, թե որքան լավ են նրանք հասկանում կանոնները: Անհրաժեշտության դեպքում օգտագործեք անհատական աջակցություն, անհատական հրահանգներ, հիշեցումներ: Նաև հիշեք, որ միայն կանոնները սովորեցնելը չի կանխում դժվար վարքագիծը: Դա պահանջում է բարդ, հետևողական աշխատանք, որում մեծ տեղ է հատկացվում երեխայի սոցիալական և հուզական կարողությունների աջակցությանն ու զարգացմանը:

Մոդելավորումը կարևոր ռազմավարություն է սոցիալական հմտությունների ուսուցման գործում, հատկապես վաղ տարիքում, քանի որ երեխաները սովորում են դիտարկելով և ընդօրինակելով մեծահասակների վարքագիծը: Մեծահասակները պետք է պատշաճ և հարգալից հաղորդակցության օրինակ ծառայեն թե՛ երեխաների, թե՛ մեծահասակների հետ հարաբերություններում:

Աղյուսակ 4. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

1. Ենթանպատակ՝ սոցիալական հարաբերություններ և հաղորդակցություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
1.1. Կապվածություն և պաշտպանվածություն	- Դրսևորում են հուզական կապվածություն և պաշտպանվածություն դաստիարակի հետ: - Հետևում են նրա հրահանգներին:	- Օգնության համար դիմում են մեծահասակին: - Ստանում ու փնտրում են հուզական ու վարքագծի աջակցություն:	- Ցուցաբերում են անկախություն: - Նախաձեռնություն են ցուցաբերում մեծահասակների հետ շփվելիս և աջակցություն փնտրելիս:
1.2. Հարաբերություններում լեզվի օգտագործում և ընկալում	- Օգտագործում են 2-3 բառից բաղկացած նախադասություններ: - Հասկանում են պարզ հրահանգներ:	- Օգտագործում են 3-5 բառից բաղկացած նախադասություններ: - Մեծ մասամբ ճիշտ են հասկանում ուրիշների ասածները:	- Իրենց մտքերն արտահայտում են ճիշտ նախադասություններով: - Հասկանում են սոցիալական ազդանշանները (ինչերանգ, դեմքի արտահայտություններ): - Փոխում են իրենց խոսքի տոնը և ոճը՝ զուգընկերոջը համոզելու համար:
1.3. Հարաբերությունների հաստատում ու հաղորդակցություն	Մեծահասակի օգնությամբ նրանք կապ են հաստատում ժեստերի և պարզ բառերի միջոցով:	- Սկսում են ինքնուրույն հարաբերություններ հաստատել: - Նկատում և արձագանքում են հուզական ազդանշաններին: Օրինակ՝ ինչո՞ւ է նա տխուր: - Փորձում են միմյանց հետ խոսել:	- Անկախ շփվում են մեծահասակների ու հասակակիցների հետ: - Սովորում են, թե ինչպես արդյունավետորեն միանալ արդեն սկսված խաղին կամ ակտիվությանը:

1.4. Ընկերության Նախաձեռնություն և համագործակցություն խմբում	• Մեծահասակի օգնությամբ նրանք մասնակցում են համատեղ գործունեությանը և փոխներգործուն խաղերին:	• Դրսևորում են խաղի նախաձեռնություն: • Ընկերության փորձերը հաճախակի են, թեև՝ հաճախ կարճատև: • Կարող են աշխատել ընդհանուր նպատակի շուրջ:	• Ընկերությունը դառնում են ավելի երկարատև և իմաստավից: • Օգտագործում են «համոզման» տարրեր հասակակիցների հետ շփվելիս (օրինակ՝ գովասանքի արտահայտություններ): • Համագործակցելիս ավելի դիվանագիտական մոտեցումներ են հանդես բերում:
1.5. Հիմնական սոցիալական նորմերի իմացություն	• Մեծահասակի օգնությամբ հետևում են պարզ կանոնների:	• Հասկանում և հետևում են հիմնական սոցիալական նորմերին՝ ողջունել, հրաժեշտ տալ, գիտեն ինչպես բարևել, հարցեր տալ: • Դիմում են օգնության խնդրանքով:	• Կիրառում են անուղղակի հարցման ձևեր(օրինակ՝ Կարո՞ղ ես տալ): • Գիտեն կիսվել, խնդրանք ձևակերպել և ընկերոջը ներգրավել խաղի մեջ: • Մասնակցում են կանոնների մշակմանը:

Սոցիալական խաղեր

2-3

Ինչ վերաբերում է սոցիալական խաղի զարգացման առանձնահատկություններին, երկու տարեկանում երեխաներն ավելի հաճախ խաղում են նույն տարածքում՝ միմյանց զուգահեռ, չնայած նրանք հետաքրքրված են միմյանցով և դիտարկում են միմյանց: Չուզահեռ խաղի հետ մեկտեղ, նրանք նաև աստիճանաբար սկսում են զբաղվել զուգորդային խաղերով՝ ընդօրինակելով միմյանց գործողություններն ու կրկնելով միմյանց ասածներն ու ժեստերը: Դրան շուտով հաջորդում է պարզ համագործակցային խաղ՝ կարճ և պարզ խաղային սցենարներով, որի հաջորդ ֆայլը մի փոքր ավելի բարդ դերային խաղն է:

Հետևաբար, եթե երկու տարեկանում երեխաները հիմնականում խաղում են միմյանց կողք կողքի (բայց ոչ միասին) (զուգահեռ խաղ), ապա երեք տարեկանում նրանք արդեն բաժանում են դերերը և սովորում հաշվի առնել միմյանց ցանկությունները:

Այս զարգացող հմտություններն ու կարողությունները խթանելու համար մենք պետք է խրախուսենք երեխաներին հետաքրքրություն ցուցաբերել միմյանց խաղի նկատմամբ. «Նայիր, Նիկոն աշտարակ է կառուցում, եկեք այս աղյուսը տանք նրան», ընդօրինակել միմյանց և խաղալ պարզ սցենարներ:

Ցանկացած խաղ, որը դուք սկսում եք մի քանի երեխաների հետ, լինի դա «Չիլինա», թե միասին աշտարակ կառուցել, լավ միջոց է սոցիալական խաղը խթանելու համար:

Սոցիալական խաղը խթանվում է, երբ տեսնում եք, թե ինչպես է երեխան տիկնիկը քնեցնում կամ կերակրում, բլոկներից շենք է կառուցում կամ Սարդ-Մարդ նկարելիս ասում են. «Նայիր, Լիզին իր շնիկին է քնեցնում: Եկեք հարցնենք, թե ի՞նչ է նրա անունը»: «Սանդրո, դու Դաթիի մեքենաների համար ավտոտնակ կառուցե՞լ ես»: «Ե՞րբ են քո ընկերները իմանալու, որ դու Սարդ-Մարդն ես»:

3-5

Եթե դուք նպատակ ունեք այս տարիքի երեխաների հետ սոցիալական խաղ կազմակերպել, ձեր գլխավոր խնդիրը համագործակցային(կոոպերատիվ) խաղի խթանումն է, քանի որ այն համարվում է երեխայի զարգացման ամենակարևոր փուլերից մեկը: Համագործակցային խաղը սոցիալական խաղի ամենաբարձր մակարդակն է: Ինչպես նշեցինք 4-րդ գլխում, համագործակցային խաղը ներառում է երեխաների միասին խաղալը, հիմնախնդիրներ լուծելը և ընդհանուր նպատակին հասնելու համար համատեղ աշխատելը: Համագործակցային խաղում, ի տարբերություն մրցակցության, որտեղ կա հաղթող կամ պարտվող, երեխաները միասին աշխատում են ընդհանուր նպատակին հասնելու համար:

Սոցիալական խաղերը զգալիորեն կախված են երեխայի զարգացման առանձնահատկություններից: 3-4 տարեկան երեխաներն հիմա են զարգացնում համագործակցային խաղի հմտություններ: Նրանց նման խաղերն ավելի կարճ են և չեն ենթադրում բարդ հաղորդակցական հարաբերություններ: Այս նպատակին հասնելու համար դաստիարակի խնդիրն է կենտրոնացնել երեխաների ուշադրությունը համագործակցային խաղի հիմնական հմտությունների ու խաղում նրանց դերերի վրա. «Ի՞նչ գեղեցիկ աշտարակ եք միասին կառուցել, Նիկո, դու այն բռնել էի, իսկ Նուցան հավաքում էր»:

Համագործակցային խաղն ավելի ակնհայտ է դառնում չորս տարեկանից, երբ երեխաներն ակտիվորեն ներգրավված են միմյանց հետ համակարգված ու համագործակցային գործողություններում: Երեխաները սոցիալական խաղի փուլերով անցնում են տարբեր ձևերով: Որոշ երեխաներ այն դրսևորում են ավելի վաղ, մինչդեռ մյուսներին ավելի երկար ժամանակ է պահանջվում համագործակցային խաղի հմտություններ զարգացնելու համար:

4-5 տարեկանում խաղերն ավելի համագործակցային են. երեխաները խաղի ընթացքում փոխազդեցությունը պահպանում են ավելի երկար ժամանակ, սովորում են բանակցել, փոխզիջումների գնալ և աշխատել ընդհանուր նպատակի շուրջ, հորինում են նոր սցենարներ և օգտագործում ավելի երևակայական դերեր: Այս տարիքում համագործակցային խաղերը կարող են ներառել կոմպլեքսային սցենարներ, որտեղ երեխաները ձգտում են ընդհանուր նպատակի: Դաստիարակի խնդիրն է աշխատել ընդհանուր նպատակի շուրջ և նպաստել դերերի բաշխմանը միասին խաղալիս: Համագործակցային խաղերը կարևոր են սոցիալական զարգացման համար, քանի որ երեխաները սովորում են համագործակցել, լուծել խնդիրներ և համաձայնությունների հասնել խմբային խաղերի ժամանակ:

Համագործակցային խաղերի տարածված օրինակներ.

- Դրամատիկ խաղեր (օրինակ՝ տնային գործեր, բժշկի մոտ գնալ, գնումներ կատարել, ներկայացում բեմադրել)

- Խաղեր, որոնք պահանջում են հիմնախնդիրների լուծում խմբով և թիմային աշխատանք (սեդանի խաղեր)
- Համատեղ աշխատանք խմբային նախագծի շուրջ(օրինակ՝ միասին նկարել, պատրաստել, կառուցել, միասին իրեր ստեղծել, խմբային հետազոտական գործունեություն)
- Թիմային սպորտային խաղեր

3-5 տարեկան երեխաների մոտ սոցիալական խաղի զարգացումը կարևոր է նրանց ամբողջական զարգացման համար: Դաստիարակի կողմից ճիշտ մոտեցումների միջոցով՝ ռեսուրսների կազմակերպմամբ, բազմազան նյութերի առաջարկմամբ,, մարտահրավերների ստեղծմամբ, փորձի բազմազանությամբ, օգնության տրամադրմամբ ու դերային խաղերի խրախուսմամբ կարելի է խթանել սոցիալական խաղը:

Օրինակ, եթե երեխան խորանարդիկներով խաղալիս ասում է. «Եկեք, կառուցենք ամենաբարձր աշտարակը», կարող եք ասել. «Հիշեք, եթե միասին աշխատենք և լսենք միմյանց գաղափարները, աշտարակը շատ ամուր կլինի»: Կարող եք նաև օգնել երեխաներին բաժանել դերերը՝ մեկը փնտրում է համապատասխան խորանարդիկներ, մյուսը՝ ամրացնում է, իսկ երրորդը՝ դրանք ներքևից բռնում է:

5-6

5-6 տարեկան երեխաների համար խաղի առաջատար ձևը համագործակցային խաղն է: Համագործակցային խաղի ունակությունը վկայում է բազմաթիվ այլ հմտությունների հասունության ու զարգացման մասին: Սա նշանակում է, որ **երեխաները գնահատում են սոցիալական հարաբերությունների նշանակությունը, որ նրանք կբարելավեն համաձայնության գալու, ժամանակ տալու և կիսվելու, կանոններին հետևելու հմտությունները, որ նրանք ավելի լավ են կարողանում վերահսկել իրենց հույզերն ու ազդակները, և, որ կարող են ձգտել ընդհանուր նպատակի:**

Խաղերի ժամանակ երեխաները հետևում են խաղի կանոններին և սպասում են իրենց հերթին, որպեսզի խաղը շարունակվի առանց կոնֆլիկտի: Նրանք համաձայնության են գալիս, թե ինչ է նշանակում լինել հաղթող, օրինակ՝ «Եկեք հաշվենք, և ով վերջում ամենաշատ քարտեր ունենա, նա էլ կհաղթի», «Եկեք հաշվենք առաջին, երկրորդ, երրորդ և հետո նետենք գնդակները» և այլն:

Այս տարիքում երեխաները խաղալիս ավելի ու ավելի հաճախ են օգտագործում համագործակցային խնդիրներ լուծելու եղանակները: Նրանք բաշխում և խաղում են դերեր՝ խոչընդոտները հաղթահարելու համար, օրինակ՝ «Արի՛, ես ներքևից կբռնեմ, իսկ դու բարձրացրու», «Նիկոն թող իջեցնի պարանը, իսկ ես փայտը կկապեմ» և այլն:

Այս տարիքում երեխաները սկսում են օգտագործել փոխզիջումներ և կոնֆլիկտների լուծման «դիվանագիտական» մեթոդներ՝ խաղը շարունակելու համար, օրինակ.

Լևանն ու Դաթան մի կառույց են կառուցում, Լևանն ուզում է, որ այն լինի օդանավակայան, իսկ Դաթան՝ ձիերի ախոռ: Որոշ ժամանակ երեխաները համաձայնության չեն գալիս, բայց հանկարծ Դաթան ասում է. «Եկեք պատկերացնենք, որ «կոմբոյները» այս օդանավակայանում ախոռ են կառուցել: Ի՞նչ կլինի, եթե նրանք ինքնաթիռից իջնեն ու ձիերով տուն գնան, չէ՞»:

5-6 տարեկանում խորհրդանշական խաղի բնութագրերը լավ զարգացած են (խորհրդանշական խաղի մասին ավելին տես՝ 4-րդ գլուխը, ինչպես նաև 7-րդ գլուխը՝ Ենթանպատակի ստեղծումը): Երեխաները կարող են ազատորեն պատկերացնել իրենց մեկ այլ վայրում, պառկել գորգի վրա, շարժել ձեռքերն ու ոտքերը և ասել, որ ծովում լողում են, նրանք կարող են խոսել երևակայական ընկերոջ հետ կամ երգել երևակայական բարձրախոսով: Դրամատիկական խաղի ժամանակ, երբ նրանք ստանձնում են տարբեր դերեր, երբեմն կարող են բեմադրել իրենց հետ պատահած տարբեր իրադարձություններ, ինչը լավ ռազմավարություն է հուզական դժվարությունները հաղթահարելու համար:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ երեխաները դրամատիկ խաղի ժամանակ օգտագործում են ավելի ու ավելի բարդ նախադասություններ, և մենք պետք է նրանց տանք բազմազան գործիքներ ու բավարար ժամանակ դրա համար:

Սեդանի խմբային խաղերում երեխաները ոչ միայն զարգացնում են տրամաբանական, մաթեմատիկական կամ մոտորային հմտությունները, այլև սովորում են խաղի կանոնները՝ համաձայնությունը, հաղթանակը և պարտությունը, որոնք հավասարապես կարևոր են:

Հաճախ երեխաներին հնարավորություն տվեք միասին ստեղծեն որևէ նկար կամ կառուցել որևէ կառույց, ինչը լավ միջոց է կիսվելու, դերային խաղերի և համագործակցության խրախուսման համար:

Երեխաները նաև շատ բան են սովորում ու զարգացնում իրենց մոտորային հմտությունները, երբ նրանց հնարավորություն է տրվում մասնակցել խմբային զվարճալի ակտիվություններին, ինչպիսիք են՝ «Ու՛մ հոգին ես ուզում», «Պահմտոցի» և այլն:

Բազմազան և համագործակցային խաղերին ու ակտիվություններին աջակցելիս հատուկ ուշադրություն դարձրեք երեխաների՝ ընդհանուր նպատակի համար միասին աշխատելու, դերերը կիսելու և թիմային աշխատանքի հմտությունների խրախուսմանը:

Աղյուսակ 5. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

2. Ենթանպատակ՝ սոցիալական խաղ

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
2.1. Չուզահեռ խաղ	Խաղում են նույն տարածքում, բայց անկախ, զուգահեռ, չնայած հետաքրքրված են միմյանցով:	(Նշում. այս տարիքում զուգահեռ խաղը աստիճանաբար վերածվում է ասոցիատիվ խաղի):	(Նշում. այս տարիքում խաղերը համագործակցային են, դրանք պակաս կարևոր են):
2.2. Չուգորդային (ասոցիատիվ) խաղ	- Մեծահասակի օգնությամբ նրանք խոսում են միմյանց հետ, փոխանակվում խաղալիքներով: - Ընդօրինակում են միմյանց, կրկնում են գործողություններ, բառեր և ժեստեր:	3 տարեկանից սկսում են շատ քիչ շփվել: - Կիսվում են խաղալիքներով: - Հետաքրքրություն են ցուցաբերում միմյանց խաղերի նկատմամբ:	Գերիշխող ձև չէ, չնայած որոշակի իրավիճակներում այն հանդես է գալիս որպես համագործակցային խաղի անցումային ձև:
2.3. Համագործակցային խաղ 2.3. Կոոպերացիոն տախտիկ	- Մեծահասակի օգնությամբ հայտնվում են համագործակցային խաղի տարրեր: - Խաղը կարճ է և հետևում է պարզ սցենարների:	- Սկսում են համակարգված գործողություններ ձեռնարկել խաղի ընդհանուր նպատակին հասնելու համար: - Կարճ ժամանակով պահպանում են փոխազդեցությունը: 4 տարեկանից զարգացնում են համակարգված և համագործակցային գործողություններ: - Հաշվի են առնում միմյանց ցանկությունները: - Սկսում են համաձայնությունների գալ, փոխզիջումներ անել: - Հնարում են նոր սցենարներ: - Աշխատում են խմբային նախագծերի վրա, օրինակ՝ նկարչություն, շինարարություն:	- Դերային խաղերը դառնում են ավելի դժվար և բարդ: - Խաղում օգտագործում են «դիվանագիտական», համագործակցային եղանակներ՝ փոխզիջման հասնելու և կոնֆլիկտները լուծելու համար: - Ավելի լավ են վերահսկում իրենց հույզերն ու ազդակները խաղի ընթացքում: - Խաղալիս հետևում են կանոններին: - Խաղում են սեղանի խմբային խաղեր:

2.4. Խորհրդանշական խաղեր	• Ընդօրինակում են պարզ առօրյա գործողությունները (խմել, ուտել, տիկնիկի վրա վերմակ գցել): • Բնորոշ են նույն սցենարում կրկնվող գործողությունները: • Սկսում են դերերը բաշխել (օրինակ՝ ինքն իրեն ընտրում է «մայր», տիկնիկը՝ «երեխա»): • Մեկ առարկան օգտագործում է մյուսի փոխարեն (օրինակ՝ գդալը որպես հեռախոս):	• Ստեղծում են խաղային սցենարներ: • Փոխում են ձայնը կամ հնչերանգը՝ ըստ դերի: • Խորհրդանշականորեն օգտագործում են տարբեր առարկաներ: • Խաղում են այլ երեխաների հետ և բաժանում դերերը: • Կարողանում են մշակել բարդ սցենարներ:	• Ստեղծում են բարդ և երկարատև խաղային սցենարներ, որոնք կարող են տևել մի քանի օր: • Արտահայտում են զգացմունքներն ու գաղափարները խորհրդանշականորեն՝ դերային խաղի, նկարչության կամ իմիտացիայի միջոցով: Օրինակ՝ հանգստացնում է տիկնիկին՝ բժիշկ խաղալիս: • Խաղ անցյալի կամ երևակայական աշխարհի շուրջ են (օրինակ՝ տիեզերական ճանապարհորդություն, թագավոր և ասպետներ): • Դերերը ստանձնում են համաձայնության գալով և խմբով զարգացնում պատմությունը: • Ստեղծագործաբար օգտագործում են բազմաֆունկցիոնալ և խորհրդանշական առարկաներ:

ԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ինքնագիտակցություն

2-3

Վաղ տարիքում երեխայի զարգացման հիմնական խնդիրներից մեկը ինքնավստահության խթանումն է, որը սոցիալ-հուզական կարողությունների զարգացման անկյունաքարն է: Հենց 2-3 տարեկանում է սկսվում երեխայի անձնական «ես»-ի ձևավորումը, որը երեխաների մոտ առաջացնում է ինքնավարության, գործողությունների ինքնուրույն կատարման և սեփական «ես»-ի դրսևորման մեծ ցանկություն: Սակայն այս տարիքում նրանց ցանկություններն ու կարողությունները ոչ միշտ են համընկնում, ինչը հաճախ հանգեցնում է դժգոհության ու բացասականության:

Ինքնընկալման և կարողությունների մասին պատկերացումների ձևավորման այս կարևորագույն տարիքում երեխաները զգացմունքային աջակցության, իրենց ջանքերի դրական ամրապնդման և անկախության խրախուսման կարիք ունեն: Ուշադիր հետևեք երեխաների զգացմունքներին: Անուն տվեք նրանց զգացմունքներին ու հույզերին.

- «Դու տխուր ես, որովհետև հայրիկը պիտի գնա»:

- «Դու այնքան ես ջանում այս փազլը հավաքել և հիասթափված ես, որ այն չի ստացվում»:
 - «Դու փորձում ես իջնել բլուրից: Ես քեզ կհանդիպեմ ներքևում, որպեսզի չընկնես»:
- Երեխաներից խնդրեք օրվա ընթացքում մի քանի անգամ փորձեն նկարագրել իրենց զգացմունքներն ու հույզերը.
- «Ես հիասթափված եմ, որովհետև չկարողացա բացել այս տուփը»:

Մշտապես խրախուսեք երեխայի ջանքերը, և ոչ թե միայն արդյունքները. «Տեսնում եմ, որ փորձում ես հավաքել փազլը»: Սա երեխաներին սովորեցնում է, որ նրանց ջանքերը կարևոր են և գնահատվում են: Նկատեք և գովաբանեք վարքի բոլոր դրական դրսևորումները:

Երբ դուք երեխաներին ներգրավում եք առօրյա ակտիվությունների մեջ, սովորեցնում նրանց, թե ինչպես լվանալ ձեռքերը, խմել բաժակից և դասավորել խաղալիքները, նրանք զարգացնում են անկախության և իրավասության զգացում:

Այս տարիքում կարևոր է նաև, որ երեխաները ունենան ընտրության իրավունք, չնայած նրանք դեռ պատրաստ չեն ընտրություն կատարել բազմազան առաջարկների միջև և կարիք ունեն հստակ ու սահմանափակ առաջարկների, օրինակ՝ ո՞ր կախիչի վրա կկախեն իրենց վերարկուն: Կնկարե՞ն ներկերով, թե՞ մատիտներով: Ի՞նչ կուտեն՝ գազար, թե՞ խնձոր:

3-5

Երեքից չորս տարեկան երեխաները դեռևս ինքնագիտակցության զարգացման վաղ փուլում են: Նրանք սկսում են իրենց տեսնել որպես առանձին անհատներ և հասկանալ, թե ինչպես են ուրիշները ընկալում իրենց: Նրանք կարող են լիովին չհասկանալ այնպիսի հասկացություններ, ինչպիսիք են ամոթը, մեղքի զգացումը կամ հպարտությունը: Նրանք իրենց հույզերն ավելի շատ արտահայտում են գործողություններով, քան խոսքերով. նրանք թաքցնում են դեմքերը, երբ ամաչում են, կամ խուսափում են դիմացինի աչքերին նայել, երբ շփոթվում են:

Երեքից չորս տարեկանում ինքնաճանաչմանը աջակցելու հիմնական խնդիրն այն է, որ երեխաները ճանաչեն և անվանեն իրենց զգացմունքներն ու հասկանան հիմնական սոցիալական նորմերը: Խրախուսեք պարզ գործողություններ, ինչպիսիք են հայելու մեջ իրենց նայելն ու սեփական զգացմունքները ճանաչելը կամ խոսելը այն մասին, թե ինչն է նրանց ուրախացնում կամ զայրացնում: Պատմություններ կարդալիս ու պատմելիս կենտրոնացեք կերպարների հիմնական հույզերի վրա:

Չորսից հինգ տարեկան հասակում երեխաներն ավելի են գիտակցում իրենց սեփական հույզերը և այն, թե ինչպես են դրանք ընկալվում ուրիշների կողմից: Նրանք կարող են զգալ և հասկանալ ավելի բարդ հույզեր, ինչպիսիք են հպարտությունը, մեղքի զգացումը և ամոթը: Երեխաները կարող են հասկանալ ու քննարկել այն իրավիճակները, որոնք առաջացնում են այդ հույզերը. նրանք կարող են նաև բացատրել, թե ինչու են այսպես կամ այնպես զգում: Նրանք սովորում են ավելի լավ մտորել իրենց սեփական գործողությունների ու վարքագծի մասին և սկսում են հասկանալ, որ զգացմունքների բազմազանությունը բնական է և կարող է կառավարվել:

Չորսից հինգ տարեկան հասակում երեխաները կարող են գրույցի մեջ մտնել և հասկանալ, թե ինչպես են իրենց գործողություններն ազդում ուրիշների վրա: Այս տարիքում նրանք ավելի զգայուն են այն բանի նկատմամբ, թե ինչ են ուրիշները մտածում իրենց մասին, և դա ազդում է նրանց ինքնագնահատականի ու վարքի վրա: Ձեր աշխատանքն է օգնել երեխաներին զարգացնել առողջ ինքնագնահատական:

Օրինակ՝ երեխային, որը ոգևորված ցուցադրում է իր նկարը ուրիշներին, հասակակիցները կարող են ասել, որ նկարը «հիմարություն» է, ինչը կարող է վիրավորել երեխային: Եթե դուք ասեք. «Բոլորը տարբեր կերպ են տեսնում իրերը: Կարծում եմ՝ քո նկարը իսկապես հետաքրքիր է, և հիանալի է, որ դու այն ցույց տվեցիր մեզ: Ի՞նչն է քեզ ամենաշատը դուր գալիս այդ նկարում», այս մոտեցումը կօգնի երեխային հաղթահարել հասակակիցների արձագանքը և կամրապնդի այն միտքը, որ իր սեփական կարծիքը կարևոր է:

Չորսից հինգ տարեկան երեխաներն ավելի հակված են սովորել բացասական հույզերը հաղթահարելու ռազմավարությունները, ինչպիսիք են խորը շնչառությունը, իրենց զգացմունքների մասին խոսելը կամ իրավիճակի դրական կողմերը գտնելը: Խրախուսեք նրանց խորհրդածել և սովորել սեփական փորձից, ինչը կօգնի ձևավորել հարմարվողականություն և առողջ ինքնագնահատական:

5-6

Հինգ կամ վեց տարեկանում երեխաներն ավելի շատ են գիտակցում, որ իրենք տարբեր զգացմունքներով և մտքերով անհատներ են: Այս տարիքում նրանք ավելի շատ ուշադրություն են դարձնում, թե ինչ են ուրիշները մտածում իրենց մասին, ինչը զգալի ազդեցություն ունի նրանց սոցիալական հարաբերությունների, հույզերի կարգավորման և ինքնագնահատականի վրա:

Այս տարիքում երեխաները ավելի զգայուն են դառնում գովասանքի, քննադատության կամ ծաղրի նկատմամբ և ուզում են ընկերների ու մեծահասակների հավանությունը: Երեխաները սկսում են զարգացնել սեփական նշանակության զգացումը՝ հիմնվելով իրենց փորձի, հաջողությունների և հարաբերությունների վրա: Հասակակիցների և մեծահասակների դրական արձագանքը կարևոր դեր է խաղում նրանց ինքնագնահատականի ձևավորման գործում:

Դաստիարակները՝ նրբանկատ պիտի լինեն, բանի որ երեխաները այդ տարիքում սկսում են համեմատել իրենց արտաքին տեսքը, հմտություններն ու նվաճումները հասակակիցների հետ: Նրանք կարող են հպարտանալ իրենց նվաճումներով կամ իջեցնել ինքնագնահատականը՝ տարբեր հանգամանքների պատճառով:

5-6 տարեկան երեխաները սկսում են ճանաչել և արտահայտել բարդ հույզեր, ինչպիսիք են ամիժը, հպարտությունը և մեղքի զգացումը: Այս հույզերը հաճախ կապված են սոցիալական սպասումների հետ, և թե ինչպես են դրանք ընկալում ուրիշները:

Հետևաբար, **երեխաներին հնարավորություն տվեք արտահայտելու իրենց սեփական մտքերը, զգացմունքներն ու կարծիքները:** Սա կարելի է անել ստեղծագործական գործունեության, գրքերի, պատմությունների կամ քննարկումների միջոցով:

Երեխաների ոչ միայն արդյունքի, այլ ջանքերի վրա կենտրոնանալը օգնում է երեխաներին զարգացնել հարմարվողականություն ու ինքնավստահություն, ինչն ընդգծում է, որ ջանքերը նույնքան արժեքավոր են, որքան հաջողությունը:

Ստեղծեք սխալների համար անվտանգ միջավայր, տվեք երեխաներին սխալներ թույլ տալու հնարավորություն և գիտակցելու, որ սխալները ուսուցման մի մասն են կազմում: Սա նրանց օգնում է նվազեցնել ծախողման վախը և խթանում է աճի վրա կենտրոնացած մտածելակերպը:

Աղյուսակ 6. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

3. Ենթանպատակ՝ ինքնագիտակցություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
3.1. Հավատ սեփական անձի նկատմամբ	- Տույց են տալիս ինքնուրույնության առաջին նշանները: - Փորձում են ինքնուրույն գործել: - Կատարում են պարզ ընտրություն:	- Չգայուն են այն բանի նկատմամբ, թե ինչ են մտածում ուրիշներն իրենց մասին: - Տեսնում են իրենց սեփական ներուժը, բայց երբեմն հիասթափվում են, երբ արդյունքի չեն հասնում:	- Իրենք իրենց ավելի հստակ ընկալում են որպես տարբերվող անհատ: - Սկսում են ընդունել սեփական սխալները: - Սովորում են իրենց սեփական ջանքերի կարևորությունը:
3.2. Հուզական իմացություն	- Չզգացմունքները ճանաչելու համար անհրաժեշտ է մեծահասակի օգնությունը: - Ճանաչում են պարզ հույզերը՝ ուրախություն, զայրույթ, վախ:	- Ավելի լավ են հասկանում սեփական զգացմունքները: - Սկսում են անվանել ու բացատրել զգացմունքները: - Հասկանում են դժվար հույզերը, ինչպիսիք են հպարտությունը կամ մեղքը: - Սովորում են վերլուծել իրենց գործողություններն ու վարքագիծը: - Սկսում են հասկանալ, որ զգացմունքների բազմազանությունը բնական է և կառավարելի:	- Ճանաչում են ավելի բարդ հույզերը, ինչպիսիք են ամոթը - Կամ շփոթմունքը: - Կարող են հասկանալ իրենց սեփական վարքագիծը: - Գիտակցում են, որ տարբեր զգացմունքները բնական են և կարող են կառավարվել:
3.3. Հույզերի արտահայտում	Հույզերն արտահայտում են վարքի միջոցով:	4 տարեկանում անվանում են բարդ հույզեր: - Սովորում են բացատրել, թե ինչ են զգում և ինչու:	- Ունեն հուզական հարուստ բառապաշար: - Կարող է անվանել և բացատրել բարդ հույզերը:

Ներդիր

Բուլինգի կանխարգելում

3-5 տարեկան երեխաների մոտ բուլինգի խնդիրը հաճախ չի հիշատակվում, քանի որ շատերը կարծում են, թե այս տարիքում երեխաները պարզապես խաղում են, և նրանց հարաբերությունները նման վարքագծեր չեն ներառում: Այնուամենայնիվ, հոգեբանների ու մանկավարժների կողմից անցկացված հետազոտությունները ցույց են տվել, որ այս տարիքում երեխաները կարող են արդեն իսկ արտահայտել ագրեսիա, բացասական վերաբերմունք տարբերվողների նկատմամբ կամ գերիշխելու փորձեր, որոնք կարող են բուլինգի սկզբնական նշաններ լինել: 3-ից 5 տարեկանների սոցիալական հարաբերությունների զարգացման գործում հատկապես կարևոր է օրինակելի վարքագիծ ստեղծել, որը կօգնի կանխել բուլինգը: Մեծահասակները պետք է կարգավորեն երեխաների հարաբերություններն այնպես, որ յուրաքանչյուր երեխա զգա իր կարևորությունը և համագործակցության արժեքը, թե ինչպես հոգ տանել միմյանց մասին, հարգել մյուսներին և չվնասել միմյանց: Շատ հաճախ աննշան տարբերությունները, ինչպիսիք են լեզվական տարբերությունները, արտաքին տեսքը կամ տարբեր կարողությունները, կարող են դառնալ բուլինգի պատճառ: Այս տարիքում երեխաները հաճախ չեն հասկանում տարբերությունները և կարող են դրսևորել կոպիտ վարքագիծ, քանի որ չունեն համապատասխան սոցիալական հմտություններ և չգիտեն, թե ինչպես վարվել տարբեր մարդկանց հետ: Հետևաբար, կարևոր է երեխաներին վաղ տարիքից սովորեցնել, որ տարբերությունները բնական են և չպետք է լինեն բուլինգի հիմք: Այս ժամանակահատվածում երեխաները սովորում են, թե որտեղ է գծվում սահմանը հարգանքի ու բռնության միջև: Ճիշտ վերաբերմունքի ձևավորումը, ինչպիսիք են հարգանքը, հասկացողությունը և հանդուրժողականությունը, օգնում է երեխաներին զարգացնել կարեկցանք և կանխել նման բացասական վարքագծերը: Մանկավարժները կարող են օգտագործել խմբային քննարկումներ՝ կարեկցանքի և բարության օրինակներ քննարկելու, ինչպես նաև կոպիտ վարքագծի հետևանքները:

2-3

Սոցիալական գիտակցության խթանումը ներառում է կարեկցանքի, համագործակցության և ուրիշներին հաշվի առնելու ուսուցում: Եվ քանի որ կարեկցանքը ներառում է նաև մեկ այլ մարդու տեսանկյունից տեսնելու ունակությունը, երեխաները ավելի հավանական է, որ դրան պատրաստ լինեն 3 տարեկանից կամ այն տարիքից, երբ նրանք սկսում են ընդօրինակման և սոցիալական խաղեր: Հետևաբար, 2-3 տարեկանների խմբում մեր հիմնական խնդիրն է օգնել երեխաներին, բացի սեփական հույզերը ճանաչել և անվանել սովորելուց, սովորել տեսնել և անվանել ուրիշների հույզերը:

Հաճախ բարձրաձայնեք այն, ինչ կատարվում է նրանց շուրջը.

- «Տեսնում եմ, որ քեզ և Նիային շատ դուր եկավ այս գիրքը»:
- «Տեսնում եմ, որ դուք սիրում եք միասին ժամանակ անցկացնել»:

Պարզ լեզվով նկարագրեք, թե ինչն է իրենց կամ ուրիշների հույզերի պատճառը, որպեսզի Նրանք աստիճանաբար տեսնեն հույզերի և գործողությունների միջև անտեսանելի պատճառահետևանքային կապերը:

- «Գագան լաց է լինում, որովհետև Նիան հարվածեց Նրան»:
- «Դու տխուր ես, որովհետև Բեքան չի ուզում քեզ հետ խաղալ»:
- «Միան գոռաց, որովհետև դու շատ արագ էիր վազում, նա վախեցավ»:

3-5

Սոցիալական նորմերի ընկալում. 3-ից 4 տարեկան երեխաները դեռ սովորում են հասկանալ սոցիալական հիմնական նորմերը, ինչպիսիք են՝ «խնդրում եմ» և «շնորհակալություն» ասելը, խաղալիքներով կիսվել և սպասել իրենց հերթին: Նրանք հիմնականում հետևում են այդ կանոններին, քանի որ մեծահասակներն են ասում, այլ ոչ թե որովհետև լիովին հասկանում են դրանց իմաստը: 4-ից 5 տարեկանում երեխաները սկսում են հասկանալ սոցիալական նորմերի հիմքում ընկած պատճառները: Նրանք կարող են սկսել տեսնել, թե ինչպես են այս կանոնները օգնում մարդկանց միմյանց հետ շփվել և կարող են ավելի հետևողականորեն հետևել դրանց նույնիսկ, երբ մեծահասակները չեն խնդրում Նրանց դա անել: Այս տարիքում դուք կարող եք երեխաների հետ խոսել այն մասին, թե ինչու ենք մենք «ներողություն» խնդրում, երբ վիրավորում ենք մեկին, կամ ինչու է կարևոր կիսվելը:

Կարեկցանք և հեռանկար. 3-ից 4 տարեկան երեխաները զարգացնում են կարեկցանք, բայց Նրանք կարող են ձեր օգնության կարիքը ունենալ՝ հասկանալու համար, թե երբ է մեկը տխուր կամ զայրացած, և թե ինչ կարող են անել Նրան օգնելու համար, օրինակ՝ գրկախառնվել կամ խաղալիքով կիսվել: 4-ից 5 տարեկան երեխաներն ավելի լավ են կարողանում հասկանալ ուրիշների զգացմունքները: Նրանք կարող են տեսնել մեկ ուրիշի տեսանկյունից, ինչը շատ կարևոր է սոցիալական գիտակցության խորացման համար: Գրքեր կարդալիս, պատմություններ պատմելիս կամ դերային խաղեր խաղալիս խրախուսեք Նրանց պատկերացնել իրենց ուրիշի տեղում, պատկերացնել իրենց որոշակի իրավիճակում և ասել, թե ինչ են զգում:

Համագործակցություն և կիսվելը. 3-4 տարեկան երեխաները հաճախ կարիք ունեն մեծահասակի միջամտության՝ կիսվելը և հերթով խաղալը խրախուսելու համար: 4-5 տարեկանում երեխաները սկսում են հասկանալ համագործակցության առավելությունները, ինչպիսիք են՝ ընդհանուր նպատակի համար աշխատելը կամ միասին զվարճանալը: 4-5 տարեկանում երեխաներն ավելի լավ են գիտակցում, թե ինչ է նշանակում մեկին խաղի մեջ ներգրավել և մեկին դուրս թողնել: Խոսեք երեխաների հետ այն մասին, թե ինչ կարող են զգալ, երբ մեկը մեկուսացած կամ ճնշված է:

Հասկանալ և հարգել տարբերությունները. 3-4 տարեկան երեխաները նկատում են տարբերություններ (օրինակ՝ արտաքին տեսքի, կարողությունների), բայց կարող են դեռ չհասկանալ կամ չգնահատել բազմազանությունը: Այս տարիքում ձեր աջակցությունը պետք է կենտրոնանա պարզ հասկացությունների վրա, ինչպիսիք են մարդկանց միջև նմանություններ և տարբերություններ տեսնելը: Սովորեցրեք Նրանց, որ մարդիկ սիրում

են տարբեր բաներ, և որ դա ընդունելի է: 4-ից 5 տարեկան հասակում երեխաները սկսում են հասկանալ բազմազանության հասկացությունը և կարող են սովորել գնահատել ու հարգել ուրիշների տարբերությունները: Ակտիվությունները կարող է ներառել տարբեր կերպարների մասին պատմություններ կարդալ, տարբեր մշակութային ավանդույթների նշումն ու քննարկումը:

Եթե խմբում կա փոքրամասնության մշակույթի ներկայացուցիչ երեխա (օրինակ՝ հրեա, ադրբեջանական կամ այլ), նշեք նրանց մշակույթին բնորոշ տոները (օրինակ՝ Նովրուզ Բայրամ կամ այլ) և ունեցեք տարբեր ռասաների, ազգությունների կամ տարբեր կարողությունների ավանդույթներ պատկերող նյութեր՝ տիկնիկներ, գրքեր, պաստառներ (օրինակ՝ մանկասայլակին նստած տիկնիկ):

Եթե ձեր խմբում սահմանափակ կարողություններով երեխա կա, խոսեք նրա հասակակիցների հետ այդ մասին և անկեղծորեն պատասխանեք նրանց բոլոր հարցերին:

Սոցիալական պատասխանատվություն և օգնող վարքագիծ. 3-ից 4 տարեկան երեխաները կարող է դեռ չհասկանան, թե ինչու է կարևոր ուրիշներին օգնելը, բայց դուք նախ պետք է խրախուսեք այնպիսի վարքագծեր, ինչպիսիք են խաղալիքներ հավաքելը կամ ընկերոջը հանգստացնելը: 4-ից 5 տարեկան երեխաները սկսում են հասկանալ սոցիալական պատասխանատվության և ուրիշներին օգնելու կարևորությունը: Խրախուսեք նրանց նախաձեռնություն ցուցաբերել ուրիշներին օգնելու համար, օրինակ՝ կամավոր լինել՝ օգնել մաքրման հարցում կամ օգնություն առաջարկել փոքրերին:

4 տարեկանից սկսած, դուք կարող եք երեխաներին ներգրավել նաև սահմանափակ կարողություններով իրենց հասակակիցների վերաբերյալ որոշումների կայացնելու ակտիվություններում ու նրանց տալ հետևյալ հարցերը. «Ի՞նչ ես կարծում, ե՞րբ է իրեն շատ լավ զգում: Ինչո՞ւ: Ե՞րբ է նա ամենաշատը տխուր կամ նյարդայնացած: Ի՞նչ կարող ես անել, որպեսզի նա հաճախ իրեն լավ զգա»: Ցույց տվեք երեխաներին, որ դուք գնահատում եք նրանց գաղափարները, հետևեք նրանց գաղափարներին և խրախուսեք նախաձեռնողականություն ցուցաբերել ու մասնակցել հասակակիցների աջակցությանը: Սա ոչ միայն կօգնի նրանց զարգացնել սոցիալական գիտակցությունը, այլև կսովորեցնի նրանց մտածելու և խնդիրներ լուծելու հմտություններ:

5-6

Ինչպես նշվեց ինքնագիտակցության քննարկման մեջ, 5-6 տարեկան երեխաներն ավելի ու ավելի են գիտակցում իրենց գործողությունների, խոսքերի և վարքագծի ազդեցությունը ուրիշների վրա և, հետևաբար, ավելի կարեկից են դառնում ուրիշների զգացմունքների նկատմամբ: Այս տարիքում երեխաներն ավելի գիտակից են իրենց հասակակիցների կարծիքների ու զգացմունքների նկատմամբ և հաշվի են առնում դրանք:

Խրախուսեք կարեկցանքը. օգտագործեք բազմազան բնական իրավիճակներ՝ երեխաներին օգնելու հասկանալ ուրիշների զգացմունքները և մտածելու, թե ինչպես կարող են նրանց գործողությունները ազդել հասակակիցների վրա թե՛ դրական, թե՛

բացասական կերպով: Կարող եք անդրադառնալ կարդացած բանաստեղծություններից կամ պատմություններից կերպարներին:

Ցույց տվեք, թե ինչպես կարելի է լուծել անհամաձայնությունները հանգիստ քննարկման և փոխզիջման միջոցով: Օգնեք երեխաներին հասկանալ ուրիշի տեսակետը. այս տարիքում երեխաներն արդեն կարող են պատկերացնել իրենց ուրիշի տեղում, ուստի, խոսեք այն մասին, թե ինչպես կարող է զգալ հասակակիցը, եթե նրան մեկուսացնեն, չխաղան կամ խաղալիքներով չկիսվեն նրա հետ: «Ինչպե՞ս կզգայիր, եթե դա պատահեր քեզ հետ»:

Միշտ նկատեք և գնահատեք նրանց դրական վարքագիծը, ինչպիսիք են՝ կիսվելը, կարեկցանք ցուցաբերելը և հոգատարությունը:

Աղյուսակ 7. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

4. Ենթանպատակ՝ սոցիալական իրազեկություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
4.1. Ուրիշների հոյգերի ընկալում և ընթողում	Մեծահասակների օգնությամբ նրանք սկսում են տեսնել ու անվանել ուրիշների պարզ հոյգերը:	- Երեխաները սկսում են ավելի լավ հասկանալ ուրիշների զգացմունքները: - Ցանկություն է առաջանում՝ հաշվի առնել ուրիշների զգացմունքներն ու կարիքները: - Հիշեցնելիս՝ նրանք դիտարկում են միմյանց դեմքերը և հասկանում զգացմունքները:	- Հասկանում են ուրիշների հոյգերը: - Հաշվի են առնում ուրիշների զգացմունքներն ու կարիքները, օրինակ՝ խաղի ընթացքում նկատում են ընկերոջ ծանծրայթը և արձագանքում դրան:
4.2. Հասկանալ ու հարգել տարբերությունները	Տարբերությունները հասկանալու համար նրանց անհրաժեշտ է մեծահասակի օգնությունը:	- Նկատում են տարբերություններ, բայց կարող են դեռ չհասկանալ կամ չգնահատել բազմազանությունը: 4 տարեկանից նրանք սկսում են հասկանալ բազմազանության հասկացությունը:	Սկսում են գնահատել և հարգել ուրիշների տարբերությունները:
4.3. Սոցիալական պատասխանատվություն և կանոններ	- Սկսում են դիտարկել ուրիշների վարքագիծը և կազմել ընդհանուր տպավորություններ ուրիշների մասին: - Հաճախ անտեսում են կանոնները և սկսում է մեծահասակի օգնությամբ ենթարկվել դրանց:	4 տարեկանից նրանք սկսում են հասկանալ սոցիալական պատասխանատվության և ուրիշներին օգնելու կարևորությունը: - Պաշտպանում են արդարությունը: - Նկատում են կանոնները և որոշ չափով սկսում են հետևել դրանց՝ կրկին մեծահասակի օգնությամբ:	- Արտահայտում են կարեկցանք, օգնում ուրիշներին: - Ունեն արդարության զգացում: - Հաճախ հետևում են կանոններին ու կարգուկանոնին ինքնուրույն և առանց որևէ մեկի օգնությամբ:

4.4. Հասկանալ ուրիշի տեսակետը	Ունեն մեծահասակի օգնության կարիքը՝ հասկանալու համար, թե ինչ է զգում, մտածում, տեսնում և գիտի մեկ ուրիշը:	Սկսում են հասկանալ, թե ինչ է զգում, մտածում, տեսնում և գիտի մեկ ուրիշը:	- Կարող են պատկերացնել իրենց ուրիշի տեղում: - Ավելի լավ են հասկանում, թե ինչ են զգում, ինչ են մտածում, ինչ են տեսնում, ինչ գիտեն:
4.5. Սոցիալական պատճառահետևանքայնություն	Մեծահասակի օգնությամբ հասկանում են հույզերի և գործողությունների միջև պատճառահետևանքային կապերը:	4 տարեկանից սկսած հասկանում են իրենց գործողությունների, խոսքերի և զգացմունքների ազդեցությունը ուրիշների վրա:	Գիտակցում են իրենց գործողությունների, խոսքերի և զգացմունքների ազդեցությունը ուրիշների վրա:

ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ

Ինքնակարգավորում

Ինչպես գիտենք, ինքնակարգավորումը ունակություն է, որն օգնում է մեզ կառավարել մեր հույզերը, վարքագիծն ու ազդակները: Այն ներառում է այնպիսի ունակություններ ինչպիսիք են համբերատար սպասելը, հիասթափության հետ գործ ունենալը, կանոններին հետևելը և ազդակները վերահսկելը: Այն նաև ներառում է պլանավորման ունակությունների ուսուցումը, որպեսզի երեխաները կարողանան ավելի լավ կառավարել իրենց ուշադրությունը:

2-3

Երկու կամ երեք տարեկան երեխաների մոտ ուղեղի այն հատվածները, որոնք պատասխանատու են ազդակների և հույզերի կառավարման համար, դեռևս լիովին զարգացած չեն: Նրանք կարող են սկսել լաց լինել և նետել փազլի կտորները, եթե չկարողանան մեկ կտորը դնել ճիշտ տեղում, քանի որ դեռ չեն տիրապետել իրենց հիասթափության հույզերի կառավարմանը: Նրանց համար դժվար է մի քանի րոպե սպասել, նրանք անմիջապես ձեռքը մեկնում են ցանկալի քաղցրավենիքը, նույնիսկ երբ դուք նրանց ասել եք սպասել, քանի որ նրանք դեռևս չունեն ազդակների ճիշտ վերահսկողություն: Այնպես որ, համբերատար եղեք և իրատես նրանց կարողությունների հարցում:

Միշտ գնահատեք և գովաբանեք երեխային, երբ նա համբերատար է և սպասում է իր հերթին, կամ, երբ նա հարցեր է տալիս, օրինակ՝ «Կարո՞ղ եմ ինչ-որ բան վերցնել»:

Մինչև նա սպասում է, ներգրավեք նրան պարզ խաղի մեջ, օրինակ՝ հաշվել, կարճ զվարճալի ոտանավոր կամ երգ:

3 տարեկան երեխաների համար համբերատարության և ինքնատիրապետման օրինակ հանդիսացեք:

- «Չեմ կարողանում սպասել, բայց ստիպված կլինեմ սպասել»:
- «Շատ քաղցած եմ, բայց նախ պետք է ձեռքերս լվանամ»:

Մշակեք հստակ և հաստատուն կանոններ և օրվա ապրելակարգեր. 2-3 տարեկան երեխաների հետ բավական է համաձայնության գալ երկու կամ երեք կանոնների շուրջ: Կարևոր է, որ կանոնը ձևակերպվի դրական, և ոչ թե բացասական ձևով, օրինակ՝ «Մենք գրքեր ենք կարդում» և ոչ թե՝ «Գրքերը պատռել չի կարելի»: Կանոններ մշակելիս հիշեք, որ դրանք պետք է տեսողականորեն ցուցադրվեն, պարզ և կոնկրետ լինեն, օրինակ՝ «Մենք լսում ենք ուրիշներին»: Կանոնները պետք է սովորեցվեն համակարգված: Ներկայացրեք կանոնները ուսումնական տարվա սկզբին կամ երբ մշակվում են նորերը: Հաճախ կրկնեք դրանք և աստիճանաբար նվազեցրեք կրկնությունները: Եթե տեսնեք, որ երեխաները հետևում են կանոններին, մտածեք նոր կանոնի մասին, որը անհրաժեշտ է կոնկրետ խմբի համար:

Երեխաներից տեմպի և ուղղության փոփոխություն պահանջող բազմազան շարժողական ակտիվությունները օգնում են նրանց ծախսել և վերականգնել էներգիան, ինչպես նաև սովորել վերահսկել իրենց մարմինը, հույզերը և վարքը:

3-5

Երեքից չորս տարեկան երեխաները դեռևս մեծապես կախված են մեծահասակների աջակցությունից՝ իրենց հույզերն ու վարքագիծը կառավարելու համար: Նրանք դեռևս լիովին չեն հասկանում իրենց գործողությունների հնարավոր հետևանքները: Երեքից չորս տարեկան երեխաները սկսում են ճանաչել հիմնական հույզերը, ինչպիսիք են երջանկությունը, տխրությունը, զայրույթը և վախը, բայց նրանք կարող են դժվարանալ դրանք ճիշտ անվանել կամ հասկանալ դրանց պատճառները: Այդ հույզերի ճանաչումը և դրանց վրա կենտրոնանալը կարող է օգնել երեխաներին կարգավորել իրենց հույզերը: Ազդակների վերահսկման համար կրկին առաջարկեք շարժողական ակտիվություններ, որտեղ նրանք պետք է վերահսկեն տեմպը և ուղղությունը, ակտիվություններ, որտեղ նրանք պետք է սպասեն միմյանց: Բերեք ազդակները վերահսկելու օրինակ. «Ես ուզում եմ դուրս գալ, բայց նախ պետք է այս խաղալիքները հավաքեմ»:

Չորսից հինգ տարեկան հասակում երեխաներն ավելի լավ են հասկանում զգացմունքների ավելի լայն շրջանակ և կարող են սկսել հասկանալ ավելի բարդ զգացմունքներ, ինչպիսիք են հիասթափությունը կամ նախանձը: Նրանք ունեն ավելի զարգացած ճանաչողական ունակություններ և պատճառահետևանքային կապերի ավելի լավ ընկալում: Նրանք սկսում են ավելի շատ ինքնատիրապետում ցուցաբերել և կարող են հետևել պարզ կանոնների՝ մեծահասակների ավելի քիչ միջամտությամբ:

Ինչպես նշվեց, 4-ից 5 տարեկան երեխաներն ավելի հակված են սովորել բացասական հույզերը հաղթահարելու ռազմավարություններ, ինչպիսիք են խորը շնչառությունը (ներշնչել մինչև 4 հաշվելով, արտաշնչել մինչև 7 հաշվելով) և խոսել իրենց զգացմունքների մասին: Այս տարիքում նրանք ավելի հեշտությամբ կկարողանան սովորել «Կրիայի տեխնիկան»

ինքնակարգավորման համար: Անպայման նշեք նրանց նմանապես փորձերը, օրինակ՝ «Լուկա, տեսնում եմ, թե ինչպես զսպեցիր քեզ և օգտագործեցիր «Կրիստի տեխնիկան»՝ զայրույթի կառավարելու համար»:

Այս տարիքի երեխաների մոտ դուք կարող եք խրախուսել հետաձգված բավարարվածությունը, օրինակ՝ «Մենք հենց հիմա կարող ենք դուրս գալ բակ, բայց եթե դուք օգնեք ինձ նախ սենյակը մաքրել, իսկ հետո բակում կարող ենք ավելի երկար մնալ»:

Խրախուսեք երեխաների պլանավորման հմտությունները. խնդրեք նրանց մտածել, թե ինչ է իրենց պետք խաղալու համար: Օրինակ, եթե երեխան ասում է, որ ուզում է խաղալ ավազի վրա զգայական սեղանի մոտ, տվեք հարցեր, որոնք կօգնեն նրան պլանավորել. «Ի՞նչես ուզում օգտագործել: Կարո՞ղ ես ինքդ վերցնել»: Բարձրաձայնեք, թե ինչպես եք դուք պլանավորում. «Այս սեղանի շուրջ երեք երեխա կա, ես պետք է վերցնեմ երեք աշխատանքային խալաթ, երեք վրձին և երեք նկարչական բաժակ»:

Այս տարիքում երեխաներն ավելի լավ են վերահսկում իրենց հույզերը, բայց նրանք դեռևս կարիք ունեն մեծահասակների աջակցությանը: Նրանք ավելի ու ավելի են կարողանում բառերով հաղթահարել հիասթափությունն ու զայրույթը, ինչը նվազեցնում է ձեռնակռիվների քանակը, չնայած պոռթկումները դեռ կարող են տեղի ունենալ, հատկապես դժվար իրավիճակներում:

5-6

Հինգ կամ վեց տարեկանում երեխաներն ավելի ու ավելի են կարողանում.

- Խաղի կամ զրույցի ժամանակ համբերատար սպասել:
- Հետևել պարզ հրահանգներին և ապրելակարգին (օրինակ՝ խաղալիքները հավաքել):
- Չգացմունքները արտահայտել բառերով, և ոչ թե ֆիզիկական ռեակցիաներով (օրինակ՝ ապտակ):
- Որոշակի հաջողությամբ կառավարել հիասթափությունը կամ դժվարությունները, չնայած երբեմն կարող են տեղի ունենալ հուզական պոռթկումներ:

Չնայած, այս հմտությունները մշտական ամրապնդման կարիք ունեն, ուստի.

երեխաներին հաճախ ցույց տվեք, թե **ինչպես եք պահպանում հանգստություն**, երբ հիասթափված եք: Երեխաները սովորում են՝ դիտելով մեծահասակներին:

Սահմանեք և հետևողականորեն երեխաներից պահանջեք հետևել **կանոններին և ապրելակարգին**. «Սպասեք ձեր հերթին» կամ «Թողեք ձեր ընկերը ավարտի խոսելը» և այլն:

Խրախուսեք երեխաներին խնդիրների ժամանակ մտածել լուծումների մասին, և ոչ թե գործել ներքին մղումով: Օգնեք երեխաներին անվանել իրենց զգացմունքները («Տեսնում եմ, որ դու զայրացած ես») և առաջարկեք դրանք կառավարելու ռազմավարություններ:

Օգնեք զարգացնել համբերատարության ունակություններ. զբաղվեք սպասելու կարիք պահանջող գործունեությամբ, օրինակ՝ խաղացեք սեղանի խաղեր կամ հերթով խոսեք. «Գիտեմ, որ դու հուզված ես, բայց մենք պետք է սպասենք քո հերթին: Եկ, մինչ սպասում եմք, հաշվենք մինչև տասը»:

Օգնեք կառավարել հիասթափությունը. երբ երեխան նեղված է որևէ փալզ լուծել չկարողանալու պատճառով, կարող եք ասել. «Հիասթափվելը նորմալ է: Եկ, խորը շունչ քաշենք և կրկին փորձենք, կամ օգնություն խնդրենք»:

Ապրելակարգերի պահպանում. խաղալուց հետո երեխային հիշեցրեք, որ խաղալիքները դասավորի. «Նախ մենք պետք է խաղալիքները դասավորենք, հետո դուրս գանք: Կարո՞ղ ես օգնել ինձ դրանում»:

Օգնեք երեխաներին **մտածել և պլանավորել ակտիվությունները.** «Դու և Նիկան պատրաստվում եք նկարել: Լավ, մտածեք, թե ինչ նյութեր են ձեզ անհրաժեշտ և որքան»:

Այս վարքագծերի խրախուսումը օգնում է երեխաներին ամրապնդել ինքնակարգավորման հմտությունները, ինչը հիմք է դնում հուզական և վարքային վերահսկողության համար:

Աղյուսակ 8. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

5. Ենթանպատակ՝ ինքնակարգավորում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
5.1. Զգացմունքների կարգավորում	- Հաճախակի են լինում ուժեղ հուզական դրսևորումներ: - Մեծահասակի ակտիվ օգնության կարիքն ունեն զգացմունքները, մասնավորապես՝ զայրույթը և հիասթափությունը կարգավորելու հարցում:	Սկսում են հաղթահարել հույզերը պարզ իրավիճակներում, չնայած նրանք դեռ մեծահասակների կողմից խրախուսանքի և մոդելավորման կարիքն ունեն:	Հաճախ կարողանում են անվանել հույզերը և օգտագործել կարգավորման ռազմավարություններ:
5.2. Համբերություն և ազդակների վերահսկողություն	Երեխաները իրենց պահում են չմտածված: Նրանք մեծահասակի աջակցության կարիքն ունեն՝ ազդակները վերահսկելու համար:	Սկսում են համբերատարություն ցուցաբերել, հատկապես, երբ մոտիվացիան բարձր է կամ նրանք դրական օրինակ են ստանում մեծահասակից:	- Ավելի լավ են կարողանում համբերատար սպասել և վերահսկել իրենց ցանկություններն ու ազդակները: - Խաղի ժամանակ կարող են սպասել իրենց հերթին:

5.3. Պլանավորման ունակություն	• Պլանավորումն ինքնաբերական է: • Պլանավորման հարցում մեծահասակի օգնության կարիքն ունեն:	• Ցուցաբերում են կարճաժամկետ նպատակների հետ կապված պլանավորման ունակություններ: • Դեռևս ինքնաբերական են և չունեն նպատակասլաց ու հետևողական քայլեր: Օրինակ՝ խաղից առաջ համապատասխան իրեր և առարկաներ պատրաստելիս, նրանք դեռևս մեծահասակի հուշումների կարիքն ունեն:	• Երեխաները ավելի լավ են օգտագործում պլանավորման ունակությունները, հատկապես, երբ որոշակի գործողություններ պահանջում են նախնական որոշումներ: • Կարող են կազմել պարզ ծրագրեր, և գործողությունները հետևողական են: • Ծրագրերը հաճախ բնավոր են ձևակերպվում, օրինակ՝ «Սկզբում դեռ սա պետք է անեմ, հետո՝ այն»:

Կոնֆլիկտների կառավարում

Կոնֆլիկտների կառավարման ունակությունները խթանելու համար կարևոր է նաև զարգացնել խնդիրներ լուծելու ունակությունները, այդ իսկ պատճառով դաստիարակները հաճախ միաժամանակ ընտրում են այս երկու ենթանպատակները: Խնդիրներ լուծելու ունակությունը ենթադրում է տարբեր դժվարություններ և առաջադրանքներ լուծելու ունակություն (օրինակ՝ ինչպես աթոռը տեղավորենք նեղ միջանցքում), իսկ կոնֆլիկտների կառավարումը՝ ուրիշների հետ հարաբերություններում առաջացող դժվարությունները լուծելու ունակություն է, որը, ճանաչողական ունակությունների հետ մեկտեղ (ինչպես գտնել լուծում) պահանջում է նաև սոցիալական հմտություններ (ինչու պետք է հասկանանք ուրիշներին և ինչու պետք է գնահատենք ուրիշների հետ հարաբերությունները):

Եթե նկատում եք, որ երեխան ավելի հաճախ է կծում, հրում կամ հարվածում ուրիշներին, մի կենտրոնացեք միայն այդ վարքագծի, այլ մտածեք նաև դրա պատճառների մասին: Այդ երեխաներին անհրաժեշտ է ձեր աջակցությունն ու պաշտպանությունը, և ոչ թե ձեր հանդիմանությունը: Նրանք կարող են հոգնած, քաղցած, զայրացած, հիասթափված կամ ճնշված լինել: Նրանց կարող է անհրաժեշտ լինել սթրեսից ազատվել, հանգստացնել, սահմաններ դնել և, ամենակարևորը, ավելի շատ ժամանակ ու հետևողականություն՝ սովորել վերահսկել սեփական ազդակներն ու հույզերը: Հաճախ եղեք երեխաների կողքին, սովորեցրեք հանգստացնող տեխնիկա՝ խորը շնչառություն, մինչև հինգը հաշվել: Նշեք և գնահատեք հույզերն ու ազդակները վերահսկելու նրանց բոլոր ջանքերը և հանգստության, աջակցության ու սիրո օրինակ հանդիսացեք:

Երկու-երեք տարեկան երեխաների հետ կոնֆլիկտների կառավարումը տարբերվում է ավելի մեծ երեխաների հետ կոնֆլիկտների կառավարումից, որտեղ դուք ավելի շատ ժամանակ եք ծախսում նրանց գաղափարները լսելու և լուծում գտնելու վրա:

Երկու տարեկան երեխաները դեռ չեն հասկանում, որ ուրիշի խաղալիքը վերցնելը կարող է մեկ այլ երեխայի վշտացնել կամ զայրացնել, բայց երեք տարեկանում նրանք սկսում են հասկանալ ուրիշների տեսակետն ու զգացմունքները:

3 տարեկան երեխաներն արդեն այնքան են զարգացրել իրենց լեզվական ունակությունները, որ կարող են ավելի արդյունավետորեն շփվել հասակակիցների հետ, քան կարող էին 2 տարեկանում: 3 տարեկան երեխայի համար «ընկերը» այն մարդն է, որի հետ նա ներկայումս խաղում են, մեկը, ով ունի հետաքրքիր խաղալիք կամ գաղափարներ: Ահա թե ինչու նրանք հաճախ կոնֆլիկտի ժամանակ ասում են. «Դու այլևս իմ ընկերը չես»: Խմբային խաղերի ավելի մեծ փորձ ունեցող երեխաները ավելի լավ սոցիալական հմտություններ ունեն:

Այս տարիքում երեխաները ամենաշատն են վիճում ունեցվածքի համար: Այնպիսի ռազմավարություններ, ինչպիսիք են՝ «Չիջիր, նա էլ է մեղք», «Ոչինչ, եթե նա վերցնի քո մեքենան, կխաղա դրանով ու կվերադարձնի քեզ», «Տուր նրան, դու լավ տղա ես» կամ «Տուր նրան, դու արդեն խաղացել ես դրանով», «Տես, թե ինչպես ես վիրավորել Նուցային», կարող են անմիջապես աշխատել, բայց դրանք երեխաներին չեն սովորեցնում կոնֆլիկտները լուծելու ճիշտ եղանակ: Նման պահանջները անմիջական ազդեցություն են ունենում, քանի որ երեխան չի կարող դիմադրել մեծահասակին, բայց նա չի կարող հասկանալ իրավիճակը, չի կարող սովորել վերահսկել իր ազդակներն ու հույզերը, ինչպես նաև պաշտպանել իրեն ու իր դիրքորոշումները, նա միայն սովորում է անվերապահ հնազանդությանը և միաժամանակ բացասական վերաբերմունք է ձևավորվում այն երեխայի նկատմամբ, ում ստիպված է ինչ-որ բան տալ իր կամքին հակառակ: Մեր խնդիրն է աստիճանաբար սովորեցնել երեխաներին վերահսկել իրենց ազդակներն ու հույզերը, սոցիալապես ընդունելի վարքագիծը, զարգացնել ինքնավստահություն և արդարության զգացում:

BOX: Ասերտիվություն՝ սեփական ցանկությունները, զգացմունքները, կարիքները արտահայտելու և սեփական իրավունքները պաշտպանելու ունակություն՝ հաշվի առնելով ուրիշների զգացմունքները և չխախտելով նրանց իրավունքները:

Դուք տեսնում եք, որ Սաբան, ով շատ հաճախ սովորություն ունի խլելու ուրիշների խաղալիքները, մոտեցել է մեկ այլ երեխայի և պատրաստվում է խլել նրա խաղալիքը: Այդ պահին դուք կանգնում եք նրանց միջև և հարցնում Սաբային. «Ուզու՞մ ես խնդրել Լևանին, որ թույլ տա քեզ ավտոբուսով խաղալ»: Եթե Սաբան ասում է. «Այո», բայց Լևանը հրաժարվում է, դուք ասում եք. «Լևանը հիմա դրանով է խաղում, արի, դու ուրիշ բան ընտրիր»: Եթե սենյակում մեկ այլ ավտոբուս ունեք, մատնացույց արեք այդ ➡

ավտոբուսը: Երբեմն այս մեթոդը շատ լավ է աշխատում, և դուք պետք է հետևողական լինեք այս ուղղությամբ: Երբեմն երեխան կարող է դիմադրել ու նյարդայնանալ, այդ դեպքում դուք ձեր ձեռքով կանխում եք խաղալիքը ուրիշից խլելու նրա փորձը և ասում. «Սաքա, ես թույլ չեմ տա, որ դու Լևանիի ավտոբուսը խլես: Կարող ես խաղալ այդ ավտոբուսով, երբ Լևանը ավարտի խաղալը»: Այն դեպքում էլ, եթե երեխան լաց է լինում ու դժգոհում, կնկատե՞՞նք նա գոհ է, որ կանխեցիք նրա այդպիսի վարմունքը, ժամանակի ընթացքում կտեսնեք, որ նա կգտնի ավելի լավ եղանակ, կհետևի ուրիշի խաղին, կընդօրինակի նրան և ինքն էլ կսկսի խաղ խաղալ: Անհրաժեշտ է նաև Լևանին ասել, որ երբ նա ավարտի խաղալը, պետք է գնա Սաքայի մոտ և ասի, որ ինքն արդեն ավարտել է ավտոբուսով խաղալը, և հիմա Սաքան կարող է խաղալ: Նույնիսկ եթե Սաքան արդեն զբաղված է ինչ-որ այլ բանով, մենք պետք է խնդրենք Լևանին խաղալիքը տալ Սաքային, քանի որ Լևանը պետք է զարգացնի նաև կիսվելու պատասխանատվությունը:

Մենք պետք է հիշենք, որ այս ունակությունների զարգացումը պահանջում է ժամանակ և համեմատաբար երկար, հետևողական ջանքեր:

Ասերտիվության ուսուցում

Ձեր հետևողականությունը կօգնի նույնիսկ այն երեխաներին, ովքեր հեշտությամբ զիջում են խաղալիքներն ու հեշտ թիրախ են:

Մի օր Դավին տեսավ, որ Քեթոն Թոմասից, ով սովորաբար խաղալիքներն առանց խոսքի զիջում էր, խաղալիքը խլեց՝ մինչև ինքը կհասցներ միջամտել: Դավին նկատեց, որ Թոմասը նյարդայնանում է: Դավին Թոմասին ասաց. «Եթե ուզում ես խաղալիք ունենալ, վերցրու այն ու Քեթոյին ասա. «Ո՛չ, ես սրանով եմ խաղում»»: Նույն օրը Դավին ևս երկու անգամ հիշեցրեց Թոմասին օգտագործել այս արտահայտությունը, երբ մյուս երեխաները փորձեցին նրանից խլել խաղալիքը: Հաջորդ շաբաթ Թոմասի մայրը Դավին պատմեց, որ լսել է, թե ինչպես է Թոմասը լուռ, ամաչելով, կրկնում ու յուրացնում հետևյալ արտահայտությունը. «Ո՛չ, ես սրանով եմ խաղում»:

3-5

Երեքից չորս տարեկան հասակում խաղալիքների պատճառով կոնֆլիկտներն ավելի հաճախ է առաջանան: Երեխաները մեծահասակներից ավելի շատ աջակցության կարիք ունեն այս իրավիճակները հաղթահարելու, կիսվելու և հաջորդականության տարրական ունակություններն ամրապնդելու համար: Չորսից հինգ տարեկան հասակում երեխաները սկսում են լուծել կոնֆլիկտները մեծահասակների ավելի քիչ միջամտությամբ: Նրանք ավելի ու ավելի շատ են օգտագործում բառեր՝ իրենց զգացմունքներն ու կարիքները արտահայտելու, բանակցելու համար, օրինակ՝ «Կարո՞ղ եմ այս խաղալիքով խաղալ քեզանից հետո»:

Երբ ձեր նպատակն է օգնել երեխաներին կառավարել կոնֆլիկտները, օգտագործեք երեխաների միջև առաջացող բնական կոնֆլիկտային իրավիճակները՝ սոցիալական ու հուզական հմտություններ սովորեցնելու համար: Օգնելով նրանց հաղթահարել կոնֆլիկտային իրավիճակները՝ դուք նրանց նաև կօգնեք լուծել կոնֆլիկտը և այդ ընթացքում կսովորեցնեք կարևոր հմտություններ:

Երբ օգնում եք երեխաներին լուծել կոնֆլիկտը, դուք նրանց սովորեցնում եք.

- հասկանալ սեփական և ուրիշների զգացմունքները
- իրենց և ուրիշների տեսակետները
- խորհրդածել
- վերահսկել ազդակները
- գտնել լուծում,
- և պահպանել համագործակցությունը:

Չենց 3-5 տարեկանում են երեխաները սովորում զարգացնել այս հմտությունները, և ձեր դերը այս գործընթացին աջակցելու գործում չափազանց կարևոր է: 3-4 տարեկան երեխաները երբեմն կարող են օգտագործել 2-3 տարեկանների համար ենթաբաժնում նկարագրված կոնֆլիկտների լուծման միջոցները, բայց մեծանալուն զուգընթաց ձեր խնդիրն է օգնել երեխաներին գտնել կոնֆլիկտները լուծելու մտածված եղանակներ:

Երբ որոշում եք աջակցել երեխաներին կոնֆլիկտների լուծման գործում.

- **Միջադեպը քննարկելիս պահպանեք հանգստություն և զսպվածություն** - անհրաժեշտության դեպքում խրախուսեք երկու կողմերին էլ հանգստանալ, խորը շունչ քաշել և խոսելուց առաջ հաշվել մինչև հինգը: Դրական վարքագծի դրսևորման օրինակ ծառայեք երեխաների համար և օգտագործեք մեղմ, հանգստացնող տոն: Սա կօգնի երեխաներին կարգավորել իրենց ազդակներն ու հույզերը:
- **Օգտագործեք տարիքին համապատասխան, պարզ, հեշտ հասկանալի լեզու** - քանի որ նրանց հույզերը սրվում են կոնֆլիկտի ժամանակ, պարզ գրույցը կարող է օգնել նրանց կարգավորել իրենց հույզերը:
- **Տեղի ունեցածը քննարկելիս եղեք չեզոք** - ձեր խնդիրը կոնֆլիկտը լուծելը չէ այնպես, ինչպես դուք արդար կհամարեք, ձեր խնդիրն է օգնել երկու երեխաներին էլ վերահսկել իրենց ազդակներն ու հույզերը և գտնել կոնֆլիկտը լուծելու ուղիներ:
- **Խրախուսեք երեխաներին բանավոր արտահայտել իրենց զգացմունքները** - խրախուսեք նրանց այդ պահին նախադասությունները սկսել «ես» բառով, որպեսզի օգնեք նրանց հասկանալ, թե ինչ են զգում:
- **Օգնեք երեխաներին հասկանալ և ճանաչել միմյանց զգացմունքները** - խրախուսեք նրանց մտածել այն մասին, թե ինչպես կարող են իրենց գործողություններն ազդել ուրիշների վրա:
- **Ուշադիր լսեք, թե ինչ է ասում յուրաքանչյուր երեխա, ապա կրկնեք նրանց ասածը** - այս տեսակի վերաձևակերպումը շատ կարևոր է: Սա օգնում է երեխաներին հասկանալ,

թե ով ինչ է ասում, ինչպես նաև օգնում է նրանց տեսնել, որ դուք լսում և ընդունում եք նրանց:

- **Խրախուսեք խոսելիս հերթով խոսելը** - սա օգնում է երեխաներին սովորել համբերատար լինել և հարգել ուրիշների տեսակետները: Կարող եք օգտագործել բանակցային փայտիկ կամ գլխարկ: Խոսողը նա է, ով բռնել է փայտիկը կամ կրում է գլխարկը:
- **Օգնեք երեխաներին գտնել կոնֆլիկտը լուծելու ուղիներ** - խրախուսեք նրանց միասին մտածել հնարավոր լուծումների մասին: Սկզբում նրանց համար դժվար կլինի դա անել և կարող են լուծում ընտրել ձեր առաջարկած տարբերակներից: Երբեմն լուծում գտնելը կարող է շատ ժամանակատար լինել, և դուք կարող եք օգտագործել պտտվող նետ կամ նմանատիպ մի բան. «Ում կողմում էլ որ նետը կանգնի, նրա հերթն է», բայց գլխավորն այն է, որ երեխաները աստիճանաբար սովորեն սեփական կարծիքն արտահայտելու և հիմնախնդիրը լուծելու ուղիներ որոնել:
- **Գնահատեք և ճանաչեք կոնֆլիկտը լուծելու դրական փորձերը** - ամրապնդեք այն գաղափարը, որ լուծումներ գտնելու համար համատեղ աշխատելը արժեքավոր ունակություն է:

Ներդիրներ

Կոնֆլիկտների լուծում

Սցենար՝ Խաղալիքի կիսում

4-ամյա Մարին խաղում է գնացք խաղալիքով, Լիկան նույնպես ուզում է խաղալ, բայց Մարին չի ուզում կիսվել: Լիկան ձեռքը մեկնում է գնացքին, Մարին գոռում է. «Ո՛չ, իմն է: Ես խաղում եմ»:

Դաստիարակը նկատում է կոնֆլիկտն ու մոտենում է երեխաներին:

- «Տեսնում եմ, որ կռվում ես: Մարի, կարող եմ ասել, որ քեզ շատ է դուր գալիս գնացքով խաղալը: Լիկա, դու էլ շատ ես ուզում խաղալ դրանով, այնպես չէ՞: Բայց հիմա Մարին է խաղում, ի՞նչ անենք: Ինչպե՞ս կարող ենք լուծում գտնել»:
- «Լիկան պետք է մեկ այլ գնացք վերցնի», - ասում է Մարին:
- «Լիկա, Մարին կարծում է, որ դու պետք է մեկ այլ գնացք վերցնես, ի՞նչ ես մտածում այդ մասին»:
- «Ես մեկ այլ գնացք չեմ ուզում, ես դա եմ ուզում», - ասում է Մարին:
- «Մարի, Լիկան չի ուզում մեկ այլ գնացք վերցնել, նա ուզում է խաղալ այդ գնացքով», - ասում է դաստիարակը:
- «Ես խաղում եմ», - ասում է Մարին:
- «Լիկա, Մարին հիմա խաղում է այդ խաղալիքով: Կարող ես երկրորդ գնացքով խաղալ, եթե չես ուզում, ապա պետք է սպասես»:
- Լիկան որոշեց սպասել:
- «Մարինն ասա, որ խաղալիքը քեզ տա, երբ խաղը կավարտի», - ասում է դաստիարակը:
- «Մարի, կզիջե՞ս, երբ խաղալն ավարտես», - հարցնում է Լիկան:
- «Լավ, ես մի փոքր էլ կխաղամ, հետո քեզ կտամ», - ասում է Մարին:

- «Հիանալի լուծում է, Մարի և Լիկա, լավ է, որ համաձայնեցիք: Լիկա, մինչև այդ կարող ես խաղալ խորանարդիկներով կամ նկարել»:

Մի քանի րոպե անց Մարին կամավոր կերպով գնացքը հանձնում է Լիկային: Օրվա վերջում դաստիարակը երկու աղջիկներին էլ ասում է.

- «Մարի և Լիկա, այսօր լավ էր, որ լուծում գտնելու համար միասին քննարկեցինք: Մարի, նկատեցի, թե ինչպես խաղալիք Լիկային տվեցիր, երբ խաղն ավարտեցիր: Լիկա, տեսա, թե ինչպես էիր զվարճանում խորանարդիկներով, մինչ Մարին սպասում էիր: Ուրախ եմ, որ կարողացաք համաձայնության գալ»:

Այս դեպքում կոնֆլիկտի լուծման գործընթացը ներառում է զգացմունքների ճանաչում, հաղորդակցության խրախուսում, խնդիրներ լուծելու հմտությունների ուսուցում և դրական վարքի ամրապնդում: Դաստիարակի նպատակն է օգնել երեխաներին գտնել լուծում, որը թույլ կտա երկուսին էլ բավարարվածություն զգալ և վայելել խաղը:

Սցենար՝ Սահանքով սահել

Մասնակիցներ՝ 4-ամյա Իրակլի և 5-ամյա Սոփո

Իրակլին անհամբեր սպասում է սահանքով սահելու իր հերթին: Սոփոն, որն ավելի մեծ է, արդեն սահել է, բայց նա նորից ուզում է արագ սահել: Սոփոն կանգնում է Իրակլից առաջ, իսկ զայրացած Իրակլին ասում է. «Իմ հերթն է»:

Կոնֆլիկտի լուծման փուլերը.

1. Դիտարկում. դաստիարակը նկատում է իրավիճակը և մոտենում երեխաներին:
2. Զգացմունքների կառավարում. «Կարծես թե այստեղ խնդիր կա: Իրակլի, դու սպասում էիր քո հերթին, այնպես չէ՞: Սոփի, ուզո՞ւմ ես նորից սահել»:
3. Զգացմունքների ճանաչում. «Իրակլի, տեսնում եմ՝ զայրացած ես, որ Սոփոն քեզանից առաջ անցավ»:
4. «Ես իսկապես ուզում եմ նորից արագ սահել, դա հիանալի է», - ասում է Սոփոն:
5. Բացատրություն. «Սոփո, տեսնում եմ, որ դու շատ ես սիրում սահել, բայց հերթը պահպանելը կարևոր է բոլորի համար»: Իրակլին համբերատար սպասում է իր հերթին:
6. Առաջարկ լուծում մտածելու համար. «Ինչպե՞ս պետք է բոլորը հերթ պահեն»:
7. Խնդրի լուծում. «Սոփին պե՞տք է սպասի ինձ, հետո սահի», - ասում է Իրակլին: Սոփոն համաձայնվում է. «Լավ, կարող եմ սպասել Իրակլիին, իսկ հետո նորից իմ հերթը կլինի»:
8. Համագործակցության գնահատում. «Հիանալի է, Իրակլի և Սոփո: Դուք երկուսդ էլ գտել եք մի լուծում, որը բոլորի համար արդար է»:
9. Իրակլին սահանքով սահում է, Սոփոն համբերատար սպասում է իր հերթին: Իրակլիի սահելուց հետո, Սոփոն ուրախությամբ բարձրանում է սահանքի վրա:

Այս դեպքում կոնֆլիկտի լուծման գործընթացը ներառում է հույզերի քննարկում, հերթում սպասելու կարևորության ուսուցում, խնդիրների լուծման խրախուսում և դրական վարքի ամրապնդում:

Ակնհայտ է, որ ինչպես վաղ մանկության տարիներին, այս տարիքում նույնպես երեխաների միջև կոնֆլիկտային իրավիճակները հաճախ են հանդիպում: Այս տարիքում դուք պետք է հետևողականորեն օգտագործեք վերը թվարկված բոլոր ռազմավարությունները, ինչպես նաև հաշվի առնեք, որ այժմ երեխաները մտածողության ու բանակցային ավելի շատ ունակություններ ունեն: Հետևաբար, դաստիարակը, որը օգնում է երեխաներին լուծել կոնֆլիկտները և սահմանում է կոնֆլիկտների կառավարման նպատակը, պետք է խթանի լուծման որոնումը՝ մտածելու և համագործակցության ունակությունները ամրապնդելու միջոցով: Ստորև բերված օրինակը նկարագրում է նման իրավիճակ:

Իրավիճակ. 5 - ամյա Միան ու 6-ամյա Լևանը միասին խաղում են խաղահրապարակում: Միան խորանարդիկներով կառուցում է, իսկ Լևանը ցանկանում է միանալ նրան ու առաջարկում է այլ մարդուկներով խաղ: Միան ասում է. «Ես ուզում եմ կառուցել իմ շենքը, չեմ ուզում խաղալ մարդուկներով խաղը»: Լևանը պահանջում է մարդուկներով խաղը:

Երեխաներին դիտարկող դաստիարակը նկատում է իրավիճակը, մոտենում է երեխաներին ու ասում. «Ինչպես երևում է, դուք ուզում եք խաղալ տարբեր խաղեր: Միա, քեզ հաճույք է պատճառում խորանարդիկներով կառուցելը: Լևան, դու ուզում ես խաղալ մարդուկներով: Ինչպե՞ս կարող եմք լուծում գտնել»: Այս արտահայտություններով նա ցույց է տալիս, որ տեսել և հաշվի է առել երկու երեխաների ցանկությունները, և միևնույն ժամանակ խրախուսում է նրանց մտածել լուծման մասին:

Այս միջամտությունը Լևանին թույլ է տալիս արտահայտել իր զգացմունքները. «Ինձ շատ են դուր գալիս այս ֆիգուրները, և մտածեցի, որ զվարճալի կլինի խաղալ դրանցով»: Միան, մյուս կողմից, ավելի համակրելի է դառնում և այլ տոնով ասում. «Այո, բայց ես ուզում եմ կառուցել, իսկ ինչպե՞ս կարող եմք դա միասին անել»:

Այժմ դաստիարակը փորձում է երեխաներին ցույց տալ փոխզիջման գնալու եղանակներ. «Երբեմն հնարավոր է համատեղել երկու գաղափար, ինչպե՞ս կարող եմք դա անել այս իրավիճակում»:

Միան և Լևանը սկսում են միասին մտածել և միասին ձևակերպում են գաղափարներ: Տարբերակներից մեկն այն է, որ Լևանը ֆիգուրներ դնի Միայի շենքի մեջ: Մյուս տարբերակն այն է, որ Միան ավարտի իր տան կառուցումը, ապա միանա Լևանին՝ ֆիգուրներով խաղալու համար: Վերջապես որոշում է կայացվում: Միան և Լևանը համաձայնվում են, որ Միան ավարտի խորանարդիկներով կառուցումը, ապա նրանք կանցնեն մարդուկների խաղին:

Հիմա նրանք իրականացնում են արդեն կայացրած որոշումը. Միան ավարտում է իր շինարարությունը, իսկ Լևանը համբերատար սպասում է: Ավարտելուց հետո նրանք սկսում են խաղալ մարդուկներով՝ օգտագործելով Միայի կառուցած շենքը, և այդպիսով նրանց շահերը դառնում են մեկ:

Դաստիարակը գովաբանում է նրանց փոխգիշման ունակությունները. «Միա և Լևան, դուք երկուսդ էլ գտաք հիանալի լուծում, որը համատեղում էր ձեր երկու խաղային գաղափարները»:

Խաղի ավարտից հետո, դաստիարակը խրախուսում է երեխաներին կիսվել միասին խաղալու իրենց փորձով՝ այդպիսով ևս մեկ անգամ ընդգծելով փոխգիշման և ճկունության արժեքը:

Այս սցենարում կոնֆլիկտի լուծումը ենթադրում է երեխաների շրջանում փոխգիշման գաղափարի ներմուծում, մտորումների խրախուսում և լուծումների որոնում: Շեշտը դրվում է թիմային աշխատանքի և հաղորդակցության վրա՝ Միայի և Լևանի համար դրական խաղային փորձառությունն ապահովելու համար:

Հիշեք, որ մտածելու և փոխգիշումների գնալու դժվարություններ ունեցող երեխաները շատ, ավելի երկար և ավելի տևական ժամանակի կարիք ունեն, որպեսզի դեռ զարգացնեն իրենց հույզերն ու ազդակները վերահսկելու ունակությունը, ինչը նրանց սովորեցնում է զսպվածություն և խորհրդածություն՝ որոշումներ կայացնելուց առաջ:

Աղյուսակ 9. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

6. Ենթանպատակ՝ կոնֆլիկտների կառավարում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
6.1 Կոնֆլիկտների կառավարում	- Կոնֆլիկտային իրավիճակներում նրանք արտահայտում են հույզեր (լաց լինելով, ձեռքերը սեղմելով), հազվադեպ են բանավոր օգնություն խնդրում: - Մեծահասակի օգնության կարիքն ունեն: Ենթարկվում են մեծահասակին՝ կոնֆլիկտները լուծելիս և հետևում են հրահանգներին, ինչը նպաստում է կոնֆլիկտը կառուցողականորեն լուծելուն:	- Փորձում են բանավոր արտահայտել իրենց ցանկությունները կոնֆլիկտի ժամանակ («Ես սա եմ ուզում», «Ինձ դուր չի գալիս»), բայց հաճախ հաշվի չեն առնում մյուս անձի դիրքորոշումը: Նրանք փորձում են համաձայնության գալ մեծահասակի օգնությամբ: - Ընտրում են առաջարկվող տարբերակներից մեկ ռազմավարություն: Սկսում են հիմնավորված բացատրություն տալ ընտրված ռազմավարության վերաբերյալ:	- Սկսում են բանավոր արտահայտել խնդիրը և լսել զրուցակցին: - Կոնֆլիկտի ժամանակ նրանք փորձում են լուծում գտնել (փոխանակում, հերթ պաշտպանել): - Կարող են հասկանալ, թե արդյունքում ինչի կհանգեցնի յուրաքանչյուր լուծում: - Նրանք դեռ կարիք ունեն մեծահասակի միջամտությանը: Երբեմն նրանք ինքնուրույն լուծում են գտնում և հասկանում են ուրիշների կարիքները: - Փորձում են գտնել արդար լուծում:

6.2. Բանակցային ունակություններ	• Դեռ չեն կարողանում համաձայնության գալ: • Իրենց ցանկություններն արտահայտում են անմիջականորեն՝ ժեստերի կամ բառերի միջոցով: • Կենտրոնացած են միայն սեփական հեռանկարի վրա:	• Պարզ բանակցություններ են սկսում իրենց հասակակիցների հետ. «Եկեք այսպես մեծացնենք, և դու էլ կբերե՞ս»: Նրանք փորձում են համաձայնության գալ մեծահասակի աջակցությամբ:	• Օգտագործում են նպատակային, բանակցային արտահայտություններ՝ համաձայնության հասնելու համար. «Ես կհաշվեմ և կորոշեմ, թե ով կլինի առաջինը», «Դու ինձ օգնիր, ես էլ քեզ կօգնեմ»: • Սովորում են փոխզիջման գնալ:
6.3. Ասերտիվություն	• Ցանկությունները արտահայտում են ուղղակիորեն և վճռականորեն՝ առանց հաշվի առնելու ուրիշների արձագանքները:	• Սկսում են ձևակերպել իրենց սեփական կարծիքը. «Ես սա եմ ուզում», «Ես հիմա չեմ ուզում խաղալ»: Մեծահասակի օգնությամբ նրանք սովորում են լսելու և մերժելու ձևերը:	• Համոզիչ կերպով արտահայտում են իրենց կարծիքը՝ փորձելով արդարացիորեն խոսել հասակակիցների հետ: • Խոսելիս փորձում են հաշվի առնել հասակակիցների զգացմունքներն ու կարիքները:

ԳԼՈՒԽ 7. ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ-ՀԱՅՏՆԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՉԱՐԳԱՅՈՂ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐ

Ներդիր

Ինչպես և ինչու գրքեր կարդալ երեխաների համար

Երեխաների հետաքրքրությունները խորացնելու և բազմազանեցնելու բազմաթիվ եղանակներ կան, բայց դա անելու ամենակարևոր և էական միջոցը գրքեր կարդալն է:

Գրքեր կարդալը, բացի երեխաների հետաքրքրությունները խորացնելուց և բազմազանեցնելուց, նպաստում է նաև մտածողության և լեզվական հմտությունների զարգացմանը:

Երեխաների մոտ գրքերի հանդեպ հետաքրքրություն առաջացնելու համար նախ պետք է նրանց ցույց տալ.

- Ինքներդ ինչպես եք սիրում գրքեր
- Ինչպես եք հաճույք ստանում գրքեր կարդալուց
- Եվ ինչպես եք հոգ տանում դրանց մասին

Ձեր խնդիրն է ավելի խորացնել գրքերի նկատմամբ հետաքրքրությունը նրանց մոտ, ովքեր արդեն ունեն այդ հետաքրքրությունը, և արթնացնել այն նրանց մոտ, ովքեր դեռ չունեն: Ձեր խնդիրն է գրքերի հետ շփումը դարձնել հետաքրքիր ու զվարճալի գործընթաց խմբի բոլոր անդամների համար, քանի որ վաղ գրագիտության ունակությունները զգալիորեն որոշում են երեխայի գրելու և կարդալու ապագա կարողությունները:

Համոզվեք, որ ունեք տարբեր ժանրերի գրքեր՝ հեքիաթներ, տեղեկատվական գրքեր, բանաստեղծությունների ժողովածուներ, մանկական պատմվածքներ:

Գրքեր կարդալը պետք է լինի 2-3 տարեկան, 3-4 տարեկան, 4-5 տարեկան, 5-6 տարեկան և խառը խմբերի երեխաների առօրյա կյանքի մի մասը:

Չկա տարիք, երբ գիրք կարդալը «շատ վաղ» կամ պակաս հետաքրքիր լինի: Երեխաներին գրքեր հաճախ կարդում են 9 ամսականից: 2-3 տարեկան, 3-4 տարեկան և խառը տարիքային խմբերի երեխաների մոտ գրքեր կարդալը պետք է կատարվի հիմնականում փոքր խմբերով: 4-5 և 5-6 տարեկան երեխաների մոտ գրքեր կարդալու ամենօրյա պարտադիր ձևաչափը պետք է լինի ինչպես փոքր խմբերով ընթերցանությունը, այնպես էլ մեծ խմբի հետ ընթերցանությունը:

Կարևոր չէ՝ երեխան խոսում է, թե ոչ: Եթե մենք սովորեցնենք դրան, նույնիսկ այն երեխաները, ովքեր դեռ չեն կարողանում խոսել, կհետաքրքրվեն գրքերով: Դիտարկեք և նկատեք, թե որ երեխաներն են ավելի շատ հետաքրքրված գրքերով, և որոնք՝ ավելի քիչ: Դիտարկեք այն երեխաների հետաքրքրությունները, ովքեր ավելի քիչ ուշադրություն են դարձնում գրքերին, տեսեք, թե ինչ թեմաներ և խաղալիքներ են նրանց գրավում: Փորձեք ընտրել նմանատիպ թեմաներով և նկարներով գրքեր. ուշադիր եղեք, թե որքանով են նրանք հասկանում ձեր կարդացածը, և անհրաժեշտության դեպքում՝ պարզեցրեք նրանց համար նախադասությունները: Որոշ երեխաներ նախընտրում են գրքեր, որոնց էջերը թերթելիս նրանց անակնկալ է սպասվում, կամ որտեղ նրանք նույն արտահայտությունը պետք է կրկնեն բարձրաձայն: Եթե նրանք հետաքրքրված են սկզբում պարզապես գրքին նայելով, դա նույնպես լավ արդյունք կլինի:

Գրքեր կարդալու լավագույն ձևաչափը փոքր խմբերով կարդալն է: Իհարկե, կարող եք գրքեր կարդալ առավոտյան և երեկոյան շրջանի շուրջ, բայց համոզվեք, որ օրվա ընթացքում երկու կամ երեք 7-10 րոպեանոց ընդմիջումներ եք հատկացնում, երբ գրքեր եք կարդում երեխաների փոքր խմբի համար (2-3 տարեկան երեխաների խմբի համար 4-5 րոպե են բավարար է): Այդ պահին երեխաները կիսաշրջան են կազմում, և դաստիարակը նստում է այնպիսի դիրքում, որ հեշտությամբ կարողանա շրջել գիրքը, ցույց տալ երեխաներին նկարագրողումները և բացատրել նոր բառերը:

2-3 տարեկան երեխաները սիրում են գրքեր, որտեղ կարող են գտնել և անվանել առարկաներ: Որոշ գրքեր փոխներգործուն են, երեխան պետք է բացի փոքրիկ պատուհանները՝ թաքնված նկարներ գտնելու համար, որոշները սեղմելիս ձայներ են հանում: 3-4 տարեկանում գրքերի նկատմամբ հետաքրքրությունը անցնում է նկարագրող գրքերի սահմանից: Նրանք սիրում են ծանոթ, պարզ պատմություններ առօրյա կյանքի, ընտանիքի, կենդանիների և տրանսպորտի մասին:

Երբ փոքր երեխայի հետ գիրք եք կարդում, կարճ, հստակ նախադասությունները երեխային պարզ են դարձնում, թե ինչ է կատարվում գրքում: Կարևոր է նաև մարմնավորել գրքում նկարագրվածը. «Դե, երեխան քնեց, եկեք մենք էլ գնանք քնելու, գլուխներս դնենք բարձին, լուռ, լուռ...»:

Կրկնվող արտահայտություններով և բառերով գրքերը հատկապես հետաքրքիր ու զվարճալի են 2-4 տարեկան երեխաների համար: Փորձեք հաճախ կարդալ նման գրքեր ձեր երեխաներին: Դրա օրինակներն առատ են մանկական հեքիաթներում ու պատմություններում, երբ գլխավոր հերոսը ճանապարհին հանդիպում է տարբեր կերպարների ու նրանց նույն հարցն է տալիս, կամ որտեղ նույն կառուցվածքի արտահայտությունն է հաճախ կրկնվում .«Ինչո՞ւ այդքան մեծ աչքեր ունես, ինչո՞ւ այդքան մեծ քիթ ունես...»: Նման արտահայտությունների կրկնությունը մարզում է երեխաներին նախադասությունների կառուցվածքը հասկանալու, տեքստի ռիթմը զգալու մեջ:

Երբ մենք կարդում ենք փոքր երեխաների հետ, մեր նպատակը չպետք է լինի գիրքը սկզբից մինչև վերջ կարդալը, այլ նրանց մեջ գրքի հանդեպ հետաքրքրություն առաջացնելը: Դրա համար կարևոր է հավասարվել նրանց մակարդակին, դեմ առ դեմ լինել նրանց հետ, միասին նայել և ուսումնասիրել գրքերը, և միասին խոսել դրանցում կատարվողի մասին:

Ավելի լուռ երեխաներին նստեցրեք ձեր դիմաց, մի փոքր հեռու, և հաճախակի հայացքով նայեք նրանց՝ ուշադրությունը գրավելու համար: Ավելի անհանգիստ երեխաներին նստեցրեք ձեզ մոտ (կամ ձեր ծնկներին), որպեսզի ժամանակ առ ժամանակ կարողանաք դիպչել նրանց, և նրանց դեր տվեք՝ գրքի էջերը բռնելու կամ շրջելու:

4 տարեկանից, երբ երեխաների բառապաշարն արդեն հարուստ է, երեխաները շատ են սիրում կարճ և հետաքրքիր գրված արկածային պատմություններ:

Ոչ բոլոր մանկական գրքերն են լավ գրված: Անհրաժեշտության դեպքում, կարդալիս պարզեցրեք և կրճատեք նախադասությունները, առանձնացրեք և բարձրաձայն ասեք բանալի բառերը: Կարդալիս, պատմելիս.

- Փոփոխեք ձեր հնչերանգը
- Խոսեք դանդաղ և թույլ տվեք երեխաներին ներգրավվել
- Բացատրեք նոր բառերը, ցանկալի է՝ նկարազարդումով
- Բացատրեք բառակապակցային արտահայտությունները, օրինակ՝ «Նա օգնության ձեռք մեկնեց», «Նա բացեց իր սիրտը» և այլն:

Երեխաների հետ հաճախ կարդացեք բանաստեղծություններ ժողովածուներից, կրկնեք այն բանաստեղծությունները, որոնք ձեր երեխաներին հատկապես դուր են գալիս, և համոզվեք, որ ձեր երեխաները հասկանում են բանաստեղծության բովանդակությունն ու անձանոթ բառերը: Կենտրոնացրեք երեխաների ուշադրությունը բանաստեղծության ռիթմի և նմանատիպ բառերի հնչեղության վրա: Սա կօգնի նրանց զարգացնել հնչյունաբանական գիտակցությունը և կպատրաստի նրանց ապագա ընթերցանության ու գրելու հմտություններին:

5 տարեկանում, երբ մենք նրանց համար պարբերաբար կարդում ենք մանկական գրքեր, հեքիաթներ կամ պատմություններ, նրանք դանդաղորեն հասկանում են, որ բոլոր

պատմություններն ունեն ինչ-որ ընդհանուր բան: Շենքերը տարբերվում են միմյանցից, բայց բոլորն էլ ունեն առաստաղ, պատեր և տանիք: Կան նաև տարբեր պատմություններ ու հեքիաթներ, բայց բոլորն էլ.

- Ունեն սկիզբ
- Ունեն կերպարներ
- Ունեն միջավայրի նկարագրություն, որտեղ տեղի է ունենում պատմությունը
- Պարունակում են գլխավոր հարց/խնդիր
- Այդ խնդիրը լուծելու համար զարգացող իրադարձություններ

Եվ ավարտ:

Պատմության այս բաղկացուցիչ մասերն այլ կերպ կոչվում է սյուժեի կառուցվածք: Սյուժեի կառուցվածքի ըմբռնումը ապագա ուսուցման ունակությունների կարևոր բաղադրիչն է: Որպեսզի օգնեք երեխաներին զարգացնել այդ ունակությունները, կարևոր է նույն պատմությունը կարդալ երեխաների համար առնվազն մի քանի անգամ՝ աստիճանաբար զարգացնելով նրանց ընթերցանության ըմբռնման ունակությունները:

- Առաջին ընթերցման ժամանակ երեխաներին օգնեք հասկանալ պատմության կառուցվածքը. գլխավոր հերոսները, գլխավոր պատմությունը, թե ինչ է տեղի ունենում գլխավոր պատմությունը լուծելու համար և ինչ կարող ենք սովորել դրանից:
- Երկրորդ ընթերցման ժամանակ թույլ տվեք երեխաներին մտածել և խոսել հերոսների մտքերի և զգացմունքների, նրանց արածների ու պատմության ավարտի մասին:
- Երրորդ ընթերցման ժամանակ օգնեք երեխաներին վերապատմել պատմությունը:

Պատմությունը մի քանի անգամ կարդալուց հետո, օգնեք երեխաներին բեմադրել այն: Երեխաներին դերեր հատկացրեք: Նրանց տրամադրեք համապատասխան պարագաներ և խաղալիքներ՝ դերային խաղի համար: Ստանձնեք պատմողի կամ հուշողի դերը և օգնեք երեխաներին ղեկավարել պատմության երկխոսությունները:

Բերեք արդեն պատրաստված գրքերը և համապատասխան խաղալիքները Գրագիտության կամ Դրամատիկական կենտրոն, որպեսզի երեխաները կարողանան ինքնուրույն բեմադրել պատմությունը՝ առանց ձեզ:

Երկխոսական հարց

Գրքի ընթերցանությունը վերածեք երկխոսության: Սա կարող է բազմաթիվ դրական ազդեցություններ ունենալ: Այսպիսով, երեխաներն ավելի լավ են հասկանում ու մշակում կարդացածը՝ այն կապելով իրենց սեփական փորձի և հույզերի հետ: Քննարկման ընթացքում նրանք զարգացնում են իրենց մտքերը կազմակերպելու և փոխանցելու ունակությունները:

Երկխոսական ընթերցանությունը նաև նշանակում է, որ դուք բավարար ժամանակ կունենաք և՛ գիրքը կարդալու (չնայած այն հանգամանքին, որ երբեմն չեք կարողանա այն ավարտել), և՛ գրքի շուրջ լավ երկխոսության մեջ մտնելու համար:

Գիրք կարդալիս, ինչպես երեխաների հետ ցանկացած փոխազդեցության ժամանակ, կարևոր է օգտագործել դիտարկելու, սպասելու և լսելու ռազմավարությունները:

Կարդալիս պարբերաբար կանգ առեք և շատ ուշադիր դիտարկեք ձեր երեխաներին: Եթե դա անեք, կնկատեք այնպիսի բաներ, որոնք այլապես չէիք նկատի. արդյո՞ք նրանք գրավվել են պատմության որևէ մասով: Արդյո՞ք որևէ կերպարի վարքագիծը զվարճացրել է նրանց: Արդյո՞ք նկարագարողումներից որևէ մեկը առաջացրել է նրանց հատուկ հետաքրքրությունը: Նրանք դեռ հետաքրքրվա՞ծ են: Նկատե՞լ եք, թե արդյոք նրանք մատնացույց են անում: Արդյո՞ք որևէ մեկը վեր կացավ գրքին նայելու համար: Օգտագործեք այս դիտարկման հմտությունը՝ ձեր երեխայի հետաքրքրությունները հետևելու համար:

Սպասելը հիմնալի միջոց է երեխաներին խրախուսելու, որպեսզի իրենք մասնակցեն փոխազդեցությանը: Երբ սպասում եք, դադարեցրեք խոսելը և նայեք երեխաներին սպասողական հայացքով, որպեսզի նրանք հասկանան, որ իրենց հերթն է ինչ-որ բան ասելու կամ անելու: Կան մի քանի պահեր, երբ լավագույնն է սպասել և հնարավորություն տալ երեխաներին մասնակցել:

- Գիրքը թերթելուց առաջ կամ հետո
- Նկարագարողումը նշելուց և մեկնաբանելուց հետո
- Հատկապես հետաքրքիր հատված կարդալուց հետո
- Հետաքրքիր մեկնաբանություն կամ մարտահրավերային հարց տալուց հետո:

Երեխաներին լսելը պասիվ գործընթաց չէ, այլ ակտիվ: Այս ընթացքում դուք ակտիվորեն ուշադրություն եք դարձնում և փորձում եք հասկանալ, թե ինչ են ուզում երեխաներն ասել, և հետևում եք նրանց ասածին՝ առանց.

- ընդհատելու
- ենթադրություններ անելու նրանց փոխարեն
- ձեր սեփական մեկնաբանությունները տալու նրանց ասածների վերաբերյալ:

Երբ կարդում եք երեխաների համար, լսեք նրանց մեկնաբանություններն ու հարցերը, խրախուսեք նրանց մտածել կարդացածի մասին և ընդլայնել իրենց սեփական գիտելիքները: Այս վերաբերմունքը նրանց ստիպում է զգալ իրենց գնահատված և մոտիվացնում է մասնակցել քննարկմանը:

Փոքր և մեծ խմբերով ընթերցանության օրինակներ դիտեք այստեղ:

Գիոյին շատ է դուր գալիս փոքրիկ կրիայի մասին պատմությունը: Նա շատ կուզենար ինքն էլ կրիա ունենալ, բայց ծնողները չեն ուզում, որ նա տանը կրիա ունենա: Երբ դաստիարակչուհի Մայան դադար է առնում գիրքը կարդալիս և սպասում է երեխաների արձագանքին, Գիոն ասում է. «Ես էլ եմ կրիա ուզում, բայց մայրիկս ասում է՝ ոչ»: Մայան պատասխանում է Գիոյին. «Հասկանում եմ, որ դու ուզում ես տանը կրիա ունենալ: Հավանաբար, կան ուրիշ երեխաներ, ովքեր նույն ցանկություններն ունեն: Դե, հարցրու նրանց, ո՞վ է ուզում իր սեփական ընտանի կենդանին ունենալ»: Գիոն այս հարցը տալիս է երեխաներին, և մի քանի երեխաներ անհամբերությամբ նկարագրում են, թե ինչպիսի ընտանի կենդանի կցանկանային ունենալ: Այս երկխոսությունից հետո Գիոն, կարծես, գոհ է, որ մյուս երեխաները հասկանում են իրեն և կիսում են նրա զգացողություններով: Ավելին, սա օգնում է բոլոր երեխաներին զարգացնել իրենց խոսքի և լսողության ունակությունները (Վերցված է «ABC and Beyond» գրքից):

Երբ հարց եք տալիս կամ որևէ թեմայի մասին խոսում եք երեխաների խմբի հետ (սա լավագույնս աշխատում է փոքր խմբում), փորձեք զրույցի մեջ ներառել խմբի գրեթե բոլոր երեխաներին, որպեսզի.

- Եթե երեխան հարց է տալիս, պատասխանելու փոխարեն վերադարձրեք հարցը խմբին և սպասեք, որ մյուսները պատասխանեն:
- Եթե երեխան որևէ թեմա է բարձրացնում, հարցրեք մյուս երեխաներին, թե ինչ են նրանք մտածում այդ մասին:
- Եթե երեխան խոսում է իր սեփական փորձառությունից, հարցրեք մյուս երեխաներին, թե արդյոք նրանց հետ նման բան ապրել է:
- Եթե երեխան ինչ-որ բան է ասում (մեկնաբանություն է անում), սպասեք և տեսեք, թե արդյոք մյուս երեխաները կարձագանքեն, նախքան դուք կպատասխանեք:
- Ժամանակ առ ժամանակ ինդիքեք բոլոր երեխաներին արտահայտել իրենց կարծիքը քննարկվող թեմայի վերաբերյալ:

Ավելի մեծ երեխաների հետ (4 տարեկան և բարձր) օգնեք նրանց կատարելագործել հետևյալ հմտությունները.

- Բացատրություն. աղջիկը կերավ սեղանին մնացած շիլան, որովհետև շատ քաղցած էր:
- Չգացմունքների մասին խոսել. փոքրիկ աղջկա նման, դուք երբևէ ցանկացե՞լ եք անել այնպիսի բան, որը չի կարելի անել:
- Չգացմունքների ըմբռնում. ի՞նչ եք կարծում, ինչպե՞ս կզգա իրեն փոքրիկ արջուկը, եթե իր աթոռը կոտրված գտնի:

- Իրավիճակների գնահատում. լա՞վ միտք էր, որ փոքրիկ աղջիկը որոշեց մենակ գնալ անտառ:
- Ենթադրություններ անել. ի՞նչ կմտածեին արջուկները, եթե տեսնեին փոքրիկ աղջկան իրենց ննջասենյակում քնած:
- Պլանավորում. եթե ես արթնանամ ու տեսնեմ, որ արջերը գալիս են դեպի ինձ, հավանաբար, շատ արագ կփախչեմ:
- Խնդիրների լուծում. ի՞նչ պետք է անի փոքրիկ աղջիկը տուն հասնելու համար:
- Պատկերացնել. եկեք պատկերացնենք, որ Ամնան փոքրիկ աղջիկ է, Նիկը՝ փոքրիկ արջուկ, Դարժը և Էլենեն՝ մայր և հայր արջուկներ, և խաղարկենք այս պատմությունը:

ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հետաքրքրության խորացում

Խոսելով մանկապարտեզի տարիքի երեխաների հետաքրքրությունների խորացման մասին, մենք անպայման պետք է հաշվի առնենք երեխաների ուշադրության տևողության տարիքային առանձնահատկությունները:

Սովորաբար, 2-3 տարեկանում ուշադրության տևողությունը յուրաքանչյուր գործողության համար 4-8 րոպե է: Այս տարիքում ուշադրությունը հաճախ կախված է անմիջական հետաքրքրություններից և զգայական խթաններից: Ուշադրության կենտրոնացումը արագ փոխվում է ակտիվությունների կամ առարկաների միջև: Երեխաները համեմատաբար երկար ժամանակ ներգրավված են մնում իրենց հետաքրքրող գործունեության մեջ, ինչպիսիք են մեքենաներով կամ ավազով խաղալը: Փոքրիկների համար նախատեսված հետաքրքիր գրքերը կարճ ժամանակով վայելում են 2-3 տարեկան երեխաները, ինչպես նաև մեծահասակները:

3-4 տարեկանում ուշադրության միջին տևողությունը՝ 8-12 րոպե է յուրաքանչյուր ակտիվության համար: Այս տարիքում երեխաները զարգացնում են կառուցողական առաջադրանքների վրա կենտրոնանալու ունակություն, ինչպիսիք են իրենց ձեռքով իրեր պատրաստելը կամ կարճ պատմություններ լսելը: Նրանց ուշադրությունը դեռևս հեշտությամբ շեղվում է, բայց կարող է վերակենտրոնացվել: Այս տարիքում երեխաները զարգացնում են աճող հետաքրքրություն երևակայական խաղերի նկատմամբ, ինչը մեծացնում է նրանց ուշադրության տևողությունը:

4-5 տարեկանում ուշադրության միջին տևողությունը 10-15 րոպե է կենտրոնացված մեկ ակտիվության վրա: Երեխաներն արդեն կարողանում են կենտրոնանալ որոշակի նպատակ ներառող առաջադրանքների վրա, ինչպիսիք են ինչ-որ բան կառուցելը կամ պարզ հրահանգներին հետևելը: Նրանք կարող են պահպանել ուշադրությունը խմբային ակտիվության կամ համատեղ խաղերի ժամանակ, հատկապես, եթե առաջադրանքը համապատասխանում է նրանց հետաքրքրություններին: Սոցիալական հմտությունների

զարգացումը և մեծահասակներին կամ հասակակիցներին հաճոյանալու ցանկությունը նույնպես նպաստում են ուշադրության տևողության երկարացմանը:

5-6 տարեկանում ուշադրության միջին տևողությունը 12-20 րոպե է մեկ ակտիվության համար: Երեխաներն ունեն ավելի կայուն կենտրոնացում, կարող են ավելի երկար ժամանակ ներգրավված մնալ կանոններով խաղերում, լսել ընթերցանություն և այլն: Նրանք զարգացնում են ուշադրությունը շեղող միջավայրում պահպանելու ունակությունը: Կարող են հետևել բազմաթափ հրահանգներին և մասնակցել երկար զրույցներին կամ պատմություններ պատմելուն:

Անշուշտ, ուշադրության կենտրոնացման այս տևողությունները կարող են տարբեր լինել՝ կախված անհատական առանձնահատկություններից, զարգացման տեմպից, գործունեության գրավչությունից և շրջակա միջավայրի գործոններից:

Երբ դուք նպատակ եք դնում խորացնել հետաքրքրությունները, ձեր խնդիրը կլինի բարձրացնել երեխաների ներգրավվածության կայունությունը ակտիվությանը/խաղին՝ հաշվի առնելով տարիքին համապատասխան կարողությունները: Երեխաների հետաքրքրասիրությունն ու հետաքրքրությունը խորացնելու, ներգրավվածության ժամանակը մեծացնելու համար նախ դիտարկեք նրանց հետաքրքրությունները, ոմանց ավելի շատ գրավում է խորանարդիկներով խաղալը, ոմանց՝ կենդանիները, ոմանց՝ գրքեր թերթերը և այլն:

Մտածեք, թե ինչպես կարող եք ավելի խորացնել նրանց հետաքրքրությունն ու ներգրավվածությունը ակտիվության մեջ: Գուցե, միջոցներից մեկը կրո՞ղ է լինել երեխային լրացուցիչ շինանյութեր առաջարկելը, կամ միասին զրույց սկսել սիրված կենդանու մասին կամ միասին կարդալ սիրված գիրքը:

2-3

Երկու-երեք տարեկանում երեխաների հետաքրքրություններն ու հետաքրքրասիրությունը զարգանում են լեզվական ունակությունների հետ մեկտեղ: Դուք կարող եք խորացնել երեխայի հետաքրքրությունը, նույնիսկ բարձրաձայն անվանելով հետաքրքրության առարկան. «Նուցա, տեսնում եմ, որ փետուր ես գտել, դա թռչնի փետուր է, նայեք, ծառի վրա ճնճողիկներ են նստած, երևի նրանցից մեկից է պոկվել»: Այս կերպ դուք պահպանում ու խորացնում եք երեխայի հետաքրքրությունը, ինչպես նաև նպաստում եք նրա բառապաշարի հարստացմանը:

Օգնեք երեխաներին պահպանել ուշադրությունը: Նկարագրեք, թե ինչ է անում երեխան, օրինակ՝ «Ինչ փշոտ է այս ծաղկի ցողունը, իսկ սա՝ որքան փայլուն է: Եկեք ուշադիր զննենք»: Հետաքրքրությունները բանավոր արտահայտելով՝ մենք օգնում ենք երեխաներին հասկանալ իրենց ձգտումներն ու հետաքրքրությունները: Օրինակ՝ Նիկոն հաճախ է խաղում մեքենաներով, և նրան հատկապես դուր է գալիս, թե ինչպես են անիվները պտտվում, ու նա հաճախ է պտտեցնում և նայում դրանց: Դաստիարակը նկատում է դա և ասում. «Նիկո, դու իսկապես սիրո՞ւմ ես մեքենաներով խաղալ: Դու, հավանաբար, հետաքրքրվում ես, թե ինչպես են անիվները պտտվում, այնպես չէ՞: Նայիր, անիվները ամրացված են այս առանցքին»:

Հետաքրքրությունը կարող է արտահայտվել ոչ բանավոր: Հետևաբար, կարևոր է դիտարկել ու տեսնել հետաքրքրությունները՝ դրանք աջակցելու համար: Երեխային առաջարկեք հետաքրքիր գաղափարներ, տվեք նրան բացահայտելու և ուսումնասիրելու ժամանակ, հետևեք խաղի ընթացքին: Օրինակ.

- Բարձրությունից մեքենայի վարեջք կատարելը որոշ ժամանակ կարող է հետաքրքիր լինել, բայց հիմա լավ կլինի՞ կամուրջ կառուցել այս զառիվայրի վրա և մեքենան կամրջի տակով անցկացնել:
- Բացի այդ, այս իրավիճակում հնարավոր է. կառուցել խորանարդներից պատ, որին մեքենան կբախվի:
- Փոխել թեթության անկյունը և դիտարկել, արդյոք մեքենան այլ անկյան տակ ավելի արագ, թե՞ ավելի դանդաղ կընթանա:
- Օգտագործեք տարբեր ձևերի առարկաներ (գնդակներ, խորանարդիկներ... և տեսեք, թե ինչպես են դրանք ընկնում բարձրությունից):
- Կամ ստեղծեք միևի տեսարան՝ օգտագործելով մանրանկարչական խաղալիք մարդուկներ և մեքենաներ (Ադապտացված է Language Learning and Loving It գրքից):

3-5

Երեքից հինգ տարեկան երեխաները հատկապես հետաքրքրված են դրամատիկ խաղերով: Դերային խաղերը խորացնում են նրանց գիտելիքները աշխարհի մասին: Խաղը իրական կյանքի թեմաների մեջ ներառելը նպաստում է հետաքրքրասիրության արթնացմանը տարբեր հարցերի նկատմամբ:

- Երեխաները կարող են խաղալ տարբեր սցենարներ «փոքրիկ մթերային խանութում», «բժշկի աշխատասենյակում», «տանը» կամ «ծովահենների կղզում»: Այդ պահին դուք կարող եք խորացնել նրանց հետաքրքրությունները և ընդլայնել գիտելիքները՝ տրամադրելով համապատասխան նյութեր, օրինակ՝ հին սրտագրառումներ, ռենտգենյան լուսանկարներ, դեղատոմսեր, ինչպես նաև համապատասխան մեկնաբանություններ անելով, օրինակ՝ «Դուք հարևան կղզի եք գնում փայտե նավակով, թե՞ փչովի նավակով»:
- Տիեզերքի թեման օգտագործելով՝ երեխաները կարող են ուսումնասիրել մոլորակները, աստղերը և տիեզերագնացներին: Նրանց տրամադրեք զգեստներ կամ այլ պարագաներ՝ երեխաների հետաքրքրությունը խթանելու համար:

Բնությունը լի է ուսման հնարավորություններով: Չբուսայգիներն ու այգիները հիանալի վայրեր են երեխաների համար աշխարհը ուսումնասիրելու համար:

- Կազմակերպեք բնական առարկաների որոնման խաղեր, որտեղ երեխաները կարող են գտնել տերևներ, քարեր, միջատներ կամ այլ բնական տարրեր:
- Երեխաներին թույլ տվեք փորձարկումներ անել բնական նյութերով, ինչպիսիք են ճյուղերն ու տերևները:
- Դրսում կամ տանը խաղալիս երեխաներին խրախուսեք դիտարկել և ուսումնասիրել հավասարակշռության, ձգողականության և ուժի ազդեցությունը:

Վերևում մենք նկարագրեցինք, թե ինչպես պետք է վարվի դաստիարակը, որի նպատակն է խորացնել երեխաների հետաքրքրությունները, եթե տեսնի, որ մի փոքրիկ երեխա բակում փետուր է նկատում: Ավելի մեծ տարիքում՝ մոտ 4 տարեկանից սկսած, նույն իրավիճակում կարող եք նաև երեխային պատմել, թե ինչպես են օգտագործվել թռչունների փետուրները անցյալում. օրինակ՝ նրանք գրում էին սագի փետուրով և երեխային առաջարկեք գրել կամ նկարել գտած փետուրով, կամ պատմեք նրան, որ հին ժամանակներում հնդիկներն իրենց հագուստը զարդարում էին թռչունների փետուրներով, ապա նրա ցույց տվեք համապատասխան նկարները: Այս ամենը, իհարկե, խորացնում է երեխայի հետաքրքրությունը և կարող է նաև ծառայել որպես գաղափար նոր թեմայի կամ նախագծի համար:

5-6

Հինգից վեց տարեկանում երեխաներն արդեն ակտիվորեն օգտագործում են լեզուն՝ իրենց հետաքրքրող թեմաներ ուսումնասիրելու և պատմություններ պատմելու համար: 5-6 տարեկան երեխաների մոտ հետաքրքրության և հետաքրքրասիրության խորացումը պահանջում է խրախուսել այնպիսի ակտիվություններ, որոնք խթանում են երեխաների հետազոտելու և սովորելու բնական ցանկությունը:

Խրախուսեք երեխաներին մտածել քննադատաբար՝ տալով բաց հարցեր: Պատասխաններ տալու փոխարեն, թույլ տվեք նրանց մտածել, ենթադրություններ անել և ուսումնասիրել տարբեր հնարավորություններ:

- «Ի՞նչ ես կարծում, ի՞նչ կպատահի, եթե խառնենք այս երկու գույները»:
- «Ինչո՞ւ ես կարծում, որ բույսը աճում է լույսի ուղղությամբ»:

Երեխաների վրա մեծ ազդեցություն է թողնում մեծահասակների վարքագիծը: Եթե երեխաները տեսնեն ձեր հետաքրքրասիրությունն ու սովորելու հանդեպ հետաքրքրությունը, դուք նույն զգացմունքները կարթնացնեք նրանց մեջ:

- Երեխաների հետ կիսվեք ձեր ոգևորությամբ, երբ նոր բան եք հայտնաբերում, օրինակ՝ ասելով. «Վա՛յ, ես դա չգիտեի: Եկեք միասին ավելին իմանանք»:
- Երեխաներին բարձրաձայն մտածելու օրինակ տվեք. «Հետաքրքիր է, թե ինչու է այս տերևն այսպիսի ձև ստացել: Եկեք միասին պարզենք»:

Եթե երեխաները հետաքրքրված են որևէ թեմայով, նրանց տրամադրեք այդ թեմային վերաբերող լրացուցիչ ռեսուրսներ, ինչպիսիք են գրքերը, տեսանյութերը կամ կազմակերպեք թեմատիկ էքսկուրսիաներ (օրինակ՝ այցելություն Պլանետարիում կամ այգի):

Աղյուսակ 10. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

7. Ենթանպատակ՝ հետաքրքրության խորացում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
7.1. Հետաքրքրության պահպանում և կենտրոնացման	Մեծահասակի բանավոր խրախուսանքից հետո շարունակում են խաղալ հետաքրքրությամբ:	- Որոշ թեմայի նկատմամբ հետաքրքրությունը պահպանում են 10-15րոպե: - Վերադառնում են թեմային:	Հետաքրքրությունը պահպանում են ≥ 20 րոպե կամ վերադառնում են թեմային օրվա այլ ժամանակահատվածում:
7.2. Թեմայի/ հետաքրքրության շարունակությունը տարբեր միջավայրերում	- Կրկնում են խաղը նույն առարկայով կամ թեմայով: - Մեկ այլ դիտարկում՝ անկյունում կամ մեկ այլ օր:	- Թեմային վերադառնում են մեկ այլ տարածքում: - Կապում են միջավայրի տարրերը կամ իրավիճակները (օրինակ՝ նախորդ օրը կարդացված ծովային կենդանիների մասին պատմությունը հաջորդ օրը տեղափոխվում է ավազի վրա: Օրինակ՝ ավազ - լողափ):	Շարունակում են թեման նոր համատեքստում. նրանք նկարում են, կառուցում, հորինում նոր բաներ:
7.4. Հարցեր տալը, հետաքրքրությամբ կիսվելը	Կրկնում են լսածը կամ դուր եկածը՝ բանավոր կամ ժեստերով:	Սկսում են հարցեր տալ:	- Դրսևորում են լրացուցիչ տեղեկատվություն ստանալու ցանկություն կամ բացատրություն: - Կիսվում են ուրիշների հետ: - Փորձում են ավելի խորը ուսումնասիրել թեման:

Հետաքրքրության բազմազանեցում

2-4

Երկու-երեք տարեկան երեխաները բնականից բազմազան հետաքրքրություններ ունեն, նրանք հետաքրքրասեր են շրջապատող աշխարհի նկատմամբ և ուսումնասիրում են ամեն ինչ, ինչ կարող են: Այս տարիքում երեխաների հետաքրքրությունները դեռևս հիմնականում զգայական են, և նրանք լավագույնս սովորում են գործնական փորձի միջոցով: Տրամադրեք նրանց նյութեր, որոնց նրանք կարող են դիպչել, մանիպուլյացիաներ անել և ուսումնասիրել: Սա սնուցում է նրանց բնական հետաքրքրասիրությունը: Հետևաբար, այս տարիքի երեխաների հետ դուք կարող եք միաժամանակ զբաղվել հետազոտություն-հայտնագործության երեք ենթանպատակներով՝ հետաքրքրությունների խորացում,

հետաքրքրությունների բազմազանեցում և զգայական հետազոտություն (Տես նաև՝ Հետաքրքրությունների խորացման և զգայական հետազոտության ենթաբաժինները):

Երեք և չորս տարեկան երեխաները դեռևս շատ հետաքրքրված են զգայական հետազոտություններով (ավագ, ջուր), պարզ երևակայական խաղերով (տնային գործեր, բժշկի մոտ) և պատճառահետևանքային պարզ գործունեությամբ: Այս տարիքում հետաքրքրությունները հակված են լինել միանգամյա և կարճաժամկետ:

4-6

Ճանաչողական, լեզվական և սոցիալ-հուզական ունակությունների զարգացման փոփոխությունների պատճառով, **4-6 տարեկան** երեխաների հետաքրքրությունները ավելի լայն, խորը և սոցիալական ազդեցություններից են կախված, քան 2-4 տարեկաններինը:

4-6 տարեկանում երեխաների հետաքրքրությունները կարող են ներառել բարդ երևակայական խաղեր՝ ավելի մանրամասն ու ավելի բարդ սցենարներով: Որոշ երեխաներ կարող են հատուկ հետաքրքրություն ցուցաբերել որոշակի թեմաների նկատմամբ, ինչպիսիք են դինոզավրերը, տիեզերքը, կենդանիները կամ տրանսպորտը, և կարող են սկսել տեղեկություններ հավաքել դրանց մասին:

Նրանց հետաքրքրությունները բազմազանեցնելու համար առաջարկեք երեխաներին բազմազան թեմաներ և խաղի ձևեր, ինչպես նաև հետաքրքրեք նրանց բազմազան նյութերով և առարկաներով:

- Ապահովեք բաց նյութերով հարուստ միջավայր:
- Ունեցե՛ք նյութեր (ձագար, խոշորացույց, սրվակներ և այլն), որոնք կխթանեն երեխաների հետաքրքրությունները:

Կախված երեխաների հետաքրքրություններից, ընտրված թեմաներից կամ նախագծերից՝ փոխե՛ք Դրամատիկական կենտրոնի իրերը: Երեխաներին տրամադրե՛ք կախարդական գլխարկներ և փայտիկներ, կամ ծովահենի գլխարկներ, ունելիներ կամ դեղորայքի շշեր, ստեթոսկոպ, արյան ճնշման հին մոնիտոր: Դրամատիկական կենտրոնը կարող է լինել կոշիկի խանութ, ավտոբուսի կանգառ, ճամբարային վայր կամ փոստային բաժանմունք տարբեր ժամերին. իրերի փոփոխությունը, բնականաբար, կհանգեցնի խաղի թեմայի փոփոխության: Խաղի թեմայի փոփոխությունը կբերի նոր մտածողության ձևերի, նոր հասկացությունների և բառերի կիրառման:

Խաղի թարմացված իրերը հաճախ կապված են երեխաների հետաքրքրություններից բխող կամ դաստիարակի կողմից առաջարկվող թեմաների հետ: Խաղի թեման և իրերը փոխելու խթան կարող է հանդիսասանալ մոտակա ֆերմա, գրադարան, հացաբուլկեղենի խանութ, հրշեջ կայան կամ այլ վայր նախատեսված այցելությունը (դաշտային էքսկուրսիա):

Բազմազանեցրե՛ք և թարմացրե՛ք Արվեստի, Գիտության ու Խորանարդիկների կենտրոնի նյութերը՝ դիտարկելով և խրախուսելով երեխաների հետաքրքրությունները: (Տես գլուխ 9՝ Հետաքրքրությունների բազմազանեցման հետ կապված բազմազան ռազմավարություններ և ակտիվություններ):

Ներդիր

Գրելու հանդեպ հետաքրքրություն և գրելու ունակություն

Մոտավորապես 4 տարեկանից սկսած՝ երեխաները բնական հետաքրքրություն են զարգացնում գրելու հանդեպ:

- «Ես կարդում եմ «Պիտոքիոյի արկածները», - ասում է Սանդրոն, վերցնում ու բացում է գիրքը, ձեռքով հետևում է գրվածքին և ձևացնում, թե պատմություն է կարդում ծանոթ մարդու համար:
- «Սա Թ տառն է», - ասում է Թակոն, իմ անունը սկսվում է Թ տառով:
- «Սա կանգառի նշան է, «Կանգ առ», մի՛ անցե՛ք», - ասում է Լևանը:

Սա նշանակում է, որ Սանդրոն, Թակոն ու Լևանը արդեն կարևոր քայլեր են ձեռնարկել իրենց ապագա գրելու և ընթերցելու ունակությունները զարգացնելու համար:

Երեխաներն ավելի շատ են սովորում գրելու մասին, երբ մեծահասակները կենտրոնանում են գրելու կամ գրելու հետ կապված թեմաների վրա և ներգրավում նրանց նման գործունեության մեջ: Դաստիարակը նկատում է, որ Նաթիան աշխատում է Դրամատիկական կենտրոնում. «Նաթիա, արի գրենք գնումների ցուցակը, կարծում եմ՝ հյուրեր ունե՛ք, չե՞՞», - ասում է դաստիարակը Նաթիային, և նրանք սկսում են միասին գրել: Երբ Նաթիան դաստիարակին խնդրում է ցուցակում գրել թխվածք(վրացերեն՝ նամցխվարի), նա ասում է. «Նայիր, թխվածքը սկսվում է «Ն» տառով, ի՞նչ տառով է սկսվում քո անունը: Այո, թխվածքը և Նաթիան երկուսն էլ սկսվում են «Ն» տառով:

«Ի՞նչ է գրված վերնաշապիկիդ վրա», «Եկեք հաշվենք, թե քանի տառ կա այս բառում», «Ի՞նչ տառ էր թաքնված ավագի մեջ», «Նայե՛ք բառերի միջև այս փոքրիկ դատարկ տարածություններին, բառերը բաժանված են այս դատարկ տարածություններով», «Նայե՛ք այն կետին, երբ այս նշանը հայտնվում է, այսինքն՝ նախադասությունն ավարտվում է: Եկեք հաշվենք, թե քանի բառ կար այս նախադասության մեջ»: «Եկեք, նայե՛ք այս բառերին, որն է ավելի երկար, որն է ավելի կարճ: Այսինքն՝ այս բառում ավելի շատ տառեր կան»: Դուք հաճախ հնարավորություն եք ունենում օրվա ընթացքում նման մեկնաբանություններ անելու, կարևոր է ուշադիր լինել և բաց չթողնել այդ հնարավորությունները:

Օգնե՛ք երեխաներին տեսակավորել նյութերը և տեղադրել դրանք տարբեր տարաների մեջ, այնուհետև պատրաստե՛ք պիտակ՝ տարայի պարունակությունը դրա վրա գրված: Թող երեխաները ուշադրություն դարձնեն այս գրություններին և նշե՛ք, եթե նրանցից որևէ մեկը փորձի կարդալ պիտակները:

Խրախուսե՛ք երեխաներին պատրաստել տուփեր իրենց իրերի համար և գրել իրենց անունները դրանց վրա կամ՝ ձեր օգնությամբ: Օգնե՛ք երեխաներին մշակել խմբի կանոններ, հաճախակի անդրադառնալ այդ կանոններին և խրախուսե՛ք նրանց «կարդալ» դրանք: Երեխաների հետ հաճախակի պաստառներ պատրաստե՛ք: ➡

Օրինակ՝ ծննդյան օրացույց ըստ ամիսների, որտեղ երեխաները ուշադրություն կդարձնեն ամսվա անվանմանը, շաբաթվա օրերին և միմյանց անուններին:

Կազմեք եղանակի աղյուսակներ և խրախուսեք երեխաներին ամեն օր լրացնել աղյուսակը:

Սովորեցրեք երեխաներին պահպանել օրվա ապրելակարգը, որտեղ պատկերների հետ միասին կլինեն նաև գրություններ:

Կազմեք մրգերի, բանջարեղենի կամ այլ սննդամթերքի պաստառներ՝ ըստ եղանակների և գրեք երեխաների անունները՝ կախված նրանից, թե ով ինչ է սիրում:

Գիտական կենտրոնում առարկաների ու նախագծերի վրա կատարեք մակագրություններ, միացեք երեխաների գործունեությանը և կենտրոնացեք մակագրությունների վրա: Երեխաներին տրամադրեք թղթի թերթիկներ՝ տվյալներ հավաքագրելու, օրագրեր՝ դիտարկումներ վարելու և փորձարկումների արդյունքները գրանցելու համար: Օրինակ՝ երեխաները կարող են չափել իրենց տնկած լոբու ծիլերը և ցուցակ կազմել, թե քանիսն են աճել: Կարևոր է նաև, որ երեխաները գրատախտակի վրա գրելու, գունավոր կպչուն պիտակներ օգտագործելու և այլ հնարավորություններ ունենան:

Նախագրագիտության ունակությունների զարգացումը երևակայական խաղի միջոցով խրախուսելու համար խաղային կենտրոնները հարստացրեք գրագիտության պարագաներով (մատիտներ ու մարկերներ, թուղթ, գրենական պիտույքներ և ծրարներ, գրքեր գրքեր ու էջանիշներ): Եթե Դրամատիկական կենտրոնը կազմակերպված է որպես խանութ, տրամադրեք գնումների ցանկ, գեղչերի գովազդներ և դատարկ տուփերի գներ:

Երկու 5-ամյա երեխաներ խաղում են Դրամատիկական կենտրոնում դաստիարակի կողմից տեղադրված երևակայական փոստային բաժանմունքում: Փոստարկղերում ծրարներ կան: Դաստիարակը մոտենում է երեխաներին և ինքն իրեն ասում. «Ես վաղուց չեմ գրել մայրիկիս»: «Ես էլ նամակ կգրեմ», - ասում է Նիկոն: «Ես պետք է գրեմ իմ երեխաներին, նրանք Ամերիկայում են...»: «Իմ ընկերները Աֆրիկայում են, առյուծներին տեսնելու համար, ես նրանց պետք է գրեմ», - հանկարծ մտածում է Վախոն: Երկու տղաներն էլ ձևացնում են, թե նամակ են գրում թղթի վրա, Վախոն կարդում է իր նամակը. «Գիտ, շուտով վերադարձիր ու ինձ համար նիզակ բեր»: Այնուհետև դաստիարակը օգնում է երեխաներին ծրարի վրա հասցեներ գրել ու ձևացնում են, թե իբր նամակները գցում են փոստարկղի մեջ: Տղաները որոշ ժամանակ շարունակում են խոսել իրենց ընկերների մասին, ովքեր գնացել էին Աֆրիկայում առյուծներին տեսնելու:

Եթե երեխաները խաղում են սրահում, դաստիարակը պետք է խրախուսի նրանց կազմել ծառայությունների գնացուցակ՝ նկարելով և գրի առնելով, թե որքան արժե ներկելը, ոճավորելը, մազերը կտրելը և այլն: Եթե երեխաները որոշեն տորթ թխել, նրանք նախ պետք է գրեն ցուցակ: Խանութի վաճառողին անհրաժեշտ է ցուցակ, իսկ սրճարանին՝ ճաշացանկ:

Դաստիարակը միանում է Նիային ու Կատոյին, որոնք «Բժիշկ-բժիշկ» են խաղում. «Կներեք, ուշացա, այսօր ընդունարանում իմ հերթապահության օրն է, ահա բերել եմ հիվանդի պատմությունը, հիմա ասեք, թե ինչից են տառապում ձեր հիվանդը, և ես կգրեմ ախտանիշները»: Նիան կրկին զննում է տիկնիկին, ապա գործնականորեն ասում. «Նա ջերմություն ունի և հազում է»: Դաստիարակը հիվանդի պատմության մեջ գրում է ախտանիշները: «Կատո, կարո՞ղ ես օգնել Նիային դեղատոմս գրել», - հարցնում է դաստիարակը Կատոյին՝ նրան տալով մի թուղթ, որի վրա գրված է «դեղատոմս»: Կատոն նայում է գրությանը, ապա սկսում է գործնականորեն «գրել»:

Աղյուսակ 11. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

8. Ենթանպատակ՝ հետաքրքրությունների բազմազանեցում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
8.1. Հետաքրքրասիրության և հետաքրքրության դրսևորում	- Արձագանքում են նոր խթաններին (մատնացույց անելով, նայելով, ժպտալով, հետաքրքրություն արտահայտելով կամ՝ հավանություն բառերով կամ հարցերով): - Կրկնում են գործողությունը այլ նյութի վրա: - Փոխում են որևէ փոքր մանրուք (օրինակ՝ տեղափոխում են, դնում այլ տեղ): - Կրկնում են մեծահասակի հարցը:	- Հաճախ հարցեր են տալիս («Ինչո՞ւ», «Ի՞նչ է սա»): Փորձում են պարզել պատճառները: - Ուշադրություն են դարձնում մանրամասներին:	- Նոր փորձառությունը կապում են անցյալի հետ: - Հարցեր են տալիս և ենթադրություններ անում, փորձում են հասակակիցների ներգրավվել: - Պատասխանում են հարցերին՝ «Ինչո՞ւ եք այդպես կարծում», որոնք հանգեցնում են հետազոտության:

8.2. Բաց լինել նոր փորձառությունների և ընտրությունների համար	• Շոշափում են տարբեր գործվածքներ ու նյութերի, փորձարկումներ են անում: • Հետաքրքրությամբ ընդգրկվում են նոր ակտիվություններում: • Ընտրություն կատարելիս խրախուսանքի կարիք ունեն: • Նկատում ու արձագանքում են շրջակա միջավայրի փոփոխություններին:	• Իրենք են ընտրում նյութը և խաղի տեղը: • Փորձում են նոր ակտիվություններ: • Հետաքրքրված են իրենց հասակակիցների հետաքրքրություններով: • Մեծ հետաքրքրություն են ցուցաբերում նորությունների նկատմամբ:	• Ակտիվությունը ծրագրում և ընտրում են փաստարկներով, նախաձեռնություն են ցուցաբերում: • Հետաքրքրվում են տարբեր ոլորտներով և բազմազան գործունեությամբ (արվեստ, գիտություն, տեխնոլոգիա): • Ակտիվորեն փնտրում են նոր մարտահրավերներ, ինչպիսիք են նոր խաղերը կամ փորձերը: • Փնտրում են նորություններ:
8.3. Հետաքրքրություն բազմազան թեմաների նկատմամբ	• Հետաքրքրություն են ցուցաբերել ծանոթ գործունեության նկատմամբ: • Ընտրում են հարմարավետ թեմաներ, խաղեր:	• Հետաքրքրություն են ցուցաբերում տարբեր թեմաների նկատմամբ (կենդանիներ, բնություն, տրանսպորտ): • Հետաքրքրությամբ մասնակցում են թեմային համապատասխանող տարբեր ակտիվություններին: • Փոխում են խաղի թեմաները: • Ուսումնասիրում են տարբեր բովանդակություններ:	• Ցուցաբերում են մեծ հետաքրքրություն տարբեր թեմաների նկատմամբ: • Տեղեկատվություն են հավաքում ու հարցեր տալիս իրենց հետաքրքրող թեմաների վերաբերյալ (նկարներ, գրքեր, զրույցներ):

ՀԵՏԱԿՈՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ենթնպատակ՝ զգայական հետազոտություն

2-4

Երկու տարեկանից փոքր երեխաները աշխարհի մասին սովորում են հիմնականում զգայաշարժողականությամբ կամ իրենց զգայարանների միջոցով (տեսողություն, շոշափելիք, լսողություն, համ, հոտառություն): **Այնուամենայնիվ, զգայաշարժողական հետազոտությունը նույնպես շատ արդիական է 2-3 տարեկանում:**

Այս տարիքում շատ հանրամատչելի են զգայական նյութեր. խմոր, պլաստիլին, ջուր և ավազ: Այս նյութերը օգնում են երեխաներին համակարգված կերպով օգտագործել ձեռքի մկանները: Կտրելը, գլորելը, հունցելը, լցնելը՝ ամրացնում են ձեռքի փոքր մկանները: Դրանք պահանջում է համակարգում: Այս բոլոր գործողությունները, բացի աչքի և մկանների

մարզումից, զարգացնում են նաև երևակայությունը, քանի որ նյութը տարբեր ձևեր է ստանում: Այս տարիքում զվարճալի է մեծ ուլունքներ շարելը: Երեխաների համար այս խաղը հեշտ է, երբ պարանի կամ մեծ ժապավենի ծայրը ամուր է: Տարբեր տեսակի շինարարական բլոկները հետաքրքիր մարտահրավեր են երեք տարեկան երեխաների համար: Նրանք սովորում են ձևի, չափի և երկարության հասկացությունները այս խաղերի միջոցով:

Շարժումը, ֆիզիկական զարգացումը և մանր ու խոշոր մոտորիկայի կատարելագործումը կարևոր են երեխաների առողջության, ինչպես նաև նրանց ճանաչողական, լեզվական և սոցիալական ունակությունների զարգացման համար:

Փոքր երեխաները սիրում են մատների շարժումներով ոտանավորներ ու երգեր: Նրանք գուցե չկարողանան կրկնել բոլոր բառերը կամ շարժումները, բայց դա զվարճալի է և զարգացնող: 2-3 տարեկան երեխաները սիրում են իրեր կրել՝ զամբյուղներ, պայուսակներ, սայլակներ, տուփեր: Նրանք սիրում են ստեղծագործական շարժական խաղեր և ուրախությամբ կրկնում են իրենց մեծերի շարժումները: Նման շարժումների միջոցով երեխաները ուսումնասիրում և սովորում են իրենց մարմնի մասին: Այս շարժումներից շատերը երևակայական խաղի մաս են կազմում, երբ երեխան մարմնավորում է կենդանու: Այս տարիքում, վարժության և փորձի միջոցով, ձեռքը ավելի ու ավելի է հնազանդվում ուղեղին: Երեխաներին դուր են գալիս փայտե փազլներ, ամենամեծ չափի ուլունքներ, պարզ (երկու կամ երեք մասից բաղկացած) հավաքածուներ ու մեծ խճանկարներ, որոնք ծառայում են նուրբ մոտորիկայի զարգացմանը:

2գայաշարժողական հետազոտությունը մնում է առաջատար և կարևոր գործունեություն 3-4 տարեկան երեխաների համար, և այս տարիքի երեխաները կարիք ունեն կոնկրետ ու պարզ առարկաներով և նյութերով հարուստ միջավայրի՝ ուսումնասիրելու համար:

Բաց նյութերի օգտագործումը թույլ է տալիս նրանց փորձարկել դրանք տարբեր ձևերով և դիտարկել պատճառահետևանքային հարաբերությունները:

Երեխաներին խաղալու հնարավորություն տվեք թե՛ բակում, թե՛ սենյակում ավագով ու ջրով, տարբեր նյութեր լցնել տարբեր չափերի ու տեսակների տարաների մեջ, խառնել և դիտարկել, թե ինչպես է խառնումը փոխում կառուցվածքն ու գույնը:

4-6

Ձեռքով անելու և տարբեր զգացողություններ զգալու ցանկությունը երկար ժամանակ կմնա երեխաների մոտ, և դա շատ զվարճալի է ու կարևոր **նույնիսկ 4-6 տարեկանում: Երբ դուք 4-6 տարեկան երեխաների համար զգայական հետազոտության նպատակ եք դնում, ձեր նպատակը պետք է լինի, որ երեխաները, զգայական հետազոտության հետ մեկտեղ, ավելի ու ավելի շատ կիրառեն իրենց մտածողության ու լեզվական գնահատման ունակությունները:**

Օգտագործեք երեխաների զգայաշարժողական հետազոտության հակումը՝ նոր և մինչ ներկա պահը անհայտ բառեր սովորեցնելու համար. «Նայեք, թե որքան կոպիտ է մակերեսը,

ի՞նչ ես զգում, երբ դիպչում ես դրան: Նայիր, սա այնքան հարթ է»: Խաղացեք խաղեր, որտեղ երեխաները պետք է տեղաշարժվեն խոչընդոտների միջով, սողան ցած, մագլցեն, շրջանցեն և այլն, կամ հետևեն այնպիսի հուշումներին, որոնք ներառում են հետևյալ բառերը՝ «կողքից», «մոտ», «հեռու», «ետևից», «առջևից», «մեջտեղում»:

Թույլ տվեք երեխաներին ազատորեն շարժվել բնության մեջ, բարձրանալ, սողալ, հաղթահարել խոչընդոտներ, փորել թունելներ, կտրել ջրանցքներ և այլն:

Զգայական ակտիվությունները նպաստում են տարածական մտածողության զարգացմանը, որը վաղ մաթեմատիկական գիտակցության հիմնական բաղադրիչն է, և օգնում է երեխաներին հասկանալ առարկաների միջև եղած կապերը: Խրախուսեք երեխաներին օգտագործել ավելի բարդ տարածական բառեր՝ «զուգահեռ», «երկայնքով» և այլն:

Երեխաներին խրախուսեք դիտարկել, թե ինչ է կատարվում, երբ տարբեր գույներ են խառնվում: Խրախուսեք երեխաներին հոտ քաշել խոտաբույսերից, բույսերից (լավանդա, անանուխ և այլն): Խոսեք նրանց զգացողությունների մասին և ընդլայնեք բառապաշարը՝ սուր բույր, նուրբ բույր և այլն:

Աղյուսակ 12. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

9. Ենթանպատակ՝ զգայական հետազոտություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
9.1. Շրջակա միջավայրի զգայական հետազոտություն (հպում, բույր, ձայն, ջերմաստիճան)	- Հետաքրքրությամբ ուսումնասիրում են նյութերը (խմոր, ջուր, ավազ, պլաստիլին)՝ դիպչելով և շփելով: - Տարբեր ձևերով ուսումնասիրում են բաց նյութերը (լցնում, խառնում):	- Դիտարկում են պատճառահետևանքային կապերը (խառնելիս՝ նյութակազմվածքը, գույնի փոփոխություն): - Նկարագրում են զգացողությունները և գնահատում նյութերի հատկությունները:	Համեմատում և խոսում են տարբերությունների ու նմանությունների մասին (հոտի սրություն, ձայնի տոն):
9.2. Նուրբ շարժիչ հմտությունների կիրառումը զգայական ակտիվություններում	- Խմորից պարզ ֆիգուրներ են պատրաստում, մեծ ուլունքներ են շարում: - Լցնում ու դատարկում են ամանները: - Հետաքրքրված են պարզ կոնստրուկցիաներով (խորանարդիկներ, փազլներ) և հավաքում են դրանք: - Խաղում են իրենց մատներով՝ բանաստեղծությունների ու երգերի հետ միասին:	- Համակարգված կերպով օգտագործում է փոքր սպասքը: - Օգտագործում է պարզ գործիքներ: - Կառուցում են ավելի բարդ կառույցներ (խորանարդներով, փազլներով): - Գործում են նպատակասլաց՝ բարելավելով փոքր առարկաների վրա ճշգրիտ գործողությունը (օրինակ՝ գրտնակ, խմորից փոքրիկ ֆիգուրներ պատրաստել, փազլներ):	- Ստեղծում են բարդ կոմպոզիցիաներ (մանրամասների հաջորդական դասավորություն): - Ազատորեն և նպատակասլացորեն վերահսկում են մատների ու ձեռքերի շարժումները (մանրանկարչական մոդելների հավաքում, փոքր գործիքների անվտանգ կիրառում): - Ազատորեն ու համակարգված կերպով օգտագործում են գործիքները (մկրատ):

9.3. Տարածական և շարժման հետազոտություններ	• Մեծահասակների հետ կրկնում են մարմնի շարժումները: • Երևակայական խաղերում կենդանիների նման շարժվում են: • Հաճույքով տեղափոխում են զամբյուղներ, սայլեր: • Շարժման միջոցով ուսումնասիրում են մոտակա տարածքը, ազատորեն տեղաշարժվում են, շարժվում, բարձրանում և իջնում, շուրջը նայում, օրինակ՝ բարձրանում և իջնում են բակի բլուրը, քայլում, անցնում ջրափոսի վրայով):	• Տեղաշարժվում են խոչընդոտների միջով(խուսափել, շրջանցել): • Առարկաները տեղափոխում են մի տեղից մյուսը: • Օգտագործում են տարածական տերմիններ՝ առջևի, ետևի, կողքի: • Ընտրում են տարբեր ուղիներ և պլանավորում գործողություններ (օրինակ՝ ճանապարհի ուղղությունը փոխել՝ խոչընդոտից խուսափելու համար): • Օգտագործում են տարածքը խաղի, ուսումնասիրության և թաքնվելու համար (հավասարակշռության, շարժումներով խաղեր):	• Օգտագործում են բարդ, համակարգված շարժումներ դժվար խոչընդոտների դեպքում՝ ցատկ, հավասարակշռություն, շրջանցում, արագ քայլ և ուղղության փոփոխություններ): • Վերլուծում են տարածությունը, հասկանալու տարածությունը ուրիշների հետ հարաբերությամբ (օրինակ՝ պլանավորել բակում գանձ գտնելու երթուղի, օգտագործել քարտեզ կամ համաձայնեցված նշաններ, շարժվել թիմակիցներ հետ): • Շարժվում են դժվարին երթուղիներով և օգտագործում են «մեջտեղում», «երկայնքով», «զուգահեռ» բառերը: • Չնահատում են իրենց դիրքը տարածության մեջ և նկարագրում շարժման ուղղությունները:
9.4. Բանավոր արտահայտություն և զգայական խաղի և ակտիվության ընթացքում	• Չգայական ակտիվությունների ժամանակ արտահայտում են հույզեր կամ ուրախություն: • Պարզ բառերով անվանում են այն, ինչին դիպչում կամ ինչ տեսնում են:	• Փորձում են անվանել գույնը, ձևը, նյութի հատկությունները: • Բանավոր գնահատում են փոփոխությունները(«Ես ներկեցի այն», «Ես խառնեցի այն»):	• Կիրառում են հարուստ բառապաշար, որպեսզի նկարագրեն զգայական փորձառությունը: • Համեմատում և գրուցում են տարբերությունների ու նմանությունների մասին: • Չգայական ենթատեքստում հետևում են բանավոր հրահանգներին(«Գնա այնտեղ, ուր կարմիր իրն է»): • Հարուստ բառապաշարով նկարագրում են զգացողությունները (սուր հոտ, կոպիտ մակերես): • Հետազոտում են նոր զգայական զգացողություններն ու գիտակցում են տարբերությունները:

2-3

Մի պահ, դաստիարակը կարող են մտածել, որ դեռ շատ վաղ է երկու կամ երեք տարեկան երեխաների համար գիտական հետազոտության նպատակ սահմանելը, սակայն ցանկացած ունակություն, որը նպատակ ունեն խթանել Ուսումնական ծրագրի նպատակները, սկսվում է վաղ տարիքից և աստիճանաբար զարգանում է: Երկու կամ երեք տարեկանում երեխաները կարող են առարկաները տեսակավորել պարզ և տեսանելի բնութագրերի (դասակարգման) համաձայն, ինչպիսիք են գույնը, ձևը կամ չափը: Սա արդեն իսկ խորքային հետազոտության հիմքն է: Գիտական հետազոտության նախապայմաններից մեկը պատճառահետևանքային կապերը դիտարկելու և հաստատելու ունակությունն է:

2-3 տարեկանների խմբում, եթե դուք նպատակ ունեք խորքային հետազոտություններ կատարել, տեսակավորման հետ մեկտեղ, կարող եք հատուկ ուշադրություն դարձնել դիտարկման ու պատճառահետևանքային կապերի զարգացմանը: Այս տարիքում նրանց ուշադրության տևողությունը կարճ է, ուստի, ուշադիր դիտարկեք երեխաների հետաքրքրությունները, նկարագրեք նրանց գործունեությունը և փորձեք օգնել զարգացնել դիտարկման ունակություններ ու հասկանալ պատճառահետևանքային կապերը: «Տեսեք, մենք շատ ջուր լցրեցինք այս ավազի վրա, և այն այլևս գնդիկ չի կազմում»: 2-3 տարեկանում այսպիսի կապերը հաստատելը կօգնի երեխաներին ավելի բարդ եզրակացություններ անել մեծանալուն զուգընթաց, օրինակ՝ թաց մայրը նշանակում է, որ վերջերս անձրև է եկել կամ հալված պաղպաղակն շատ սառը չի լինի:

3-5

Խրախուսեք երեխաներին դիտարկել ու հայտնաբերել հաջորդականությունները երեք կամ չորս տարեկանից սկսած և մեծանալուն զուգընթաց դրանք ավելի բարդացրեք: Օգտագործեք բազմազան նյութեր, ինչպիսիք են գունավոր ուլունքները, կպչուն պիտակները կամ խորանարդիկները: Խրախուսեք նրանց ճանաչել ու շարունակել հաջորդականությունները:

Շարունակեք խրախուսել տեսակավորման ունակություններն անգամ երեք կամ չորս տարեկան երեխաների մոտ, բայց դժվարացրեք առաջադրանքը՝ խրախուսելով երեխաներին տեսակավորել առարկաները միանգամից մի քանի բնութագրերի հիման վրա՝ գույն, չափս, ձև: Մեծանալուն զուգընթաց (մոտ 4-5 տարեկանից սկսած), նրանց դասակարգման ունակությունները դառնում են ավելի բարդ: Երեխաները կարող են ճանաչել ու անվանել այս կատեգորիան սահմանող որոշակի բնութագրիչներ: Օրինակ, նրանք կարող են խմբավորել մորթի ունեցող կամ թռչող կենդանիներին: Երեխաների մեծանալուն զուգընթաց, նրանք կարող են միաժամանակ հաշվի առնել մի քանի բնութագրիչներ: Օրինակ, կարող են խմբավորել շանը և կատվին, քանի որ երկուսն էլ մորթի ունեն, թռչնին ու թիթեռին, քանի որ երկուսն էլ կարող են թռչել, և ձկանն ու կրիային, քանի որ երկուսն էլ ապրում են ջրում:

Օգտագործեք բաց հարցեր՝ երեխաների ուշադրությունը կենտրոնացնելու տարբեր իրադարձությունների վրա՝ խրախուսելով նրանց շարունակել իրենց հետազոտությունը. «Հետաքրքիր է, թե ինչո՞ւ է մեծ խաղալիք նավակը լողում ջրի մակերեսին, իսկ փոքրիկ մետաղադրամը սուզվում է: Ինչո՞ւ է այս գնդակն ավելի արագ գլորվում, իսկ սա՝ ավելի դանդաղ»:

Նկարագրեք ֆիզիկական փոփոխությունները. «Երբ քո նկարի կապույտ գույնին դեղինը խառնվեց, այն դարձավ կանաչ. նայե՛ք, շաքարը այլևս տեսանելի չէ ջրի մեջ, իսկ հնդկացորենը հիմա էլ ենք տեսնում»:

Երեխաներին կամ նրանց ընկերներին ուղղեք իրենց հարցերը. «Ի՞նչ եք կարծում»: «Եկեք հարցնենք, թե ինչ են մտածում ձեր ընկերներն այս մասին»: Թող նրանք արտահայտեն իրենց կարծիքը:

Փորձեք տալ բաց հարցեր, որոնք կխրախուսեն երեխային ավելի խորը ուսումնասիրել և դիտարկել. «Ի՞նչ եք կարծում, ինչու այդպես եղավ: Ի՞նչն էր պատճառը: Ի՞նչ կլիներ, եթե»:

Օգնեք երեխաներին ոչ միայն անգիր սովորել որոշակի փաստեր, այլև հասկանալ օրինաչափությունները և պատճառահետևանքային կապերը:

Երեխաներին առաջարկեք փորձի համար նախատեսված հատուկ, պատրաստված նյութեր, որոնք կներգրավեն նրանց որևէ կոնկրետ խնդրի ուսումնասիրության մեջ:

Ուշադիր եղեք երեխայի հետաքրքրությունների, ինչպես նաև նրա ուսուցման ոճի և տեմպի նկատմամբ: Թույլ տվեք նրանց լինել ակտիվ հետազոտողներ:

5-6

Հինգ կամ վեց տարեկանում երեխաներն ավելի հմուտ են դառնում ենթադրություններ անելու հարցում: Օրինակ՝ երեխան կարող է ենթադրել, հիմնվելով ջերմաստիճանի փոփոխությունների հետ կապված նախկին փորձի վրա, որ հալվող սառցե խորանարդը կվերածվի ջրի, կամ ջրի շրջապատույտի մասին նախկին գիտելիքների վրա հիմնվելով դատել, որ ձյունը մատիտներով ներկելը կարող է գունավոր անձրև նմանվել: Բնականաբար, ենթադրությունը միշտ չէ, որ ենթադրում է ճիշտ կանխատեսում: Երեխաները պետք է կարողանան դատողություններ անել և համարձակորեն ենթադրություններ անել, ապա դիտարկել և փորձարկումներ անել՝ հերքելու կամ հաստատելու իրենց արած ենթադրությունները: Այս դեպքում կարևորը ճիշտ կանխատեսումը չէ, այլ անկախ դատողությունը և ենթադրությունների համարձակ փոխանակումը:

Երեխաները պետք է հնարավորություն ունենան մասնակցել պարզ փորձերի ու փորձարկումների, ինչպիսիք են նյութերի խառնումը (օրինակ՝ որ նյութերն են լուծվում ջրում և որոնք՝ ոչ, ինչն է լողում և ինչը սուզվում), փոփոխությունները դիտարկելը (օրինակ՝ բույսն ավելի բարձր է աճում ջրելիս) և հասկացությունները հասկանալը (օրինակ՝ տարբեր տարաների մեջ անհրաժեշտ է տարբեր քանակությամբ ավազ լցնել, որ տարաները մինչև վերջ լցվեն):

5-6 տարեկանում երեխաները կարող են արդեն հաճույքով զբաղվել հետազոտական նպատակներով տվյալների հավաքագրմամբ և կազմակերպմամբ, իսկ ձեր օգնությամբ՝ մեկնաբանել այդ տվյալները, ինչը գիտական հետազոտությունների գործընթացներից մեկն է և օգնում է երեխաներին գտնել հարցերի պատասխաններ ու կատարել հայտնագործություններ: Տվյալները կարող են լինել արտեֆակտներ, առարկաներ, լուսանկարներ, նկարներ, որոնք երեխաները կարող են հավաքել հետազոտության համար: Տվյալները կարող են կազմակերպվել տարբեր ձևերով՝ գրաֆիկներ, աղյուսակներ, դիագրամներ, նկարներ, գծապատկերներ, պատկերագրեր և քարտեզներ:

5-6 տարեկան Ռուսան բախում կոճղի մոտ խաղում է, որը մասամբ ծածկված է կեղտով, մասամբ՝ փայտի փոքր թեփերով: Աղջիկը փոքրիկ բահ է բռնել ու փորում է: Ինչպես երևում է, նա ուզում է որքան հնարավոր է խորը փորել. բահը ամուր բռնել է ձեռքում, և նրա դեմքը կարմրել է ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունից: Ռուսան ասում է. «Ես պետք է իմ ընտանի միջատների համար փոս փորեմ»: Մի քանի րոպե անց Ռուսան նկատում է, որ կոճղի թեփերի մեջ ինչ-որ բան է սողում: «Դաստիարակ, դաստիարակ, այստեղ ինչ-որ բան է սողում, կարծում եմ՝ սա հարյուրոտնուկ է», - գոռում է Ռուսան: Դաստիարակչուհին, որը հեռվից դիտարկում էր իրավիճակը, մոտենում է աղջկան: Նա համաձայնվում է, որ միջատը կարող է իսկապես հարյուրոտնուկ լինել: Այնուհետև դաստիարակը երեխային առաջարկում է մտածել այն պահելու միջոցի մասին և ստուգել գրքում, թե արդյոք նա իսկապես ճիշտ է նույնականացրել միջատին: Ռուսան վազում է գիրքը բերելու, բայց մինչ այդ՝ խնդրում է դաստիարակին հետևել միջատին: Ռուսան բերում է գիրքը, բացում է այն էջը, որտեղ ցույց է տրված, որ իր գտած միջատը իսկապես նման է հարյուրոտնուկի: «Այո, այդպես է», - գոհունակությամբ ասում է Ռուսան: Այնուհետև դաստիարակչուհին երեխային առաջարկում է թուղթ ու մատիտ, որպեսզի աղջիկը կարողանա նկարել հարյուրոտնուկ և ցույց տալ այն իր խմբի ընկերներին:

Այս սցենարը լավ օրինակ է այն բանի, թե ինչպես է դաստիարակը հնարավորություն տալիս և օգնում երեխաներին զարգացնել խորը, գիտական հետազոտական ունակությունները: Նախ, միջավայրը՝ փոքրիկ բակը, երեխայի համար բախում փորելու հնարավորությունը, խրախուսում է հետազոտությունն ու հայտնագործությունները: Երբ Ռուսան գտնում է միջատ, դաստիարակը օգնում է նրան զարգացնել մի քանի շատ կարևոր հմտություններ. 1) պարզել, թե ինչպես պահել միջատին՝ խնդիրների լուծում, 2) գտնել միջատին գրքում՝ վարկածի հաստատում, 3) գրանցել, նկարել նրա հայտնագործությունը՝ փաստագրում, 4) կիսվել իր հայտնագործությամբ ընկերների հետ՝ շնորհանդես: Ռուսայի կողմից նշված ու դաստիարակի կողմից աջակցվող ունակությունները, հենց այն ունակություններն են, որոնք գիտնականներն օգտագործում են իրենց աշխատանքում՝ հայտնաբերել, դիտարկել, ենթադրություններ անել, ենթադրությունները ստուգել, հայտնագործությունները փաստագրել և ուրիշների հետ կիսվել:

Այս տարիքում երեխաներն ունեն շատ ավելի մեծ ունակություն՝ դիտարկել միջավայրը, հայտնաբերել ավելի բարդ պատճառահետևանքային կապեր, տեսնել օրինաչափություններ, ենթադրություններ անել, չափել, կապել, ստեղծել աղյուսակներ և անցկացնել փորձարկումներ:

Ներդիր

Ինչպես տալ հետազոտությունը խրախուսող հարցեր

Հետազոտական գործունեության հիմնական շարժիչ ուժը հարցեր տալն է: Խրախուսեք երեխաներին հարցեր տալ, ինքներդ օրինակ բերեք:

Եթե 3 տարեկանում հարցական բառերն են՝ ո՞վ, ի՞նչ, որտե՞ղ: 3 տարեկանից կարևոր է դառնում ինչո՞ւ, ինչի՞ համար, որքա՞ն և ե՞րբ: Եթե մինչև 3 տարեկանը երեխաները աշխարհի մասին ավելին են իմացել իրենց զգայարանների միջոցով, ապա 4 տարեկանից սկսած գործի են դրվում ավելի բարձր մակարդակի մտածողության ունակություններ:

Մեծահասակը պետք է զգոն լինի և բաց չթողնի այն հնարավորությունները, որոնցից կարող են առաջանալ հետազոտական հարցեր, նոր գաղափարներ, նոր տեղեկատվություն և սպասումներ: Ահա թե ինչն է հանգեցնում նոր հայտնագործությունների: Ոչինչ, եթե հետազոտությունը չի հանգեցնում պատասխանների: Փնտրեք նոր եղանակներ ու ռազմավարություններ՝ պատասխաններ ստանալու համար: Հետազոտության ընթացքում, որը բնական գիտական գործընթաց է, կարող են առաջանալ նոր հարցեր:

Հարցեր, որոնք կօգնեն ձեզ բացահայտել.

- Ի՞նչ եք կարծում, ինչպե՞ս պետք է ուսումնասիրենք այս հարցը:
- Որտե՞ղ կարող ենք գտնել տեղեկատվություն դրա մասին:
- Ո՞րն է ելքը:
- Ինչպե՞ս կօգտագործեիք այն:
- Ի՞նչ կանեք՝ պարզելու համար, թե արդյոք ճիշտ եք:
- Ի՞նչ նյութեր կպահանջվեն: Ի՞նչ քայլեր կձեռնարկեք:
- Ի՞նչ պետք է տեղի ունենա, որպեսզի ձեր կանխատեսումը ճիշտ լինի:
- Դուք ճի՞շտ էիք:
- Ինչպե՞ս կիմանաք, եթե սխալվում եք:
- Ինչպե՞ս եք սա չափում:
- Ծի՞շտ էր ձեր կանխատեսումը: Եթե՝ այո ապա՝ ինչո՞ւ:

Երեխաները վաղ տարիքից սկսում են ապագայի վերաբերյալ սպասումներ ձևավորել: Ենթադրություններ անելը թույլ է տալիս նրանց ավելի հաջողությամբ փոխազդեցության մեջ լինել շրջակա միջավայրի հետ: Նաև հիշեք, որ երեխաների համար ավելի կարևոր է ենթադրություններ արտահայտելու և մի բան անելու պրակտիկան, քան ինչ- որ բան ճշգրիտ կանխատեսել:

Չարքեր, որոնք խրախուսում են ենթադրությունները.

- Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչն է առաջացնում _____:
- Ի՞նչ կպատահի:
- Ի՞նչ եք կարծում, ինչո՞ւ է նավակը լողում:
- Քո կարծիքով, ինչո՞ւ կոճակը վառվեց:
- Ի՞նչ կպատահի, եթե դուք սա անեք:
- Նույն բանը կպատահի՞ ամեն անգամ, երբ դուք _____ անեք:

Թույլ տվեք երեխային արտահայտել իր կարծիքը: Օգնեք նրան ենթադրություններ անել: Երեխայի տված հարցերին պատասխանելու փոխարեն, օգտագործեք նրա հետաքրքրությունը՝ խրախուսելու նրա սեփական մտածողությունը: Օրինակ, եթե Կատոն խորանարդիկներով խաղալուց և բազմաթիվ բաներ փորձելուց հետո դաստիարակին հարցնում է. «Ինչո՞ւ այս խորանարդը չի ամրանում», պատասխանելու փոխարեն դաստիարակը հարցնում է. «Դու ինչ ես կարծում, ինչո՞ւ: Արի, դիտարկենք, թե ինչ է կատարվում»: Կատոն ենթադրություն է անում, երբ ասում է, որ խորանարդը չափազանց մեծ ու ծանր է, կամ կլոր է ու գլորվում է:

Գիտելիքներից և փորձից բացի, կանխատեսումը պահանջում է հիշողություն, ուշադիր դիտարկում, ազդանշանները ճանաչելու և հնարավորությունները պատկերացնելու ունակություն: Օգնեք երեխաներին դառնալ ուշադիր դիտորդներ: Ուշադրություն դարձրեք կարևոր ազդանշաններին, որոնք նրանք կարող են անտեսել: Խրախուսեք դիտարկումը համապատասխան հարցերով, որպեսզի երեխաները կարողանան նկարագրել դիտարկվող առարկաներն ու իրադարձությունները և այդպիսով հասկանալ գործընթացները: Տվեք կոնկրետ հարցեր, որոնք խրախուսում են կենտրոնացված դիտարկումը: Նկարագրելով գործընթացը՝ դուք օգնում եք երեխաներին կենտրոնանալ կատարվող գործողությունների վրա: Նկարագրեք գործընթացը, թե ինչ է տեղի ունենում, երբ երեխան խաղում է. բաժակը լցվեց և ջուրը թափվեց, փայտե գդալը լողում է, գնդակը գլորվեց և այլն:

Չարքեր, որոնք խրախուսում են դիտարկումը.

- Ի՞նչ պատահեց, երբ դու այն բարձրացրիր:
- Ո՞ր հայտնվեցին փուչիկները, երբ օդ ներս թողեցիր:
- Որքա՞ն բարձր ցատկեց, երբ ձեռքը սեղմեցիր:
- Որքա՞ն արագ գլորվեց այն:

Հարցեր տվեք երեխաներին՝ օգնելու նրանց հիշել, թե ինչ զգացին: Հիշողության համար կարևոր է բազմիցս կրկնել փորձառությունները և տարբեր ձևերով օգտագործել նյութերն ու առարկաները: Երեխաներն ավելի ավելն հիշում, երբ իրենց դիտարկումները բառերով, նկարներով կամ աղյուսակներով հավաքում ու կազմակերպում են, որոնց հիման վրա նրանք կանեն որոշակի հայտնագործություններ ու եզրակացություններ: Սովորեցրեք նրանց վարել «գիտական օրագիր»: Գիտական օրագիրը տեսող է, որտեղ երեխաները կարող են գրանցել իրենց դիտարկումները, հարցերը և հայտնագործությունները, որոնք կապված են գիտական հետազոտությունների ու հասկացությունների հետ: Սա օգնում է երեխաներին մասնակցել հետազոտության և խորհրդածության գործընթացին: Օրագիրն օգնում է երեխաներին արտահայտել իրենց մտքերը, գրի առնել վարկածներ և հիմնավորել փորձերի ու հետազոտությունների արդյունքները: Գիտական օրագիրը կարող է ներառել նկարներ, գրավոր դիտարկումներ (երեխայի կողմից գրի առնված), պարզ աղյուսակներ և նույնիսկ գրաֆիկներ, որոնք ներկայացնում են նրանց հայտնագործությունները: Դուք կարող եք սկսել օրագիր վարել՝ կազմելով դիտարկման ուրվագծեր և պարզ աղյուսակներ: Երեք տարեկանից փոքր երեխաները կարող են կազմել պարզ աղյուսակներ: Օրինակ՝ հաշվեք և գծերով նշեք, թե խմբում քանի մարդ ունի կապույտ աչքեր և քանիսը՝ շագանակագույն: Դիտման ուրվագծեր կազմելը տարբերվում է երևակայական ու ստեղծագործական նկարչությունից: Առարկայի ուրվագիծը իրական առարկայի պատկերացումն է: Ուրվագիծ կազմելիս երեխան սովորում է ուշադիր դիտարկել առարկան: Այդ պահին մեծահասակը հնարավորություն ունի հարցեր տալ, որոնք կօգնեն այդ դիտարկմանը՝ առարկայի մանրամասներն ու բաղադրիչները տեսնելու համար:

Հարցեր, որոնք օգնում են դասակարգմանը.

- Ի՞նչ եք նկատում _____-ի մեջ:
- Ինչո՞վ է _____-ն նման _____-ին:
- Ինչո՞վ է _____-ը տարբերվում _____-ից:
- _____-ն հիշեցնո՞ւմ է ձեզ նախկինում տեսած որևէ բանի:

Խրախուսեք երեխաներին պատմել, թե ինչ են արել և ինչպես են դա արել, ու տվեք հարցեր, որոնք կօգնեն նրանց բացատրել գործընթացները: Օրինակ՝ ինչպե՞ս եք ջուրը մտցրել այս խողովակի մեջ: Ինչպե՞ս եք փոխել ուղղությունը: Նման հարցերը նաև օգնում են նրանց հասկանալ գործընթացների ու գործողությունների հաջորդականությունը: Ի՞նչ արեցիք նախ: Հետո՞: Դրանից հետո՞: Խրախուսեք երեխաներին կիսվել ուրիշների հետ տեսածով, նկարագրել տեղի ունեցածը: Սա կօգնի նրանց ավելի նպատակային օգտագործել հետազոտական առարկաները, նյութերն ու գործիքները:

Չարքեր, որոնք խրախուսում են հաղորդակցությունը.

- Աննիկա, դու ասացիր ____: Սրանից առաջ լսեցի Նիկայի ասածը ____-ի մասին: Կարո՞ղ ես Նիկայի հետ այդ մասին խոսել:
- Էլեն, կարո՞ղ ես բացատրել Գիորգիին, թե ինչու ես կարծում, որ ____:
- Ես տեսել եմ, որ Նինոն այս խնդրի վրա առաջ աշխատում էր: Կարո՞ղ ես հարցնել, թե ինչ է նա արել:
- Կարո՞ղ ես նկար նկարել, թե ինչպես է նա աշխատում ____-ի հետ:
- Կարո՞ղ ես պատմել մի պատմություն կամ նկարել մի բան, որը մենք այսօր հայտնաբերեցինք անտառում:

Դիտարկեք երեխաների հետաքրքրությունները, տրամադրեք նրանց համապատասխան նյութեր և գործիքներ, ու տվեք հարցեր, որոնք կխրախուսեն նրանց հետազոտել և բացահայտել:

Ներդիր

Հնչյունաբանական գիտակցություն

Հնչյունաբանական գիտակցության մակարդակը երեխայի ապագա գրելու և կարդալու ունակությունները կանխատեսելու ամենահզոր միջոցն է, ուստի, 4 տարեկանից սկսած, հնչյունաբանական գիտակցության խթանումն այս Ուսումնական ծրագրի կարևոր մասն է կազմում:

Մոտավորապես 4 տարեկանից սկսած՝ երեխաները գիտակցաբար հայտնաբերում են, որ խոսակցական լեզուն կարելի է բաժանել բառերի, իսկ բառերը՝ վանկերի: Աստիճանաբար երեխաները հասկանում են, որ որոշ բառեր նման են հնչում, և նույնիսկ 4 տարեկանից առաջ նրանք կարող են սկսել խաղալ՝ հորինելով նմանատիպ (երբեմն անիմաստ) բառեր:

4-5 տարեկանում դաստիարակները պետք է կենտրոնանան միայն այնպիսի հնչյունաբանական հետազոտությունների վրա, ինչպիսիք են՝

- Բառերի վանկերի քանակը
- Նմանատիպ հնչողությամբ բառեր
- Նմանատիպ ծագում ունեցող բառեր
- «Լսիր... և գտիր նման մի բան», լսիր, այս բառը սկսվում է լ տառով, եկեք գտնենք մեկ այլ բառ, որը սկսվում է լ տառով:

- Լսեք ինձ, Նիկոն արտասանվում է երկու վանկով, եկեք ծափահարենք բոլոր վանկերին և այդպես լսենք Նի-կո: Լավ, ո՞ւմ անունն է արտասանվում երկու ծափահարությամբ (երկու վանկով): Նինո, Դաթո, Մարի (փոքր խմբային ակտիվություն):
- Երեխաներ, երբ արտասանում եք մանկական ոտանավոր կամ երգ. «Լսեք, այս բառերը նման են, եկեք գտնենք որևէ նման բառ » (փոքր խմբային ակտիվություն):
- Մանկական պատմվածքներ կարդալիս երեխաների ուշադրությունը դարձրեք բաղաձայնությանը. Տոպո-տիպի, Բաստի-բուբու, (փոքր խմբային ակտիվություն):

Մոտավորապես 5 տարեկանում երեխաների մեծ մասը կարող է.

- Ասել բառի առաջին տառը
- Ասել, թե որ բառերն են սկսվում նույն տառով

Երեխաների համար բանաստեղծություններ կարդալիս հաճախ հարցրեք նրանց, թե որոնք են իրենց կարծիքով նման հնչող բառերը, թող ծափահարեն նման բառերի վանկերի թվին համապատասխան և համոզվեք, որ նրանք հասկանում են այդ բոլոր բառերի իմաստները:

Օգտագործեք գրավոր ակտիվություններ՝ հնչյունաբանական գիտակցությունը խթանելու համար: Երբ երեխայի նկարին, վերնագրին կամ նրա թելադրանքով անունն եք գրում՝ դանդաղ արտասանեք բառը և առանձնացրեք տառերը: Երեխաները սովորում են բառերի հնչյունային կառուցվածքը՝ ձեզ դիտելով: Նման բան դուք կարող եք անել, երբ.

- Երեխաները ձեզ թելադրում են իրենց նկարի նկարագրությունը
- Երբ դուք միասին կազմում եք ծննդյան, եղանակի կամ հաճախման աղյուսակ
- Երբ դուք միասին հորինում և գրում եք կարճ պատմություն
- Երբ դուք խաղում եք երեխաների հետ և արդեն հարմարվել եք որևէ դերի, օրինակ՝ բժիշկ, որը դեղատոմս է գրում, ծնող, որը գնումների ցուցակ է գրում կամ բանկի աշխատակից, որը հաճախորդներին վճարային արժեթղթեր(չեկեր) է գրում:

Երբեմն երեխաները սկսում են գրել նախքան կարդալ սովորելը: Իհարկե, նրանց առաջին գրվածքը անհարթ է և պարունակում է բազմաթիվ սխալներ, բայց իմացեք, որ այն երեխաները, ովքեր փորձում են տիրապետել գրելուն վաղ տարիքից, սովորում են կարդալ ավելի վաղ և ավելի լավ: Օգտագործեք բնությունը՝ գրելու և գրելու հանդեպ հետաքրքրությունը խթանելու համար: Խրախուսեք երեխաներին նկարել և գրել կավճով բակում, փայտիկով կամ մատով ավազի վրա տառեր կամ թվեր նկարել, և ուշադրություն դարձրեք բակում ու փողոցում տեղադրված ցուցանակներին և գրություններին:

Աղյուսակ 13. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

10. Ենթանպատակ՝ խորքային/գիտական հետազոտություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
10.1. Դիտարկում և տեսակավորում	- Նկատում են տեսանելի փոփոխությունները, դիտարկում են մեկ կամ երկու հատկանիշների փոփոխությունը: - Կարող են հեշտությամբ տեսակավորել իրերն՝ ըստ գույնի, չափի կամ ձևի:	- Նկատում են հաջորդականություններ, կարող են շարունակել պարզ օրինաչափությունները: - Միաժամանակ տեսակավորում են մի քանի բնութագրերով (օրինակ՝ գույն և չափս):	- Ավելի խորն են դիտարկում գործընթացները: - Նկարագրում են փոփոխությունները, ներառյալ պատճառահետևանքային կապերը: - Տեսակավորում են ըստ որակական հատկանիշների (օրինակ՝ մորթի, թռչն, բնակավայր):
10.2. Տեսնել պատճառահետևանքային կապերն ու արտահայտել վարկածներ	Արձագանքում են տեսողական և ֆիզիկական փոփոխություններին (օրինակ՝ «արծաթի փոշին խառնվեց ջրին»):	- Պատասխանում են «Ինչո՞ւ» և «Ի՞նչ կլինի, եթե...» նման հարցերին: - Գործողությունից առաջ փորձում են կախնատեսել հնարավոր արդյունքը: - Փորձում են բացատրել, թե ինչ են տեսել:	- Ձևակերպում են վարկածներ, անում են ենթադրություններ: - Դիտարկում են արդյունքները և համեմատում կարծիքները իրականության հետ: - Գրանցում են հետաքրքիր մանրամասներ/նկարներ/պատմություններ:
10.3. Փորձ և փորձարարություն	- Հետաքրքրված են պարզ փորձերով և մասնակցում են մեծահասակի աջակցությամբ: - Փորձում են կրկին դիպչել, ներառել նյութի վրա, տեղադրել նյութեր՝ տարբեր արդյունքներ հետազոտելու նպատակով (օրինակ՝ պլաստիլինը դնում են տարբեր ձևերի մեջ, սեղմում են այն սեղանին և այլն):	- Մեծահասակի օգնությամբ ակտիվորեն մասնակցում են պարզ փորձերի (օրինակ՝ լողում են, սուզվում են): - Բարձրաձայն հարցեր են տալիս իրենք իրենց:	Անկախ մասնակցում են պարզ փորձերի, գրանցում արդյունքները, համեմատում փոփոխականները (օրինակ՝ լույսի փոփոխություն, ջերմաստիճանի ուսումնասիրություն):
10.4. Փաստագրում և շնորհանդես	- Մեծահասակի օգնությամբ լրացնում են պարզ աղյուսակներ: - Պարզ ուրվագծեր են անում: - Անվանումներ են տալիս:	- Սկսում են հավաքել տեղեկատվություն: - Լրացնում են պարզ աղյուսակներ՝ տվյալներ հավաքելու համար, իսկ որոշ դեպքերում նրանց անհրաժեշտ է մեծահասակի օգնությունը: - Իրենց բացահայտումները ներկայացնում են բառերով կամ նկարով:	- Գրանցում են արդյունքները՝ հավաքում են իրեր, լուսանկարներ, ուրվագծեր են անում, աղյուսակներ լրացնում: - Արդյունքներով կիսվում են ուրիշների հետ, ցուցադրվում են խմբին և բացատրվում:

Ստեղծում

Երեխաները ստեղծում են, երբ նրանք նկարում են, կոլաժ են պատրաստում, ինչ-որ բան են կառուցում, հորինում, լինի դա երևակայական պատմություն, հորինված կերպար, թե փորձարարության միջոցով ստեղծված առարկա: Երեխան ստեղծում է նաև, երբ խաղ է հորինում և խաղում իր հորինած սցենարով:

2-3

Ակնհայտ է, որ երեխաները կարող են ստեղծել նույնիսկ երկու կամ երեք տարեկանում: Ավագով «թխած կուլիչը» ստեղծագործություն է, ինչպես նաև թղթի վրա տարբեր գույների գծերով նկարված նկարը ու խորանարդիկներից կառուցված փոքրիկ աշտարակը: Երեխաները սկսում են նկարել անգամ 2 տարեկանում, եթե մենք թույլ ենք տալիս նրանց դա անել:

Եթե մեր նպատակը ստեղծագործականությունը խրախուսելն է՝ զուգորդված տեսողական արվեստի և կառուցողական ակտիվությունների հետ, անհրաժեշտ է երեխաների մոտ զարգացնել դրամատիկ (խորհրդանշական) խաղը, քանի որ դա կարևոր ասպարեզ է ստեղծագործական մտածողության ու լեզվի զարգացման համար: Երկու տարեկան երեխաների խաղի սխեման պարզ է. նրանք կափարիչ են դնում կաթսայի վրա, կաթսան դնում վառարանի վրա, միասին հավաքում են եփելու/ուտելու հետ կապված առարկաներ՝ ափսեներ, կաթսաներ, դանակ-պատառաքաղ, բաժակներ: Նրանք բռնում, օրորում և քնեցնում են տիկնիկին՝ «Նանիկ-Նանիկ»: Այս տարիքում երեխաները խաղում ու կրկնում են այն, ինչ տեսնում են առօրյա կյանքում: Երկու ու կես տարեկանից սկսած՝ երեխաներն արդեն սկսում են խաղալ հազվագյուտ, բայց՝ հիշարժան իրադարձություններ, հատկապես հաճելի կամ տրավմատիկ, օրինակ՝ խանութում գնումներ կատարելը կամ բժշկին այցելելը: Սա նշանակում է, որ նրանց մտածողությունը այլևս չի սահմանափակվում ամենօրյա կրկնվող գործողություններով: Այժմ երեխաները ոչ միայն տիկնիկին քնեցնում կամ հագցնում են, այլև «խոսում» են նրա հետ: Նրանք արդեն բաժանում և փոխում են դերերը. «Ես կլինեմ բժիշկ, իսկ դու՝ երեխա»: Երկուսուկեսից երեք տարեկան հասակում երեխաներն արդեն կարող են խաղի մեջ օգտագործել փոխարինող առարկաներ. մատիտը կարող է հանկարծակի դառնալ բարձրախոս, թղթի կտորը՝ տիկնիկի վերմակ և այլն: Երեք տարեկանից սկսած երեխաները սկսում են զբաղվել փոխհատուցող խաղերով, այսինքն՝ նրանք խաղում են իրենց ապրած իրադարձությունները, բայց փոխում են իրական ավարտը:

Եթե դաստիարակը տեսնում է, որ փոքրիկ Թոման պառկած է հատակին, գլուխը ինչ-որ բանով ծածկում է, ասում է «Նանա» և քնում, դա պետք է տեսնել, հետևել և խրախուսել, քանի որ սա խորհրդանշական խաղի զարգացման կարևոր փուլ է: «Թոման քնած է, – ասում է դաստիարակը՝ սըս,– նա մատը դնում է շուրթերին և ժպտով նայում մյուս երեխաներին, – մենք պետք է լուռ լինենք, որպեսզի չարթնացնենք Թոմային»: Նինան կաթսայից հանում է գդալը և առաջարկում դաստիարակին՝ «համտեսեք»: «Օ՛խ, ինչ համեղ է, ասում է դաստիարակը, – եկեք Դաթոյին էլ փորձել տանք»:

Եթե տեսնում եք, որ 2-3 տարեկան խմբի երեխաները շատ չեն օգտագործում խորհրդանշական խաղի տարրերը, ապա ինքներդ պետք է օրինակ ծառայեք. ասեք, որ իբր դուք պետք է զանգահարեք ձեր մորը և փայտե խորանարդը մոտեցրեք ականջին: Ցույց տվեք, թե ինչպես կարելի է փայտե ձողը վերածել ավելի՝ հատակը մաքրելու համար: Հետևեք ձեր երեխաներին՝ տեսնելու համար, թե արդյոք նրանք հաճախակի ու ազատորեն են օգտագործում փոխարինող առարկաներ: Դիտարկեք երեխաներին, եթե տեսնում եք, որ նրանք հաճախ և ազատորեն օգտագործում են փոխարինող առարկաներ, ապա խրախուսեք նրանց խաղի մեջ օգտագործել երևակայական առարկաներ՝ ձևացնելով, թե տիկնիկին ծածկում են վերմակով (չնայած իրականում ոչինչ չեն բռնում ձեռքերում), ձևացնում են, թե զննում են հիվանդին, կամ՝ կրակ են հանգցնում և այլն: Դիտարկեք և խրախուսեք ամենակարևոր փուլը, երբ երեխաները սկսում են ակտիվորեն խաղալ տիկնիկներով և այլ խաղալիքներով՝ սկսում են խոսել նրանց հետ կամ նրանց անունից:

3-5

Թույլ տվեք երեխաներին խաղալ, նկարել մատներով, վրձնով ու նկարչական տարբեր իրերով, օրինակ՝ կոներով նկարել: Նյութերի հետ աշխատելիս խոսեք նրանց աշխատանքի մասին, նկարագրեք, թե ինչ է անում երեխան, ինչ հետք է թողնում ածուխ, ներկը կամ կավիճը ինչ ձև են ստանում և այլն: Գունավորումը, սոսնձումը և կտրումը շատ տարածված զբաղմունքներ են 3-4 տարեկան երեխաների համար, որովհետև երեխաները, սովորաբար, սկսում են սովորել մկրատ օգտագործել երեք տարեկանից:

Ճանաչողական, լեզվական, սոցիալական և շարժողական ունակությունների զարգացմանը զուգընթաց, ստեղծագործական(կրեատիվ) ունակությունները զգալիորեն զարգանում են 4-5 տարեկանում: Այս տարիքում երեխաները ավելի բարդ փորձեր են անցկացնում նյութերի հետ: Նրանք ստեղծում են ավելի բարդ սցենարներ, մշակում կերպարներ և պատմություններ, որոնք ներառում են բազմաթիվ դերեր ու բարդ սյուժեներ: Երեխաների կառուցած կառույցներն արդեն պատկերում են ինչ-որ կոնկրետ բան՝ կենդանաբանական այգի, ամրոց, հորինում են պատմություններ և ավելի մանրամասն նկարագրում իրենց ստեղծած նկարներն ու աշխատանքները:

Նախորդ տարիների համեմատ, այս տարիքում վերացական մտածելու ունակությունն ավելի զարգացած է, և այս ունակությունը հատկապես հետաքրքիր կերպով դրսևորվում է «ձևական» խաղերում (խորհրդանշական խաղեր)՝ երեխաների երևակայությունում: Երբեմն նրանք խաղում են իրենց սիրելի հերոսների դերը, իսկ երբեմն՝ զարմանահրաշ սցենարներ են հորինում: Խորհրդանշական խաղի ընթացքում երեխաները փնտրում են առօրյա առարկաների այլընտրանքային կիրառությունները: Բացի այդ, երեխաների վերացական մտածողությունը թույլ է տալիս նրանց շարունակել խաղալ միայն իրենց մտքում առկա առարկաներով, կերպարներով կամ իրադարձություններով: Այս ամենը ստեղծագործական մտածողությունը խթանելու լավագույն միջոցն է:

Հինգ և վեց տարեկան երեխաների նկարներն ու ուրվագծերը կարող են արդեն նկարագրել պատմություն, սյուժե: Այս տարիքում երեխաներն ավելի ընդունակ են ռիթմեր ստեղծելու, փոքր «համույթ» կազմելու, «պարեր դնելու կամ երաժշտություն գրելու»:

Հետևաբար, շատ կարևոր է երեխաներին հնարավորություն տալ խաղալ դրամատիկ, երևակայական խաղեր իրենց հետաքրքրող ցանկացած թեմայով: Դրա համար նրանք պետք է փոխեն և կազմակերպեն միջավայրը, պատրաստեն ու հավաքեն խաղային պարագաներ:

Կարդացե՛ք երեխաների համար շատ հետաքրքիր պատմվածքներ կամ հեքիաթներ, պատմե՛ք նրանց տարբեր պատմություններ՝ երեխաների երևակայությունն ու երևակայական ունակությունները հարստացնելու համար:

Խրախուսե՛ք երեխաներին դերային խաղերով խաղալ լսած պատմությունները՝ ստանձնելով տարբեր կերպարների դերեր:

Ուշադիր լսե՛ք նրանց պատմած և հորինած պատմությունները:

Երեխաներին հնարավորություն տվե՛ք իրենց հույզերն ու մտքերը տեսողականորեն արտահայտելու՝ նկարչության, քանդակագործության ու կերպարվեստի այլ ակտիվությունների միջոցով:

Երեխաներին երաժշտական և շարժողական ակտիվությունների մեջ ներգրավելը ոչ միայն նպաստում է ֆիզիկական զարգացմանը, այլև թույլ է տալիս նրանց ստեղծագործաբար արտահայտվել:

Ներդիր

Պատմողական ունակությունների խթանում

Պատմելու ունակությունը ապագա ուսուցման ունակության կարևոր բաղադրիչներից է, բայց այս ունակությունը մեզ՝ բոլորիս, անհրաժեշտ է ոչ միայն ուսուցման, այլև առօրյա կյանքում և հարաբերություններում: Պատմելը, լսած պատմությամբ կիսվելը, դիտած ֆիլմը պատմելը, կարդացած պատմությունը քննարկելը և հին պատմությունները հիշելը՝ բոլորը հիմնված են պատմելու հիմնարար ունակության վրա:

Ինչպես մյուս լեզվական ունակությունները, պատմություններ պատմելը նույնպես սկսում է զարգանալ վաղ մանկությունից: Մոտավորապես 2-3 տարեկանում երեխաները սկսում են պատմել կարճ (երբեմն զարմանալի) պատմություններ, որոնք դեռևս չունեն հստակ կառուցվածք ու մանրանասներ: Դրանք հաճախ միմյանց հետ կապ չունեցող նախադասություններ են:

3-4 տարեկան երեխաները նույնպես պատմում են կարճ պատմություններ, նրանց պատմությունը կարող է ներառել տարբեր գործողությունների ցանկ, սակայն հիմնական թեման, տրամաբանական հաջորդականությունը և պատճառահետևանքային կապը ➡

դեռևս պարզ չեն: Չնայած նրանց պատմությունները դեռևս չունեն հստակ կառուցվածք և մանրամասներ, նման երեխաների փորձերը արժանի են հատուկ գնահատանքի:

4-5 տարեկանում պատմությունն ավելի կազմակերպված է գլխավոր թեմայի շուրջ, պարունակում է իրադարձությունների հաջորդականություն և որոշակի պատճառահետևանքային կապեր:

5 տարեկան երեխաների պատմություններն արդեն իսկ պարունակում են միջավայրի, կերպարների, խնդրի և խնդրի լուծման, ինչպես նաև այդ գործողությունների արդյունքների տարրեր, բայց դրանք կարող են լինել անորոշ և զուրկ մանրամասներից: Չնայած դրան, պատմությունն ունի տրամաբանական կապեր ու ավարտ: 6 տարեկան երեխաների կողմից պատմվող պատմությունները հատկապես հետաքրքիր են, քանի որ նրանք արդեն ունեն բազմաթիվ մանրամասների մասին մտածելու, հերոսի արտաքին տեսքը, դիմագծերը և հագուստը ավելի լավ նկարագրելու, պատմվող վայրին ավելի շատ կենդանություն հաղորդելու, սյուժեն անսպասելի ձևերով զարգացնելու և այլն կարողություններ:

Ոչ բոլորն են լավ պատմող, և պատմողական ունակությունները պահանջում են պրակտիկա: Պատմողական ունակությունները զարգացնելու համար ձեր երեխաներին հաճախ պատմություններ պատմեք: Դա պարտադիր չէ, որ լինի որևէ կոնկրետ պատմություն կամ հեքիաթ:

Երեխաներին պատմություններ պատմելը շատ հաճելի գործընթաց է, քանի որ նրանք հավատում են ձեր պատմած ամեն ինչին ու զարմանալի հետաքրքրություն են ցուցաբերում ձեր պատմած պատմությունների նկատմամբ: Երեխաներին պատմություններ պատմելը կարող է լինել ցանկացած թեմայի շուրջ՝ դա կարող է լինել պատմություն ձեր մանկության տարիներին ունեցած ամենափոքր և ամենաթանկ բանի մասին, մանկության արկածի մասին, խոհանոցում առաջացած հոտի մասին, երբ տատիկը տորթ էր թխում, գտնված թռչնի բույսի մասին, երեկ փողոցում ձեզ հետ պատահած պատմության մասին կամ ձեր կամ ձեր ընկերոջ կատվիկի մասին պատմություն: Երեխաները շատ են սիրում պատմություններ, որոնցում իրենք մասնակցում են: Եթե պլանավորում եք ինչ-որ տեղ գնալ, նախապես պատմեք ձեր երեխային այդ վայրի մասին պատմություն: Բացի լեզվի զարգացմանը նպաստելուց, սա լավ միջոց կլինի ձեր սեփական քաղաքի կամ գյուղի պատմությունը իմանալու համար:

Ամենակարևորը՝ լսեք երեխաների պատմությունները, թողեք, որ նրանք ավարտեն պատմությունը, արտահայտեք հետաքրքրություն նրանց պատմության նկատմամբ, հարցեր տվեք և խրախուսեք երեխաներին լսել միմյանց:

Աղյուսակ 14. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

11. Ենթանպատակ՝ ստեղծում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
11.1. Ինքնարտահայտում տեսողական արվեստի միջոցով	- Խզբզում են գծեր, պարզ ձևեր: - Անվանում են աշխատանքները: - Նկարում են տարբեր նյութերով (թուղթ, ավազ, մատներ): - Արվեստի ակտիվությունների ժամանակ ցուցաբերում են հետաքրքրություն և դրական հույզեր:	- Ընտրում են աշխատանքներում օգտագործվող գույներն ու ձևերը: - Նկարագրում են իրենց աշխատանքները: - Օգտագործում են նյութերի համադրություն: - Պատկերում են հիմնական մանրամասները:	- Ստեղծում են թեմատիկ աշխատանքներ: - Աշխատանքները փոխանցում են պատմություն: - Աշխատում են ըստ թեմաների: - Դրսևորում են բարդ ունակություններ՝ ձևի ճշգրտություն, մանրամասներ:
11.2. Ինքնարտահայտում երաժշտության և շարժման միջոցով	- Կրկնում են ծանոթ ռիթմերը ձայնով կամ շարժումով: - Արտահայտում են զգացմունքները մարմնի շարժումով: - Ընդօրինակում են երգն ու պարը:	- Ստեղծել իրենց սեփական ռիթմերը և հորինել պարեր: - Արտահայտում են զգացմունքներ կամ պատմություններ շարժման միջոցով: - Փորձարարականորեն օգտագործում են ռիթմիկ գործիքները:	- Ստեղծում են ռիթմեր, հորինում պարեր (օրինակ՝ միանում են «Նվագախմբային» խաղին): - Արտահայտում են հույզեր և պատմություններ շարժման միջոցով, ստեղծում են տեսարաններ, որոնք բեմադրվում են շարժման միջոցով:
11.3. Դրամատիկ/ խորհրդանշական խաղ	- Դրամատիկ ու խորհրդանշական ձևով ներկայացնում են առօրյա գործողությունները (ուտելը, քնելը, գանգահարելը): - Խաղի ընթացքում խորհրդանշորեն են վարվում տիկնիկների կամ առարկաների հետ:	- Դերային խաղերի ժամանակ կերպարներ են հորինում: - Դրամատիկական խաղում օգտագործում են այլընտրանքային առարկաներ (գդալը՝ որպես հեռախոս):	- Խաղում են պատմությունների վրա հիմնված, բազմադերային դրամատիկական խաղեր: - Հորինում են սցենարներ ու դերեր: - Խաղում օգտագործվում են հազվագյուտ կամ երևակայական իրադարձություններ:
11.4. Պատմում/ պատմողական ունակություններ	- Լսածը կամ տեսածը հասկանում են բառերով ու կարճ նախադասություններով: - Պատմելը հատվածային է:	- Հաջորդականությամբ պատմում են կարճ պատմություններ: - Փորձում են նկարագրել որևէ կերպար կամ միջավայր:	- Պատմել կառուցվածքային է (սկիզբ, միջին մաս, վերջ): - Պատմում են իրենց հորինած պատմությունները:

11.5. Կառուցում	- Կառուցում են պարզ կառույցներ: - Պահպանում են տարրական համաչափությունը(օրինակ՝ նույն գույնի կամ չափի խորանարդը տեղադրված է աշտարակի երկու կողմերում):	- Կառուցում են կառույցներ տարբեր նյութերից (օրինակ՝ քաղաք, կամուրջ): - Իրենց մտքերը արտահայտում են կառուցման միջոցով:	- Ստեղծում են թեմատիկ, բարդ կառուցվածքներ՝ օգտագործելով բազմազան նյութեր: - Բացատրում ու պատմում են իրենց կառույցների մասին:

Հիմնախնդրի/խնդրի լուծում

Հիմնախնդիրներ լուծելու ունակությունները ենթադրում է իրավիճակի վերլուծություն, որոշումների կայացում և տարբեր մարտահրավերների լուծումների որոնում:

2-4

Երբ խոսքը վերաբերում է փոքր երեխաների մոտ խնդիրներ լուծելու ունակությունների զարգացմանը, մենք կարող ենք մտածել, որ 2-3 տարեկան երեխաների մոտ այդ ունակությունների վրա աշխատելը դեռ շատ վաղ է: Սա սխալ պատկերացում է, քանի որ խնդիրներ լուծելու ունակությունները զարգանում են այնպես, ինչպես մյուս բոլոր ունակությունները և ձևավորվում են վաղ տարիքից: Դրա համար նրանց առաջարկեք բաց նյութեր, տարբեր ձևերի ու չափերի տարաներ, թող հեղուկը լցնեն մեկից մյուսը և դիտարկեն, թե ինչ է կատարվում: Եթե երեխան փորձի ուղղանկյուն խորանարդը տեղադրեք կլոր անցքի մեջ, հարցրեք. «Կարծում ես՝ այն կտեղավորվի»: Ուրիշ ի՞նչ ձև ես տեսնում»: Եթե խաղալիք մեքենան ինչ-որ տեղ խրվի, ցույց տվեք նրան դուրս գալու միջոցը. «Եկ, այստեղից հրենք, ոչ, այսպես չի ստացվում, ապա, մյուս կողմից փորձենք»: Օգնեք երեխաներին գտնել թաքնված կամ կորած առարկաները, առաջարկեք տարիքին համապատասխան փազլներ, օգնեք սեղանը զգել, հարցրեք նրանց կարծիքը, թե որտեղ պետք է դնել պատառաքաղը կամ բաժակը:

Կարևոր է, որ երեխաները հնարավորություն ունենան սովորել փորձերի և սխալների մեթոդով, ուսումնասիրել պատճառահետևանքային կապերը և պլանավորել առաջադրանքները: Փոքր տարիքում երեխաների խնդիրներ լուծելու ունակությունները հիմնականում հիմնված են փորձարկումների և հայտնագործությունների վրա: Նրանք հաճախ սխալներ են թույլ տալիս տարբեր առաջադրանքներ կատարելիս, ինչը նրանց օգնում է փորձել տարբեր ռազմավարություններ: Այս ընթացքում երեխաները հասկանում են, թե ինչպես է մեկ բանը ազդում մյուսի վրա, օրինակ՝ որքանով է անհրաժեշտ ճշգրիտ ուժ խաղալիքը տեղաշարժելու համար(պատճառահետևանքային կապ): Երեխաները հաճախ նկատում են մեծահասակների գործողություններն ու փորձում են լուծել խնդիրները՝ ընդօրինակելով նրանց:

Չորսից վեց տարեկան հասակում երեխաները կարող են արդեն նախապես պլանավորել խնդրի լուծումը և ոչ թե պարզապես առաջնորդվեն փորձի և սխալի մեթոդով: Նրանք կարող են նաև հասկանալ ավելի բարդ պատճառահետևանքային կապերը: Խնդիր դնելիս և համապատասխան քայլերի մասին մտածելիս, 4-6 տարեկան երեխաներն արդեն սկսում են դիտարկել մի քանի հնարավոր տարբերակներ, ինչը մեծացնում է նրանց ստեղծագործականությունը և խնդիրներ լուծելու ունակությունները: Չնայած այս տարիքում երեխաները կոնկրետ մտածողությունից անցնում են վերացական հասկացությունների ըմբռնման, նրանց դեռևս անհրաժեշտ են իրական առարկաներ և օրինակներ, որպեսզի խնդիրը լիովին հասկանան:

Երեխաների ուշադրության կենտրոնացումը նախորդ տարիների համեմատ աճել է, բայց ոչ բավարար՝ շատ դժվար խնդիրներ լուծելու համար: Նրանց ինքնակարգավորման և ազդակների վերահսկման ունակությունները դեռևս զարգանում են, ուստի, խնդիրներ լուծելու ակտիվությունները պետք է լինեն հետաքրքիր ու դինամիկ, որպեսզի երեխաները կարողանան պահպանել իրենց ուշադրությունը:

Խնդիրներ լուծելու ունակությունը զարգացնելու համար շատ կարևոր է խթանումը.

- **Քննադատական մտածողություն.** իրավիճակների վերլուծություն, օրինաչափությունների ճանաչում և հնարավոր լուծումների քննարկում:
- **Երևակայություն և ստեղծագործականություն.** մտածել «շրջանակներից դուրս» և հետաքրքիր լուծումներ գտնել, օգտագործել երևակայությունը խնդիրներ լուծելու համար:
- **Փորձի և սխալի միջոցով սովորելը.** տարբեր մոտեցումներ փորձելը՝ լավագույն լուծումը գտնելու համար:
- **Ազդակների վերահսկողություն.** խնդրի վրա աշխատանքը շարունակելու ունակություն, նույնիսկ երբ այն դժվար է:
- **Համագործակցություն.** խնդիրների լուծում հասակակիցների հետ:

Այս տարիքում խաղը խնդիրներ լուծելու ունակություններ սովորելու հիմնական գործիք է: Խաղերն ու ակտիվությունները, որոնք կապված են շինարարության հետ, նախկին փորձը հասկանալի ու կազմակերպելը, օգնում են երեխաներին քննադատաբար մտածել: Խրախուսեք երեխաներին կառուցել հնարավորինս բարձր աշտարակ: Երբ այն փլուզվի, օգնեք նրանց մտածել, թե ինչու է փլուզվել և ինչպես կարող են այն ավելի ամուր դարձնել: Ուղիղ պատասխաններ տալու փոխարեն, տվեք երեխաներին բաց հարցեր՝ խրախուսելու նրանց քննադատաբար մտածել և ուսումնասիրել տարբեր լուծումներ.

- «Ինչպե՞ս կարող ենք կառուցել կամուրջ, որը կարող է դիմանալ ավելի մեծ բեռի»:
- «Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ կպատահի, եթե ավելացնենք այս բլոկը»:
- Երեխաներին տվեք բազմազան բաց նյութեր, ինչպիսիք են թուղթը, ժապավենը, ծղոտը և խորանարդիկները՝ կառույցներ կառուցելու համար: Թող նրանք փորձեն տարբեր տարբերակներ ու տեսնեն, թե որն է ամենաամուրը:

- Կազմակերպեք բացօթյա միջոցառում, որտեղ երեխաները պետք է մտածեն, թե ինչպես ջուրը մեկ տեղից մյուսը տեղափոխել՝ բաժակներ, դուլեր, ծղոտներ թե՛ տերևներ օգտագործելով: Թող նրանք փորձեն տարբեր մեթոդներ, մինչև գտնեն լավագույն միջոցը:

Աշխատանքը խմբում նպաստում է թիմային աշխատանքի ու սոցիալական խնդիրներ լուծելու ունակությունների զարգացմանը: Երեխաները կարող են սովորել միմյանցից, կիսվել գաղափարներով ու զարգացնել հաղորդակցման ունակությունները:

- Երեխաներին հնարավորություն տվեք միասին կառուցել ինչ-որ բան, օրինակ՝ ամրոց կամ նավահանգիստ, մեծ խորանարդիկներով կամ սովարաթղթով: Օգնեք նրանց քննարկել և բանակցել տարբեր ռազմավարությունների շուրջ:

Երևակայական կամ դերային խաղը թույլ է տալիս երեխաներին ստեղծել սցենարներ, որտեղ նրանք կարող են լուծել ստեղծագործական խնդիրներ: Այս ակտիվությունները բարելավում են նրանց ճանաչողական ու սոցիալական խնդիրների լուծման ունակությունները:

- Ստեղծեք «սուպերմարկետ» կամ «բժշկի աշխատասենյակ» և թույլ տվեք երեխաներին խաղալ տարբեր դերեր: Օրինակ, նրանք կարող են խնդիրներ լուծել այն մասին, թե ինչպես օգնել «հիվանդին» կամ համոզվել, որ բոլորը բավարար գումար ունեն սնունդ գնելու համար:
- Խրախուսեք երեխաներին հորինել իրենց սեփական պատմությունները՝ կենտրոնանալով այն բանի վրա, թե ինչպես են հերոսները լուծում իրենց պատմություններում առկա խնդիրները:

Օգնեք երեխաներին լուծել իրական խնդիրները, որոնք ծանոթ և կարևոր են նրանց համար:

- Եթե մի քանի թխվածքաբլիթներ են մնացել, հարցրեք խմբին, թե ինչպես կարող են դրանք բաժանել, որպեսզի բոլորը բավարար քանակությամբ ունենան:
- Ներգրավեք երեխաներին խառնաշփոթ տարածքը հավաքելու գործում: Օգնեք նրանց տեսակավորել (օրինակ՝ խաղալիքներ մեկ տարածքում, նկարչական պարագաներ՝ մեկ այլ):
- Առաջարկեք տարբեր առարկաներ և հարցրեք երեխաներին, թե որոնք կլողան կամ կսուզվեն ջրի մեջ: Հնարավորություն տվեք ստուգելու սեփական գաղափարները:
- Օգտագործեք ուլունքներ կամ գունավոր խորանարդիկներ և խրախուսեք երեխաներին բացահայտել ու ստեղծել ձևանմուշներ: Հարցրեք. «Ո՞րը կլինի այս հաջորդականության հաջորդը», ինչը խրախուսում է տրամաբանական մտածողությունը:

Ներդիր

Խնդիրներ լուծելու ունակություններ և մաթեմատիկական գիտելիքներ

Մաթեմատիկական մտածողության խթանումը միայն տասը կամ քսան հաշվել սովորեցնելը կամ նախադպրոցականներին թվեր սովորեցնելու համար «մաթեմատիկայի դաս» կազմակերպելը չէ:

Երեխաները սկսում են մաթեմատիկորեն մտածել շատ փոքր տարիքից, հենց որ սովորում են տարբերակել փոքրն ու մեծը, շատն ու քիչը, շրջաններն ու ուղղանկյունները և շատ այլ նմանատիպ բաներ:

Միջավայրում շատ բաներ են տեղի ունենում մաթեմատիկական մտածողությունը զարգացնելու համար: Դրամատիկական ու կառուցողական խաղերը, ինչպես նաև սեղանի խաղերը և գիտական կենտրոնները հիմնալի միջոցներ են այս տեսակի մտածողությունը խթանելու համար:

«Ի՞նչ արժե կարտոֆիլը ձեր խանութում: Քանի՞ հատ հաց է պետք գնել: Ի՞նչ թիվ բերեց զառը: Քանի՞ քայլ է պետք անել: Քանի՞ քորոց է ընկել: Ում մոտ քանի՞ կրակոց է մնացել: Եթե ինձ երկար խորանարդ է պետք տուն կառուցելու համար, իսկ ես չունեմ, գուցե երկու կարճ խորանարդ բավարար լինի, այսինքն՝ երկու կարճ խորանարդը հավասար է մեկ երկար խորանարդի: Տուն կառուցելու համար ինձ քառակուսիներ և եռանկյունիներ են պե՞տք, թե՞ ուղղանկյունն ու շրջանը նույնպես պիտանի կլինեն: Եթե այս խրամուղով ջրագիծ անցկացնենք, երկար խողովակներ պե՞տք կլինեն, թե՞ կարճ:

Ինչպիսի՞ն պետք է լինի խողովակի թեքությունը, եթե ես ջուր լցնեմ իմ կառուցած փոքրիկ ջրափոսի մեջ: Այս հարթ քարերն այնպես են պառկած, որ ինձ ինչ-որ կենդանի են հիշեցնում: Այս երկարավուն քարը կոնեմ, պոչ կլինի, շան կնմանվի»: Այս օրինակները նաև հստակ ցույց են տալիս, որ մաթեմատիկական մտածողությունը չի սահմանափակվում միևնույն տասը կամ քսան հաշվելով և որոշ թվեր ճանաչելով, մաթեմատիկական մտածողությունը շատ ավելին է, և մենք պետք է բազմազան մարտահրավերներ ստեղծենք երեխաների համար՝ այս տեսակի մտածողությունը զարգացնելու համար: Իհարկե, այս բոլոր հարցերը զարգացնում են նաև քանակական մտածողություն՝ տարածական, երկրաչափական, ստեղծագործական ու գիտական: Մեծահասակները պետք է անեն ամեն ինչ՝ երեխաների համար բազմազան ասպարեզ ստեղծելու համար, որպեսզի նրանք ցանկություն ունենան տալ նման հարցեր և գտնել դրանց պատասխանները:

2-3 տարեկան երեխաների մաթեմատիկական ունակությունները պետք է խրախուսվեն նրանց հետազոտական-որոնողական գործունեության ընթացքում: Ստորև ներկայացված են այս տարիքի համար օգտակար որոշ մաթեմատիկական ունակություններ.

- Հաշվել խաղալիս բարձրաձայն հաշվեք առարկաները, օրինակ՝ «երկու խորանարդ», «երեք գդալ» և այլն: Խրախուսեք երեխաներին ձեռքերը լվանալիս հաշվել մատները կամ՝ ոտքերի մատները կոշիկները փոխելիս, հաշվել աստիճանների քանակը՝ աստիճաններով բարձրանալիս և իջնելիս:

- Հիմնական ձևեր. խրախուսեք երեխաներին ճանաչել և անվանել իրենց խաղալիքներում կամ միջավայրում հանդիպող հիմնական ձևերը՝ շրջան, եռանկյունի, ուղղանկյուն: Հարցրեք երեխաներին, թե ինչ ձև ունի այն թխվածքաբլիթը, որը նրանք ուտում են, ինչպես է այն կտրվում եռանկյունիների կամ ուղղանկյունների և այլն:
- Տեսակավորում և դասակարգում. օգնեք երեխաներին տեսակավորել իրերը՝ խաղալիքները, հագուստը կամ տնային իրերը՝ ըստ գույնի, չափի կամ ձևի:
- Օրինաչափություններ. երեխաների ուշադրությունը հրավիրեք հաջորդականության վրա, օրինակ՝ խորանարդիկներով խաղալիս. «Նայեք, թե ինչպես է դասավորված՝ կարմիր-կապույտ-կարմիր-կապույտ) կամ նշեք. «Ես տեսնում եմ հաջորդականություն ձեր վերնաշապիկի վրա՝ մեկ փոքր գիծ, երկու մեծ գիծ, ապա կրկին՝ մեկ փոքր գիծ և երկու մեծ գիծ»:
- Տարածական գիտակցություն. խաղացեք երեխաների հետ տարածական գիտակցությունը խթանող խաղեր՝ խորանարդիկներով կառուցել, տարբեր ձևերի խորանարդիկներ համապատասխան կաղապարի մեջ տեղավորել, պարզ փազլներ հավաքել:
- Չափում. օգտագործեք «մեծ» և «փոքր», «մի փոքր» և «շատ» նման տերմիններ և թույլ տվեք նրանց հեղուկը լցնել մեկ տարայից մյուսը և այլն:

Հիշեք, որ այս գործընթացը պետք է լինի հաճելի և զվարճալի, և պետք է բնականորեն ներառվի նրանց առօրյա փորձի մեջ: Եղեք համբերատար, թույլ տվեք նրանց ուսումնասիրել ու մաթեմատիկական օրինաչափությունները հայտնաբերել իրենց սեփական տեմպերով, նկատեք ու նշեք նրանց հաջողությունները:

Շարունակեք մաթեմատիկական մտածողության խրախուսումը 3-5 տարեկան հասակում, խրախուսեք երեխաներին խորացնել ունակությունները, որոնք կօգնեն նրանց զարգացնել քանակական ու տարածական ընկալումը, հիմք կդնեն երկրաչափական գիտելիքների համար, կօգնեն բացահայտել օրինաչափություններն ու կսովորեցնեն չափումներ և համեմատություններ:

- Խրախուսեք 3-4 տարեկան երեխաներին հաշվել մատները, խաղալիքները և շրջապատող առարկաները:
- Սկսեք կենտրոնանալ գումարման և հանման հիմնական հասկացությունների վրա առօրյա ակտիվություններում, ինչպիսիք են՝ «Եթե ես բանանը մեջտեղից կիսեմ, քանի՞ կտոր կունենամ» կամ «Եթե ես քեզ ևս երկու մատիտ տամ, քանի՞սը կունենաս»:
- Համոզվեք, որ 3-4 տարեկան երեխաներն արդեն ճանաչում են եռանկյունիները, շրջանակները և ուղղանկյունները:
- 4-5 տարեկանում նրանք արդեն կարողանում են իրենց հաշվածը կապել թվերի հետ: Օգտագործեք թվերով քարտեր և այլ սեղանի խաղեր, ինչպես նաև թվերը փոխարինվող գրքեր: Խրախուսեք երեխաներին դիտարկել, թե իրենց տունը կամ այգին որ ➡

փողոցի համարի վրա է գտնվում: Ի՞նչ են նշանակում տարբեր հաստատությունների, սենյակների վրա գրված համարները:

- Դրամատիկական խաղում օգտագործե՞լ խաղային փող, մարզվե՞ք մետաղադրամները ճանաչելու մեջ և խոսե՞ք այն մասին, թե ինչ կարելի է գնել դրանցով:
- 4-5 տարեկան երեխաների հետ դուք արդեն կարող եք ուսումնասիրել վեցանկյունները, ութանկյունները և օվալները: Երեխաների հետ խաղալիս կենտրոնացե՞ք ձևերի բնութագրերի վրա, օրինակ՝ քանի կողմ ունեն, քանի անկյուն ունեն: Խաղացե՞ք ձևերը ճանաչելու և միացնելու խաղեր:
- Հաճախակի խրախուսե՞ք այնպիսի ակտիվություններ, որտեղ երեխաները պետք է չափեն ու համեմատեն առարկաների երկարությունն ու չափը: Օգտագործե՞ք ոչ ստանդարտ չափման գործիքներ, ինչպիսիք են խորանարդիկները, մատիտները կամ այլ առարկաներ:
- Եթե ուշադիր հետևե՞ք ձեր երեխաներին, կնկատե՞ք, որ նրանք տարածության մասին ավելի շուտ են սովորում, քան ժամանակի մասին: Օգնե՞ք ձեր երեխաներին սովորել ժամանակի հիմնական հասկացությունները՝ առավոտ, կեսօր, երեկո, գիշեր: Օգտագործե՞ք ժամանակաչափեր և ժամացույցներ ժամանակը ցույց տալու համար: Ստեղծե՞ք օրվա նկարագարող ժամանակացույց:

5-6 տարեկան երեխաները հաճույքով են օգտագործում մաթեմատիկական գիտելիքները՝ տարբեր ինդիքներ լուծելու համար: Հետաքրքիր ակտիվություններում (կառուցողական, դրամատիկ, գիտական) ինտեգրված մաթեմատիկական գիտակցությունը ավելացնում է մարտահրավերներ և նրանց խաղն ավելի հետաքրքիր է դարձնում:

- Այս տարիքում երեխաներն արդեն կարող են հաճույքով հաշվել տասնյակներն ու քսանյակները:
- Գործնականում հասկանալ (իրենց «պատրաստած պիցցան» կտրելիս), թե որքան է կեսը, քառորդը, երրորդը...:
- Օգնել այս տարիքի երեխաներին ընդլայնել իրենց մտածողությունը ձևերի և դրանց բնութագրերի վերաբերյալ:
- Ուսումնասիրե՞ք ավելի բարդ ձևեր՝ ներկայացնելով այնպիսի հասկացություններ, ինչպիսին է համաչափությունը:
- Ներգրավե՞ք երեխաներին այնպիսի ակտիվություններում, որոնք ներառում են երկրաչափական ձևերի ստեղծում և ճանաչում:
- Խրախուսե՞ք երեխաներին կառուցել տարբեր ձևերի ու չափերի կառույցներ, ինչը կօգնի նրանց հասկանալ համաչափությունը, հավասարակշռությունն ու երկրաչափությունը:
- Խրախուսե՞ք երեխաներին իրենց միջավայրում տարբեր երկրաչափական ձևեր ճանաչել, հաշվել դրանց անկյունների քանակը և համեմատել երկչափ, եռաչափ և քառաչափ ձևերը:

- «Դևերի ամրոց» կամ «Ունո» և այլ սեղանի խաղերը օգնում են երեխաներին սովորել հաշվել, ճանաչել թվերը և համապատասխան քայլեր կատարել:
- Ամրապնդեք ժամանակի մասին պատկերացումները՝ օգտագործելով էլեկտրոնային ու թվանշաններով ժամացույցներ: Ներկայացրեք ժամեր, րոպեներ և վայրկյաններ հասկացությունները:

Հիշեք, որ այս բոլոր ակտիվությունները պետք է ներառվեն առօրյա խաղերի և գործունեության մեջ, լինեն տարիքին համապատասխան, գործնական ու զվարճալի: Գնահատեք երեխաների հետազոտելու ցանկությունը, նրանց հետաքրքրասիրությունը և մաթեմատիկական օրինաչափությունների նկատմամբ հետաքրքրությունը: Չգույշ եղեք նրանց հետաքրքրությունների, ինչպես նաև ուսուցման ոճի և տեմպի նկատմամբ: Թույլ տվեք նրանց լինել ակտիվ հետազոտողներ:

Աղյուսակ 15. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

12. Ենթանպատակ՝ հիմնախնդիրների/խնդիրների լուծում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
12.1. Խնդրի բացահայտում և նկարագրություն	• Ժեստերով կամ բառերով մատնանշում են խնդիրը («Չկարողացա բացել», «Ձախողվեց»):	• Բանավոր կերպով փաստում են խնդիրը («Չկարողացա հավաքել», «Չի տեղավորվում»):	• Ճշգրիտ գնահատում են խնդրի էությունն ու Նախադրյալները («Այս մասը չափազանց մեծ է, այն չի տեղավորվի»):
12.2. Լուծում գտնելը և փորձելը	• Կրկնում են գործողությունը կամ օգնություն խնդրում:	• Փոխում են իրենց մոտեցումը կամ օգտագործում են այլ միջոցներ(կազմակերպում են այլ կերպ, խնդրում են գործիք կամ օգնություն): • Համեմատում են երկու լուծումները և ընտրում ավելի լավը (Սա ավելի լավն է, ավելի երկար է):	• Պլանավորում են գործողությունները: • Քննարկում են տարբեր լուծումների արդյունավետությունը:
12.3. Պատճառահետևանքային կապերի դիտարկում և վերլուծություն	• Նկատում են պարզ հետևանքները («Ես նետեցի՝ ընկավ»): • Նկատում են միայն ակնհայտ տարբերությունները (մեծ/փոքր):	• Սկսում են պատճառը փնտրել («Ընկավ, որովհետև մեծ է»):	• Բացատրում են պատճառահետևանքային կապերը: -Կանխատեսում և քննարկում են տարբերակներ (Դա չի ստացվի):
12.4. Քանակական ու տարածական մտածողությունը խնդիրների լուծման մեջ	• Օգտագործում են պարզ տարածական տերմիններ («ներսում», «վերևում»):	• Խնդիրներ լուծելիս համեմատում են չափերը, ձևերը կամ քանակները:	• Հաշվում, համեմատում և օգտագործում են տարածական ռազմավարություններ և օրինաչափություններ՝ խնդիրներ լուծելու համար:

ԳԼՈՒԽ 8. ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ. ՏԵՍԵՔ ԵՐԵԽԱՅԻՆ, ՕԳՆԵՔ ՆՐԱՆ, ՈՎ ԱՄԵՆԱՇԱՏ Է ԶԳՈՒՄ ԴՐԱ ԿԱՐԻՔԸ

Երեխաների ցանկացած խմբում կարող եք նկատել, որ որոշ երեխաներ չեն մասնակցում խաղերին, դժվարանում են մասնակցել ձեր նախաձեռնած ակտիվություններին և ավելի քիչ են շփվում ձեզ կամ այլ երեխաների հետ:

Սա կարող է պայմանավորված լինել հետևյալով.

- Նրանց հաղորդակցման ունակությունները մյուս երեխաների համեմատ ավելի քիչ են զարգացած, նրանք չունեն ինքնապատասխանություն կամ ձեր ուշադրությունը գրավելու կարողությունը, երբ շրջապատված են ավելի ինքնապատասխան ու սոցիալական երեխաներով:
- Հնարավոր է, որ դուք չեք նկատել նրանց՝ ձեզ հետ շփվելու փորձը:
- Հնարավոր է, որ նրանք լավ չեն կարող հասկանալ, թե ինչ են ասում՝ լեզվի զարգացման ուշացումների կամ այն պատճառով, որ նրանց մայրենի լեզուն տարբեր է:
- Ֆիզիկական կամ տեսողական դժվարություններ:

Սրանք այն երեխաներն են, ովքեր ամենաշատն ունեն ձեր օգնության կարիքը: Դուք պետք է օգնեք նրանց սովորել շփվել և շփվել այլ երեխաների հետ:

Կա մի առասպել, որ զարգացման դժվարություններ ունեցող երեխան կկարողանա ինքնուրույն զարգանալ, եթե նա մանկապարտեզում լինի «տիպիկ» զարգացում ունեցող երեխաների կողքին: Իրականում.

- Հաղորդակցման դժվարություններ ունեցող երեխաները հաճախ մերժվում և մեկուսանում են:

- Տիպիկ զարգացող երեխան գրեթե երբեք չի ընտրում խոսքի հետ կապված ուշացում ունեցող երեխայի՝ որպես խաղընկեր:
- Հատուկ կարիքներ ունեցող երեխաները նախընտրում են շփվել խմբի մեծահասակների հետ, և ոչ թե իրենց հասակակիցների հետ:
- Եթե հատուկ կարիքներ ունեցող երեխան մասնակցում է մանկական խմբային խաղերին, նա սովորաբար պասիվ դեր ունի, օրինակ, «մանկիկ»՝ «Տունտունիկ» խաղում:

Կարևոր է հասկանալ, որ այս խնդիրները չեն լուծվի ինքնուրույն, առանց մեծահասակների օգնության ու հատուկ միջամտության, կամ նրանց մեծանալ հետ մեկտեղ:

Տեսե՛ք երեխային

Երեխային օգնելու համար մենք պետք է տեսնենք նրան: Երեխային տեսնելը չի նշանակում միայն տեսնել նրա խնդիրները: Երբեմն հեշտ է տեսնել խնդիրները, բայց դժվար է տեսնել երեխային, օրինակ՝

3.5 տարեկան Լազարեն խառը տարիքային խմբում է: Նա խաղում է միայն մի քանի առարկաներով՝ պտտեցնելով դրանք և նայելով դրանց, երբեմն խաղալիքները գետնին նետելով, երբեմն էլ՝ փորձելով փախչել սենյակից: Նա ձեռքը թափահարում ու գոռում է իր ճանապարհին հայտնված յուրաքանչյուրի վրա: Նրա դաստիարակ Լաթիան Լազարենին նկարագրում է որպես ագրեսիվ երեխա և կարծում է, որ նա անիմաստ է վարվում, երբ խաղալիքները պտտեցնում կամ թակում է դրանցով: Լաթիային շատ նյարդայնացնում է Լազարի վարքը, նա անընդհատ մտածում է այդ մասին, նրա լարվածությունն ու սթրեսը արտացոլվում են մյուս երեխաների վրա: Բոլորը լարված են և չգիտեն, թե ինչպես վարվել:

Երեխային տեսնելը նշանակում է կապ հաստատել նրա սրտի և մտքի հետ: Նույն օրինակը դիտարկենք մեկ այլ դաստիարակի համատեքստում.

3.5 տարեկան Լազարեն խառը տարիքային խմբում է: Նա խաղում է միայն մի քանի առարկաներով՝ պտտեցնելով դրանք և նայելով դրանց, երբեմն խաղալիքները գետնին նետելով, երբեմն էլ՝ փորձելով փախչել սենյակից: Նա ձեռքը թափահարում ու գոռում է իր ճանապարհին հայտնված յուրաքանչյուրի վրա: Նրա դաստիարակը՝ Մական, գիտի, որ Լազարեն խաղի զարգացման վաղ փուլում է (տես՝ աղյուսակ 16-ը): Երբ Լազարեն պտտեցնում ու գլորում է խաղալիքը կամ այլ առարկա, նա տեսնում է, որ դա անմիտ վարքագիծ չէ, այլ, որ Լազարեն այդպես է խաղում: Մական գիտի, որ նման խաղի զարգացման հաջորդ փուլը ուրիշներին առարկաներ տալն ու առարկաների նշանակությունը նմանակելով սովորելն է: Մական նաև տեսնում է, որ Լազարեն փորձում է նետել խաղալիքները և փախչել սենյակից, երբ աղմուկի մակարդակը չափազանց բարձրանում է, նա շատ է հոգնում ավելորդ ազդակներից, իսկ իրավիճակի անորոշությունից՝ անհանգստանում, ուստի, Մական, երկրորդ դաստիարակչուհու՝ Նինոյի հետ միասին, օրը պլանավորել է այնպես, որ Լազարեն խուսափի նման իրավիճակներից: Մականի և Նինոյի օրինակին հետևելով՝ երեխաները հանգիստ են զգում, և խմբի կյանքը շարունակվում է իր սովորական հունով:

Աղյուսակ 16. Խաղի զարգացման տարիքային բնութագրիչները

Սոցիալական ոլորտ	Ճանաչողական ոլորտ
2 տարեկանից փոքր երեխաները միայնակ խաղալու փոխարեն նախընտրում են խաղալ հասակակիցների հետ, պարզ է, որ նրանք ուրախ են կարճ ժամանակով խաղալ իրենց ծնողների ու այլ մեծահասակների հետ: 2-3 տարեկանում նրանք ավելի շատ են խաղում միմյանց զուգահեռ: Չնայած, նրանք հետաքրքրված են իրարով և դիտարկում են միմյանց: Երբեմն նրանք կարող են ընդօրինակել միմյանց վարքագիծը կամ կրկնել միմյանց ասածը: Այս ընդօրինակման հակումը բնորոշ է նաև զուգորդական խաղերին: 3-4 տարեկան երեխաները սկսում են զբաղվել զուգորդական խաղերով. նրանք խոսում են միմյանց հետ, երբեմն նույնիսկ փոխանակվում խաղալիքներով: Կարող են նույնիսկ կարճաժամկետ դաշինքներ կազմել, սկսել դերեր բաշխել և փոքր սցենարներ խաղալ: 4-6 տարեկանը կոոպերատիվ, համագործակցային խաղի տարիներ են՝ համաձայնեցված դերերով, կանոններով և ընդհանուր նպատակներով:	2գայական - որոնողական խաղ. խել, պահել, բերանը դնել, լիզել, թափահարել, թակել: Ի հայտ է գալիս 2-4 ամսականից, մնում է խաղի հիմնական ձևը մինչև 8-9 ամիսը: Ոչ ֆունկցիոնալ խաղ. առարկաները միասին հավաքել, միմյանց հարվածել, հրել, դնել-հանել, ուրիշներին իրեր տալ և վերցնել: Միջինում ի հայտ է գալիս 8 ամսականից, մնում է խաղի հիմնական ձևը մինչև 12 ամիս: Ֆունկցիոնալ. խաղալիք մեքենա գլորելը, տիկնիկին քնեցնելը, ֆլումաստերով խազբզելը ի հայտ է գալիս միջինում 10 ամսականից, մնում է խաղի հիմնական ձևը մինչև 12-14 ամիս: Խորհրդանշական խաղ. առարկաները այլ նշանակությամբ օգտագործել, երևակայական դերեր, տիկնիկներին հնչյունավորել և այլն: Միջինում ի հայտ է գալիս 14 ամսականում, բարելավվում է, դառնում ավելի բարդ և շարունակվում է մինչև 6-8 տարեկանը:

Երեխային տեսնել նշանակում է տեսնել նրա թարթող կամ տխուր աչքերը, նկատել նրա լարվածությունը կամ գոհունակությունը: Երեխային տեսնել նշանակում է հասկանալ, թե ում հետ է նա իրեն լավ զգում և ինչու, ինչ տեսակի հարաբերություններն են նրան հանգստացնում և ինչ տեսակի հարաբերություններն են նրան վախեցնում, որոնք են նրա կրթերը՝ անգամ եթե դա շրջանագծով պատվելն է կամ արևի ճառագայթներին նայելը: Երեխային տեսնել նշանակում է ուսումնասիրել նրա հետաքրքրություններն ու ձգտումները և զգայուն լինել նրա կարիքների նկատմամբ:

Երեխայի կարիքների նկատմամբ զգայուն լինելը սկսվում է նրան դիտարկելուց և լսելուց (լսելը նաև ներառում է նրա ռեակցիաների, վարքագծի և ազդանշանների ուսումնասիրությունը): Եթե դուք ունեք դիտարկման լավ ունակություններ, կնկատեք, որ.

- Որոշ երեխաներ օրվա ընթացքում դժվարություններ են ունենում և այդ ընթացքում պետք է միայնակ լինեն ու հանգստանան: Ոմանք ինքնաբավ են և թաքնվում են սեղանի

տակ կամ այլ անվտանգ վայրում, իսկ մյուսներին մեր օգնությունն ու առաջնորդությունն է պետք՝ հանգստանալու տեղ գտնելու համար, երբ նրանց առանձնացնելու կարիք կա: Ահա թե ինչու է այդքան կարևոր անվտանգ և պաշտպանված տարածքներ ունենալ:

- Որոշ երեխաների համար «հանգստի» կամ լիցքավորվելու հնարավորություն կարող է լինել դուրս գալը և վազելը: Եթե տեսնենք, որ դա անհրաժեշտ է երեխայի հավասարակշռությունը վերականգնելու համար, ձեր օգնականի ներգրավմամբ ժամանակը բաշխում եք այնպես, որ երեխան կարողանա դա անել:
- Որոշ երեխաներ կարող են դյուրագրգիռ դառնալ՝ նախքան սնվելը կամ ընթացքում, և դրա հիմքում ընկած պատճառը կարող է լինել որոշակի սննդի հոտի նկատմամբ զգայունության ուժեղացումը: Դիտարկեք երեխային, և եթե նկատեք, որ դա է պատճառը, նախապես պատրաստեք նրան, փորձեք հասկանալ դյուրագրգռության պատճառը և երեխային հասկացրեք, որ հասկանում եք նրան, բարձրաձայնեք նրա փոխարեն: «Ես չեմ սիրում շիլայի հոտը, նյարդայնացած եմ»:
- Որոշ երեխաներ հատկապես զգայուն են աղմուկի կամ հպման նկատմամբ, նրանք չեն կարողանում դա արտահայտել, և երբ վախենում են բարձր ձայներից կամ սպառնալիք են զգում չափազանց շատ հպումներից, նրանք իրենց բողոքն արտահայտում են անսովոր ձևերով: Ուշադիր եղեք և օգնեք երեխաներին սովորել իրենց հանգստացնել կամ օգնություն խնդրել: «Լուկա, աղմուկը քեզ անհանգստացնո՞ւմ է: Ուզո՞ւմ ես ականջակալներ կրել», կամ «Եկ, կանգնիր ինձ հետ, ոչ ոք քեզ չի դիպչի»:

Եթե դուք ունեք դիտարկման լավ ունակություններ և լավ պատկերացում երեխայի զարգացման մասին, կնկատեք, որ.

- Որոշ երեխաներ դժվարանում են անցումային շրջանում ոչ թե այն պատճառով, որ համառ են, այլ այն պատճառով, որ նրանց լեզվի ընկալման և համատեքստի ընկալման ունակությունները դեռևս լավ չեն ձևավորված, կամ այն պատճառով, որ նրանց հույզերը, ազդակները և պլանավորման ունակությունները զարգացած չեն, ինչը դժվարացնում է մեկ իրավիճակից մյուսը անցումը:
- Որոշ երեխաների համար շատ կարևոր է հետևել սահմանված ապրելակարգին, քանի որ ցանկացած փոփոխություն նրանց մոտ անհանգստություն է առաջացնում, իսկ այդպես նրանք իրենց ավելի անվտանգ են զգում:
- Որոշ երեխաներ գետնից վերցրած տերևներ ու քարեր էին լցնում մյուս երեխաների կողմից գտնված խխունջների վրա, ոչ թե այն պատճառով, որ ցանկանում էին խանգարել խաղը կամ վնասել խխունջներին, այլ որովհետև կարծում էին, որ այս կերպ կմասնակցեն խաղին և, գուցե, ուզում էին կերակրել խխունջներին:

Օգնեք երեխաներին զարգացնել իրենց խաղի ունակություններ

Երեխաներին խաղի ունակությունները զարգացնելուն օգնելը ներառում է ճանաչողական սխեմաների, կենտրոնացման, սոցիալական, հուզական, հաղորդակցման և լեզվական ունակությունների զարգացում:

Փոքրիկ Դիտոն, ով աուտիզմի ախտորոշում ունի, միայնակ խաղում է սենյակի անկյունում՝ ձեռքում պահելով բրգաձև օղակ և պտտեցնելով այն: Մնացած երեխաները բաշխված

են սենյակի տարբեր կենտրոններում, ոմանք խաղում են տնակներով, ոմանք զբաղված են խորանարդիկների կենտրոնում, իսկ ոմանք միասին նկարում են: Դաստիարակը դիտարկում է Դիտոյին, ապա, հենց այնտեղ, դարակի վրայից նմանատիպ օղակ է գտնում: Նա լուռ նստում է սեղանի մոտ, բայց ոչ շատ մոտ, որպեսզի չվախեցնի Դիտոյին, և ինքն էլ սկսում է պտտեցնել օղակը՝ առանց Դիտոյին որևէ բան ասելու կամ խնդրելու: Որոշ ժամանակ անց Դիտոն սկսում է նայել դաստիարակին, դաստիարակը ժպտում է նրան ու ասում. «Մենք պտտեցնում ենք օղակը, ինչ լավ է, պտտեցնում ենք օղակը»: Դիտոն շարունակում է պտտեցնել օղակը և լսել դաստիարակին: Հանկարծ նրա օղակն ընկնում է, դաստիարակն արագ գլորում է իր օղակը Դիտոյի կողմը և ասում. «Գլորվեց», ապա վերցնում է ընկած օղակն ու դեմքին սպասողական արտահայտություն է հայտնվում, Դիտոն նայում է դաստիարակին, ծիծաղում և ձեռքերը թափահարում է, որպեսզի դաստիարակը հասկանա՝ հիմա երկրորդ օղակը գլորելու ժամանակն է: Դիտոն գոհ է և որոշ ժամանակ անց օղակներից մեկը գլորում է դաստիարակի ուղղությամբ, հիմա նորից դաստիարակի հերթն է՝ օղակը հետ վերադարձնելու համար. «Իմ հերթն է», - ասում է դաստիարակը և օղակը գլորում Դիտոյի ուղղությամբ:

Դաստիարակի նպատակն է Դիտոյին ցույց տալ, որ սոցիալական շփումները հաճելի են և հանգեցնում են զվարճալի խաղի, նախքան Դիտոն կկարողանա զբաղվել այլ երեխաների հետ տարբեր առօրյա ակտիվություններով:

Դիտոյին մի քանի օր դիտարկելուց հետո, դաստիարակն արդեն գիտի, որ օրվա որոշակի ժամերին նա հատկապես հոգնում է և կարիք ունի հատուկ մոտեցման՝ իրեն հանգստացնելու, ավելորդ ազդակներից հանգստանալու և էներգիան վերականգնելու համար: Այդ ժամերին Դիտոն վայելում է սեղանի տակ թաքնվելը և միայնակ մնալը կամ դաստիարակին մոտենալը: Դաստիարակն արդեն գիտի, որ նման պահերին Դիտոյին պետք է դնի իր ծնկներին և դիպչի ուսերին ու ձեռքերին՝ նրան հանգստացնելու համար:

Քեթին, ընդհակառակը, չի սիրում, երբ իրեն ավելորդ անգամ դիպչում են, և նրան նաև աղմուկն է անհանգստացնում: Դաստիարակը զգայուն է նրա այս առանձնահատկությունների նկատմամբ, երբեք անտեղի չի դիպչում նրան, և երբ մյուս երեխաները չափազանց աղմկում են, Քեթին մյուս դաստիարակը տանում են հաջորդ սենյակ, որտեղ նրանք կարող են լուռ փազվել հավաքել կամ խաղալ թվերով:

Իրիկան ընդհանուր զարգացման ուշացում ունի, նա հատակից վերցրել է փափուկ արջուկը մեկ ականջից և գնում է արջուկին: Դաստիարակը զգուշորեն նստում է Իրիկայի կողքին ու ասում. «Սա արջուկի ականջն է»: Իրիկան որոշ ժամանակ նայում է դաստիարակին, ապա կրկին գնում է ականջը, մոտեցնում այն դեմքին և մատներով խաղում դրա հետ: «Դու բռնել ես արջուկի ականջը», - ասում է դաստիարակը: «Նա երկու ականջ ունի, տեսնո՞ւմ ես», և նրբորեն բարձրացնում է մյուս ականջը: Իրիկան հետևում է այդ գործողությանը, ապա վերադառնում է այն ականջին, որը դիտարկում էր: Մեկ րոպե անց դաստիարակը հարցնում է. «Կարո՞ղ եմ բռնել արջին» և ձեռքերը մեկնում է: Իրիկան լուռ է, ապա տալիս է խաղալիքը: «Շնորհակալություն», - ուրախությամբ ասում է դաստիարակը: Նա խաղալիք արջուկին մոտեցնում է կրծքին ու ասում. «Ես գրկել եմ արջուկին», և ապա խաղալիքը տալիս է Իրիկային: «Ուզո՞ւմ ես գրկել արջուկին»: Իրիկան նայում է խաղալիքին և դաստիարակին,

ապա վերցնում է արջուկը և մոտեցնում դեմքին, ինչպես դաստիարակն էր արել: «Հիմա դու ես գրկել արջուկին», – ասում է դաստիարակը: Ապա Իրինան արջուկը տալիս է դաստիարակին: «Շնորհակալություն», – ուրախությամբ պատասխանում է դաստիարակը. «Հիմա նորից իմ հերթն է, չէ՞»: Հերթափոխության պարզ խաղը շարունակվում է (Հարմարեցված է Ձեֆրի Թրավիկ-Սմիթի «Վաղ մանկության խաղեր» գրքից, 2023):

Այս պարզ խաղը, որը տևում է ընդամենը մի քանի րոպե, շատ փոխներգործուն է և չի զարգացել մեկ օրվա ընթացքում: Դաստիարակը որոշ ժամանակ խաղացել է Դիտոյի և Իրինայի հետ՝ խրախուսելու այս տեսակի սոցիալական խաղը:

Աղյուսակ 17. Նկարագրում է երեխաների և մեծահասակների խաղի մի քանի բնութագրեր, որոնք նպաստում են սահմանափակ կարողություններով երեխաների սոցիալական ու մտավոր զարգացմանը (Հարմարեցված է Ձեֆրի Թրավիկ-Սմիթի (2023) «Վաղ մանկության խաղ» գրքից):

Աղյուսակ 17. Խաղի ընթացքում երեխայի հետ փոխազդեցության բնութագրերը

Խաղի փոխազդեցության առանձնահատկությունները	Հարաբերությունների օրինակներ
Զգացմունքային զգայունություն	Դաստիարակը զգուշորեն հարմարեցնում է իր ձայնի տոնը, հուզական ինտենսիվությունը և ակտիվության մակարդակը երեխայի տոնին, ինտենսիվությանը և ակտիվության մակարդակին: Մեծահասակների նման զգայունությունը նպաստում է սահմանափակ կարիքներ ունեցող երեխաների դրական հուզական զարգացմանը (Ստեյներ, Գենգու, Սմիթ և Չավարսկա, 2018):
Հետևելու ունակություն	Դաստիարակը հետևում և արձագանքում է երեխայի գործողություններին ու հետաքրքրություններին, և ոչ թե խաղը նախաձեռնում: Երեխաներին խաղում առաջնորդի դեր տալը և նրան ընդօրինակելը, ապա երեխայի գործողություններն ընդլայնելը, խաղն ավելի բազմազան է դարձնում (Լանդա, 2018):
Խաղի հետաքրքիր գործողությունները	Դաստիարակը ուշադիր ընտրում է խաղային գործողությունները՝ հիմնվելով այն բանի վրա, թե ինչը կբարելավի երեխայի ճանաչողական վարքագիծը և խաղը: Օրինակ՝ հաշվի առնելով, որ երեխային դուր է գալիս արջուկի ականջը, դաստիարակը որոշում է մատնացույց անել մյուս ականջը՝ հիմնվելով այդ հետաքրքրության վրա, ապա առաջարկել գրկախառնության օրինակ (Գրին և այլք, 2015):

Օբյեկտի վրա համատեղ ուշադրության հաստատում	Դաստիարակը խաղալիքն օգտագործում է երեխայի հետ համատեղ ուշադրություն հաստատելու համար, ցույց է տալիս փափուկ խաղալիքը և կատարում է գործողություններ, որոնք կգրավեն երեխայի հետաքրքրությունը (Շերց, Օդոմ, Բագեր և Սիդերիս, 2013):
Բանավոր նկարագրություններ՝ խաղի ակտիվությունները հնչեցնելու համար	Դաստիարակը պարզ նախադասություններով նկարագրում է գործողությունները՝ երեխայի ուշադրությունը խաղի ընթացքի վրա կենտրոնացնելու և լեզվի զարգացումն ու սոցիալական փոխազդեցությունները խթանելու համար (Պալասիոս, Ռոդրիգես և Մենդես-Սանչես, 2018):

Իհարկե, հատուկ կարիքներ ունեցող ոչ բոլոր երեխաներն այսպիսի անհատական ուշադրության կարիք ունեն։ Ոմանք ձեր աջակցության կարիքն ունեն այն բանում, որ օգնեք նրանց խաղալ և շփվել այլ երեխաների հետ։ Դա անելու լավագույն միջոցը փոքր խմբերով աշխատելն է՝ միջինում 4 երեխայով։

Ընդհանուր առմամբ, կարևոր է ձեր օրը պլանավորել այնպես, որ հնարավորություն ունենաք օրական մի քանի անգամ 5-7 րոպե շփվել փոքր խմբերի հետ։ Դա կարող է լինել փոքր խմբում ընթերցանություն, ավագի սեղանի շուրջ խաղալ, ձեռքերը լվանալ, ձեռագործ աշխատանքներ կատարել, ուտել և խոսել, ցանկացած տեսակի ազատ խաղ և այլն։ Նման խմբերում դուք լավագույնս կկարողանաք դիտարկել բոլորին և ակտիվությունն այնպես ղեկավարել, որ ներգրավվեն բոլորն իրենց կարողությունների սահմաններում։

Եթե երեխան լեզվական դժվարություններ ունի կամ ինքնամփոփ է և պասիվ, նրա համար դժվար կլինի սոցիալական ու շատ շփվող լինել երեխաների խմբում։ Մյուս կողմից, նրա համար օգտակար չի լինի լինել այնպիսի խմբում, որտեղ երեխաները հիմնականում օգտագործում են պասիվ հաղորդակցման ոճ։ Լավ փոքր խումբը սովորաբար բաղկացած է տարբեր տեսակի հաղորդակցման ոճեր ունեցող երեխաներից։ Երբ պլանավորում եք փոքր խմբային ակտիվություն՝ որևէ երեխայի օգնելու համար, կարևոր է խելամոտությամբ ընտրել երեխաների խումբը։ Մտածեք, թե ձեր խմբում ով ինչ հաղորդակցման և սոցիալական ունակություններ ունի։

Օրինակ, եթե մտածում եք 3.5 տարեկան աղջկա համար փոքր խումբ կազմելու մասին, ով խոսքի ուշացում ունի, լավագույնն է, որ նրա խմբի անդամները լինեն այնպիսիք, ովքեր արդեն օգտագործում են 3-4 բառանոց նախադասություններ, չափազանց գերիշխող չեն երկխոսության մեջ և լավ սոցիալական խաղընկերներ են։

Ինքնավստահություն չունեցող կամ զարգացման մեջ հետ մնացող երեխաներն ավելի լավ են հանդես գալիս այն ակտիվություններում, որոնք կենտրոնանում են գործընթացի, և ոչ թե արդյունքի վրա։ Օրինակ, եթե 4 երեխայի՝ առանց որևէ կոնկրետ առաջադրանքի, տաք չոր սոսիսձ, գուլամպոր թուղթ և գուլամպոր ավագ, նրանք կստեղծեն 4 տարբեր ստեղծագործություններ։

Իհարկե, երեխաներին ակտիվություններ առաջարկելիս, եթե անհրաժեշտ է, չպետք է մոռանալք հարմարեցման և օգնության մասին: Օրինակ, եթե այս ակտիվության ընթացքում Գիոն և Լիզին ինքնուրույն օգտագործում են սոսինձ և մկրատ, դաստիարակը մանույին, ով տառապում է ցերեբրալ պարալիզով, առաջարկում է հարմարեցված մկրատ և օգնում է նրան թուղթը բռնել: Իսկ Սանդրոն, զբաղված է միայն թղթերը պատռելով և դրանք միասին հավաքելով:

Հաճախ մեր դերն է երեխաներին ցույց տալ, թե ինչպես խաղալ, նրանց ասել, թե ինչպես պետք է վարվեն կամ ինչ ասեն ուրիշների հետ խաղալիս:

Դաստիարակի աչքից չվրիպեց այն փաստը, որ 4.5 տարեկան Լիկան՝ Դաունի համախտանիշով երեխան, կանգնած էր Դրամատիկական կենտրոնի շեմին և նայում էր իր հասակակից Նինային, որը տիկնիկ էր բռնել ու խոսում էր նրա հետ: Դաստիարակը Լիկային ասաց. «Լիկա, դու ել ես ուզո՞ւմ երեխայի խնամել: Արի, վերցրու տիկնիկներից մեկը: Պատկերացրու, որ դա քո երեխան է», - առաջարկեց նա՝ մատնացույց անելով դարակը, որտեղ տիկնիկներն էին: Երեխան վերցրեց մեկը և բռնեց այն մեկ ոտքից: «Երեխան քաղցած է՞: Շիշ տանք նրան», - հարցրեց դաստիարակը: Լիկան գլխով համաձայնության նշան է անում: «Լավ, ահա շիշը: Արի, ես քեզ ցույց կտամ, թե ինչպես կերակրել նրան, նայիր»: Դաստիարակը վերցնում է տիկնիկին և խաղալիք շիշը մոտեցնում տիկնիկի բերանին: «Օ՛, նա շատ քաղցած է: Հիմա քո հերթն է, կերակրիր նրան այնպես, ինչպես ես արեցի»: Նա շիշն ու տիկնիկը տալիս է Լիկային: Լիկան մի պահ բռնում է երկու խաղալիքները, ապա շիշը սեղմում տիկնիկի դեմքին՝ ոչ շատ մոտ նրա բերանին: «Դու կերակրում ես նրան», - ուրախանում է դաստիարակը: «Լիկային դա շատ է դուր գալիս»: Նա հիմա շիշն ու տիկնիկը վերադարձնում է դաստիարակին, կարծես ասելով՝ «Քո հերթն է»: Դաստիարակը կրկին կերակրում է տիկնիկին, ապա երկու խաղալիքներն էլ վերադարձնում է նրան: Լիկայի հասակակից Նինան, որը հեռվից հետևում էր նրանց, մոտենում է և ասում. «Լիկա, իմ տիկնիկն էլ է քաղցած»: Դաստիարակը ոգևորությամբ պատասխանում է. «Լիկա, արի և ցույց տուր Նինային, թե ինչպես կերակրել երեխային» (Հարմարեցված է Ջեֆրի Թրևիկ-Սմիթի (2023) «Վաղ մանկության խաղ» գրքից):

Հնգամյա Գիոն, ով աուտիզմ ունի, կանգնած է մեջքով դեպի երկու հասակակիցները, որոնք խաղում են մանկապարտեզի դասարանում կազմակերպված «մթերային խանութում»: Գիոն ձեռքում պահում է խաղալիք լոլիկ և պտտեցնում այն: Նա ուշադրություն չի դարձնում իր հասակակիցներին, և նրանք էլ ուշադրություն չեն դարձնում իրեն: Դաստիարակը մոտենում է և ասում. «Գիո՛, գնիր այդ լոլիկը մթերային խանութից: Տես, Նեյլին դրամարկդի մոտ է, դու կարող ես այն գնել նրանից»: Գիոն նայում է դաստիարակին, ապա նայում է լոլիկին և շարունակում պտտեցնել այն: Դաստիարակը փորձում է այլ մոտեցում: «Նեյլի, արի Գիոյից հարցնենք՝ ուզո՞ւմ է այս լոլիկները գնել»: «Լավ», - ասում է Նեյլին, ով ուզում է ինչ-որ բան վաճառել: «Գիո, Գիո, արի այստեղ, գնիր այս լոլիկները», - կանչում է նա: Գիոն հիմա նայում է Նեյլիին և, ըստ երևույթին, որոշակի հետաքրքրություն է ցուցաբերում նրա նկատմամբ ու ձեռքը պլաստմասե լոլիկով մեկնում է նրա կողմը: «Գիո, հապա ասա. Նեյլի, ես ուզում եմ այս լոլիկները գնել: ➡

Կարո՞ղ ես դա ասել»: «Ես ուզում եմ սա գնել», - շնչում է Գիոն ու մի քանի քայլ անում դեպի Նելլին: «Լավ, Գիո, - ասում է Նելլին, - այս կարմիր լոլիկը վաճառվում է»: «Ես ուզում եմ այս լոլիկները գնել», - կրկնում է Գիոն: «Իսկ դու ուզո՞ւմ ես կանաչ լոլիկ գնել», - հարցնում է Նելլին, «Լոբի էլ կա, բայց իրական չէ, պարզապես պլաստմասե է»: Գիոն գտնում է մի քանի խաղալիք լոլիկ: «Սրանք 4 լարի կարժենան», - ասում է Նելլին: Դաստիարակը կրկին օգնում է Գիոյին. «Ձևացրու, թե փող ես տալիս, այսպես (այդ գործողության նմանակումն է անում), ապա ասում. «Ահա քո փողը»: Գիոն ընդօրինակում է դաստիարակին, և Նելլին ասում է նրան. «Շնորհակալություն, Գիո, էլի արի, որքան հնարավոր է շուտ»: (Ադապտացված է Ջեֆրի Թրավիկ-Սմիթի «Վաղ մանկության խաղեր» գրքից (2023):

Երբեմն կարևոր է պարզապես նստել հատուկ կարիքներ ունեցող երեխաների կողքին և օգնել նրանց խաղալ:

Երեք 6-ամյա երեխաներ պատրաստվում են սեղանի խաղ խաղալ: Մանանան, ով մտավոր խանգարում ունի, միջամտում է սեղանի մոտ նստած տղաներին, վերցնում է խաղալիք ֆիգուրներից մեկը և սկսում ծիծաղելով այն տեղաշարժել խաղատախտակի երկայնքով: «Ո՛չ, Մանանա, կանգնի՛ր: Սա իմն է», - գոռում է խաղացողներից մեկը՝ խլելով խաղալիք ֆիգուրը Մանանայի ձեռքերից: «Ես գիտեմ այս խաղը», - զայրացած ասում է Մանանան: Նա փորձում է վերադարձնել խաղալիք ֆիգուրը, ապա վերցնում է իրենից հեռու գտնվող մեկ այլ ֆիգուր: Դաստիարակը, որը հետևում է այս փոխազդեցությանը, դիմում է տղաներին. «Մանանան պարզապես ուզում է ձեզ հետ խաղալ»: Ապա օգնում է Մանանային. «Կարող ես վերցնել մեկ այլ ֆիգուր, սրանք տղաներն արդեն ընտրել են», և օրինակ է բերում՝ ասելով. «Ես կլինեմ կանաչ ֆիգուրը»: Մանանան վերցնում է կանաչ ֆիգուրը, որը խաղալիքների տուփի մեջ էր, և ասում. «Նայիր, ես ունեմ կանաչը»: «Արի՛, դու և ես միասին խաղանք», - առաջարկում է դաստիարակը: «Մեր կանաչ ֆիգուրը դնենք մեկնարկային քառակուսու վրա՞»: Նա մատնացույց է անում խաղատախտակի վրա գտնվող տեղը: Մյուս երեխաները, կարծես, ողջունում են Մանանային հետ խաղալը, երբ դաստիարակն էլ է նրանց հետ խաղում: «Լավ, Մանանա, քո հերթն է», - ասում է երեխաներից մեկը: «Տեսնո՞ւմ ես՝ մենք առաջ ենք, դու պետք է հասնես» (Ադապտացված է Ջեֆրի Թրավիկ-Սմիթի (2023) «Վաղ մանկության խաղ» գրքից):

Ներառական կրթության գործընթացը պատկերող տեսանյութի օրինակը տես այստեղ:

Համընդհանուր ձևավորման(ունիվերսալ դիզայն) սկզբունք՝ ինչն օգտակար է մեկի համար, օգտակար է նաև մյուսների համար

Համընդհանուր դիզայնի սկզբունքը հիմնված է այն թույլատրելիության վրա, որ ինչ օգտակար է սահմանափակ կարողություններով անձի համար, օգտակար է նաև ուրիշների համար: Օրինակ.

- Թեթևհարթակից օգտվում են ինչպես անվասայլակից օգտագործող մարդիկ, այնպես էլ սայլակ օգտագործող, շարժական ճամպուրակներ ու մանկասայլակներ օգտագործող մարդիկ:
- Երկար բռնակով հորիզոնական դռան բռնակը օգտակար է ուղեղային կաթված ունեցող մարդկանց համար, բայց այն նաև լավ է օգտագործվում նրանց կողմից, ովքեր կարող են ինչ-որ բան բռնել երկու ձեռքերով, և նրանց կողմից, ովքեր չեն ցանկանում «օգտագործել» իրենց ձեռքերը:
- Խորհրդանշական ազդանշաններն ավելի հեշտ է հասկանալ նրանց համար, ովքեր չեն կարողանում կարդալ, և նրանց համար, ովքեր չգիտեն այն կոնկրետ լեզուն, որ լեզվով ազդանշանի փոխարեն կարող է կատարված լինել գրառումը:

Ստորև բերված օրինակները ցույց են տալիս, թե ինչպես կարող են մեկ կոնկրետ երեխայի համար մշակված ռազմավարությունները օգտակար լինել մյուս երեխաների համար:

- Դալին ու Թեան նկատեցին, որ մի քանի երեխաներ մեծ խմբում կարդալիս երբեք չէին լսում, ուստի, որոշեցին ընթերցանությունը դարձնել նաև փոքր խմբերում առօրյայի մաս: Սակայն, պատմություններ լսելուց բացի, նրանք նաև կենտրոնացան գրքեր թերթելու և զրույցներ վարելու վրա: Դաստիարակներն այս գործընթացը ժամանակի ընթացքում այնպես տարածեցին, որ փոքր խմբերով ընթերցանությունը հնարավորինս մատչելի լինի բոլոր երեխաների համար: Շուտով նրանք նկատեցին, որ գիրք կարդալն ավելի հետաքրքիր ու գրավիչ դարձավ ոչ միայն այդ երեք երեխաների, այլև մնացած բոլոր երեխաների համար:
- Օրվա ընթացքում դաստիարակչուհի Մական հաճախ էր մանկական երգեր միացնում: Նա կարծում էր, որ այդպես երեխաներն ավելի ուրախ կլինեն: Մականի խմբում կա լսողության խնդիրներ ունեցող երեխա՝ Դիտոն: Երեխայի մայրը և հատուկ ուսուցիչը Մականին բացատրեցին, որ Դիտոյի համար ավելի լավ կլինի նվազեցնել ավելորդ ֆոնային ձայները, քանի որ նա ավելի լավ կհասկանա, թե ինչ են ասում ուրիշները: Նրանք նաև խնդրեցին Մականին խոսել ավելի պարզ ու կարճ նախադասություններով՝ երեխաներին բացատրելիս կամ հրահանգներ տալիս, բացատրել որոշ բառերի իմաստները և օգտագործել ավելի շատ տեսողական քարտեր: Այժմ դաստիարակ Մական երաժշտություն է միացնում միայն այն ժամանակ, երբ երեխաները ուզում են պարել: Ի՞նչ արմատալից իրեն, նա նկատեց, որ երեխաները, կարծես, հանդարտվել են, ավելի կենտրոնացել խաղի ու ակտիվության վրա: Նրանք նաև ավելի լավ են հասկացել հրահանգները և սովորել են շատ նոր բառեր:
- Տարվա սկզբին Էկան իմացավ, որ իր խմբին միանալու է թույլ տեսողություն ունեցող երեխա՝ Նիան: Էկան և մանկապարտեզի հատուկ ուսուցչուհի Մարիկան սկսեցին Նիայի տեսանկյունից դիտարկել մանկապարտեզի միջավայրը, սենյակները, բակն

ու ելքերը և որոշ փոփոխություններ կատարեցին միջավայրում: Նրանք ևս մեկ անգամ գնահատեցին, թե որքանով են կազմակերպված ու երեխայի հասակին համապատասխան նյութերը: Սա կօգնի Նիային հեշտությամբ հիշել, թե որտեղ են իրերը և, անհրաժեշտության դեպքում, ինքնուրույն վերցնել դրանք: Կենտրոնները բաժանված էին հակադիր եզրագծերով, իսկ հատակին սոսնձված էր հակադիր գույների ժապավեն: Նրանք նաև ֆոսֆորագույն ոտնատեղեր պատրաստեցին՝ սենյակի մուտքը և զուգարանի ելքը նշելու համար: Կենտրոնի ցուցանակներին սոսնձել էին տարբեր մշակված քի նյութեր, որպեսզի Նիան ձեռքի հպումով կարողանա զգալ տարբերությունները: Էկան շուտով հասկացավ, որ ավելի լավ կազմակերպված միջավայրը բոլոր երեխաներին ավելի կազմակերպված էր դարձնում:

Հարաբերություններ այլ երեխաների հետ

2-3 տարեկանում երեխաները կարող են նկատել որոշակի տարբերություններ, օրինակ, եթե երեխան նստած է մանկասայլակում, նրանք հարցեր չեն տալիս այդ մասին, քանի որ դա նրանց համար Էական նշանակություն ունեցող տարբերություն չէ:

3-4 տարեկանում երեխաները սկսում են նկատել տարբեր տեսակի տարբերություններ, օրինակ՝ երբ երեխան չի խոսում կամ խաղում է այլ կերպ: Նրանք կարող են տալ պարզ, հետաքրքրասեր հարցեր՝ «Ինչո՞ւ է նա այդպես անում»:

5-6 տարեկան երեխաների համար արդարությունը, կանոնները և խմբային դինամիկան դառնում են ավելի հասկանալի ու կարևոր, և նրանք է՛լ ավելի զգայուն են դառնում տարբերությունների նկատմամբ: Նրանք ավելի հակված են ընտրել այնպիսի հասակակցի, ով օգնության կարիք ունի կամ տարբեր կերպ է մասնակցում ակտիվություններին:

Ցանկացած տարիքում դուք նրանց վերաբերմունքի և վարքագծի ձևավորման հիմնական մոդելն եք: Նրանք պետք է ձեզանից սովորեն, թե ինչպես հարաբերվել և վերաբերվել հատուկ կարիքներ ունեցող երեխաներին: Դուք նրանց օրինակն եք:

Վաղ տարիքից երեխաներին սովորեցրեք, որ տարբերությունները և սահմանափակ կարողությունները կյանքի բնական մասն են կազմում: Տրամադրեք գրքեր և խաղալիքներ, որոնք արտացոլում են այդ թեմաները:

Պատասխանեք երեխաների հարցերին պարզ և անկեղծորեն. օրինակ՝ «Ոմանք տեղաշարժվում են ոտքերով, իսկ ոմանք է՛լ՝ անվասայլակով» կամ «Ոմանք խոսում են քարտերով, և ոչ թե բառերով» և այլն:

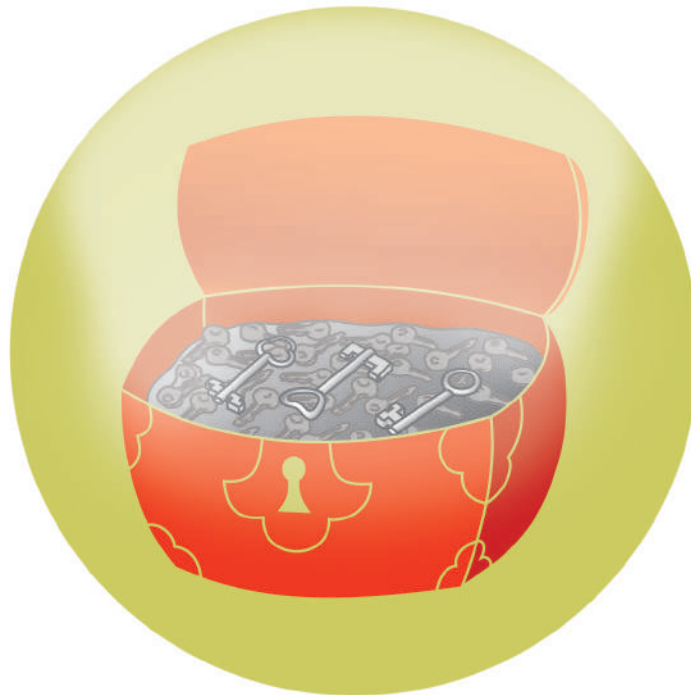
Ներգրավեք ավելի մեծ երեխաներին (4 տարեկան և բարձր) որոշումներ կայացնելու գործընթացում: Օրինակ՝ հարցրեք նրանց կարծիքը, թե ե՞րբ է հատուկ կարիքներ ունեցող հասակակիցն իրեն լավ զգում, և ե՞րբ է նա նեղված: Այնուհետև հարցրեք նրանց, թե ի՞նչ կարելի է անել, որպեսզի իրենց հասակակիցն իրեն ավելի ներգրավված զգա: Գրանցեք նրանց պատասխաններն ու գաղափարները: Դուք կտեսնեք, որ նրանք շատ բան կարող են տեսնել և ասել: Այսպես վարվելով դուք ոչ միայն նպաստում եք ներառական միջավայրի ստեղծմանը, այլև օգնում եք երեխաներին զարգացնել իրենց դիտարկման և վերլուծության ունակությունները, ձևավորել ու արտահայտել կարծիքներ, ինչպես նաև բարձրացնում եք նրանց ինքնավստահությունը՝ ցույց տալով, որ նրանց կարծիքները կարևոր են ձեզ համար: Դուք օգնում եք երեխաներին դառնալ ավելի պատասխանատու և կարեկից:

Վերևում մենք քննարկեցինք, թե ինչպես է Էկան պատրաստել ֆիզիկական միջավայրը՝ Նիա անունով տեսողական խնդիրներ ունեցող աղջկան դիմավորելու համար: Հիմա եկեք տեսնենք, թե նա ինչպես է նախապատրաստել Նիայի հասակակիցներին:

Մինչ Նիայի գալը, ծնողների հետ համաձայնությամբ, դաստիարակ Էկան երեխաների հետ խոսեց Նիայի յուրատեսակ կարիքների մասին: Նա բացատրեց, որ իրենց նոր ընկերը տեսողության խնդիրներ ունի և չի կարող իր շուրջը գտնվող առարկաներն ու մարդկանց տեսնել այնքան պարզ, որքան նրանք: Հետևաբար, նա մոտեցնում է խաղալիքը և այդպես զննում այն: Վատ տեսողությունը մոդելավորելու համար Էկան երեխաների համաձայնությամբ նրանց աչքերը ծածկեց թափանցիկ կտորով և խնդրեց պատմել շարժվելիս և խաղալիս հանդիպած դժվարությունների և խոչընդոտների մասին: Այնուհետև նա խնդրեց նրանց մտածել և քննարկել, թե ինչպես կարող են օգնել Նիային: Տարբեր կարծիքներ լսելուց հետո նրանք համաձայնեցին, որ.

- Իրերն ու խաղալիքները պահել նույն արկղի մեջ ու նույն տեղում, որպեսզի Նիան հեշտությամբ իմանա, թե որ իրերն են պահվում որտեղ և գտնի դրանք:
- Դեպի կենտրոնների մուտքը տանող ճանապարհը միշտ պետք է լինի մաքուր և ազատ: Խաղալիքները չպետք է թողնել թափված, բացառությամբ թույլատրված տարածքների (օրինակ՝ գորգի վրա՝ կառուցողական ակտիվության ժամանակ), որի մասին Նիային կզգուշացնեն:
- Փորձել վերահսկել աղմուկի մակարդակը, որպեսզի Նիան լավ ընկալի ձայնային ազդանշանները:
- Եվ ամենակարևորը՝ երեխաները կծանոթանան մանկապարտեզի գործունեությանը և կներգրավվեն տարբեր խաղերում: Խաղալիս նրանք կբացատրեն և կխոսեն այն մասին, թե ինչ են անում և ինչ են տեսնում (Հարմարեցված է «Վաղ ներառական կրթություն» գրքից):

ԳԼՈՒԽ 9. ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱԿՏԻՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

Այս գլուխը, համաձայն Ուսումնական ծրագրի նպատակների, ներկայացնում է օրինակելի ռազմավարությունների և ակտիվությունների կարճ ցանկ, որոնք դասավորված են պարզից՝ բարդ:

Ռազմավարությունները մեծահասակի կոնկրետ, նպատակային գործողություններ են, որոնք ծառայում են որոշակի նպատակի, այն է՝ երեխաների արդյունավետ ուսուցմանը և զարգացմանը:

Ռազմավարությունները կիրառվում են ցանկացած համատեքստում՝ սկսած երեխաների կողմից նախաձեռնված կամ մեծահասակի կողմից պլանավորված խաղերից մինչև առօրյա գործունեություն՝ կրթական գործընթացն արդյունավետորեն ուղղորդելու համար:

Ուսումնական ծրագիրը արդյունավետ իրականացնելու համար կարևոր է, որ դաստիարակն ունենա բազմազան ռազմավարությունների ամբողջություն, որը կարող է օգտագործվել անհրաժեշտության դեպքում և նպատակին համապատասխան:

Բազմազան ռազմավարությունների օրինակներից են. երեխաների հետ նրանց խաղի և գործունեության մասին խոսելը, նրանց զրույցի մեջ ներգրավելը, երկխոսության և զրույցի խթանումը, մտածողության խթանումը, հետադարձ կապի տրամադրումը, խրախուսումը, բացատրությունը, հիշեցումը, օրինակներ բերելը, հարցեր տալը, հարուստ բառապաշարի օգտագործումը, ուշադիր լսելը, ընտրության հնարավորություն տալը,

կրթական գործընթացը բոլոր երեխաներին հարմարեցնելը և դժվար, բայց հասանելի նպատակներին հասնելու հարցում երեխաներին օգնելը:

Դաստիարակը պետք է համատեղ օգտագործի բազմազան ռազմավարություններ՝ համաձայն երեխաների ուսուցման ոճի, զարգացման տեմպերի ու բազմազան կարիքների:

Երբ դաստիարակը ընտրում է ռազմավարություններ՝ հիմնվելով Ուսումնական ծրագրի նպատակների և երեխաների զարգացման առանձնահատկությունների վրա, նա մտնում է երեխայի զարգացման ամենամոտ գոտում և ներդնում է տարիքին ու զարգացմանը համապատասխան նպատակային պրակտիկաներ, ինչը այս Ուսումնական ծրագրի կարևոր խնդիր է:

Ռազմավարությունների համապատասխանությունը նպատակներին, տարիքին և զարգացող ունակություններին մանրամասն նկարագրված է 7-րդ և 8-րդ գլուխներում: Խորհուրդ չի տրվում մեխանիկորեն կիրառել ստորև բերված խորհուրդները՝ առանց այդ գլուխները կարդալու:

ԽՄԲԻ ՄԻԱՍՆՈՒԹՅԱՆ ԱԿՏԻՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Նպատակ՝ հարաբերություններ

Ենթանպատակ՝ սոցիալական հարաբերություններ և հաղորդակցություն

- Դարձեք ձեր երեխայի վստահելի գործընկերը, օգնեք նրան զարգացնել ձեզ հետ անվտանգ կապվածություն, որպեսզի. խրախուսեք և գնահատեք նրա յուրաքանչյուր ջանք և հայտնագործություն, նկարագրեք և բարձրաձայնեք նրա գործողությունները, անհրաժեշտության դեպքում հանգստացրեք նրան, կիսվեք միասին ինչ-որ բան անելու հաճույքով, ակտիվորեն օգտագործեք մարմնի լեզուն և ժեստերը: Կիրառեք սպասման և ակտիվ լսելու տեխնիկաներ, շփվելիս և փոխազդելիս եղեք երեխայի մակարդակին, դիտարկեք երեխայի բոլոր փորձերը շփվելու և փոխազդելու, դիտարկեք և արձագանքեք երեխայի ոչ վերբալ ազդանշաններին՝ ժեստերին, մարմնի լեզվին, թե ինչպես են նրանք փորձում շփվել առանց բառերի:
- Հաղորդակցվելիս օգտագործեք «մեկով ավելի» սկզբունքը:
- Խոսքը համապատասխանեցրեք երեխայի լեզվական զարգացման մակարդակին: Մտածեք, թե ում տալ բաց, մասնակի բաց կամ փակ հարցեր:
- Սովորեցրեք տարրական սոցիալական հմտություններ՝ տարրական սոցիալական բառեր, խնդրել, կիսվել, համագործակցել, շատ խաղացեք նրանց հետ զույգերով կամ փոքր խմբերով, որտեղ նրանք հերթով գլորում են գնդակ, մեքենա, նրանց խաղի ընթացքում բերեք օգնելու և կիսվելու բազմաթիվ օրինակներ:
- Ուշադրություն դարձրեք և գրի առեք երեխաների կողմից կիսվելու և համագործակցելու բոլոր օրինակները, սովորեցրեք խաղին մասնակցելու համար ընդունելի ձևեր, «գուցե» և «շնորհակալություն» բառերի օգտագործումը, սովորեցրեք օգնություն խնդրել: Հաճախակի բերեք օրինակ, օգտագործեք օգնություն խնդրելու արտահայտություններ, պատմություն կարդալիս, պատմություն պատմելիս կանգ առեք և հարցրեք. «Ի՞նչ արեց

հերոսը, երբ օգնության կարիք ուներ»: Ժամանակ առ ժամանակ արհեստականորեն ստեղծեք իրավիճակներ, երբ երեխան ստիպված է օգնություն խնդրել:

- Սովորեցրեք նրանց պարզաբանում խնդրել: Ինքներդ օրինակ բերեք. «Ես չհասկացա, թե ինչ ասաց Նանիկոն, եկ, միասին հարցնենք»:
- Ստանձնեք թարգմանչի դերը: Օգնեք երեխաներին հասկանալ միմյանց խոսքերն ու գործողությունները:
- Հիշեցրեք երեխաներին դիտարկել և հասկանալ սոցիալական ազդանշանները (դեմքի արտահայտություններ, մարմնի կեցվածք, ձայնի տոն):
- Խրախուսեք զրույց այնպիսի թեմաներով, ինչպիսիք են՝ «Ի՞նչն է մեզ դարձնում լավ ընկերներ», «Ինչպե՞ս ներգրավել ուրիշներին խաղի մեջ»:
- Փոքր երեխաներին սովորեցրեք սպասել միմյանց խոսքի ավարտին, և բացատրեք ավելի մեծ երեխաներին, թե ինչու է դա կարևոր:
- Ավելի մեծ երեխաների հետ խոսեք համագործակցության, արդարության ու կարեկցանքի մասին: Օգտագործեք բնական իրավիճակներ դա անելու համար, գնահատեք համագործակցությունը, տվեք հարցեր, ինչպիսիք են՝ «Մի՞թե արդար չէ...», և ցույց տվեք կարեկցանքի օրինակներ:
- Մեծ երեխաներին խրախուսեք բանակցային և համոզման ռազմավարությունների կիրառումը/տիրապետումը: Դրա համար նկատեք և արձագանքեք երեխաների անուղղակի խնդրանքներին՝ բացատրելով, թե ինչ են նրանք նկատի ունենում դրանով:
- Մենք փոքր երեխաներին սովորեցնում ենք հետևել կանոններին, հաճախ հիշեցնում ենք նրանց կանոնները, ավելի մեծ երեխաներին ներգրավում ենք կանոնների մշակման գործում:
- Մեծ երեխաներին խրախուսում ենք հիմնավորված քննարկել խաղի կանոնների շուրջ համաձայնության գալը:

Ենթանպատակ՝ սոցիալական խաղ

Օգնեք երեխաներին անցնել սոցիալական խաղի հաջորդ փուլերին:

- Երեխաներին խրախուսեք հետաքրքրություն ցուցաբերել միմյանց խաղի նկատմամբ. «Տես, Նիկոն աշտարակ է կառուցում, արի, այս աղյուսը տանք նրան»:
- Փոքր խմբում սկսեք սոցիալական խաղ. «Նայիր, Նա ևս երեխային է քնեցնում, եկեք հարցնենք, թե ինչ է նրա անունը»:
- Միայն զուգահեռ խաղացող երեխաներին պետք է աստիճանաբար խրախուսել խաղալ զուգորդական:
- Այն երեխաների համար, ովքեր արդեն իսկ միմյանց հետ շփվում են խաղի միջոցով (զուգորդական խաղ), խրախուսեք նմանակման խաղը, որպեսզի նրանք ընդօրինակեն միմյանց:
- Խրախուսեք պարզ սցենարներ և դերային խաղեր:
- Երեխաներին խրախուսեք խաղալիս կենտրոնանալ ընդհանուր նպատակի վրա:

- Օգնեք դերերը բաժանել:
- Օգնեք համեմատաբար ամաչկոտ կամ ավելի քիչ հաղորդակցման ունակություններ ունեցող երեխային մասնակցել խաղին, օգնեք նրա ընկերներին սովորել ներգրավել իրենց ընկերոջը:
- Խրախուսեք կանոններով խաղերում հաղթանակի ու պարտության կանոնների շուրջ համաձայնության գալը:
- Խրախուսեք համաձայնությունը, գիշումները և կիսվելը խաղի ընթացքում:

Ակտիվություններ, որոնք խթանում են սոցիալական փոխհարաբերությունները և սոցիալական խաղը

Նշում. ստորև բերված օրինակելի ակտիվություններից բացի, ձեր կամ երեխայի կողմից նախաձեռնված ցանկացած խաղ կարող է օգտագործվել ընկերությունը, սոցիալական հարաբերությունները և ուսուցումը խթանելու համար:

- Ծանոթացեք ինձ հետ. ընդգրկեք պարզ ակտիվություններում, որոնք կօգնեն երեխաներին սովորել միմյանց անունները կամ ավելին իմանալ միմյանց մասին: Մեկ առ մեկ գնդակը նետեք շրջանագծով նստած երեխաներին և տվեք նրանց տարբեր հարցեր. «Ի՞նչ է քո անունը», «Քույր ունե՞ս», «Ի՞նչ խաղ ես սիրում», «Ո՞րն է քո սիրելի գույնը»:
- Ողջունում եմք. երեխաներին ծանոթ երգի բառերը փոխեք, օրինակ՝ «Ողջունում եմք ...-ին» և երգեք դա յուրաքանչյուր երեխայի մասին:
- Քաղաքավարի բառեր. օրինակ ծառայեք, սովորեցրեք և խրախուսեք քաղաքավարի բառեր և արտահայտություններ. «Խնդրեմ», «Շնորհակալություն» և այլն: Մտածեք զվարճալի զբաղմունքների մասին: Օրինակ՝ Արվեստի կենտրոնում ամուր թղթից պատրաստեք պաղպաղակի կոնուսներ և դրանց մեջ դրեք փափուկ գնդիկ (տես՝ նմուշը): Շրջանակի մեջ կանգնած երեխաները պետք է զգուշորեն միմյանց փոխանցեն «պաղպաղակի գնդիկը»՝ օգտագործելով կոները: Խրախուսեք նրանց օգտագործել «Խնդրեմ», «Շնորհակալություն» բառերը: Սա ոչ միայն սովորեցնում է քաղաքավարի բառեր, այլև մարմնի կառավարում:
- Սոցիալական սցենարների խաղարկում տիկնիկներով. մտածեք տիպիկ իրավիճակների մասին՝ ընդունելի սոցիալական վարքագիծ սովորեցնելու համար, օրինակ՝ «Էլենեն այնքան հեռու մեկնեց ձեռքը, որ պատահաբար փչացրեց Կոտեի նկարը: Կոտեն շատ վրդովվեց: Ի՞նչ պետք է Էլենան ասի Կոտեին: Կներեք, պատահաբար ստացվեց, չէի ուզում փչացնել քո նկարը»:
- Շարժում զույգերով. զույգերը նստում են դեմ առ դեմ: Նրանք ռիթմիկ կերպով շարժում են ձեռքերը միասին, երաժշտության ներքո: Այս շարժումը կարող է լինել գնացքի անիվների նմանակում կամ ձեռք ձեռքի տված առաջ-ետ ճոճվել: Այն կարող է նաև լինել իրար կպած ոտնաթաթերի համաժամանակյա շարժում՝ մեկը ծավլում է, մյուսը՝ ուղղվում: Մտածեք շարժումների մասին՝ ըստ երեխաների տարիքի և ֆիզիկական կարողությունների: Ակտիվության հիմնական խնդիրը զույգերի համաժամանակյա շարժումն է, որի համար երեխան պետք է հաշվի առնի զուգընկերոջ շարժումը և հետևի դրան: Այս գործունեությունը նաև նրանց օգնում է ուսումնասիրել սեփական մարմինը և կարգավորել իրենց շարժումները:

- Կռահիր, թե ով է քեզ կանչում. երեխաները շրջան են կազմել և շարժվում: Մեջտեղում կանգնած է աչքերը կապած երեխան: Շրջանով քայլող երեխաներից մեկը ասում է նրա անունը: Աչքերը կապած երեխան պետք է կռահի, թե ով իրեն կանչեց:
- Պարաշյուտ. բացեք պարաշյուտը, թող երեխաները բռնեն ծայրերը և թեթև գնդակը դրեք պարաշյուտի վրա: Երեխաները պետք է գնդակը նետեն առանց այն գետնին գցելու: Այս ակտիվությունը պահանջում է համակարգված խմբային շարժում: Դուք կարող եք ակտիվությունը դարձնել ավելի հեշտ կամ դժվար՝ կախված երեխաների կարողություններից: Փոքր երեխաները կարող են «ալիքներ» ստեղծել կամ փոխել շարժման տեմպը՝ ըստ երաժշտության ռիթմի: Կարող եք նաև երեխաներին բաժանել փոքր խմբերի, որոնցից յուրաքանչյուրը կկոչվի տարբեր մրգի անունով: «Խնձորներ» հրամանի դեպքում «խնձորները» թողնում են բռնած պարաշյուտը և մտնում դրա մեջ: «Տանձեր» հրամանով «խնձորներ»-ը բռնում են պարաշյուտը, և «Տանձերը» զբաղեցնում են նրանց տեղը: «Մրգային աղցան» հրամանի ժամանակ բոլոր երեխաները ձեռքերը բաց են թողնում վեր բարձրացող պարաշյուտից և կանգնում դրա տակ:
- Խմբային երգ. մտածեք խմբային երգի մասին, որը կերգեք, երբ խումբը հավաքվի:
- Խմբի կանոնների վերաբերյալ ակտիվություններ. օգտագործեք տարբեր միջոցներ կանոնները սովորեցնելու համար: Դրա համար կարող է անհրաժեշտ լինել կազմակերպել փոքր խմբերով ակտիվություններ՝ քննարկում, դերային խաղեր, տիկնիկային ներկայացումներ, գրքեր, կանոնների մասին երգեր:
 - ✓ Անվանեք կանոնը և խնդրեք երեխաներին այն խաղալ:
 - ✓ Անվանեք կանոնը և խնդրեք երեխաներին ընտրել այդ կանոնի համար տեսողական խորհրդանիշներ:
 - ✓ Ներգրավեք երեխաներին «կանոնների պաստառ»-ը զարդարելու աշխատանքում:
 - ✓ Կռահեք, թե որ կանոնն եմ ես խաղում: Թող մեծահասակը կամ երեխան խաղարկի այն, իսկ մյուսները կռահեն, թե որ կանոնն է:
 - ✓ Գիրքը կարդալիս հարցրեք երեխաներին կերպարը հետևում է, թե՞ ոչ կանոնին, եթե՞ ոչ, որ կանոնը պետք է պահպանի:
- Մենք նկատում ենք ընկերական վարքագիծը. մշակեք օգտակար և ընդունելի վարքագիծը նշելու եղանակներ, որպեսզի երեխաները ուշադրություն դարձնեն այդ վարքագծերին: Օրինակ՝ ստեղծեք օգնության տարա: Տարայի մեջ դրեք այն երեխաների անվանական քարտերը, ովքեր օգնում են ուրիշներին: Նաև նրանց, ովքեր նշում են ուրիշների վարքագիծը և ուրախանում ուրիշների հաջողություններով: Որոշակի ժամանակ անց, երբ տարան լցվի, կազմակերպեք ընկերության տոն: Նշում. զգույշ եղեք, որ ակտիվությունը մրցույթի չվերածեք: Խոսքը այն մասին չէ, թե ով քանի քարտ կգցի տարայի մեջ, այլ՝ յուրաքանչյուրի ընդունելի վարքագծի ամրագրում: Սա պետք է լինի տոնակատարություն խմբի համար: Հիշեք, որ ժամանակի ընթացքում երեխաները պետք է պակաս կախված դառնան պարգևներից և ավելի ներքին մոտիվացիա ունենան:
- Կարդանք բարեկամության մասին. ընտրեք և կարդացեք գրքեր, որոնք վերաբերում են հարաբերություններին՝ բարեկամությանը, օգնությանը: Խոսեք կերպարների վարքագծի, նրանց որոշումների մասին: Օրինակ՝ «Կատաղած դինոզավրը» գիրքը:

- Ստեղծեք ինչ-որ բան բարեկամության մասին. ստեղծեք գրքեր բարեկամության, խմբի բազմազան փորձառությունների, միասին խաղացող երեխաների մասին: Օրինակ՝ գիրք երեխաների ընտանիքների մասին կամ գրքեր՝ էքսկուրսիաների կամ խմբի հատուկ հյուրերի վերաբերյալ, գիրք սիրված պատմությունների մասին:
- Բարեկամության պաստառ. պատրաստեք տարբեր տեսողական նյութեր, որոնք մեկ անգամ ևս երեխաներին խորհել կտան ընկերության և ընկերների նկատմամբ վարքագծի կանոնների մասին: Օրինակ՝ «Բարեկամության պաստառ» կամ «Բարեկամության բաղադրատոմս», որը կպատկերի փոխադարձ հարգանք, քաղաքավարություն, ժպիտ, հավատարմություն, կիսվել, թիմային աշխատանք և զվարճանք: Կարող եք նույնիսկ մի հայացքից թվացյալ կապ չունեցող ակտիվություններ նվիրել ընկերության թեմային և երեխաներին կրկին ներգրավել թիմային աշխատանքի մեջ, օրինակ՝ տորթ թխելը:
- Հաճոյախոսության շրջան. շրջանագծով նստած երեխաներին առաջարկեք հաճոյախոսել միմյանց: Սա կօգնի նրանց սովորել, թե ինչպես հաճոյախոսություն անել ու ստանալ: Օրինակ ծառայեք երեխաների համար և հետևեք նրանց: Խրախուսեք երեխաներին նշել միմյանց առանձնահատկությունները: Սկզբում կամ փոքր երեխաների հետ կարող եք սկսել արտաքին նշաններից: Օրինակ՝ «Ինձ դուր է գալիս քո վերնաշապիկը» կամ «Դու լավ ես ծիծաղում»: Աստիճանաբար օգնեք նրանց տեսնել և գովաբանել միմյանց առանձնահատկությունները, օրինակ՝ «Դու գիտես լավ խաղալ, ես սիրում եմ քեզ հետ նկարել», «Երեկ նկատեցի, թե ինչպես օգնեցիր Աննային, սա իսկական ընկերություն է»:
- Ի՞նչ է ցանկանում ընկերը. ընկերոջ համար խմորով կամ տարբեր նյութերով ձևավորեք տարբեր չափերի մարդուկներ (տես՝ նմուշը): Արվեստի տարբեր ակտիվությունները կարող են օգնել ձեզ հասնել այդ նպատակին: Երեխան ընկերոջ համար պետք է իր պատրաստի: Նա պիտի հարցնի ընկերոջը, թե ինչպիսին իր է ցանկանում ունենալ, օրինակ՝ ինչ չափի պետք է լինի, ինչով պետք է ձևավորվի: Խրախուսեք երեխաներին նկարագրել միմյանց աշխատանքները:
- Մեկ ճշմարտություն, մեկ սուտ. երեխան իր մասին ասում է մեկ ճշմարտություն և մեկ սուտ, որպեսզի մյուսները մտածեն և կռահեն, թե որն է սուտը: Օրինակ՝ «Ես կարող եմ նկարել: Ես կարող եմ թռչել»: Դժվարություն. ավելի մեծ երեխաների դեպքում կարելի է ավելացնել պնդումների քանակը՝ երկու ճշմարտություն և մեկ սուտ: Այս ակտիվությունը կօգնի երեխաներին ավելին իմանալ իրենց ընկերոջ մասին, ինչպես նաև մտածել իրենց, իրենց հետաքրքրությունների, կարողությունների և բնութագրերի մասին:

Նպատակ՝ գիտակցություն

Ենթանպատակ՝ ինքնագիտակցություն

- Դիտարկեք, թե ինչ են զգում երեխաները: Նշեք նրանց զգացմունքներն ու հույզերը:
- Ուշադիր լսեք նրանց:
- Երեխաներին օգնեք ընկալել զգացմունքները՝ նկարագրել սեփական զգացմունքներն ու հույզերը:
- Երեխաներին սովորեցրեք նոր բառեր՝ զգացմունքներ արտահայտելու համար: Դա անելու համար օգտագործեք քարտեր և նկարներ:

- Գնահատեք նրանց անկախ ջանքերն ու քայլերը և անկախ ընտրության հնարավորություն տվեք:
- Խրախուսեք երեխայի ջանքերը, և ոչ թե՝ արդյունքը. «Տեսնում եմ, որ փորձում ես հավաքել փազլը»:
- Նկատեք և գովաբանեք բոլոր դրական վարքագծերը:
- Փոքր տարիքի երեխաներին առաջարկեք հստակ և սահմանափակ առաջարկներ՝ ընտրություն կատարելու համար:
- Օգնեք երեխաներին զարգացնել առողջ ինքնագնահատական, ճանաչել իրենց, սեփական հնարավորություններն ու կարողությունները:
- Խոսեք այն մասին, թե ինչն է նրանց ուրախացնում կամ զայրացնում:
- Պատմություններ կարդալիս և պատմելիս կենտրոնացեք կերպարների հիմնական հույզերի վրա:
- Օգնեք նրանց հասկանալ, որ զգացմունքների բազմազանությունը բնական է և կարող է կառավարվել:
- Խրախուսեք նրանց կիսվել իրենց զգացմունքներով միմյանց հետ, անվանել իրենց հույզերը:
- Խուսափեք կողմնակալությունից:
- Խուսափեք քննադատական լեզու օգտագործելուց:
- Օրինակ ծառայեք հավասար և արդար վերաբերմունքի համար:
- Նրանցից յուրաքանչյուրին վերաբերվեք հարգանքով:
- Միշտ նկատեք և ընդունեք նրանց հույզերը և բացատրեք, որ ամոթի, հպարտության կամ անորոշության զգացողությունները նորմալ են:
- Հնարավորություն տվեք նրանց արտահայտելու իրենց սեփական մտքերը, զգացմունքներն ու կարծիքները:
- Ստեղծեք անվտանգ միջավայր սխալների համար:

Ենթանպատակ՝ սոցիալական գիտակցություն

- Հաճախ բարձրաձայնեք, թե ինչ է կատարվում ձեր շուրջը, ինչ են մտածում ուրիշները, ինչ են անում:
- Բարձրաձայնեք ձեր մտքերը, շարժառիթները:
- Պարզ լեզվով նկարագրել, թե ինչն է իրենց կամ ուրիշների այս կամ այն հույզի պատճառը:
- Փոքր տարիքի երեխաների մոտ ամրապնդել հիմնական սոցիալական նորմերի իմացությունը՝ ողջունել, հրաժեշտ տալ, քաղաքավարի խնդրել, շնորհակալություն հայտնել, ներողություն խնդրել:
- Ավելի մեծ երեխաների հետ խոսեք այն մասին, թե ինչու է օգտակար և հաճելի սոցիալական նորմերի պահպանումը:

- Սովորեցրեք երեխաներին տեսնել ուրիշների ակնկալիքները՝ բարձրաձայնելով մյուս երեխաների, կերպարների հույզերը, մտադրությունները և դրդապատճառները:
- Գիրք կարդալիս, պատմություններ պատմելիս կամ դերային խաղեր խաղալիս խրախուսեք նրանց պատկերացնել իրենց ուրիշի տեղում, որոշակի իրավիճակում և ասել, թե ինչ կզգան:
- Օգնեք ավելի մեծ երեխաներին հասկանալ, թե ինչպիսին կարող է լինել մեկուսացված երեխա:
- Սովորեցրեք երեխաներին տեսնել և հարգել տարբերությունները, նույնիսկ թվացյալ աննշանները, ինչպիսիք են տարբեր հետաքրքրությունները, ֆիզիկական բնութագրերը, ճաշակը և փորձը:
- Նշեք տարբեր մշակույթներին բնորոշ տոներ:
- Եթե խմբում ունեք սահմանափակ կարողություններով երեխա, խոսեք երեխաների հետ նրա հետաքրքրությունների ու կարիքների մասին, 4 տարեկանից սկսած օգնեք երեխաներին՝ նրանց հետ կապված որոշումներ կայացնելիս:
- Հարցրեք երեխաներին, թե ինչպես կարող են իրենց խոսքերը կամ գործողությունները դրական կամ բացասական ազդեցություն ունենալ հասակակիցների վրա:
- Օգնեք նրանց հասկանալ ուրիշի տեսակետը. խոսեք այն մասին, թե ինչպես կարող է զգալ իրեն այն հասակակիցը, ում մեկուսացրել են, թույլ չեն տալիս խաղալ իրենց հետ կամ չեն կիսվում խաղալիքներով. «Ինչպե՞ս կզգայիր դու, եթե դա պատահեր քեզ հետ»:
- Օգտագործեք գեղարվեստական գրականության կերպարներ՝ կարեկցանքի մասին խոսելիս:
- Միշտ նկատեք և գնահատեք երեխաների դրական վարքագիծը՝ կիսվելը, կարեկցանք ցուցաբերելը և հոգատարությունը:

Ակտիվություններ՝ ինքնագիտակցությանն ու սոցիալական գիտակցությանն աջակցելու համար

- Չգացմունքները հայելու մեջ. փոքր խմբերին տվեք փոքրիկ, ձեռքի հայելիներ: Կարդացեք պատմություն, որը պարունակում է բազմաթիվ բառեր, որոնք արտահայտում են զգացմունքներ: Երեխաները հայելու մեջ նայելիս համապատասխան դեմքի արտահայտություններ են անում: Ապա ցույց են տալիս միմյանց:
- Չգացմունքների քարտեր. կազմեք զգացմունքներով քարտերի զույգեր: Այդ քարտերը կարող եք օգտագործել սեղանի տարբեր խաղերի համար: Փոքր երեխաները կարող են քարտերը զույգավորել: Խնդրեք երեխային գտնել նույն արտահայտությամբ երկու քարտ և անվանել դրանք: Բարձրաձայնեք զգացմունքները, խոսեք այն իրավիճակների մասին, որոնցում կարող է առաջանալ նմանատիպ զգացմունք: Խաղացեք «Հիշողություն» խաղը մեծ երեխաների հետ (տես՝ նկարը):
- Դեմքի փոփոխություն. այս ակտիվությունը առաջարկեք փոքր խմբերում: Թղթեք ափսեների վրա նկարեք դեմքեր՝ բերանների և հոնքերի փոխարեն օգտագործելով ճկուն, փափուկ մետաղալարեր, որպեսզի երեխաները՝ ըստ հույզերի, կարողանան

շարժել բերաններն ու հոնքերը: Խնդրեք երեխաներին շարժել հոնքերը և բերանը՝ ներկայացնելով տարբեր հույզեր՝ զայրույթ, հիասթափություն, ծանծաղույթ, վախ, զարմանք: Երեխաները կարող են գունավորել դեմքի մնացած մասը: Այնուհետև կարդացեք պատմվածք՝ կանգ առնելով կարևոր պահերին և խնդրելով երեխաներին ցույց տալ հույզերը թղթե ավսեի վրա:

- Հույզեր՝ խմորով. խնդրեք երեխաներին խմորով դեմքի ուրվագծեր անել և պատկերել տարբեր զգացմունքներ (տես նկարը): Լուսանկարեք նրանց ստեղծագործությունները: Խոսեք այդ զգացմունքների մասին:
- Կազմեք հույզերի սանդղակ. սա կարող է վերաբերել մեկ հույզի արդյունավետությանը կամ տարբեր հույզերին: Տեսե՛ք նմուշը: Կարող եք սանդղակը ցուցադրել գրատախտակի վրա և օգտագործել իրավիճակին համապատասխան՝ հույզերի մասին խոսելու, հաղորդակցվելու համար. «Ցույց տուր ինձ, թե ինչ ես զգում»:
- Երեխաների հետ պատրաստեք զգացմունքների դիմակներ, դրանք օգտագործեք գիրքը կարդալիս: Թող նրանք ընտրեն այն դիմակը, ինչը հերոսն է զգում (տես նկարը):
- Չգացմունքների լուսանկարներ. տարբեր զգացմունքներով դեմքերի լամինացված լուսանկարներ: Քարտը ցույց տալիս երեխաները անվանում են զգացմունքները: Սկզբում նրանք ժամանակ ունեն դիտարկելու, ապա դուք արագացնում եք տեմպը՝ այն ավելի զվարճալի դարձնելու համար: Տարբերակ. ցույց տվեք որևէ զգացմունք և խոսեք զգացմունքների մասին:
- Սոցիալական սցենարներ զգացմունքների մասին. պատմում եք տարբեր իրավիճակներ և խնդրում եք երեխաներին ընտրել այն զգացմունքը, որը նրանք կզգան այդ իրավիճակում:
- Չգացմունքների ակնոցներ. պատրաստեք տարբեր զգացմունքների ակնոցներ (տես՝ նմուշը, վերևում գրված ու նկարված է համապատասխան զգացմունքը): Երեխաները հերթով տուփից վերցնում են ակնոցներ և փորձում մարմնավորել համապատասխան զգացմունքը՝ ընդունելով մարմնի դիրք և քննարկելով այն: Կենտրոնացե՛ք այն բանի վրա, թե ինչ է մարդը տեսնում ու մտածում՝ ըստ զգացմունքի:
- Չգացմունքների զառ. ծածկեք մեծ զառը (սովորաբար թուփ) սպիտակ թղթով և յուրաքանչյուր կողմում նկարեք տարբեր զգացմունքներ արտահայտող դեմքեր: Երեխաները գլորում են զառերը, անվանում են զգացմունքը և նկարագրում այն: Դուք կարող եք փոխել դեմքերը՝ ըստ երեխաների տարիքի և գիտելիքների: Փոխարինեք դրանք նոր զգացմունքներով, երբ նրանք սովորեն հենքը:
- Գլխարկի փոխանցումը. կտրեք տարբեր հույզեր արտահայտող դեմքերի նկարներ, դրեք դրանք գլխարկի կամ տուփի մեջ և երաժշտության ներքո փոխանցե՛ք շրջանագծով: Երբ երաժշտությունը դադարում է, երեխան բռնում է գլխարկը, հանում քարտերից մեկը և նկարագրում է հույզը: Այնուհետև երեխաները հիշում են այն ժամանակը, երբ իրենք նմանատիպ տրամադրություն են ունեցել:
- Չգացմունքների որոնում. սենյակի տարբեր տեղերում (հնարավորության դեպքում՝ նաև շենքի շուրջը) տեղադրեք լուսանկարներ կամ նկարներ, որոնցում դեմքերն արտահայտում են զգացմունքներ: Երեխաները փնտրում են տարբեր դեմքեր: Երբ

Նրանք գտնում են դրանք, պատմում են այն ժամանակի մասին, երբ իրենք նման տրամադրություն են ունեցել:

- Զգացմունքների սպիներ (տես նմուշը). պատրաստեք զգացմունքների սպիներ: Առաջարկեք երեխաներին փոքր խմբերին: Պատեք նետը, որ զգացմունքի վրա էլ կանգ առնի, երեխան պետք է արտահայտի այդ զգացմունքը:
- Զգացմունքների պաստառ. կպցրեք կամ նկարեք տարբեր զգացմունքներ մեծ ձևաչափի վրա, գրեք նաև բառերը: Կախեք այն տեսանելի տեղում և օգտագործեք զգացմունքները ճանաչելու համար:
- Զգացմունքների կռահում. փոքր խմբերին առաջարկեք պատրաստեք թագեր կամ հատուկ գլխակապեր, որոնց վրա կկցեք զգացմունքների քարտ(տես նմուշը): Երեխաները չեն կարող տեսնել, թե իրենց ճակատին ինչ զգացմունքների քարտ է կցված: Մյուսները փորձում են ազդանշաններով նկարագրել և կռահել տալ, թե ինչ զգացմունք է պատկերված քարտի վրա: Ազդանշանները կարող են լինել դեմքի արտահայտության նկարագրություն կամ այն իրավիճակի նկարագրություն, որի ժամանակ երեխան զգում է այդ հոյզը: Ակտիվության պարզ տարբերակն այն է, երբ երեխաները իրենց դեմքի արտահայտությամբ փորձում են ուրիշներին հասկացնել, թե ինչ հոյզ է դա: Այդպես է լինում նաև, երբ պատկերվում են հեշտությամբ ճանաչելի հոյզեր: Ակտիվությունն ավելի դժվար է դառնում, երբ երեխաները պետք է նկարագրեն իրավիճակներ կամ, երբ օգտագործվում են դժվար ճանաչելի հոյզեր:
- Իմ խոսող մարմինը. այս ակտիվության ընթացքում կարևոր է, որ երեխաները մտածեն այն մասին, թե ինչ զգացողություններ են առաջանում տարբեր հոյզերի և հոյզերի տարբեր ուժգնության ժամանակ: Սա կօգնի նրանց սովորել կարդալ իրենց հոյզերը և մարմնի լեզուն: Օրինակ՝ ի՞նչ է ինձ ասում մարմինս. «Ի՞նչ եմ մտածում, ինչպիսի՞ն է դեմքիս արտահայտությունը (հոնքերը՝ խոժոռված, շուրթերը՝ սեղմված), մարմնիս դիրքը (բռնկված, սեղմված, մկանները՝ լարված, ոտքերը՝ պատրաստ վազելու), ի՞նչ եմ զգում ներքուստ(սրտի զարկերի ուժեղացում, որովայնիս մեջ սեղմվածության զգացում), ի՞նչ եմ զգում արտաքուստ(ափերս ու ոտքերիս ներբանները քրտնած են)»: Նկարեք մարմնի մեծ ուրվագիծ և խոսեք այն մասին, թե ինչ է կատարվում մարմնի տարբեր մասերում տարբեր հոյզերի ժամանակ:
- Քարերի պատմությունը. երեխաներին առաջարկեք հարթ քարերի վրա նկարել տարբեր հոյզերին համապատասխանող դեմքի մասեր՝ աչքեր, բերան, քիթ, հոնքեր: Թող երեխաները ստեղծեն տարբեր հոյզեր (տես նկարը): Լուսանկարեք:
- Ու՛մ է պատկանում. իրերը դրեք տուփի մեջ: Հանեք մեկ առ մեկ և թող երեխաները քննարկեն, թե ում կարող է պատկանել այդ իրը: Խոսեք այն մասին, թե ինչու են նրանք այդպես կարծում:
- Կռահեք, թե ով ինչ է մտածում. քարտերի վրա պատկերված են տարբեր կերպարներ: Կարող եք նաև օգտագործել նկարագարող գիրք: Խնդրեք երեխաներին կռահել, թե որ հերոսը կարող է ասել սա. «Դու շատ սիրելի ես», «Սիրում եմ մայրիկիս գրկախառնությունը», «Արդեն մթնեց»: Հարցրեք երեխաներին, թե ինչո՞ւ են նրանք այդպես մտածում: Ինչպե՞ս հասկացան:

- Բեմադրեք սոցիալական սցենարներ ձեռքի տիկնիկներով. մտածեք զգացմունքները սովորեցնելու բնորոշ պատմությունների և սցենարների մասին: Օրինակ՝ «Խաղալիքը չգիջեց, ես տխրեցի», «Ընկերս ինձ խաղալու կանչեց, ես ուրախացա»: Ավելի շատ պարզության համար, կարող եք երեխաներին առաջարկել զգացմունքների քարտեր, որոնցից նրանք կարող են ընտրել համապատասխան զգացմունքը պատկերող նկար:
- Ինչ է զգում և մտածում գրքի հերոսը. մանկական գրքերը հիանալի միջոց են զգացմունքներն ուսումնասիրելու համար: Շատ գրքեր հստակ նկարագրում են հերոսի զգացմունքները և պարունակում են բազմաթիվ բառեր, որոնք արտահայտում են բազմաթիվ զգացմունքներ: Գիրքը կարդալիս կենտրոնացեք հերոսների հույզերի վրա: Բաց հարցերի միջոցով թող երեխաները խոսեն իրենց սեփական հույզերի մասին. «Ե՞րբ եք նույնը զգացել» կամ «Եթե դուք նրանց փոխարեն լինեիք, ինչպե՞ս կզգայիք ձեզ»: Խոսեք նաև հերոսների մտքերի և մտադրությունների մասին՝ ի՞նչ են նրանք մտածում, ինչո՞ւ են նրանք այդպես վարվում: Ինչի՞ց հասկացաք. «Ես նկատեցի ... (մանրամասն նկարագրեք ոչ վերբալ ազդանշանները)»: Կարդալիս կերպարի մասին խոսեք հետևյալ կերպ. «... համար կարծում եմ, որ նա ապրումներ ունի (անվանեք հույզը)»: Հիմա ես կփորձեմ դեմքի նույն արտահայտությունը ստանալ և նույնը անել իմ մարմնով (ոչ վերբալ ազդանշաններ): Կարդալիս. «Ես կարծում եմ, որ (կերպարը) զգում է (հույզ): Ես գիտեմ, որովհետև (նկարագրեք ոչ վերբալ ազդանշանը)»: «Ի՞նչ ես կարծում, ի՞նչ է զգում...: Ինչպե՞ս իմացար»: «Հետաքրքիր է, թե ինչ է զգում (կերպարը): Ինչպե՞ս ենք կարող ուրիշին հասկացնել: Հապա, նույն արտահայտությունը և դիրքն ընդունիր»:

Նպատակ՝ կարգավորում

Ենթանպատակ՝ ինքնակարգավորում

- Նշեք և գնահատեք, երբ ձեր երեխան համբերատար է և սպասում է իր հերթին:
- Սովորեցրեք երեխաներին հերթ պահպանել և սպասել:
- Սպասման ժամանակ, զբաղեցնեք որևէ պարզ խաղով:
- Համբերատարության և զսպվածության օրինակ ծառայեք, օրինակ՝ «Ես քաղցած եմ, բայց կսպասեմ, մինչև բոլորը վերջացնեն ուտելը»:
- Մշակեք հստակ և անփոփոխ կանոններ. կանոնները պետք է դրականորեն ձևակերպված լինեն:
- Առաջարկեք շարժական խաղեր, որտեղ նրանք պետք է փոխեն տեմպը և ուղղությունը՝ ազդակը վերահսկելու համար:
- Շարունակեք օգնել երեխաներին գիտակցել իրենց հույզերը:
- Սովորեցրեք երեխաներին խորը շնչել՝ իրենց հանգստացնելու համար (ներշնչեք մինչև 4 հաշվելով, արտաշնչեք մինչև 7 հաշվելով):
- Երեխաներին սովորեցրեք «Կրիայի տեխնիկան» և խրախուսեք նրանց օգտագործել այն անհրաժեշտության դեպքում:
- Ուշադրություն դարձրեք, եթե տեսնեք նրանց ինքնահանգստացնող տեխնիկաներ կիրառելիս:

- Սովորեցրեք հասկանալ հետաձգված բավարարվածության գաղափարը. «Մենք կարող ենք հիմա բակ դուրս գալ, բայց եթե դուք նախ օգնեք ինձ մաքրել սենյակը, մենք կարող ենք ավելի երկար մնալ բակում»:
- Օրինակ ծառայեք, թե ինչպես եք պահպանում հանգստություն, երբ հիասթափված եք:
- Հաճախ հիշեցրեք երեխաներին, որ խոսելիս սպասեն իրենց հերթին և թույլ տան իրենց ընկերոջը խոսել:
- Խրախուսեք երեխաներին մտածել լուծումների մասին, երբ բախվում են խնդիրների՝ ազդակներով գործելու փոխարեն:
- Օգնեք երեխաներին մտածել ուժեղ հույզերը կառավարելու ռազմավարությունների մասին, օրինակ՝ «Դու հիասթափված ես: Եկ, խորը շունչ քաշենք և կրկին փորձենք, կամ օգնություն խնդրենք»:
- Օգնեք զարգացնել համբերատարության ունակությունները. «Գիտեմ, որ ուրախ ես, բայց պետք է սպասես քո հերթին: Եկ, հաշվենք մինչև տասը, քանի դեռ սպասում ենք»:
- ✓ Օգնեք երեխաներին մտածել և պլանավորել ակտիվությունները:
- ✓ Առավոտյան երեխաներին հարցրեք, թե ինչ են ուզում անել: Պատրաստ եղեք խորհուրդներ տալու: Միևնույն ժամանակ, տվեք նրանց հնարավորություն կազմելու իրենց սեփական ծրագիրը:
- ✓ Խնդրեք երեխաներին մտածել, թե ինչ իրերով պետք է խաղան: Օրինակ, եթե երեխան ասում է, որ ուզում է խաղալ ավազի մեջ զգայական սեղանի մոտ, տվեք հարցեր, որոնք կօգնեն նրան պլանավորել. «Ի՞նչ ես ուզում օգտագործել: Կարո՞ղ ես ինքդ վերցնել»:
- ✓ Բերեք օրինակ և բանավոր բացատրեք, թե ինչպես եք պլանավորում: Օրինակ՝ արվեստի նախագծի համար նյութեր պատրաստելիս բարձրաձայն ասեք. «Այս սեղանի շուրջ երեք երեխա կա, ես պետք է վերցնեմ երեք միջին խալաթ, երեք վրձին և երեք նկարչական բաժակ»: «Ես ուզում եմ բլոկներից ամրոց կառուցել: Դա անելու համար նախ պետք է ամուր հիմք դնեմ»:
- ✓ Խաղից հետո երեխաներին խնդրեք հիշել ծրագիրը և մտածել, թե ինչպես են այն իրականացրել: Օրինակ՝ ինչպե՞ս ենք մենք ներկել մեր ֆիգուրները, հագել մեր հագուստը: Ինչպիսի՞ն ստացվեց շենքը: Ի՞նչ նյութեր ենք օգտագործել: Ո՞ր նյութերով էր դժվար կառուցել, որով՝ հեշտ: Ինչպե՞ս հաղթահարեցիք խնդիրը: Եվ այլն:
- ✓ Էքսկուրսիաներ պլանավորելիս օգնեք երեխաներին մտածել ամեն ինչի մասին. ինչ կտեսնեն, ինչ պետք է անեն: Ավարտից հետո, կրկին քննարկեք, թե ինչպես անցավ ամեն ինչ, ինչ էին սպասում և ինչն այլ կերպ ստացվեց:
- ✓ Խաղը սկսելուց առաջ երեխաներին հարցրեք, թե ինչ են մտածել: Օրինակ՝ «Դուք ունե՞ք որևէ գաղափար՝ ինչ կառուցել, ինչ նկարել, ինչ քանդակել»:
- ✓ Երեխաների հետ խոսելով այն մասին, թե ինչ է տեղի ունենալու վաղը՝ օգնում է նրանց մտածել: Փորձեք մեծացնել նրանց հետաքրքրասիրությունը, հետաքրքրություն առաջացնել նրանց մոտ և խնդրեք մասնակցել որոշումների կայացման

գործընթացին: «Վաղը մենք կներկենք մեր փայտե ֆիգուրները: Նիկա, ի՞նչ գույնի ես ուզում, որ լինի քո ֆիգուրը: Ի՞նչ պետք է անենք, որպեսզի ներկը չանցնի մեր հագուստի վրա»:

- ✓ Ընդարձակեք երեխայի մտքերը. «Նաև ի՞նչ կարող ենք դնել այս ամրոցի վրա»:

Ենթանպատակ՝ կոնֆլիկտների կառավարում

- Սովորեցրեք դեռ խոսել չկարողացող երեխաներին օգտագործել «ոչ», «կանգ առ» և «մայրիկ» ժեստերը, ինչպես նաև ճանաչել քարտի վրա գրված 2-3 հիմնական հույզերը և օգտագործել դրանք հաղորդակցության մեջ:
- Երեխաներին սովորեցրեք կոնֆլիկտի ժամանակ դիմել ձեզ օգնության համար:
- Եղեք չեզոք, չբռնեք որևէ մեկի կողմը:
- Բարձրաձայն ասեք այն, ինչ տեսնում եք՝ առանց երեխային ամաչեցնելու կամ խորհուրդ տալու. «Գիտն սա բռնել էր, հիմա Նիկան վերցրեց: Գիտյին դա զայրացրեց»: «Նուցա, դու ունեիր արջուկ, իսկ հիմա Լիզին ունի: Դուք երկուսդ էլ ուզում եք ունենալ այս խաղալիքը: Նուցան փորձում է խաղալիքը վերադարձնել... Լիզա, չեմ կարող թույլ տալ, որ Նրան հարվածես»:
- Երեխաներին սովորեցրեք ասերտիվ վարքագիծ:
- Օգտագործեք երեխաների միջև բնականաբար առաջացող կոնֆլիկտային իրավիճակները՝ սոցիալական և հուզական ունակություններ սովորեցնելու համար և միաժամանակ օգնեք երեխաներին՝ հասկանալ իրենց սեփական և ուրիշների հույզերը, իրենց և ուրիշների տեսակետները, խորհրդածել, զսպել ազդակները, գտնել լուծումներ և պահպանել համագործակցությունը:
- Միջադեպը քննարկելիս մնացեք հանգիստ և զուսպ:
- Օգտագործեք տարիքին համապատասխան, պարզ և հեշտությամբ հասկանալի լեզու:
- Խրախուսեք երեխաներին բանավոր արտահայտել իրենց զգացմունքները:
- Օգնեք երեխաներին հասկանալ և ճանաչել միմյանց զգացմունքները:
- Ուշադիր լսեք յուրաքանչյուր երեխայի ասածը, ապա կրկնեք նրանց ասածը:
- Խրախուսեք նրանց հերթով խոսել:
- Ավելի մեծ երեխաներին օգնեք գտնել կոնֆլիկտը լուծելու ուղիներ: Հարցրեք նրանց, թե ինչ լուծում կարող է լինել, և մտածեք, թե արդյոք այն արդարացի է և ընդունելի բոլորի համար:
- Բարձրաձայն կրկնեք նրանց առաջարկած գաղափարները և կոնֆլիկտի մյուս կողմում գտնվող երեխայի ուշադրությունը հրավիրեք այդ գաղափարների վրա:
- Անհրաժեշտության դեպքում, խրախուսեք երեխաներին օգտագործել օժանդակ միջոցներ, ինչպիսիք են «սպիները» կամ «ավազի ժամացույցը»:
- Ուշադրություն դարձրեք, որ համաձայնեցված պայմանները կատարվեն:
- Թող ավելի մեծ տարիքի երեխաները մտածեն, թե որքան արդյունավոր էր իրենց ընտրած լուծումն ու որքանով աշխատեց այն:

- Գնահատեք և ճանաչեք կոնֆլիկտը լուծելու դրական փորձերը:
- Որոշ ժամանակ անց արտահայտեք ձեր գոհունակությունը, որ երեխաները կարողացան լուծել կոնֆլիկտը և համաձայնության գալ:
- «Մի՛ արա դա» արտահայտությունը փոխարինեք «արեք» արտահայտությամբ, օրինակ՝ «Չգուշորեն հպվիր», «Բարձրաձայն ասա», «Այսպես շոյիր կրիային» արտահայտությունը:

Ազդակները վերահսկելու ակտիվություններ

Ստորև թվարկված ակտիվությունների նպատակն է օգնել երեխաներին սովորել սպասել, կանգ առնել, հետաձգել կարիքների բավարարումը և գործել հրահանգների համաձայն:

Նշում. այս խաղերից մի քանիսը կարող են առաջարկվել երեխաներին անցումային փուլերի ընթացքում:

- Աղմուկով կամ հանգիստ. երեխաներին ցույց տվեք տարբեր շարժումներ հետևյալ հրահանգներով՝ «աղմուկով» կամ «հանգիստ»: Օրինակ՝ «Ոտքերը աղմուկով թփթփցնել»: Երեխաները բարձր և ոտքերը աղմուկով թփթփացնում են: «Հանգիստ ծափահարել»: Երեխաները հանգիստ ծափահարում են:
- Նվազախումբ. երբ փայտիկը արագ է շարժվում, երեխաները արագ նվազում են տարբեր գործիքներ (զանգակ, մարակա) դանդաղ, երբ փայտիկը դանդաղ է շարժվում: Մենք կարող ենք բարդացնել այն և խնդրել երեխաներին արագ նվազել, երբ փայտիկը դանդաղ է շարժվում և՛ հակառակը:
- Հետևիր երաժշտությանը. երեխաներին հետաքրքրեք՝ հետևել երաժշտության տարբեր ռիթմերին ծափահարելով ու շարժվելով:
- Թմբկահարներ. դաստիարակը նվազում է տարբեր ռիթմեր, և երեխաները փորձում են հետևել:
- Ուշադրություն, շարժվում ենք: Ուշադրությո՛ւն, անշարժանում ենք: Երեխաները սպասում են դաստիարակի հրամանին և, համապատասխանաբար, երբեմն անշարժանում են, երբեմն՝ շարժվում:
- Կենդանիների նմանակում. թող երեխաները նմանակեն կենդանիների քայլվածքին: «Կարո՞ղ ես կապկի պես վազել, կամ՝ դանդաղ քայլել ինչպես փիղ»:
- Ընդօրինակեք մեծահասակներին. դաստիարակը տարբեր շարժումներ է անում և խնդրում է երեխաներին ընդօրինակել: Ավելի բարդ տարբերակ է, երբ մեծահասակի շարժումները պետք է կրկնվեն միայն այն ժամանակ, երբ նա ասում է իր անունը, օրինակ՝ «Մանանան ասաց՝ ձեռքերը բարձրացրեք» և երեխաները պետք է բարձրացնեն ձեռքերը: Եթե դաստիարակը միայն ասում է. «Ձեռքերը բարձրացրեք», նրանք չպետք է կրկնեն այս շարժումը և հանգիստ սպասեն հաջորդ հրահանգին: Դուք կարող եք խաղալ այս խաղը տարբեր տարբերակներով՝ դարձնելով այն ավելի բարդ կամ պարզ: Կարող եք պատրաստել քարտեր մարմնի տարբեր մասերի համար: Որ քարտը վարողը շրջում է, երեխաները պետք է արագ բռնեն մարմնի այդ մասը: Գլխավորն այն է, որ երեխաներն ուշադիր լինեն և գործեն համապատասխանաբար:

- Մարմնի շարժումներով երևակայական խաղ. օրինակ՝ «Ձևացրեք, թե լողում եք շիլայի (կամ որևէ մածուցիկ հեղուկի) մեջ», «Ձգույշ քայլեք դեպի քնած վիշապը»: Փորձեք շարժումները բազմազան դարձնել, որպեսզի երեխաները կարողանան ուրախությամբ մասնակցել:
- Բադ, բադ, սագ. երեխաները նստում են շրջանագծով: Նրանցից մեկը «բադ» է, նա վեր է կենում տեղից, շրջում շրջանագծով, ձեռքը դնում է երեխաների գլխին և ասում՝ «բադ», «բադ»: Այնուհետև ձեռքը դնելով երեխաներից մեկի գլխին, հանկարծ ասում է. «սագ» ու փախչում է: «Սագի» նպատակն է բռնել «բադը», մինչև նա կհասցնի նստել իր տեղում: Եթե «բադը» կարողանում է նստել, ապա «սագը» վերածվում է «բադի», ու սկսում է շրջել երեխաների շուրջը... Եթե «սագը» կարողանում է բռնել «բադ», ապա «բադը» պետք է փորձի նույնն անել մեկ այլ երեխայի հետ:
- «Կարմիր լույս, դեղին լույս, կանաչ լույս». երեխաներին առաջարկեք տարբեր շարժումներ՝ տեղում քայլել, ցատկել, ծափահարել, պտտվել: Երեխաներին ցույց տվեք կանաչ, կարմիր կամ դեղին նշանը: Կանաչի վրա երեխաները պետք է արագ շարժվեն, դեղինի վրա՝ դանդաղ, իսկ կարմրի վրա՝ կանգ առնեն: Նմանատիպ խաղ է նաև «Քայլիր, քայլիր, քայլիր, կանգ առ»: Երեխաները քայլում են շարքով և կանգ են առնում համապատասխան հրամանի համաձայն: Այդ պահին նրանք պետք է հաշվի առնեն առջևում կանգնած երեխային և փորձեն վերահսկել իրենց մարմինը, որպեսզի չբախվեն նրա հետ:
- Թռավ, թռավ, բազեն թռավ. խաղը վարողը տարբեր բաների վերաբերյալ ասում է «թռավ», օրինակ՝ «Թռավ, թռավ, թռչունը թռավ» կամ «Թռավ, թռավ, բաժակը թռավ»: Բացի այդ, նա բարձրացնում է ձեռքերը յուրաքանչյուր հրամանի ժամանակ՝ երեխաներին մոլորեցնելու համար: Երեխաները պետք է բարձրացնեն ձեռքերը միայն այն դեպքում, եթե նշված կենդանին թռչում է: Հակառակ դեպքում, նրանք ձենքերն իջեցրած սպասում են հաջորդ հրամանին:
- Մարմնի խառը մասեր. խաղը վարողի հրամանով՝ «ծունկ», երեխաները դիպչում են ոտնաձայրին: «Ոտնաձայր»՝ ծնկին, «Գլուխ»՝ քթին, «Քիթ»՝ գլխին:
- Աղվեսն ու հավերը. «աղվեսը» մեջքով կանգնած է դեպի երեխաները՝ «հավերը»: Երբ «աղվեսը» մեջքով կանգնած է, «հավերը» լուռ մոտենում են նրան: Իսկ, երբ «աղվեսը» շրջվում է նրանց կողմը, «հավերը» պետք է փախչեն: Ով չի կարողանում ժամանակին փախչել, երեք քայլ հետ է գնում: Սա շարունակվում է այնքան ժամանակ, մինչև «հավերից» մեկը գաղտագողի մոտենում է «աղվեսին» և ձեռքը դնում նրա մեջքին:
- Հայելու մեջ. երեխաներին խնդրեք զույգեր կազմել: Մեկը կլինի հայելին, իսկ նրա զուգընկերը՝ երեխան: Հայելին կրկնում է երեխայի շարժումները, ընդօրինակում նրան: Այնուհետև նրանք փոխում են դերերը:
- Մայրիկ. «մայրիկը» կանգնում է երեխաների առջև և տարբեր հրահանգներ է տալիս: Օրինակ՝ «Փղի երեք քայլ արեք», և երեխաները կատարում են երեք մեծ քայլ: «Մրջնի յոթը քայլ արեք», և երեխաները կատարում են յոթ փոքր քայլ՝ մոտենալով «մայրիկին»: Այսպես կրկնեք կենդուրուի երկուտանի առաջ ցատկը, արջի ծանր քայլերը, կապկի տեղում ցատկը, կռացած գորտի առաջ ցատկը, ծուլի դանդաղ շարժվելը, խեցգետնի հետընթաց շարժումը, անձրևանոցի հրամանով՝ պտտվելը, ձիու հրամանով՝ վազելը,

ծովաստղի հրամանով՝ տեղում ցատկել՝ ձեռքերը կողք տանել՝ բարձրացնել-իջեցնելով, ոտնաթաթերը միասին՝ ոտքերը կողք բացելով:

Նշում. Տեսանելի լինելու համար, թվերով կարող եք նշել քայլերի քանակը:

- Քնած առյուծը. երեխաները պառկած են՝ ձևացնելով, թե քնած առյուծներ են: Մեկ երեխա փորձում է արթնացնել նրանց տարբեր զվարճալի գործողություններով, արտահայտություններով և համառ հայացքով: Չի թույլատրվում դիպչել: Հաղթում է նա, ով անշարժ կմնա մինչև վերջ՝ փակ աչքերով:

Չգացմունքների կառավարման ակտիվություններ

- Չայրույթի կառավարում. առավոտյան շրջանի շուրջ կամ փոքր խմբերում երեխաներին ներկայացրեք մի կերպար, որը հաճախ է զայրանում: Խոսեք երեխաների հետ այն մասին, թե ով է զայրանում ինչի համար և ինչպես է արտահայտում իր զայրույթը: Քննարկեք, թե արտահայտման որ ձևերն են ընդունելի և ինչու: Ցույց տվեք, թե ինչպես է այդ կերպարը հաղթահարում զայրույթը: Կան տարբեր մոտեցումներ և մեթոդներ վաղ տարիքում զայրույթի կառավարումը սովորեցնելու համար, օրինակ՝ «Կրիայի մեթոդը»: Որպեսզի երեխաները սովորեն այս մեթոդները, եղեք հետևողական և թող նրանք կրկնեն ու կրկնել տվեք դրանք տարբեր իրավիճակներում և տարբեր ժամանակներում:
- ✓ Ասեք մի բան, որը, հավանաբար, կզայրացնի նրանց: Ցույց տվեք նրանց, թե ինչ անել զայրույթը հաղթահարելու համար:
- ✓ Ստեղծեք մի անկյուն, որտեղ կփակցնեք զայրույթի կառավարման վերաբերյալ բացիկներ: Անհրաժեշտության դեպքում, երեխաներին հիշեցրեք այդ տեխնիկաների մասին:
- ✓ Գիրք կարդալիս, եթե որևէ կերպար զայրանում է, հիշեցրեք նրանց սովորած տեխնիկաները և այն, թե ինչ են կիրառում նրանք զայրույթը կառավարելու համար:
- ✓ Արվեստի կենտրոնում նրանց առաջարկեք նկարել կամ ստեղծագործել հետևյալ թեմաներով. «Երբ ես զայրանում եմ», «Ես խուսափեցի զայրույթից»:
- Ինքնահանգստացում. սովորեցրեք երեխաներին հանգստանալու և հույզերը հաղթահարելու եղանակներ: Օրինակ՝ խորը շնչառություն, թուլացում՝ մկանների լարում-թուլացում, սիրված երաժշտություն լսել և այլն:
- Ստեղծեք հատուկ հարմարավետ անկյուն, որտեղ կտեղադրեք հանգստացնող նյութերով լի հատուկ տուփ: Դա կարող է լինել. հատուկ գունազարդման գիրք, օրինակ՝ մանդալա, երաժշտություն լսելու սարքավորում, փուչիկավոր փաթաթան, փափուկ գնդիկ, փափուկ խաղալիք, զգայական շիշ կամ այլ զգայական խաղալիք, խաղալիք զսպանակ, հոլ: Կարող եք պատրաստել պաստառ. «Ինչպե՞ս կարող եմք հանգստանալ», որը կկախեք այդ անկյունում: Երբ _____ զգում եմ սա, _____ ինձ օգնում է(տես նմուշը):
- Չայրույթի չափիչ՝ «Չայրույթաչափիչ» (հանգիստ - նյարդայնացած - զայրացած - շատ զայրացած) (տես՝ նմուշը). «Չայրույթաչափիչը» կարող եք ցուցադրել զայրույթի կառավարման քարտերի կողքին: Սա տեսողական օգնություն կլինի՝ ցույց տալու համար, թե ինչպես է նույն հույզի արդյունավետությունը փոխվում և, թե ինչպես կարելի

Է այն ճանաչել վաղ փուլում, նախքան ուժեղանալը: «Չայրույթաչափիչն» օգտագործեք հույզեր հաղորդելու համար. «Հապա, այս դեմքերի վրա ցույց տուր, թե որքան էիր զայրացած:Որքա՞ն ուժեղ էր քո զայրույթը»:

Կոնֆլիկտներ ու խնդիրներ լուծելու ակտիվություններ

- Խամաճիկներ ու տիկնիկներ. խամաճիկներով ու տիկնիկներով երեխաներին բնորոշ կոնֆլիկտային իրավիճակների խաղարկումը, երեխաներին օգնում է նորովի տեսնել իրավիճակը: Սա հնարավորություն է տալիս քննարկել խնդիրը լուծելու հարցը: Օրինակ, եթե ձեր խմբի երեխաները դժվարանում են խաղալիքները բաժանել, նմանատիպ իրավիճակ խաղարկե՛ք՝ օգտագործելով կենդանիների փափուկ խաղալիքներ. Գիգին խաղում է Կատոյի տնից բերած գնդակով: Կատոն տեսավ դա և գոռալով հետապնդեց նրան. «Ի՛մն է, վերադարձրու»: Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ էր զգում Կատոն: Ի՞նչ էր զգում Գիգին: Ունե՞ք որևէ գաղափար, թե ինչպես պետք է լուծվի այս հարցը:
- Մտածենք խնդրի մասին. երեխաները մտածել տվեք, թե ինչպիսին կարող է լինել խնդիրը. փոքր (որը կարող եք լուծել ինքներդ), միջին (երբ մի փոքր օգնությունը բավարար է), մեծ (ձեզ ավելի շատ օգնություն է պետք): Օգտագործեք երեք չափի շրջանակներ և քարտեր հետևյալ իրավիճակների համար. «Երկու երեխա կռվում են խաղալիքի համար», «Երեխաները վիճում են», «Խաղալիքը կոտրված ու վնասված է», «Երեխաներից մեկը հարվածում է մյուսին», «Երեխաներից մեկն իր կողքին չի նստեցնում մյուսին», «Երեխաները խաղում են, և մեկը հեռվից դիտում է»: Երեխաների հետ քննարկե՛ք ու քարտերը դասավորե՛ք խնդիրը ներկայացնող համապատասխան շրջանակի մեջ: Նաև քննարկե՛ք, թե ինչպես պետք է լուծեն յուրաքանչյուր խնդիրը:
- Խնդիրներ լուծելու տուփ. գրեք խնդիրը լուծելու եղանակները: Օրինակ՝ ես կանչում եմ դաստիարակին, քաղաքավարի խնդրում եմ, սպասում եմ իմ հերթին, անտեսում եմ: Տարբեր մոտեցումները կարող են արդյունավետ լինել տարբեր իրավիճակներում: Հետևաբար, երեխաները պետք է սովորեն ինքնուրույն մտածել այն մասին, թե ինչ տարբերակներ կան և, երբ դրանք արդյունավետ կլինեն: Պատրաստե՛ք քարտեր, յուրաքանչյուր քարտի վրա նկարե՛ք ու գրե՛ք խնդրի լուծման եղանակը: Լամինացված քարտերը կախե՛ք շղթայի վրա կամ դրե՛ք հատուկ «խնդիրների լուծման» տուփի մեջ: Առավոտյան շրջանի ժամին խոսե՛ք և մարզե՛ք երեխաներին փոքր խմբերով: Հարցրե՛ք նրանց, թե խմբի համար բնորոշ խնդրահարույց իրավիճակներում ինչ եղանակ կընտրեին խնդիրը լուծելու համար: Այս քարտերը լավ միջոց են խնդիրները լուծել լուծումը սովորեցնելու համար և, միաժամանակ, երեխաներին իրազեկելու խնդիրը լուծելու բազմազան եղանակների մասին: Այնուհետև նրանք կարող են մտածել խնդիրը լուծելու տարբեր եղանակների մասին առանց քարտերի: Վերոնշյալ ռազմավարություններում այս մոտեցումը հստակ է պատկերված: Այս մոտեցման դեպքում ձեզ անհրաժեշտ է նաև որոշակի շրջանակ, որպեսզի երեխաները մտածեն այն մասին, թե արդյո՞ք իրենց ընտրած ուղին համապատասխանում է հետևյալ երեք կարևոր կանոններին. 1) Արդյո՞ք վնասաբեր է այն ուրիշների համար, թե՛ ոչ: 2) Արդյո՞ք այն արդարացի է: 3) Ինչպե՞ս կզգան իրենց ուրիշները:
- Խոսակցի փայտիկ. կոնֆլիկտը լուծելիս կարևոր է, որ երեխաներին սովորեցնել լսել

ուրիշներին և սպասել: Դրա համար երեխաներին ծանոթացրեք օժանդակ միջոցներին և համապատասխան կանոններին: Օրինակ՝ առաջարկեք նրանց հատուկ խոսակցի փայտիկ կամ որևէ այլ առարկա, որը նրանց համար ավելի հեշտ կդարձնի իրենց վարքագիծը վերահսկելը և ուրիշներին լսելը: Խոսում է նա, ով իր ձեռքում է պահում այդ առարկան: Երբ նրանք ավարտեն իրենց կարծիքը հայտնելը, պետք է առարկան փոխանցեն ուրիշ մեկին: Այս խաղը կօգնի երեխաներին վերահսկել երկխոսությունը՝ լսել, խոսել:

- Բանակցային սեղան. սահմանեք կոնֆլիկտների լուծման ամենօրյա ընթացակարգ և երեխաներին սովորեցրեք կոնֆլիկտների լուծման ռազմավարություններ: Երեխաները պետք է սովորեն, որ խաղի ընթացքում առաջացող կոնֆլիկտները պետք է լուծվեն բանակցությունների սեղանի շուրջ: Եվ միայն այն ժամանակ պետք է վեր կենան, երբ կայանաձևավորվեն: Նաև մշակեք բանակցային սեղանի համար հատուկ կանոններ, որոնք տեսանելի տեղում կփակցվեն: Օրինակ՝ «Ես ուշադիր լսում եմ», «Ես նրանց հստակ ասում եմ ու բացատրում, թե ինչ եմ ուզում և ինչու», «Մենք վեր ենք կենում, երբ պայմանավորվում ենք» և այլն:
- Դադարառևմտածիր. ստեղծեք «դադարի կոճակներ» և բաժանեք դրանք երեխաներին: Պատմեք այնպիսի իրավիճակների մասին, երբ երեխան ճիշտ որոշում չի կայացնում կամ ճիշտ չի վարվում: Նման պահին երեխաները պետք է սեղմեն կոճակը և մտածեն, թե ինչ կարող է պատահել նման որոշման արդյունքում: Բարդացրեք տարբերակը. ավելացրեք հետ պտտելու կոճակ և թող երեխաները մտածեն, թե ինչպես կարող են գործել այդ իրավիճակում: Երեխաներին խնդրեք Արվեստի կենտրոնում պատրաստել հեռակառավարման վահանակ (համապատասխան կոճակներով), զարդարել ըստ ցանկության և օգտագործել այս խաղի համար:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ-ՀԱՅՏՆԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԱԿՏԻՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՈՒ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Նպատակ՝ հետաքրքրասիրություն

Ենթանպատակ՝ հետաքրքրությունների խորացում

- Դիտարկեք, թե ինչն է բնականից հետաքրքրում երեխաներին և տվեք նրանց ավելի շատ հնարավորություններ զբաղվելու այդ գործունեությամբ: Առաջարկեք նրանց այդ հետաքրքրություններին համապատասխանող խաղալիքներ, գրքեր կամ ակտիվություններ:
- Խրախուսեք նկարագրական խոսքը. հաճախ բարձրաձայնեք ձեր գործողությունները:
- Հետաքրքրությունը կարելի է արտահայտել առանց խոսքերի: Հետևաբար, կարևոր է դիտարկել հետաքրքրությունները:
- Օգնեք երեխաներին հասկանալ իրենց սեփական ձգտումներն ու հետաքրքրությունները՝ բանավոր արտահայտելով դրանք:
- Երեխաներին օգնեք կենտրոնացած մնալ: Նկարագրեք, թե ինչ է անում երեխան:
- Խորացրեք երեխաների գիտելիքներն ու ունակությունները՝ նրանց սիրված խաղերին ու զբաղմունքներին նոր մարտահրավերներ ավելացնելով: Օրինակ, եթե երեխան սիրում է նկարել, առաջարկեք նրան տարբեր տեխնիկա կամ նյութեր՝ ջրաներկ, կոլաժ և այլն:
- Ստեղծեք միջավայր, որտեղ գնահատվում է հետաքրքրասիրությունը: Երբ երեխան հարցեր է տալիս, ներգրավվեք քննարկմանը, միասին որոնեք պատասխաններ կամ անցկացրեք պարզ փորձարկումներ: Սա օգնում է նրանց հետաքրքրության ու քննադատական մտածողության զարգացմանը:
- Երեխային առաջարկեք նրա համար հետաքրքիր գաղափարներ, ապա տվեք նրան ժամանակ հայտնաբերելու և ուսումնասիրելու, ինչպես նաև հետևեք նրա խաղին:
- Նշեք ու գնահատեք (և մի՛ թերագնահատեք) նրանց ջանքերն ու նվաճումները: Երեխաների աշխատանքի ցուցադրումը կամ հետաքրքրասիրության խրախուսումը օգնում է նրանց զարգացնել և խորացնել իրենց հետաքրքրությունները:
- Երբ փոքր երեխաների հետ ընթերցում եմք, մեր նպատակը չպետք է լինի գիրքը սկզբից մինչև վերջ կարդալը, այլ նրանց մեջ գրքի հանդեպ հետաքրքրություն առաջացնելը: (Ավելին կարող եք տեսնել 130-րդ էջում.)
- ✓ Եղեք «նրանց մակարդակին», դեմ առ դեմ նրանց հետ, միասին դիտեք ու թերթեք գրքերը և միասին խոսեք դրանցում կատարվողի մասին:
- ✓ Գրքը կարդալիս, դիտելիս և դրա մասին խոսելիս, ուշադրություն դարձրեք, թե ինչ կհավանեն երեխաները:
- ✓ Սպասեք նրանց արձագանքներին: Լսեք նրանց հաղորդակցման ազդանշանները և համապատասխանաբար արձագանքեք՝ հետևեք երեխայի հետաքրքրությանը:
- ✓ Փոքր տարիքում կարճ, հստակ նախադասությունները երեխայի համար հեշտացնում են գրքում տեղի ունեցողը հասկանալը: Կարևոր է նաև մարմնավորել գրքում նկարագրվածը:

- ✓ Դիտարկեք և նշեք, թե որ երեխաներն են ամենաշատը հետաքրքրված գրքերով, և որոնք՝ ամենաքիչը:
- ✓ Դիտարկեք այն երեխաների հետաքրքրությունները, ովքեր ավելի քիչ ուշադրություն են դարձնում գրքերին, տեսեք, թե ինչ թեմաներով և խաղալիքներով են նրանք հետաքրքրված, և փորձեք ընտրել նմանատիպ թեմաներով և նկարներով գրքեր:
- Ավելի հարուստ բառապաշար ունեցող երեխաների հետ անվանեք առարկաների բնութագրերը. նկարագրեք առարկայի չափը, ձևը, գույնը, քանակը, նյութը և/կամ գործողությունը՝ արագ, ուրախ, հեշտությամբ և բարձրաձայն:
- Խրախուսեք տեղորոշող բառերի օգտագործումը՝ ներսում/դրսում, վերևում/ներքևում, ետևում/առջևում, մեջտեղում:
- Օգտագործեք ժամանակի, քանակի հասկացություններ և այլ բնութագրեր:
- Երեխաներին հնարավորություն տվեք փորձարկումներ անել բնական նյութերով:
- Երեխաներին տրամադրեք լրացուցիչ ռեսուրսներ նրանց հետաքրքրող թեմաներով՝ գրքեր, տեսանյութեր:
- Երեխաների հետ կիսվեք ձեր ոգևորությամբ, երբ նոր բան եք հայտնաբերում, օրինակ՝ ասելով. «Վա՛յ, ես դա չգիտեի: Եկեք միասին ավելին սովորենք»:
- Երեխաներին բարձրաձայն մտածելու օրինակ բերեք. «Հետաքրքիր է, թե այս տերևն ինչու այսպիսի ձև ունի: Եկեք միասին պարզենք»:
- Ցուցադրեք երեխաներին կարճ, տարիքին համապատասխան տեսանյութեր այն մասին, թե ինչպես է հրաբուխը ժայթքում, ինչպես են ապրում կենդանիները կամ ինչպես են աճում բույսերը, միասին քննարկեք տեսածը և կատարեք դրանց հետ կապված ակտիվություններ:

Ենթանպատակ՝ հետաքրքրությունների բազմազանեցում

- Առաջարկեք բազմազան նյութեր (բաց) և դիտարկեք նրանց հետաքրքրությունները, խոսեք նրանց հետ այն մասին, ինչը հետաքրքրում է:
- Բազմազանեցրեք հետաքրքրությունները գրքերի և ընթերցանության հետ առնչվելով:
- Դիտարկեք հետաքրքրությունները և ներկայացրեք նոր թեմաներ ու նախագծեր՝ հիմնվելով երեխաների հետաքրքրությունների վրա:
- Չարգացրեք նրանց հետաքրքրությունը գրելու և մակագրության նկատմամբ: (Ավելին կարող եք տեսնել 142-րդ էջում.):
- Համոզվեք, որ կենտրոններում առկա նյութերը համապատասխանում են երեխաների հետաքրքրություններին և թեմաներին:
- Պարբերաբար փոխեք նյութերը, որպեսզի միջավայրը թարմ ու հետաքրքիր լինի:
- Կիսվեք ձեր ոգևորությամբ երեխաների հետ, երբ նոր բան եք հայտնաբերում:
- Երեխաներին բարձրաձայն մտածելու օրինակ բերեք. «Հետաքրքիր է, թե ինչու այս տերևն այսպիսի ձև ունի: Եկեք միասին պարզենք»:
- Խրախուսեք ազատ նախագծերը, որոնք չեն հետևում խիստ կանոններին:

- Երաժշտական գործիքներ տրամադրեք երեխաներին, որպեսզի նրանք կարողանան ուսումնասիրել տարբեր ձայներ ու ռիթմեր, և փորձեն նվագել տարբեր տեսակի իրական կամ ինքնաշեն գործիքներով:
- Թույլ տվեք նրանց լսել և ազատ շարժումներով հետևել տարբեր ոճի երաժշտությանը:
- Երեխաներին հնարավորություն տվեք ստեղծել իրենց սեփական երևակայական աշխարհները՝ օգտագործելով այնպիսի նյութեր, ինչպիսիք են կավը, թուղթը կամ վերամշակվող նյութերը:
- Օգնեք և սովորեցրեք նրանց, թե ինչպես լինել ավելի առողջ: Օգտագործեք տեսողական նյութեր՝ հիգիենայի մասին խոսելու համար: Խոսեք առողջ սովորությունների, ֆիզիկական ակտիվության, սննդի, շնչառության և մաքուր օդի մասին:

Յետաքրքրությունների խորացման ու բազմազանեցման ակտիվություններ

- Խրախուսեք ստեղծել պարզ նկար, ինքնանկար, նատյուրմորտ և այլն:
- Երեխաներին ծանոթացրեք պապիե-մաշեի տեխնիկային: Խրախուսեք նրանց ստեղծել ձեռագործ աշխատանքներ՝ օգտագործելով այդ տեխնիկաները:
- Դիտեք հայտնի նկարիչների վերարտադրությունները: Խրախուսեք նրանց քննարկել և արտահայտել իրենց սեփական կարծիքը:
- Դիտարկեք արվեստի տարբեր ոլորտների օրինակներ՝ գեղանկարչություն, գրաֆիկա, քանդակագործություն: Խրախուսեք քննարկել և արտահայտել իրենց սեփական կարծիքը:
- Տարեք թանգարան, ցուցասրահ: Խրախուսեք քննարկել տեսածը:
- Լսել տվեք տարբեր ժանրերի երաժշտություն, խրախուսեք շարժվել երաժշտության հետ համընթաց և երգել:
- Առաջարկեք օպերայի, բալետի և մանկական ներկայացումների տեսագրություններ:
- Ընտրեք երեխաների սիրած գրքերը որպես շաբաթվա թեմա, պլանավորեք երեխաների համար տարբեր տեսակի ակտիվություններ՝ հիմնվելով նրանց ծանոթ գրքերի սյուժեների վրա:
- Երեխաներին դիտելու համար առաջարկեք նկարագարող գրքեր:
- Առաջարկեք տարբեր թեմաներով գրքեր և բարձրաձայն կարդացեք դրանք:
- Օգտագործեք ծանոթ գրքերի աուդիոձայնագրություններ և թող երեխաները լսեն դրանք:
- Խաղացեք ռիթմիկ խաղեր, խաղեր՝ օգտագործելով մատները:
- Կարդացեք երեխաների համար բույսերի ու կենդանիների, նրանց տարբերվող կարիքների, շրջակա միջավայրի պայմանների, սովորույթների և բնակավայրերի մասին:
- Երեխաներին առաջարկեք բույսերի ու կենդանիների պատկերազարդ հանրագիտարաններ: Խրախուսեք նրանց նկարագրել և համեմատել դրանք:

- Պարբերաբար խմբին ներկայացրեք ընտանի կենդանի, որպեսզի երեխաները հոգ տանեն նրա մասին:
- Խրախուսեք երեխաներին հաճախակի շփում ունենալ բնության հետ: Երբ բակում են, խրախուսեք նրանց դիտարկել և հավաքել բնական նյութեր, տերևներ, փայտիկներ, քարեր և այլն:
- Խումբ բերեք այնպիսի նյութեր, ինչպիսիք են մագնիսները, կշեռքները, հայելիները, անիվները և տարբեր նյութերից պատրաստված գնդակները:
- Երեխաներին ցույց տվեք մանկական քարտեզ և խրախուսեք նրանց գտնել տարբեր վայրեր:
- Երեխաներին խրախուսեք խոսել այն մասին, թե որտեղ են ապրում, նկարել և պատրաստել իրենց թաղամասի կամ շրջանի մանրակերտը:
- Հարցրեք, թե ինչպես են տեղափոխվում մի տեղից մյուսը, թող նկարագրեն ու նկարեն տարբեր փոխադրամիջոցներ:
- Խորանարդիկներով խաղալիս կառուցեք ճանապարհներ, կամուրջներ, քաղաքներ ու գյուղեր:
- Երեխաներին առաջարկեք սեղանի և շարժական խաղեր, որոնք կօգնեն զարգացնել տարածական կողմնորոշման ունակությունները (շարժվեք ձախ, աջ, վեր, ներքև և այլն):
- Դրամատիկական կենտրոն բերեք նյութեր, որոնք կապված են մարդկային տարբեր գործունեությունների հետ՝ ծաղկի խանութ, մեքենաների վերանորոգման արհեստանոց, ռեստորան և այլն:
- Պլանավորեք և անցկացրեք այցելություններ տարբեր տեսակի հաստատություններ, որտեղ երեխաները կդիտարկեն տարբեր գործունեություններ ու կխոսեն դրանց մասին:
- Խումբ հրավիրեք ընտանիքների՝ երեխաների հետ իրենց մշակութային առանձնահատկություններով կիսելու համար:
- Երեխաների հետ խոսեք բնության պահպանության մասին, թե ինչ կարող է պատահել շրջակա միջավայրի հետ, եթե մարդիկ զգույշ չլինեն (անտառային հրդեհներ՝ մարդկային անփութության պատճառով, ձկների ոչնչացում՝ ջրի աղտոտման պատճառով, ծառեր կտրելու հետևանքները և այլն):
- Երեխաների հետ տնկեք ծառեր ու թփեր և մաքրեք բակը:
- Տատիկ-պապիկներին հրավիրեք խումբ՝ անցյալի և իրենց սեփական կյանքի մասին խոսելու համար:
- Երեխաներին ցույց տվեք հին պատմական շենքեր և հազուստներ, ինչպես նաև պլանավորեք այցելություններ ազգագրական և պատմական թանգարաններ:
- Երեխաներին խրախուսեք բերել մանկահասակ տարիքի լուսանկարներ ու հազուստ: Խոսեք այն մասին, թե ինչպես են նրանք փոխվել:
- Երեխաներին առաջարկեք օրացույց և ժամացույց՝ ուսումնասիրելու համար, թե ինչպես է չափվում ժամանակի միավորը:

- Խուժք բերեք խաղալիք հեռախոս, տեսախցիկ և բարձրախոս:
- Ցույց տվեք երեխաներին, թե ինչպես միացնել տեսաձայնագրությունը, աուդիո նվագարկիչը և օգտագործել տեսախցիկը:
- Խուժք բերեք տարբեր գործիքներ և խրախուսեք երեխաներին օգտագործել դրանք՝ խոշորացույց, կշեռքներ, հեռադիտակ և այլն:
- Ներկայացրեք տարբեր տեխնոլոգիաների օգտագործման կանոնները:
- Խրախուսեք համակարգչային պարզ, զարգացնող ծրագրերի օգտագործումը, օրինակ՝ նկարչական ծրագիր՝ նկար ստեղծելու համար:
- Խրախուսեք կառուցել բազմազան կառույցներ՝ օգտագործելով տարբեր նյութեր, և ոչ միայն բլոկներ:
- Ներկայացրեք տարբեր մշակույթների ավանդույթները՝ նրանց ուտեստները, հագուստը, տոները և այլն:
- Կարդացեք տարբեր ժանրերի գրքեր՝ հեքիաթներ, տեղեկատվական գրքեր, բանաստեղծությունների ժողովածուներ, մանկական պատմվածքներ:
- Երեխաների հետ ստեղծեք փոխներգործուն պաստառներ, ինչպիսիք են օրացույցները, եղանակի բարտեզները և համարակալման տախտակները, որոնք խրախուսում են երեխաների մասնակցությունը:

Նպատակ՝ հետազոտություն

Ենթանպատակ՝ զգայական հետազոտություն

- Երեխաներին տրամադրեք բազմազան զգայական նյութեր (ավազ, ջուր, պլաստիլին, գլորելու առարկաներ, տարբեր սպասք, բաց նյութեր): Փոքր երեխաների համար՝ մեծ, հեշտ օգտագործվող բաց նյութեր, մեծ երեխաների համար՝ փոքր առանձնամասեր ու մասեր: Ավելի մեծ տարիքի երեխաների զգայական փորձառությունները հարստացրեք համապատասխան բառապաշարով:
- Խրախուսեք բազմազան պարզ մանկական երգեր ու ոտանավորներ, որոնք ներառում են շարժում կամ մատներով խաղ:
- Երեխաներին հնարավորություն տվեք տեղաշարժվել և ուսումնասիրել իրենց շրջակայքը (հատկապես բակը):
- Օգտագործեք «կողքից», «մոտ», «ետևից», «առջևում», «մեջտեղում» բառերը՝ իրավիճակային շեշտադրմամբ:
- Խաղացեք խաղեր, որտեղ երեխաները պետք է տեղաշարժվեն խոչընդոտների միջով. սողալ տակով, վրայով անցնել, շրջանցել և այլն, կամ այնպիսի հրահանգներ կատարել, որոնք ներառում են «կողքը», «մոտ», «ետևում», «առջևում», «միջևում» բառերը:

Ենթանպատակ՝ գիտական հետազոտություն

- Երեխաներին խրախուսեք հարցեր տալ՝ ինքներդ բերելով օրինակը:
 - ✓ Ո՞վ, ի՞նչ, որտե՞ղ, ինչո՞ւ:

- ✓ Ինչո՞ւ, ինչպե՞ս (3 տարեկանից):
- Խրախուսե՞ք նրանց զարգացնել դիտարկման ունակությունները:
- Տվե՞ք բաց հարցեր, որոնք սկսվում են հետևյալ բառերով. Ի՞նչ եք կարծում, ինչու այսպես եղավ:
- Օգնե՞ք երեխաներին հասկանալ օրինաչափությունները, և ոչ թե կոնկրետ փաստերը: Օրինակ՝ կենդանի օրգանիզմները սննդի կարիք ունեն, նրանք աճում են, բազմանում, կախված են միմյանցից և այլն:
- Թույլ տվե՞ք տեսակավորել ըստ տարբեր նշանների:
- Թույլ տվե՞ք նրանց տեսնել օրինաչափությունները:
- Առաջարկե՞ք կոնկրետ իրեր կոնկրետ փորձերի համար (օրինակ՝ սոդա և քացախ, ներկեր և այլն):
- Տվե՞ք հնարավորություն՝ դիտարկելու կենդանի բնությունը:
- Խրախուսե՞ք հնչյունաբանական հայտնագործությունները:
- Օգտագործե՞ք հարցեր խորքային հետազոտության ու բացահայտման համար.
 - ✓ Ինչպե՞ս հետազոտենք:
 - ✓ Ինչպե՞ս գտնենք տեղեկություններ ...-ի մասին:
 - ✓ Ինչպե՞ս իմանանք՝ ճիշտ ենք, թե՞ սխալ:
 - ✓ Ծի՞շտ էր ձեր կանխատեսումը:
- Օգտագործե՞ք հարցեր ենթադրություններ անելու համար.
 - ✓ Ձեր կարծիքով, ի՞նչն է պատճառը:
 - ✓ Ի՞նչ կպատահի:
 - ✓ Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ է կոճակը վառվել:
- Օգտագործե՞ք հարցեր դիտարկելու համար.
 - ✓ Ի՞նչ պատահեց, երբ այն բարձրացրիր:
 - ✓ Որքա՞ն արագ գլորվեց:
- Օգտագործե՞ք հարցեր դասակարգելու համար.
 - ✓ Ինչո՞վ է նման:
 - ✓ Ինչո՞վ է տարբերվում:

Ակտիվություններ հետազոտության համար

- Առաջարկե՞ք տարբեր մշակվածքի(ֆակտուրա) թուղթ (սպիտակ, գունավոր թուղթ, փաթեթավորման թուղթ, թղթե թերթ և այլն) կամ մակերես (օրինակ՝ մոմլաթ, գործվածք և այլն) և խրախուսե՞ք նկարել դրա վրա՝ օգտագործելով նկարչական տարբեր նյութեր:
- Խրախուսե՞ք քանդակել տարբեր նյութերով՝ կավ, պլաստիլին, աղի խմոր, ջրի մեջ թաթախված թուղթ և այլն:

- Առաջարկեք տարբեր տեսակի երաժշտական գործիքներ՝ հնչյուններ լսելու համար:
- Խաղացեք երաժշտական խաղեր:
- Հնարավորություն տվեք պարել երաժշտության տակ: Խրախուսեք նրանց հնարքներ հորինել:
- Խաղացեք բառախաղեր. մտածեք նոր բառ՝ հիմնվելով բառի առաջին տառի վրա, գտեք միատեսակ տպագիր բառերը և տեսակավորեք տպագիր ու գրավոր բառերը:
- Պատրաստեք սկուտեղ, լցրեք ավազ և երեխաներին խրախուսեք նկարել ավազի վրա:
- Երեխաների հետ միասին պատրաստեք զգայական այբբենարան:
- Երեխաների հետ կազմեք լուսո «Այբուբեն» և խրախուսեք նրանց խաղալ:
- Երեխաներին առաջարկեք գունազարդման գրքեր՝ նրանց համար հետաքրքիր թեմաներով:
- Ապահովեք զարդանախշերով և առաջարկեք պատճեններ պատրաստել:
- Մարմնի տարբեր մասերի ու ներդաշնակ զարգացման համար երեխաներին առաջարկեք տարիքին համապատասխան ֆիզիկական ակտիվություններ, ինչպես վարժություններ (պար, աերոբիկա, յոգա և այլն), այնպես էլ շարժական խաղեր:
- Խրախուսեք նրանց ցատկել, վազել, սողալ, կախվել ու պարանով ցատկել:
- Երեխաներին առաջարկեք մտածել նոր վարժությունների մասին: Այնուհետև միացրեք երաժշտությունը և խրախուսեք նրանց մտածել նոր վարժությունների մասին՝ համաձայն երաժշտության ռիթմի:
- Երեխաներին առաջարկեք խաղեր՝ օգտագործելով մարզական տարբեր պարագաներ՝ գնդակ, բատուտ, հուլա- հուլա և այլն:
- Խրախուսեք երեխաներին հորինել նոր շարժական խաղեր, մշակել կանոնները կամ հորինել ծանոթ խաղերի սեփական տարբերակները:
- Երեխաներին առաջարկեք զգայական նյութեր և պլանավորեք այնպիսի ակտիվություններ, որոնք կօգնեն զարգացնել լսողության, տեսողության, հոտառության, համի և շոշափելիքի զգայարանները (խմոր, ավազ, ներկեր և այլն):
- Երեխաներին ընդգրկեք զվարճալի ակտիվություններում, որոնք կօգնի նրանց սովորել, թե ինչպես ճիշտ լվանալ ձեռքերը, մաքրել ատամները, մաքրել քիթը, օգտվել զուգարանից և այլն:
- Առաջարկեք ֆոնենդոսկոպ՝ սրտի զարկերը լսելու համար, և անվտանգ ջերմաչափ՝ ջերմությունը ստուգելու համար:
- Առաջարկեք ռենտգենյան ժապավեններ, որոնք ցույց են տալիս մարդու ներքին օրգաններն ու ոսկորները:
- Երեխաներին առաջարկեք մարդու մարմնի մասին պատկերազարդ գրքեր:
- Խրախուսեք երեխաներին օգտագործել այնպիսի գործիքներ, ինչպիսիք են խոշորացույցները և մանրադիտակները:

- Երեխաներին առաջարկեք սերմեր, սածիլներ, հող և տարբեր փոքրիկ ծաղկամաններ: Խրախուսեք նրանց ցանել, տնկել, ջրել, խնամել և դիտարկել աճի ու զարգացման գործընթացը:
- Երեխաներին խրախուսեք դիտարկման գործընթացը, փորձարարության ընթացքը գրառել տարբեր միջոցներով, ուրվագծերով և լուսանկարներով:
- Երեխաներին առաջարկեք դիտարկել տարբեր կենդանիների, թռչունների և միջատների կյանքի ցիկլը: Նկարագրեք և խոսեք դրանց առանձնահատկությունների մասին:
- Խրախուսեք երեխաներին ուսումնասիրել առարկաների և տարբեր նյութերի հատկությունները՝ դրանց դիպչելով, տեղաշարժելով ու խառնելով:
- Երեխաներին առաջարկեք առարկաներ, որոնց մանիպուլյացիայի միջոցով կարող են դիտարկել ու համեմատել դրանց չափը, կառուցվածքը, խտությունը, քաշը, հալասարակշռությունը և շարժումը:
- Երեխաներին տարբեր տեսակի բնական նյութեր առաջարկեք՝ համեմատելու համար:
- Երեխաներին առաջարկեք փոքր մեխանիկական սարքեր ու վնասված խաղալիքներ՝ ապամոնտաժելու և ուսումնասիրելու համար:
- Երեխաներին առաջարկեք ներկեր՝ գույները խառնելու և նոր գույներ հայտնաբերելու համար:
- Երեխաներին խրախուսեք ջրի մեջ լուծել աղը, շաքարը, ալյուրը, ձավարեղենն ու հացահատիկները և սառեցնել հեղուկները:
- Խրախուսեք նրանց համոտեսել, հոտ քաշել և դիպչել տարբեր սննդամթերքների:
- Խրախուսեք դիտարկել, թե ինչպես է փոքրիկ հայելին արտացոլում արևի ճառագայթները, խաղալ սովորներով, նայել լույսին տարբեր գույների ակնոցներով և ստեղծել պարզ գեղադիտակ:
- Խրախուսեք ջրով նկարել բակի պատի կամ սալահատակի վրա և դիտել, թե ինչպես է ջուրը գոլորշիանում:
- Խրախուսեք երեխաներին դիտարկել, խոսել և նկարագրել տարվա եղանակների փոփոխությունները. «Կարող եմ ասել, որ աշունն արդեն եկել է: Տերևները դեղնել և կարմրել են»:
- Խրախուսեք երեխաներին ամեն օր դիտարկել և խոսել եղանակի մասին: Օրինակ՝ Նախքան բակ դուրս գալը. «Գիտե՞ս, ինչպիսի՞ն եղանակը: Պե՞տք է բաճկոն հագնենք»:

Նպատակ՝ ստեղծագործականություն

Ենթանպատակ՝ ստեղծում

- Երեխաներին խրախուսեք զարգացնել դրամատիկ-խորհրդանշական խաղը. դրա օրինակը բերեք, խրախուսեք խաղի ընթացքում օգտագործել երևակայական առարկաներ:
- Երեխային ազատություն տվեք նկարելիս: Մի՛ «սովորեցրեք» նրան նկարել:

- Երեխային բավարար ժամանակ տվեք: Մի՛ շտապեցրեք նրան:
- Դերային խաղերի սցենարների համար տրամադրեք թեմատիկ պարագաներ, որոնք աջակցում են ավելի բարդ սյուժեներին(օրինակ՝ բժշկական գործիքների հավաքածու, կարդիոգրամա, ռենտգենյան պատկեր, տարբեր զգեստներ, գլխարկներ, վզարկուներ(շարժեր), մարզաշապիկներ և այլն):
- Երեխաներին բազմազան նյութերով նկարելու և փորձարկումներ անելու հնարավորություն տվեք:
- Առաջարկեք զգայական նյութեր (օրինակ՝ պլաստիլին, մատների ներկեր, ավազ), որոնք երեխաները կարող են ազատորեն մանիպուլյացնել առանց որևէ հատուկ նպատակի: Սա թույլ է տալիս նրանց ստեղծագործաբար ուսումնասիրել մշակվածքը(ֆակտուրան), գույները և ձևերը:
- Խոսեք երեխայի աշխատանքի մասին, նկարագրեք, թե ինչ հետք է թողնում ածուխը, ներկը կամ կավիճը:
- Հնարավորություն տվեք մտածել և «բեմադրել» իրենց սեփական պարը, «ստեղծել» սեփական երաժշտությունը:
- Երեխաներին պատմություն պատմելու օրինակներ տվեք: Պատմեք նրանց, թե ինչ է պատահել ձեզ հետ այսօր առավոտյան, պատմեք, թե ինչպես էիք անցկացնում ձեր ժամանակը մանկության տարիներին և այլն:
- Խրախուսեք մեծ երեխաներին պատմություններ հորինել, իրենց նկարած նկարների նկարագրման ու երեւակայական խաղերի մեկնաբանման միջոցով:
- Խրախուսեք և օգնեք նրանց բեմադրել փոքրիկ ներկայացումներ՝ կարդացած պատմությունների, հեքիաթների ու բանաստեղծությունների հիման վրա:
- Խաղից ու ակտիվությունից առաջ հարցրեք երեխաներին, թե ինչ ունեն մտքում և ինչ նյութեր են անհրաժեշտ իրենց գաղափարն իրականացնելու համար:
- Ստեղծագործականությունը խրախուսելու համար հավաքեք և խումբ բերեք բազմազան բաց նյութեր (վերամշակված, բնական):
- Մի գնահատեք, երբ երեխաները երգում, պարում, նկարում կամ նմանատիպ որևէ բան են անում:
- Խրախուսեք նրանց ստեղծագործականությունը: Արտահայտեք հետաքրքրություն նրանց աշխատանքի նկատմամբ:
- Խրախուսեք պատմություն պատմելու (պատմողական) ունակությունները: (Ավելին կարող եք տեսնել 160-րդ էջում.)

Ենթանպատակ՝ խնդիրների լուծում

- Երեխաներին փորձարկելու և հետազոտելու հնարավորություն տվեք:
- Երեխաներին առաջարկեք բաց նյութեր:
- Դիտարկեք նրանց գործունեությունը և տվեք համապատասխան հարցեր:
- Խնդրի լուծման օրինակ բերեք:

- Օգնեք մտածել, թե ինչպես լուծել խնդիրը:
- Խրախուսեք սովորել փորձի ու սխալի միջոցով. առաջարկեք երեխաներին այնպիսի ակտիվություններ, ինչպիսիք են բլոկներով աշտարակ կառուցելը կամ փազլ հավաքելը, որպեսզի նրանք կարողանան փորձել տարբեր մեթոդներ և եզրակացություններ անել:
- Երեխաների հետ քննարկեք գործողությունների հետևանքները. երբ երեխան փորձում է ինչ-որ բան անել, օրինակ՝ թուղթ կտրել կամ խաղալիք օգտագործել, օգնեք նրան վերլուծել արդյունքը և մտածել, թե ինչ պատահեց և ինչու:
- Երեխաներին հնարավորություն տվեք օգնություն խնդրել, որպեսզի նրանք հասկանան, որ որոշակի խնդիրներ կարող են պահանջել ուրիշների օգնությունն ու կարծիքը:
- Հաշվել. խաղալիս բարձրաձայն հաշվեք առարկաները:
- Հիմնական ձևեր. խրախուսեք երեխաներին ճանաչել և անվանել իրենց խաղալիքներում կամ միջավայրում հանդիպող հիմնական ձևերը:

Ավելի մեծ տարիքի երեխաների հետ օգտագործեք լրացուցիչ ռազմավարություններ.

- Օգնեք նպատակներ սահմանելու(պլանավորելու)հարցում. երեխաներին առաջարկեք առաջադրանքներ, որոնցում նրանք պետք է սահմանեն որոշակի նպատակ և մտածեն, թե ինչպես են դրան հասնելու, օրինակ՝ ստեղծելով կառուցվածք կամ գրելով սյուժե թեմատիկ խաղի համար:
- Հարցեր տվեք, ինչպիսիք են՝ «Ի՞նչ կպատահի, եթե...» և «Ինչպե՞ս կարող եք փոխել սա», որոնք կօգնեն երեխաներին վերլուծել իրավիճակը և ուսումնասիրել նոր մոտեցումներ:
- Երեխաներին խմբային խաղերի հնարավորություն տվեք, որտեղ նրանք պետք է շփվեն ուրիշների հետ և աշխատեն որպես թիմ՝ խնդիրներ լուծելու համար:
- Օգնեք երեխաներին վերլուծել իրավիճակը, ճանաչել օրինաչափությունները և գտնել հնարավոր լուծումներ:
- Խրախուսեք ոչ ստանդարտ մտածելակերպը և հետաքրքիր լուծումներ գտնելը:
- Տվեք հնարավորություն՝ սովորել փորձի և սխալներ թույլ տալու միջոցով:
- Երեխաներին խրախուսեք կառուցել որքան հնարավոր է բարձր աշտարակ: Երբ այն փլուզվի, օգնեք նրանց մտածել, թե ինչու է այն փլուզվել և ինչպես է կարելի այն ավելի ամուր դարձնել:
- Անմիջապես պատասխաններ տալու փոխարեն, երեխաներին տվեք բաց հարցեր՝ խրախուսելու նրանց քննադատաբար մտածելը:
- Տվեք բազմազան հնարավորություններ՝ բաց և բացօթյա տարածքներում տարբեր նյութեր ու միջոցներ օգտագործելով տարբեր կառույցներ կառուցելու և ջուր, ավազ ու այլ «շինանյութեր» մի տեղից մյուսը տեղափոխելու համար:
- Օգնեք նրանց քննարկել ու բանակցել տարբեր ռազմավարությունների շուրջ:
- Օգնեք երեխաներին լուծել իրական կյանքի խնդիրները, որոնք ծանոթ են նրանց և կարևոր են, օրինակ՝ ինչպես բաժանել թխվածքը:

- Խրախուսեք մաթեմատիկական գիտակցությունը: (Ավելին կարող եք տեսնել 166-րդ էջում.)
- Տվյալներ ու գրաֆիկներ. ուսուցանեք երեխաներին տվյալներ հավաքել և դրանք գրաֆիկորեն պատկերել, օրինակ՝ հարցումներ անցկացնել հետաքրքիր թեմաներով և տվյալները ներկայացնել սյունակային դիագրամների կամ պատկերագրերի միջոցով: Օրինակ՝ առաջին սյունակում կթվարկվեն ֆուտբոլ սիրող մարդկանց անունները կամ թվերը, երկրորդում՝ բասկետբոլ և այլն:

Ակտիվություններ ստեղծագործականության համար

- Առաջարկեք բնական ու վերամշակված նյութեր և խրախուսեք ստեղծել եռաչափ քանդակներ:
- Առաջարկեք նյութեր կոլաժ պատրաստելու համար:
- Խրախուսեք երեխաներին տպագրություններով ստեղծել աշխատանքներ:
- Երեխաներին առաջարկեք ձևանմուշներ պատրաստել, ապա դրանք օգտագործել գեղարվեստական ստեղծագործություններ ստեղծելու համար:
- Առաջարկեք վերամշակված նյութեր տիկնիկներ պատրաստելու համար:
- Խրախուսեք նրանց ձեռագործ գրքեր պատրաստել:
- Երեխաներին խրախուսեք պատրաստել երաժշտական գործիքներ:
- Տվեք հնարավորություն՝ ստեղծել իրենց սեփական ռիթմը/մեղեդին՝ երաժշտական գործիքների միջոցով:
- Խրախուսեք հորինել երգի տեքստեր: Նրանք կարող են փոխել ծանոթ երգի տեքստը կամ օգտագործել ծանոթ մեղեդի:
- Խրախուսեք մասնակցել դրամատիկ խաղերին:
- Երեխաներին խրախուսեք կենդանիների ու թռչունների ձայները կրկնօրինակել և շարժումներով ընդօրինակել:
- Հնարավորություն տվեք դերեր խաղալ ու կերպարանափոխել: Առաջարկեք համապատասխան ատրիբուտներ, զգեստներ և պարագաներ, որպեսզի նրանք կարողանան դերը համապատասխանեցնել:
- Առաջարկեք խաղալու իրական իրեր, խրախուսեք երևակայական խաղը:
- Երեխաներին խրախուսեք նմանակել գրքերի հերոսներին և բեմադրել ծանոթ գրքերից տեսարաններ:
- Երեխաներին առաջարկեք ստեղծել իրենց ծանոթ գրքերի աուդիո ձայնագրությունները:
- Խրախուսեք երեխաներին նկարել ծանոթ գրքերի հերոսներին: Հնարավոր է, նկարեն միայն ուրվագծային նկար, պատճենեք և օգտագործեք դրանք գունավորելու համար:
- Երեխաների հետ պատրաստեք ծանոթ հեքիաթներով լոտո, փազլ կամ սեղանի այլ խաղ:

- Առաջարկեք նկարագարողումներ և խրախուսեք երեխաներին պատմություն հորինել՝ օգտագործելով նկարներ:
- Երեխաներին խրախուսեք հորինել պատմություններ: Գուցե, կարողանաք գրքեր կազմել այդ պատմությունների հիման վրա:
- Պատրաստեք սովորաթղթե ձևեր, դրանց վրա անցքեր արեք որոշակի հեռավորությամբ և երեխաներին խրախուսեք դրանց միջով անցկացնել առասան:
- Խրախուսեք պատրաստել շնորհավորական/հրավերային բացիկներ տարբեր տոների համար:
- Խրախուսեք պատրաստել նախշեր՝ օգտագործելով տարբեր նյութեր, ապա նկարագրել դրանք:
- Երեխաներին զբոսանքի տարեք՝ շրջապատում տարբեր ձևեր գտնելու համար:
- Ներառեք զառախաղով սեղանի խաղեր, որոնք խրախուսում են քանակական մտածողության, հաշվելու և վերահաշվելու զարգացումը:
- Ներառեք սեղանի խաղեր՝ լոտո, դոմինո, բիսգո, որոնք օգնում են առարկաները տեսակավորելու և դասակարգելու հարցում:
- Երեխաներին առաջարկեք թվերի, քանակների, ձևերի ու գույների մասին գրքեր:
- Խոհարարական աշխատանքների ժամանակ խրախուսեք երեխաներին չափել, հաշվել ու կշռել նյութերը:
- Երեխաներին առաջարկեք տարբեր նյութեր՝ քանակները համեմատելու համար:
- Խրախուսեք տեսակավորել խորանարդիկներն ըստ ձևի ու չափի: Օգտագործեք բարձրահասակ, կարճ, հավասար բառերը:
- Երեխաներին առաջարկեք բնական նյութերի հավաքածուներ տեսակավորել՝ ըստ չափի, ձևի:
- Ներառեք խաղալիք հեռախոս, դրամարկղ և այլ թվային խաղալիքներ:
- Երեխաներին առաջարկեք տարբեր ձևերի ծեփման կաղապարներ և դրոշմանիշներ:
- Երեխաներին առաջարկեք տարբեր նյութեր՝ դրանց քաշն ու չափսը համեմատելու համար: Խրախուսեք երեխաներին օգտագործել քանոններ ու կշեռքներ:

ՄԱՍ 4 ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

ԳԼՈՒԽ 10 ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

Ինչպիսի՞ն պետք է լինի այն ֆիզիկական միջավայրը, որտեղ իրականացվում է այս Ուսումնական ծրագիրը: Այն կազմակերպված սենյակ է, որը բաժանված է տարբեր խաղային տարածքների, հարմարավետ կահավորված փայտե կահույքով ու չեզոք գույնի պատերով: Այն հարմարավետ բակ է, որը նույնպես բաժանված է տարբեր տարածքների և երեխաներին տրամադրում է բազմազան ու բազմաբնույթ խաղային հնարավորություններ:

Խմբասենյակ

Ֆիզիկական միջավայրը պլանավորելիս մտածեք մի քանի ուղղություններով՝ հաշվի առնելով երեխայի զարգացման չափորոշիչը, ծրագրի որակի չափորոշիչը, Ուսումնական ծրագրի նպատակները և ձեր սենյակի ֆիզիկական բնութագրերը: Ուսումնական ծրագրի

Նպատակների հիման վրա ֆիզիկական միջավայրը պետք է կազմակերպվի այնպես, որ արթնացնի երեխաների հետաքրքրասիրությունը, խրախուսի նրանց հարցեր տալ, ինչպես նաև՝ հետազոտությունը, ստեղծագործականությունը և սոցիալականացումը, զարգացնի հուզական ունակությունները, ընդգծի խմբի միասնությունը և խրախուսի երեխաների միջև համագործակցությունը: Երեխայի զարգացման չափորոշիչի և ծրագրի որակի չափորոշիչի վերլուծության արդյունքում կարող ենք եզրակացնել, որ խմբի ֆիզիկական միջավայրը պետք է կազմակերպված լինի այնպես, որ երեխաները հնարավորություն ունենան մասնակցել բազմազան փորձառությունների և զարգացնել տարբեր ունակություններ:

Խմբասենյակի կազմակերպման հիմնական սկզբունքները.

1. Խմբում կահույքը պետք է լինի փայտից և համապատասխանի երեխայի հասակին:
2. Խմբի ռեսուրսների մեծ մասը պետք է լինի բաց և բնական:

BOX: Բաց ռեսուրսներ. Բաց նյութերի, ինչպիսիք են բնական և վերամշակված ռեսուրսները՝ խցանափայտ, շշերի կափարիչներ, փափուկ մետաղալար, մածուկի տարաներ, խոհանոցային թուղթ, ստվարաթղթե գլաններ, ստվարաթղթե տուփեր և այլն, օգտագործումը հատկապես կարևոր է երեխայի ստեղծագործական և մտածողական ունակությունների զարգացման համար:

3. Ռեսուրսը պետք է լինի կազմակերպված, երեխաների համար հեշտությամբ մատչելի և ունենա համապատասխան տեսողական նշաններ, որպեսզի երեխաներ իմանան, թե որտեղ վերադարձնել նյութերը:
4. Խմբի միջավայրը պետք է լինի հարմարավետ՝ ներառելով տնային տարրեր (ծաղկաման, վարագույրներ), հարմարավետության տարրեր (աթոռ, գորգ) և չեզոք երանգներ (պատեր, վարագույրներ):

5. Միջավայրը պետք է լինի ճկուն և թույլ տա փոփոխություններ կատարել ու խաղին համապատասխան փոփոխել, հարստացնել այն նոր ռեսուրսներով, անհրաժեշտության դեպքում՝ տեղափոխել կահույքը և այլն:
6. Խումբը պետք է կազմակերպված լինի կենտրոններով, որոնք թույլ կտան երեխաներին մասնակցել իրենց ընտրած բազմազան խաղերին:

Երեխաներին բազմազան փորձառություններ տրամադրելու համար կենտրոնների քանակը և գործառույթները պետք է հիմնված լինեն մանկապարտեզում առաջարկվող խաղի տեսակների վրա: Կենտրոնները պետք է բաժանվեն և դասավորվեն այնպես, որ խաղի յուրաքանչյուր տեսակ հասանելի լինի երեխաների համար (խաղի տեսակների վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկությունների համար տես՝ 4-րդ գլուխը): Ստորև ներկայացված է ամենատարածված կենտրոնների ցանկը, ինչպես նաև դրանք կազմակերպելու համար անհրաժեշտ կահույքն ու ռեսուրսները:

Դրամատիկական խաղերի տարածք

Դրամատիկական տարածքը դերային, երևակայական խաղերի տեղ է: Այս տարածքը պետք է հեշտությամբ դասավորվի մանկական խաղի թեմային համապատասխան: Այս տարածքում երեխաները պետք է կարողանան մարմնավորել ինչպես իրական կյանքի իրավիճակներ, այնպես էլ երևակայական, երևակայության մեջ ստեղծված պատմություններ: Ձեզ անհրաժեշտ կլինի կահույք, որը թույլ կտա երեխաներին խաղալ առօրյա տարբեր իրավիճակներ՝ խոհանոցային կահույք, սեղան, աթոռներ, բազմոց և այլն:

Անհրաժեշտ ռեսուրսներ - Դրամատիկական կենտրոնում ձեզ անհրաժեշտ կլինեն տարբեր եղանակների համար նախատեսված հագուստ և պարագաներ, խաղային պարագաներ, մրգեր և բանջարեղեն, իրական, հին իրեր խաղալու համար (հին հեռախոս, ռադիո, պատի

ժամացույց և այլն): Հետաքրքրասիրությունը խորացնելու համար կարող եք ներառել տարբեր արտեֆակտներ՝ տարբեր մասնագիտությունների ատրիբուտներ, երեխաների համար անծանոթ առօրյա առարկաներ և այլն:

Արվեստի տարածք

Արվեստանոցում երեխաները պետք է հնարավորություն ունենան նկարել, քանդակել, կոլաժներ, մոդելներ պատրաստել և, ընդհանուր առմամբ, տեսողական արվեստի տարբեր ոլորտների աշխատանքներ ստեղծել: Որակի չափորոշիչի համապատասխան, այս տարածքում թե՛ հատակը, թե՛ կահույքը պետք է հեշտությամբ մաքրվեն թաց եղանակով: Անհրաժեշտ կահույք. ցածր, բաց դարակներ (ռետուրսներ պահելու համար), սեղան, աթոռներ, նկարակալ:

Անհրաժեշտ ռետուրսներ - Արվեստի տարածքը լավագույն վայրն է Ուսումնական ծրագրի նպատակների՝ հետաքրքրասիրության, ստեղծագործականության, հետազոտական ունակությունների զարգացման համար: Օգտագործեք տարբեր չափերի վրձիններ, թղթի տարբեր մշակվածքներ, տարբեր տեսակի ներկեր, տարբեր մշակվածքի ծեփակերտման նյութեր, բնական և վերամշակված նյութեր կոլաժի, եռաչափ քանդակների և այլնի համար:

Հետազոտությունների տարածք

Հետազոտությունների կենտրոնը նույնպես լավագույն վայրերից մեկն է այս Ուսումնական ծրագրի նպատակներին հասնելու համար: Կենտրոնը կազմակերպելու համար անհրաժեշտ կահույքը ներառում է. սեղան, աթոռներ, ցածր դարակ կամ ցածր, բաց պահարան՝ փորձերի համար անհրաժեշտ նյութերը պահելու համար: Ինչպես Արվեստի տարածքում, այստեղ հատակը և կահույքը պետք է հեշտությամբ մաքրվեն խոնավ շորով:

Անհրաժեշտ ռետուրսներ - Հետաքրքրասիրությունը խորացնելու համար Հետազոտությունների կենտրոնում անպայման պետք է լինի այնպիսի նյութ, որի հատկությունները երեխաները

հնարավորություն ունենան դիտարկել: Նյութը, կախված հետազոտության թեմայից, կարող է տարբեր լինել: Օրինակ՝ բնական նյութերի հավաքածուներ՝ խեցիներ, տարբեր թռչունների փետուրներ, տարբեր ծառերի տերևներ, խճաքարեր և այլն: Նաև՝ փորձարկումների համար անհրաժեշտ տարբեր նյութեր՝ հեղուկ նյութեր, փխրուկ նյութեր, ապամոնտաժված սարքավորումների նմուշներ և այլն:

Չգայական տարածք

Չգայական տարածքը մի վայր է, որտեղ երեխաները կարող են խաղալ զգայարան խաղեր: Այս տարածքը պետք է նաև հեշտությամբ մաքրվի խոնավ շորով: Կարող եք օգտագործել զգայական սեղան կամ՝ զգայական բեռնարկղերը ուղղակիորեն հատակին տեղադրել:

Անհրաժեշտ ռեսուրսներ - Կարող եք պարբերաբար լցնել զգայական սեղանը/բեռնարկղը տարբեր նյութերով՝ դիտարկման և հետազոտության համար: Դրանք ներառում են՝ կինետիկ ավազ, սովորական ավազ, մանրաձավար, ջուր, սննդային ներկանյութով ներկված ջուր, սառցե կտորներ և այլն: Միաժամանակ, կախված հիմնական նյութից (ավազ, ջուր և այլն), ձեզ անհրաժեշտ կլինեն նաև խաղալիքներ, օրինակ՝ փոքրիկ պլաստիկ ֆիգուրներ, բաիեր, ձագարներ և այլն:

Խորանարդիկների տարածք

Խորանարդիկների տարածքում կահույք անհրաժեշտ չէ, միայն մեծ գորգ կամ հատակի գորգ, որպեսզի երեխաները կարողանան ազատորեն կառուցել խորանարդներով: Նյութերը կարելի է տեղադրել տարաների, մեծ տուփերի մեջ, որոնք կարելի է ուղղակիորեն դնել գորգի վրա, կամ բաց դարակների վրա:

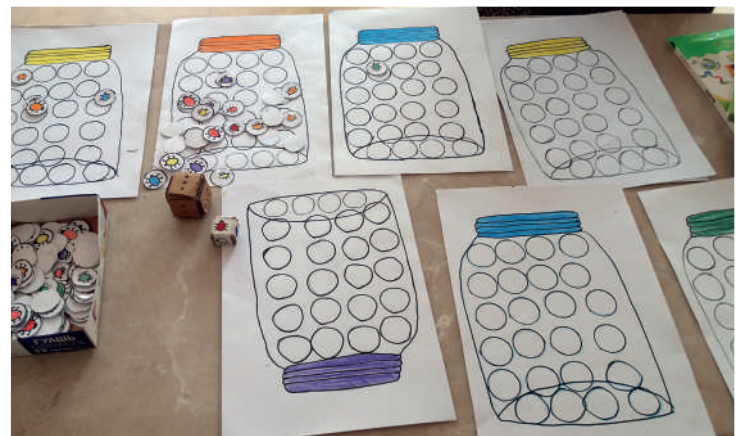
Անհրաժեշտ ռեսուրսներ - տարբեր չափերի խորանարդիկներ, բնական նյութեր՝ կոներ, մեծ խեցիկներ, քարեր, փայտի կտորներ, բամբուկե ձողիկներ, ճյուղեր և այլն:

Սեղանի խաղերի տարածք

Սեղանի խաղերի տարածքը հիմնականում վայր է մաթեմատիկական ունակությունների, նույնիսկ մոտորիկայի և այլնի զարգացման համար: Տարածքը կազմակերպելու համար ձեզ անհրաժեշտ է սեղան, որը կարող է տեղավորել 4-6 երեխա և ցածր դարակ՝ ռեսուրսներ պահելու համար:

Անհրաժեշտ ռեսուրսներ - տարիքային խմբին համապատասխանող տարբեր

տեսակի սեղանի խաղեր՝ «Մեմո», լոտո, խճանկար, դոմինո, ինչպես նաև բնական և վերամշակված նյութեր՝ հաշվելու, տեսակավորելու, չափելու և այլնի համար:

Գրագիտության տարածք

Գրագիտության տարածքում երեխաները ծանոթանում են իրենց տարիքին համապատասխան գրականությանը և դիտում են նկարազարդ գրքեր: Կարևոր է այս տարածքը կազմակերպել հարմարավետ ձևով, որպեսզի այն գրավիչ լինի երեխաների համար, և նրանք ավելի շատ հետաքրքրվեն գրքերով: Փոքր գորգ կամ փափուկ հատակ, բարձեր, փափուկ աթոռ, լրացուցիչ լուսավորություն, ցածր դարակ կամ գրքերի համար մեծ տուփ՝ այս ռեսուրսները կօգնեն ձեզ կազմակերպել կենտրոնը:

Անհրաժեշտ ռեսուրսներ - տարբեր ժանրերի մանկական նկարազարդ գրքեր, աուդիոգրքեր, առանց բառերի նկարազարդ գրքեր, եռաչափ գրքեր, ձեր և ձեր երեխաների կողմից պատրաստված գրքեր և այլն:

Շարժման տարածք

Այս տարածքում երեխաները խաղում են շարժական ու երաժշտական խաղեր. նրանք պարում են, պտտվում, տեղաշարժվում, ցատկում, վազում և այլն: Սա երեխայի մոտորիկայի և խոսքի զարգացման լավագույն վայրն է:

Մեկուսանալու տարածք

Որակի չափորոշի համաձայն՝ խումբը պետք է ունենա մեկուսանալու տարածք, այսպես կոչված, մեկուսացված խաղատեղ, որտեղ կարող է տեղավորվել առավելագույնը 2-3 երեխա: Սա կարող է լինել վրան, խաղատեղ կամ պարզապես կտորով ծածկված, փակ տարածք՝ գորգի վրա դրված բարձերով:

Անհրաժեշտ ռեսուրսներ - մեզ հատուկ ռեսուրսներ պետք չեն հանգիստ տարածքում: Խաղի նպատակներից կախված՝ երեխաները կարող են իրենց հետ բերել սեփական նյութերը՝ լինի դա գիրք՝ դիտելու համար, թե տիկնիկ՝ քնեցնելու համար:

Շրջանի շուրջ հանդիպման տարածք

Այս տարածքը կազմակերպելու համար սենյակում ընտրեք մի տեղ, որտեղ կտեղադրեք մեծ գորգ: Հիշեք, որ բոլոր երեխաները պետք է տեղավորվեն գորգի վրա: Եթե սենյակի

տարածքը թույլ չի տալիս առանձնացնել նման կենտրոն, կարելի է հորանսարդիկների կենտրոնն օգտագործել որպես շրջանի շուրջ հանդիպման տարածք:

Անհրաժեշտ ռեսուրսներ - շրջանի շուրջ հանդիպումների կենտրոնը հատուկ ռեսուրսների կարիք չունի: Հանդիպման նպատակներից կախված՝ անհրաժեշտ նյութերը կարող են բերվել այլ կենտրոններից: Այս կենտրոնի մոտ, պատին, կարող ենք ունենալ տեսողական կարգացուցակի քարտեր, խմբի տեսողական կանոններ, տեսողական օրացույց և այլն:

Խմբասենյակի չափից կախված՝ կարող են լինել ավելի քիչ կամ ավելի շատ կենտրոններ, քան վերը թվարկված 10 տարածքները: Դուք կարող է չունենալ խոհարարական խաղերի առանձին կենտրոն, որը դաստիարակը կխրախուսի պարբերաբար, և ոչ թե ամեն օր, ու այս տեսակի խաղեր/ակտիվություններ իրականացնելու համար կօգտագործվի

առկա կենտրոններից մեկը(Արվեստի կամ Սեղանի):Կախված սենյակի չափսերից ու այլ առանձնահատկություններից՝ դաստիարակների մի խումբ կարող է որոշել մեկ կենտրոնում կազմակերպել մի քանի տեսակի խաղեր, որոնք պահանջում են ընդհանուր բնութագրերով տարածք (օրինակ՝ կառուցողական խաղերի և երաժշտական-ռիթմիկ խաղերի կամ գրագիտության ու մեկուսանալու համար նախատեսված տարածքները չկազմակերպեք առանձին, այլ դրանք դարձրեք մեկ տարածք, որը երկու գործառույթների կրողը կլինի): Կախված ֆիզիկական միջավայրից՝ հնարավոր է նաև ավելի նեղացնել տարածքի գործառույթը և համապատասխանաբար հատկացնել մի քանի տարածքներ:Ստեղծեք ավելի շատ կենտրոններ, ինչպիսիք են Լուսային սեղանի կենտրոնը, Փոքրիկ ֆիգուրների տան կենտրոնը, Տիկնիկային թատրոնի կենտրոնը և այլն:

BOX: Հաշվի առեք, որ խմբում տարածքները պետք է բաշխվեն և դասավորվեն այնպես, որ երեխաների խաղատեղերի քանակը լինի առնվազն երեխաների քանակին գումարած այդ թվի մեկ երրորդը ($Ra = R6 + R6/3$; որտեղ Ra -ն խաղահրապարակների քանակն է, իսկ $R6$ -ն՝ երեխաների քանակը): Օրինակ՝ Մանանան իր խմբում ունի 20 երեխա, ուստի, Մանանան հաշվարկել է, որ խմբում պետք է լինի խաղատեղերի նվազագույն քանակը՝ 27 ($20 + (20/3) = 26.67$): Հետևաբար, նա կենտրոնները կազմակերպել է այնպես, որ 6 տեղ ունենա նկարչության, 4 տեղ՝ սեղանի աշխատանքի, 6 տեղ՝ դրամատիկական, 5 տեղ՝ խորանարդիկների, 2 տեղ՝ գիտության, 1 տեղ՝ գրագիտության և 4 տեղ՝ զգայական խաղի համար: Սա նշանակում է, որ երեխաները անընդհատ հնարավորություն կունենան ընտրություն կատարել տարբեր տեսակի խաղերի կամ ակտիվությունների միջև և հեշտությամբ անցնել մի կենտրոնից մյուսը:

Ֆիզիկական միջավայրի տարբերություններն ըստ տարիքային խմբերի

Ֆիզիկական միջավայրը կազմակերպելիս պետք է հաշվի առնել այն տարիքային խումբը, որի հետ աշխատում եք: Հետևաբար, օրինակ, 2-ից 3 տարեկան երեխաների դեպքում անհրաժեշտ կլինի նրանց հասակին համապատասխան կահույք, իսկ 4-5 տարեկանների դեպքում՝ նրանց ֆիզիկական բնութագրերին համապատասխան կահույք: Տարիքային խմբից կախված՝ կենտրոնները պետք է լինեն տարբեր չափերի, օրինակ՝ 2-3 տարեկանների դեպքում հատկապես կարևոր է զգայական տարածքը: Նրանց նաև անհրաժեշտ է մի տեղ, որտեղ երեխաները կարող են շարժվել ու խաղալ: Հետևաբար, այս տարիքային խմբերի համար այս երկու տարածքները կարող են ավելի շատ տեղ զբաղեցնել, քան մյուս տարիքային խմբերի համար: Դրամատիկական կենտրոնը կարող է այնքան մեծ չլինել, որքան, օրինակ, 4-6 տարեկանների դեպքում, որտեղ դրամատիկական խաղը շատ տեղի է, և երեխաներին մեծ տարածք է անհրաժեշտ այն ծավալելու համար: Փոքրիկների դեպքում, Գիտական կենտրոնը կարող է փոխարինվել զգայական տարածքով, որտեղ երեխաները հնարավորություն կունենան զարգացնել հետազոտական ունակությունները զգայական նյութերի միջոցով, իսկ 4-5 և 5-6 տարեկանների դեպքում՝ Գիտական կենտրոնը պահանջում է հետազոտության համար նյութերի ավելի բազմազան տեսականի: Այս տարիքում գիտական խաղերը դառնում են ավելի բարդ, և երեխաները սկսում են «գրառումներ» ու

գծապատկերներ կառուցել: Այս տարիքում սկսում են զարգանալ նաև կանոններով խաղերի համար անհրաժեշտ ունակությունները: Մյուս կողմից, զգայական-շարժական խաղերը մղվում են երկրորդ պլան՝ նախորդ տարիքի համեմատ:

5-6 տարեկան երեխաների խմբի Դրամատիկական կենտրոնը պետք է հնարավորություն տա, որ միաժամանակ ավելի շատ երեխաներ խաղան (6 տարեկան և բարձր): Գիտության կենտրոնը պետք է լինի մոտավորապես նույն չափի, ինչ երեխաների սենյակները, բայց հետազոտության համար պետք է հասանելի լինի ավելի լայն տեսականիով նյութեր: Այն կարող է պարունակել դիտարկման տետրեր, նշումների համար նախատեսված գրատախտակ կամ այլ նյութեր, իսկ Սեղանի կենտրոնում կան սեղանի կանոնավոր խաղեր, որոնք թույլ են տալիս 4-6 երեխայի միասին խաղալ սեղանի խաղ:

Չնայած բաց ռեսուրսները հետաքրքիր ու գրավիչ են բոլոր տարիքի երեխաների համար, նման ռեսուրսների դերը հատկապես կարևոր է խառը տարիքային խմբերում: Տարբեր տարիքի երեխաները կարող են օգտագործել վերամշակված և բնական նյութեր՝ ըստ իրենց սեփական ունակությունների: Կրթական ռեսուրսները դարակների վրա դասավորելիս, փորձեք ռեսուրսները տեղադրել տարբեր բարձրության վրա. փոքր երեխաների համար նախատեսված ռեսուրսները տեղադրեք ներքևի դարակում, իսկ մեծ երեխաների համար նախատեսված նյութերը՝ վերևի դարակում:

Բակի կազմակերպում

Այս Ուսումնական ծրագրի համաձայն, բակի ֆիզիկական միջավայրը բազմազան ակտիվությունների իրականացման հնարավորություն պետք է տա, ինչպես

խմբասենյակը: Բակը երեխաների զարգացման համար առաջարկում է հատուկ հնարավորություններ, մի կողմից՝ այն բաց տարածք է, որտեղ ֆիզիկական և աղմկոտ խաղերն ու ակտիվություններն անվտանգ և ընդունելի են, իսկ մյուս կողմից՝ այն լի է հետազոտությունների ու հայտնագործությունների համար նախատեսված բնական ռեսուրսներով: Հետևաբար, մանկապարտեզի բակը պետք է վերածվի գործառական տարածքների, որտեղ երեխաները հնարավորություն կունենան զբաղվել տարբեր տեսակի խաղերով ու զարգանալ: Ստորև ներկայացված է բակի հնարավոր կենտրոնների ցանկը:

Շարժական խաղերի տարածք

Սա փոքրիկ խաղահրապարակ է, խոտածածկ հարթ տարածք, որտեղ երեխաները կարող են ազատորեն վազվզել կամ զբաղվել շարժական խաղերով՝ «Բռնոցի», քիթբոլ, ֆուտբոլ, բասկետբոլ, «Գնդակը՝ շրջանում» և այլն: Սրանք այն խաղերն են, որոնք շատ լավ կտարածվեն նման խաղահրապարակում ու կզարգացնեն երեխաների մեծ մոտորիկայի հմտությունները:

Սողանք

Այս տարածքում երեխաները պետք է հնարավորություն ունենան զարգացնելու մանր մոտորիկայի հմտություններ՝ սողալ թունելով, սահել ներքև, բարձրանալ աստիճաններով կամ բարձրանալ թեթ մակերեսով, ցատկել արգելապատնեշի վրայով և այլն: Հատուկ նախագծված ատրակցիոնից բացի, նման խաղահրապարակ կարելի է կազմակերպել փայտե գերաններով, մեծ անվադողերով և այլ վերամշակված նյութերով:

Բուսական այգի/բանջարանոց

Սա այն վայրն է, որտեղ երեխաները տնկում են իրենց բույսերը, ապա իրենք են հոգ տանում դրանց մասին: Այս տարածքում նրանք պետք է հնարավորություն ունենան օգտագործել մանկական բախեր, փոցիներ և այլն՝ հողը մշակելու, բույսերը տնկելու, մուլախոտերը հեռացնելու, ջրելու և այլն:

Ավազատեղի

Սա տեղ է մանկապարտեզի բակում, որն ամբողջությամբ ծածկված է ավազով: Օրվա վերջում ավազատեղին պետք է ծածկվի հատուկ ծածկով՝ այն մաքուր պահելու համար: Ավազատեղիում խաղալու համար երեխաներին անհրաժեշտ կլինեն բախեր, դույլեր, ձագարներ և այլն: Երեխաներն այս իրերը պահում են ավազատեղի մոտ գտնվող պահեստային սենյակում:

Դրամատիկական խաղերի տարածքներ

Ցեխե խոհանոց

Սա այն վայրն է, որտեղ երեխաները խաղում են ջրով, ցեխով և բակում գտնվող բնական նյութերով: Նրանք խառնում են բակի տերևները, փայտիկները և ավազը, պատրաստում են «ճաշեր» խոտից, խճաքարերից և այլն: Այս տարածքում կարող եք օգտագործել հին խոհանոցային պարագաներ՝ կաթսաներ, տապակներ, երկաթե և փայտե գդալներ և այլն:

Խրճիթ

Ծառի ճյուղերից պատրաստված խրճիթում կամ փայտից պատրաստված փոքրիկ տնակում 2-3 երեխա հնարավորություն ունի մեկուսանալու և հանգիստ խաղեր խաղալու՝ թերթել խմբից վերցրած գրքը կամ տիկնիկներին քնեցնել: Ցեխի խոհանոցի հետ մեկտեղ, սա նաև բակում դրամատիկական խաղերի վայրերից մեկն է:

Արհեստանոցային տարածք

Այս տարածքում երեխաները հնարավորություն ունեն զբաղվել գեղարվեստական գործունեությամբ, նկարել, կոլաժներ պատրաստել և այլն: Դրա համար հարմար է հին փայտե սեղան կամ լայն կոճղ, որի մակերեսին երեխաները կաշխատեն:

Լավ է, եթե ցեխե խոհանոցը և արհեստանոցը գտնվում են ջրի ծորակի մոտ, որպեսզի երեխաները կարողանան ջուր օգտագործել իրենց խաղերում:

Գրագիտության տարածք

Բակում պետք է լինի գրագիտության տարածք, ինչպես նաև պետք է ապահովվեն մի քանի հանգստի տարածքներ՝ մեկուսանալու կամ հանգիստ խաղերի համար: Բակում միշտ պետք է հասանելի լինեն ճոճանակներ, գետիկը ծածկող կարպետ և մի քանի գրքեր:

Այլ տարածքների կազմակերպում

Դահլիճ

Վատ եղանակի դեպքում երեխաները պետք է հնարավորություն ունենան իրենց էներգիան ծախսել մանկապարտեզի շենքում՝ վազել, ցատկել և տեղաշարժվել: Դրա համար նրանց անհրաժեշտ է դահլիճ՝ հատուկ կահավորված տարածք, որտեղ, մարզական սարքավորումներից բացի, նրանք կունենան նաև ազատ վազելու տարածք: Դահլիճում հնարավոր է անցկացնել տարբեր տեսակի ակտիվություններ՝ լինի դա երաժշտություն, դրամա, պար, թե նկարչություն հատակին:

Դպրոցի շենքում գտնվող դպրոցական պատրաստվածության խմբի երեխաները, վատ եղանակի դեպքում, նույնպես պետք է հնարավորություն ունենան օգտվելու դպրոցի դահլիճից, սակայն այստեղ նույնպես պետք է հաշվի առնել, որ երեխաները չպետք է դահլիճում լինեն ավելի մեծ տարիքի աշակերտների հետ:

Միջանցքներ

Միջանցքը, որից երեխաները մտնում են խումբ, կարևոր է դրական մթնոլորտ ստեղծելու համար, որպեսզի խումբ գալը զվարճալի ու հետաքրքիր լինի երեխաների համար: Միջանցքը ընդհանուր տարածք է և՛ երեխաների, և՛ մեծահասակների համար, հետևաբար, այն պետք է նախագծված լինի և՛ երեխաների, և՛ նրանց ծնողների համար: Այստեղ ծնողները պետք է հնարավորություն ունենան հարմարավետորեն սպասել իրենց երեխային, հետևաբար, նստելու տարածքը պետք է կահավորված լինի աթոռով, փոքրիկ ցածր սեղանով և տեղեկատվական գրքույկներով: Այս տարածքում ծնողների համար պետք է հասանելի լինի տեղեկատվություն, դրա համար կարելի է կախել ծնողական տախտակ: Երեխաների և ծնողների միջև համագործակցությունը խրախուսելու համար կարևոր է նաև ստեղծել ցուցասրահ, որտեղ կկախվեն երեխաների նկարները, կտեղադրվեն եռաչափ աշխատանքներ ու կցուցադրվեն նախագծի ամփոփիչ պաստառներ: Միջանցքը կարելի է նաև զարդարել այնպիսի իրերով ու պաստառներով, որոնք կխթանեն երեխայի հետաքրքրությունը այն թեմայի նկատմամբ, որի վրա աշխատում եք՝ օգտագործելով նախագծային կամ թեմատիկ մոտեցում:

Չուգարան

Կարևոր է հիշել, որ այս տարածքը նշանակալի դեր ունի ինքնախնամքի ունակությունների զարգացման գործում: Հետևաբար, մենք պետք է զուգարանին նայենք նաև կրթական գործընթացի տեսանկյունից: Չուգարանը պետք է ունենա երեխայի հասակին համապատասխան ձեռքիլվացարան և զուգարանակոնք՝ անկախության ունակությունները զարգացնելու համար: Խառը տարիքային խմբերում հատկապես անհրաժեշտ կլինեն հատուկ աստիճաններ, որոնց վրա երեխաները կարող են բարձրանալ անհրաժեշտության դեպքում:

Երեխաների համար փակցրեք տեսողական նշաններ՝ հիշեցնելու զուգարանից օգտվելու և ձեռքերը լվանալու քայլերի մասին: Կարևոր է նաև հաշվի առնել յուրաքանչյուր երեխայի անձնական տարածքը. երեխաները պետք է կարողանան օգտվել զուգարանից՝ առանց

իրենց հասակակիցների հսկողության: Սա հատկապես կարևոր է երեխաներին իրենց անձնական տարածքի ու մարմնի նկատմամբ հարգանք սովորեցնելու համար, ինչը նրանց բնությունից պաշտպանելու անհրաժեշտ պայման է: Հետևաբար, զուգարանները պետք է առանձնացված լինեն միմյանցից, որպեսզի երեխաները չկարողանան տեսնել միմյանց, բայց պետք է հաշվի առնել նաև անվտանգության հարցերը, որպեսզի մեծահասակը կարողանա անհրաժեշտության դեպքում օգնել երեխային:

Ուսուցչանոց

Որպեսզի խմբում աշխատող կրթական անձնակազմը ունենա հանգստանալու, խմբից դուրս հանդիպման ու ինքնուրույն աշխատելու հնարավորություն, մանկապարտեզի շենքում պետք է հատկացվի մեծահասակների համար նախատեսված տարածք, այսպես կոչված՝ ուսուցչանոց: Սա պետք է լինի հարմարավետ սենյակ, որտեղ յուրաքանչյուր դաստիարակ կունենա իր անձնական տարածքը, կգտնվի մասնագիտական գրադարան, և նրանք կունենան համակարգչի ու համացանցի հասանելիություն:

Ծնողի տարածք

Սա խմբային նախասրահում կամ միջանցքում գտնվող մի տարածք է, որտեղ ծնողները կարող են հանգստանալ ու սպասել իրենց երեխային: Այս տարածքում նաև անցկացվում են դաստիարակի ու ծնողի միջև անհատական հանդիպումներ: Այն նստելու տարածք է՝ աթոռով, փոքրիկ ցածր սեղանով և տեղեկատվական գրքույկներով:

Հաշվի առնել դպրոցում տեղակայված դպրոցական պատրաստվածության խմբի ֆիզիկական միջավայի առանձնահատկությունները

Եթե դպրոցական պատրաստվածության խումբը գտնվում է դպրոցի տարածքում, ապա ֆիզիկական միջավայրի կազմակերպման նույն սկզբունքներն ու պահանջները պետք է պահպանվեն, ինչպես նկարագրված է այս գլխում: Կենտրոնների չափը որոշելիս և դրանք ռեսուրսներով հագեցնելիս սենյակը պետք է հաշվի առնի նաև 5-6 տարեկան երեխաների առանձնահատկությունները: Ելնելով դպրոցական շենքի առանձնահատկություններից՝ ֆիզիկական միջավայրում պետք է ուշադրություն դարձնել մի քանի կարևոր հարցերի.

- **Բակ.** դպրոցական պատրաստվածության խմբի համար բակը կազմակերպելիս նախևառաջ կարևոր է մտածել երեխաների անվտանգության զգացողության մասին: 5-6 տարեկան երեխաների համար կարող է խոչընդոտ լինել բակում խաղալը, որտեղ խաղում և վազում են մեծ երեխաները: Հետևաբար, նրանց համար խաղահրապարակ պետք է հատկացվի բակում կամ դուրս բերվի միայն այն ժամանակ, երբ դպրոցականները բակում չեն: Եթե որոշեք բակ հատկացնել, հաշվի առեք, որ յուրաքանչյուր երեխայի համար պետք է լինի 7 քառակուսի մետր տարածք: Օրինակ, եթե դպրոցական պատրաստվածության խմբում կա 20 երեխա, բակի տարածքը պետք է լինի առնվազն 140 քառակուսի մետր:
- **Զուգարան.** Եթե խումբը չունի իր սեփական զուգարանը և ստիպված է օգտվել դպրոցական տարածքում գտնվող համատեղ օգտագործվող զուգարանից, կարևոր է այն կազմակերպել դպրոցական պատրաստվածության խմբի երեխաների կարիքներին

համապատասխան: Չուզարանը պետք է ունենա ձեռքի լվացարան և զուգարանակոնք, հետևաբար, ապահովվեք հատուկ աստիճաններ, որոնց վրա երեխաները կարող են բարձրանալ: Փակցրեք տեսողական նշաններ երեխաների համար: Հատակին նկարեք սենյակից դեպի զուգարան տանող արահետ:

- **Միջանցք.** կարևոր է, որ սենյակ տանող միջանցքը կրթական գործընթացի կարևոր բաղադրիչը լինի: Միջանցքը համատեղ տարածք է և՛ երեխաների, և՛ մեծահասակների համար, ուստի, պետք է լինեն տարածքներ և՛ երեխաների, և՛ մեծահասակների համար: Դպրոցական միջավայրում այն կարող է ներառել ոչ միայն ձեր խմբի երեխաներին և նրանց ծնողներին, այլև դպրոցի մյուս աշխատակիցներին, աշակերտներին ու նրանց ծնողներին: Միջանցքում կարող են լինել մանկական կախիչներ, ծնողների սպասասրահ, երեխաների ստեղծագործությունների ցուցադրման տարածք և ծնողների ու այլ հետաքրքրված կողմերի համար նախատեսված տեղեկատվական տարածք՝ թե՛ դպրոցական պատրաստվածության խմբի, թե՛ վաղ մանկության կրթության վերաբերյալ, ընդհանրապես:

ԳԼՈՒԽ 11. ԺԱՄԱՆԱԿ ՈՒ ԿԱՐԳԱՑՈՒՑԱԿ

Ժամանակային միջավայրը կամ կարգացուցակը կրթական գործընթացի կարևոր բաղադրիչներից մեկն է: Կարգացուցակի առկայությունը նպաստում է ամբողջ ընթացիկ գործընթացի արդյունավետությանը և օգտակար է թե՛ երեխայի, թե՛ դաստիարակի համար: Կարգացուցակը կրթական գործընթացը դարձնում է ավելի հետևողական, կազմակերպված, ինչը ապահովում է որոշակի կարգ: Երեխաներն իրենց ավելի անվտանգ են զգում, որոշակի սպասումներ ունեն ընթացիկ օրվա համար և գործում են համապատասխանաբար: Կարգացուցակը օգնում է դաստիարակներին ավելի լավ պլանավորել օրը, ժամանակը ճիշտ բաշխել, համապատասխան ռեսուրսները ժամանակին կազմակերպել և այլն:

Մինչ այս Ուսումնական ծրագրի համաձայն կարգացուցակի կազմման սկզբունքները քննարկելը, եկեք քննարկենք կարգացուցակի հիմնական բաղադրիչները և դրանց տևողությունը:

Ընդունելություն՝ 20-30 րոպե. խմբի օրը սկսվում է ընդունելությամբ, երբ երեխաները դանդաղորեն հավաքվում են խմբում: Այդ պահին կարևոր է ժամանակ գտնել բոլոր երեխաների համար, նրանց անհատապես ողջունել և ուղղորդել սենյակ, որտեղ նրանք հնարավորություն կունենան մասնակցելու իրենց կողմից նախաձեռնված խաղին: Այս խաղը կարող է կապված չլինել ո՛չ ընթացիկ թեմայի, ո՛չ էլ շաբաթվա նախագծի հետ: Երեխաները պարզապես ազատորեն օգտագործում են կենտրոններում առկա ռեսուրսները, ուսումնասիրում, խաղում են: Կախված կրթական նպատակներից կամ համապատասխան եղանակի դեպքում, մենք կարող ենք նաև հանդիպել երեխաների հետ բակում ու ամբողջ օրը բակում էլ անցկացնել:

Առավոտյան հանդիպում՝ 5-15 րոպե. ընդունելության ավարտից, այսինքն՝ խմբի երեխաների հավաքվելուց հետո, ժամանակն է առավոտյան հանդիպման: Օրը արդյունավետ սկսելու համար կարևոր է առավոտյան հանդիպումը ուրախ անցկացնել: Երգեք ուրախ ողջույնի երգ, երեխաներին հնարավորություն տվեք միմյանց հետ կիսվել իրենց մտքերով, հույզերով ու զգացմունքներով: Համոզվեք, որ բոլոր երեխաներն ունեն իրենց կարծիքը հայտնելու հնարավորություն: Առավոտյան հանդիպումը տևում է ճիշտ այնքան ժամանակ, որքան երեխաների հետաքրքրությունը պահպանվում է:

2-ից 3 տարեկան երեխաների հետ առավոտյան հանդիպումը կարող է սահմանափակվել միայն ուրախ ողջույնով, քանի որ այս տարիքի համար հատկապես դժվար է երկար ժամանակ մեկ տեղում նստել: 3-4 տարեկանների հետ առավոտյան հանդիպումը կարող է տևել 5 րոպե և այլն:

Խաղ՝ 45-90 րոպե. խաղը Ուսումնական պլանի կարգացուցակի ամենամեծ բաղադրիչն է: Սա ներառում է ինչպես կենտրոններում փոքր խմբերով խաղ, այնպես էլ մեծ խմբերով գործունեություններ, օրինակ՝ դա կարող է լինել վարժություն, նոր թեմայի ներկայացում, տարբեր ռեսուրսների հետ ծանոթացում, երաժշտական խաղեր, շարժական խաղեր և

այլն: Դաստիարակը որոշում է այդ ակտիվությունների հաճախականությունը և օրվա ապրելակարգն ու արտացոլում դա իր ընթացիկ պլանում (տես՝ «Պլանավորում» գլուխը): Բացի այդ, կրթական գործընթացն իրականացնելիս նա բաշխում է գործունեությունները այնպես, որ պահպանվի հավասարակշռություն դաստիարակի կողմից ղեկավարվող և երեխայի կողմից նախաձեռնվող խաղերի, ինչպես նաև հանգստի ու շարժական խաղերի միջև: Կարգացուցակի այս բաղադրիչը ճկուն է, դաստիարակը գործում է՝ հիմնվելով երեխաների հետաքրքրությունների ու կարիքների վրա, հետևում կամ փոփոխում է նախապես մշակված պլանը:

Գրքի ժամանակ՝ 10-20 րոպե. բացի Գրագիտության կենտրոնում խաղային բաղադրիչի ընթացքում հետաքրքրված երեխաների հետ (փոքր խմբով) գիրք կարդալուց, կարևոր է օրական մեկ անգամ ժամանակ հատկացնել գիրք կարդալու համար, երբ ամբողջ խումբը հավաքվում է և լսում դաստիարակին, հատկապես 4-6 տարեկան երեխաների դեպքում: Փոքր երեխաների դեպքում՝ ընթերցանությունը բավարար է միայն փոքր խմբերով:

Բակ՝ առնվազն 1 ժամ. կարգացուցակի մեկ այլ կարևոր բաղադրիչ է բակի ժամանակը: Դուք պետք է բակ դուրս գաք ամեն օր, առնվազն մեկ ժամով, ցանկացած եղանակի դեպքում (բացառությամբ ուժեղ քամու և ուժեղ անձրևի): Սակայն կարգացուցակում հատուկ ժամանակ հատկացնելը չի նշանակում, որ դուք կարող եք բակ դուրս գալ միայն այդ ժամին: Հարմար եղանակի դեպքում, ուսումնական գործընթացը կարող է ամբողջությամբ տեղափոխվել բակ: Վատ եղանակի դեպքում, բակում բացօթյա խաղեր խաղալու փոխարեն, երեխաները պետք է հնարավորություն ունենան վազելու, ցատկոտելու ու տեղաշարժվել դահլիճում:

Անցումներ՝ 5-15 րոպե. մենք կարող ենք դրանք չգրանցել խմբի կարգացուցակում, բայց պետք է հաշվի առնենք, որ կարգացուցակի տարբեր բաղադրիչների միջև եղած բացը հենց «անցումն» է, և եթե հաշվենք, կտեսնենք, որ կարգացուցակում անցումները բավականին շատ ժամանակ են խլում: Կարգացուցակի մեկ բաղադրիչից մյուսին անցումը պետք է սահուն լինի երեխաների համար, կազմակերպված, խաղային տարրերի կիրառմամբ: Դրա համար կարևոր է նախապես պլանավորել անցումները, որպեսզի դրանք չձգձգվեն, և երեխաները երկար սպասելու կարիք չունենան: Դաստիարակը նախապես կմտածի անցմանը համապատասխան երգ կամ խաղ:

Ակտիվությունից ակտիվություն անցումների տեսանյութերի օրինակները դիտեք այստեղ:

Սևունդ՝ 30 րոպե. սևվելու գործընթացը սկսվելուց առաջ, կարևոր է, որ երեխաները մասնակցեն սեղան գցելուն: Եթե խումբը չունի առանձին ճաշասենյակ, ապա ճաշի գործընթացը տեղի է ունենում կենտրոններում տեղադրված սեղանների շուրջ: Դաստիարակները նստում և սևվում է երեխաների հետ՝ այդպիսով օրինակ ծառայելով նրանց համար:

Դիտեք կերակրման գործընթացի տեսանյութի օրինակը այստեղ:

Քուն. օրվա կարգացուցակում քնի բաղադրիչը ներառել-չներառելը կախված է նրանից, թե որքանով է մեզ անհրաժեշտ մեր նախնական տրամադրվածությունն ու ապրելակարգի ձևավորում առօրյայում, և ոչ թե այն բանից, տանք, թե՛ ոչ երեխաներին քնելու հնարավորություն: Մենք չպետք է ստիպենք երեխային քնել և արթնացնենք նրան, ինչպես նաև չպետք է արթուն պահենք, եթե նա քնելու կարիք ունի: Եթե խմբի երեխաների մեծ մասը քնում է, բայց մի քանիսը՝ ոչ, մենք պետք է նրանց հնարավորություն տանք հանգիստ խաղալու, մինչ մյուսները քնած են: Քունը համարվում է օրվա կարգացուցակի բաղադրիչ միայն այն խմբերի համար, որոնցում երեխաների մի մասը քնում է ամեն օր: Հետևաբար, այս բաղադրիչը անպայման կգտնվի 2-3 տարեկանների խմբի օրվա կարգացուցակում, և դա հնարավոր է նաև 3-4 տարեկանների ու խառը տարիքային խմբերում: Սակայն քունը օրվա կարգացուցակի բաղադրիչ չէ 4-5 տարեկանների և 5-6 տարեկանների խմբերում:

Դիտեք քնել պատրաստվելու տեսանյութի օրինակը այստեղ:

Երեկոյան շրջան՝ 10-15 րոպե. երեկոյան շրջանի ընթացքում երեխաները հնարավորություն ունեն ամփոփելու անցած օրը, ընթացիկ թեման ու զբաղմունքները: Խոսել այն մասին, թե որ խաղն է իրենց ամենաշատը դուր եկել, ինչն է այդ օրը դարձրել յուրահատուկ և ինչը՝ ոչ: Երեկոյան շրջանի ընթացքում հնարավոր է քննարկել հաջորդ օրվա ծրագրերը:

Գնալը՝ 20-30 րոպե. գնալն, ինչպես գալը, մանկապարտեզի առօրյայի մի մասն է կազմում: Գնալիս կարևոր է երեխայի ծնողին պատմել օրվա մասին: Նաև համոզվեք, որ ոչ մի երեխայի անուշադրության չեք մատնում ու հրաժեշտ տվեք յուրաքանչյուրին անհատապես:

Բաղադրիչների կարգացուցակ՝ կեսօրյա դպրոցական պատրաստվածության խմբերում

Ընդունելություն՝ 20-30 րոպե. այստեղ, ինչպես ցանկացած այլ միջավայրում, կարևոր է ժամանակ գտնել բոլոր երեխաների համար, անհատապես ողջունել յուրաքանչյուրին և թույլ տալ նրանց ազատորեն շփվել միմյանց հետ և ուսումնասիրել խմբում առկա նյութերը:

Առավոտյան հանդիպում՝ 15-20 րոպե. այս տարիքային խմբում առավոտյան հանդիպումը կարող է տևել մինչև 20 րոպե, չնայած այս դեպքում էլ գործում է հիմնական սկզբունքը՝ մենք շարունակում ենք այնքան ժամանակ, քանի դեռ երեխաների հետաքրքրությունը պահպանվում է:

Խաղ՝ 60-90 րոպե. այս տարիքում երեխաների խաղն ավելի կայուն և ավելի երկար է: Երեխաների մի խումբ կարող է մեկ ժամ խաղալ իրենց կողմից նախաձեռնված դրամատիկական խաղը, իսկ մեկ այլ խումբ կամ մեկ երեխա կարող է բավականին երկար ժամանակ անցկացնել հորանարդիկների կամ Գիտական կենտրոնում: Սա նաև ձեր կողմից առաջարկվող ակտիվությունների, խաղերի ու մարտահրավերների ժամանակն է, որտեղ դուք խրախուսում եք նրանց հետազոտություն-հայտնագործությունը և խնդիրներ լուծելու ունակությունները, խթանում նրանց հետաքրքրությունը մաթեմատիկական հասկացությունների և գրավոր խոսքի նկատմամբ, թույլ տալիս նրանց խաղալ սեղանի խաղեր, լուծել գլոխկոտրուկներ, սովորել համաձայնության գալ կանոնների շուրջ և այլն: Այս բաժնում կարևոր է պահպանել հավասարակշռություն ձեր առաջարկած ակտիվությունների ու երեխաների կողմից նախաձեռնված ակտիվությունների միջև:

Բակ՝ առնվազն 30 րոպե. ակնհայտ է, որ դպրոցի տարածքում գտնվող 5-6 տարեկան երեխաները նույնպես պետք է հնարավորություն ունենան ազատ խաղալ բակում և ֆիզիկապես զարգանալ:

20 րոպե՝ գրքի ժամանակ. եթե դուք երկխոսության մեջ եք ձեր երեխաների հետ՝ կարդալով երեխաների համար հետաքրքիր ընտրված գրքեր և հետաքրքրված եք նրանց արտահայտած մտքերով, ապա գրքի ընթերցանությանը հատկացված 20 րոպեն կարող է շատ արագ անցնել:

Ամփոփման շրջան՝ 15-20. սա լավ ժամանակ է օրվա թեմայի կամ նախագծի հետ կապված փորձառությունները ամփոփելու համար:

Գնալը՝ 20-30 րոպե. այս տարիքի երեխաները նույնպես կարիք ունեն ձեր անհատական ուշադրությանը և տեսնելու, որ դուք նրանից յուրաքանչյուրի ծնողների հետ դրական հաղորդակցություն եք պահպանում:

Կարգացուցակի մշակման սկզբունքները

Ինչպիսի՞ն պետք է լինի խմբի կարգացույցը՝ ըստ այս Ուսումնական ծրագրի: Ստորև ներկայացված են լավագույն կարգացուցակ մշակելու ռազմավարություններ, որն այս Ուսումնական ծրագրի արդյունավետ իրականացման կարևոր նախապայմաններից մեկն է:

- **Կարգացուցակի բաղադրիչներ.** օրվա կարգացուցակը պետք է ներառի այնպիսի բաղադրիչներ, որոնք երեխային ցույց կտան շրջակա միջավայրի կամ նրա վարքի փոփոխությունները: Վերոնշյալ բաղադրիչներն այս Ուսումնական ծրագրի հիմնական բաղադրիչներն են, որոնք, ինչպես նշվեց, պետք է անպայման կամ որոշակի դեպքերում լինեն ամենօրյա կարգացուցակի մաս: Որոշ մանկապարտեզներ կարող են ունենալ նաև լրացուցիչ բաղադրիչներ, օրինակ՝ երաժշտություն և/կամ պար:
- **Կարգացուցակի բաղադրիչների տևողությունը.** նշված կարգացուցակը ցուցիչ է. յուրաքանչյուր բաղադրիչ պետք է ավելի կարճ լինի փոքր տարիքում և ավելի երկար՝ երեխայի մեծանալուն զուգընթաց: Յուրաքանչյուր բաղադրիչի ճիշտ տևողությունը որոշելու հիմնական միջոցը՝ երեխաներին դիտարկելն է. արդյո՞ք նրանք մնում են հատկացված ժամանակի սահմաններում: Արդյո՞ք դուք պետք է շտապեցնեք երեխաներին: Ո՞ր բաղադրիչում է վերջին ժամանակահատվածում կոնֆլիկտի ու դժվար վարքագծերի թիվն ավելանում:
- **Հավասարակշռության պահպանում.** կարգացուցակը մշակելիս և նաև սեփական պրակտիկան իրականացնելիս դաստիարակը հաշվի է առնում այնպիսի սկզբունքներ, ինչպիսիք են՝ **դաստիարակի նախաձեռնած և երեխայի նախաձեռնած խաղերի միջև հավասարակշռության պահպանումը, հանգիստ ու ակտիվ խաղերի, ինչպես նաև փոքր և մեծ խմբային ակտիվությունների միջև հավասարակշռության պահպանումը:**
- **Հարմարեցրեք երեխայի կարիքներին.** կարգացուցակը պետք է օգտագործվի օրվա ապրելակարգը կազմելու համար, բայց դաստիարակը պետք է փոփոխություններ կատարի՝ երեխաների կրթական նպատակների, կարիքների ու հետաքրքրությունների համաձայն: Օրինակ, նա կարող են որոշել՝ շրջանները, գրքի ժամը, գալը կամ գնալը բակում իրականացնել: Այս փոփոխությունները պետք է արտացոլվեն երեխաների համար օգտագործվող տեսողական կարգացուցակում, և երեխաները պետք է նախապես տեղեկացվեն փոփոխությունների մասին:
- **Տեսողական ամենօրյա կարգացուցակի մշակում.** որպեսզի խմբի կարգացուցակը լինի պարզ և տեսանելի երեխաների համար, անհրաժեշտ է մշակել տեսողական կարգացուցակ: Գտեք տեսողական կարգացուցակների նկարազարդումներ համացանցում, ինքներդ նկարեք պարզ, հեշտ հասկանալի նկարներ երեխաների համար կամ երեխաներին խնդրեք նկարել: Կարող եք նաև լուսանկարել երեխաների գալը, խաղը՝ բակում և այլն: Այնուհետև կցեք համապատասխան մակագրություններ այդ լուսանկարներին ու պատրաստեք տեսողական կարգացուցակ, որը կտեղադրեք երեխաների հասակին համապատասխան և անընդհատ կօգտագործեք: Սովորաբար թից կտրեք նետ, որը երեխաները փայտե հերակալով (շպիլկա) կամ րացնեն այն բաղադրիչին, որն ընթանում է:
- Լավ կլիներ, եթե 5-6 տարեկանների խմբում տեսողական օրվա կարգացուցակի բաղադրիչներին նաև ժամացույց պատկերող խորհրդանիշներ ներառեք և ժամացույց

կախեիք օրվա կարգացուցակի մոտ, որպեսզի երեխաները կարողանան ժամանակի ընթացքը կապել ժամացույցի հետ:

Ստորև ներկայացված է աղյուսակ 18-ը: Տարբեր տարիքային խմբերի համար լավագույն կարգացուցակների օրինակներ են բերված:

Աղյուսակ 18.

	Մանկամասուր		3-4-տարեկաններ		4-5-տարեկաններ
9:00 – 9:30	Ընդունելություն	9:00 – 9:30	Ընդունելություն	9:00 – 9:30	Ընդունելություն
9:30- 9:40	Առավոտյան հանդիպում	9:30- 9:45	Առավոտյան հանդիպում	9:30- 9:4	Առավոտյան հանդիպում
9:40-10:10	Նախաճաշ	9:45-10:15	Նախաճաշ	9:45-10:15	Նախաճաշ
10:10-11:10	Խաղ	10:15-11:20	Խաղ	10:15-11:20	Խաղ
11:10-12:10	Խաղ՝ բակում	11:20-12:20	Խաղ՝ բակում	11:20-12:20	Խաղ՝ բակում
12:10-13:00	Խաղ	12:20-13:30	Խաղ	12:20-13:30	Խաղ
13:00-13:30	ճաշ	13:30-14:00	ճաշ	13:30-14:00	ճաշ
13:30-16:00	Քուն	14:00-15:00	Քուն/խաղ	14:00-15:00	Քուն /խաղ
16:00-16:30	Նախընթերիք	15:00-16:00	Բակ	15:00-16:00	Բակ
16:30-17:30	Խաղ	16:00-16:30	Նախընթերիք	16:00-16:30	Նախընթերիք
17:30-18:00	Գնալ	16:30-17:30	Խաղ/Բակ	16:30-17:30	Խաղ/Բակ
		17:30-18:00	Գնալ	17:30-18:00	Գնալ

Կեսօրյա խմբերի համար նախատեսված նմուշային կարգացուցակ՝ աղյուսակ 19

Աղյուսակ 19.

9:00 – 9:20	Ընդունելություն
9:20 - 9:35	Առավոտյան հանդիպում
9:35 - 10:35	Խաղ
10:40 - 11:10	Բակ
11:15 - 11:30	Գրքի ժամ
11:30-12:30	Խաղ
12:30 - 12:40	Ամփոփիչ հանդիպում
12:40 - 13:00	Գնալ

ՄԱՍ 5 - ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ, ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ, ԿՇՌԱԴԱՏՈՒՄ

ԳԼՈՒԽ 12. ՏԵՄՆԵԼ, ՆՇԵԼ, ՄՏԱԾԵԼ

BOX: Կշռադատում – սեփական փորձի բննադատական մշակման գործընթաց, ինչպես նաև սեփական վարքի ու մտածողության վերլուծություն, գիտակցում, գնահատում, պլանավորում և վերահսկում:

Ինքնգիտակցություն - սեփական բնութագրերի, զգացմունքների, դրդապատճառների ու ցանկությունների գիտակցված իմացություն:

Ներդիր

Երեխայի պորտֆոլիո

Երեխայի պորտֆոլիոն երեխայի փորձի ու աշխատանքների հավաքագրման համակարգ է, որը արտացոլում է նրա զարգացման և ուսուցման առաջընթացը: Այն բաղկացած է երեխայի խաղի ու գործունեության վերաբերյալ բազմազան տեսողական և աուդիո փաստաթղթերից, դրանք են.

- Երեխայի աշխատանքներ. նկարներ, աշխատանքներ, երեխայի աշխատանքների լուսանկարներ, երեխայի կողմից պատրաստված գծապատկերներ և այլն:
- Երեխայի խաղի, զրույցի, ակտիվությանը մասնակցության աուդիո և վիդեո ձայնագրություններ
- Դաստիարակի ձայնագրությունները երեխայի խաղի, զրույցի, ակտիվությանը մասնակցության վերաբերյալ
- Երեխայի զարգացման հարցաթերթիկ
- և այլն:

Երեխայի պորտֆոլիոն պետք է ներկայացնի նրա ուսուցման ու զարգացման բազմակողմանի պատկերը, որը պայմանավորված է նյութի բազմազանությամբ: Պորտֆոլիոն պետք է արտացոլի երեխայի կողմից կատարված բազմազան աշխատանքները, ինչպիսիք են նկարները, ձեռագործ աշխատանքները, խորհրդանշական կամ գրավոր աշխատանքները, աշխատանքների լուսանկարները, խաղերի տեսագրությունները, որոնք արտահայտում են նրա անհատական հետաքրքրություններն ու ունակությունները և հնարավորությունն են տալիս տեսնելու նրա զարգացումն ու առաջընթացը: Այս նյութերի հետ մեկտեղ կարևոր է ներառել դաստիարակի դիտարկումների նշումները, լրացված հարցաթերթիկները, որոնք նկարագրում են երեխայի ամենօրյա վարքագիծը, հետաքրքրությունները, մարտահրավերները և նվաճումները: Պորտֆոլիոն կարող է ներառել նաև ծնողների կողմից լրացված հարցաթերթիկներ, որոնք լրացուցիչ տեղեկատվություն են երեխաների անհատական բնութագրերի մասին: Որքան բազմազան են նյութերը, ներառյալ գրավոր կամ տեսողական գրառումները, այնքան ավելի խորը և ճշգրիտ կկարողանա պորտֆոլիոն ցույց տալ երեխայի զարգացման առաջընթացը:

Դաստիարակի պորտֆոլիո

Դաստիարակի պորտֆոլիոն բաղկացած է հետևյալ գրառումներից ու փաստաթղթերից.

- Օրացույցային պլաններ
- Շաբաթական պլաններ
- Դաստիարակի ցանկությունից կախված՝ ռեֆլեկտիվ գրառումները կարող են լինել ընթացիկ (շաբաթվա) շաբաթական պլանի մաս, կամ կարող է կազմվել առանձին գրառում
- Պրակտիկայի դիտարկումների գրառումներ և/կամ կրթական գործընթացի լուսանկարներ ու տեսանյութեր, հնարավոր է նաև կրթական գործընթացի գնահատման հարցաթերթիկներ, օրինակ՝ ֆիզիկական միջավայրի գնահատման հարցաթերթիկ, երեխաների հետաքրքրությունների աղյուսակ և այլն:
- Նախագծին կամ այլ ակտիվություններին վերաբերող նյութեր (օրինակ՝ քարտեզներ, էքսկուրսիաների լուսանկարներ) և այլն:

Դիտեք պորտֆոլիո ստեղծելու տեսանյութերի օրինակներ այստեղ:

Այս գլխում մենք կխորանանք կրթական գործընթացի և երեխաներին դիտարկելու ու գնահատելու պրակտիկայի, դրա կարևորության, մեթոդների, գործընթացների և բարոյագիտական (Էթիկական) նկատառումների մեջ:

Դիտարկման և գնահատման նպատակը

Դիտարկման և գնահատման գործընթացը ծառայում է հետևյալ նպատակներին.

1. **Երեխաների զարգացման ընկալում.** ճանաչել ու տեսնել երեխաների զարգացումը, կարողությունները, անհատական առանձնահատկություններն ու հետաքրքրությունները:
2. **Խորհել կրթական գործընթացի շուրջ.** բազմակողմանի զարգացման փորձի ստեղծում, դաստիարակի մոտեցումները, ռազմավարությունները, խաղերը և ակտիվությունները երեխաների հետաքրքրություններին ու կարողություններին հարմարեցնելը:
3. **Արդյունավետ հաղորդակցություն ծնողների և այլ մասնագետների հետ.** հաղորդակցություն ծնողների և այլ մասնագետների հետ երեխաների առաջընթացի ու աջակցության կարիքների վերաբերյալ:

Հետևաբար, ողջ տարվա ընթացքում դաստիարակը հետևում է.

- ինչպես յուրաքանչյուր երեխայի զարգացմանն ու առաջընթացին, այնպես էլ՝ կրթական ընդհանուր գործընթացին:

Դիտարկման-գնահատման գործընթացը միշտ պետք է նախորդի պլանավորմանը: Այս գլխի երրորդ ներդիրում ներկայացված է N21 աղյուսակը, որը նկարագրում է, թե ինչպես է դաստիարակը օգտագործում դիտարկումը որոշակի քայլեր պլանավորելու համար: Մինչ այդ, եկեք ծանոթանանք երեխային և կրթական գործընթացը դիտարկելու մեթոդներին:

Երեխաներին և կրթական գործընթացը դիտարկելու համար դաստիարակները պետք է օգտագործեն տվյալների հավաքագրման բազմազան մեթոդներ և հավաքեն բազմազան տեղեկատվություն:

Դաստիարակը երեխայի դիտարկումների տվյալները տեղադրում է երեխայի պորտֆոլիոյում, իսկ կրթական գործընթացի դիտարկումների տվյալները՝ դաստիարակի պորտֆոլիոյում:

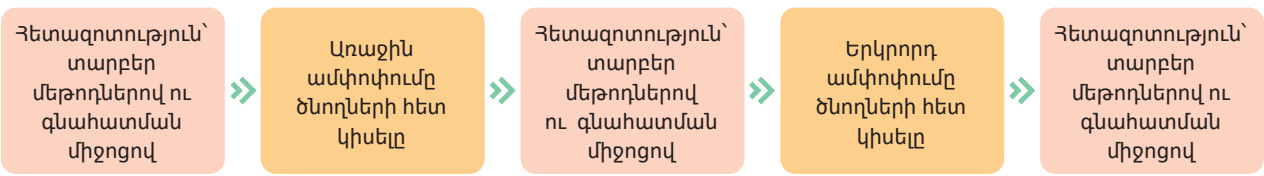
«Դաստիարակչուհի Նանան իր դիտարկումների ընթացքում գինված է տարբեր գործիքներով և դիտարկում է երեխաներին, երբեմն անհատապես, երբեմն՝ խմբերով, տարբեր խաղերի ու ակտիվությունների ընթացքում: Նանան անմիջապես նշում է կարևոր փաստերը: Նրա նշումները կարճ են, փաստացի և օբյեկտիվ՝ նկարագրելով յուրաքանչյուր երեխայի յուրահատուկ առանձնահատկություններն ու զարգացումը: Նանան իր նշումներից մի քանիսը տեղադրում է երեխաների պորտֆոլիոյում, իսկ մի քանիսը՝ դաստիարակի պորտֆոլիոյում»:

Որոշ դեպքերում երեխաների աշխատանքները նաև լուսանկարվել են, ինչը ամենացայտուն կերպով ցույց է տվել երեխաների մասնակցությունը նախագծին: Նանան օգտագործում է երեխայի զարգացման հարցաթերթիկներ երեխաներին դիտարկելիս՝ երեխաների զարգացման ամբողջական պատկերը ստեղծելու համար: Դաստիարակչուհի Նանա այս տվյալները ևս ներառում է երեխաների պորտֆոլիոյում: Նանայի համար երեխայի զարգացման լրացուցիչ ապացույցներ են երեխաների խաղի տեսանյութերը, նրանց զրույցների տեսանյութերը, երեխաների աշխատանքները կամ նրանց աշխատանքների լուսանկարները»:

Գնահատման գործընթացը ներառում է.

- (1) Երեխաների և կրթական գործընթացի շարունակական դիտարկում և գնահատում՝ օգտագործելով տարբեր մեթոդներ և
- (2) Պարբերաբար ամփոփումներն ու ծնողների հետ կիսվելը, որը պետք է լինի տարեկան առնվազն երկու անգամ՝ կախված խմբում երեխաների թվից: Եթե խմբում մեծահասակների ու երեխաների հարաբերակցությունը 1/12 է, ամփոփումները կարող են կատարվել մինչև 3 անգամ:

Դիտարկման-գնահատման գործընթացի ցիկլ

...

Եկեք մանրամասն քննարկենք դիտարկում-գնահատման ցիկլի յուրաքանչյուր բաղադրիչը:

Երեխայի դիտարկումը տարբեր մեթոդներով և գնահատման միջոցով

Մինչև երեխաների դիտարկման և տվյալների հավաքագրման տարբեր մեթոդների քննարկումը, եկեք կենտրոնանանք երեխաների դիտարկման ընդհանուր սկզբունքի վրա:

Հարցաթերթիկներ/ստուգաթերթիկներ. դաստիարակը պետք է դիտարկի երեխայի զարգացման տարբեր ոլորտներն ու ուղղությունները և բաց չթողնի որևէ ոլորտ: Դրա համար դաստիարակը կարող է օգտագործել ստանդարտ փաստաթուղթը կամ կարող է օգտագործել երեխայի զարգացման պետական չափորոշչի վրա հիմնված հարցաթերթիկներ (տես՝ Հավելված 1):

Հարցաթերթիկների օգտագործման առավելությունն այն է, որ դաստիարակը ավելի քիչ ժամանակ է ծախսում դիտարկվող ունակությունները նշելու վրա: Դա օգնում է համակարգել դիտարկման գործընթացը: Այս մեթոդի կիրառմամբ դաստիարակը կարող է համոզվել, որ դիտարկման գործընթացում զարգացման ոչ մի ոլորտ կամ ենթաոլորտ բաց չի թողնվում: Բացի այդ, հարցաթերթիկների կառուցվածքային ձևաչափը թույլ է տալիս հեշտությամբ բացահայտել ընդհանուր զարգացման միտումները:

Չնայած հարցաթերթիկները կառուցվածքային են և հեշտ լրացվող, ինչը համարվում է առավելություն, կան որոշ սահմանափակումներ ևս: Հարցաթերթիկի ձևաչափը հաճախ չի կարողանում արտացոլել երեխայի վարքի և զարգացման խորությունն այնպես, ինչպես կարող են անել մանրամասն, օբյեկտիվ գրառումները: Երկրորդ սահմանափակումն այն է, որ հարցաթերթիկը վերաբերում է կոնկրետ ցուցանիշների և չի կարող արտացոլել այդ վարքագծերի համատեքստը: Վերջապես, դժվար է հարցաթերթիկներում ներառել երեխայի յուրահատուկ վարքագծերը կամ ունակությունները, օրինակ՝ երեխայի այն հատուկ հետաքրքրությունները, որոնք չեն ներառված ստանդարտ ցանկում: Հետևաբար, դրանք սահմանափակ են երեխայի ունակությունների բազմազանությունն ու առաջընթացը արտացոլելու հարցում: Ահա թե ինչու ամենաարդյունավետը մեթոդների համադրության կիրառումն է:

Դաստիարակի նշումներ. դաստիարակը կրթական գործընթացի ընթացքում կատարում է բնական դիտարկումներ: Դժվար է հիշել և համակարգել, եթե տեղի չի ունենում այդ փաստերի փաստաթղթավորվումն ու գրանցումը: Բնականաբար, դաստիարակը չի կարող և չպետք է գրանցի իր դիտարկումների ամբողջությունը: Կարևոր է փաստաթղթավորման համար ընտրել այն փաստերը, որոնք լավագույնս նկարագրում են երեխայի առանձնահատկությունները, նվաճումներն ու դժվարությունները: Ինչպես նշվեց վերևում, որոշ դեպքերում հարցաթերթիկում նշված ցուցանիշը բավարար չափով տեղեկատվական չէ: Օրինակ, կարող եք նկատել, որ երեխան հետաքրքրված է հետազոտություններով և հարցեր է տալիս, բայց թե ինչ տեսակի հարցեր է տվել, ինչով է հետաքրքրվել, դա չի հայտնվի հարցաթերթիկում: Դաստիարակը պետք է ժամանակ առ ժամանակ հավաքի ու համառոտ գրանցի կարևոր փաստեր՝ դիտարկելով երեխաների խաղը, հարաբերությունները, զրույցները և վարքագիծը, որոնք արտացոլում են երեխայի անհատական նվաճումներն ու դժվարությունները: Սա ներառում է, օրինակ, դաստիարակի օբյեկտիվ դիտարկումներն այն մասին, թե ինչպես է երեխան ներգրավված հետազոտության և հայտնագործության գործընթացում, ինչ է նա անում, ինչ է ասում, ինչպես է շփվում: Սոցիալ-հուզական ոլորտը, ինչպես նաև խոսքի և ճանաչողական ոլորտները դիտարկելիս դաստիարակը կհավաքի բազմաթիվ հետաքրքիր տվյալներ, համեմատաբար մանրամասն նշումների միջոցով, որոնք կօգնեն մշակել համապատասխան ռազմավարություններ և պլանավորել խաղեր: Նշումները պետք է ցույց տան, թե ինչ է անում և ասում երեխան, որը

կամրապնդվի նրա կողմից արված նկարներով, աշխատանքներով և լուսանկարներով:

Գրառման ձևաչափը կարող է ընտրել դաստիարակը: Կարող են օգտագործվել տետր, կաշուն թղթեր կամ արագ նշման թերթիկներ: Անհրաժեշտ է գրառման մեջ նշել ամսաթիվը, երեխայի անունը, դիտարկման ժամանակն ու վայրը, ինչը հետագայում կհետաքննի փաստերի տեսակավորումը: Դաստիարակին գրառումները համակարգել կօգնի, եթե նա գրառման մեջ նշի չափորոշիչի կամ հարցաթերթիկի կոնկրետ ինդիկատորները, այսինքն՝ թե ինչ ունակություններ է բացահայտում այս գրառումը: Դիտարկման և փաստաթղթավորման ավելի մեծ արդյունավետության համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն փաստը, որ անհնար է երեխաների բոլոր գործունեությունները գրանցել պորտֆոլիոյում: Դիտարկման ուշադրության կենտրոնում պետք է լինեն երեխաների այնպիսի խաղերն ու գործունեությունները, որտեղ հստակ երևում է, թե ինչպես են փոխվում երեխաների տարբեր ունակությունները, կարողություններն ու հետաքրքրությունները, կամ ինչպես է զարգանում կամ հետընթաց ապրում զարգացումը:

Աուդիո, վիդեո ձայնագրություններ. դաստիարակները օգտագործում են նաև տեխնոլոգիաներ՝ տվյալների հավաքագրման և ձայնագրման գործընթացը պարզեցնելու համար: Երբ հնարավոր է զրույցի, երկխոսության և խաղի կարևոր փաստերի աուդիո, տեսաձայնագրություններ անել, դաստիարակը պետք է նաև պահպանի տեղեկատվությունը այս ձևով: Այնուամենայնիվ, կարևոր է տեսակավորել այս ձայնագրությունները և պահել էլեկտրոնային թղթապանակում:

Երեխայի ստեղծագործությունները. Երեխայի ստեղծագործությունը արտակարգ վկայություն է այն մասին, թե ինչով է նա զբաղվում, ինչով է խաղում, ինչ է սովորում, ինչպես է զարգանում և ինչն է նրան հետաքրքրում: Հավաքեք երեխաների ստեղծագործությունները, լուսանկարեք այն, ինչը չի կարող պահվել, և պահեք դրանք էլեկտրոնային եղանակով: Երեխաների ստեղծագործությունները կարող եք հարստացնել ձեր կարճ նշումներով. օրինակ՝ ինչ են նրանք պատմել ձեզ իրենց ստեղծագործության մասին: Բնականաբար, անհնար է պահպանել բոլոր ստեղծագործությունները, կամ երեխան կարող է ցանկանալ ստեղծագործությունների մի մասը տուն տանել, իհարկե, դա պետք է թույլատրվի:

Կրթական գործընթացի դիտարկում

Դիտարկման-գնահատման գործընթացում կարևոր է, որ դաստիարակները ոչ միայն որոշեն առանձին երեխաների առաջընթացը, այլև հաշվի առնեն կրթական գործընթացից դուրս գտնվող այլ գործոններ, որոնք ազդում են երեխաների ուսուցման և զարգացման վրա: Կրթական գործընթացի դիտարկումը նպատակասլաց պրակտիկայի կարևորագույն բաղադրիչ է:

Կրթական գործընթացի դիտարկումը ներառում է երեխաների խմբերի դիտարկումը, խաղի ընթացքը, ֆիզիկական տարածքի և ռեսուրսների օգտագործումը, ինչպես նաև դաստիարակի կողմից կիրառվող ռազմավարությունների և մոտեցումների արդյունավետությունը: Դաստիարակի որոշելիքն է, թե երբ, ինչ, որքան և ինչ մանրամասնությամբ արձանագրել: Կրթական գործընթացը դիտարկելիս

տվյալները հավաքագրվում են նաև տարբեր մեթոդներով. դաստիարակի նշումները, հարցաթերթիկները, աուդիո/վիդեո ձայագրությունները, նախագծային նյութերը և այլ տվյալներ դաստիարակի պորտֆոլիոյի մաս են կազմում:

Աղյուսակ 20-ը ներկայացնում է դիտարկման ենթակա խնդիրների և դիտարկման ընթացքում պատասխանվող հարցերի օրինակներ:

Աղյուսակ 20. Ուսումնական գործընթացի դիտարկում:

Ի՞նչ եք դիտարկում	Ի՞նչ է տալիս ձեզ այս դիտարկումը: Ի՞նչ հարցերի պետք է տրվեն պատասխաններ:
Օրվա ընթացքում երեխաների և ամբողջ խմբի դիտարկումը	• Ի՞նչ ընդհանուր կարողություններ և մարտահրավերներ են դրսևորվում խմբում: Ո՞ր ուսումնական նպատակի վրա պետք է աշխատեք: • Ո՞ր թեմաներն ու խաղերն են ամենաշատը հետաքրքրում երեխաներին: • Ինչո՞վ հետաքրքրվեցին և ո՞վ: • Ինչպե՞ս է աշխատում ձեր կողմից սահմանված կարգացուցակը: • Խաղերը հավասարակշռվա՞ծ են թե՛ ոչ (ակտիվ և պասիվ, փոքր և մեծ խմբային խաղեր): • Ինչպիսի՞ն են անցումները: • Ե՞րբ և ինչպե՞ս են առաջացել վարքի հետ կապված խնդիրները:
Ձեր առաջարկած խաղերի ընթացքում երեխաների խմբի դիտարկումը	• Որքանո՞վ են հաջողված ձեր նախատեսած խաղերը, մարտահրավերները և թեմաները: • Հետաքրքրությունն ցուցաբերեցին թե՞ ոչ խաղի նկատմամբ: • Չվարճանում էին, թե՞ ոչ: • Դա խթան հանդիսացա՞վ համալիր խաղի համար: • Որքա՞ն ժամանակ խաղացին: • Քանի՞ երեխա մասնակցեց:

Ֆիզիկական տարածքների և ռեսուրսների օգտագործման դիտարկում	• Ինչպե՞ս են երեխաները օգտագործում սենյակի միջավայրը: • Ո՞ր տարածքն են օգտագործվում և ինչպե՞ս: • Ի՞նչ նյութեր են օգտագործվում և ինչպե՞ս: • Ի՞նչ տեսակի խաղեր են հրահրվում: • Կա՞ր արդյոք տարածք, որը գրեթե չի օգտագործվում: • Կա՞ր արդյոք որևէ կենտրոն կամ իր, որը մշտական կոնֆլիկտի աղբյուր է:
Սեփական պրակտիկայի դիտարկումը	• Ի՞նչ ռազմավարություններ եմ ես կիրառում: • Ի՞նչը աշխատեց: • Սեփական կողմնակալության, վերաբերմունքի գիտակցում:

Որպեսզի դաստիարակը ճիշտ կիրառի Ուսումնական ծրագրի նպատակները, նա պետք է տեսնի խմբի զարգացման, միտումների, ինչպես նաև յուրաքանչյուր երեխայի զարգացման համառոտ պատկերը՝ համաձայն Ուսումնական ծրագրի նպատակներին առնչվող կարողությունների: Դրա համար դաստիարակը կարող է օգտագործել «Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիքը» (տես՝ Հավելված 2.)՝ կոնկրետ խմբի պատկերը և միտումները վերլուծելու համար: Գործիքը չի պահանջում ֆորմալ գնահատում, այն մշակվել է Ուսումնական ծրագրի նպատակների հիման վրա, որոնցում ենթանպատակներն ու դրանց հետ կապված զարգացման բնութագրերը ներկայացված են որպես կոնկրետ կարողություններ և տարիքային (2-3, 3-5, 5-6 տարեկան) ինդիկատորներ (հիշե՛ք՝ Ուսումնական ծրագրի նպատակները (Գլուխ 2.): Գլուխներ 7,8.)):

Գործիքի օգտագործման հրահանգներ. տպեք գործիքի այն մասը, որը համապատասխանում է տարիքային խմբին: Հատկացրեք մի քանի օր դիտարկման համար: Դիտարկեք երեխաների խաղը, փոխհարաբերությունները, վարքագիծը և գործիքում ներկայացված կարողությունները: Կատարեք դիտարկումներ տարբեր ժամանակներում և տարբեր միջավայրերում (հանդիպումներ, խաղահրապարակներ, ակտիվ գործունեություն, երեխայի նախաձեռնությամբ խաղ, առօրյա գործունեություն, բացօթյա տարածք): Մշակեք պարզ կողավորում ինքներդ ձեզ համար, օրինակ՝

V – ինդիկատոր՝ խումբում հաճախ է դրսևորվում

S – երբեմն դրսևորվում է

O – գրեթե չի դրսևորվում

I – դրսևորվում եմ միայն անհատապես

կամ օգտագործեք տողեր: Օրինակ՝ մեկ գիծ / – դրսևորվում է անհատապես, երկու գիծ // – դրսևորվում է որպես խմբի մաս, երեք գիծ /// – դրսևորվում է լայնորեն:

Արդյունքների կազմակերպում և համապատասխանության սահմանում. Նայեք գործիքի արդյունքներին, որտեղ V կամ S-ը բազմիցս նշվում են, սա նշանակում է, որ խմբում այս կարողությունը յուրացվել է կամ զարգացման փուլում է: Ընդգծեք այն նպատակները, որտեղ ամենաշատը 0 կող կա. սա ձեզ ցույց կտա այն ոլորտները, որոնք ամրապնդման կարիք ունեն: Ընդգծեք 2 կամ 3 նպատակ, որոնց վրա կաշխատեք առաջիկա շաբաթների ընթացքում:

Օրինակ, եթե 5-6 տարեկան երեխաների խումբը դրսևորում է խորը հետազոտական կարողությունների ցածր մակարդակ՝ երեխաները ինքնուրույն չեն մասնակցում պարզ փորձերի, նրանք քիչ ենթադրություններ են անում և չեն կարող գրանցել արդյունքները, ապա խմբի զարգացման նպատակներից մեկը կարող է լինել խորը հետազոտությունների և դրանց հետ կապված կարողությունների աջակցությունը:

Եթե 3-5 տարեկան երեխաների խումբը չի կարողանում բանավոր նկարագրել խնդիրը ու դրա պատճառը և հաճախակի օգնություն է խնդրում մեծահասակից, պլանավորումը կարող է հիմնված լինել խնդիրների լուծման կարողությունների աջակցության վրա:

Կամ եթե կոնֆլիկտները լուծելիս գործողությունները գերակշռում են բանավոր ռազմավարություններին, ապա նպատակը պետք է կապված լինի կոնֆլիկտների լուծման արդյունավետ կարողությունների զարգացման հետ:

Պլանավորման ընթացքում բացահայտված նպատակներն ու կարիքները պետք է հաշվի առնվեն և արտացոլվեն ակտիվությունների, մարտահրավերների, միջավայրի կազմակերպման և նյութերի ընտրության մեջ:

Բացի Ուսումնական ծրագրի նպատակների ընտրությունից, կրթական գործընթացի դիտարկումը ներառում է նաև երեխաների խաղի, ռեսուրսների ու տարածքների օգտագործման, ինչպես նաև առօրյա գործունեության դիտարկումը: Սա թույլ է տալիս մեզ հասկանալ, թե ինչպես է գործում կարգացուցակը, արդյոք խաղերը հավասարակշռված են (ակտիվ և պասիվ, փոքր և մեծ խմբային խաղեր) և ինչպիսին են անցումները:

Երեխաների խմբերի և նրանց խաղերի դիտարկումը օգնում է դաստիարակին հասկանալ, թե արդյոք իր առաջարկած խաղը, մարտահրավերներն ու թեման հաջողված են: Արդյո՞ք երեխաները հետաքրքրություն ցուցաբերեցին, որքա՞ն ժամանակ խաղացին, զվարճացա՞ն, խթանվե՞ց համալիր խաղը և քանի՞ երեխա մասնակցեց: Ձև 1. Որպես նմուշ տրված է դաստիարակի եռօրյա ռեֆլեքսիվ գրառումները: Նման գրառումների համար դաստիարակը կարող է օգտագործել ընթացիկ (շաբաթական) պլանի համապատասխան սյունակը կամ պահել այդ գրառումներն առանձին, եթե դա ավելի հարմար է իրեն:

Ձև 1. Գրառումների շուրջ խորհրդածություն: Ռեֆլեքսիային նմուշ: 21.10. – 24.100

Երեխաներն արդեն ուսումնասիրել են կենտրոնները: Նրանք հետաքրքրված են տարբեր խաղերով, սակայն անցումը դեռևս քառասյին է, նրանք օգնության կարիք ունեն խաղերից հետո մաքրության հարցում:

Մանկապարտեզ գալը դեռևս խնդիր է երեխաների մեծ մասի համար: Նրանք դժվարանում են մտնել շենք առավոտյան բակում հանդիպելուց և խաղալուց հետո: Լուկային ու Մարիամին անհատական մոտեցման է անհրաժեշտ:

Էլենեն, Նինոն ու Մարիամը շատ խաղացին Դրամատիկական կենտրոնում՝ ամաններով և փափուկ խաղալիքներով: Ես նկատեցի, որ մեծ հետաքրքրություն կա ընտանի կենդանիների նկատմամբ: Մենք կարող ենք նաև նախագիծ սկսել այդ թեմայով:

Կրկին անհամաձայնությունն առաջացավ խորանարդիկների կենտրոնում: Մենք պետք է դիտարկենք, որպեսզի հասկանանք պատճառը:

Դիտարկելով՝ կարող եք նկատել, որ որոշակի տարածք չի օգտագործվում, մինչդեռ մյուս տարածքներն անընդհատ լցված են երեխաներով: Այս դեպքում սենյակը պետք է այլ կերպ դասավորվի: Հնարավոր է՝ մի շաբաթվա ընթացքում երեխաները հիացած լինեն մագնիսական ավազով, իսկ մյուս անգամ՝ ինչ-որ այլ բանով (Ձև 2.):

Ձև 2. Կենտրոններում երեխաների խաղի վերաբերյալ կատարված դիտարկումների գրառումներ:

Դրամատիկական

Երեխաները դրամատիկական կենտրոն են մտնում միայն ինչ-որ բան վերցնելու համար:

Էթունան վազելով ներս է մտնում, վերցնում է գրտնակը և տանում Արվեստի կենտրոն: Իրանը փոքրիկ կտորներ է բերում շարժական խաղերի համար:

(Քանի որ երեխաները այլևս չեն հետաքրքրվում Դրամատիկական կենտրոնում առկա ռեսուրսներով, եկեք փոխենք տարածքը: Ես կբերեմ հին գրամեքենա, հեռախոս, գրենական պիտույքներ և գրասենյակային պարագաներ:)

Ամփոփում և ծնողների հետ կիսվելը

Դիտարկման և գնահատման գործընթացի ընթացքում կարևոր է ժամանակ առ ժամանակ ամփոփել աշխատանքը՝ վերանայել դաստիարակի ու երեխայի պորտֆոլիոները, համառոտ ամփոփել աշխատանքի արդյունքները և կիսվել դրանցով ծնողների հետ:

Ուսումնական ծրագիրը տրամադրում է երեխայի զարգացումն ամփոփելու շրջանակ՝ հիմնված զարգացման հինգ ոլորտների, այդ թվում՝ ուղղությունների վրա: Յուրաքանչյուր ոլորտի սյունակում տրված են մոտավոր հարցեր այն մասին, թե ինչ պիտի ներառեն երեխայի նվաճումների ու մարտահրավերների մասին արված գրառումները: Յուրաքանչյուր ոլորտ պետք է ամփոփվի 3-4 նախադասությամբ, և պետք է նշվեն դաստիարակի նշումները կամ երեխայի աշխատանքը, որտեղ ծնողը կամ հետաքրքրված անձը կարող է ավելի մանրամասն տեսնել երեխայի նվաճումները: Գնահատման վերջում կա մի սյունակ՝ «Մենք կշարունակենք աշխատել», որտեղ դաստիարակը նաև համառոտ գրում է, թե ինչի վրա է նախատեսում շարունակել աշխատել երեխայի հետ (Ձև 3.):

Ամփոփիչ գնահատման ձև 3.

Նշում. տողերը պայմանական են:

Երեխայի անունը, ազգանունը՝ Ամսաթիվ՝			
Սոցիալ-հուզական	ոլորտ	(հույզերի կառավարում,	իմացություն, հարաբերություններ/կոնֆլիկտների սոցիալական խաղ, ինքնակարգավորում)։
Ֆիզիկական ոլորտ (մարմնի գիտակցում, նուրբ մոտորիկա, զգայական խաղեր, ակտիվ խաղեր, պար/ռիթմ)։			
Ճանաչողություն (ստեղծագործականություն, հետաքրքրություն/ հետաքրքրասիրություն, հետազոտություն, այդ թվում՝ գիտության հանդեպ)։			
Լեզու (լեզվի ընկալում, լեզվի հաղորդակցություն, գրքերի ու գրելու հանդեպ հետաքրքրություն)։			
Անկախություն (ինքնախնամք, նախաձեռնողականություն, անկախություն, տոկոսություն, անվտանգություն)։			
Շարունակելու եմ աշխատել՝			

Ամփոփման փուլը ներառում է նաև անհատական հանդիպումներ ծնողների հետ և երեխայի նվաճումների, մարտահրավերների ու դաստիարակի աշխատանքի մասին կիսվելը: Այս գործընթացը կարող է տևել մի քանի շաբաթ, ինչը կախված է նաև երեխաների թվից (տես՝ լրացված ամփոփիչ գնահատման ձև 4):

Երեխայի անունը, ազգանունը՝ Նիկա, 5 տարեկան 8 ամսական:

Ամսաթիվ՝ 12.12.2025

Սոցիալ-հուզական ոլորտ (հույզերի, հարաբերությունների/կոնֆլիկտների կառավարում, սոցիալական խաղ, ինքնակարգավորում)։

Նիկան բնականաբար օգտագործում է «ուրախ եմ, տխուր, լարված, զայրացած, երջանիկ» բառերը՝ իր և ուրիշների նկատմամբ։ Եվ կարող է հանգստացնել ընկերոջը։

Նիկան հաճախ հրավիրում է հասակակիցներին միասին խաղալու և հետաքրքրություն է ցուցաբերում խմբային աշխատանքի նկատմամբ։ Դրսևորում է նախաձեռնություն՝ խմբով ստեղծել «ցուցահանդեսային աշխատանքներ»։

Նա համբերատար սպասում է իր հերթին և վերահսկում է իր ազդակները։ Անհրաժեշտության դեպքում օգտագործում է «հանգստացնող անկյունը» կամ այլ ռազմավարություններ՝ հույզերը կառավարելու համար։

Ֆիզիկական ոլորտ (մարմնի գիտակցություն, նուրբ մոտորիկա, զգայական խաղեր, ակտիվ խաղեր, պար/ռիթմ)։

Խաղի ընթացքում լավ է օգտագործում խոշոր և նուրբ մոտորիկան։ Կառուցում է «կամուրջներ» փայտե կառույցներից ու բաց նյութերից՝ ցուցադրելով հավասարակշռությունն ու ճշգրտությունն ընկալելու ունակությունը։

Ուրախությամբ բակում խաղում է ակտիվ և ռիսկային խաղերը։ Վերահսկում է իր մարմինը։

Ճանաչողություն (ստեղծագործականություն, հետաքրքրություն/ հետաքրքրասիրություն, հետազոտություն, այդ թվում՝ գիտության հանդեպ)։

Հետազոտություն - Նիկան սիրում է դիտարկել և հարցեր տալ՝ դրսևորելով հետաքրքիր դատողական ունակություններ։ Բնության մեջ առարկաներ ուսումնասիրելիս Նիկան երեխաների հետ կիսվեց գյուղում գտնվելիս լուսատուիկների վերաբերյալ իր դիտարկումներով։ Այն, որ լուսատուիկների լույսը տարբեր է, և իր կարծիքով ուժեղ լուսատուիկներն ավելի դեղին լույս ունեն, իսկ թույլերն՝ ավելի բաց։

Լեզու (լեզվի ընկալում, լեզվի հաղորդակցություն, գրքերի և գրելու հանդեպ հետաքրքրություն)։

Նիկան ակտիվորեն մասնակցում է քննարկումներին։ Նրան հաճախ են խնդրում խմբում ինչ-որ բան բացատրել։ Խաղերից մեկի ժամանակ նա հորինեց կարճ պատմություն լաբիրինթոսում կորած լապտերի մասին։

Ցուցաբերում է պատմություններ ստեղծելու և կարծիքներ արտահայտելու ունակություն։

Անկախություն (ինքնախնամք, նախաձեռնողականություն, անկախություն, տոկոսություն, անվտանգություն)։

Նա հաճախ նախաձեռնողականություն է ցուցաբերում առօրյա գործողություններում, օրինակ՝ խաղալիքները դասավորելիս։ Ինքնախնամքի ունակությունները դառնում են ավելի կատարելագործված, և նա փորձում է ինքնուրույն կատարել պարզ առաջադրանքներ՝ առանց հսկողության։

Կշարունակեմ աշխատել հետևյալի շուրջ.

- Նիկային լրացուցիչ նյութեր առաջարկել անկախ և խմբային փորձարկումների համար։
- Նրա կարեկցանքի ունակությունները զարգացնել կոնֆլիկտների կառավարման համար։
- Նրա ճանաչողական ու ստեղծագործական ունակություններն ավելի լայնորեն գնահատելու համար խորը դիտարկումներ անցկացնել։

Կիսվել դիտարկումներով ու գնահատականներով

Բոլոր ծնողների հետ անհատական հանդիպումներ կազմակերպելը դաստիարակի պարտականություններից մեկն է: Ծնողներին պետք է պարբերաբար տեղեկացնել իրենց երեխաների զարգացման, նվաճումների ու ձեր ծրագրերի մասին: Դրա համար օգտագործեք գնահատման պորտֆոլիո:

Ամփոփիչ գնահատման հետ մեկտեղ, հանդիպման համար պետք է պատրաստվեն երեխայի անհատական պորտֆոլիոյից տարբեր ապացույցներ: Հանդիպումից առաջ դաստիարակը պետք է համոզվի, որ պատրաստ են դիտարկման գրառումները, լուսանկարները, գեղարվեստական աշխատանքները և այլ ապացույցներ, որոնք կարող են հետաքրքրել ծնողին ամփոփիչ գնահատմամբ կիսվելիս: Նպատակները սահմանելիս ընտանիքին ներգրավելը լավ միջոց է նրանց կրթական գործընթացում գործընկեր դարձնելու համար: Հանդիպման ընթացքում դաստիարակը պետք է ընդգծի, որ ծնողների մասնակցությունը զգալիորեն նպաստում է ծրագրերի կազմմանը: Նրանց համար պետք է ստեղծեք համապատասխան պայմաններ, որպեսզի նրանք ազատորեն կիսվեն իրենց կարծիքներով, տեսակետներով և տրամադրեն կարևոր տեղեկատվություն: Նման հանդիպումն ապահովում է ընտանիքների ներգրավվածությունն ու մասնակցությունը մանկապարտեզի կյանքում:

Դիտարկման և գնահատման մեջ անձնակազմի համագործակցության կարևորությունը

Առանձին երեխաների կամ կրթական գործընթացի դիտարկման ժամանակ անձնակազմի համագործակցությունը կարևորագույն նշանակություն ունի: Այս գործընթացը պահանջում է ոչ միայն միասնական ջանքերի համակարգում, այլև տարբեր մասնագետների եզակի տեսակետների և փորձի ինտեգրում, ինչը ապահովում է երեխայի անհատական կարիքների ավելի լավ ըմբռնում և աջակցության ապահովում, ինչպես նաև կրթության որակի բարելավման համատեղ հոգածություն:

Դաստիարակը՝ որպես երեխայի զարգացման ամենօրյա գործընթացի անմիջական մասնակից, դիտարկման հիմնական դեմքն է: Նա մանրամասն ուսումնասիրում է երեխայի վարքագիծը, խաղը և հարաբերությունները: Դաստիարակի գործընկերը նրա օգնականն է, որը լրացուցիչ մանրամասներ է ավելացնում ամենօրյա դիտարկմանը և նպաստում դիտարկման ճշգրտությանը:

Երկրորդ հերթափոխի դաստիարակը օրվա երկրորդ կեսին ապահովում է երեխայի դիտարկումը, ինչը տվյալներին հաղորդում է բազմազանություն և խորություն: Այս առումով կարևոր է տեղեկատվության փոխանակում և դիտարկման մեթոդների համաձայնեցում, որպեսզի երեխաների ուսուցման ու զարգացման պատկերը համապատասխանի օրվա երկու մասերում էլ:

Երաժշտության դաստիարակը գնահատում է երեխայի ունակություններն ու վարքագիծը երաժշտական ակտիվությունների ընթացքում: Սա հատկապես կարևոր է, քանի որ նման միջավայրում կարող են ի հայտ գալ ունակություններ, որոնք այլապես կարող էին աննկատ մնալ:

Հատուկ կրթության ուսուցիչը դիտարկում է կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքներ ունեցող երեխաներին և մասնակցում է նրանց համար հարմարեցված մոտեցումների մշակմանը: Հոգեբանը վերլուծում է հուզական և սոցիալական վարքագիծը և առաջարկություններ է տալիս թիմին, իսկ խոսքի և լեզվի թերապևտը օգնում է թիմին բարելավել երեխայի լեզվական և հաղորդակցման ունակությունները:

Համագործակցության սկզբունքները

Անձնակազմի համագործակցությունը պահանջում է թիմային աշխատանք, հետևողականություն և արդյունավետ հաղորդակցություն: Բոլոր մասնագետների կողմից փոխանակվող տեղեկատվությունը օգնում է թիմին ավելի լավ հասկանալ երեխայի ունակությունները, կարիքներն ու հետաքրքրությունները:

Թիմային աշխատանք. անձնակազմի անդամները պետք է պարբերաբար միմյանց հետ կիսվեն դիտարկումների արդյունքներով և առաջարկություններով՝ թե՛ առանձին երեխաների, թե՛ կրթական գործընթացի վերաբերյալ:

Հետևողականություն. դիտարկման գործընթացի ընդհանուր ռազմավարություններն ու նպատակները պետք է համաձայնեցված լինեն:

Արդյունավետ հաղորդակցություն. կանոնավոր հանդիպումները և տվյալների փոխանակումը ապահովում են երեխայի ամբողջական պատկերը:

Էթիկական նկատառումներ

Նման գործընթացում էթիկական նկատառումները գերակա են: Երեխաների դիտարկումը պետք է իրականացվի գաղտնիության, հարգանքի և օբյեկտիվության սկզբունքներին համապատասխան: Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել երեխայի անհատական առանձնահատկությունները հաշվի առնելուն:

Գաղտնիություն. երեխայի անձնական տվյալների փոխանակումը պետք է խստորեն կարգավորվի:

Օբյեկտիվություն. բոլոր աշխատակիցները պարտավոր են օբյեկտիվ լինել դիտարկման գործընթացում:

Հարգանք. դիտարկման գործընթացը պետք է ծառայի երեխայի լավագույն շահերին և չպատճառի անհարմարություն:

Մշակութային գգայունություն. անձնակազմը պետք է հաշվի առնի երեխայի մշակութային առանձնահատկությունները և անհատական կարիքները:

Անձնակազմի համակարգված աշխատանքը երեխայի զարգացման և կրթական գործընթացի որակի բարելավման հիմքն է: Միայն միասնական ու մասնագիտական մոտեցմամբ է հնարավոր լիարժեք գնահատել երեխաների առաջընթացն ու կարիքները և համապատասխանաբար արձագանքել դրանց:

Ներդիր

Դիտարկում՝ պլանավորման համար

Այս աղյուսակում դուք կտեսնեք, թե ինչպես են դաստիարակները օգտագործում մեկ երեխայի, երեխաների խմբի, ինչպես նաև ֆիզիկական միջավայրի և նյութերի դիտարկումը՝ կոնկրետ քայլեր պլանավորելու համար: Հետևաբար, ինչպես նշեցինք սկզբում, դիտարկում-գնահատում-պլանավորումը կարևորագույն նախապայման է:

Աղյուսակ 21.

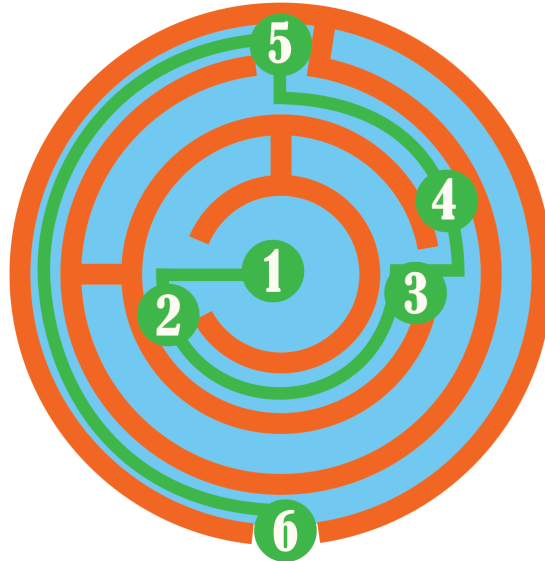
Ի՞նչ է տեսնում դաստիարակը դիտարկելիս:	Ի՞նչ է դաստիարակը պլանավորում անել դիտարկման արդյունքում:
Ազատ խաղի ժամանակ 4-ամյա Ալեքսը շատ ժամանակ է անցկացնում կենդանիների ֆիգուրներով խաղալով և կենդանիների մասին գրքեր դիտելով: Նիկան և Էլենեն միացան նրան: Ալեքս. «Առյուծը ուժեղ և կատաղի կենդանի է, փիղը՝ մեծ, հսկայական, բայց ավելի նուրբ»:	Ես կառաջարկեմ կենդանիներին վերաբերող գեղարվեստական նախագծեր, կկարդամ կենդանիների մասին գրքեր փոքր խմբերով: Ես կխրախուսեմ նրանց դիտարկել միջատներին և թռչուններին բնության մեջ զբոսանքների ժամանակ: Կպլանավորեմ կենդանաբանական այգի այցելություն: Մենք կվարենք դիտարկման օրագիր, աղյուսակներ, լուսանկարներ և տեսանյութեր կանենք, ու կխոսենք այդ մասին, երբ վերադառնանք խումբ:
Լուկան 5 տարեկան երեխա է, որն ունի խոսքի զարգացման խանգարում, միշտ հետաքրքրվել է տեխնոլոգիաներով: Մոր խոսքով՝ նա անընդհատ իր հեռախոսով տարբեր տեսանյութեր է նկարահանում իր և ուրիշների մասին, ապա ուշադիր դիտում դրանք:	Բալկում բույսեր ու միջատներ դիտարկելիս (կամ մեկ այլ նախագիծ անելիս) կարճ տեսանյութեր կնկարեմ: Մենք միասին կդիտենք և կխոսենք: Ես կներբեռնեմ ու կօգտագործեմ «Խոսնակ» հավելվածը՝ նրա լեզվի զարգացման համար: Ամեն օր 10-15 րոպե կնվիրեմ փոքր խմբային կամ անհատական աշխատանքին:
3-ամյա Սեսիլին շատ ժամանակ է անցկացնում խորանարդիկների կենտրոնում: Նա ուշադիր ընտրում է խորանարդիկները և կառուցում աշտարակները: Նա փորձում է պահպանել հավասարակշռությունը, որպեսզի կառույցը ամուր կանգնի: Սեսիլին կառուցում է բարդ կոնստրուկցիաներ և համարձակորեն փորձարկումներ է անում խորանարդիկների հավասարակշռության և աշտարակի բարձրության շուրջ: Նա հպարտանում է իր աշխատանքով և կիսվում է տպավորություններով ինձ հետ:	Ես կառաջարկեմ ավելի բարդ շինարարական մարտահրավերներ և նյութեր՝ տարբեր տեսակի շենքեր ուսումնասիրելու և կառուցելու համար, ինչպիսիք են սովորաբար չունեցող, կավը: Կներառեմ շինարարական նախագծեր՝ հասակակիցների հետ խաղալու համար:

5-ամյա Նիկան, ով դժվարանում է կենտրոնանալ, ժամանակի մեծ մասը շատ ակտիվ է: Նա շատ է շարժվում, ցատկում է թերապևտիկ գնդակի վրա և շարժում մատները:	Ես Նիկայի առօրյայում կներառեմ շարժողական վարժություններ, որոնք թույլ կտան Նրան ազատել ավելորդ էներգիան: Կօգտագործեմ այնպիսի վարժություններ, ինչպիսիք են յոգայի դիրքերը, զգայական արահետները:
Ընկերների հետ խաղալիս 4-ամյա Սոֆին ոգևորությամբ ստանձնում է սուպերհերոսների դերերը: Ձևացնում է, թե թռչում է, փրկում է դժվարության մեջ գտնվողներին: Նա նույնիսկ առանձնահատուկ ուժ ունեցող սուպերհերոսների թիմ էլ է ստեղծել:	Ես կստեղծեմ սուպերհերոսների թեմատիկայով դրամատիկ խաղահրապարակ, կավելացնեմ զգեստներ, աքսեսուարներ: Կստեղծեմ «Քաղաքի» ֆոն ու կառաջարկեմ սուպերհերոսների թեմատիկայով գեղարվեստական նախագծեր, օրինակ՝ կոմիքսների ստեղծում:
5-ամյա Դանիելը, ով աուտիզմի սպեկտրի խանգարում ունի, նախընտրում է կառուցվածքային ակտիվություններ և անսպասելի փոփոխություններ է ապրում:	Կստեղծեմ տեսողական կարգացուցակ, որը կարտացոլի օրվա ապրելակարգը: Տեսողական կարգացուցակը կօգնի կանխատեսել անցումներն ու հասկանալ ակտիվությունների հաջորդականությունը: Ես կառաջարկեմ համակարգված ակտիվություններ:
Չգայական խաղերի ժամանակ 3-ամյա Նոեն ոգևորությամբ ուսումնասիրում է տեքստուրան հպման միջոցով: Նա հետաքրքրված է զգայական բեռնարկերով, շոշափելի նյութերով և հաճույքով հետազոտում է տարբեր մակերեսները:	Ես կստեղծեմ զգայական հարուստ ակտիվություններ: Կառաջարկեմ տեքստուրային արվեստի նախագծեր, ինչպիսիք են մատներով նկարչությունը՝ խառնված բրնձի, ավազի և այլնի հետ: Կուլաժների ստեղծում տարբեր մշակվածքի նյութերից: Շոշափելի տարրերի ներառում տարբեր ակտիվությունների մեջ:
Արվեստի ակտիվության ընթացքում 4-ամյա Մաթեն ազատորեն փորձարկումներ է անում տարբեր նյութերով, ստեղծում նոր գույներ ու վստահորեն և ուրախությամբ ցույց է տալիս իր աշխատանքները ընկերներին:	Ես Մաթեին կծանոթացնեմ ավելի բազմազան գեղարվեստական նյութերի ու տեխնիկայի հետ՝ տարբեր գույների ջրաներկներ, տարբեր չափերի վրձիկներ, պաստելներ, գունավոր թուղթ: Կնկարեմ պատին՝ մեծ ֆորմատի վրա: Կառաջարկեմ կավ: Մենք կկազմակերպենք ցուցահանդես: Նրա գեղարվեստական հետաքրքրությունն ու ունակությունները զարգացնելու համար կառաջարկեմ և կներկայացնեմ տարբեր նկարիչների աշխատանքներ:

5-ամյա Սանդրոն, ով զգայական ինտեգրման դժվարություններ ունի, խաղի ընթացքում անընդհատ զգայական փորձառություններ է փնտրում: Նա շատ ժամանակ է ծախսում տարբեր տեքստուրաներն ուսումնասիրելով. հաճախ մատներով խաղում է ավազի մեջ, բռնում է փափուկ գնդակներ և դիպչում տարբեր տեքստուրաներ ունեցող գործվածքների:	Ես կկազմակերպեմ զգայական տարածք: Կպատրաստեմ զգայական գորգ, արահետ՝ տարբեր տեքստուրայի նյութերից: Կտեղադրեմ խաղալիքներ ու ռեսուրսներ, որոնք նա կարող է բռնել. կպատրաստեմ զգայական պայուսակներ, բեռնարկղեր(տարբեր զգայական նյութեր կդնեմ կտորե պայուսակների կամ տարաների մեջ՝ հնդկացորեն, լոբի, ավազ, սոճի, խեցիներ, փրփուր, բամբակ և այլն): Այսպիսով նա կստանա բազմազան զգայական տեղեկատվություններ:
Գիտական փորձարկումների ժամանակ 5-ամյա Էլենեն ցուցաբերում է հետաքրքրասիրություն և ոգևորություն: Նա հարցեր է տալիս, ձևակերպում է վարկածներ և հետաքրքրությամբ մասնակցում է այնպիսի ակտիվությունների, ինչպիսիք են հեղուկների խառնումը և ռեակցիաների դիտարկումը:	Էլենենին հնարավորություն կտամ զբաղվել ավելի խորը գիտական հետազոտություններով, ինչպիսիք են պարզ քիմիական ռեակցիաների վերաբերյալ փորձերը, բնական երևույթների դիտարկումները: Մենք նաև նրա արդյունքները կգրանցենք գիտական ամսագրում:
Չորսամյա Լիան, ով տեսողության խանգարում ունի, տարվում է պայծառ և հակադիր գույներով: Նա հաճախ փորձում է դիպչել տարբեր տեքստուրաներ ունեցող առարկաներին և սիրում է լսել ռիթմիկ երաժշտություն:	Ես Լիայի համար կբերեմ հակադիր գույների նյութեր՝ գեղարվեստական նախագծերի համար և կնվագեմ ռիթմիկ երաժշտություն:
3-ամյա Թիկան հրապուրվում է երաժշտական գործիքներով և ծայրեր հանող խաղալիքներով: Նա փորձարկումներ է անում տարբեր ռիթմերով և տոնայնությամբ: Հաճախ ստեղծում է իր սեփական երաժշտական ստեղծագործությունները:	Ես կներկայացնեմ նոր երաժշտական գործիքներ և կառաջարկեմ ռիթմիկ ակտիվություններ: Կարող եմ երաժշտությունն ու շարժումը ներառել տարբեր ակտիվությունների մեջ: Նրան հնարավորություն կտամ խմբի հետ կիսվել իր երաժշտական ստեղծագործություններով: Կփորձեմ, արդյոք կարելի է նախագիծ պլանավորել երաժշտական գործիքների վերաբերյալ:
3-ամյա Դաթան հաճախ է կոնֆլիկտներ ունենում ընկերների հետ, հազվադեպ է խոսում, իսկ եթե ինչ-որ բան ասում է, օգտագործում է 1 կամ 2 բառից բաղկացած նախադասություններ:	Ես կինդրեմ հատուկ ուսուցչին դիտարկել, և մենք կխոսենք ծնողի հետ՝ պարզելու համար, թե արդյոք անհրաժեշտ է, որ մասնագետը գնահատի նրա լեզվական և սոցիալ-հուզական զարգացումը:

ԳԼՈՒԽ 13. ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ

Այս գլխում դուք կծանոթանաք Ուսումնական ծրագրի պլանավորման հիմնական սկզբունքներին, պլանների տեսակներին ու ձևերին, ինչպես նաև դրանք լրացնելու և օգտագործելու կանոններին:

Ի՞նչ է պլանավորումը և դրա նպատակը:

Պլանավորումը կրթական գործընթացի լիարժեք իրականացման կարևոր մասերից մեկն է: Մենք պլանավորում ենք՝ իմանալու համար, թե որն է մեր նպատակը, իմանալու համար, թե ինչ անել նպատակին հասնելու համար, իմանալու համար, թե ինչպես նախապես պատրաստվել գործընթացին: Արդյունավետ պլանավորումը թույլ է տալիս մեզ լինել նպատակասլաց և կազմակերպված:

Ուսումնական ծրագրի համաձայն՝ դաստիարակի կողմից մշակված ծրագրերը կազմակերպվում են այնպես, որ հասնեն Ուսումնական ծրագրի նպատակներին և համապատասխանեն դրա սկզբունքներին: Ծրագիրը պարզեցնում է կրթական գործընթացի կառավարումը որպես ամբողջություն, հնարավորություն է տալիս կիրառել անհատական մոտեցում և հանդիսանում է ռեֆլեքսիվ պրակտիկայի հիմք:

Երեխայակենտրոն մոտեցում իրականացնելու համար մենք պետք է հետևենք Ծրագրի ճկունության սկզբունքին: Սա նշանակում է, որ երեխաների հետաքրքրություններին ու կարիքներին համապատասխան՝ դաստիարակը պետք է պահպանի կրթական գործընթացի ինքնաբերականությունը և փոխի պլանում նշված որոշ գործունեություններ: Սա, իհարկե, չի նշանակում, որ Ծրագիրն անընդհատ փոխվում է. դաստիարակը հետևում է պլանին և փոփոխություններ է կատարում միայն անհրաժեշտության դեպքում:

Պլանավորման ձևերը և գործընթացը ընդհանուր են բոլոր տարիքային խմբերի, ինչպես նաև խառը խմբերի համար: Այստեղ տրված ուղեցույցները հնարավորություն

են տալիս հաշվի առնել յուրաքանչյուր երեխայի կարիքներն ու կարողությունները գործընթացը պլանավորելիս՝ հիմնվելով երեխայի տարիքային կամ անհատական առանձնահատկությունների վրա:

Դաստիարակը պետք է օգտագործի երեք տեսակի պլաններ՝

- Օրացույցային (երկարաժամկետ) պլան
- Ընթացիկ (շաբաթական) պլան
- Անհատական պլան

Հետևյալ ենթաբաժիններում կքննարկվեն այս պլանների օգտագործման սկզբունքներն ու առաջարկությունները.

Օրացույցային (երկարաժամկետ) պլան

Օրացույցային (երկարաժամկետ) պլանը, կախված դաստիարակի որոշումից, լրացվում է 2, 3 կամ 4 ամսվա համար: Այն բավականին ընդհանրական է և նպատակ ունի ստեղծել հնարավորություն իրականացնելու այնպիսի գործունեություններ, որոնք կազմակերպվելու համար ավելի շատ ժամանակ են պահանջում: Օրինակ՝ էքսկուրսիա, հատուկ հյուրի հրավիրում, վերամշակված ռեսուրսների հավաքագրում, ծնողների ներգրավվածության ապահովում կրթական գործընթացում:

Օրացույցային պլանը նաև թույլ է տալիս նախապես որոշել այն խնդիրները, որոնք դուք կարևոր եք համարում ավելի երկար ժամանակահատվածում աշխատելու համար, ինչպիսիք են՝ մանկապարտեզում հարմարվելը, ուսումնական տարվա սկզբում խմբի միասնության հաստատումը կամ մանկապարտեզից դպրոց անցումը:

Հետևյալ տեղեկատվությունը պետք է արտացոլվի օրացույցային (երկարաժամկետ) պլանում.

- **Ամսաթիվ** - օրացույցի ո՞ր ամիսներն են ներկայացված:
- **Կարևոր ամսաթվեր և ժամանակահատվածներ.** երբ որևէ բան է տեղի ունենում մանկապարտեզի կյանքում, հասարակության մեջ, համայնքում, որը կարող է հետաքրքրել երեխաներին: Դրանք կարող են լինել այնպիսի միջազգային օրեր, ինչպիսիք օրինակ, «Երկրի միջազգային օր» է, Վրաստանի անկախության օրը, կամ տեղական հասարակության/համայնքի համար հատուկ օրեր, ինչպիսիք են, օրինակ, Լամպրոբը կամ Բայրամը: Կարող են լինել նաև կարևոր ամսաթվեր խմբի անդամների համար, ինչպիսիք են երեխաների ծննդյան օրերը կամ այն ժամանակահատվածը, երբ երեխաներից մեկը շուտով քույր կամ եղբայր կունենա: Նաև՝ ծնողների հետ խմբային կամ անհատական հանդիպումների ժամանակահատվածները, այդ հանդիպումների նպատակներն ու թեմաները և այլն: Սա կարող է նաև կապված լինել բակում կենտրոն հիմնելու կամ երեխաներին էքսկուրսիաների տանելու ձեր ծրագրի հետ:
- **Համապատասխան ռեսուրսների ցանկ.** ի՞նչ կոնկրետ նյութեր կարող են ինձ անհրաժեշտ լինել: Ի՞նչ վերամշակված և/կամ բնական նյութեր պետք է սկսեմ հավաքել այս ժամանակահատվածում, որպեսզի բավարար քանակություն ունենամ: Այս դեպքում անհրաժեշտ չէ ռեսուրսները թվարկել ըստ ակտիվությունների: Ավելի լայնորեն նայեք հարցին, օրինակ, եթե բակում կառուցելու բան ունեք, ռեսուրսների ցանկում կարող եք պարզապես թվարկվել աղյուսներ և ցեմենտ, շինարարական գործիքներ, մեծ ճյուղեր ու

տերևներ և այլն, կամ գուցե ձեզ անհրաժեշտ է պրոյեկտոր ծնողների հետ հանդիպման համար, որևէ գրքույկ՝ գունավոր տպիչով տպելու համար կամ սուրճի պաշար:

Նմուշ 1. Խառը խմբերի օրացույց

Սեպտեմբեր-հոկտեմբեր

Կարևոր ամսաթվեր՝

- Սեպտեմբերի 5-10 - Բաց դռների օր Նոր երեխաների համար
- Սեպտեմբերի 15-30 - Մանկապարտեզին հարմարվելը ծնողների ներգրավմամբ
- Հոկտեմբերի 14 (տոն) - Սվետիցխովորբա
- Հոկտեմբերի 15-30 - Բերքահավաքի շրջան
- Հոկտեմբերի 20-30 - Սանդղոյի քրոջ ծնունդը

Ժամանակահատված	Կարևոր ամսաթվեր	Ռեսուրս
5-10. 09	• Նոր ծնողների հետ ընդհանուր հանդիպում կազմակերպել, որպեսզի նրանց հետ խոսել մանկապարտեզում հեշտությամբ հարմարվելու գործընթացի և նրանց ներգրավվածության մասին: • Նախապես կազմված կարգացուցակի համաձայն՝ Նոր ծնողներին ու երեխաներին հրավիրել մանկապարտեզի միջավայրին ծանոթանալու և խաղալու համար (միաժամանակ հրավիրում են միայն 1 կամ 2 ընտանիքի):	Ավագ, դույլեր, բահեր, գնդակ և մեքենաներ, տիկնիկներ Պաստառ Ուսումնական ծրագրի նպատակների վերաբերյալ
15-30.09	• Մանկապարտեզին հարմարվելը. հարմարվելու ժամանակահատվածում որոշ երեխաների ծնողները մնում են խմբում:	Տարիքին համապատասխան գրքերի տրամադրում:
20-30.10	• «Ծնորհավորում ենք Սանդղոյին ու նրա ընտանիքին»՝ պաստառի պատրաստում:	Մեծ ձևաչափի թերթիկ
15-30.10	• Խաղողի հավաք	Խաղող, բանդակ, պնդուկ կամ ընկույզ, թել

Նոյեմբեր

Կարևոր ամսաթվեր՝

- Նոյեմբերի 19 - Նիկոյի ծննդյան օրը
- Նոյեմբերի 23 (տոն) - Սուրբ Գիորգիի օրը (ընկնում է կիրակի)
- Նոյեմբերի 26 - Միխոյի ծննդյան օրը

Ժամանակահատված	Կարևոր ամսաթվեր	Ռեսուրս
15-30	Ինչպես խնամել ատամները. Սանդղոյի մոր այցը (ատամնաբույժ):	• ՏԻպ-տոպը գնում է ատամնաբույժի մոտ:

Ինչպե՞ս կազմել օրացույցային պլան:

Այս ձևի պլան մշակելու համար կարևոր է ունենալ տեղեկատվություն մի կողմից ձեր խմբի երեխաների և նրանց ընտանիքների մասին՝ ծննդյան օրեր, տոնակատարություններ, ծնողների մասնագիտություններ և այլն, մյուս կողմից՝ առաջիկա իրադարձությունների մասին՝ հանգստյան օրեր, տոներ, միջազգային և տեղական օրեր և այլն: Կարևոր է նաև պատկերացում կազմել երեխաների տարիքային կամ անհատական հետաքրքրությունների մասին: Տարվա սկզբին, նախքան երեխաների հետ հանդիպելը, կարող եք այս մասին տեղեկանալ ծնողների հարցաթերթիկների միջոցով, և ձեր փորձն ու առկա կրթական գրականությունը պետք է թույլ տան ձեզ քիչ թե շատ սահմանել այն հարցերը, որոնք կարող են հետաքրքրել տարբեր տարիքային խմբերին:

Դաստիարակները օրացույցային պլան են մշակում ուսումնական տարվա մեկնարկից առնվազն երկու շաբաթ առաջ, ինչպես նաև երկու շաբաթ առաջ սկսում են մշակել յուրաքանչյուր հաջորդող փուլ: Դաստիարակները կարող են ցանկացած պահի փոխել և թարմացնել պլանը, օրինակ՝ աստիճանաբար ավելացնելով հատուկ ակտիվություններ կամ ընդհանրապես հանել հարցեր, կամ դրանք վերաբաժանել ժամանակի մեջ: Կարևոր է, որ այս ձևը պարզեցնի ընթացիկ (շաբաթական) պլանի կազմումը և հնարավորություն տա կազմակերպել հատուկ փորձառություններ:

Հետևաբար, դաստիարակները պետք է օգտագործեն կազմված օրացույցային պլանը երեք նպատակի համար.

- Օրացույցային պլանի համաձայն՝ դաստիարակը գրի է առնում իր կազմակերպչական գործունեությունը: Նա նշում է, թե ում հետ և երբ կապվել, ինչ երկրորդական ռեսուրսներ հավաքել, ինչ նյութեր/ռեսուրսներ խնդրել հաստատությանը գնել, երբ և ուր գնալ բնական նյութեր հավաքելու համար և այլն:
- Դաստիարակը օրացույցային պլանն օգտագործում է իր սեփական պրակտիկան գնահատելու համար: Հետևաբար, նա այդ ձևերը պահում է իր պորտֆոլիոյում:
- Դաստիարակը ընթացիկ պլանը կազմելիս հիմնվում է օրացույցային պլանի վրա:

Ընթացիկ (շաբաթական) պլան

Ընթացիկ պլանավորումը ենթադրում է կրթական գործընթացի շաբաթական պլանավորում, որի ընթացքում դաստիարակը միաժամանակ մտածում է տարբեր ուղղությունների մասին. որո՞նք են իմ խմբի երեխաների անհատական կարիքներն ու հետաքրքրությունները: Որո՞նք են խմբի կարիքները որպես ամբողջություն: Ի՞նչ ուսումնական նպատակներ պետք է քննարկեմ երեխաների հետ: Ի՞նչ գործունեություն/մարտահրավերներ պետք է առաջարկեմ նրանց՝ այս նպատակներին հասնելու և երեխաների անհատական կարիքները բավարարելու համար: Ի՞նչ ռեսուրսներ են ինձ անհրաժեշտ դրա համար: Ինչպե՞ս բաշխեմ նախատեսված գործունեությունները օրվա ընթացքում և այլն: Այս հարցերի հիման վրա դաստիարակին անհրաժեշտ է աղյուսակ, որը կօգնի ամփոփել վերը նշվածը, կազմակերպել գործընթացը, ապա գնահատել այն:

Ընթացիկ պլանը այն ձևն է, որը թույլ է տալիս դաստիարակին պրակտիկայի ժամանակ կենտրոնանալ յուրաքանչյուր երեխայի վրա՝ լինելով նպատակասլաց, անհատականացված, կազմակերպված ու կենտրոնացած ամբողջական զարգացման վրա:

Ընթացիկ պլանը պետք է պարունակի հետևյալ տեղեկությունները.

- **Ամսաթիվ** - այն ժամանակահատվածը կամ ամսաթվերը, երբ պլանը կիրականացվի:
- **Նպատակներ** - Ուսումնական ծրագրի ենթանպատակները, որոնց վրա կկենտրոնանա այս շաբաթվա ընթացքում:
- **Հետաքրքրություն (թեմա կամ նախագիծ)** - երեխաների հետաքրքրություններից բխող թեմայի կամ նախագծի վերնագիր, որը մշակվելու է թեմատիկ մոտեցման կամ նախագծի տեսքով՝ տրված ամսաթվերին:
- **Մեծահասակի կողմից պլանավորված ակտիվություններ և մարտահրավերներ** - օրինակ՝ երկու ակտիվություն և մեկ մարտահրավեր, որոնք պլանավորվել են նպատակներին և դրանց իրականացման համար անհրաժեշտ ռեսուրսներին համապատասխան:
- **Օրվա ապրելակարգային, ամբողջ խմբի ակտիվություններ և անցումներ**- նպատակաուղղված անցումներ, ակտիվություններ, որոնք իրականացվում են ամբողջ խմբի հետ:
- **Ռազմավարություն** - ենթանպատակներին աջակցող ռազմավարություններ:
- **Անհատականացում** - անհատական մոտեցումներ՝ կոնկրետ երեխաների կարիքները բավարարելու համար:
- **Շաբաթվա վերլուծություն**- իրականացված պրակտիկայի վերաբերյալ մտորումներ, ապագայում հաշվի առնելիք կետերի ընդգծում:
- **Կրթական անձնակազմի դերը**- հնարավոր է, որ անհրաժեշտ լինի ծրագրում նշել, թե ով ինչ դեր կխաղա խմբում, որտեղ և երբ: Այս տեղեկատվությունը հատկապես կարևոր է, եթե խմբի հետ աշխատող կրթական անձնակազմի թիվը մեծ է: Գուցե, դուք առանձին սյունակ չունեք դերերի բաշխման համար, իսկ կոնկրետ ակտիվությունների, մարտահրավերների/սադրանքների կամ անհատականացումների համար պետք է փակագծերում նշել իրականացնող պատասխանատու անձին:

Ինչպիսի՞ն է ներկայիս պլանի ձևը:

Կարևոր է պլանը կառուցել այնպես, որ վերը նշված բոլոր հարցերը հստակ լինեն և նպաստեն դաստիարակների ու այլ մասնագետների (օրինակ՝ մեթոդիստի կամ մանկապարտեզի հատուկ ուսուցչի) միջև փոխանակմանն ու համագործակցությանը:

Չնայած Ուսումնական ծրագիրը չի տրամադրում որևէ կոնկրետ ձևի օգտագործման հրահանգներ, կուտակված գործնական փորձի հիման վրա մենք առաջարկում ենք օրինակելի ձև (տես՝ «Նմուշային ընթացիկ պլան 2.»), որը ձեզ համար ավելի հեշտ կդարձնի բոլոր տրված սկզբունքների պահպանումը ընթացիկ պլանները մշակելիս:

Ընթացիկ պլանի առաջարկվող ձևը մշակված է հնարավորինս ճկուն լինելու և յուրաքանչյուր խմբի դաստիարակներին հնարավորություն տալու հարմարեցնել ժամանակացույցները շաբաթվա կարիքներին: Հետևաբար, որոշ ընդհատվող գծեր են տրված, որ հեշտությամբ ավելացվի կամ պակասեցվի ժամանակացույցը:

ՆԱՌԸ 2. Ընթացիկ պլանի առաջադրվող ձևեր

Անալիզ՝ Տարիքային խումբը՝	Երկուշաբթի	Երեքշաբթի	Չորեքշաբթի	Հինգշաբթի	Ուրբաթ
Ենթակատարներ					
Հետաքրքրություն					
• Թեմատիկ մոտեցում					
• Նախագծային մեթոդ					
Դրանակողոված ակտիվություններ, անդրադարձվելներ և համապատասխան ռեսուրսներ					
Պաշտպան ամփոփում					

Ինչպե՞ս կազմել ընթացիկ պլան:

Ընթացիկ պլանը լրացնելու համար կարևոր է հաշվի առնել Ուսումնական ծրագրի ենթանպատակները, ձեր խմբի օրվա ժամանակացույցը, օրացույցային պլանը, ներքին և արտաքին տարածքները, ինչպես նաև երեխաների անհատական տվյալներն ու հետաքրքրությունները:

Ընթացիկ պլանը մշակվում է կրթական անձնակազմի կողմից դրա իրականացումից մեկ շաբաթ կամ առնվազն մի քանի օր առաջ: Գրառումները կատարվում են պլանի «Շաբաթական վերլուծության» մեջ՝ պլանի իրականացմանը զուգահեռ կամ շաբաթվա վերջում:

Այս ձևը կարևոր է շաբաթվա ընթացքում երեխաների խմբի հետ աշխատող բոլոր մասնագետների գործունեությունը ինտեգրելու համար: Հետևաբար, եթե մանկապարտեզն ունի մասնագիտացված դաստիարակ (օրինակ՝ երաժշտության դաստիարակ) և օժանդակ կրթական անձնակազմ (օրինակ՝ հոգեբան կամ հատուկ ուսուցիչ), նրանք նույնպես տեղեկատվությունը կներառեն այս պլանում կամ կասեն դաստիարակներին, թե ինչ տեղեկատվություն ներառել: Սա թույլ կտա բոլորին համակարգված և ամբողջական ձևով աշխատել երեխաների հետ:

Պլանի մշակման կարևոր առաջին քայլը ենթանպատակների սահմանումն է, քանի որ դրանք պետք է լինեն կրթական գործընթացի հիմքը, և մնացած բոլոր որոշումները պետք է բխեն այդ ենթանպատակներից: Ինչպես նկարագրված է «Դիտարկում» գլխում, «Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիքը» (տես՝ 12-րդ գլուխը և հավելված 2-ը) կարող է օգնել ձեզ սահմանել ենթանպատակները:

Այս ենթանպատակները գրված են նպատակների աղյուսակում: Կարևոր է, որ առնվազն մեկ ենթանպատակ վերցվի և՛ խմբի միասնության նպատակից, և՛ հետազոտություն-հայտնագործության նպատակից: Հետևաբար, դաստիարաներն ամեն շաբաթ ունեն առնվազն երկու ենթանպատակ: Սակայն հնարավոր է, որ դաստիարակները որոշեն երկու նպատակներից էլ վերցնել երկուական ենթանպատակ, կամ, օրինակ, վերցնել մեկը հետազոտություն-հայտնագործությունից և երկուսը՝ խմբի միասնությունից, կամ հակառակը, այդ դեպքում նրանք կունենան 3 կամ 4 ենթանպատակ, ինչը նույնպես լիովին ընդունելի է: Այս ենթանպատակները, անհրաժեշտությունից կախված, կարող են կրկնվել մի քանի ընթացիկ (շաբաթական) պլաններում: Հնարավոր է նաև, որ ընտրված ենթանպատակներից մի քանիսը կարող են տեղափոխվել հաջորդ շաբաթներ, իսկ որոշները կարող են փոխվել: Ենթանպատակներ ընտրելիս կարևոր է հաշվի առնել երեխաների անհատական և խմբային կարիքներն ու մարտահրավերները, որոնց մասին դուք նշել եք Նախորդ շաբաթների ընթացիկ պլաններում և պորտֆոլիոներում:

Ենթանպատակներն ընտրելուց հետո կարևոր է մտածել երեխաների հետաքրքրությունների մասին և որոշել, թե որ հետաքրքրությունների և մեթոդների վրա եք աշխատելու այդ շաբաթվա ընթացքում (ավելի շատ տեղեկությունների համար տես՝ 5-րդ գլուխը. «Թեմա և Նախագիծ»): Այս սյունակում պետք է թվարկվեն այն հետաքրքրությունները, որոնց վրա կկենտրոնանաք շաբաթվա ընթացքում: Պլանում պետք է նաև նշված լինի, թե ինչ մեթոդ է կիրառվելու՝ թեմատիկ մոտեցում, թե՞ Նախագիծ: Նախագծի դեպքում կարևոր է հստակ նշել, թե այդ շաբաթ որ փուլն է Նախատեսված:

Հնարավոր է նաև, որ լինի հազվագյուտ շաբաթ առանց թեմայի կամ նախագծի, և այդ սյունակը մնա դատարկ: Սա կարող է պատահել, օրինակ, տարվա սկզբին, երբ երեխաները դեռ հարմարվում են, իսկ դաստիարակը դեռևս դիտարկում է նրանց հետաքրքրությունները, կամ նախագծի ավարտից հետո, երբ կարճատև ընդմիջում է լինում մեկ այլ թեմայի անցնելուց առաջ:

Կրթական անձնակազմն ըստ օրերի մուտքագրում է պլանավորված ակտիվությունների, մարտահրավերների և համապատասխան ռեսուրսների մասին տեղեկատվությունը: Այդ սյունակում գրանցվում են միայն դաստիարակների կողմից նախաձեռնված ակտիվությունները, մարտահրավերները և համապատասխան ռեսուրսները: Պետք է նաև նշվի, թե որտեղ են դրանք անցկացվում (բակում, թե ներսում, որ կենտրոնում):

Նույն սյունակում կարող է անհրաժեշտ լինել նշել նաև ժամը: *Օրինակ՝ դաստիարակչուհի Նանան պլանավորել է ճարտարապետություն թեման, հետևաբար, նա որոշել է յուրաքանչյուր կենտրոնում ներառվելիք կոնկրետ ռեսուրսները, ինչպես նաև որոշել է Դրամատիկական կենտրոնում կազմակերպել ճարտարապետի գրասենյակ: Նա որոշել է այս փոփոխությունները կատարել երեխաների գալուց առաջ և պլանում նշել է համապատասխան տեղեկատվությունը: Դաստիարակչուհին պլանավորել է նաև ճարտարապետի այցը և այս ակտիվությունը պլանում նշել է այն ժամանակ, երբ որ պիտի գա հյուրը: Եթե նա նախապես որոշի, թե խմբի կրթական անձնակազմից ով ինչ կանի, այս տեղեկատվությունը նույնպես կնշվի այստեղ:*

Յուրաքանչյուր օրվա համար պետք է գրառել ձեր կողմից նախաձեռնված առնվազն երեք ակտիվություն և/կամ մարտահրավեր: Դրանք պլանավորելիս հաշվի առեք ձեր խմբի կենտրոնների ու ակտիվության /մարտահրավերների բազմազանությունը և բաշխեք դրանք շաբաթվա ընթացքում, որպեսզի հնարավորինս շատ կենտրոններ ներգրավվեն: Ֆիզիկական միջավայրի փոփոխությունները կգրառվեն անհրաժեշտության դեպքում, կարող են լինել շաբաթներ, երբ փոփոխություններ չեն նախատեսվում, և շաբաթներ, երբ դուք փոփոխություններ կկատարեք բոլոր կենտրոններում: Հիմնականը հետևյալն է. հիշեք, որ ֆիզիկական միջավայրում նոր բաներ ներմուծելը կարևոր է երեխաների հետաքրքրությունն ու բազմազանությունը պահպանելու համար, հետևաբար, այս բաղադրիչը չպետք է բաց թողնել: Յուրաքանչյուր նոր շաբաթվա համար ընթացիկ պլանը կազմելիս մտածեք, թե արդյոք կան տարածքներ, որտեղ երեխաները այլևս այդքան հետաքրքրությամբ չեն խաղում, և դուք երկար ժամանակ այնտեղ նոր բաներ չեք ներմուծել: Նման դեպքերում կարող եք պարզապես պլանավորել այդ կենտրոնում ռեսուրսների փոփոխություն:

Այս աղյուսակը լրացնելու համար միշտ պետք է առաջնորդվել ձեր խմբի և բակի ֆիզիկական միջավայրի տարածքների ցանկով: Այս ցանկին հետևելը կօգնի ձեզ խուսափել մեկ տարածքում կրկնվող գործունեություններից, ինչպես նաև բաց չթողնել տարածքները, որոնց մասին պետք է մտածեք, թե ինչ են դրանք առաջարկում երեխաներին, և, ի վերջո, ձեզ հնարավորություն կտրվի բոլոր տարածքներում պարբերաբար ունենալ ակտիվություններ և մարտահրավերներ: Այս բայը շատ կարևոր է բազմազան փորձառություններ ապահովելու և, հետևաբար, երեխաների ամբողջական զարգացումը խթանելու համար:

Ակտիվություններն ու մարտահրավերները նախևառաջ պետք է բխեն շաբաթվա նպատակներից և համապատասխանեն շաբաթվա թեմային կամ նախագծին: Սակայն

պարտադիր չէ, որ դաստիարակի կողմից նախատեսված յուրաքանչյուր ակտիվություն կամ մարտահրավեր համապատասխանի թեմային, գլխավորն այն է, որ այն համապատասխանի նպատակին:

Կան նաև դեպքեր, երբ որոշակի թեմա չի տարածվում շաբաթվա բոլոր հինգ օրերի վրա, և այդ թեմայից ազատ օրերին դաստիարակը նշում է միայն նպատակին համապատասխանող ակտիվություններն ու մարտահրավերները: Հետևաբար, անկախ նրանից, թե դուք ունեք թեմատիկ մոտեցում շաբաթվա ընթացքում, նախագծային մեթոդ, թե թեմայից ու նախագծից ազատ շաբաթ կամ օրեր, ակտիվություններն ու ռեսուրսները միևնույն է գրվում են:

Թեմայի շրջանակում գրված ակտիվությունը, մարտահրավերը և դրան առնչվող ռեսուրսները պետք է համապատասխանեն թեմային: Բացի այդ, թեման ներկայացնելու առաջին օրը, նույն թեմային համապատասխան պետք է պլանավորվեն ֆիզիկական միջավայրի հիմնական փոփոխությունները:

Նախագծի դեպքում, նախագծի թեմային համապատասխան, գրվում են տարբեր ակտիվությունները/մարտահրավերները և համապատասխան ռեսուրսները: Պարտադիր գրվում են նաև նախագծին հատուկ գործունեությունները, օրինակ՝ էքսկուրսիա կամ երրորդ փուլի եզրափակիչ գործունեություն: Այս դեպքում, պլանը կարող է ներառել նաև այնպիսի ակտիվություններ/մարտահրավերներ ու ռեսուրսներ, որոնք անմիջականորեն չեն համապատասխանում նախագծի թեմային:

Երբ շաբաթվա համար ո՛չ թեմա է նախատեսված, ո՛չ էլ նախագիծ, նախատեսված ակտիվությունները/մարտահրավերները տարբեր հարցերի շուրջ կատարվեն և, ինչպես մյուս բոլոր դեպքերում, կհիմնվեն նպատակների, ինչպես նաև երեխաների անհատական հետաքրքրությունների վրա:

Պլանում ներառված ակտիվություններն ու մարտահրավերները, ինչպես նաև համապատասխան ռեսուրսների փոփոխությունները պետք է անպայման հաշվի առնեն երեխաների խմբի տարիքային առանձնահատկությունները, չնայած դա պլանում կարտացոլվի միայն այն պատճառով, որ ակտիվությունները/մարտահրավերները, ընտրված ռեսուրսները և ռազմավարությունները (տես՝ ստորև) համապատասխանեն երեխաների կարիքներին և հետաքրքրություններին:

Խառը տարիքային խմբերում, որտեղ երեխաների կարիքներն ու հետաքրքրությունները զգալիորեն տարբերվում են տարիքային տարբերությունների պատճառով, և այդ տարբերությունները միայն անհատական չեն, կարևոր է, որ դաստիարակները պլանի ձևում նշեն ակտիվությունների, խաղերի, մարտահրավերների, սադրանքների պարզեցված կամ բարդ տարբերակները, ինչպես նաև մարտահրավերների այն ձևերը, որոնք կհամապատասխանեն յուրաքանչյուր տարիքային խմբին: Այն դեպքում, երբ դաստիարակը ընտրում է մի ակտիվություն, որը հիմնականում հարմար է մեկ տարիքային խմբի համար, երկրորդ ակտիվությունը անպայման պետք է համապատասխանի երկրորդ տարիքային խմբին: Այս դեպքում օգտակար է նշել, թե որ դաստիարակն է աշխատում ավելի մեծ երեխաների հետ՝ ավելի բարդ ակտիվության շրջանակում, և որը՝ ավելի փոքր երեխաների հետ՝ նույն ակտիվության ավելի պարզ տարբերակով:

Հնարավոր է, որ դուք՝ դաստիարակներդ, համաձայնվեք, ինչպես նաև առանձին գծերով առանձնացնեք դաստիարակների հերթերը՝ «Առաջին կեսի ակտիվություններ,

մարտահրավերներ և ռեսուրսներ» և «Երկրորդ կեսի ակտիվություններ, մարտահրավերներ և ռեսուրսներ»:

Օրվա ապրելակարգի և ամբողջ խմբի ակտիվություններ. օրվա ապրելակարգի ակտիվությունները դրանք ամենօրյա կանոնակարգի վերածված ողջ խմբի ակտիվություններն են, ինչպիսիք են՝ առավոտյան և երեկոյան շրջանի պարապմունքները, մեծ խմբերով ընթերցանությունը, ճաշը, երաժշտությունը, մարզվելու դուրս գալը և այլն, իսկ անցումները դրանք մի ակտիվությունից մյուսին անցման ընթացքում մշակված կանոններն են, ինչպիսիք են անցումային երգը կամ հերթով մաքրություն անելը և սեղանը գցելը:

Այս բաղադրիչները կարող են կիրառվել որոշ շաբաթների պլաններում, իսկ մյուսներում՝ ոչ, կախված նրանից, թե արդյոք անհրաժեշտություն կա պլանավորելու այս գործընթացը:

Այս սյունակը կարող է դատարկ լինել, եթե դուք այստեղ ոչինչ չեք պլանավորում, և անցումը, ինքնախնամքի գործունեությունները, առավոտյան և երեկոյան շրջանները կատարվում են սահուն և կանոնավոր կերպով: Նաև եթե գրքի ընթերցանության ընթացքում նոր գիրք չի նախատեսվում կարդալ, և եթե խումբը չունի լրացուցիչ ողջ խմբի համար ակտիվություն, օրինակ՝ երաժշտություն:

Կարգացուցակի դեպքում գրվում են համապատասխան ակտիվությունը/գործընթացը, անհրաժեշտ ռեսուրսներն ու ռազմավարությունները: *Օրինակ, գուցե, դուք ամենօրյա առավոտյան շրջանի ժամանակ ավանդաբար ծրագրել եք ինչ-որ առավոտյան զվարճալի ողջույնի ակտիվություն, բայց այս անգամ ելնելով թեմայից կամ նախագծից, ցանկանում եք, որ այդ ակտիվությանը որոշակի նյութ կամ գրույցի թեմա ավելացնել, այս դեպքում կարգացուցակում նշում եք համապատասխան գրույցի թեման և նյութը: Բայց եթե միշտ առավոտյան շրջանի ակտիվությունները փոխում եք թեմային ու նախագծին համապատասխան, ապա կարող եք այս բաղադրիչը տեղափոխել «Ակտիվություններ, մարտահրավերներ և ռեսուրսներ» սյունակում, ինչպես նշված է երկրորդ նմուշում:*

Ամբողջ խմբի գործունեության աղյուսակը լրացնում է այդ բաղադրիչը ղեկավարող կրթական անձնակազմը, օրինակ՝ երաժշտությունը՝ երաժշտության մանկավարժը: Նրանք նույնպես պետք է հետևեն նույն սկզբունքներին, որոնք օգտագործվում են պլանը գրելու գործընթացում՝ ակտիվություններն ու մարտահրավերները պետք է համապատասխանեն շաբաթվա նպատակին և հետաքրքրություններին:

Այս տողերում գրված տեղեկատվությունը կարող է լինել ամենօրյա, բայց կարող է ներառել օրեր: Օրինակ՝ առավոտյան շրջանի համար գրված պլանը կարող է համապատասխանել այդ շաբաթվա բոլոր օրերին, ուստի, դաստիարակը չի օգտագործի ուղղահայաց գծեր օրերը բաժանելու համար և կգրի ամբողջ շաբաթվա տեղեկատվությունը միասին:

Որոշ խառը տարիքային խմբերում ամբողջական խմբային ակտիվություններ կարող են ընդհանրապես չանցկացվել, և, հետևաբար, դաստիարակը կարող է նույնիսկ չլրացնել այս սյունակը:

Ռազմավարությունը մեծահասակներին թույլ է տալիս ունենալ ավելի նպատակային ու երեխայակենտրոն պրակտիկա: Այստեղ դուք պետք է գրեք, թե որ ռազմավարությունն եք օգտագործում նպատակասլաց (պլանավորված) և արդյունավետորեն՝ հիմնվելով վերը նշված ենթանպատակների վրա: Օրինակ, եթե ձեր նպատակը ռազմավարություններում

խնդիրներ լուծելն է, կարող եք գրել, որ կաջակցեք երեխաների դիտարկման ու մտածողության ունակություններին, կտաք բաց հարցեր և այլն: Նպատակների և զարգացմանը համապատասխան ռազմավարությունների կարևորության համար տես՝ Ուսումնական ծրագրի երրորդ մասի գլուխները:

Անհատականացում. անհատականացման մասին մտածելիս դուք կենտրոնանում եք կոնկրետ երեխաների վրա, ովքեր այս կամ այն ակտիվությանը մասնակցելու համար կարիք ունեն այս կամ այն աջակցությանը, և գրում եք, թե ինչպես եք դա անելու: Անհատականացման աղյուսակը կարող է լրացվել դաստիարակի հետ համատեղ և նրա համաձայնությամբ՝ հատուկ ուսուցչի, հոգեբանի և խոսքի ու լեզվի թերապևտի կողմից, օրինակ՝ *«Փոքր խմբերով կարդալիս ես խնդրում եմ Դաթային (ով ավելի քիչ է հետաքրքրված գրքերով) լինել իմ օգնականը՝ թերթել էջերը և օգնել ինձ երեխաներին ցույց տալ նկարազարդումները»*, կամ *«Ես խրախուսում եմ Նինային (ով մինչև հիմա ինքնուրույն չէր ուտում) ինքնուրույն ուտել կիսապինդ սնունդ՝ օգտագործելով գդալ, և ես գնահատում եմ ինքնուրույն սնվելու նրա բոլոր փորձերը»*:

Որոշ երեխաների հետ կապված, դուք կունենաք անհատական ծրագիր (տարին երկու անգամ): Այս դեպքում, դուք հաշվի կառնեք անհատական ծրագրում նշված հարցերը և անհատականացումը կհարմարեցնեք այդ հարցերին, օրինակ՝ անհատական ծրագրում կարող է նշվել, որ երեխան օգնության կարիք ունի անցումների ժամանակ, փոքր խմբային խաղերին մասնակցելու և աղմուկից առաջացած դիստեգուլյացիայի կանխարգելման հարցում: Այս դեպքում անհատականացման սյունակում կարող է գրվել. «Ես Սանդրոյին կմոտենամ անցումների ժամանակ և նրան ցույց կտամ համապատասխան քարտը: Ես կառաջարկեմ նրան ականջակալներ, երբ աղմուկ լինի: Երբ տեսնեմ, որ նա դիտում է ուրիշների խաղը, ես կմոտենամ նրան և կօգնեմ որոշ ժամանակով մասնակցել խաղին»:

Հիշեք, որ դուք գրում եք անհատականացում թե՛ նրանց համար, ովքեր ունեն անհատական ծրագիր, թե՛ նրանց համար, ովքեր չունեն անհատական ծրագիր, բայց դեռ կարիք ունեն անհատական մոտեցումների:

Անհատականացումը անհրաժեշտ է բոլոր այն երեխաների համար, ովքեր սովորում և ընկալում են իրենց ձևով, ովքեր դժվարանում են կարգավորել իրենց վարքագիծն ու զգացմունքները, ովքեր նախընտրում են արտահայտվել շարժման միջոցով, ովքեր տարբեր լեզվական և մշակութային ընտանիքից են, ովքեր հատկապես ամաչկոտ և զուսպ են, ովքեր բավարար սեր չեն ստանում, ովքեր շատ տեղեկատվության կարիք ունեն իրենց հետաքրքրությունները բավարարելու համար և այլն:

Անհատականացումը կարող է ներառել անհատական խաղերի և ռազմավարությունների կիրառում՝ հիմնված երեխայի կոնկրետ կարիքների ու հետաքրքրությունների վրա: Բացի այդ, փոքր և մեծ խմբերով աշխատելիս՝ երեխայի համար հարմարեցնելով գործունեությունները՝ դրանք բարդացնելով, պարզեցնելով կամ փոփոխելով:

Անհատականացումը կամ ձևափոխումը ենթադրում է.

- Մարտահրավերներ ստեղծելու համար ավելի քիչ դժվար նյութերի առաջարկում
- Երեխաներին օգնել խաղալ և շփվել այլ երեխաների հետ
- Նյութերի առաջարկ, որոնք կբարձրացնեն երեխայի հաջողության զգացողությունը

- Հարաբերությունների, գրույցների ու արտահայտությունների մոդելավորում
- Երեխաների զույգերի ու խմբերի կազմում՝ աջակցության և խրախուսման համար
- Նոր նյութեր առաջարկելը
- Հարցեր տալ՝ հետագա հետազոտությունները խրախուսելու համար
- Երեխայի զգայական-շարժողական արձագանքներին համապատասխանաբար արձագանքելը
- Վարքային դժվարությունների կանխարգելում և դժվարությունները հաղթահարելուն օգնելը

Պլանի վերջում պետք է գրվի շաբաթվա վերլուծությունը: Մտածեք անցած շաբաթվա մասին, համառոտ գրեք, թե ինչն է լավ աշխատել կամ ինչը՝ ոչ, և ինչ կփոխեիք ու հաշվի կառնեիք գալիք շաբաթվա համար: Իհարկե, եթե, օրինակ, չորեքշաբթի օրը տեղի է ունեցել ինչ-որ բան, որը պետք է հաշվի առնեք և չեք ուզում մոռանալ, կարող եք անմիջապես այս սյունակում մուտքագրել դրա մասին համառոտ տեղեկատվություն: Այս սյունակը լրացնում է բոլոր խմբերի հետ աշխատող կրթական անձնակազմը՝ սեփական փորձի հիման վրա և գրի առնելով այն հարցերը, որոնք պետք է հաշվի առնել գալիք շաբաթվա համար: Նշումը պետք է լինի կարճ ու ամփոփիչ և ներառի հետևյալ կետերը.

- Ի՞նչ հետաքրքրություններ են նկատվել երեխաների մոտ:
- Ի՞նչ մարտահրավերներ են ստեղծվել գործընթացում:
- Ի՞նչ մարտահրավերների է բախվել առանձին երեխան կամ երեխաների խումբը:
- Ի՞նչ արդյունքների են հասել:
- Ո՞ր ռազմավարություններն են արդյունքներ տվել:
- Ինչպիսի՞ն պետք է լինի երեխաների բարեկեցությունն ու ներգրավվածությունը:
- Ի՞նչը պետք է փոխել:
- Ի՞նչը պետք է թողնել նույնը:

Ընթացիկ պլանը կենտրոնական նշանակություն ունի կրթական գործընթացը ուղղորդելու համար, կարևոր է ոչ միայն այն ճիշտ գրելը, այլև դրա կիրառման գործընթացը: Կրթական անձնակազմը ներկայիս ծրագիրն օգտագործում է հետևյալի համար.

- Համաձայնության գալ ընդհանուր նպատակների ու ռազմավարությունների շուրջ, որոնք թույլ կտան նրանց լինել հետևողական և միասնական իրենց մոտեցումներում:
- Պատրաստվել կրթական գործընթացի իրականացմանը: Ստուգել ռեսուրսների առկայությունը և քանակը, ժամանակին պլանավորել ռեսուրսների հավաքագրումը և գնումը, ժամանակին բանակցել համապատասխան կողմերի (ծնողներ, մանկապարտեզի վարչակազմ, համայնքի ներկայացուցիչներ) հետ՝ տարբեր գործընթացների արդյունավետ իրականացումն ապահովելու համար, նախապես պատրաստել/ստեղծել կոնկրետ ռեսուրսներ (օրինակ՝ տեսողական քարտեր կամ ձեռագործ խաղալիքներ), ինչպես նաև կարելի է լրացուցիչ տեղեկություններ փնտրել առաջիկա շաբաթվա ընթացքում իրականացվելիք ռազմավարությունների վերաբերյալ:

- Ամեն շաբաթ երեխաների հետ աշխատանքը սկսելուց առաջ վերանայեք և վերհիշեք օրվա պլանը: Ընթացիկ պլանը պետք է հասանելի լինի այդ շաբաթվա ընթացքում խմբի հետ աշխատող ողջ կրթական անձնակազմին, սա թույլ կտա բոլորին չանտեսել անհատական կարիքներին համապատասխանող աջակցության ռազմավարությունները և կենտրոնանալ համաձայնեցված մոտեցումների ու ռազմավարությունների վրա:
- Ամփոփել անցած շաբաթը և ի մի բերել ապագայում քննարկվող կարևոր հարցերը:
- Գրել ապագա ընթացիկ ծրագրերը: Պլաններ կազմելիս դաստիարակները պետք է առաջնորդվեն կուտակված փորձով, ուստի, նոր, ընթացիկ պլանը կազմելիս կարևոր է վերանայել նախորդ շաբաթների պլանները՝ թե՛ վերլուծության մեջ բարձրացված հարցերը հիշելու, թե՛ պլանավորված ակտիվությունների և ձեռք բերված նպատակների բազմազանությունն ապահովելու համար: Նախկին պլանները դիտարկելով՝ դաստիարակը կկարողանա գիտակցաբար բացահայտել, թե ինչ տեսակի խաղեր կամ փորձառություններ չի նախատեսել կամ ավելի քիչ է նախատեսել, ինչպես նաև այն նպատակները, որոնց վրա մինչ այժմ կենտրոնացել է, և հետևաբար, կկարողանա ընդլայնել ու բազմազանեցնել դրանք ապագա պլաններում:
- Ընթացիկ պլանների հետ մեկտեղ, դաստիարակներին անհրաժեշտ են օրացույցային պլաններ՝ իրենց սեփական պրակտիկայի վերաբերյալ մտորելու համար: Հետևաբար, այս ձևերը պահվում են դաստիարակի պորտֆոլիոյում և ժամանակ առ ժամանակ նա անդրադառնում է դրանց՝ իր աշխատանքը գնահատելու և այդ գնահատման հիման վրա այն բարելավելու համար:

Ստորև բերված են նմուշային պլաններ: 3-րդ նմուշը նախատեսված է 4-5 տարեկան երեխաների խմբի համար և հետևում է թեմատիկ մոտեցմանը: Այն ցույց է տալիս, որ շաբաթվա յուրաքանչյուր օրվա համար նախատեսված ակտիվություններն ու մարտահրավերները պատվում են որևէ թեմայի շուրջ, և դաստիարակի գրառումների հիմնական ուշադրության կենտրոնում է համապատասխան նյութերի ցանկը:

4-րդ նմուշը, որը նախատեսված է խառը տարիքային խմբի համար, ցույց է տալիս, թե ինչպես են դաստիարակները բաժանում ավելի մեծ և փոքր երեխաների համար հարմար ակտիվությունները կամ ռազմավարությունները: Այս պլանը նաև ցույց է տալիս, որ ոչ բոլոր ակտիվություններն են թեմատիկ, դաստիարակի կողմից պլանավորված որոշ ակտիվություններ վերաբերում են միայն նպատակներին:

Նմուշ 5-ը պատկերում է նախագծային մեթոդը: Այս նմուշը համեմատաբար կարճաժամկետ նախագծի պլանի օրինակ է: Այն ցույց է տալիս, թե ինչպես է դաստիարակը կարողանում շաբաթվա ընթացքում իրականացնել նախագծի 2-րդ փուլը, ինչպես նաև, թե ինչ լրացուցիչ նպատակներին վերաբերող ակտիվություններ ու մարտահրավերներ է նա նախատեսում շաբաթվա ընթացքում:

Խնդրում ենք նկատի ունենալ, որ նմուշների վերաբերյալ գրառումներն ավելի մանրամասն են տրված՝ պարզության համար, քան դրանք իրականում անհրաժեշտ է գրելու համար:

Պլանի նշուշ 3

Ամսաթիվ — Տարիքային խումբ՝ 4-5	Երկուշաբթի	Երեքշաբթի	Չորեքշաբթի	Հինգշաբթի	Ուրբաթ
Ենթնպատկ	Կոնֆլիկտների լուծում, սոցիալական խաղ, զգայական հետազոտություն, հետաքրքրության խորացում				
Հետաքրքրություն ● Թեմատիկ մոտեցում	Ընտանի կենդանիներ				
Ակտիվություններ, մարտահրավերներ և համապատասխան ռեսուրսներ	Գիտության կենտրոն. խոշորացույցներ, սմբակներ, ատամներ և ձեռնոցներ կարմիր սկուտեղի վրա 2գայական կենտրոն. մանրանկարչական կենդանիներ՝ ձավարեղենի մեջ Դրամատիկական. շվի, գլխարկ, հովվի զգեստ և գավազան	Արվեստի կենտրոն. եգիպտացորենի օսլա, մաղ, փոքր կենդանիներ Խորանարդիկների կենտրոն. փակցնել ֆերմայի նկար, ավելացնել խոտ և ընտանի կենդանիներ	Արվեստի կենտրոն. գուլաշ, պլաստիլին, այլուր, փոքր ափսե և խմոր ու կենդանիներ և ափսե՝ թխել, գունավորել Գրագիտություն. «Համառ այծերը»	Գրագիտության կենտրոն. «Համառ այծի» խաղարկություն Արվեստի կենտրոն. մատիտներ, թուղթ և խրախուսել մեծ նկարներ նկարելու համար Գիտություն. կաթ, սննդային ներկանյութ, կաթոցիչներ, սննդի նկարներ և մեծ պաստառ, որը բաժանված է երկու մասի: Գրել և նկարել «Կաթով» և «Առանց կաթի»՝ ի՞նչ է պատրաստվում կաթով և ի՞նչ է տեղի ունենում գոյներ խառնելիս:	Արվեստ. ծիերի գլուխներ և ձողիկներ պատրաստել ու գունավորել Գիտության կենտրոն. Ծնողի այցելություն և պանրի պատրաստում Ռեսուրսներ՝ կաթ, կաթսա, բամիջ, թանգիֆ, գդալներ
		Բակ. փոքրիկ տնակում, ցեխի խոհանոցում կենդանիներ լափ	Բակ. դիտարկել բակի կենդանիներին		Բակ. ձիվարություն
Օրվա ապրելակարգեր ու անցումներ	Առավոտյան շրջան. մեծ նկարազարդումներով գրքի ժամ. ընտանի կենդանիների մասին գրքեր	Երաժշտություն. ճանաչել ֆերմայի կենդանիների ձայները Ընդունելություն կամ գնալու ժամ. պայմանավորվել ծնողի հետ ուրբաթ օրվա այցելության համար		Երաժշտություն կենդանիների շարժումների նմանակում	Առավոտյան շրջան, երեկոյան շրջան. խաղ՝ «Ծիշտ, սուտ»

Անհատականացում	Դաթային անհատապես ներկայացնում ենք Գիտական կենտրոնում տեղադրված ոսկորները և խոշորացույցը, անվանում ու ցույց ենք տալիս, թե ինչպես դիտարկել խոշորացույցով, նրա և ևս 2 երեխաների հետ խաղում ենք ավագի մեջ, Մարիկան՝ նրա և մյուս երեխաների հետ խաղում է Դրամատիկական կենտրոնում:	Մենք Դաթայի հետ խաղում ենք դրսում, ցեխի մեջ, Մարիկան օգնում է նրան խաղալ մյուսների հետ խորանարդիկների կենտրոնում:	«Համառ այծերի» մասին կարդալիս նա նստում է դաստիարակի ծնկներին, Մարիկան ու Դաթան խաղում են պլաստիլինով:	Մենք կխրախուսենք Դաթային, մյուս երեխաների հետ միասին, շարժվել այծի պես և հանել համապատասխան ձայներ:	Մենք բակում փայտե ձի և կառաջարկենք ծիավարել ու կխրախուսենք մյուս երեխաներին՝ քաջալերել Դաթային:
	Մենք ամեն օր Եվային անունով ենք ողջունում, նշում ենք սանրվածքը, կամ եթե նա հետաքրքիր վերնաշապիկ է հագնում, միասին գիրք ենք կարդում: Գնալիս, նրա մորը ներկայությամբ պատմում ենք, թե ինչ մեծ բավականություն ենք ստացել միասին անելով:				
Ռազմավարություն	Հատկապես ուշադիր ենք կոնֆլիկտների նկատմամբ, հետևողականորեն կիրառում ենք կոնֆլիկտների լուծման փուլերը: Օգտագործում ենք կախարդական փայտիկ, խոսում է նա, ով այն ձեռքում է պահում, մյուսը՝ լսում է: Երբ երեխաները զբաղվում են զգայական ուսումնասիրությամբ, մենք բաց հարցեր ենք տալիս և սպասում նրանց պատասխաններին:				
Շաբաթվա վերլուծություն. կոնֆլիկտների լուծումը դարձյալ պետք է թողնեմ որպես ենթանպատակ.Եվայի հետ կապված մշակված ռազմավարությունները արդյունք են տվել, նա ավելի քիչ ամաչկոտ է և սկսել է խաղալ նաև Անիի հետ: Սաբան դեռևս շատ է տարված ճանապարհաշինությամբ, ես պետք է առաջարկեմ շինարարության վերաբերյալ լրացուցիչ կյուպեր ու գրքեր:					

Պլանի նմուշ 4

Ամսաթիվ՝ Տրիբային խումբ՝ խառը

Ենթանպատակներ.

Սոցիալական խաղեր
Ինքնակարգավորում (վարվում եմ մտածված)
Կոնֆլիկտների կառավարում
Խնդրի լուծում

Հետաքրքրություն - թեմա կամ նախագիծ՝ Թեմա՝ Տերև

Մեծահասակի կողմից նախաձեռնված ակտիվություններ, մարտահրավերներ ու համապատասխան ռեսուրսներ.

Երկուշաբթի

Առավոտյան շրջան. Երեխաներին ցույց ենք տալիս տարբեր տերևներ, այդ թվում՝ փշատերևներ: Խրախուսում ենք նրանց տրորել ու հոտ քաշել տերևներից: Համեմատաբար մեծ երեխաներին խրախուսում ենք զույգեր կազմել և կիսվել, թե որի բույրն են ամենաշատը դուր գալիս: Մենք փոքրիկներին ցույց ենք տալիս, թե ինչպես տրորել տերևները:

Բակային ակտիվություն. Կխրախուսենք մեծ երեխաներին ստանձնել տերևները հավաքողի և տերևները տեսակավորողի դերերը, կհարցնենք երեխաներին, թե ինչի համար կարելի է օգտագործել այդ տերևները տարբեր կենտրոններում և կգրանցենք նրանց գաղափարները (կխրախուսենք նրանց գաղափարներ գիտական ու դրամատիկական խմբակների համար ևս): Փոքր երեխաների հետ ավագի մեջ կդասավորենք տարբեր գույների և չափերի տերևներ ու կդիտարկենք, թե ինչպես են երեխաները օգտագործում դրանք:

Ստեղծագործական կենտրոնում. Կտեղադրենք մի բանի տարօրինակ տերևների գունագեղ լուսանկարներ և նկարելու համար նախատեսված տարբեր նյութեր: Մենք օրինակ կծառայենք փոքրերին կամ կխրախուսենք նրանց դիտարկել մեծահասակներին:

Երեքշաբթի

Գրագիտություն. Մեծահասակների խմբի համար կարդում ենք «Տոպո-Տիպո խռովել է» գիրքը՝ խրախուսելով զրույց այն մասին, թե երբ եմ տխուր կամ նեղված: Երեխաների խմբի հետ մենք թերթում ենք նրանց սիրած գրքերն ու զրուցում:

Գիտական կենտրոն. դնում եմ թասեր, հավանգ, տարաներ, տարբեր բույրերով տերևներ, խոշորացույցներ, կաթոցիչներ, սրվակներ:

Դրամատիկական կենտրոն. բերում եմ տարբեր խոտաբույսեր, կտրատախտակ, խաղալիք կամ բուլթ (կարագի) դասակներ, աղ, քացախ:

Խորանարդիկների կենտրոնում. մենք տեղադրում ենք տերևավոր ճյուղեր և ծառերի կոճղեր, ամրացնում ենք տերևներից պատրաստված խրճիթի տանիքի նկար, հարցնում ենք մեծ երեխաներին, թե ինչպես կարելի է կառուցել նման խրճիթ: Այն կառուցում ենք երեխաների հետ միասին:

Ստեղծագործական կենտրոնում. օգնում ենք փոքրիկներին նկարել փշատերևներով(նյութեր՝ փշատերևներ, ներկեր, թուղթ):

Չորեքշաբթի

Գրագիտություն. հիշում ենք նախորդ օրը կարդացած «Տոպո-Տիպո խռովել է» գիրքը: Մեծ երեխաների հետ խոսում ենք ինքնահանգստացման մեթոդների մասին, երեխաների հետ կազմակերպում ենք հանգստի և բանակցային անկյուն, և հիշում ենք կրիայի տեխնիկան:

Գիտական կենտրոն. կխրախուսենք երեխաներին շարունակել բույսերից տարբեր տեսակներից «դեղամիջոցներ» ու «բսուբներ» պատրաստելը:

Դրամատիկական կենտրոն. ավելացնում ենք խոտաբույսեր: Ավելացնում ենք թղթեր ու գրիչներ, օգնում եմ մեծ երեխաներին «գրել» բաղադրատոմսերը: Խրախուսում եմ փոքրիկներին «պատրաստել դեղամիջոցները»:

Մոտորիկային. «Կարմիր լույս, դեղին լույս, կանաչ լույս»՝ մեծ երեխաների հետ; «Թռիկ, թռիկ»՝ փոքրերի հետ:

Խորանարդիկների կենտրոն. երեխաներին կխրախուսեմ տերևներից տուն կառուցել կրիայի համար:

Յինգշաբթի

Առավոտյան շրջան. կտրամադրենք մի քանի փոքրիկ հայելիներ, կխնդրենք երեխաներին զույգերով կանգնել ու կրկնել միմյանց դեմքի արտահայտությունները, և ես օրինակ ցույց կտամ:

Գիտական կենտրոն. կխրախուսենք երեխաներին շարունակել բույսերից տարբեր տեսակի «դեղամիջոցներ» և «բույսեր» պատրաստելը: Դրա համար մենք բակից լոացուցիչ տերևներ ենք հավաքում և խնդրում ենք երեխաներին նախապես պլանավորել, թե ինչ է իրենց անհրաժեշտ տերևները հավաքելու համար և ինչ տեսակի տերևներ են պատրաստվում հավաքել:

Ստեղծագործություն. տերևների ստվերներ նկարելը (նյութեր՝ տերևներ, շրջանակ, թելեր):

Խորանարդիկներ. կխրախուսենք երեխաների գաղափարները տերևներով զարդարված կամուրջ կառուցելու վերաբերյալ՝ հարցնելով, թե ինչպես կարելի է դա անել, և, թե ով ինչ դեր կունենա այդ գործում:

Գրագիտություն. երեխաների կողմից փոքր խմբերով ընտրված գրքերի ընթերցում և/կամ դիտում (բաժանված ըստ տարիքի):

Ուրբաթ

Առավոտյան շրջան. կտրամադրենք փոքրիկ տիկնիկներ, կխաղանք մի սցենար, որտեղ տիկնիկները չեն կարող խաղալիքը կիսել, մեծ երեխաներին կհարցնենք, թե ինչպես կարելի է լուծել կոնֆլիկտը, և փոքրիկներին կհարցնենք, թե իրենց կարծիքով, ինչ են զգում տիկնիկները և ինչու:

Ստեղծագործություն. աշնան տիկնիկը (նյութեր՝ տիկնիկ, թուղթ, սոսինձ, տերևներ):

Գրագիտություն. երեխաների կողմից փոքր խմբերով ընտրված գրքերի ընթերցում և/կամ դիտում (բաժանված ըստ տարիքի):

Անցում/Օրվա ապրելակարգ/Առավոտյան շրջան/Երեկոյան շրջան

Այս շաբաթ մենք երեխաների հետ պլանավորում ենք հերթապահությամբ սեղանը զգել-հավաքել: Միասին տեսողական աղյուսակ ենք կազմում: Ամեն առավոտ կխրախուսենք երեխաներին նայել աղյուսակին և ասել, թե ով է այսօր հերթապահում: Դաստիարակը օգնում է երեխաներին հերթով հերթապահել և հաշվել սեղանին դրված ափսեները:

Ռազմավարություն/Անհատականացում

Ռազմավարություններ

- Երեխաներին հարցնում ենք, թե ինչպես կարող են օգտագործել իրենց պատրաստած «սոուսներն» ու «աջիկաները»: Հարցնում ենք, թե ինչ է նրանց անհրաժեշտ «սոուսներն» ու «աջիկաները» վաճառելու համար:
- Նշում ենք կիսվելու բոլոր փորձերը:
- Գովաբանում ենք խնդիրը լուծելու բոլոր փորձերը:
- Կոնֆլիկտների ժամանակ կիրառում ենք կոնֆլիկտների կառավարման ռազմավարություններ և կախարդական փայտիկ, ինչպես նաև բանակցային անկյուն:
- Երեխաներին հաճախ կհիշեցնենք կրիայի տեխնիկայի մասին:
- Հաճախ անվանում և բանավոր արտահայտում ենք նրանց հուզական վիճակը:

Անհատականացում

- Ես հաճախ Դաթունայի կողքին եմ լինում և օգնում եմ նրան կառավարել իր զայրույթը, մենք միասին շնչում ենք, նշում նրա բոլոր դրական ջանքերը, երեխաների և հատկապես նրա համար համբերատարության օրինակ եմ ծառայում: «Ես շատ քաղցած եմ, բայց կսպասեմ, մինչև ուրիշը օգտվեն»:
- Ամեն օր հայելու առաջ ես Լուկասի հետ խաղում եմ դեմքի արտահայտություններ նմանակելը, մենք մեքենաներ ենք գլորում տարբեր մակերեսների վրա, ես խրախուսում եմ նրան օգտագործել «կրկին» «ոչ», «ես հոգնած եմ» բարտերը: Բակում Լուկան, դաստիարակի օգնականը և ևս 2 երեխա վազքի խաղ են խաղում: Ես կփորձեմ տեսնել, թե որքանով է նրան դուր գալիս տերևներ կտրտել և հոտ քաշել: Մենք միասին կնկարենք փշատերևներով, ես կխրախուսեմ երեխաներին Լուկային միշտ անունով ողջունել և հրաժեշտ տալ:

Շաբաթվա վերլուծություն (գրվում է շաբաթն ավարտվելուց հետո).

Դաստիարակները դերերը ճիշտ չէին բաժանել և հաջորդ շաբաթը պլանավորելու համար պետք է ավելի հստակ բաժանել դերերը:

Նիկան ու Անին չեն հետաքրքրվում գիրքը կարդալով, մենք պետք է շարունակենք դիտարկել:

Նախագծի պլանի նմուշ 5

Ամսաթիվ	Երկուշաբթի	Երեքշաբթի	Չորեքշաբթի	Հինգշաբթի	Ուրբաթ
Ենթանպատակներ	Խորքային հետազոտություն Հետաքրքրությունների խորացում Անում ենք միասին				
Հետաքրքրություն - Թեմատիկ մոտեցում - Նախագծային մեթոդ	Ինչպե՞ս է հացը թխվում(փուլ) Փուլ 1 և 2				
Ակտիվություններ, մարտահրավերներ ու համապատասխան ռեսուրսներ	Չգայական կենտրոն եմ բերում այլուր, մաղ և խոհանոցում օգտագործելու համար անվտանգ այլ իրեր: Խորանարդիկների կենտրոնում տեղադրում եմ ֆերմայի կենդանիներ՝ աչքի ընկնող տեղում ցուցադրելով մեծ ֆերմայի հետաքրքիր կոնստրուկցիաների նկարներ:	Էքսկուրսիա փուլ (թուղթ և մատիտներ ենք բերում տեղում ուրվագծեր անելու համար: Ես խրախուսում եմ երեխաներին հարցեր տալ): Բակում, ավագի մոտ, ես կխրախուսեմ նրանց աղյուսներով ու ցեխով փուլ «կառուցել»:	Գրագիտության կենտրոնում. հաց թխելու մասին գրքեր, ինչպես նաև հաց թխելու գործընթացը նկարագրող ժամանակագրակա քարտեր: Խրախուսում եմ երեխաներին գիրքը կարդալուց հետո քարտերը դասավորել ժամանակագրական կարգով: Բակում, ավագատեղիի մոտ, ես ավելացրեցի վաճառասեղան, դարակներ՝ թխած հացը պահելու համար, խաղալիք փող, երկրորդային թղթեր: Երեխաներին կխրախուսեմ խաղալ:	Գիտական կենտրոն. հաց թխել, ինչ է անում խմորիչը, փորձարկումներ տարբեր տեսակի խմորիչներով, սոդայով և քացախով՝ տաք ջրում, սառը ջրում: Արվեստի կենտրոնում. կխրախուսենք երեխաներին նկարել հացի բաղադրատոմս: («Ընդեղեն և այլ համեղ բաներ փոքրիկ ընթերցողների համար» գիրքը, բաղադրատոմսերի տեքստեր՝ գրված փոքր համարակալված թերթիկների վրա): Կառաջարկեմ նրանց նկարել բաղադրատոմս՝ գիրքը որպես օրինակ օգտագործելով, կօգնեմ նրանց դասավորել տեքստերը հերթականությամբ, կհարցնեմ, թե կարող են նկարագրողել տեքստը և կխրախուսեմ, որ տեքստը կցեն համապատասխան նկարին:	Խոհարարություն. հացի խմոր հունցենք և երեխաներին առաջարկենք ստեղծել «իրենց ավանդական» հացի ձևը: Սեղանի կենտրոն. կտրամադրեմ ֆերմայի կենդանիների լսող:

Առավոտյան շրջան	Դիմավորում եմ նրանց և առաջարկում 2-3 տեսակի հաց՝ կտրատած փոքր խորանարդիկների:					Ես երեխաներին ծանոթացնում եմ տարբեր երկրների ավանդական հացերի տեսանյութերի և/կամ նկարների հետ:
	Հարցեր. Ի՞նչ է սա: Ինչպիսի՞ն է այն: Ի՞նչ գիտեն նրանք հացի մասին: Ո՞վ է տեսել/մասնակցել հաց թխելուն: Ես գրում եմ նրանց մտքերը (մեծ ֆորմատի թուղթ, մարկեր, գրատախտակ):					
	Գիտեի՞ք, որ կան հաց թխելու ավանդական և ժամանակակից մեթոդներ: Ի՞նչ գիտեք դրանց մասին:					
	Ես մեջտեղում նկարում եմ մի մեծ հաց և դրա շուրջը գրում երեխաներին հետաքրքրող հարցերը:					
	(Թեմաները պետք է ներկայացվեն. փայտի վառարան, կրակ, գազօջախ, հացի փուռ, սարք:					
Երեկոյան շրջան	Այն երեխաներին, ովքեր խաղացին փոքր խմբերով, կխրախուսեմ կիսվել, թե ինչ են արել միասին և քննարկել, թե ինչպիսին էր միասին խաղը/անելը, ինչն ավելի լավ ստացվեց, որովհետև նրանք դա արեցին միասին:					
Ռազմավարություն	Բաց հարցեր. կխրախուսեմ նրանց շատ հարցեր տալ, կիսվել հաց թխելու մասին իրենց գիտելիքներով, կխրախուսեմ դիտարկման և հայտնագործությունների ունակությունները, ինչպես նաև ձեռքերով միասին անելը:					
Անհատականացում	Նինա – որպեսզի համոզվեմ, որ հասկացել է թեմային վերաբերող նոր բառերը, օգտագործում եմ բարտեր. խմոր, խմորիչ, թխել, փուռ, այլուր: Նիկո - խոսում եմ հստակ, մտերմիկ, դեմ առ դեմ, ոչ թե՝ բարձր:					
Շաբաթական վերլուծություն. Երրորդ փուլ – Դրամատիկական կենտրոնում հաց թխելու գործընթացը կամ հյուրերի (հարևան խմբի/ծնողների) համար փոքրիկ շնորհներսի անցկացում և մեր թխած հացով նրանց հյուրասիրում:						

Անհատական պլան

Անհատական պլանը տարին երկու անգամ լրացվում է այն երեխաների համար, ովքեր ունեն առողջական խնդիրներից, վարքային լուրջ դժվարություններից, սոցիալական իրավիճակներից կամ այս գործոնների համադրությունից բխող առանձնահատուկ կարիքներ: Անհատական պլանին համապատասխան անհատականացման կոնկրետ ռազմավարություններն այնուհետև արտացոլվում են ընթացիկ (շաբաթական) պլանի անհատականացման սյունակում:

Հիշեք, որ, ընդհանրապես, խմբում կարող է լինել 1 կամ 2 երեխա, որոնց համար կազմվում է անհատական պլան, բայց ձեր խմբում կլինեն նաև այլ երեխաներ, որոնք ունեն անհատական կարիքներ, օրինակ՝ չափազանց ամաչկոտություն և անհանգստություն, գրելու և գրքերի նկատմամբ քիչ հետաքրքրություն, անուշադրություն և այլն: Այս կարիքները կարող են լինել ժամանակավոր (օրինակ՝ ընտանեկան իրավիճակից առաջացած սթրես) կամ երկարաժամկետ (օրինակ՝ լեզվական ուշացման նշաններ): Անհրաժեշտ չէ անհատական ծրագիր կազմել այս երեխաների համար, կարող եք պարզապես արտացոլել նրանց համար կիրառելիք անհատական ռազմավարություններն ընթացիկ պլանում:

Երեխայի անհատական պլանի կազմմանը պետք է անպայման մասնակցեն ծնողը կամ խնամակալը, երեխայի խմբի բոլոր դաստիարակները (առաջին, երկրորդ հերթափոխ, օգնական), հատուկ ուսուցիչը (եթե մանկապարտեզն ունի) և հոգեբանը կամ խոսքի թերապևտը (կախված առկայությունից ու կարիքներից):

Եթե մանկապարտեզում կա հատուկ ուսուցիչ, ապա նա կլինի անհատական պլանի համակարգման պատասխանատու անձը, սակայն նրա (ինչպես նաև հոգեբանի և խոսքի թերապևտի) չլինելը չի նշանակում, որ երեխայի համար անհատական պլան չի ստեղծվի, եթե դրա անհրաժեշտությունը լինի: Նման դեպքում պլանի ստեղծման համակարգողը դաստիարակն է:

Կարևոր է, որ դաստիարակները հասկանան, որ հենց իրենք են հիմնականում պատասխանատու հատուկ կարիքներ ունեցող երեխային խմբային գործունեություններում ներգրավելու համար: Կրթական գործընթացին աջակցող անձնակազմը՝ հատուկ ուսուցիչը, հոգեբանը, խոսքի թերապևտը, կարող են միայն օգնել նրանց: Խորհուրդներ տալ, երեխայի հետ խաղալ անհատապես կամ փոքր խմբով՝ նախապես որոշված ժամանակացույցի համաձայն, համակարգել հանդիպումները և այլն:

Ստորև բերված են անհատական պլանի երկու օրինակ՝ մեկը դատարկ, մյուսը՝ լրացված: Նկատի ունեցեք, որ այս կոնկրետ պլանները ներառում են մանրամասն գրառումներ: Նման մանրամասն գրառումներ անելը միշտ չէ, որ անհրաժեշտ է:

Պլանը պետք է ունենա ամսաթվեր և վերանայման ամսաթիվ վերջում, որպեսզի թիմը հանդիպի տարեկան առնվազն երկու անգամ՝ երեխայի առաջընթացն ու կարիքները քննարկելու և այդ կարիքներին արձագանքելու կոնկրետ եղանակներ գտնելու համար:

Լավագույն դեպքում թիմի անդամը կարող է լինել մասնագետ, որին երեխան հանդիպում է մանկապարտեզից դուրս, ինչպես վաղ միջամտության մասնագետը, հոգեբանը,

ֆիզիկական թերապևտը, վարձային թերապևտը և այլն: Եթե հնարավոր չէ նրանց բերել հանդիպմանը, հնարավոր է նրանց հետ խոսել հեռախոսով կամ կապ հաստատել առցանց:

Ցանկալի է, բայց անհրաժեշտ չէ, ձև 100 -ի գրառումը տեղափոխել պլանի մեջ:

Լսողության և տեսողության վերաբերյալ տեղեկատվությունը կարևոր է հաշվի առնել, քանի որ նույնիսկ լսողության թեթև խանգարումները կարող են լրջորեն խոչընդոտել լեզվի ընկալման ունակություններին, ինչպես որ տեսողության հնարավոր խանգարումները կարող են խոչընդոտել երեխայի ինքնուրույն գործունեությանը: Այս հարցերի քննարկումը թիմային հանդիպումներում կարող է բարձրացնել ծնողների և խնամակալների իրազեկվածությունը դրանց կարևորության վերաբերյալ:

Որոշ երեխաներ կարող են հետևել դիետիկ սննդակարգի և թիմը պետք է քննարկի, թե ինչպես է մանկապարտեզը բավարարելու այդ կարիքները: Վերին սյունակում նշված է երեխայի սննդակարգի տեսակը, իսկ ներքևում, որտեղ մենք սահմանում ենք սննդային և հիգիենիկ կարիքները, գրում ենք, թե ինչ կանի մանկապարտեզը այդ կարիքները բավարարելու համար: Նույն տրամաբանությունը վերաբերում է նաև դեղորայքի հետ կապված կարիքներին: Եթե երեխան ընդունում է բժշկի կողմից նշանակված որևէ դեղամիջոց, կամ, օրինակ՝ մանկապարտեզում ինսուլինի ներարկման կարիք ունի, ապա դեղամիջոցի անվանումը կգրվի վերին սյունակում, իսկ ստորև նշված այլ հաշվի առնելի սյունակում՝ օրվա որ ժամին և ով է երեխային տալու դեղամիջոցը, կամ ով է կատարելու ինսուլինի ներարկումը:

Հաջորդ բաժինը լրացված է մանկապարտեզից դուրս երեխայի հաճախած կենտրոնների կամ անհատ թերապևտների մասին տեղեկատվությամբ: Այս տեղեկատվությունը անհրաժեշտ է երեխայի մանկապարտեզի անհատական ժամանակացույցը հաշվի առնելու, ինչպես նաև նրա դրսի մասնագետի կոնսուլտային տվյալները ունենալու համար՝ անհրաժեշտության դեպքում կարծիքներ փոխանակելու համար:

Երրորդ բաժնում համառոտ նկարագրվում են երեխայի հետաքրքրություններն ու ձգտումները, ինչպես նաև նրա խաղային զարգացման փուլն ու առանձնահատկությունները: Կարևոր է նաև լսել ծնողին և արտացոլել նրա առաջնահերթությունները պլանում:

Պլանի չորրորդ բաժինը հետևում է մանկապարտեզի առօրյային: Առաջին ձախ սյունակում ուրվագծվում է մանկապարտեզի առօրյան, միջին սյունակում թվարկված են ներգրավվածության մարտահրավերները, երեխայի կողմից մանկապարտեզի առօրյային ներգրավվածության հետ կապված առանձնահատուկ դժվարությունները, իսկ աջ սյունակում՝ «Աջակցություն» վերնագրով, թվարկված են երեխայի կարիքները բավարարելու համար անհրաժեշտ քայլերը, օրինակ՝ եթե երեխան դժվարանում է առավոտյան բաժանվել ծնողից, ինչ կոնկրետ գործողություններ է պլանավորելու թիմը և ով է պատասխանատու դրանց իրականացման համար: Հետևաբար, «Ներգրավվածության մարտահրավերներ» սյունակում գրվածը մեր թիրախն է, իսկ «Աջակցություն» սյունակում՝ մեր ռազմավարությունները:

Այս բաժնի վերջին սյունակում՝ «Այլ հարցեր, որոնք պետք է հաշվի առնել», կարող եք գրել այն ամենը, ինչը կապված չէ առօրյայի հետ, բայց կարևոր է երեխայի ներգրավվածության և բարեկեցության համար, օրինակ՝ ցանկացած լրացուցիչ տեղեկատվություն, որը պետք է ստանալ և կիսվել ծնողի հետ, որոշակի իր գնելու անհրաժեշտությունը կամ որևէ այլ բան:

Երեխայի զարգացման անհատական պլան

Ամսաթիվ՝ սեպտեմբերի 20

Երեխայի անունը, ազգանունը, տարիքը՝
 Մանկապարտեզի խումբը և դաստիարակի անունը՝...
 Ծնողի/խնամակալի անունը, ազգանունը՝ ...
 Ուրիշ ո՞վ է ներկա հանդիպմանը՝....

Երեխայի առողջական վիճակը

Ձև 100-ի գրառումը (եթե կա)	
Լսողություն	
Տեսողություն	
Սննդառեժիմ(դիետա)	
Դեղորայք	
Լրացուցիչ տեղեկություն	

Այլ մասնագետներ և ծառայություններ.

Կազմակերպություն	Մասնագետ, անուն, ազգանուն	Կոնտակտային տեղեկություն	Ծառայության տևողությունը	Մեկնաբանություն
..	...			

Երեխայի հետաքրքրությունները և խաղի զարգացման փուլը	

Ծնողի առաջնահերթությունները	

Ներգրավվածություն մանկապարտեզի ակտիվություններին

Օրվա ապրելակարգ(առօրյա)	Ներգրավվածության մարտահրավերներ (նպատակներ)	Աջակցություն (ռազմավարություններ)
Ծնողից բաժանվելուն ընտելանալը		
Մի ակտիվությունից մյուսին անցնելը		

Խաղալ փոքր խմբերով		
Աշխատանք մեծ խմբերով		
Սնվել, ծեռքերը լվանալ, զուգարան գնալ (թնել)		
Բակ և դահլիճ		
Հաշվի առնելիք այլ հարցեր		

Պլանի վերանայման ամսաթիվ՝ փետրվարի 1

Ստորագրություններ՝

Երեխայի անհատական զարգացման պլանի նմուշ 1

Ամսաթիվ՝

Երեխայի անունը, ազգանունը, տարիքը՝ Դիտո, 5 տարեկան

Մանկապարտեզի խումբը և դաստիարակի անունը՝...

Ծնողի/խնամակալի անունը, ազգանունը՝ ...

Ուրիշ ո՞վ է ներկա հանդիպմանը՝...

Երեխայի առողջական վիճակը

Ձև 100-ի գրառումը (եթե կա)	Մանկական ուղեղային կաթված
Լսողություն	Ստուգված է, դժվարություն չունի:
Տեսողություն	Ստուգված է, դժվարություն չունի:
Սննդառեժիմ	Անհրաժեշտ է կոտորակիչով(բլենդերով) հարած սնունդ:
Դեղորայք	Չի ընդունում
Լրացուցիչ տեղեկություն	Անհրաժեշտ է անվասայլակի հարմարեցում, այս թեմայի շուրջ բանակցություններն արդեն սկսվել են համապատասխան կազմակերպության հետ:

Այլ մասնագետներ ու ծառայություններ.

Կազմակերպություն	Մասնագետ, անուն, ազգանուն	Կոնտակտային տեղեկություն	Ծառայության տևողությունը	Մեկնաբանություն
.....	...	...		

Երեխայի հետաքրքրությունները և խաղի ու հաղորդակցության զարգացման փուլը.	Դիտոն շատ է սիրում երեխաների հետ լինել, սիրով խաղում է նրանց հետ, գտնվում է խորհրդանշական և համագործակցային խաղի մակարդակում, բայց ուրիշների հետ խաղալիս՝ ավելի շատ փորձի և աջակցության կարիք ունի: Նա սիրում է, երբ իր համար գրքեր ենք կարդում, և ճանաչում է մի քանի տառեր ու բառեր:

Ծնողի առաջնահերթությունները	Դիտողի ֆիզիկական և մտավոր զարգացման խթանում:

Ներգրավվածություն մանկապարտեզի ակտիվությանը

Օրվա ապրելակարգ	Ներգրավվածության մարտահրավերներ (նպատակներ)	Աջակցություն (ռազմավարություններ)
Ծնողից բաժանվելուն ընտելանալը	Նա հաճույքով է գալիս մանկապարտեզ և մնում, բայց Դիտողի մայրը դժվարանում է նրան գրկած բերել:	Մինչև Դիտողի համար անվասայլակ ու անձնական օգնական կգտնվի, մանկապարտեզի պահակը դրսում կհանդիպի Դիտողի մորը և կօգնի Դիտողին խումբ ներս տանել: <i>Պատասխանատու անձ՝ պահակ</i>
Մի ակտիվությունից մյուսին անցնելը	Չունի մտածելու դժվարություն:	
Խաղալ փոքր խմբերով	Մեծահասակի աջակցության կարիք ունի ֆիզիկական առաջադրանքներ կատարելիս՝ տեղափոխել/ձեռքում բռնել:	Դիտուն օրվա ընթացքում մի քանի անգամ կմասնակցի դաստիարակի նախաձեռնած փոքր խմբերով խաղերին, կամ դաստիարակը ֆիզիկապես կօգնի նրան մասնակցել երեխաների նախաձեռնած խաղերին: <i>Պատասխանատու անձ՝ երկու հերթի դաստիարակներ</i>
Աշխատանք մեծ խմբերով	Սիրում է երեխաների հետ լինել սեղանի ակտիվությունների ժամանակ, բայց անհրաժեշտ է նյութի հարմարեցում:	Անհրաժեշտ է խորհրդատվություն տրամադրել այն մասին, թե ինչպես մկրատն ու մատիտը ձեռքին հարմարեցնել: <i>Պատասխանատու անձ՝ առաջին հերթի դաստիարակ</i>

Սնվել, ձեռքերը լվանալ, զուգարան գնալ (քնել)	Մանկապարտեզում նա միայն շիլա է ուտում: Հիգիենայի ընթացակարգերի ընթացքում ֆիզիկական օգնության կարիք ունի:	Մինչև անձնական օգնական ունենալը, դաստիարակն ու նրա օգնականը կհոգան Դիտոյի հիգիենայի մասին: Անհրաժեշտ է կոտորակիչ(բլենդեր) գնել, որպեսզի այլ սնունդ ևս առաջարկենք: <i>Պատասխանատու անձ՝ դաստիարակ, օգնական, տնօրեն</i>
Բակ և դահլիճ		Մանկապարտեզի պահակը կօգնի դաստիարակին՝ երեխային բակ տանելիս: Դաստիարակը հետևում է, որ Դիտոն մասնակցի դրսի ակտիվություններին, հանդես գա որպես մրցավար, նետի փոխանցված գնդակը և այլն: <i>Պատասխանատու անձ՝ երկու հերթի դաստիարակներ, պահակ</i>
Հաշվի առնելիք այլ հարցեր	Մենք պետք է Դիտոյի մոր համար ճշտենք հարևան քաղաքում բացված նոր կենտրոնի վերաբերյալ տեղեկությունները: <i>Պատասխանատու անձ՝ առաջին հերթի դաստիարակ</i>	

Ծրագրի վերանայման ամսաթիվ՝

Ստորագրություններ՝

Երեխայի անհատական զարգացման պլանի նմուշ 2

Ամսաթիվ՝ հոկտեմբերի 5

Երեխայի անունը, ազգանունը, տարիքը՝ Սաբա, 4 տարեկան
Մանկապարտեզի խումբ և դաստիարակի անունը՝...
Ծնողի/խնամակալի անունը, ազգանունը՝ ...
Ուրիշ ո՞վ է ներկա հանդիպմանը՝ ...

Երեխայի առողջական վիճակը

Ձև 100-ի գրառումը (եթե կա)	Առևտիստիկ սպեկտոր
Լսողություն	Ստուգված է, դժվարություն չունի:
Տեսողություն	Ստուգված է, դժվարություն չունի:
Դիետա	Սնվում է միայն հացով:
Դեղորայք	
Հաշվի առնելիք այլ տեղեկատվություն	

Այլ մասնագետներ և ծառայություններ.

Կազմակերպություն	Մասնագետ, անուն, ազգանուն	Կոնտակտային տեղեկություն	Ծառայության տևողությունը	Մեկնաբանություն
...	...	...		

Երեխայի հետաքրքրությունները և խաղի ու հաղորդակցության զարգացման փուլը.	Սաբային դուր է գալիս առարկաներով թակել և պտտել, սիրում է խաղալ ջրով ու փրփուրով: Նա հանգստանում է, երբ փաթաթվում ես ու ցածրաձայն ռիթմիկ երգ երգում: Նա առավելություն է տալիս միայնակ խաղին, Սաբան խաղի զարգացման զգայական-որոնողական փուլում է, անցնում է կապականին: Նա հազվադեպ է շփվում: Մոր խոսքով՝ երբ ինչ-որ բան է ուզում, բռնում է մեծահասակի ձեռքն ու տանում դեպի այդ առարկան:

Ծնողի առաջնահերթությունները.	Պիտի սովորի մի քանի բառ և կարողանա խաղալ այլ երեխաների հետ, զարգացնի զուգարանից օգտվելու սովորությունը և բազմազանեցնել սնունդը:

Ներգրավվածություն մանկապարտեզի ակտիվությանը

Օրվա ապրելակարգ	Ներգրավվածության մարտահրավերներ (նպատակներ)	Աջակցություն (ռազմավարություններ)
Ծնողից բաժանվելուն ընտելանալը	Դժվարանում է բաժանվել ծնողից, առավոտյան երկար լաց է լինում, նետում է խաղալիքները:	Մանկապարտեզ գալուց առաջ, մայրը նրան միշտ ցույց է տալիս մանկապարտեզի ու դաստիարակի լուսանկարները: Սաբային դաստիարակը դիմավորում է դռան մոտ, փաթաթվում է նրան, երգում նրա սիրած երգն ու առաջարկում խաղալ ջրով և փրփուրով: <i>Պատասխանատու անձ՝ դաստիարակ</i>
Մի ակտիվությունից մյուսին անցնելը	Չի նկատում ակտիվությունների փոփոխությունները, խմբում քայլում է կամ խաղալիքով թակում է:	Դաստիարակի օգնականը յուրաքանչյուր անցման ժամանակ մոտենում է Սաբային, մեկ կամ երկու բառից բաղկացած նախադասությամբ ասում նրան, թե որն է հաջորդ ակտիվությունը և ցույց է տալիս համապատասխան քարտը: <i>Պատասխանատու անձ՝ դաստիարակի օգնական</i>
խաղալ փոքր խմբերով	Երբեմն նա կարող է նայել երեխաների կողմը:	Երբ երեխաները խաղում են փոքր խմբերով, դաստիարակը կամ դաստիարակի օգնականը, կամ հատուկ ուսուցիչը, հոգեբանը կամ խոսքի թերապևտը Սաբայի հետ խաղում են անհատապես, որպեսզի, ընդհանուր առմամբ, օրվա ընթացքում, առնվազն 2 ժամ անհատական ուշադրություն տրամադրվի: Ակտիվության նպատակն է հաստատել երկկողմանի փոխազդեցություն, հույզերի և խաղալիքների փոխանակում, ինչպես նաև Սաբային սովորեցնել «մայրիկ» և «ոչ» ժեստերը: Միշտ, երբ մեծահասակը նկատի, որ Սաբան նայում է երեխաների կողմը, մոտ գտնվող մեծահասակը 1-2 բառանոց նախադասություններով բարձրաձայնում է, թե ինչ են անում երեխաները և Սաբային առաջարկում նմանատիպ խաղալիք: Օրվա երկրորդ կեսին, երբ նա հատկապես հոգնած է և կարող է վարքը փոխվել, դաստիարակը կանխարգելիչ նպատակով կուղղորդի նրան հանգիստ անկյուն և կառաջարկի նրա սիրած իրերը: <i>Պատասխանատու անձ՝ դաստիարակներ և կրթական աջակցության անձնակազմ</i>
Աշխատանք մեծ խմբերով	Եթե ձեր կողքին նստեցնեք, հնարավոր է, որ մնա մի քանի րոպե:	Դաստիարակն ու օգնականը աշխատում են Սաբայի հետ միասին և օգնում են նրան կատարել համապատասխան ակտիվությունների հարմարեցված տարբերակները: <i>Պատասխանատու անձ՝ դաստիարակներ և կրթական աջակցության անձնակազմ</i>

Մնվել, ձեռքերը լվանալ, զուգարան գնալ (քնել)	Նա միայն հաց է ուտում: Սաբան կամ զբոսնելիս է հաց ուտում, կամ միայնակ նստած սեղանի շուրջ: Երբեմն նաճաշից առաջ զայրույթ է ունենում: (Դաստիարակը թիմի հետ կիսվեց այն ենթադրությամբ, որ Սաբայի զայրույթի նոպաները սկսվում են այն օրերին, երբ մատուցվում է ոսպի ապուր: Սաբայի մայրն ասաց, որ տանը նա նաև թթվասեր ու թխվածքաբլիթներ է ուտում, ինչպես նաև սկսել է խնձոր և տապակած կարտոֆիլ ուտել): Դաստիարակի օգնականն է լվանում՝ նրա ձեռքերը: Նա տակդիրներ է կրում:	Այն օրերին, երբ ճաշացանկում ոսպի ապուր կա, և Սաբայի մոտ նկատվում է լարվածություն, դաստիարակը մոտենում է նրան և հանգիստ ասում. «Քեզ դուր չի գալիս հոտը», փորձելով հեռացնել այն տարածքից, որտեղ հոտն ամենաշատն է կենտրոնացած, և օդափոխել սենյակը: Երբեմն մայրիկը բեռնարկղով մանկապարտեզ է բերում՝ Սաբայի սիրած ուտելիքը, որ մանկապարտեզում փորձեն Սաբային սովորեցնել ուտել սեղանի շուրջ նստած մյուս երեխաների հետ: Սկզբում նրանք սկսում են այն բանից, որ երբ Սաբան միայնակ նստած հաց է ուտում, դաստիարակը կամ դաստիարակի օգնականը զգուշորեն նստում է նրա կողքին և սկսում ուտել հացը՝ հանգիստ ասելով. «Հացը համեղ է»: Դաստիարակի օգնականը ցույց է տալիս նրան, թե ինչպես բացել ծորակը, վերցնել օճառ և լվանալ ձեռքերը, հնարավորություն է տալիս դա անել և քայլ առ քայլ սովորեցնում է, թե ինչպես լվանալ ձեռքերը: Մենք պետք է գարնանը սկսենք զուգարանից օգտվելու սովորությունը զարգացնել: <i>Պատասխանատու անձինք՝ դաստիարակ, օգնական, մայր</i>
Բակ և դահլիճ	Նա չի սիրում դահլիճ մտնել, սկսում է լաց լինել և պառկել հատակին: Թիմի անդամները, Սաբայի դիտարկումների և մոր հաստատման արդյունքի վրա հիմնվելով, ենթադրեցին, որ աղմուկը նրան անհանգստացնում է: Նա բողբոռում է, երբ դուրս են գալիս բակ, բայց երբ դուրսում է, իրեն լավ է զգում և վազում է ճոճանակի շուրջը:	Սաբայի մայրը նրա համար ականջակալներ կգնի և կբերի մանկապարտեզ, որոնք մեծահասակները կառաջարկեն նրան, երբ սենյակում համեմատաբար բարձր աղմուկ լինի: Բակ դուրս գալուց առաջ նրան մի քանի անգամ անհատապես կզգուշացնեն և կցուցադրեն բակի քարտը: <i>Պատասխանատու անձինք՝ դաստիարակչուհի, օգնական, մայր</i>
Հաշվի առնելիք այլ հարցեր	Մանկապարտեզի և դաստիարակի լուսանկար, բակի քարտ, ականջակալներ, որոնք պետք է գնել: <i>Պատասխանատու անձ՝ դաստիարակ, մայր</i>	

Պլանի վերանայման ամսաթիվ՝ փետրվարի 5

Ստորագրություններ՝

ՄԱՍ 6 - ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ԵՎ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻ ՀԵՏ

ԳԼՈՒԽ 14. ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ՀԵՏ

Այս գլուխը քննարկում է ընտանիքների հետ համագործակցության կարևորությունը մանկապարտեզի գործունեության արդյունավետության և երեխայի զարգացմանը աջակցելու գործում: Ներկայացվում են ընտանիքի ներգրավվածության երեք ոլորտներ.

- Խթանել ընտանիքի մասնակցությունը մանկապարտեզի կրթական գործընթացին և ծրագրային որոշումներին:
- Ընտանիքների շարունակական ներգրավվածությունը երեխաների ուսման և զարգացման գործընթացում:
- Ծնողների կրթության ու իրազեկվածության բարձրացումը վաղ կրթության և վաղ մանկության զարգացման կարևորության ու առանձնահատկությունների վերաբերյալ:

Նաև քննարկվում են այս գործընթացներն ապահովելու համար համապատասխան ռազմավարություններ:

Ընտանիքների հետ համագործակցության կարևորությունը

Բարձրորակ վաղ մանկության կրթությունն անհնար է առանց ընտանիքների հետ գործընկերության: Լավագույն արդյունքներին հասնում ենք, երբ ընտանիքի և մանկապարտեզի մոտեցումները համաձայնեցված են, իսկ գործողությունները՝ համակարգված: Երեխան զարգանում է երկու միջավայրերում՝ ընտանիքում ու մանկապարտեզում. նա սովորում է օրինակներից՝ փոխհարաբերությունների միջոցով, ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն:

Մանկապարտեզի և ընտանիքի միջև փոխադարձ հարգանքը, բաց հաղորդակցությունը, տեղեկատվության հետևողական փոխանակումը, միմյանց լսելը, փոխըմբռնումը, միմյանցից սովորելը և համագործակցությունը ծառայում են երեխայի բարօրությանը:

Նախևառաջ, հոգ տարեք ստեղծել մի միջավայր, որտեղ յուրաքանչյուր ընտանիք իրեն ընդունված կզգա: Հատուկ ուշադրություն դարձրեք այն հանգամանքին, որ բոլոր ծնողներին՝ անկախ նրանց կրոնից, աշխարհայացքից, էթնիկական ծագումից, սոցիալական պատկանելությունից կամ որևէ այլ բնութագրից, դիմավորեք նույն սրտաբացությամբ ու բարյացակամությամբ: Եթե մանկապարտեզում կան այլ էթնիկ խմբի շատ ներկայացուցիչներ, խոսեք այլ լեզվով և ունեցեք այդ լեզվով խոսող անձնակազմ, որը կօգնի ձեզ շփվել ծնողների (և սկզբնական փուլում՝ երեխաների) հետ:

- Ուշադրություն դարձրեք, թե արդյոք ձեր մուտքի դռան վրա կա արգելող բովանդակություն ունեցող ցանկացած գրություն:
- Մուտքի մոտ ծնողների համար տախտակ պատրաստեք, նրանց հարցրեք, թե իրենց կարծիքով, որ տեղեկատվությունն է կարևոր տախտակի վրա փակցնելու համար: Օգտագործեք տախտակն այնպիսի տեղեկատվության համար, ինչպիսին է, օրինակ՝ «Շնորհավորում եմ Սաբայի մորը՝ աղջիկ երեխայի ծննդյան կապակցությամբ»:
- Ծնողներին հանդիպեք բարեկամաբար, ժպիտով, եղեք բարյացակամ ու փորձեք հնարավորինս արագ արձագանքել նրանց կարիքներին:
- Եթե մանկապարտեզը էթնիկ առումով բազմազան միջավայրում է, պարբերաբար ծնողների տախտակի վրա փակցրեք մշակութային կարևոր տոների կապակցությամբ շնորհավորական նամակներ կամ որևէ հատկապես կարևոր տեղեկատվություն նրանց մայրենի լեզվով:

Հիշեք, որ ներառական միջավայրի ապահովումը վերաբերում է նաև ծնողներին: Ծնողների համար կամ նրանց մասնակցությամբ նախատեսված բոլոր միջոցառումներին (ծնողների մասնակցությամբ միջոցառումներ, էքսկուրսիաների պլանավորում, մասնակցություն՝ որոշումների կայացնելիս) պետք է ընդգրկվեն այլ լեզվով խոսող կամ այլ մշակույթ ներկայացնող ծնողները, ինչպես նաև սահմանափակ կարողություններով երեխաների ծնողները:

Ծնողների վստահությունը ձեռք բերելու և համագործակցային հարաբերություններ կառուցելու համար.

Տարվա սկզբին կազմակերպեք հանդիպում, որպեսզի քննարկեք ու փոխանակվեք ձեր սպասումներով: Սա կօգնի ձեզ հասկանալ, թե ինչ ակնկալիքներ ունեն ծնողները մանկապարտեզից և կիսվեք նրանց հետ մանկապարտեզի ծրագրով: Հնարավոր կոնֆլիկտի պատճառը տարբեր ակնկալիքներն են: Կրթական մոտեցումներով ու նպատակներով նախապես կիսվելը կկանխի նման թյուրըմբռնումները և կբարձրացնի փոխադարձ գոհունակությունը: Ծնողներին ներկայացրեք Ուսումնական ծրագրի նպատակները, բացատրեք, թե ինչու է այն կարևոր և ինչպես կօգնի դա նրանց երեխաներին սովորել և առողջ մնալ: Լսեք ծնողների կարծիքը: Հիշեք, որ հանդիպման նպատակը միակողմանի տեղեկատվություն տրամադրելը չէ, այլ վստահության և փոխըմբռնման հիմք ստեղծելը:

Մի հայացքից փոքր թվացող բաները, ինչպիսիք են մարդկանց անձամբ ողջունելը և նրանց անունները օգտագործելը գալ-գնալիս, վստահելի հարաբերություններ են ձևավորում:

Դրական և ուժեղ կողմերի վրա կենտրոնանալը վստահություն է ներշնչում և խրախուսում է բաց հաղորդակցությունը: Երբ կիսվում եք երեխայի նվաճումներով, կարող եք նշել. «Էլենեն ազատորեն օգտագործում է մկրատը: Երևի, դուք հաճախ տանը նրա տալիս եք դրա հնարավորությունը: Սա օգնում է զարգացնել գրելու տարրական հմտությունները»: Նման արտահայտությունները ծնողին զգացնել են տալիս, որ իրենք են իրենց երեխայի հիմնական դաստիարակը և ավելի պատրաստակամ կլինեն կիսվել ձեզ հետ իրենց երեխայի մասին տարբեր տեղեկություններով:

Ծնողների մասնակցությունը մանկապարտեզի կրթական գործունեությանը

Ծնողների ռեսուրսները բազմազան են, և նրանց հետ արդյունավետ համագործակցությունը՝ նրանց մասնագիտական կամ կամավորական ռեսուրսներն օգտագործելու երաշխիք է: Դուք պետք է բազմազան հնարավորություններ ստեղծեք ընտանիքների համար, որ նրանք մասնակցեն մանկապարտեզի կյանքին: Ընտանիքի որոշ անդամներ կարող են հետաքրքրված լինել խմբի գործունեություններին մասնակցելու և կամավորական աշխատանք կատարելու հարցում, բայց շատերը կարող են չիմանալ, թե ինչպես դա անել, ինչ է պահանջվում իրենցից:

Ուստի, կարևոր է հստակ բացատրել, թե ինչ հնարավորություններ կան և ինչ կարող են անել նրանք: Սա վերաբերում է էքսկուրսիաներին, բաց դռների օրերին և մանկապարտեզի այլ միջոցառումներին: Ծնողների մասին ավելին իմանալու համար նախապես լրացրեք հարցաթերթիկ: Հարցերը կարող են ներառել.

- Հետաքրքրվա՞ծ եք մանկապարտեզում հյուր լինելով: Կարո՞ղ եք մասնակցել գրքի ընթերցանությանը, երեխաներին որևէ երգ սովորեցնել, միասին ուտեստ պատրաստել կամ օգնել մեզ կազմակերպել ու ղեկավարել արվեստի նախագիծ: Ի՞նչ առաջարկ ունեք:
- Ցանկանո՞ւմ եք կիսվել ձեր գիտելիքներով, փորձով ու տաղանդներով երեխաների կամ աշխատակիցների հետ:

Դիտեք մանկապարտեզի կյանքում ընտանիքի անդամի ներգրավվածության մասին տեսանյութն այստեղ:

Ծնողները չեն կարողանում տեղեկություններ ստանալ իրենց երեխաներից մանկապարտեզում կատարվողի մասին: Մանկապարտեզի գործունեությունը անմիջականորեն դիտարկելու միջոցներից մեկը բաց դռների քաղաքականությունն ունենալն է: Ընտանիքի անդամներին ասեք, որ նրանք ցանկացած պահի կարող են գալ և տեսնել, թե ինչ է կատարվում մանկապարտեզում:

Կանոնավոր կերպով օգտագործեք հաղորդակցման տարբեր միջոցներ՝ հայտարարությունների տախտակ, մանկական աշխատանքների ցուցահանդես, տեղեկատվական Էկրան, կայքէջ, որտեղ կցուցադրվեն երեխաների աշխատանքների և խաղերի լուսանկարները: Ստեղծեք նորությունների գրառում Ֆեյսբուքում կամ մանկապարտեզի կայքում, որտեղ պարբերաբար կտեղադրեք մանկապարտեզի նորությունները: Կարևոր է, որ ծնողներին տրամադրվող լուսանկարներն ու երեխաների աշխատանքները պարունակեն նաև ուսումնական նպատակների մասին տեղեկատվություն, որպեսզի դրանց կապը ուսումնական նպատակների հետ տեսանելի լինի: Շատ ծնողներ տեղյակ չեն, թե ինչ են երեխաները սովորում խաղի միջոցով: Դուք կարող եք կարճ նկարագրություններ կցել տարբեր խաղերի լուսանկարներին, որոնք նկարագրում են, թե ինչպես և ինչ են երեխաները սովորում տվյալ պահին: Այսպիսով, դուք կարող եք օգնել ծնողներին և ընտանիքի անդամներին աստիճանաբար հասկանալ ձեր մոտեցումները և ուսումնական ծրագիրը:

Ներգրավեք ծնողներին որոշումների կայացման գործընթացում: Սա կբարձրացնի նրանց այն զգացողությունը, որ իրենց լսում են, որ այս մանկապարտեզը նաև իրենցն է, և նրանք կգտնեն մասնակցելու և ավելի ներգրավված լինելու եղանակներ:

Ընտանեկան հարաբերությունների մասին տեսանյութի օրինակը դիտեք այստեղ:

Ծնողների շարունակական ներգրավվածությունը երեխայի ուսման և զարգացման գործում

Երեխաների առաջընթացի ու զարգացման վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու համար, տարեկան առնվազն երկու անգամ պետք է անհատական հանդիպումներ անցկացվեն յուրաքանչյուր ընտանիքի հետ: «Դիտարկում/գնահատում» գլուխը, մասնավորապես՝ «Ծնողների հետ տեղեկատվության փոխանակմանը» վերաբերող բաժինը, մանրամասն տեղեկատվություն է տրամադրում նման հանդիպումների նպատակի և դաստիարակի կողմից ծնողների հետ տեղեկատվության փոխանակման վերաբերյալ: Հանդիպման ժամանակ բարենպաստ միջավայր ստեղծելու համար, երեխայի զարգացման ու նվաճումների մասին տեղեկատվություն պատրաստելուց բացի, անհրաժեշտ է մտածել նաև բազմաթիվ տեխնիկական մանրամասների մասին: Օրինակ՝ ինչ պայմաններում եք հանդիպում, որքան ժամանակ եք հատկացնում, արդյոք բավարար ժամանակ ունեք խնդիրներն ու հարցերը քննարկելու համար: Պետք է ևս մեկ անգամ ընդգծել, որ հանդիպման և զրույցի հիմնական ուշադրության կենտրոնում երեխայի հաջողություններն ու նվաճումներն են:

Այս պաշտոնական հանդիպումներից բացի, դուք պետք է օգտագործեք նաև այլ միջոցներ, որոնք թույլ կտան ծնողներին անընդհատ վերահսկել իրենց երեխաների գործունեությունը, մանկապարտեզում նրանց կատարածը և նրանց հետ՝ ձեր աշխատանքը: Դրա համար կարող եք օգտագործել գրավոր հաղորդակցության տարբեր միջոցներ՝ էլեկտրոնային փոստ, Ֆեյսբուք, հեռախոս կամ պարզ քարտեր, որոնցում համառոտ նկարագրում եք երեխայի խաղը:

Դուք կարող եք հատկապես անհանգստանալ, երբ առաջին անգամ ստիպված լինեք ծնողի հետ կիսվել ձեր դիտարկումներով նրա երեխայի զարգացման հնարավոր դժվարության մասին: Կարևոր է թույլ չտալ, որ այս անհանգստությունն ու վախը խանգարեն ձեզ խոսել ծնողի հետ, քանի որ երեխայի շահերից է բխում ձեր դիտարկումներով ծնողի հետ կիսվելը: Մենք պետք է հասկանանք, որ բոլորս էլ ունենք դժվարությունները հաղթահարելու մեր անհատական ու տարբեր եղանակները, ուստի, ծնողների արձագանքները նույնպես

կարող են տարբեր լինել: Ոմանք շատ արագ կմիանան գրույցին, իսկ մյուսները կարող են դեռ պատրաստ չլինել դրա մասին խոսելու, իսկ ոմանք նույնիսկ կարող են նյարդայնանալ, չնայած այս բոլոր արձագանքները բնական են, և դրանց հետևում թաքնված է սերը երեխայի հանդեպ և անհանգստությունը նրա ապագայի վերաբերյալ: Բացատրեք ծնողին, որ դուք հետևում և գնահատում եք բոլոր երեխաների զարգացումը ամբողջ տարվա ընթացքում, և ցույց տվեք նրանց, եթե այս ընթացքում օգտագործում եք որևէ հարցաթերթիկ: Սկսեք գրույցը՝ խոսելով այն մասին, թե ինչն է նրա երեխայի մոտ լավ ստացվում. «Դաչին իսկապես սիրում է խաղալ խորանարդիկներով և կառուցել հետաքրքիր կառույցներ, բայց նա ավելի քիչ է խոսում, երբ խաղում է, և չի խառնվում ուրիշների խաղերին: Ես ավելի շատ աշխատելու եմ Դաչիի հետ նրա հաղորդակցման ու սոցիալական ունակությունների շուրջ: Կարո՞ղ եք ինձ խորհուրդ տալ, թե ինչպես և ո՞ւմ հետ է Դաչին խաղում տանը»: Հիշեք, անկախ ծնողի սկզբնական արձագանքից, եթե դուք հետևողականորեն, անկեղծորեն և երեխայի մասին հոգ տանելու ցանկությամբ եք լցված, շուտ, թե՛ ուշ, ձեր միջև վստահություն կձևավորվի: Ծնողի հետ շփվելիս ձեր նպատակը չպետք է լինի երեխայի վիճակը «ճանաչելը»: Ծնողը պետք է զգա, որ ձեր հիմնական խնդիրը երեխային աջակցելն ու հոգ տանելն է: Ուժեղ կողմերի և ոչ թեթևությունների վրա հիմնված մոտեցումը, կօգնի ձեզ տեսնել երեխաներին և բացահայտել նրանց հետաքրքրություններն ու կրողությունները: Յուրաքանչյուր երեխա, անկախ զարգացման դժվարություններից, ունի որոշակի հետաքրքրություններ ու կարողություններ: Լավ ճանաչեք և դիտարկեք երեխաներին, իսկ ծնողների հետ ձեր գրույցները հիմնեք նրանց ուժեղ կողմերի, կարողությունների և հետաքրքրությունների վրա:

Ծնողների կրթությունը

Ընտանիքների ամրապնդումը ազդում է երեխաների բարեկեցության և ուսուցման վրա: Ոչ ոք այնքան ունակ չէ բարելավել ծնողական դաստիարակության և դաստիարակչական մոտեցումների որակը, որքան վաղ մանկության կրթության մասնագետները: Մանկապարտեզի աշխատակիցները երեխայի զարգացման փորձագետներ են, ծանոթ են երեխայի անհատական կարիքներին և դիտարկում ու վերահսկում են երեխայի ու ծնողի միջև եղած հարաբերությունները: Այլ մասնագետների համեմատ, նրանք ավելի մեծ հնարավորություն ունեն վստահության վրա հիմնված հարաբերություններ կառուցելու և նրանց վրա ազդեցություն ունենալու: Մանկապարտեզի աշխատակիցների մասնագիտական պարտականություններից մեկը ծնողների շրջանում վաղ մանկության զարգացման և ուսուցման վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացումն ու կրթելն է:

Դաստիարակից բացի, մանկապարտեզի մյուս կրթական անձնակազմը՝ մեթոդիստը, հոգեբանը, նույնպես պետք է պատասխանատվություն կրեն ծնողների համար կրթական միջոցառումների կազմակերպման գործում: Արդյունավետ կլինի, եթե մանկապարտեզը գտնի ռեսուրս և վերապատրաստի աշխատակիցներին ծնողների հետ արդյունավետ աշխատանքի ուղղությամբ, կամ կրթական անձնակազմից նշանակի ծնողների հետ աշխատելու համար պատասխանատու անձ, ով նաև կհոգա այս ուղղությամբ կրթական ռեսուրսներ գտնելու և մանկապարտեզի գրադարանը հարստացնելու մասին:

Հնարավոր է կազմակերպել կրթական հանդիպումներ ծնողների հետ՝ ինչպես ներքին ռեսուրսների, այնպես էլ հրավիրված մասնագետի միջոցով: Հանդիպման թեմաները կարող

են բազմազան լինել՝ կախված ծնողների հետաքրքրություններից ու խմբի կարիքներից: Հնարավոր թեմաների ցանկը տես՝ ստորև.

- Երեխայի զարգացման տարիքային առանձնահատկությունները
- Սթրեսի ազդեցությունը երեխայի զարգացման վրա և երեխաներին բռնությունից պաշտպանելը
- Խաղի դերը երեխայի ուսուցման ու զարգացման մեջ
- Գրագիտությունը վաղ հասակում
- Վաղ մանկության գաջեթներ(սարք, եղանակ, գործիք, միջոց)
- Հոր դերը երեխայի ուսման և զարգացման գործում
- Սոցիալականացում վաղ տարիքում
- Խաղերի (ներառյալ «կեղտոտ» խաղերի) կարևորությունը երեխայի զարգացման մեջ
- Ծծակներ, ատամնաբուժական և քթի խոռոչի հիգիենա և այլն:

Հանդիպումները պետք է կազմակերպվեն այնպես, որ ծնողների մոտ չառաջանա այնպիսի զգացողություն, թե իրենք շատ բան չգիտեն և պետք է սովորեն: Թեմաները պետք է ընտրվեն ծնողների հետաքրքրությունների և կարիքների հիման վրա, նրանք պետք է հանդիպման ժամանակ ստանան որակյալ և գործնական տեղեկատվություն, իսկ հանդիպման միջավայրը պետք է լինի բաց, ոչ պաշտոնական ու հաճելի, որտեղ ծնողները կարող են անվտանգ կերպով կիսվել իրենց կարծիքներով:

ԳԼՈՒԽ 15. ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ուսումնական ծրագրի հաջող իրականացման համար շատ կարևոր են համակարգված գործողությունները և պարտականությունների բաշխումը մանկապարտեզի կրթական անձնակազմի ու վարչակազմի միջև: Այս գլխում դուք կծանոթանաք կրթական անձնակազմի դերին և գործառույթներին՝ Ուսումնական ծրագրի իրականացման գործում:

Երեխաների հետ աշխատող անձնակազմ՝ դաստիարակ

Համաձայն «Նախադպրոցական և վաղ մանկության կրթության մասին» օրենքի՝ մանկապարտեզներում կրթական գործընթացն իրականացնող անձնակազմն են դաստիարակ-ուսուցիչը և դաստիարակը: Դաստիարակ-ուսուցիչը և նրա օգնականը (դաստիարակը) կրթական գործընթացում (որը ներառում է մանկապարտեզի կյանքի բոլոր պահերը) հավասարապես կարևոր և պատասխանատու անձինք են: Սակայն այս Ուսումնական ծրագրում երեխաների հետ աշխատող կրթական գործընթացն իրականացնող անձնակազմը կոչվում է «դաստիարակ»:

Կրթական անձնակազմի դերը Ուսումնական ծրագրի արդյունավետ իրականացման գործում շատ մեծ է: Երեխան իր կարողությունների ողջ ներուժը բացահայտում է աջակից և ստեղծագործ մեծահասակի միջավայրում, ով չի սահմանափակում երեխայի ինքնավարությունը, ընտրության ազատությունը, հետևում է նրա հետաքրքրություններին և զարգացման տեմպին: Ի տարբերություն դրա, մեծահասակը, ով կրթական գործընթացը տեսնում է երեխայից անկախ, մեկուսացված ակտիվություններում, չի կարող ապահովել ուսումնառության ու զարգացման լավագույն պայմանները: Մեծահասակը կարող է գործընթացները խաղ անվանել, բայց երեխաների համար դա կարող է լինել ձանձրալի, անհետաքրքիր զբաղմունք: Մեծահասակը կարող է հավատալ, որ այս գործընթացներին մասնակցելով՝ երեխան կզարգացնի որոշակի ունակություններ, բայց մոտիվացիայի և հետաքրքրության բացակայության պատճառով, նա չի հասնի այդ արդյունքներին:

Այս Ուսումնական ծրագրի իրականացումը պահանջում է բարձրակարգ իրավասությամբ դաստիարակ, որը հաշվի է առնում երեխայի բազմակողմանի զարգացումը և ինքնուրույն որոշումներ է կայացնում Ուսումնական ծրագիրը երեխաների կարիքներին հարմարեցնելիս: Դաստիարակը Ուսումնական ծրագրում չի գտնի պատրաստի, առօրյա նյութեր, ինչպիսիք են աշխատանքային թերթիկները կամ գունազարդման գրքերը, քայլ առ քայլ խաղերն ու վարժությունները, որոնք հաշվի չեն առնում երեխայի և երեխաների խմբի անհատական համատեքստերը: Դաստիարակը պետք է քննադատաբար գնահատի Ուսումնական ծրագրում տրամադրված օրինակելի խաղերն ու նմուշները և կարողանա դրանք ինտեգրել՝ համաձայն երեխայի անհատական կարիքների, խմբի կարիքների ու կարողությունների: Սահմանված նպատակին համապատասխան, ուսումնական գործընթացի յուրաքանչյուր փուլում դաստիարակը պետք է ստեղծի հնարավորություններ ունակությունների զարգացման, գիտելիքների ձեռքբերման և փորձի կուտակման համար:

Ուսումնական ծրագրի համաձայն՝ խմբով աշխատող դաստիարակները (մանկավարժ-ուսուցիչ և դաստիարակ) կրթական գործընթացում գործում են համակարգված ձևով և հավասարապես կիսում են պարտականությունները՝ միասին նրանք ստեղծում են ծրագիր, միասին ընտրում են Ուսումնական ծրագրի նպատակները, որոնց վրա աշխատում են շաբաթվա կամ ամսվա ընթացքում, միասին մշակում են ռազմավարություններ, պլանավորում են նախաձեռնվող խաղերի և մարտահրավերների քանակն ու միասին գտնում դրա համար անհրաժեշտ ռեսուրսները: Երկու դաստիարակներն էլ հավասարապես պատասխանատու են երեխաների բազմակողմանի զարգացման համար: Նրանք դիտարկում են երեխաներին ամբողջ տարվա ընթացքում, միասին գնահատում նրանց ունակությունները և համատեղ աշխատում ծնողների հետ գործընկերային հարաբերություններ կառուցելու ուղղությամբ:

Յուրաքանչյուր օրվա սկզբում դաստիարակները վերանայում են մշակված պլանը, հասնելիք նպատակները և պարտականությունների բաշխումը. նրանք պետք է ճշգրիտ իմանան, թե ով է հսկում երեխաներին որ կենտրոնում, ով որ երեխային է դիտարկում և այլն: Սա չի նշանակում, որ դաստիարակները պետք է ճշգրիտ գրի առնեն յուրաքանչյուր քայլը: Որոշ դեպքերում նրանք կարող են գործել ինքնաբերական՝ կախված իրավիճակից, բայց այնուամենայնիվ, պետք է անընդհատ կապի ու համաձայնության մեջ լինեն միմյանց հետ: Յուրաքանչյուր օրվա վերջում դաստիարակները կիսվում են իրենց տպավորություններով ընթացող կրթական գործընթացի վերաբերյալ: Նրանք այդ ժամանակն օգտագործում են մտորումների համար: Շաբաթը մեկ անգամ դաստիարակները հանդիպում են՝ հաջորդ շաբաթվա համար պլաններ կազմելու, երեխաների առաջընթացը քննարկելու և երեխաների հետ հասնելիք անհատական նպատակներ մշակելու համար:

Որպեսզի դաստիարակները կարողանան իրականացնել վերը նկարագրված համագործակցային գործելակերպը, կարևոր է, որ նրանք իրենց աշխատանքային ժամերի ընթացքում ունենան շաբաթական առնվազն 2 ժամ՝ առանց շփման, երբ նրանց հնարավորություն կտրվի երեխաներից հեռու, ուսուցչանոցում, նստել և աշխատել պլանների, ինչպես նաև երեխաների գնահատման շուրջ: Սա կարող են ապահովել միայն մանկապարտեզի տնօրենը և մեթոդիստը, ովքեր, այս պայմանի պահանջը կատարելու բացի, պետք է ապահովեն դաստիարակների համար համապատասխան աշխատանքային միջավայրի ստեղծումը և որոշեն, թե երբ պետք է իրականացվի առանց շփման ժամանակը, և որտեղ և ում հետ են երեխաները անցկացնելու այդ երկու ժամը:

Երեխաների հետ աշխատող այլ անձնակազմ

Ինչպես նշվեց վերևում, այս Ուսումնական ծրագրի իրականացնողները դաստիարակներն են, սակայն, կախված մանկապարտեզի ֆինանսական հնարավորություններից և երեխաների հետաքրքրություններից, մանկապարտեզը կարող է ունենալ երաժշտության, նկարչության, պարի ուսուցիչ և այլն: Նրանք կարող են լինել անձնակազմի անդամ կամ հրավիրվել կարճ ժամանակահատվածով, օրինակ՝ որևէ կոնկրետ նախագծի վրա աշխատելիս:

Այս դաստիարակները համակարգված աշխատում են խմբի հիմնական դաստիարակների հետ՝ համաձայն երեխաների կոնկրետ հետաքրքրությունների և կարողությունների: Ինչպես դաստիարակները, նրանք ևս որպես ուղեցույց կիրառում են երեխայի զարգացման չափորոշիչները և այս Ուսումնական ծրագրի նպատակները: Օրինակ՝ երաժշտության դաստիարակի դեպքում կարևոր է, որ նա երաժշտական գործունեություն իրականացնելիս հաշվի առնի երեխաների հետաքրքրություններն ու ազատ ընտրությունը, ինչպես դա անում է խմբի դաստիարակը: Այս Ուսումնական ծրագրի համաձայն՝ կարգացուցակում երաժշտության «ուսումնասիրության» համար ժամանակ չի հատկացվում: Երաժշտության դաստիարակը կարգացուցակի «խաղային» բաղադրիչում ներգրավում է այն երեխաներին, ովքեր պատրաստ են մասնակցել երաժշտական խաղերին, որոնք կարող են անցկացվել սենյակում կամ դահլիճում: Երաժշտության դաստիարակը, իր հերթին, դիտարկում է երեխաներին ու որոշում է այդ ունակությունների համապատասխանությունը «Երեխայի զարգացման չափորոշիչով» (թեմատիկ ուղղություն՝ արվեստ) սահմանված արդյունքներին: Դրանից հետո, դաստիարակի հետ համաձայնեցնելով, նա պլանավորում է անհատական ռազմավարություններ՝ կոնկրետ երեխայի հետ կապված նպատակներին հասնելու համար: Եթե կան, նույն կերպ են վարվում նաև այլ մասնագիտացված ուսուցիչներ (նկարչություն, պար): Նրանք դիտարկում են երեխային և, դիտարկման ու գնահատման հիման վրա, օգտագործում են անհատական խաղեր ու ռազմավարություններ՝ հիմնվելով երեխայի կոնկրետ կարիքների և հետաքրքրությունների վրա:

Կրթական գործընթացի (ներառական կրթության) օժանդակ անձնակազմ

Եթե մանկապարտեզում կա կրթական գործընթացին աջակցող անձնակազմի անդամ (հատուկ ուսուցիչ, հոգեբան, խոսքի թերապևտ և այլն), նրանց աշխատանքի հիմնական նպատակն է սատարել, օգնել և աջակցել դաստիարակին՝ երեխաների հետ աշխատանքի գործընթացում:

Համաձայն Ուսումնական ծրագրի, սեփական պրակտիկան իրականացնելիս, խմբում անմիջականորեն աշխատում է հատուկ ուսուցիչը, խոսքի թերապևտը կամ հոգեբանը: Դաստիարակը կարող է նրանց դիմել կոնկրետ մարտահրավերով, որի դեպքում նա խորհրդատվություն է տրամադրում դաստիարակին, օգնում է երեխաներին մասնակցել խաղերին կամ լուծում է կրթական գործընթացում առաջացող խնդիրը: Սակայն, դաստիարակի կողմից մարտահրավերներ չլինելու դեպքում, այս անձնակազմը պարբերաբար դիտարկում է խմբի կրթական գործընթացը: Դիտարկման ընթացքում նրանք չեն խախտում խմբի բնական ռիթմը և, ինչպես դաստիարակները, նրանք ևս շփվում և խաղում են երեխաների հետ: Նրանց նպատակն է բացահայտել իրենց անմիջական մասնագիտացման շրջանակներում գտնվող կոնկրետ հարցերի վերաբերյալ խնդիրները: Միևնույն ժամանակ, նրանք նաև դիտարկում են դաստիարակներին՝ այդ

հարցերի վերաբերյալ նրանց կոնկրետ կարիքները որոշելու և նրանց մասնագիտական զարգացումը հետագայում խթանելու համար:

Հոգեբանը խթանում է մանկապարտեզների երեխաների, ծնողների և աշխատակիցների միջև եթիկական, ոչ խտրական և ներառական հարաբերությունները: Նրա կարևոր խնդիրն է համագործակցել դաստիարակների, ներառականության այլ մասնագետների ու ծնողների հետ՝ երեխաների սոցիալ-հուզական ունակությունների զարգացմանը, դրական ուղղորդմանը և ինքնակարգավորմանը նպաստելու հարցերում: Դրա համար նա պլանավորում և կազմակերպում է հանդիպումներ աշխատակիցների ու ծնողների խմբերի հետ, անհրաժեշտության դեպքում տրամադրում է անհատական խորհրդատվություններ դաստիարակներին և / կամ ծնողին: Հոգեբանը, ըստ անհրաժեշտության և/կամ դաստիարակի կամ այլ աշխատակցի խնդրանքով, տրամադրում է խորհրդատվություն երեխայի զարգացման գնահատման հետևանքով հարցերի վերաբերյալ, անհրաժեշտության դեպքում օգնում է դաստիարակին և ներառականությունն աջակցող անձնակազմին անհատականացման հետ կապված ռազմավարություններ մշակելու և իրականացնելու հարցում: Հոգեբանը աշխատում է երեխաների փոքր խմբի հետ կամ, ծայրահեղ դեպքերում, անհատապես, եթե երեխան դժվարություններ ունի մանկապարտեզում հարմարվելու, խմբին ինտեգրվելու և/կամ վարքային-հուզական դժվարություններ ունենալու հարցում: Եթե նա ներկա է խմբում այն ժամին, երբ դաստիարակը շփման մեջ չի երեխաների հետ, հոգեբանը երեխաներին առաջարկում է այնպիսի գործունեություն, որը խրախուսում է սոցիալ-հուզական կարողությունները:

Հատուկ կրթության ուսուցիչը նպաստում է մանկապարտեզում ներառական միջավայրի ստեղծմանը, որը ենթադրում է ներառականության հետ կապված տարբեր հարցերի վերաբերյալ տեղեկատվության տարածում ծնողների և աշխատակիցների շրջանում: Նա մասնակցում է հատուկ կարիքներ ունեցող երեխայի գնահատմանը դաստիարակի և ներառականության այլ մասնագետների հետ միասին: Նա խորհրդատվություն է տրամադրում ծնողին և ուղղորդում նրան համապատասխան ծառայության՝ ավելի խորը գնահատման և հնարավոր միջամտության համար: Անհրաժեշտության դեպքում, ապահովում է երեխայի անհատական պլանի կազմման տեխնիկական կողմը, համակարգում դրա իրականացումը և վերագնահատման ընթացակարգերը: Անհրաժեշտության դեպքում, դաստիարակի կողմից ոչ շփման ժամերի օգտագործման ընթացքում, երեխաներին առաջարկում է այնպիսի գործունեություն, որը կենտրոնացած է երեխայի զարգացման չափորոշիչի ոլորտների վրա: Հատուկ կրթության ուսուցիչը, դաստիարակի հետ համատեղ, տալիս է առաջարկություններ և վերահսկում է երեխայի անհատական օգնականին (եթե կա): Հատուկ ուսուցիչը մասնակցում է երեխայի մանկապարտեզից դպրոց անցման պլանավորմանը և իրականացմանը:

Խոսքի և լեզվի թերապևտը ապահովում է երեխայի հաղորդակցման, լեզվի և խոսքի դժվարությունների նախնական բացահայտումը: Դաստիարակի, հատուկ կրթության ուսուցչի կամ հոգեբանի դիմելիության և սեփական օբյեկտիվ դիտարկումների հիման վրա նա գնահատում են երեխայի հաղորդակցման, լեզվի և խոսքի ունակությունները՝ օգտագործելով գնահատման հարցաթերթիկներ: Հնարավոր դժվարությունների դեպքում, դաստիարակի կամ մանկապարտեզում աշխատող այլ մասնագետի հետ համատեղ, խորհրդատվություն է տրամադրում ծնողին կամ ուղարկում է նրան ավելի խորը

գնահատման: Խոսքի և լեզվի թերապևտը նպաստում է դաստիարակների ու ծնողների միջև լեզվական, հնչյունական և գրագիտության ունակությունների խթանման վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացմանը:

Դաստիարակի կողմից ոչ շփման ժամի օգտագործման ընթացքում, խմբում եղած ժամանակ, նա երեխաներին առաջարկում է երեխայի զարգացման չափորոշչի ոլորտների վրա կենտրոնացած գործունեություններ:

Մանկապարտեզի վարչակազմ

Ինչպես նշվեց վերևում, մանկապարտեզի բոլոր օղակների միջև համակարգված աշխատանքը և պարտականությունների բաշխումը կարևոր են Ուսումնական ծրագրի հաջող իրականացման համար:

Մանկապարտեզի տնօրենը/կառավարիչը պատասխանատու է այս Ուսումնական ծրագրի լիարժեք իրականացման համար, քանի որ մանկապարտեզը որպես հաստատություն կառավարելուց բացի, նա նաև ուղղորդում է կրթական գործընթացը և օգնում դաստիարակներին հաջողությամբ ներդնել իրենց սեփական պրակտիկան: Տնօրենը/կառավարիչը պետք է ամենօրյա կապ պահպանի մեթոդիստի հետ, իսկ շաբաթը մեկ անգամ՝ հանդիպի դաստիարակների հետ՝ Ուսումնական ծրագրի իրականացման հետ կապված:

Եթե մանկապարտեզում կա մեթոդիստ, նրա պարտականությունն է ցուցաբերել մեթոդական աջակցություն, մասնագիտական սուպերվիզիա, որը ենթադրում է. օգնել կշռադատման գործընթացում (ինչը ստացվեց ըստ պլանի, ինչը՝ ոչ, ինչու), մասնագիտական զարգացման կարիքների բացահայտմանը, խրախուսել դաստիարակներին մասնակցել մանկապարտեզից դուրս միջոցառումներին (մասնակցություն համաժողովներին, վեբինարներին և այլն)՝ աջակցելով հավասարազորների ֆոուչինգին:

Այս Ուսումնական ծրագրի համաձայն՝ դաստիարակները պետք է ունենան երեխաների հետ չշփվելու սահմանված ժամանակ: Մեթոդիստը հետևում է, որ դաստիարակներն այդ ժամանակը արդյունավետորեն օգտագործեն՝ նրանց մատակարարելով մեթոդական նյութեր և ժամանակ առ ժամանակ կազմակերպելով տեղեկատվական հանդիպումներ դաստիարակներին հետաքրքրող թեմաների շուրջ, որոնք կապված են ընթացիկ կրթական գործընթացների հետ:

Մեթոդիստը պետք է տեղյակ լինի խմբերում առկա թեմաների կամ նախագծերի մասին և օգնի դաստիարակներին գտնել համապատասխան ռեսուրսներ:

Մեթոդիստը նաև օգնում է դաստիարակներին լուծել գործընկերների կամ ծնողների հետ առաջացող խնդիրները:

Մեթոդաբանը որոշակի հաճախականությամբ իրականացնում է նաև հաստատության կրթական գործընթացի ներքին մշտադիտարկում՝ որքանով են փաստաթղթերը կազմվում Ուսումնական ծրագրին համապատասխան, որքանով է դաստիարակը կատարում իր պարտավորությունները (ծնողների հետ հարաբերություններ, մասնագիտական զարգացման հոգածություն): Դրա համար նա օգտագործում է գնահատման գործիքներ, տարբեր հարցեր ուսումնասիրելու համար, որպեսզի գնահատի դաստիարակի աշխատանքը (մասնագիտական աշխատանք՝ միջավայրի և գործընթացի գնահատման համար):

ՄԱՍ 7 - ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

ԳԼՈՒԽ 16. 2-3 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԻ ԽՈՒՄԲ

Հինգշաբթի օրը, առավոտյան հանդիպման ժամանակ Մանանան նկատեց, որ երեխաների ուշադրությունը գրավել է Անիի դեղին մարգաշապիկն ու պայուսակը: Նիկոն և Մարին, ինչպես իրենք նշեցին, սկսեցին սենյակում փնտրել «Անիի պայուսակի նման» իրեր և ներգրավեցին մյուս երեխաներին: Մանանան որոշեց, որ հաջորդ օրը՝ որպես մարտահրավեր, կենտրոններում կներկայացնի դեղին առարկաներ, և հաջորդ շաբաթվա թեման նույնպես կլինի դեղին գույնը:

Շաբաթվա պլանավորում

Մանանան և Լիան օգտագործեցին նպատակների ընտրության գործիքը և որոշեցին ընտրել հետևյալ նպատակները՝ սոցիալական հարաբերություններ, հետաքրքրությունների խորացում, խորքային հետազոտություն:

Մանան և Լիան որոշեցին շաբաթվա ընթացքում տարբեր նյութեր բերել միայն երեք կենտրոն, որպեսզի երեխաների համար համեմատաբար հեշտ լինի կողմնորոշվելը: Մնացած տարածքներում երեխաները կգտնեն այն սովորական ռեսուրսները, որոնք մինչ այդ օգտագործել են իրենց խաղերում:

Մանան և Լիան նաև հավաքեցին դեղին իրեր, որոնք կօգտագործեն շաբաթվա ընթացքում մարտահրավերներ ստեղծելու համար՝ դեղին խորանարդիկներ, ավազ և այլն: Հաջորդ մի քանի օրերի ընթացքում Մանան կխնդրի երեխաներին տնից դեղին իրեր բերել: Նա նաև կխնդրի նրանց, առավոտյան հանդիպման ժամանակ, կիսվել մանկական գրքերով, որտեղ հերոսները դեղին հագուստ են կրում:

Մանան պատրաստվում է դիտարկել երեխաներին: Նա պատրաստում է հարցաթերթիկ՝ հիմնված երեխայի զարգացման չափորոշիչների վրա: Նա հատուկ ուշադրություն կդարձնի երեխաների սոցիալական ու հուզական կարողություններին: Դիտարկելու շատ բան կա, բայց երեխաների կոնկրետ ունակություններն ավելի լավ հասկանալու համար Մանան առանձնացրել է մի քանի ընդհանուր ոլորտներ և ենթաօլորտներ(Տես՝ Հավելված 1. Չարգացման հարցաթերթիկ՝ ըստ երեխաների դաստիարակության և կրթության պետական չափորոշիչի):

Ֆիզիկական միջավայրի կազմակերպում

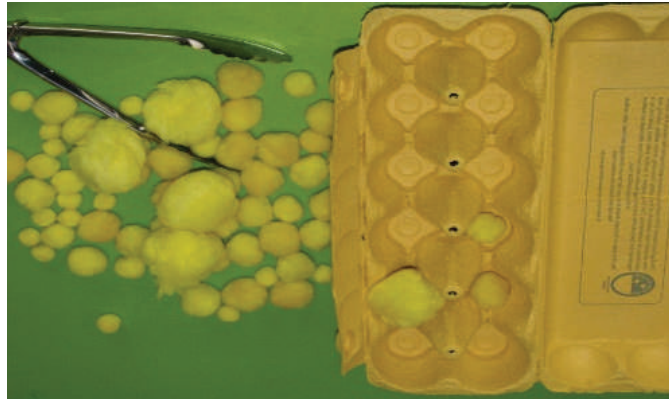
Առավոտյան հանդիպում: Փափուկ տախտակի համար կտրեց \$լանելե արև, թռչուն ու ծաղիկ: Գնդակ և դեղին գլխարկ տրամադրեց «Անուններ» խաղի համար:

Չգայական սեղան: Մանան այն լցրեց դեղին ավազով և դրա մեջ տեղադրեց դեղին բախեր ու ձագարներ:

Արվեստի կենտրոնում նա տեղադրել է խատուտիկ(ծաղիկ), գուռի դեղին ներկ, դեղին ավազ ու թուղթ: Այստեղ երեխաները կկարողանան վրձնի փոխարեն օգտագործել ծաղիկը և թղթի վրա դեղին հետք թողնել: Մանան նաև պատակը երեխաների համար արվեստի որևէ կոնկրետ գործ ստեղծելը չէ, նրա նպատակն է, որ երեխաները «խաղան» դեղին ներկով և դեղին ծաղկով, դիտարկեն և ուսումնասիրեն այս երկու նյութերը:

Սեղանի խաղերի կենտրոնում երեխաներին տրամադրվեցին դեղին պոմպոններ և մեծ ունեվիներ, որպեսզի նրանք կարողանան դրանցով պոմպոնները տեղափոխել հատուկ տարայի մեջ:

Պրակտիկա

Առավոտյան, մինչև բոլորը հավաքվեն, երեխաները խաղում են տարբեր անկյուններում (դաստիարակները դեռ չեն տեղադրել նոր, դեղին ռեսուրսները կենտրոններում, և երեխաները խաղում են այն խաղալիքներով, որոնք միշտ այդ տարածքներում են): Մանանան սկսում է երգել «Չիտո, չիտո, նացարա» և երեխաներին ցույց է տալիս առավոտյան շրջանի քարտը: Մանանային օգնում է նաև Լիան (օգնական): Երեխաներին ազդանշան է տրվում, որ առավոտյան հանդիպման ժամանակն է, և նրանց օգնում են նստել շրջանագծով: Մանանան երգը համադրում է ձեռքերի և մարմնի շարժումներով, փոխում է դեմքի արտահայտությունը: Ավելի լավ պատկերացնելու և բովանդակության ընկալման համար նա նաև օգտագործում է փափուկ գրատախտակը և համաձայն երգի տողերի՝ գրատախտակի վրա դնում կտրված արևը, թռչունն ու ծաղիկը: Երգի ավարտից հետո՝ «Ողջունում եմ բոլորիդ, բարի լույս», բոլորը միասին ողջունում են ամեն մեկին: Մանանան ու նրա օգնականը օրինակ են ցույց տալիս և չեն ստիպում երեխաներին: Որոշ երեխաներ անմիջապես հետևում են, որոշները դանդաղ են սովորում և կրկնում, իսկ որոշներն էլ՝ դեռ միայն դիտորդի դերում են:

Խաղ՝ «Ում անունը ինչ է»: Երգի ավարտից հետո, Ն. Դումբաձեի «Գնդակը և Նիկորան» բանաստեղծության առաջին տան ուղեկցությամբ, Մանանան գնդակը մեկ առ մեկ գլորում է երեխաներից յուրաքանչյուրին.

«Գնդակը գլորվեց, գլորվեց,
Լեռների, բլուրների վրայով,
Եվ դաշտի վերջը որ հասավ,
Վերջում հանդիպեց (երեխայի անունը)»:

Մանանան խրախուսում է երեխային գնդակը հետ գլորել:
Եվ այսպես ընդգրկում է բոլոր երեխաներին:

Շաբաթվա երկու օրերին (օրինակ՝ չորեքշաբթի և ուրբաթ) Մանանան խաղում է երեխաների հետ ծանոթության տարբեր խաղ: Խաղը կոչվում է «Ո՞վ է դեղին գլխարկը կրում»: Դաստիարակը խնդրում է երեխաներին փակել աչքերը: Այնուհետև նա մոտենում

Է մեկ երեխայի և լուռ դնում գլխարկը: Ապա խնդրում է երեխաներին բացել աչքերը և ասել, թե ով է դեղին գլխարկը կրում: Երեխաները կարող են ճշգրտորեն չհետևել այս խաղի կանոններին, բայց խաղը կօգնի նրանց ուշադրություն դարձնել իրենց խմբի անդամին ու կրկին լսել նրա անունը (փոփոխված տարբերակ. դաստիարան ասում է. «Դե, նայե՛ք, թե ում վերնաշապիկի վրա արջ կա»): Երեխաները փնտրում են, թե ով ունի այդպիսի վերնաշապիկ և անվանում: Դաստիարակը անվանում է յուրաքանչյուր երեխայի տարբերվող նշանը: Այս խաղը կօգնի երեխաներին ուշադրություն դարձնել միմյանց, այն նաև կօգնի նրանց ընկալել տարբերությունները:

Առավոտյան հանդիպումից հետո, Նախաճաշի ժամանակ, Մանանան և Լիան դեղին թղթե անձեռոցիկներ պատրաստեցին երեխաների համար և խրախուսեցին նրանց դրանք դնել սեղանների վրա: Նախաճաշից հետո երեխաները մասնակցեցին սեղանը հավաքելուն: Անցումային փուլերի ժամանակ Մանանան կիրառում է հետևյալ ռազմավարությունը. Նա մեծ գորգի վրա տեղադրել է գրքերով լի զամբյուղը, և երեխաները թերթում են գրքերը: Այս ժամանակահատվածը նրան հնարավորություն է տալիս, որ Նախաճաշից հետո կարգի բերի սենյակը և կենտրոններում պատրաստի անհրաժեշտ նյութերը:

Նախաճաշից հետո Մանանան և Լիան թույլ տվեցին երեխաներին տեղափոխվել կենտրոններ՝ խաղալու: Մեծահասակները Նախապես «բաժանել» էին կենտրոնները: Մանանան երեխաներին կտանի Արվեստի կենտրոն: Այստեղ, որպես մարտահրավեր, ներկայացվել են նոր նյութեր: Նա նաև կհսկի խորանարդիկների ու Դրամատիկական կենտրոնները, որտեղ երեխաները կգտնեն ծանոթ խաղալիքներ, իսկ Լիան պատասխանատու է Չգայական և Սեղանի կենտրոնների համար, որտեղ նույնպես կան նոր նյութեր:

Մանանան տեղափոխվել է Արվեստի կենտրոն և բարձրաձայնում է երեխաների խաղը: Կենտրոն մտնող երեխաները սկզբում զգուշանում են նոր ռեսուրսից, բայց Մանանան խրախուսում է նրանց, ինքն է նստում սեղանի մոտ, ծաղկի ցողունը թաթախում ներկի մեջ և բարձրաձայն նշում. «Ի՛նչ դեղին գույն է... Հետաքրքիր է, թե ինչ հետք կթողնի ծաղիկը թղթի վրա», ապա նկարված ծաղիկը դնում է թղթի վրա: Նինին ու Նիկոն սկսեցին ուսումնասիրել ծաղիկները և դրանք դրեցին ներկի մեջ, Լևանն ու Մարին սկզբում փորձարկումներ արեցին ներկով, Մանանան կողքից հետևում էր երեխաների գործունեություններին, անհրաժեշտության դեպքում՝ միջամտում: Նա հիմնականում բաց հարցեր էր տալիս: Թույլ էր տալիս նրանց ազատորեն ուսումնասիրել նյութերը, վայելել գործընթացը:

Բացի նոր նյութերի օգտագործումը վերահսկելուց, Մանանան և Լիան նաև խրախուսում են փոքր խմբերում կիսվելը: Կիսվելու վրա կարելի է աշխատել տարբեր ռազմավարությունների միջոցով: Դա կախված է նրանից, թե երեխան այս հմտության զարգացման որ փուլում է: Մանանան կարող է սկսել կիսվելու ավանդույթով՝ պարզ դերային խաղով. «Ես խաղում եմ սրանով: Հիմա քո հերթն է, ահա, խաղա, հիմա իմ հերթն է: Շնորհակալություն»: Նա սա կկրկնի մի քանի անգամ: Բացի այդ, երբ նա նկատի, որ երեխաները խաղակենտրոններում միմյանց հետ ինչ-որ բանով են կիսում, Մանանան կնշի և կխրախուսի նրանց:

10 րոպե անց երեխաներից մի քանիսը լքում են կենտրոնը: Լեանն ու Նինին վերցնում են եւս մի քանի թղթե թերթ և շարունակում են ուսումնասիրել նյութերը, մինչ Նիկոն ու Մարին ավարտում են աշխատանքը, Մանանայի օգնությամբ նրանք ժապավեններով ամրացնում են աշխատանքները պարանին և տեղափոխվում զգայական սեղան: Աչիկոն մտնում է Արվեստի կենտրոն, վերցնում է մի թղթե թերթ և ամբողջությամբ ծածկում այն դեղին ներկով, ապա վրան ցանում ավազ:

Մանանան պարբերաբար գնում է խորանարդիկների ու Դրամատիկական կենտրոններ, որտեղ երեխաները հնարավորություն ունեն խաղալու ծանոթ խաղալիքներով: Գիորգին, Թակոն ու Լելան խորանարդիկներով տարբեր բաներ են կառուցում: Լեանի աշտարակը փլուզվում է, մյուսները հետևում են դրան: Լեանը նորից սկսում է կառուցել: Հենց այդտեղ Անին խորանարդիկների վրա պլաստիկ կենդանիներ է դնում, իսկ Նանիկոն հետևում է: «Որպեսզի նա այստեղ ապրի», - ասում է Անին: «Այսինքն՝ դու տուն ես կառուցում», - պատասխանում է Մանանան: «Այո, ես տուն եմ կառուցում», - պատասխանում է Անին: «Ինչի՞ համար կարող ես օգտագործել այս կոները», - հարցնում է Մանանան՝ մատնացույց անելով կոները: Նրա նպատակն է խրախուսել երեխաներին խաղի ընթացքում օգտագործել տարբեր նյութեր: «Այս կոները սնունդ կլինեն, և այս կովերը կուտեն դրանք», - պատասխանեց Անին:

Մանանան տեղափոխվեց Դրամատիկական կենտրոն. «Օ՛, կարծում եմ՝ այստեղ ինչ-որ մեկը համեղ տորթ է թխում: Այնքան համեղ հոտ ունի, ես էլ եմ ուզում փորձել, մի կտոր մնացե՞լ է», - հարցնում է Մանանան Իկային, որը խոհանոցում փայտե գդալով խառնում է կաթսան Մարիի հետ: «Տորթի հոտ չէ, խաչապուրի է, հիմա կկտրեմ ու դու էլ փորձիր», - պատասխանեց Իկան ու պլաստիկ դանակով կտրեց գրտնակած խմորի մի կտոր ու տվեց Մանանային: Մանանան պարբերաբար տեղափոխվում է մի կենտրոնից մյուսը՝ միանալով երեխաների խաղին միայն անհրաժեշտության դեպքում:

Լիան նախ մտնում է Չգայական կենտրոն և դիտարկում երեխաներին: Երեխաները ծանոթանում են նյութերին և սկսում խաղալ: Այս կենտրոնը շաբաթվա ընթացքում լցված կլինի դեղին ավազով և դեղին առարկաներով, որպեսզի երեխաները շաբաթվա ընթացքում կարողանան խաղալ այն նյութերով, որոնց հետ արդեն ծանոթ են: Մեծահասակները բազմազանության համար կավելացնեն միայն որոշ բնական նյութեր, ինչպիսիք են կոները կամ դեղին ծաղկաթերթերը և այլն: Մեծահասակների հիմնական նպատակն է խրախուսել երեխաներին ազատ ու ստեղծագործաբար օգտագործել ռեսուրսները, օրինակ՝ ձագարով ավազ լցնել կոների մեջ կամ բահերով անցքեր բացել և այլն:

Լիան նախ մտնում է Չգայական կենտրոն և դիտարկում երեխաներին: Երեխաները ծանոթանում են նյութերին և սկսում խաղալ: Այս կենտրոնը շաբաթվա ընթացքում լցված կլինի դեղին ավազով և դեղին առարկաներով, որպեսզի երեխաները շաբաթվա ընթացքում կարողանան խաղալ այն նյութերով, որոնց հետ արդեն ծանոթ են: Մեծահասակները բազմազանության համար կավելացնեն միայն որոշ բնական նյութեր, ինչպիսիք են կոները կամ դեղին ծաղկաթերթերը և այլն: Մեծահասակների հիմնական նպատակն է խրախուսել երեխաներին ազատ և ստեղծագործաբար օգտագործել ռեսուրսները, օրինակ՝ ձագարով ավազ լցնել կոների մեջ կամ թիակներով անցքեր բացել և այլն:

Այնուհետև Լիան տեղափոխվում է Սեդանի խաղերի կենտրոն և սկսում պոմպոնները դնել տարայի մեջ՝ օգտագործելով ունեւիթ: Լիան բարձրաձայնում է իր արածը. «Ես վերցնում եմ դեղին գնդիկը և տեղափոխում տուփի մեջ»: Մի քանի երեխա նստում են սեդանի շուրջ, նրանք նաև հնարավորություն ունեն տեղափոխել պոմպոնները առանձին ունեւիթերով: Շաբաթվա ընթացքում Սեդանի խաղերի կենտրոնում գտնվող նյութերը նույնպես կփոխվեն. պարանի վրա կախելու համար կավելացվեն մեծ դեղին ուլունքներ, իսկ դատարկ պլաստիկ շշերը՝ կտուրներ պատրաստելու համար:

Իրակլին և Գիգին պառկած են գորգի վրա՝ Հանգիստ կենտրոնում, և թերթում են հեքիաթների մեծ գիրքը: Երբ նրանք տեսնում են ծանոթ նկարազարդում, մատով ցույց են տալիս միմյանց և սրտանց ծիծաղում:

Մանանան և Լիան երեխաներին բավականաչափ ժամանակ են տալիս խաղալու համար ու չեն շտապեցնում նրանց: Ժամանակացույցի հաջորդ բաղադրիչը բակն է, մեծահասակները մի քիչ շուտ սկսում են հոգ տանել, որ երեխաները դանդաղ ավարտեն խաղը՝ մատնացույց են անում տեսողական ժամանակացույցը և նախապատրաստվում անցմանը:

Բակում Մանանան ու Լիան թույլ են տալիս երեխաներին ազատ վազվզել, ապա խնդրում են նրանց փնտրել դեղին առարկաներ իրենց շուրջը (ճոճանակ, սահանք, այգու ցանկապատ): Դրանից հետո երեխաները կրկին խաղում են փոքր խմբերով ավազատեղիում և ցեխե խոհանոցում, որտեղ ազատորեն օգտագործում են այնտեղ առկա նյութերը: Երեխաները ավազատեղիում ավազից թխվածքաբլիթներ պատրաստեցին, իսկ ցեխե խոհանոցում կրկին «խաչապուրի թխեցին»: Մանանան նկատեց երեխաների այս հետաքրքրությունը և որոշեց պլանավորել իսկական խաչապուրի թխել հաջորդ շաբաթվա ընթացքում:

Նրանք բակից խմբասենյակ գալուց հետո, լվանում են ձեռքերը և պատրաստվում քնելու: Մանանան սկսում է «քնի երգը», որի ներքո երեխաները, մեծահասակների օգնությամբ, փոխում են հագուստը և պառկում իրենց մահճակալներին: Երեխաների մեծ մասը քնում է, միայն Նինին, Իրակլին ու Աչիկոն չեն քնում: Մանանան ու Լիան պատրաստել են նրանց համար այսպես կոչված «հանգիստ խաղեր»՝ գորգի վրա փռելով նկարազարդ գրքեր և թույլ տալով երեխաներին թերթել դրանք:

Ետճաշից հետո Մանանան գնում է Գրագիտության կենտրոն՝ մի քանի այլ երեխաների հետ դեղին ճուտիկի մասին գիրք կարդալու: Այդ ժամանակ Լիան հետևում է կենտրոններում խաղացող մյուս երեխաներին:

Շուտով բակում երկրորդ անգամ լինելու ժամանակն է: Մանանան մատնացույց արեց տեսողական ժամանակացույցը և երեխաներին հիշեցրեց, որ բակում լինելուց հետո տուն գնալու ժամանակն է:

Մանանան ու Լիան խրախուսում են երեխաներին միասին խաղալ, շփվել միմյանց հետ և օրվա ընթացքում օգտագործել համապատասխան արտահայտություններ:

Շաբաթվա ընթացքում Մանանան և Լիան Արվեստի կենտրոնին կավելացնեն տարբեր նյութեր՝ դեղին խմոր և կոներ, մատների ներկեր: Մեծահասակները ուշադրություն կդարձնեն, որպեսզի երեխաները ազատորեն օգտագործեն ռեսուրսները և վայելեն գործընթացը:

Դիտարկում, գնահատում և կրկին պլանավորում

Մանանայի և Լիայի մեկշաբաթյա դիտարկման գրառումները

Նինո

Դեղին ներկի մեջ նախ ծաղկի ցողունը թաթախեց և հետքը տեղափոխեց թղթի վրա, ապա ծաղիկը թաթախեց ներկի մեջ ու հետքեր արեց, որոնց վրա լցրեց ավագ: Նա հետաքրքրվեց Էլենայի խաղով, ով տիկնիկին էր հագցնում:

Նա ինձ ասում է, երբ ինչ-որ բանի կարիք ունի:

Գիգի

Հանգստի կենտրոնում պառկած է գորգի վրա, և Իրակլիի հետ թերթում է հեքիաթների մեծ գիրքը: Երբ տեսնում է ծանոթ նկարազարդում, Իրակլին մատնացույց է անում այն և սրտանց ծիծաղում:

Մարի

Թուղթն ամբողջությամբ թրջել է ջրով, ապա դեղին ներկ է կաթեցնում դրա վրա: Նայում է, թե ինչպես է թուղթը ներծծվում դեղինով, ծիծաղում և ավելի շատ ներկ է ավելացնում:

Դրամատիկական կենտրոնում 5 րոպե խաղաց Էլենեի հետ բժշկական սյարագաներով և տիկնիկով:

Անի

Խորանարդիկները շարում է ուղիղ գծով և դնում կենդանիներ: Նկատում է ինձ և ասում. «Որպեսզի այստեղ ապրեն»:

Նիկո

Լաց լինելով է գալիս, երբ օգնության կարիք ունի:

Մալումե

Բահն ու ձագարը խորը խրեց ավազի մեջ, ձեռքերը մտցրեց ու սկսեց որոնել, ծիծաղեց, երբ Լիգիի ձեռքը «հայտնաբերեց» ավազի մեջ:

Երբ գալիս է մանկապարտեզ, որոշ ժամանակ ոչ մեկի հետ չի շփվում, բայց հետաքրքրությամբ ուսումնասիրում է շուրջբոլորը:

Մանանան և Լիան օգտագործում են դիտարկման գրառումները, որպեսզի վերլուծեն, թե ինչ ունակություններ ունի երեխան, ինչի է նա ընդունակ և ինչպես կարելի է նրա առկա ունակությունները հետագայում ավելի զարգացնել և տեղափոխել հաջորդ մակարդակ (դրա համար, Մանանան կրկին կիրառում է երեխայի զարգացման չափորոշիչները, որպեսզի ամեն մի երեխայի համար, ում շաբաթվա ընթացքում դիտարկում էր, առաջարկի ընթացիկ շաբաթվա ընթացքում նրա անհատական կարիքներին համապատասխանող ակտիվություն):

Մանանան ու Լիան շաբաթվա ընթացքում կատարված դիտարկումների գրառումները կտեղադրեն երեխաների պորտֆոլիոյում, ինչպես նաև կօգտագործեն դրանք ծնողների հետ անհատական հանդիպումների ժամանակ՝ ցույց տալու համար, թե ինչ ունակություններ են երեխաները զարգացնում/ցուցադրում տարբեր միջոցառումներին մասնակցելիս:

Երեխաների մեծ մասն ազատորեն օգտագործում է տարբեր նյութեր, փորձում է առարկաների օգտագործման տարբեր ձևեր, Էլենի և Սալոմեի հետ այս ունակության վրա կշարունակի աշխատել նաև հաջորդ շաբաթ: Երեխաների մեծ մասն օգտագործում է «դեղին» բառը: Նրա դիտարկումների համաձայն՝ Գրագիտության կենտրոնով հետաքրքրված է երեխաների փոքրաթիվ խումբ, ուստի, հաջորդ շաբաթ կփորձեն կենտրոններն այնպես բաշխել, որ Գրագիտության կենտրոնում մեծահասակներից որևէ մեկը կարողանա ավելի հաճախ գիրք կարդալ երեխաների փոքր խմբի համար:

Նրա դիտարկումների համաձայն՝ երեխաների համար շատ հետաքրքիր էր ավազով և ներկով փորձարկումներ անելը, ուստի, հաջորդ շաբաթ նա խմբի ռեսուրսները կհարստացնի հիմնականում այնպիսի նյութերով, որոնք թույլ կտան երեխաներին խառնել և դիտարկել նյութերը: Գիտական կենտրոնում երեխաներին կառաջարկի ավազ, հող և ջուր՝ իրար խառնելու համար, զգայական սեղանը կհամալրի աղով՝ խաղալու համար, և նկարչության դասի ժամանակ ներկերի հետ միասին կառաջարկի թաց հող և աղ:

Երեխաների մեծ մասի համար երգի սկիզբը նշան է, որ առավոտյան շրջանը սկսվում է: Սալոմեին ու Նիկոյին դեռևս անհրաժեշտ է տեսողական ազդանշան և առավոտյան շրջանի տարածք ուղղորդել: Երեխաները չեն հոգնել «Ում անունն ինչ է» խաղալուց և դաստիարակը պատրաստվում է կրկին շարունակել այն, քանի որ դեռ բոլորը չգիտեն միմյանց անունները: Մանանան որոշեց այս շաբաթ աշխատել նաև հաջորդ ունակության վրա՝ հույզերի անվանում:

Դաստիարակի պորտֆոլիոյի գրառումներ

Մանանան շաբաթվա ընթացքում գրառումներ է անում սեփական պրակտիկայի նվաճումների և դժվարությունների մասին: Նա ամեն օր վերլուծում էր օրվա ընթացքում տեղի ունեցածը՝ փորձելով պատասխանել հետևյալ հարցերին. ի՞նչ է եղավ շաբաթվա ընթացքում: Ի՞նչը լավ ստացվեց: Ի՞նչը չի ստացվել: Ի՞նչ պետք է փոխել:

Մանանան օգտագործում է այս գրառումները՝ իր սեփական պրակտիկան վերլուծելու, ինչպես նաև կրթական գործընթացում տեղի ունեցած փոփոխությունները արտացոլելու համար: Մանանան այս գրառումներից մի քանիսը գրում է ընթացիկ (շաբաթական) պլանի

վերլուծական սյունակում, իսկ մի քանիսը արագորեն գրում է փոքրիկ թղթի վրա, որպեսզի հետագայում չմոռանա, և տեղադրում է դրանք իր պորտֆոլիոյում՝ պլանների հետ միասին:

«Լավ է, որ մենք այս թեման պլանավորեցինք, այն ստացվեց: Ես կրկին կօգտագործեմ գրատախտակը երգի ժամանակ, այն գործընթացն ավելի տեսանելի և զվարճալի դարձրեց»:

«Իկան, Նիկոն և Նինին բակում խաչապուրի թխեցին, իսկ Իկան Դրամատիկական կենտրոնում խաչապուրիի մասին խոսեց: Կարծում եմ՝ լավ կլինի այս շաբաթ իսկական խաչապուրի թխել պլանավորել: Կփորձեմ խրախուսել այն երեխաներին, ովքեր հետաքրքրություն են դրսևորում: Վաղը պետք է մեթոդիստի մոտ գնամ, որպեսզի կարողանանք անհրաժեշտ նյութեր համալրել»:

«Այսօր մի փոքր անհանգստացած էի: Այս անգամ մենք ծնողներին քարտեր բաժանեցինք և այս ձևով խնդրեցինք, որ դեղին իրեր բերեն: Ես երբեք այս մեթոդը չեմ օգտագործել, և սկզբում կարծում էի, որ նրանք նույնիսկ քարտերը չեն վերցնի, բայց կարծում եմ՝ լավ ստացվեց, երբ մենք ծնողներին անհատապես դիմեցինք: Հաջորդ անգամ այս մեթոդը կօգտագործեմ»:

«Ինձ դուր չի գալիս, որ հաճախ չի ստացվում Գրագիտության կենտրոնում գրքեր կարդալ: Մենք այնպես պետք է բաշխենք կենտրոնները, որ Գրագիտության կենտրոնում որևէ մեկս կարողանանք մտնել ու կարդալ: Արդեն գրեթե երեք օր է, ինչ այնտեղ մտնող երեխաները միայն գրքերն են թերթում: Մենք պետք է կարգավորենք սա»:

«Նրանց շատ դուր եկավ ավագով և ներկերով խաղալը, բայց ես՝ ինքս, լարված էի: Նրանք ամեն ինչ թափեցին գետնին ու շատ կեղտոտեցին: Երկար ժամանակ պահանջվեց մաքրության համար, և այդ պատճառով մի փոքր լարվեցի: Պետք է ինչ-որ մի բանի մտածեմ, որը կօգնի ինձ լուծել այս խնդիրը: Ծնողներին կխնդրեմ, որ մեծ չափսի մարգաշապիկներ բերեն, որպեսզի երեխաները կարողանան անմիջապես հագնել հագուստի վրա: Ես պետք է Գիգիի ու Նիկոյի ծնողներին ասեմ, որ ավելի շատ փոխնորդ հագուստով ապահովեն: Ինձ նաև մի քանի փոքրիկ ավելներ են պետք, որպեսզի երեխաներն իրենք մաքրեն կենտրոնները: Ես էլ պետք է ավելի հանգիստ լինեմ, այսօր շատ նյարդայնացա»:

Նրանց այնքան դուր եկավ ավագն ու ներկը, որ հաջորդ շաբաթ ես հիմնականում կներառեմ նման նյութեր, որպեսզի երեխաները կարողանան խառնել նյութերը: Նույնը կթողնեմ Չգայական մասում, իսկ Արվեստում կրկին կօգտագործեմ ներկեր և աղ ու թաց ավագ կավեղացնեմ:

Հաջորդ շաբաթ ես կրկին կշարունակեմ առավոտյան հանդիպումը նույն երգով»:

«Հաջորդ շաբաթ ես Էլենի ու Սալոմեի հետ աշխատանք ունեմ կատարելու, նրանք շատ չեն հետաքրքրվում նոր նյութերով, և ես պետք է նրանց համար ինչ-որ բան մտածեմ»:

Համագործակցություն ծնողների հետ

Շաբաթվա ընթացքում Մանան և Լիան ակտիվորեն վարում են ծնողական գրատախտակ, որտեղ ցուցադրում են խմբում ընթացող գործընթացների մասին տեղեկատվություն:

«Շարունակում ենք խաղալ դեղին գույնով»:

Այսօր երեխաները փորձեցին Նոր Այուր: Նրանք պարզեցին, թե ինչպիսի նկար է ստացվում դեղին ներկ և սոսինձ խառնելով: Մենք խաղացինք նաև դեղին խմորով:

«Մեր փոխանցված դեղին իրերը շատ օգտակար եղան, համոզվեցինք, որ դեղին գույնի շատ բաներ կան»:

ԳԼՈՒԽ 17. 3-4 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԻ ԽՈՒՄԲ

Տարվա սկիզբ և նախնական պլանավորում

Խաթունան և Աբոն այս տարի երեխաների նոր խումբ են ընդունում: Երեխաների մեծ մասը երեք տարեկան է կամ՝ կոճառնան: Դաստարակները տարվա սկզբի համար սահմանել են հետևյալ նպատակները՝ սոցիալական հարաբերություններ և բազմազան հետաքրքրություններ: Նրանց խնդիրն է.

- Երեխաների և ծնողների հետ ծանոթություն: Վստահության վրա հիմնված հարաբերությունների հաստատում, հուզականորեն անվտանգ մթնոլորտի ստեղծում:
- Երեխաներին ներգրավել տարիքին համապատասխան, հետաքրքիր, գրավիչ և բազմազան ակտիվությունների մեջ՝ նրանց հետաքրքրությունները խթանելու և հետազոտությունը խրախուսելու համար: Սա մեծահասակներին հնարավորություն կտա խորությամբ դիտարկել երեխաներին և նրանց հետաքրքրությունները:
- Հասակակիցների հետ ծանոթություն:
- Մանկապարտեզի առօրյային և տարածքներին ծանոթանալը:

Նոր ուսումնական տարվա մեկնարկից առաջ դաստիարակները կազմեցին երկարաժամկետ ծրագիր՝ իրենց աշխատանքը պարզեցնելու և ոչինչ բաց չթողնելու համար: Երկարաժամկետ ծրագրի մեջ նրանք առանձնացրին կազմակերպչական տարբեր խնդիրներ.

1. Ծանոթացում երեխաների մասին առկա տեղեկատվությանը (լրացված ձևաթղթեր)
2. Կապ հաստատել ծնողների հետ և մանկապարտեզ այցելությունների ամսաթվերը
3. Տնային այցելություններ

4. Ծնողական հանդիպումների կազմակերպում

5. Մտածել առաջին շաբաթվա ակտիվությունների մասին և ռեսուրսների կենտրոնացում

6. Խմբի կազմակերպում

Դրանից հետո Խաթունյան ու Աբուն կարդացին ծնողների լրացված հարցաթերթիկները և իրենց համար կազմեցին ցուցակ, որտեղ գրեցին կարևոր, հիմնական տեղեկությունները (ծնողական հարցաթերթիկի նմուշ, հավելված):

Երեխայի հարցաթերթիկ

Տեղեկատվություն երեխայի մասին

Անուն, ազգանուն-----

Անձնական համար-----Օնոնյան օր, ամիս, տարեթիվ-----

Հասցե-----

Անուն, որով երեխան նախընտրում է անվանվել--

Երեխայի բնավորության գծերը-----

Երեխայի անհատական կարիքները-----

Միրված հեքիաթի հերոսը կամ սիրված խաղալիքը-----

Միրված գործունեություն-----

Տեղեկատվություն ընտանիքի մասին

Ընտանիք, որտեղ ապրում է երեխա

Մայր-----Խնամակալ Անուն, ազգանուն----- Անձնական համար----- Մասնագիտություն/Աշխատանքի վայր----- Կոնտակտային հեռախոսահամար-----	Հայր-----Խնամակալ----- Անուն, ազգանուն----- Անձնական համար----- Մասնագիտություն/Աշխատանքի վայր----- Կոնտակտային հեռախոսահամար-----

Խնդրում ենք նշել երեխայի մանկապարտեզի անհատական հաճախման կարգացուցակը. գալու և գնալու ժամը-----

Այն անձանց անուն, ազգանունը, ովքեր իրավունք ունեն երեխային մանկապարտեզից տանելու.

1.-----2.-----

3.-----4.-----

Համաձայն եք, թե՛ ոչ, ձեզ հետ նախապես պայմանավորվածության հիման վրա երեխային էքսկուրսիա տանել.

Այո Ոչ

Համաձայն եք, թե՛ ոչ երիտաներին լուսանկարել կամ դրանք կիրառել մանկապարտեզի կայքում կամ սոցիալական ցանցի էջում.

Այո Ոչ

Անուն, ազգանուն-----

Ամսաթիվ-----

№	Անուն, ազգանուն	Ծննդային օրը	Հասցեն, հեռ.	Ավերգիա	Սիրված խաղալիք, գործունեություն	Լուսանկարել	Էքսկուրսիա	Այլ
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								

Անի - 2 տարեկան և 7 ամսական, ունի կրտսեր եղբայր, սիրում է փազլ՝ «Մառցե սիրտը», սիրում է ընտանի կենդանիներ: Քնելու կարգ - տատիկը նրան գիրք է կարդում:

Կոտե - չի սիրում, երբ մարդիկ իրեն ստիպում են ինչ-որ բան անել, նա շատ է սիրում ասպետներ:

Թեդո - սիրում է լսել պատմություններ, նրան դուր չի գալիս, երբ իր համար գրքեր են կարդում, նա ավելի շատ սիրում է լսել:

Անիկո - հաճախ է տանը գունավոր մատիտներով նկարում, սիրում է նկարել:

Կարող է երկար նստել ու նկարել:

Նիկո - դժվարանում է հարմարվել անձանություններին և շրջակա միջավայրին, սիրում է արջուկներ:

Դաստիարակները մանկապարտեզ այցելության օրեր ընտրեցին սեպտեմբերի 3-ը և 4-ը, զանգահարեցին ծնողներին ու նախապես համաձայնեցրին մանկապարտեզ այցելության ժամերը (ծնողներին և երեխաներին կանչում էին յուրաքանչյուր կես ժամը մեկ): Նրանք պլանավորեցին երկու երեխաների տնային այցելություններ, որոնց հարցաթերթիկներում գրված էր, որ նրանք հատկապես դժվարանում էին հարմարվել օտար միջավայրին:

Երեխաների մանկապարտեզ այցելության համար դաստիարակները խմբի տարածքում հարմարավետ անկյուն պատրաստեցին, ծնողների համար աթոռներ տեղադրեցին, իսկ դարակների վրա դասավորեցին մատիտներ, թղթե թերթեր, մատների ներկեր, խորանարդիկներ, հրշեջ մեքենաներ և կենդանիների ֆիգուրներ, տիկնիկներ ու փայտե մրգեր՝ այն ամենը, ինչ երեխաները հատկապես սիրում են:

Ծնողները եկան իրենց երեխաների հետ, շրջեցին մանկապարտեզում և խմբում, իսկ դաստիարակները հնարավորություն ունեցան անհատապես շփվել յուրաքանչյուր երեխայի հետ և նույնիսկ մի փոքր խաղալ:

Հարմարավետ և հետաքրքիր միջավայրը, ծնողների հետ հանգիստ և բարեկամական զրույցները, երեխաների մոտ վստահություն առաջացրեց մանկապարտեզի ու իրենց դաստիարակների նկատմամբ:

Աբոն սեպտեմբերի 5-ին Նիկոյի մոտ տնային այցելություն էր պլանավորել: Դաստիարակը երեխայի համար մանկապարտեզից խաղալիք արջուկ տարավ և ծանոթացրեց մանկապարտեզի մասին գրքի հետ: Ընտանիքի անդամները նրան թեյախմության հրավիրեցին ու զրուցեցին տարբեր հարցերի շուրջ: Սկզբում Նիկոն թաքնվել էր ծնողների հետևում, բայց որոշ ժամանակ անց համարձակություն ձեռք բերեց ու սկսեց խաղալ Աբոյի և արջուկի հետ: Հեռանալիս Աբոն ջերմորեն հրաժեշտ տվեց նրան և հրավիրեց մանկապարտեզ: Ասաց, որ կրկին կհանդիպի արջուկին մանկապարտեզում (գիրքը թողեց և խնդրեց վերադարձնել՝ մանկապարտեզ գալիս):

Շաբաթվա վերջում, ծնողական ընդհանուր ժողովի ժամանակ, դաստիարակները ծնողներին ներկայացրին մանկապարտեզի առաջին շաբաթվա ծրագիրը, կարգացուցակը, նպատակներն ու անելիքները:

Պլանավորում

Դաստիարակները սկսեցին մտածել առաջին շաբաթվա ակտիվությունների մասին և լրացրին պլանավորման ձևաթուղթը:

Սեպտեմբերի 15-19

Առաջին մի քանի օրերի ընթացքում երեխաները կես օր անցկացնում են մանկապարտեզում՝ ծնողի կամ ծանոթ մեծահասակի ուղեկցությամբ: Դրա համար էլ, Խաթունյան և Աբոն փորձում են պլանավորել այնպիսի ակտիվություններ, որ մի կողմից ծնողները հեշտությամբ ներգրավվեն և զվարճալի լինեն նրանց համար, իսկ մյուս կողմից՝ կօգնեն ուսուցիչներին ավելի լավ ճանաչել երեխաներին, նրանց հետաքրքրություններն ու հնարավորությունները:

Առաջին շաբաթվա ընթացքում խմբում շատ մարդկանց ներկայության պատճառով քառուր կանխելու համար, դաստիարակներն ավելի մանրամասն են պլանավորում

բոլոր կենտրոնների միջոցառումները, ինչպես նաև անցումային շրջաններն ու օրվա ապրելակարգը: Երեխաներն առաջին օրերին պետք է հասկանան օրվա ու միջավայրի կառուցվածքը, որպեսզի կարողանան իրենց անվտանգ զգալ այդ տարածքում: Դաստիարակներին օգնում է տեսողական կարգացուցակը: Բացի այդ, կենտրոնների և տարաների վրա տեղադրված ցուցանակները:

Ֆիզիկական միջավայրի կազմակերպում

Աբոն և Խաթունան խմբասենյակը վերածել են փոքր կենտրոնների՝

1. Չգայական կենտրոն, որտեղ երեխաները կխաղան ավազով
2. Արվեստի արհեստանոց
3. Հետազոտությունների կենտրոն
4. Դրամատիկական կենտրոն
5. Խորանարդիկների կենտրոն
6. Սեղան կենտրոն
7. Գրագիտության կենտրոն
8. Կրան
9. Հանդիպման տարածք

Նյութերը դրվեցին հատուկ բեռնարկղերի մեջ, որպեսզի երեխաները օգտագործելուց հետո կարողանան հեշտությամբ տեսակավորել, նրանք պիտակներ պատրաստեցին բեռնարկղերի համար: Նույն պիտակը սոսնձվեց դարակներին, որպեսզի բեռնարկղը հեշտությամբ «գտնի» իր տեղը: Խաթունան տեսողական կարգացուցակ կազմեց և այն կախեց խմբում:

Առաջին մի քանի օրերի ընթացքում դաստիարակները տարածքում դասավորում են միայն անհրաժեշտ նյութերը: Երեխաների մասին տեղեկություններն ուսումնասիրելուց հետո, նրանք նյութեր են ներմուծում խմբի ֆիզիկական միջավայր՝ հաշվի առնելով երեխաների հետաքրքրությունները: Նկարչության անկյունը լցված է գունավոր թղթերով, մատիտներով ու խաղալիք խմորով, իսկ Խորանարդիկների կենտրոնում դասավորված են տարբեր կենդանիների ու տրանսպորտի ֆիգուրներ: Դրամատիկական կենտրոնում խաղալիքները դասավորված են սեղանի, իսկ տիկնիկները՝ աթոռների վրա: Գրքերի բաժնում կան հեքիաթների երեք նկարազարդ գրքեր, իսկ սեղանի վրա՝ սեղանի խաղերի անկյունում, դրված է երկու փազլ:

Աբոն Կոտեի համար Չգայական կենտրոնում, ավազի մեջ ասպետների ֆիգուրներ թաքցրեց և որոշեց լրացուցիչ յուղային պաստեղներ ավելացնել Արվեստի կենտրոնին, ինչը, նրա կարծիքով, հետաքրքիր կլինեի Անիկոյի համար, քանի որ նա սիրում է նկարել և տանը միայն մատիտներ ունի:

Խաթունան նախապես պատրաստել է ձեռնոց-տիկնիկ, որը կօգտագործի երեխաներին ողջունելիս կամ պատմություններ պատմելիս:

Պրակտիկա

Առաջին օրը, երբ երեխաները սկսում են գալ մանկապարտեզ, նրանցից շատերն արդեն ճանաչում են իրենց դաստիարակներին, Աբոն ու Խաթունան դիմում են յուրաքանչյուր երեխայի անունով և ջերմորեն ողջունում, խաղում խաղեր նրանց հետ, զրուցում անհատապես և ցույց են տալիս խմբասենյակը: Բոլոր երեխաների ներկայանալուց հետո, դաստիարակները երեխաներին ու նրանց ծնողներին հրավիրում են հանդիպման սրահ: Ծնողները նստում են շրջանաձև՝ երեխաները գրկներին: Խաթունան կրկին ողջունում է երեխաներին և սովորեցնում նրանց «Ուրախ ողջույն»: Յուրաքանչյուր երեխա և ծնող պետք է ողջունի կողքին նստած անձին, սեղմի նրա ձեռքն ու ասի նրա անունը: Առաջին շրջանից հետո, Խաթունան դուրս է բերում իր տիկնիկը և ողջունում երեխաներին նրա միջոցով: Ապա փորձում է ասել երեխաների անունները, բայց ամեն անգամ ձևացնում է, թե չփոթվում է: Երեխաները զվարճանում են չփոթված տիկնիկի սխալների վրա և հիշեցնում իրենց անունը: Աբոն երեխաներին ու ծնողներին ծանոթացնում է օրվա կարգացուցակին և նախատեսված ակտիվություններին: Նա երեխաներին ասում է, որ նախաճաշը հիմա կբերեն, և խնդրում է ծնողներին օգնել երեխաներին լվանալ ձեռքերը: Դաստիարակները երգում են ձեռքերը լվանալու երգ և երգելով մոտենում լվացարանին:

Դաստիարակները վերադարձող երեխաներին դիմավորում են և բոլորը նստում են միասին նախաճաշելու: Երեխաները ուտում են, և դաստիարակները հարցնում են նրանց՝ կաթնաշոռը դո՞ւր եկավ, թե՞ ոչ: Նրանք ավելի շատ կաթնաշոռ են սիրում, թե՞ թթվասեր: Ի՞նչ նմանություններ և տարբերություններ ունեն կաթնաշոռն ու թթվասերը, ըստ նրանց:

Նախաճաշից հետո դաստիարակները խնդրում են ծնողներին օգնել երեխաներին դասավորել ամանները և ընտրել իրենց նախընտրած խաղային տարածքը:

Երեխաներն ու ծնողները բաժանվում են տարբեր տարածքների՝ ըստ իրենց ցանկության, և սկսում են խաղալ: Երեխաները զննում են Նոր Նյութերը, ոմանք նկարում են, ոմանք՝ խորանարդիկներով են կառուցում, մեքենաներով ու կենդանիներով խաղում, ոմանք՝ գրքեր են թերթում, իսկ ոմանք սկսել են փազլ հավաքել:

Աբոն և Խաթունան խաղում են երեխաների հետ անհատապես և փոքր խմբերով: Նրանք խրախուսում են մի անկյունում նստած երեխաներին խաղալ միմյանց հետ: Որոշ ժամանակ անց դաստիարակները բոլորին զգուշացնում են, որ ժամանակն է դրսում խաղալու, և նրանք պետք է պատրաստվեն բակ դուրս գալու համար:

Բակում դաստիարակները նախատեսել են գնդակ գլորել, երեխաները և ծնողները կանգնում են երկու շարքով, երեխաները ոտքով զիգզագաձև գլորում են գնդակը միմյանց՝ փորձելով հիշել միմյանց անունները և ասել նրա անունը, ում գլորում են գնդակը: Խաղից հետո դաստիարակները երեխաների հետ շրջում են բակի տարբեր անկյուններում՝ ցույց տալով նրանց բանջարանոցը, երաժշտական պատը, ավազատեղին և ցեխեխոհանոցը: Երեխաները վազվզում են բակում և խաղում ինչպես ուզում են: Որոշ ժամանակ անց, Խաթունան խաղալիք զանգակը զնգզնգացնում է և երեխաներին իր մոտ է կանչում: Պարզվում է, որ ընթրիքի ժամն է: Երեխաները դանդաղ վերադառնում են սենյակ, փոխում հագուստը և

լվանում ձեռքերը: Կրկին մատուցվում է ընթրիքը, Խաթունան և Աբուն նստում են երեխաների հետ ու հարցնում, թե ինչն է նրանց ամենից շատ դուր եկել այսօր: Էլ ի՞նչ կցանկանային անել վաղը: Ոմանք ուզում են խաղալ ավազի մեջ, ոմանք՝ նկարել պաստելներով, իսկ ոմանք ամաչկոտ են և առայժմ ոչինչ չեն ասում: Ընթրիքից հետո ծնողներն ու երեխաները հրաժեշտ են տալիս իրենց դաստիարակներին ու գնում տուն:

Դիտարկում, գնահատում և կրկին պլանավորում

Անցել է երեք ամիս: Խաթունան և Աբուն արդեն լավ են ճանաչում երեխաներին, անհատական հանդիպումներ են ունեցել նրանց ծնողների հետ, նախնական գնահատական են տվել երեխաներին՝ օգտագործելով իրենց ստեղծած հարցաթերթիկները (տես՝ Հավելված 1. Ձարգացման հարցաթերթիկ՝ համաձայն երեխաների դաստիարակության և կրթության պետական չափորոշի) և սկսել են գրառումներ կատարել երեխաների մասին իրենց դիտարկումների վերաբերյալ: Երեխաներն արդեն իրենց ընկալում են որպես խմբի անդամներ, ընկերներ են ձեռք բերել, սովորել են դաստիարակներին, առօրյային, շրջանի շուրջ նստել և միմյանց լսել:

Նիսուցան ունի լավ զարգացած խոսքի և նուրբ մոտորիկայի ունակություններ: Ծնողների հետ հանդիպման ժամանակ մայրը ցանկություն հայտնեց, որ դաստիարակներն ավելի շատ ուշադրություն դարձնեն երեխայի խոշոր մոտորիկային և թույլ տան նրան ավելի շատ շարժվել:

Ալեքսանդրը շատ է սիրում կենդանիներ, նա գիտի բոլոր կենդանիների անունները, նրանց ձագերի անունները, թե ով որտեղ է ապրում և ինչ ձայներ են հանում: Նա սիրում է քանդակել կավով, բայց դժվարանում է կտրել ու մատիտը ճիշտ բռնել:

Իօանան սիրում է տիկնիկներ և լսել հեքիաթներ: Խոսելը նրա ուժեղ կողմն է: Նա միայն գծեր է գծում թղթի վրա, բայց դժվարանում է պատկերել պատկերներ:

Մարիտան իր մասին խոսում է երրորդ դեմքով, օգտագործում է երկու կամ երեք բառից բաղկացած նախադասություններ և ունի բավականին սահմանափակ բառապաշար: Նա շատ է սիրում դիտազավեր և դժվարանում է զսպել իր հույզերը:

Գիորգին սահմանափակ քանակությամբ առանձին բառեր է ասում: Նա դժվարանում է շփվել այլ երեխաների հետ, շատ կարճ է կենտրոնանում տարբեր ակտիվությունների վրա և սիրում է խաղալիք մեքենաներ ու ծառեր բարձրանալ:

Երեխաներին դիտարկելիս Խաթունան ու Աբուն նկատեցին, որ բոլոր երեխաները սիրում են մանկապարտեզի բակում դիտարկել ու խաղալ կրիաների հետ: Երեխաների երկխոսությունները նույնպես հաճախ պտտվում են կրիաների շուրջ: Օրինակ՝ երեք օր առաջ Նիսուցան ու Անիկոն վիճում էին այն մասին, թե ինչ են ուտում կրիաները՝ խոտ, հաց, թե՞ մրջյուններ: Ալեքսանդրեն Իօանային ասում էր, որ իր խաղալիք կրիան բոլորովին այլ ոտքեր ունի և նույնիսկ կարող է լողալ ջրում:

Դաստիարակները որոշեցին օգտագործել երեխաների այս հետաքրքրությունը հաջորդ թեման պլանավորելիս:

Օրվա և շաբաթվա պլանավորում

Կրիայի թեմայի շուրջ աշխատելիս Խաթունյան և Աբուն ընտրեցին հետևյալ նպատակները՝ ինքնակարգավորում ու խորքային հետազոտություն, և պլանավորեցին հետևյալ ակտիվություններն ու մարտահրավերները:

Նրանք նախապես պատմություն էին հորինել մի կրիայի մասին, որը սովորել էր զսպել իր զայրույթը: Խաթունյան պլանավորում էր կրիային ներկայացնել առավոտյան շրջանին ու նրա արկածների մասին այդ ժամանակ պատմել:

Գիտության կենտրոնում. կրիաների դիտարկում խոշորացույցով, դրանք համեմատել խաղալիք կրիաների հետ և էքսկուրսիա՝ Էկզոտարիում:

Գրագիտության կենտրոն. կրիաների մասին նկարագարող գրքերը թերթել, կադալ և կազմեք գիրք:

Արվեստ. փռեցին մեծ չափսի թուղթ, տարբեր գույների ներկեր, փոքրիկ կրիաներ, ծովային խճաքարեր և ավազ, դասավորեցին նաև տերևներ:

Այս ակտիվությունների ժամանակ, իհարկե, դաստիարակները կաշխատեն սահմանված նպատակների վրա՝ համապատասխան ռազմավարություններով: Դրա համար նրանք վերընթերցել են Ուսումնական ծրագրի համապատասխան գլուխները:

Նրանք կկենտրոնանան հույզերի կառավարման ու ազդակների վերահսկման վրա, քանի որ երեխաները հնարավորություն ունեն դիտարկելու և ուսումնասիրելու կրիաներին: Դաստիարակները որոշեցին այս տեխնիկան ծանոթացնել երեխաներին:

Ֆիզիկական միջավայրի կազմակերպում

Խաթունյան նախապես պատրաստել էր նյութեր և դասավորել դրանք կենտրոններում:

Գրագիտության կենտրոնում՝ կրիաների մասին նկարագարող գիրք:

Զեռքի տիկնիկ՝ կրիա՝ զայրույթի կառավարումը սովորեցնելու համար:

Աբուն Հանգիստ անկյունում գտնվող մեծ ստվարաթղթե տուփից պատրաստել էր կրիաի զրահ, ինչպես նաև՝ զայրույթի կառավարման վերաբերյալ քարտեր:

Պրակտիկա

Առավոտյան հանդիպման ժամանակ Աբուն ու Խաթունյան երեխաներին ողջունեցին ուրախ ողջույնի երգով, ապա Խաթունյան կրիայի մասին հեքիաթ կարդաց, որը դժվարանում էր զսպել իր զգացմունքները: Աբուն կրիային բերեց բակից և խնդրեց երեխաներին դիտարկել ու ասել, թե ինչ են մտածում:

Երեխաները օգնում են դաստիարակներին սեղան գցել, նախաճաշել և խոսել այն մասին, թե արդյոք կրիան կցանկանա՞ հնդկացորենի շիլա: Նինուցան ասաց, որ իր փոքրիկ շնիկը շատ է սիրում հնդկացորեն, իսկ Մաշոն ասաց, որ և՛ շները, և՛ կրիաները միայն

հատուկ սնունդ են ուտում: Խաթունան հարցնում է երեխաներին. «Ինչպե՞ս կարող ենք պարզել, թե կրիաները ինչ են ուտում»: Երեխաները մտածում են: Ալեքսանդրն ասում է, որ կարող են մի քանի կերակուր դնել և տեսնել, թե որն է դուր գալիս կրիային: Աբոն ասում է. «Այդ ձևովով կարող ենք, չէ՞, ստուգել նաև նրա սիրած խաղալիքը: Եկեք մի քանիսը դնենք ու տեսնենք, թե ինչով է խաղում»: Երեխաներին դուր է գալիս այս գաղափարը:

Նախաճաշից հետո երեխաները սկսում են խաղալ տարբեր անկյուններում՝ ըստ իրենց ցանկության: Նիկոլայն, Անիկոն և Ալեքսանդրը մտնում են նկարչական ստուդիա, որտեղ Աբոն իր կրիաներից

մեկը դրել էր սեղանին: Երեխաները դիտում են կրիայի ճանկերը, ոմանք սկսում են նկարել կրիա, իսկ մյուսները ավագով ու քարերով արահետներ են պատրաստում կրիայի համար:

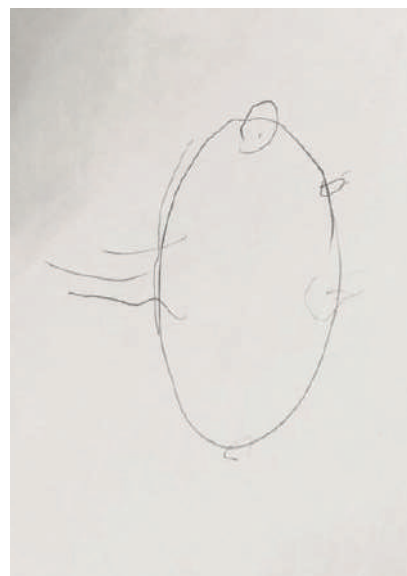
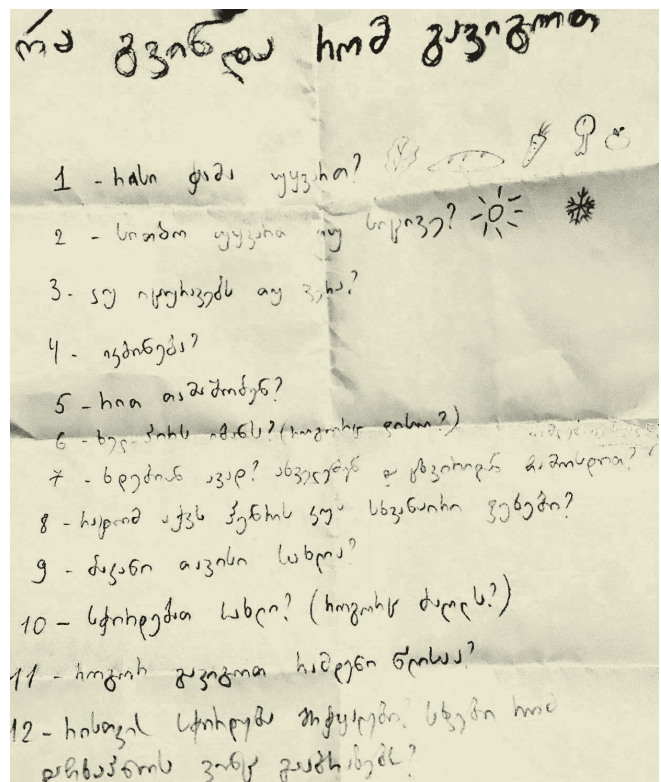
Իոանան տատանվում է, Աբոն ասում է.

«Իո, տես, թե ինչ ձև ունի կրիան, ապա, եկ մատը դնենք ու պտտենք»: Աբոն և Իոանան ձեռքերը դրեցին կրիայի գրահին ու մատներով պտտեցին շրջանով մեկ:

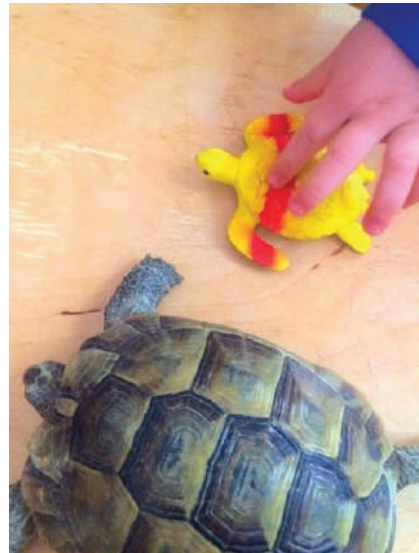
«Լավ, հիմա թղթի վրա ցույց տուր ինձ, թե որտեղի՞ց ես սկսելու նկարել»:

Իոանան վախենալով մատիտը դնում է թղթին ու փորձում կրկնել նույն շարժումը:

Աբո. «Կարծում եմ, շատ նման է տեսեք»: Իոանան գոհ նայում է: «Հիմա եկեք տեսնենք ոտքերը», - շարունակում է Աբոն...

Նրանք պլանավորում են Գիտության անկյունում համեմատել խաղալիք կրիան և իրական կրիան: Սեղանին խաղալիք կրիան ու մի քանի խոշորացույցներ են: Խաթունան խնդրում է Գիտագին կրիային հանել նկարչական անկյունից և ձեռքում պահել, քանի դեռ թեղին ու Աննան խոշորացույցով զննում են: Խաթունան երեխաներին ասում է. «Նայեք, թե որքան մեծ է, ինչպիսի ոտքեր ունի, ինչպիսի գլուխ և պոչ: Ձեր կարծիքով, ինչո՞վ են նման այս երկու կրիաները»: Երեխաները փորձում են թվարկել:

Խորանարդիկների անկյունում Կոտեն սկսել է երկար ցանկապատ կառուցել: Նա վերևում դասավորում է զինվորների ֆիգուրներ և խնդրում է Անաստասիային խաղալ իր հետ:

Սեղանի խաղերում Կեսոն ու Նիկոն դոմինո են խաղում նկարներով:

Գրագիտության անկյունում երեխաները թերթում են հանրագիտարան, որտեղ պատկերված են տարբեր կրիաներ՝ ծովային կենդանիների հետ միասին:

Շուտով ժամանակն է բակ գնալու, և դաստիարակները դանդաղորեն պատրաստում են երեխաներին: Ոմանց առջև փոքրիկ ավազի ժամացույց են դնում, մյուսներին խրախուսում՝ կարգի բերել իրենց տարածքը: Անավարտ աշխատանքները պահվում են դարակի վրա, իսկ պատրաստի նկարները կախում են պատին:

Դաստիարակները բաժնում նախատեսել են ֆիզիկական խաղ, որտեղ երեխաները պետք է սողան երկար նստարանի վրայով, ապա վազեն ծառի շուրջը և վերադառնան իրենց տեղը:

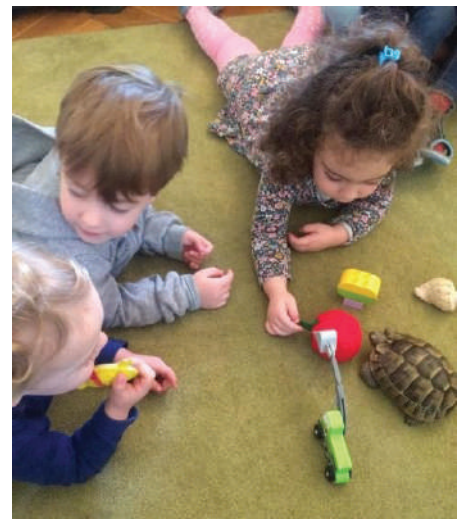
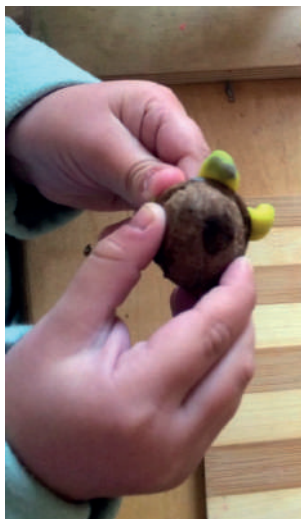
Այս խաղից հետո երեխաները որոշեցին ստուգել, թե արդյոք իրենց բաժնի կրիան կարողանում է լողալ: Դրա համար նրանք ջրով լցրեցին մի փոքրիկ տարա և կրիային դրեցին դրա մեջ: Կրիային շատ դուր եկավ ջրում լողալը:

Մի քանի երեխաներ բաժնում տերևներ էին հավաքում՝ կրիայի համար փափուկ մահճակալ պատրաստելու համար:

Մինչ ճաշելը, բակից վեր բարձրացած երեխաներին հաթունան և Աբոն հավաքեցին շրջանի շուրջ և խնդրեցին կիսվել իրենց տպավորություններով ու համառոտ ամփոփել առավոտյան գործունեությունը: Գաշից հետո երեխաները լսեցին հեքիաթ և գնացին քնելու: Արթանալուց հետո նրանք նախաճաշեցին, ապա նորից սկսեցին խաղալ: Այս անգամ երեխաները Նկարչության կենտրոնում գտան ընկույզի կճեպներ և պլաստիլին: Նաև մատիտներ ու թղթե թերթեր: Գիտության կենտրոնում երեխաները փորձեցին իմանալ, թե ինչ կուտի և ինչով կխաղա կրիան:

Օրվա ամփոփման համար երեխաները և նրանց դաստիարակները պլանավորեցին էքսկուրսիա դեպի կենդանաբանական այգու Էկզոտարիում՝ ավելին իմանալու համար: Միասին նրանք գրի առան հարցեր, որոնք այնտեղ պետք է տան և որոշեցին հաջորդ օրերին պատրաստել պապիե-մաշե տեխնիկայով կրիայի ֆիգուրներ:

Շաբաթվա վերջում հաթունան ու Աբոն պլանավորման թերթիկի վրա գրեցին ամբողջ շաբաթվա ամփոփ վերլուծությունը, որտեղ ամփոփեցին, թե ինչպես է անցել շաբաթը:

Համագործակցություն ծնողների հետ

Դաստիարակները ծնողներին նույնպես հրավիրում են էքսկուրսիայի: Երեխաներից մեկի հայրը երեխաների համար բերում է մի քանի փոքրիկ ծովային կրիաներ՝ դիտարկելու համար:

ԳԼՈՒԽ 18. 4-5 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԻ ԽՈՒՄԲ

Օրվա և շաբաթվա պլանավորում

Անցած շաբաթվա ընթացքում Աննայի և Լեւայի խումբը աշխատել է «Առողջ սնունդ» թեմայով: Աննան և Լեւան կրկին դիտարկել են երեխաների խաղի դիսամիկան՝ օգտագործելով այս տարիքային խմբի համար հարմար «Նպատակի ընտրության դիտարկման գործիքը» (տես՝ Հավելված 2.) և որոշել են ստեղծել, ուսումնասիրել ու լուծել կոնֆլիկտները որպես ենթանպատակներ: Նրանք նաև որոշել են այս շաբաթ երեխաներին չառաջարկել որևէ կոնկրետ թեմա կամ նախագիծ, այլ, պարզապես, կենտրոններ տանել տարբեր ռեսուրսներ՝ մարտահրավերների տեսքով և դիտարկել երեխաների հետաքրքրությունները: Նրանց նախատեսած գործողությունների թվում էին.

- Դրոշմակնիքներով (շտամպ) տպել և խաղ՝ «Գրասենյակ-գրասենյակ», երկնաքերերի կառուցում, դրանց վրա գովազդային ցուցանակների տեղադրում,
- Գրամբեքենայով տպագրություն և գովազդային ցուցանակների պատրաստում:

Աննան և Լեւան որոշեցին այս շաբաթ կենտրոնանալ կոնֆլիկտների լուծման ուղիների վրա: Նրանք նաև ցանկանում էին ստեղծել մի տարածք, որտեղ երեխաները կարող են մասնակցել տարբեր տեսակի բանակցությունների:

Ֆիզիկական միջավայրի կազմակերպում

Դրամատիկական խաղերի տարածք. Աննան վերադասավորում է Դրամատիկական կենտրոնը, հին գրամբեքենա է տեղադրում փոքրիկ սեղանի վրա, հին հեռախոս՝ դարակին,

խաղալիք «նոթբուլ»՝ կողքի սեղանին, և մատակարարում է տարբեր գրենական թղթեր, գրիչներ և մատիտներ, դակիչ ու այլ գրենական պիտույքներ:

Արվեստի կենտրոն. դրոշմակնիքներով ապահովում և խրախուսել երեխաներին կոլաժներ պատրաստել դրոշմներից:

Կոնֆլիկտների կառավարման նպատակներին հասնելու համար Աննան և Լեւան բանակցային տարածք ստեղծեցին՝ փոքրիկ սեղանով և պատին փակցված կանոններով, որոնք պետք է օգտագործվեն կոնֆլիկտի մասին խոսելիս: Այս կանոնները մշակվել են երեխաների և Աննայի կողմից նախորդ շաբաթվա առավոտյան շրջանի շուրջ քննարկման ժամանակ ու հետևյալն են՝ (ա) մենք ուշադիր և համբերատար լսում ենք ուրիշներին ու սպասում մեր հերթին, (բ) մենք հարգանքով ենք վերաբերվում միմյանց կարծիքներին (մենք գիտենք, որ ուրիշները կարող են այլ կերպ մտածել, և դա նորմալ է), (գ) մենք մեր մտքերն արտահայտում ենք ցածրաձայն, (դ) մենք ուշադիր մտածում ենք այն մասին, թե ինչպես կարող ենք լուծել խնդիրը, (ե) մենք ոտքի ենք կանգնում, երբ մեր հերթն է: Նրանք նաև տեղադրեցին ինքնահանգստացնող պաստառ (ինքնահանգստացնող ռազմավարություններով) և իրեր, որոնք երեխաները կարող են օգտագործել ինքնահանգստանալու համար, ինչպիսիք են՝ բռնուցքի չափ փափուկ գնդակը, փափուկ խաղալիք, գունազարդման թերթիկ (մանդալա), մատիտներ, ականջակալներով երաժշտական նվագարկիչ և այլն: Երեխաները օգտագործում էին այս ինքնահանգստացնող ռազմավարությունները նույնիսկ այն ժամանակ, երբ Աննան նրանց սովորեցնում էր զայրույթի կառավարում:

Պրակտիկա

Առավոտյան շրջանի ժամանակ Աննան երեխաներին ցույց տվեց բանակցային փայտիկ և բացատրեց, թե ինչպես կարող են այն օգտագործել բանակցային սեղանի շուրջ: Այս փայտիկը կօգնի երեխաներին վերահսկել, թե ով է ավարտում զրույցը և ով է սկսում այն: Խոսում է նա, ով փայտիկը ձեռքում է պահում: Երբ նա ավարտում է խոսելը, փայտիկը փոխանցում է մեկ ուրիշին: Որպես օրինակ՝ Աննան առաջարկեց հետևյալ խաղը երեխաների համար: Աննա. «Եկեք խոսենք այն մասին, թե ինչ ենք ամենաշատը սիրում: Խոսում է նա, ով փայտիկը բռնում է, և երբ ավարտում է, փայտիկը փոխանցում է իր կողքին նստածին»: Աննա. «Ինձ շատ է դուր գալիս, երբ գիրք կարդալիս հետաքրքրությամբ լսում եք ինձ», Աննան փայտիկը փոխանցեց Կոտեին, ով նստած էր իր կողքին, և այլն:

Առավոտյան հանդիպումից հետո նա երեխաների հետ ամփոփեց նաև «Առողջ սննդամթերք» թեման: Այնուհետև նա երեխաներին ծանոթացրեց կոնֆլիկտների լուծման անկյունին, հիշեցրեց հորինած կանոնները: Նա նաև դերային խաղ խաղացրեց: Պատկերացրեք, որ ես ու Էլենը չկարողացանք համաձայնության գալ Դրամատիկական կենտրոնում: «Էլենե, իբր դու ուզում էիր, որ Գիգին քեզ համար ապրանքներ բերի, իսկ ես ուզում էի, որ նա օգնի ինձ ուտեստ պատրաստել: Եկեք տեսնենք, թե ինչ պետք է անել և ինչպես օգտագործել բանակցությունների անկյունը՝ համաձայնության գալու և բոլորի համար ընդունելի որոշում կայացնելու համար»: Լեւան դիտարկում է երեխաների ներգրավվածությունը և գրառում է դիտարկումները, որ հաջորդ կոնֆլիկտի ուսուցման ժամանակ կարողանան աշխատել անհատապես կամ փոքր խմբերով: Էլենեն ու Աննան նստում են դաստիարակի սեղանի մոտ՝ հերթով փոխանակելով իրենց կարծիքները փայտիկի միջոցով: Այնուհետև նրանք կանչում

են Գիգիին ու հարցնում նրա կարծիքը: Երեխաները մտածում են տարբեր լուծումների մասին: Վերջապես, նրանք համաձայնվում են, որ Գիգին կանի այն, ինչ ցանկանա:

Նախաճաշի ժամանակ Աննան նկատեց, որ երեխաները դիտարկում և խոսում էին հետևյալ թեմայի շուրջ. սովորական ջուրը և խոտաբույսերով թեյը երկուսն էլ թափանցիկ են, բայց մեկը մի փոքր քաղցր է, իսկ ջուրը՝ ոչ: «Թեյը մի փոքր քաղցր է, որովհետև շաքար ունի», - ասաց Նիկոն: «Եթե շաքարով լիներ, շաքարը կերևար», - ասաց Անիկոն: Շաքարը գունավորել է ջուրը, այդ պատճառով էլ թեյը այլ գույնի է, - նշեց Թիկոն: Դաստիարակը հարցեր է տալիս. «Այսինքն՝ դու այդպես ես կարծում, չէ՞: Ինչպե՞ս պետք է պարզենք, թե ինչ է պատահում ջրի մեջ շաքարին»: Նիկոն բացականչեց. «Կարող ենք խառնել և տեսնել, թե ինչ է պատահում, կարող ենք ջուր լցնել շաքարի վրա»: Աննան կրկին հարցրեց. «Ի՞նչ ես կարծում՝ մեզ դրա համար ի՞նչ է պետք»: Թիկոյի պատասխան էր. «Շաքար և ջուր»: Աննան գրի առավ երեխաների ենթադրությունները և առաջարկեց. «Եկեք փորձենք Գիտական կենտրոնում և տեսնենք, թե ինչ է պատահում»: «Ինձ աղն էլ է հետաքրքրում», - ասաց Նինին:

Նախաճաշից հետո, կենտրոններում նախատեսված մարտահրավերներից բացի, Աննան հաշվի առավ երեխաների հետաքրքրությունները և աղու շաքար բերեց Գիտական կենտրոն, տեղադրեց Լելայի կողմից ստեղծված աղյուսակները և երեխաներին հնարավորություն տվեց մասնակցել փորձին ու գրանցել տվյալները: (Աննան այս փաստը կարճանագրի պլանավորման ձևաթղթում, ավելի ուշ՝ արտացոլման աղյուսակում):

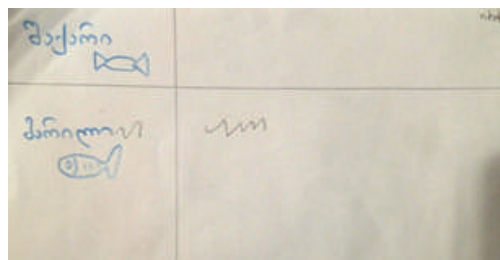
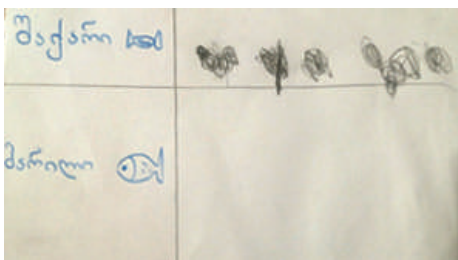
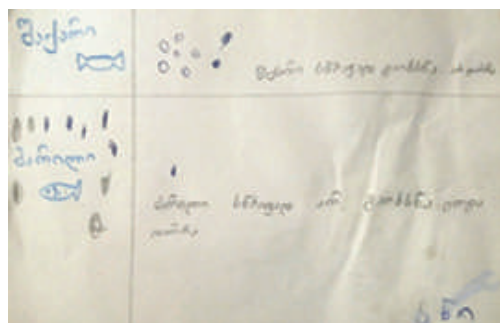
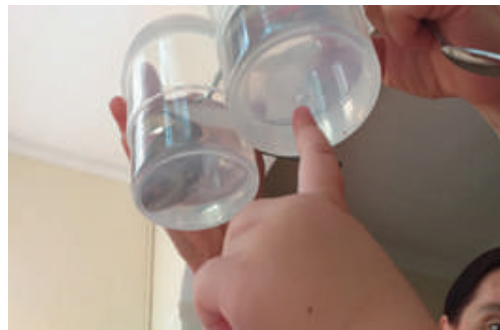

Երեխաները արտահայտեցին հետևյալ ենթադրությունները.

- Շաքարը կանհետանա, և աղաջուրը կդառնա սպիտակ
- Ե՛վ աղը, և՛ շաքարը կանհետանան, և ջուրը կլինի բաժակի գույնին (այսինքն՝ ջուրը կմնա թափանցիկ):
- Եթե շաքար ավելացնեք, ջուրը կդառնա քաղցր, իսկ եթե աղ ավելացնեք, ջուրը կլինի թեթևակի սպիտակ և աղի:

- Շաբարաջուրը կդեղնի, աղը ավելի արագ կանհետանա:
- Ջրում կանհետանան երկուսն էլ, աղը՝ ավելի արագ, ջուրը գույնը չի փոխի:

Ամսան փորձեց երեխաներին ներգրավել լրացուցիչ ռեսուրսներ գտնելու գործում և հարցրեց, թե ինչպես ստանալ նույն քաշի շաբար ու աղ: Նա խրախուսեց կշեռքների օգտագործումը: Երեխաները կշեռեցին աղն ու շաբարը՝ նույն քանակը ստանալու համար, ապահովեցին ջուր և անհրաժեշտ պարագաներ: Երեխաները փորձարկում կատարեցին, դիտարկեցին արդյունքները և արտահայտեցին իրենց կարծիքը: Տվյալները մատիտով գրանցվեցին Լեւայի կողմից նախապես պատրաստված ձևաթղթի վրա: Հետազոտությանը մասնակցող երեխաները Ամսայի հետ քննարկեցին փորձի ընթացքն ու ստացված արդյունքները:

Ամսան երեխաների հետ Էր Գիտական կենտրոնում անցկացվող փորձարկման ժամանակ, իսկ Լեւան հետևում էր մյուս կենտրոններում գտնվող երեխաներին: Խորանարդիկների կենտրոնում Ական և Գիգին չէին կարող կիսել կարմիր խորանարդիկները, Լեւայի աչքից չվրիպեց այս փաստը և հարցրեց երեխաներին, թե ինչպես կարելի է լուծել այս անհամաձայնությունը: Էլենեն, որը մոտակայքում էր, հիշեց Կոնֆլիկտների լուծման անկյունը և առաջարկեց, որ նրանք երկուսն էլ գնան այնտեղ: Լեւան շնորհակալություն հայտնեց Էլենեին ու թույլ տվեց երեխաներին օգտագործել բանակցային փայտիկը: Սկզբում Ական հրաժարվեց օգտագործել փայտիկը, բայց Լեւայի աջակցությամբ և խրախուսանքով նա վերցրեց փայտիկը: Վերջապես, երեխաները համաձայնվեցին և վերադարձան խորանարդիկների կենտրոն:

Դրամատիկական կենտրոնում երեխաները սկզբից նկատեցին հեռախոսը, բայց չօգտագործեցին այն խաղի մեջ: Լեւան նկատեց դա, մտավ կենտրոն և ասաց այնտեղ գտնվող երեխաներին. «Ես լսեցի հեռախոսի զանգը, ինչ գեղեցիկ հեռախոս ունեք, ո՞վ է զանգում: Կարո՞ղ եմ պատասխանել»: Լեւան երեխաներին այս կերպ ցույց տվեց, թե ինչպես օգտագործել հեռախոսը:

Արվեստի կենտրոնում Թինիկոն, Դաթոն ու Չազան կաղապարներ և քանդակներ պատրաստեցին: Լեւան առաջարկեց, որ երեխաները մնացած կաղապարները ներկով ծածկեն և թղթի վրա հետքեր թողնեն: Թինիկոն բացականչեց. «Նայեք, ճիշտ այնպիսին հետք թողեց, ինչպիսին որ կա»: Ապա նա վերցրեց մեկ այլ կաղապար, կրկնեց նույն գործողությունը և ուրախությամբ նշեց. «Սա էլ իր նման հետք թողեց»: Չազան հանեց մատիտը մատիտատուփից, ներկ քսեց ու դրեց թղթի վրա: «Սա էլ հետք թողեց», - ասաց նա՝ Լեւային ցույց տալով իր աշխատանքը:

Կենտրոններում խաղալուց հետո, ընթրիքից առաջ, Աննան և Լեւան սկսեցին կարգի բերման երգ՝ երեխաներին ազդանշան տալով կարգի բերել կենտրոնները: Ընթրիքից հետո նրանք դուրս եկան բակ, որի ընթացքում դաստիարակները բակի երգը կիրառեցին:

Բակում խաղը սկսելուց առաջ Աննան առաջարկում է, որ Գիտական կենտրոնում աշխատող երեխաներն իրենց ընկերների հետ կիսվեն հետազոտությունների արդյունքներով: Մանկապարտեզի մարգագետնում դաստիարակը թույլ է տալիս երեխաներին իրենց արդյունքներով կիսվել ուրիշների հետ:

Վարկածների ցանկը վերադարձվում և ամփոփվում է, թե որքանով են արդարացվել երեխաների ենթադրությունները:

Բակից հետո Աննան և Լեւան թույլ են տալիս խումբ վերադարձած երեխաներին կրկին խաղալ կենտրոններում: Դաստիարակները փորձում են գրանցել նրանց հետաքրքրությունները հաջորդ շաբաթվա թեմայի կամ նախագծի համար: Աննան որոշեց շաբաթվա ընթացքում Գիտական կենտրոնում պլանավորել ջրի հետ կապված այլ փորձեր, քանի որ բակում անցկացրած ժամանակ մի քանի երեխաներ հարցրել էին, թե արդյոք բոլոր տեսակի փոշիներն են լուծվում ջրում: Հնարավոր է, որ երեխաների հետաքրքրություններն այս ուղղությամբ ընթանան, և հաջորդ շաբաթվա նախագծի թեման լինի ջուրը:

Դիտարկում, գնահատում և կրկին պլանավորում

*Աննայի և Լեւայի մեկշաբաթյա դիտարկումների գրառումները
(08/04-15/04)*

Դիտարկումը արդյունավետ կազմակերպելու համար Աննան և Լեւան աշխատանքը բաժանեցին և համաձայնեցին, որ ընթացիկ և հաջորդ շաբաթվա ընթացքում կդիտարկեն և՛ երեխաներին, և՛ կրթական գործընթացը: Շաբաթվա ընթացքում Աննան

և Լեւան օգտագործեցին ինչպես Երեխայի զարգացման չափորոշիչի համաձայն ստեղծված հարցաթերթիկը (տես՝ Հավելված 1), այնպես էլ նպատակներ ընտրելու դիտարկման գործիքը (տես՝ Հավելված 2):

Դիտարկման գրառումների և հարցաթերթիկների վերլուծության արդյունքում Աննան և Լեւան եզրակացրին, որ Նրանք պետք է ավելի շատ աշխատեն Գիգիի ու Ակայի հետ՝ խնդիրներ լուծելու ունակությունները զարգացնելու համար: Նրանք նաև լրացուցիչ խրախուսանքի կարիք ունեն կանոններին հետևելու համար: Խմբի դիտարկումը նաև ցույց տվեց, որ խնդիրներ լուծելու ունակությունների վրա աշխատելը վատ գաղափար չէր լինի, ուստի, որոշվեց, որ շաբաթվա նպատակները կլինեն խնդիրների լուծումը և ինքնակարգավորման աջակցությունը:

Աննան և Լեւան շաբաթվա ընթացքում կատարված դիտարկումները կտեղադրեն երեխաների պորտֆոլիոյում: Նույն գրառումներով կկիսվեն ծնողների հետ անհատական հանդիպումների ժամանակ: Սա ծնողներին պարզ կդարձնի, թե ինչպես են տարբեր ունակությունները դրսևորվում խաղի ընթացքում և ինչ ռազմավարություններ կարելի է կիրառել այդ ունակությունները խթանելու համար:

Բացի կոնկրետ ունակություններից, Աննան և Լեւան տարբեր կենտրոններում դիտարկում են նաև երեխաների խաղին:

Շաբաթվա ընթացքում Աննան ու Լեւան նկատեցին երեխաների հետաքրքրությունը ջրի հետ կապված փորձերի նկատմամբ, ուստի, հաջորդ շաբաթ Նրանք կալանավորեն գործունեություն կամ մարտահրավերներ, որոնք թույլ կտան երեխաներին ուսումնասիրել ջուրն ու տարբեր Նյութեր: Գիտության կենտրոնում Նրանք ջրին կավելացնեն տարբեր տեսակի սննդամթերքներ՝ յուղ, հացահատիկներ, համեմունքներ և կդիտարկեն, թե ինչն է լուծվում ջրում և ինչը՝ ոչ: Արվեստի կենտրոնում Նրանք նաև կստեղծեն ջրի հետ կապված մարտահրավերներ, կտրամադրեն ջրային ներկեր կամ նույնիսկ կթույլատրեն Նրանց նկարել ջրով:

Աննան և Լեւան կշարունակեն բանակցային փայտիկն օգտագործել երեխաների հետ հաջորդ շաբաթ: Նրանք նաև կփորձեն ավելի հաճախ օգտագործել կոնֆլիկտների լուծման անկյունը՝ խնդիրները լուծելու համար:

Աննան ու Լեւան շաբաթվա վերջում իրենց ծրագրում այսպիսի կշռադատման գրառումներ արեցին. «Ես այսօր շատ գոհ եմ, որ ժամանակին գրանցեցի նախաճաշի ընթացքում առաջացած հետաքրքրությունը և լավ գաղափար մտածեցի՝ երեխաներին Գիտական կենտրոնում փորձ առաջարկել: Նրանք շատ լավ ներգրավվեցին, հարցեր էին տալիս, ենթադրություններ անում: Լեւան շատ օգնեց ինձ: Մինչ երեխաները նախաճաշում էին, նա արագ խոհանոցից շաքարավազ ու աղ բերեց և ամեն ինչ պատրաստեց Գիտական կենտրոնում: Միակ բանը, որ ինձ դուր չեկավ, այն էր, որ Գիտական կենտրոնը գրավեց իմ ամբողջ ուշադրությունը, և ես չկարողացա ներգրավվել այլ տեղերում: Չնայած մենք այդպես էինք բաժանել գործունեությունները, բայց տեսնում էի, որ Լեւայի համար հեշտ չէր, և ես էլ չէի կարող թողնել երեխաներին: Մտածում էի, որ եթե հեռանամ, Նրանք միևնույն վերջ չեն շարունակի փորձարկումն ու Նրանց համար դժվար կլինի գրանցել տվյալները... Մի խոսքով,

մենք պետք է ինչ-որ բան մտածենք նման իրավիճակների համար, կամ ես պետք է ավելի կենտրոնացած լինեմ...»:

«Երեխաներին շատ դուր եկան ջրով փորձարկումները: Երեկ չէ մյուս օրը Գիտական կենտրոնում էին միայն Անիկոն, Նիկոն և Էթունաս, իսկ երեկ և այսօր բոլորը ցանկություն հայտնեցին: Կարծում եմ՝ նոր նախագծի թեման ջուրը կլինի... Մենք կարող ենք շատ բաներ մտածել: Կարող ենք սառեցնել այն, եռացնել, գոլորշիացնել և այլն»:

Համագործակցություն ծնողների հետ

Շաբաթվա ընթացքում Աննան և Լեւան փոփոխություններ կկատարեն ծնողական գրատախտակի վրա և կցուցադրեն լուսանկարներ ու աղյուսակներ, որոնք պատկերում են ընթացիկ փորձարկումները: Խմբում տեղի ունեցածի մասին տեքստի տեսքով նկարագրությունները ևս կկցվեն:

Շաբաթվա վերջում նախատեսվում են մի քանի անհատական հանդիպումներ որոշ երեխաների ծնողների հետ: Նման հանդիպումները կազմակերպվում են համակարգված՝ որոշակի հաճախականությամբ՝ ծնողների հետ երեխաների նվաճումները կիսելու, ինչպես նաև ապագայի ծրագրերը համատեղ քննարկելու ու առաջարկություններ անելու համար: Օրինակ՝ Գիգիի ծնողներին առաջարկվել է տանը Գիգին բանակցային փայտիկն օգտագործի իրենից մեկ տարով մեծ եղբոր հետ միասին: Նիկոյի ծնողներին խորհուրդ է տրվել Նիկոյին հնարավորություն տալ տանը փորձեր անցկացնել՝ օգտագործելով տարբեր նյութեր: Իսկ Էլենեին՝ ավելի շատ ներգրավվել ընտանեկան գործունեություններում:

ԳԼՈՒԽ 19. 5-6 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԻ ԽՈՒՄԲ

Մի քանի օր առաջ դաստիարակչուհի Աննան, որի խմբում 25 երեխա կա, պլանավորել էր հաջորդ շաբաթվա միջոցառումները: Նրա նպատակները հաշվի են առնում երեխաների կարողություններն ու կարիքները, իսկ պլանում նշված միջոցառումներն ու ռազմավարությունները հիմնված են ինչպես այդ նպատակների, այնպես էլ երեխաների հետաքրքրությունների վրա (տե՛ս Օրինակելի պլանը):

Նրա նպատակն է ավելի խորացնել երեխաների հետազոտական հետաքրքրությունները՝ մասնակցելով գիտական փորձարկումների, ստեղծելով հնարավորություններ, որպեսզի երեխաները կատարեն դիտարկումներ, վարեն աղյուսակներ: Նա նաև կարծում է, որ գարնան գալուստով պայմանավորված, այդքան շատ փոփոխությունները չպետք է անցնեն այնպես, որ երեխաները հայտնագործություններ չանեն: Դաստիարակչուհի Աննան այս հնարավորությունը կօգտագործի բնության նկատմամբ երեխաների հետաքրքրությունը խորացնելու համար: Աննան կարծում է, որ սա կօգնի նաև ստեղծագործական գործընթացներին: Բացի այդ, մանկապարտեզի գրադարանը լցվել է նոր գրքերով: Աննան կարծում է, որ այս հնարավորությունը չի կարելի բաց թողնել: Նա մտածում է, թե ինչպես խորացնել երեխաների հետաքրքրությունը գրքերի նկատմամբ և նախատեսում է փոխներգործուն ընթերցանություն թե՛ մեծ, թե՛ փոքր խմբերում: Քանի որ երեխաներն արդեն 5-6 տարեկան են, հնչյունական խաղերը նույնպես օգտակար կլինեն նրանց համար, որոնք նա կօգտագործի անցումային շրջանում: Ի վերջո, նա անպայման որոշ ժամանակ կհատկացնի կոնֆլիկտների լուծման դրական եղանակներ սովորեցնելուն, քանի որ զգում է, որ վերջերս կոնֆլիկտներն ավելի հաճախակի են դարձել: Աննան անցյալ շաբաթ կազմեց կոնֆլիկտների աղյուսակ, որը օբյեկտիվորեն ցույց տվեց, որ սենյակում խաղի ընթացքում

կոնֆլիկտների թիվն աճել է, ինչպես նաև բացահայտեց մի քանի երեխաների, ովքեր ավելի հավանական է, որ միմյանց հետ կոնֆլիկտներ ունենան: Այս նպատակների մասին մտածելիս Աննան չի մոռանում հաշվի առնել երեխաների անհատական մարտահրավերները:

Պլանի նմուշ 6

Ամսաթիվ 16.04-21.04	Երկուշաբթի	Երեքշաբթի	Չորեքշաբթի	Հինգշաբթի	Ուրբաթ
Նպատակներ	Հետաքրքրության խորացում, խորքային հետազոտություն, կոնֆլիկտների լուծում				
Հետաքրքրույուն - Թեմատիկ մոտեցում - Նախագծային մեթոդ	Առանց թեմայի				
Ակտիվություններ, մարտահրավերներ ու համապատասխան ռեսուրսներ	Բակում. գարունը գտնենք դրսում, դիտարկեն գետնի, ծառերի և օդի փոփոխությունները: Լսեք ձայները:	Գիտություն. փորձարկում մագնիսներով:	Առավոտյան շրջան. քննարկում կոնֆլիկտների լուծման տարածքի օգտագործման վերաբերյալ, գրույց կոնֆլիկտային իրավիճակների վերաբերյալ:	Չգայական մարտահրավերի ստեղծում. զգայական բեռնարկի մեջ փոքրիկ հանքի ստեղծում՝ շինարարական տրանսպորտ, փոքրիկ խճաքարեր, խողովակներ, ձագարներ:	Գիտություն/զգայական. սառույցի խորանարդիկների ուսումնասիրություն՝ աքցաններ, գդալներ, սննդային ներկանյութեր:
	Արվեստ. դրսից ներմուծված նյութերի ուրվագծերի պատրաստում:	Գիրք կարդալ փոքր խմբով:	Արվեստ. երեխաների կողմից ընտրված առարկայի ուրվագծում:	Գիրքի ընթերցում բակում փոքր խմբով:	Փոքր խմբով ընթերցանություն:
	Երեկոյան շրջան. օրվա քննարկում և ամփոփում, թե ինչպես օգտագործեցին կոնֆլիկտի լուծման տարածքը:	Սեղան. «Դևերի ամրոցը» և ծաղկների փազ:	Գրքի ընթերցում փոքր խմբով:		Սեղան. հարթ երկրաչափական պատկերներ և տարբեր շենքերի քարտեր:
Օրվա ապրելակարգեր և անցումներ	Հնչյունական վարժություններ, բառերի սինթեզ: Ընթրիքի ժամանակ գրույց, թե ինչպես ենք լուծում կոնֆլիկտները: Գրքի ընթերցում մեծ խմբերում:				
Անհատականացում					
	Զմոռանաք Լուկայի, Նիկայի և Մարիամի հետ տեսողական քարտեր օգտագործել: Փորձերի ժամանակ ես Էլենեյին և Գիոյին կտամ կոնկրետ հրահանգներ ու ժամանակ: Փոքր խմբով՝ Մարիամին, Աննային, Գիոյին, Սանդրոյին, Իրակլին ու Լուկային կառաջարկեմ ընթերցանություն: Օրվա վերջում ես կօգնեմ Էլենեին և Սանդրոյին կիսվել իրենց փորձով: Ես Գիոյին կտամ զգայական նյութը: Ես կօգնեմ Մարիամին ու Նուցային հարցերով, որպեսզի նրանք կարողանան բակում հայտնագործություններ անել: Զմոռանա՞մ Լուկայի մասին՝ անցումային շրջանում նրան աջակցել:				
Ռազմավարություն	Բակի փոփոխությունների վերաբերյալ դիտարկումների ու փորձերի ընթացքում նկարագրություն և բաց հարցեր:				
Շաբաթվա վերլուծություն.					

Երկուշաբթին սկսվում է ջերմ ընդունելությամբ: Մինչև խմբի լրիվությամբ հավաքվելը, երեխաները, իրենց նախաձեռնությամբ, փոքր խմբերով զբաղվում են տարբեր խաղերով: Դաստիարակչուհի Աննան զբաղված է երեխաներին գրանցելով և կարճ գրույցներ ունենալով նրանց ծնողների հետ, ինչպես նաև դիտարկում է երեխաների խաղը: Նրան հետաքրքրում է, թե ինչպես են երեխաները խաղում, արդյոք որևէ նոր բան ասում կամ անում են, ինչպես են շփվում միմյանց հետ:

Աննան երեխաներին հրավիրեց առավոտյան հանդիպման: Առավոտյան շրջանն անցավ սովորականի պես: Աննան ու երեխաները ողջունեցին միմյանց, խոսեցին տարբեր թեմաների մասին և պլանավորեցին օրը:

Օրվա ընթացքում որոշակի պահի Աննան երեխաների փոքր խմբին առաջարկում է կոնֆլիկտային իրավիճակի մասին պարզ դերային խաղի սցենար: Օրինակ՝ երկու ընկեր ուզում են նույն խաղալիքը: Աննայի խրախուսանքով երեխաները մտածում են, թե ինչպես կվարվեն նմանատիպ իրավիճակում: Երեխաները ուրախությամբ խաղում են այս սցենարները:

Աննան երեխաներին դուրս է տանում: Գարունն արդեն զգացվում է: Մինչ բակ դուրս գալը, Աննան երեխաների մի փոքր խմբի առաջարկում է բնության հետազոտողներ լինել և գարնան նշաններ փնտրել գետնին, երկնքում և ծառերի վրա: Զրույցին միանում են ևս մի քանի երեխաներ ու ցանկություն հայտնում մասնակցելու: Աննա. «Ի՞նչ է հարկավոր մեզ դրա համար»: Երեխաներ. «Եկեք վերցնենք մատիտներ ու թուղթ և նկարենք այն, ինչ կգտնենք», Աննա. «Լավ միտք է», Սանդրո. «Եկեք նաև խոշորացույցներ վերցնենք, ինչպես այն ժամանակ», Էլեն. «Եկեք մի քանի իրեր հավաքենք ու բերենք խումբ, մի տուփ վերցնենք հետներս»: Մարի և Թինի. «Մենք երեխային զբոսանքի կտանենք մանկասայլակով»: Աննա. «Եկեք նաև մի քանի լուսանկար անենք, ես կվերցնեմ հեռախոսս և, եթե որևէ մեկն ուզենա նկարվել, ինձ կանչեք»: Խոշորացույցներով և նկարչական իրերով զինված, երեխաները աղմկելով վազեցին բակ և ցրվեցին: Որոշ երեխաներ գետնին փնտրեցին ինչ-որ նոր բան և գտան մի փոքրիկ ծաղիկ, մյուսները մատնացույց արեցին նոր ծած խոտը, ոմանք՝ թռչուններին, իսկ մի քանիսը հավաքվեցին ծառերի շուրջը և դիտարկեցին փոքրիկ բողբոջները: Աննան տեղաշարժվում էր երեխաների հետ և հարցեր էր տալիս. «Ի՞նչ եք տեսնում նոր, տարբերվող, որ նախկինում բակում չկար» և «Ինչպիսի՞ն է ծառն այսօր: Ի՞նչ փոփոխություններ եք տեսնում»: Երեխաները կիսվում էին իրենց դիտարկումներով, Աննան գրի էր առնում երեխաների ասածներն ու եզրակացությունները: Մի քանի երեխաներ բացեցին իրենց նկարչական տետրերը և սկսեցին նկարել: Ոմանք գնացին ցեխե խոհանոց ու սկսեցին խաղալ, ոմանք Էլ վազելով մտան սենյակ՝ գնդակը վերցնելու, և այդ մասին զգուշացրին Աննայի օգնականին:

Խումբ վերադառնալուց հետո, նրանք կրկին հավաքվում են՝ քննարկելու իրենց հայտնագործությունները: Երեխաները կիսվում են իրենց հայտնագործություններով, իսկ Աննան օգնում է երեխաներին հասկանալ եղանակի փոփոխության նշանները՝ տալով բաց հարցեր և տեղեկատվական պատասխաններ երեխաների հարցերին:

Աննան Արվեստի կենտրոն մտած երեխաներին առաջարկում է հիշել դրսում տեսած գույներն ու ձևերը և ինչպես դրանք օգտագործել իրենց նկարներում: Մի քանի երեխաներ նկարում են բակից բերված խոտ ու ծաղիկներ:

Երեխաները բաժանվում են կենտրոնների: Ոմանք հավաքվում են Խորանարդիկների կենտրոնում: Մյուսները գտնվում են Դրամատիկական կենտրոնում և սկսում են խաղալ «Գերհերոսներ-գերհերոսներ» խաղը:

Մի քանի երեխաներ վերադարձել են Արվեստի կենտրոն՝ իրենց աշխատանքն ավարտելու համար: Երեխաներից մի քանիսը փորձարկումներ են անում կավով: Ամնան հեռվից հետևում է՝ պատրաստ անհրաժեշտության դեպքում օգնել, բայց նաև թույլ է տալիս երեխաներին վարել խաղը: Այդ պահին նա նկատում է, որ կավով աշխատող երեխաների միջև կոնֆլիկտ կա: Ամնան նստում է երեխաների հետ և հարցնում, թե ինչից է առաջացրել անհամաձայնությունը: Երեխաները սկսում են հուզմունքով արդարանալ: Ամնան հանգիստ տոնով կոչ է անում նրանց հերթով խոսել, որպեսզի ինքը հասկանա, և խնդրում է բանակցային փայտիկն օգտագործել հերթով խոսելու համար: Երբ բոլորն ավարտեցին, Ամնան հարցրեց երեխաներին, թե ինչպես են լուծելու այս անհամաձայնությունը: Մի քանի տարբերակներ բարձրաձայնելուց և քննարկելուց հետո, երեխաները համաձայնության եկան: Ամնան համառոտ գրի առավ իրավիճակը՝ գոհ լինելով, որ երեխաները կարողացան ինքնուրույն լուծել կոնֆլիկտը՝ Ամնայի շատ քիչ օգնությամբ:

Երգի՝ «Մաքրություն անելու ժամանակն է» դեպքում՝ երեխաները սկսում են ավարտել խաղը և շուրջբոլորը կարգի բերել: Դաստիարակի օգնականը Լուկային ցույց տվեց նաև մի քարտ՝ ցուցադրելով այն, թե ինչ պետք է անի նա և ինչ է ակնկալվում նրանից: Մաքրությունից հետո, Ամնան երեխաներին կանչում է Խորանարդիկների կենտրոն՝ մեծ խմբով գիրք կարդալու: Գրքի ընթերցանությունը տևում է 10-15 րոպե:

Երեկոյան շրջանին ժամանակ Ամնան երեխաներին հիշեցրեց, թե ինչպես են նրանք հաջողությամբ հաղթահարել կոնֆլիկտային իրավիճակը: Նրանք կրկին գրուցեցին այդ մասին ու միասին որոշեցին հիմնել կոնֆլիկտների լուծման կենտրոն: Կենտրոնում կախեցին պաստառ, որի վրա գրված էր՝ եթե երեխաները մտածեն, անպայման կգտնեն կոնֆլիկտի լուծման ելքը, որը պետք է լինի արդար, անվտանգ և բոլորի համար ընդունելի: Նրանք որոշեցին նաև, որ Ամնան, անհրաժեշտության դեպքում, կհիշեցնի նրանց օգտվել կենտրոնից: Երեկոյան շրջանի ժամանակ որոշեցին, որ լավ կլինի նմանատիպ տարածք հիմնել նաև բակում:

Երեքշաբթի

Հաջորդ օրը երեխաները ծանոթանում են նաև բակում բանակցային տարածքին: Առավոտյան խաղից հետո Ամնան Գիտական կենտրոնում տեսակավորում է իրերը (տարբեր մազնիսներ, մազնիսական և ոչ մազնիսական առարկաներ՝ փայտ, պլաստմասե, մետաղական, թղթի սեղմակներ, աղյուսակներ, երկու սկուտեղ՝ մակագրություններով՝ մազնիսական և ոչ մազնիսական): Երեխաները նաև հետաքրքիր նյութերի և մարտահրավերների են հանդիպում այլ կենտրոններում:

Երբ երեխաների մի փոքր խումբ մտնում է Գիտական կենտրոն, Ամնան ժպտով հարցնում է. «Ո՞վ կարող է ինձ ասել, թե սա ինչ է»: «Սա մազնիս է», - բացականչում է Էլենեն: «Իսկ ի՞նչ են անում մազնիսները»: «Դրանց վրա կաչում են իրեր», - պատասխանում է Նիկան: «Ճիշտ է: Բայց ամեն ինչ՞»: Ամնան մազնիսը դնում է պլաստիկ Խորանարդի վրա: «Սա չի կաչում»,

- բացականչում է Սանդրոն: «Ճիշտ է, մագնիսը միայն որոշ իրերի վրա է կաչում: Կարո՞ղ ենք պարզել, թե ինչ տեսակի իրերի վրա է այն կաչում, և ինչ տեսակի՝ ոչ», - ասում է Աննան և երեխաներին հրավիրում է փորձարկումներ անցկացնել սեղանին դրված առարկաների վրա: Աննան երեխաներին հիշեցնում է, թե ինչպես պետք է օգտագործել աղյուսակը, ինչ է գրված, և ինչ են նշանակում խորհրդանիշները: Ինքն էլ է սկսում լրացնել աղյուսակներից մեկը:

Աննայի կողմից նախապես պատրաստված աղյուսակում երեխաները նկարեցին նաև այլ իրեր, որոնք ընտրել էին և, որոնք օգտագործեցին փորձարկման ժամանակ: Աննան երեխաների ուրվանկարների վրա գրառումներ կատարեց:

Դիտարկման աղյուսակ

		Կաչում է 	Չի կաչում
Ուրվանկար	Թուղթ		

«Կարծում ե՞ս՝ սրան կկաչի»: Երեխաները կռահում են, նշում են, ապա ստուգում: «Նայիր, մագնիսը կաչում է մետաղադրամին, բայց ոչ մատիտին», - բացականչում է Սանդրոն: «Ինչո՞ւ են այդպես կարծում, Սանդրո», - հարցնում է Աննան, որը նստած է նրա կողքին: «Որովհետև մետաղադրամը փայլուն է, իսկ մատիտը՝ ոչ», - պատասխանում է Սանդրոն: Աննան ժպտում է. «Լավ դիտարկում է, Սանդրո: Մետաղադրամը պատրաստված է մետաղից, և մագնիսը կաչում է դրան: Եկեք առարկաները խմբավորենք «մագնիսական» և «ոչ մագնիսական»: Երեխաներն իրենց դիտարկումները գրանցում են աղյուսակում և առարկաները բաժանում ըստ համապատասխան սկզբունքների, որոնց վրա թղթե թերթիկներ են՝ «մագնիսական», «ոչ մագնիսական» գրառումներով:

Աննան դիտարկում է երեխաներին և նշումներ է անում:

Էելեն

Գիտի մագնիսների մասին: Նա ինքնուրույն լրացրեց աղյուսակը: Պատրաստ է մասնակցել ավելի բարդ փորձարկումների և ուսումնասիրել նոր հասկացություններ:

Մաքսիմ

Ոգևորությամբ մասնակցեց փորձարկմանը: Օգնությամբ նա հասկացավ, թե ինչպես օգտագործել աղյուսակը:

Մարիամ

Մագնիսներով փորձարկման ժամանակ հետաքրքրություն ցուցաբերեց: Արագ ընկալեց ձգողության հասկացությունը: Ավելի շատ խրախուսանքի կարիք ունի ինքնուրույն գործելու համար:

Ես մագնիսական լաբիրինթոս կապտրաստեմ,
կարծում եմ, նրանք կհետաքրքրվեն այս
խաղալիքով:

Կալանավորեմ նաև մագնիսներով նկարչություն:

Աննան բակ է դուրս բերել գնդակներ ու բատուտներ : Երեխաները բաժանվում են փոքր խմբերի, ոմանք սկսում են ֆուտբոլ խաղալ, ոմանք գնում են խոհանոց և Չգայական կենտրոն ու այնտեղ են խաղում: Նիկան և Էլենեն բակ մագնիսներ են դուրս բերել՝ տեսնելու, թե ինչ կձգեն այդտեղ:

Դիտարկումների գրառումներ.

Մաքսիմ

Մկսում է խաղը: Պատասխանատվություն է ստանձնում խմբային խաղերի ժամանակ: Պետք է հիշեցնել, որպեսզի հաշվի առնի ուրիշների կարծիքը:

Լուկա

Խմբային խաղերում անընդհատ աջակցության կարիք ունի: Բարձր չի խոսում, չի կարողանում միանալ խաղացողներին և երբեք չի արտահայտում իր սեփական կարծիքը:

Ուտելուց հետո երեխաները պատրաստվում են գիրք կարդալ: Աննա. «Այսօր մենք կկարդանք մի փոքրիկ տղայի մասին, որը հայտնաբերում է թաքնված այգի: Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ կարող է նա այնտեղ գտնել»: Էկա. «Գաղտնի դուռ», Իկա. «Գանձ»:

«Հիանալի գաղափարներ են», - Ամնան սկսում է գիրքը կարդալ, որը տևում է 15 րոպե:

Էկա

Շնկալում է պատմության հիմնական
թեմաները: Ցուցաբերում է համակրանք
կերպարների նկատմամբ:

Որոշ երեխաներ, օրինակ՝ Սանդրոն,
գերիշխող է քննարկումներում:
Անհրաժեշտ է ուղղորդում՝ զրույցի և
տեսակետների փոխանակման համար
ավելի հանգիստ միջավայր ստեղծելու
համար:

Երեխաները ցրվում են կենտրոններում և սկսում խաղալ: Բոլոր կենտրոնները լի են
խաղացող երեխաների խմբերով: Ամնան շարժվում է սենյակում՝ դիտարկելով երեխաների
փոխազդեցությունները և, անհրաժեշտության դեպքում, միանում է կամ խաղին, կամ
զրույցին: Արվեստի կենտրոնում. «Ձեր նկարը հետաքրքիր է: Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ կարող
եք ավելացնել, որպեսզի այն ավելի յուրահատուկ լինի», - հարցնում է Ամնան՝ խրախուսելով
Սալմենին ստեղծագործաբար մտածել:

Խորանարդիկների կենտրոնում Ամնան տեսնում է երեխաների կողմից կառուցված ու լքված
ինքնաթիռ: Ամնա. «Ձեր ինքնաթիռը պատրաստ է թռիչքի»: Երեխա. «Այո, սա ինքնաթիռների
թռիչքի ու վայրէջքի թռիչքուղին է»: Ամնա. «Սա ի՞նչ է»: Երեխա. «Ուղևորների սպասասրահն է:
Այստեղ մարդիկ սպասում են ինքնաթիռների»: Ամնա. «Ինչպե՞ս է կոչվում ձեր ընկերությունը:
Կպատրաստե՞ք ձեր ընկերության համար պաստառ»: Նրանք համաձայնում են Ամնայի նոր
գաղափարի հետ:

Օդանավակայանի թեման հետաքրքիր է թվում երեխաների համար: Այն կարող
է դառնալ նախագիծ թեմա:

Լավ կլիներ, եթե ես ավելի շատ նյութեր տրամադրեի Խորանարդիկների
կենտրոնի համար, որպեսզի նրանք կարողանան կառուցել ավելի բարդ
կառույցներ և օգնել նրանց զարգացնել խնդիրներ լուծելու ունակություններ:

Նիկան ու Սանդրոն հասկանում են օդանավակայանի գործառույթը և դրա
ծառայությունները:

Մաքսիմը թվարկել է երկրներ (Ֆրանսիա, Հունաստան), որտեղ կարելի է թռչել,
ինչը ցույց է տալիս նրա աշխարհագրական գիտելիքները:

Լուկան կենտրոնացած է տեխնիկական մանրամասների վրա. նա
հետաքրքրված է թռիչքուղու երկարությամբ, լույսերով և ջանասիրաբար
աշխատել է այդ ուղղությամբ:

Չորեքշաբթի

...

Բակում Նուցան ու Լիլին ծաղկեփունջ կազմեցին և ցույց տվեցին Աննային. «Նայիր ծաղիկներին»: Աննան ժպտաց ու պատասխանեց. «Ի՞նչ սիրուն ծաղիկներ են, Նուցա: Ինչի՞ համար կարող ենք դրանք օգտագործել»: Նուցա. «Կարող ենք սրանցից նկար պատրաստել»:

«Հիանալի գաղափար է: Ինչպե՞ս անենք»: Լիլի. «Կարող ենք դրանք կպցնել կպչուն թղթի վրա»: «Շատ լավ միտք է: Եկեք այդպես անենք: Գիտե՞ք՝ ուրիշ ինչ անել, եկեք չորացնենք թղթի վրա, ապա ինչ-որ մի նկար պատրաստենք», - առաջարկեց Աննան:

Խումբ վերադառնալուն պես, Աննան ու երեխաները ծաղիկները դրեցին գրքի մեջ և պահեցին չորացնելու համար: Մյուս երեխաները միացան նրանց և հետաքրքրվեցին, թե ինչ են անում: Աննան բացատրեց: Նրանք նույնպես ցանկություն հայտնեցին հավաքել ու չորացնել ծաղիկները: Էկա. «Որքա՞ն ժամանակ կպահանջվի, որ դրանք չորանան»: Աննա. «Հըմմ, հետաքրքիր հարց է: Ի՞նչ եք կարծում», - հարցրեց Նա մյուսներին: Երեխաները տարբեր կարծիքներ հայտնեցին. մեկ ժամից, 5 ժամից, վեց օրից, վաղը: Աննա. «Ինչի՞ց կիմանանք, որ ծաղիկները չորացել են»: Սաբա. «Նրանք չոր կլինեն», Թիկա. «Նրանք կսպիտակեն»: «Եկեք հիշենք, թե ինչ տեսք ունեն այս ծաղիկները և երբեմն ստուգենք դրանք, տեսնենք, թե որքան ժամանակ կպահանջվի, որ չորանան և ինչպես կփոխվեն: Ինչպե՞ս հիշենք»: Էլենե. «Եկեք լուսանկարենք»: Մարիամ. «Եկեք նկարենք»: «Շատ լավ գաղափարներ են»: Նրանք լուսանկարեցին ծաղիկները: Ներկապնակի մեջ փնտրեցին կենդանի ծաղկի գույները և նկարեցին ծաղիկները: Աննան խնդրեց երեխաներին նրբորեն դիպել ծաղիկներին ու հարցրեց, թե ինչպիսին են դրանք՝ չոր, փայլուն: Աննան հենց այդտեղ գծեց մի աղյուսակ (22), որտեղ երեխաները կգրանցեն իրենց դիտարկումները, երբ կդիտարկեն ծաղիկը:

Աղյուսակ 22. Որքա՞ն ժամանակ է պահանջվում ծաղիկները չորանալու համար (լուսանկարները կարվեն ամեն օր):

Ինչպիսին է	1 օր	2 օր	3 օր	4 օր	5 օր
Գույն (նմուշ)					
Մշակվածք (փայլուն, թաց, չոր, թղթի նման)					
Բույր					

*Նրանց մեծ մասը հետաքրքրված էր
ծաղիկներ չորացնելով: Գարեջի էր
նախագիծ իրականացնել, և ոչ միայն
ծաղիկներ չորացնելով:*

Հինգշաբթի

Չգայական սեղանի շուրջ խաղալիս Աննան նկատեց, թե ինչպես է Մարին ուսումնասիրում հանքանյութերը և փայլուն առարկաները: Մեկը ձեռքում բյուրեղ ունի. «Նայիր, թե ինչպես է այն փայլում լույսի տակ»: Աննան լսում է, թե ինչպես են համեմատում այն այլ առարկաների հետ, և քննարկում դրա գույներն ու ձևերը: Աննան միանում է զրույցին ու հարցնում. «Ի՞նչ ես կարծում, ինչու է այսպես փայլում»:

Ընդհանուր ժողովի ժամանակ Աննան ցույց է տալիս մի քանի բյուրեղներ և քարեր, որոնք շատ տարբեր են միմյանցից, և տալիս է բաց հարցեր. «Բյուրեղների ի՞նչն եք նկատում», «Ի՞նչ եք կարծում, ինչի՞ց են դրանք պատրաստված»: Աննան առաջարկեց փոքրիկ հետազոտական նախագիծ երեխաների համար. «Կարծես թե մենք բոլորս շատ ենք հետաքրքրված այս բյուրեղներով: Ինչպե՞ս կարող ենք ավելին իմանալ դրանց մասին: Ինչպե՞ս են դրանք ձևավորվում: Գուցե նույնիսկ փորձենք աճեցնել մեր սեփական բյուրեղները»:

Աննան որոշեց հաջորդ օրը բյուրեղներ և խոշորացույցներ բերել Գիտական կենտրոն՝ ստուգելու երեխաների հետաքրքրությունը բյուրեղներով նախագծի արդյունավետության վերաբերյալ: Աննան նաև գրի առավ հնարավոր հարցերը և նախապես կազմեց հետազոտական ակտիվությունների ու փորձարկումների ցանկ: Նա հետևյալ փոփոխությունները կատարեց ուրբաթ օրվա իր գրավոր պլանում.

*Ուրբաթ
«Բյուրեղների ուսումնասիրություն» -
խոշորացույցներ և տարբեր բյուրեղներ ու
քարեր:
Գրքի ընթերցում մեծ խմբում:
Գրքի ընթերցում փոքր խմբում:*

Ուրբաթ

Հաջորդ օրը Աննան խմբում ստեղծում է «բյուրեղների հետազոտական տարածք»՝ խոշորացույցներով, հատուկ գրքերով և տարբեր բյուրեղներով:

Երեխաները սկսեցին հետաքրքրությամբ ուսումնասիրել բյուրեղները: Աննան հարցնում է, թե ինչ են նրանք տեսնում, զգում: «Ի՞նչ եք ուզում իմանալ այս բյուրեղների մասին» կամ «Ի՞նչի մասին կցանկանայիք ավելին իմանալ»: Երեխաները սկսում են հարցեր տալ. «Ինչո՞ւ են բյուրեղները տարբեր գույների», «Որտեղի՞ց են հայտնվում բյուրեղները»: Աննան հարցերը գրում է մեծ թղթի՝ «հարցերի քարտեզի» վրա:

Գլխավոր հարց. Ի՞նչ են բյուրեղները:

Երեխաների հարցերը՝

- Որտեղի՞ց են առաջանում բյուրեղները:
- Ինչո՞ւ են որոշ բյուրեղներ թափանցիկ, իսկ մյուսները՝ գունավոր:
- Որտե՞ղ կարող ենք գտնել բյուրեղներ:
- Կարո՞ղ ենք դրանք գտնել հողի մեջ:
- Որքա՞ն է ամենամեծ բյուրեղը:
- Որտե՞ղ կարող ենք գտնել:
- Ժայռը կազմված է բյուրեղների՞ց:
- Ինչո՞ւ են բյուրեղները փայլում:
- Ինչո՞ւ են դրանք տարբեր ձևերի:
- Կարո՞ղ ենք բյուրեղներ պատրաստել:
- Ինչո՞ւ են որոշները մեծ, իսկ որոշները՝ փոքր:
- Ինչո՞ւ են դրանք տարբեր գույների:
- Ի՞նչ կպատահի, եթե կտրեք:
- Սա՞ էլ քար է:
- Ջրում բյուրեղներ կա՞ն:
- Կենդանիները բյուրեղներ պատրաստո՞ւմ են:
- Կարո՞ղ ենք թևնոց, վզնոց պատրաստել:
- Կարո՞ղ ենք բյուրեղներից ինչ-որ բան կառուցել:

Օրը շարունակվեց սովորական պլանավորված ակտիվություններով (գրքի ընթերցանություն): Երեխաները բավականաչափ ժամանակ ունեին իրենց նախաձեռնած խաղի համար՝ թե՛ բակում, թե՛ խմբում:

Վերջում Աննան ամփոփեց ու վերլուծեց շաբաթվա գործունեությունները: Նա նաև կապ հաստատեց Գիգայի հոր հետ, ով երկրաբան է:

Վերլուծություն. բյուրեղների նկատմամբ հետաքրքրության թեստը հաջող էր: Մեծ մասը հետաքրքրված էր: Հաջորդ շաբաթը կնվիրվի բյուրեղների հետազոտությանը: Երեխաները աստիճանաբար յուրացնում են կոնֆլիկտների լուծման տարածքը: Սանդրոն ու Լուկան ավելի շատ աջակցության կարիք ունեն կոնֆլիկտները կառավարելու հարցում:

Հաջորդ շաբաթվա պլանը

Պլանի նմուշ 7

Ամսաթիվ՝ 24.04-29.04
Նպատակ՝ Խոսել հայտնագործությունների մասին, կիսվել Բառերի համադրություն Կոնֆլիկտների լուծում
Նախագիծ/Թեմա՝ «Ի՞նչ են բյուրեղները» նախագիծ, 2-րդ փուլ
Երկուշաբթի Առավոտյան շրջան. հիշեցում կոնֆլիկտի լուծման տարածքի մասին և զրույց կոնֆլիկտի լուծման վերաբերյալ: Գիտություն. բյուրեղների պատրաստում. նյութեր՝ շաքար, աղ, փայտե ձող, մետաղալար, տարաներ. սննդային ներկ:

Երեքշաբթի

Երկրաբանի այցելություն:

Գրագիտություն. բյուրեղների մասին գրքերի դիտում:

Երեկոյան շրջան՝ հյուրի այցելության մասին գրույց, թե ինչը նրանց դուր եկավ, ինչ հայտնաբերեցին:

Չորեքշաբթի

Գիտություն. սառցե բյուրեղների պատրաստում:

Մարտահրավեր. թափանցիկ պլաստմասի, ուլունքների և սառցե խորանարդիկների պարզ ձևեր, խճաքարեր և ավազ, աղի և շաքարի բյուրեղներ: Խոշորացույցներ, փոքրիկ բաժակներ՝ գունավոր ջրով փորձարկելու համար:

Գրքի ընթերցում փոքր խմբով:

Հինգշաբթի

Գրագիտություն մեծ խմբում. հիշենք, թե որ հեքիաթներում են փնտրում թանկարժեք քարեր:

Արվեստ. մարտահրավեր գունավոր քարեր, ներկեր, պլաստիլին:

Ուրբաթ

Գիրք կարդալ փոքր խմբում:

Չգայական. գունավոր, թափանցիկ քարերի դիտարկում լույսով սեղանի վրա:

Երեկոյան շրջան. խոսել այն մասին, թե ինչպես լուծել կոնֆլիկտները և օգտագործել բանակցային տարածքն այս շաբաթ:

Անցումներ ու օրվա ապրելակարգեր. հնչյունային վարժություններ - բառերի համադրություն (շարունակություն):

Գիրք կարդալ մեծ խմբում:

Ռազմավարություններ. հարցեր դիտարկման ու պատճառահետևանքային կապի բացահայտելու համար, գրույցի ու երկխոսության խրախուսում, ուշադիր կլինեմ կոնֆլիկտների նկատմամբ՝ կհիշեցնեմ կիրառել ճիշտ ռազմավարությունները:

Անհատականացում. Սանդղոյին կտրամադրեմ անհատական բեռնախցիկ՝ փորձարկման համար:

Անհատականացում. կխրախուսեմ Լուկային լուսանկարել բյուրեղներ և ցույց տալ դրանք իր հասակակիցներին, ես կլինեմ «մեկնաբան» Լուկայի և մյուս երեխաների հարաբերություններում:

Վերլուծություն.

....

Երկուշաբթի օրը Գիտական կենտրոնում Աննան ու Երեխաները սկսեցին բյուրեղներ պատրաստել աղով և շաքարով: Աննան մեծ քանակությամբ աղ և շաքար լուծեց տաք ջրի մեջ: Հագեցած լուծույթը գունավորեցին տարբեր սևնդային ներկանյութերով և լցրեցին նեղ տարաների մեջ: Որոշ տարաների մեջ Նրանք տեղադրեցին թել, թղթե ձողիկ, փայտե ձողիկ և մետաղալար (ցանկալի է՝ փափուկ մետաղալար): Թղթե ձողիկներին ու մետաղալարերին տվեցին տարբեր ձևեր (աստղ, շրջան, պարույր և այլն): Հաջորդ մի քանի օրերի ընթացքում Երեխաները դիտարկում էին բյուրեղների առաջացումը: Նրանք նկարում էին այն, ինչ տեսնում էին ամեն օր: Դիտարկում էին, թե ինչպես են բյուրեղները փոխվում և մեծանում ժամանակի ընթացքում՝ ու լուսանկարներ էին անում:

Աննան հարցեր տալով խրախուսեց Երեխաների հայտնագործությունները և Երեխաներին ավելի շատ մանրամասներ նկատեցին աճող բյուրեղներում: Նրանք քննարկեցին բյուրեղների ձևն ու կազմվածքը, թե ինչով են դրանք նման և ինչով են տարբերվում միմյանցից:

Խումբ հրավիրվեց նաև երկրաբանի, որը Երեխաներին բերեց տարբեր տեսակի բյուրեղներ ուսումնասիրելու (քվարց, ամեթիստ, կալցիտ) համար: Երեխաները խոշորացույցով դիտարկեցին և համեմատեցին իրենց աճեցրած բյուրեղների հետ: Նրանք քննարկեցին կառուցվածքը, ձևերը, գույներն ու թափանցիկությունը: Նա նաև պատասխանեց Երեխաների հարցերին (ինչո՞ւ են դրանք տարբեր գույների, ինչո՞ւ են որոշները թափանցիկ, ինչպե՞ս են դրանք գտնում, մենք կարող ենք տեսնել՝ կենդանի՞ է, թե՞ ոչ, որ բյուրեղն է ամենամեծը և այլն) և ուսումնասիրեց Երեխաների պատրաստած բյուրեղները:

Հյուրը Երեխաների հետ խոսեց այն մասին, թե ինչպես են բյուրեղները ձևավորվում Երկրի խորքում հազարավոր տարիների ընթացքում: Նա քննարկեց, թե ինչպես է շրջակա միջավայրը ազդում բյուրեղների ձևավորման վրա: Երկրաբանը նաև օգտագործեց այլ տեսողական նյութեր՝ լուսանկարներ, գրքեր ու կարճ, կրթական տեսանյութ: Նրանք խոսեցին ստալակտիտների և ստալագմիտների մասին:

Աննան նաև գրեց նոր բառեր, որոնք պետք է հաճախ օգտագործի այս նախագծի վրա աշխատելիս:
Բյուրեղային ձևեր՝ պրիզմա, բուրգ, խորանարդ, ռոմբ, վեցանկյուն, բյուրեղացում, ստալակտիտներ, ստալագմիտներ:

Գրագիտության կենտրոնում մի խումբ Երեխաներ հետաքրքրությամբ թերթում էին բյուրեղների և հանքանյութերի մասին գրքեր:

...

Երեխաները նաև բյուրեղներ պատրաստեցին սառույցից: Նրանք ջուր լցրին բարակ ափսեի վրա և սառեցրին այն: Հաջորդ օրը սառցե նկար նկարեցին և խոշորացույցով դիտարկեցին սառույցի ձևերն ու սառցե բյուրեղների առաջացման եղանակը: Աննայի օգնությամբ նրանք քննարկեցին, թե ինչպես են սառցե բյուրեղները նման ժայռերի մեջ հանդիպող բյուրեղներին և ինչպես է ջերմաստիճանը ազդում բյուրեղների առաջացման վրա:

Գիտական կենտրոնում, որպես մարտահրավեր և բյուրեղների նմանակման համար, Աննան դասավորեց հետևյալ նյութերը՝ թափանցիկ պլաստիկ պարզ ձևեր, ուլունքներ և սառցե խորանարդիկներ, որոնք նման են բյուրեղների ձևերի, ինչպիսիք են բուրգերը, խորանարդիկները, ռոմբները: Նաև բնական նյութեր, ինչպիսիք են՝ քարերը, խճաքարերը և ավազը, աղի և շաքարի բյուրեղներով փոքր տարաներ: Գիտական գործիքներ՝ խոշորացույցներ, գունավոր ջրով փոքր բաժակներ՝ փորձերի համար՝ լուծույթների և բյուրեղացման մասին զրույցներ սկսելու համար:

...

Գիրքը կարդալիս երեխաները հիշեցին, թե որ հեքիաթներում են թանկարժեք քարեր փնտրում: Նրանք Աննային խնդրեցին գիրք կարդալ:

...

Հաջորդ շաբաթ նրանք այցելեցին ոսկերչին: Այցելությունից առաջ Աննան և երեխաները խոսեցին զարդեր պատրաստելու մասին: Աննան նրանց ցույց տվեց տարբեր տեսակի զարդերի նկարներ և բացատրեց, թե ինչպես կարելի է դրանք պատրաստել բյուրեղներով:

Աննան խրախուսեց երեխաներին մտածել այն հարցերի մասին, որոնք նրանք կտային ոսկերչին, օրինակ՝ «Ինչպե՞ս են բյուրեղները դառնում զարդեր» կամ «Կարո՞ղ ենք մենք ինքներս պատրաստել զարդեր»:

Ոսկերիչը երեխաներին ցույց տվեց արհեստանոցում գտնվող գործիքներն ու նյութերը, որպեսզի ցուցադրի, թե ինչպես են զարդերը պատրաստվում բյուրեղներից: Նա երեխաներին հնարավորություն տվեց ինքնուրույն պատրաստել պարզ իրեր: Նրանցից ոմանք նույնիսկ լուսանկարեցին ոսկերչի արհեստանոցը և նրա գործիքները:

Խումբ վերադառնալուց հետո, երեխաներից մի քանիսը որոշեցին կազմակերպել ոսկերչական արհեստանոց և ակտիվորեն սկսեցին այն կազմակերպել՝ օգտագործելով խմբում առկա ռեսուրսները:

Արվեստի կենտրոնում Աննան զարդեր հավաքելու համար տարբեր նյութեր և նախշեր էր դասավորում՝ օգտագործելով մի փոքրիկ գրատախտակ, որի վրա գրված էր. «Ստեղծե՛ք ձեր սեփական դիզայնով զարդը»: Ոմանք ոգևորությամբ մտան Արվեստի կենտրոն և սկսեցին զարդեր սարքել:

Երեկոյան երեխաները միմյանց հետ կիսվեցին իրենց ստեղծածով, քննարկեցին, թե ինչպես էին ընտրել իրենց մոդելներն ու բյուրեղները, և ինչ էին սովորել ոսկերչի մոտ այցելությունից:

Ամնան լուսանկարեց երեխաների աշխատանքները, գրանցեց նրանց մտքերը և, թե նրանք ինչպես հետաքրքրվեցին այդ հարցերով:

Մի օր, առավոտյան հանդիպման ժամանակ, Ամնան ինդրեց երեխաներին շնորհակալական բացիկ պատրաստել երկրաբանի ու ոսկերչի համար, որը նրանք կգարդարեն ու կձևավորեն «բյուրեղներով» ու զարդերի նկարներով: Երեխաները ոգևորությամբ ընդունեցին այդ առաջարկը:

...

Նախագծի վերջին փուլում Ամնան խումբն այնպես կազմակերպեց, որ երեխաները կարողանան սկսել դրամատիկ խաղը: «Թաքնված գանձը բացահայտելու» համար Ամնան սենյակում թաքցրեց «թանկարժեք քարեր»: Նա քարանձավ պատրաստեց՝ բնական, բյուրեղյա գոյացությունների լուսանկարներով և պաստառներով, որոնք տեղադրեց երեխայի հասակին համապատասխան: Նա մթնեցրեց սենյակը և լուսավորեց այն արհեստական լույսերով, ինչը ստեղծեց ավելի առեղծվածային, քարանձավանման մթնոլորտ: Առաստաղից կախեց մուգ գործվածք և թղթի կտորներ: Դասավորեց պապիե-մաշեից պատրաստված ստալակտիտներն ու ստալագմիտները: Ամնան նաև թաց ավազ, աղ և փոքրիկ խճաքարեր լցրեց, որպեսզի երեխաները կարողանան ստեղծել իրենց սեփական «քարանձավային կազմավորումները»: Դաստիարակչուհին նաև նախապես գանձերի որոնման քարտեզ էր պատրաստել:

Երեխաներն առանց հոգևորության խաղում էին փոքր խմբերով: Ամնան դիտում էր նրանց խաղը, զրույցը, թե ինչպես էին նրանք խաղի միջոցով ցուցադրում նախագծի ընթացքում ձեռք բերված գիտելիքները: Ինչպես էին նրանք խոսում, ինչպես էին այս նախագծում բացահայտվում նրանց ստեղծագործական և ինդիրներ լուծելու ունակությունները: Միաժամանակ նա լուսանկարում էր երեխաների խաղն ու նշումներ անում առանձին երեխաների և խմբերի մասին:

ԳԼՈՒԽ 20. ԽԱՌԸ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲ

Օրվա և շաբաթվա պլանավորում

Այս գարնանը խառը խմբի դաստիարակներ Մարին և Թեոն որոշեցին երեխաներին ծանոթացնել տարբեր մասնագիտությունների հետ և ընտրեցին երեխաների սիրելի մասնագիտություններից մեկը՝ հրշեջը: Սկզբում Նրանք որոշեցին պլանավորել «Հրշեջ» թեման: Հետևաբար, ընտրեցին մի քանի խաղեր: Ակտիվություններ ընտրելիս Մարին և Թեոն հաշվի առան իրենց խմբի տարբեր տարիքի երեխաների տարբեր կարողություններն ու Ուսումնական ծրագրի նպատակները (հետաքրքրության խորացում, զգայական ուսումնասիրություն, ինքնակարգավորում): Հետևաբար, Նրանք որոշեցին առաջարկել նմանատիպ, բայց ոմանց համար ավելի հեշտ, ոմանց համար՝ ավելի դժվար ակտիվություններ, օրինակ.

- Արվեստի կենտրոնը կտրամադրի մարտահրավերներ (կարմիր և սև ներկ, մեծ և փոքր վրձիններ, հրշեջ մեքենա, փոքր ստվարաթղթե տուփեր և թղթե թերթեր)՝ խրախուսելու հրշեջ նկարել: Ավելի մեծերի համար կտրամադրվեն հրշեջ սաղավարտներ, թուղթ ու սոսինձ և երեխաներին կօգնեն պապիե-մաշե տեխնոլոգիայով սաղավարտներ պատրաստել:
- Գիտության կենտրոնում. փոքր երեխաների համար՝ ածուխի մանրացում և դիտարկում: Ավելի մեծ երեխաների համար՝ բյուրեղների դիտարկում խոշորացույցով, մոխիրի և ածուխի համեմատություն:
- Գրագիտության կենտրոն. որոշեցին առաջարկել հրշեջների մասին արդեն իսկ գոյություն ունեցող գրքեր: Փոքրիկները կփնտրեն հրշեջների լուսանկարներ, իսկ մեծերը կփորձեն գտնել «հրշեջ» բառը:

Մարին և Թեոն նաև ռազմավարություններ են սահմանել ընտրված նպատակների համար: Նրանք կօգտագործեն այդ ռազմավարությունները շաբաթվա ընթացքում: Այս ռազմավարությունները կտարբերվեն՝ կախված տարիքային խմբից: Օրինակ՝ ավելի փոքրերի հետ Նրանք կօգտագործեն ավելի նկարագրական և անվանական լեզու, իսկ ավելի մեծերի հետ կօգտագործեն բաց հարցեր՝ պատճառահետևանքային կապերը հասկանալու համար:

Ավելի մեծ երեխաների համար՝ դաստիարակները որոշեցին աշխատել պլանավորման հմտությունների շուրջ: Կրտսերների համար՝ մոդելավորման միջոցով ազդակների վերահսկողության շուրջ:

Ֆիզիկական միջավայրի կազմակերպում

Դրամատիկական խաղերի տարածք. Թեոն և Մարին որոշեցին վերափոխել Դրամատիկական խաղերի տարածքը և այնտեղ հրշեջ կայան տեղադրել: Նրանք ներկեցին տուփեր և օգտագործեցին դրանք որպես հրշեջ մեքենաներ: Նաև կրեթեն շաբաթվա ընթացքում երեխաների հետ պատրաստած սաղավարտները, պլաստիկ շշերից պատրաստված կրակմարիչները և ռետինե ջրցանը:

Արվեստի տարածք. դաստիարակները նախապես պաշարներ են հավաքել տարբեր վերամշակված նյութերից՝ երեխաներին խրախուսելու հրշեջ մեքենաներ պատրաստել: Նրանք նաև օգտագործել են ամսագրերի և լրագրային թղթեր և օսլա՝ պապիե-մաշե տեխնոլոգիայով հրշեջ սաղավարտներ պատրաստելու համար:

Խորանարդիկների տարածք. Թեոն և Մարին խորանարդներին և տարբեր ֆիգուրներին ավելացրին հրշեջ մեքենաներ և փոքր հրշեջների ֆիգուրներ:

Գրագիտության տարածք. գտնվեցին և ներառվեցին հրշեջների մասին գունազեղ նկարազարդ գրքեր:

Գիտական տարածք. փորձերի և դիտարկումների համար դաստիարակները որոշեցին ներառել փայտածուխ և խոշորացույց, որպեսզի երեխաները կարողանան մանրացնել փայտածուխը, խոշորացույցի միջոցով դիտարկել դրա բյուրեղները և հատկությունները, ինչպես նաև լուծել փայտածուխը ջրի մեջ և տեղափոխել այն թղթի վրա:

Սեղանի խաղերի տարածք. այստեղ դաստիարակներն ավելի մեծ տարիքի երեխաների համար օգտագործել են հրշեջ կայանի փազլ, իսկ փոքր երեխաների համար՝ ձեռագործ 6 մասից բաղկացած փազլ՝ «Կրակն ու հրշեջը»:

Չգայական. Մարին և Թեոն բեռնարկող մոխիրով լցրեցին:

Պրակտիկա

Թեոն և Մարին առավոտյան հանդիպումը սկսեցին ողջույնի երգով: Նրանք երեխաներին հնարավորություն տվեցին միմյանց հետ կիսվել իրենց շաբաթավերջյան պատմություններով, ապա նշան տվեցին նախաճաշի համար: Ավագ երեխաները օգնում են փոքրերին նախաճաշի սեղանը զգել, իսկ Թեոն և Մարին սեղանների մոտ են՝ անհրաժեշտության դեպքում օգնելու այն երեխաներին, ովքեր դեռ չեն կարողանում ինքնուրույն սնվել: Նախաճաշից հետո Մարին սկսեց «Գնացք-գնացք» խաղալ գորգի վրա: Խաղին միացան և՛ մեծ, և՛ փոքր երեխաները, ինչը նրան և Թեոյին ժամանակ տվեց նախաճաշից հետո սենյակը կարգի բերել ու կենտրոնների համար նյութեր պատրաստել:

Թեոյի և Մարիի դերերը բաժանել են: Թեոն ուշադրություն կդարձնի կրտսերներին՝ փորձելով ներգրավել նրանց հարմարեցված ակտիվությունների մեջ: Մարին կհետևի ավելի մեծերին, որպեսզի գործընթացն ու ակտիվությունները չափազանց հեշտ և ձանձրալի չլինեն նրանց համար:

Արվեստի կենտրոնում մեծ երեխաները՝ Գիոն, Իրակլին, Նանան փորձում են վերամշակված նյութերից հրշեջ մեքենա պատրաստել, իսկ փոքրերը՝ Անին ու Կոկին, հենց այստեղ ձեռքերը չփիացնում են օսլայով լի ամանի մեջ: Թեոն առաջարկում է թուղթը թաթախել օսլայի մեջ, ապա այն կպցնել փուչիկի վրա: Անին ու Կոկին ուրախությամբ միանում են գործընթացին: Մեծ երեխաները նույնպես հետաքրքրված են և Նանան, ով տիրապետում է պապիե-մաշեի տեխնոլոգիային, փոքրերին բանավոր հրահանգներ է տալիս: Եվ երբ նա ավարտի սովորաթղթից հրշեջ մեքենա պատրաստելը, ինքն էլ կմասնակցի: Թեոն տեսնում է, որ 5-ամյա Նանան լավ է օգնում կրտսերներին, աշխատում է նրանց հետ, ուստի, որոշ

Ժամանակով լքում է կենտրոնը և տեղափոխվում Գիտական կենտրոն, որտեղ կրտսերները՝ Գիվիկոն և Աշին, ածուխ են այրել ու այժմ խոշորացույցով դիտարկում են մասնիկները:

Մարին օգնում էր Գրագիտության կենտրոն մտած երեխաներին գտնել «հրշեջ» բառը: Սեդանի խաղերի կենտրոնում մեծ երեխաները սեդանի մոտ փազլ էին հավաքում, իսկ փոքրերը փռում էին այն հատակին և այդպես աշխատում: Երբ կենտրոնների ժամանակը լրանում էր, Մարին և Թեոն հատուկ ձայնային ազդանշան էին տալիս երեխաներին, և նրանք դանդաղ սկսում էին կենտրոնները կարգի բերել: Մեծ երեխաները օգնում էին փոքրերին, ապա շարժվում էին դեպի ընդունարան, փոխվում և դուրս էին գալիս բակ:

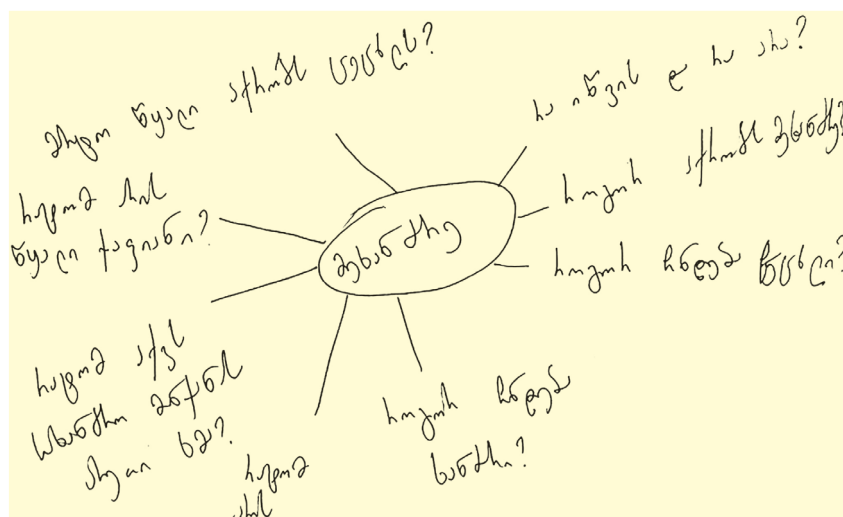
Շաբաթվա ընթացքում դաստիարակները օգտագործում են խաղեր և ռազմավարություններ ինքնակարգավորման համար: Քանի որ ավելի մեծ տարիքի երեխաների համար ընտրել են պլանավորման ունակության վրա աշխատել, յուրաքանչյուր խաղի կամ առօրյա ակտիվության ժամանակ նրանք հարցեր կտան. Ի՞նչ պետք է անես: Ի՞նչ է անհրաժեշտ դա անելու համար: Իսկ այն դեպքում, եթե երեխաները փոխեն իրենց ծրագիրը, դաստիարակը կհարցնի նրանց. «Որոշե՞լ եք փոխել ծրագիրը»:

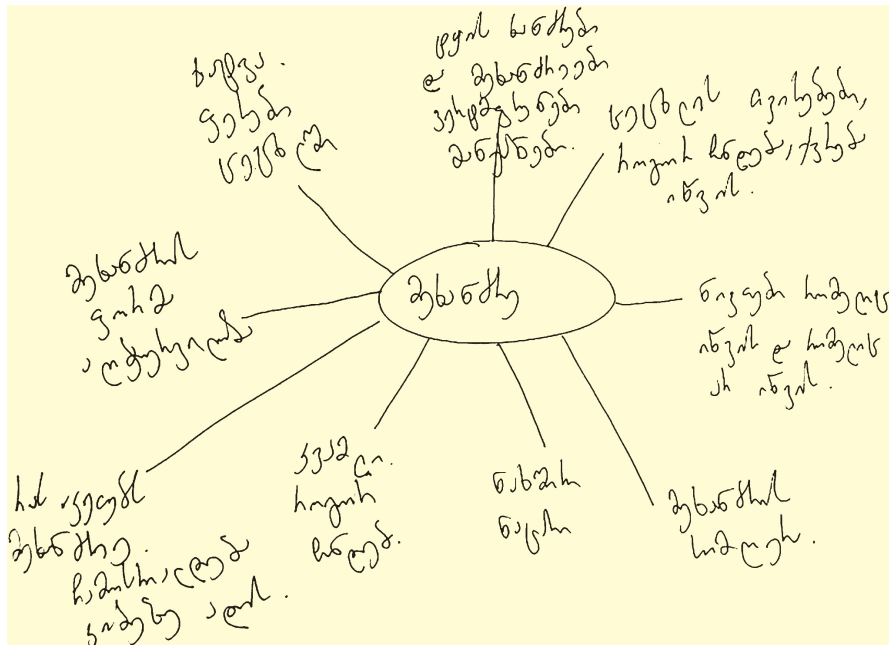
Կրտսերների հետ նրանք ամբողջ շաբաթվա ընթացքում աշխատում են ազդակների վերահսկման վրա՝ մոդելավորման միջոցով: Օրինակ՝ հրշեջ կայան գնալուց մեկ օր առաջ նրանք հաճախ ասում են. «Ցանկանում եմ, որ հիմա գնանք հրշեջ կայան, բայց ես կսպասեմ մինչև վաղը»:

Պլանավորում

«Հրշեջ» թեմայի շուրջ աշխատելիս դաստիարակները նկատեցին երեխաների աշխույժ հետաքրքրությունը կրակի նկատմամբ, որոշեցին այս թեման պլանավորել որպես հաջորդ շաբաթվա նախագիծ: Նախորդ շաբաթվա ընթացքում երեխաները տարբեր հարցեր էին տալիս կրակի մասին. Արդյո՞ք երկաթն ու քարը այրվում են, արդյոք ջուրն ավելի լավ է մարում կրակը, քան՝ նավթը, և այլն:

Դաստիարակները կազմեցին նախնական պլանավորման ձև, որտեղ գրի առան երեխաների առկա և հնարավոր հարցերը, ինչպես նաև ձևաչափ, որտեղ գրի առան հրդեհին վերաբերող թեմաներ, որոնց վերաբերյալ կարելի էր պլանավորել ակտիվություններ ու խաղեր:

Այս քարտեզների հիման վրա Թեոն և Մարին պլանավորեցին հետազոտական տիպի փորձեր և խաղեր, որոնք թույլ կտան երեխաներին պատասխանել իրենց հարցերին, օրինակ՝ ինչն է այրվում, իսկ ինչը՝ ոչ: Նրանք մտածեցին մի փորձ. բակում վառված փոքրիկ խարույկի վրա փորձել այրել տարբեր իրեր (չոր կտորներ, թուղթ, ստվարաթուղթ, կտորներ և քարեր)՝ պահպանելով անվտանգության կանոնները:

Ֆիզիկական միջավայրի կազմակերպում

Այս անգամ դաստիարակները Գիտության և Արվեստի կենտրոն բերեցին անհրաժեշտ իրերը, որոնք կօգնեն երեխաներին իրականացնել նախատեսված ակտիվությունները:

Գրագիտության կենտրոնում երեխաների համար նախատեսված նկարազարդ հանրագիտարան, որը բացատրում է կրակի հատկությունները:

Արվեստի կենտրոնում՝ գուլաշի ներկեր և ձևաչափեր, ածխե և թղթե թերթեր, մոմ և ժապավեններ:

Գիտության կենտրոնում՝ մոմեր և տարա:

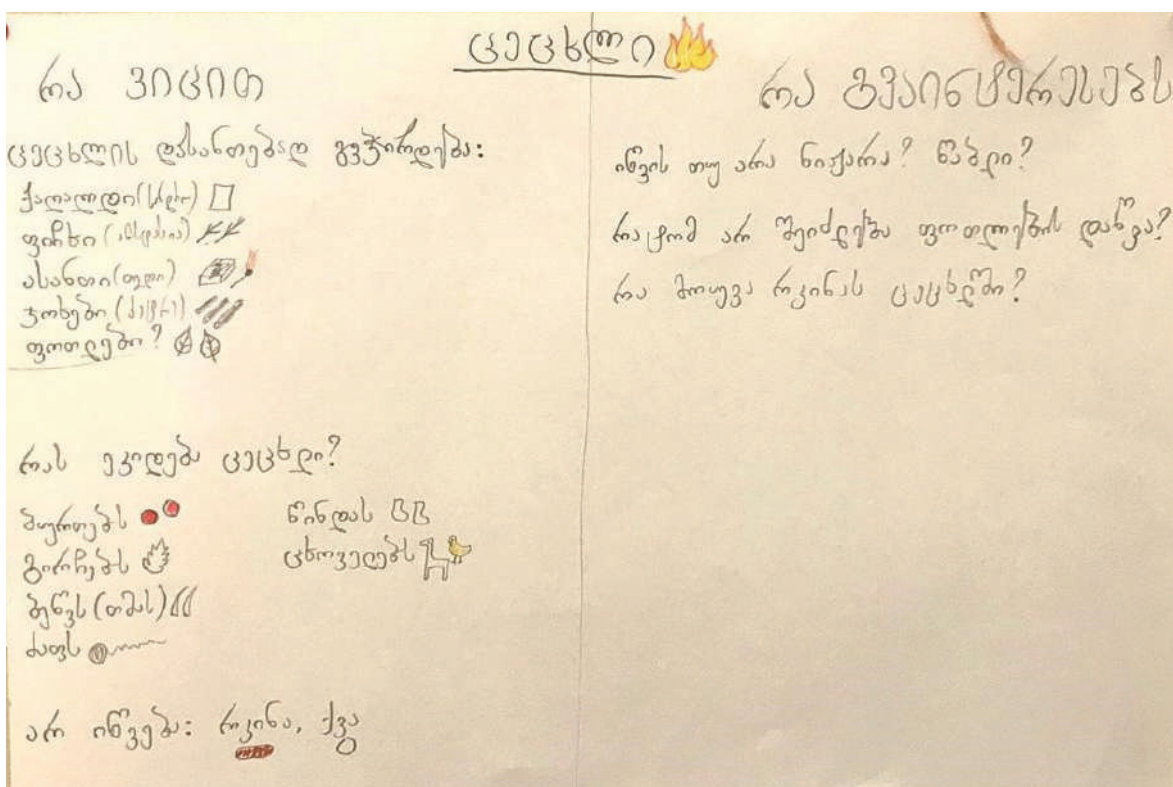
Դրամատիկական կենտրոնում երեխաները կրկին խաղում են «Հրեջ կայան»՝ օգտագործելով անցյալ շաբաթ պատրաստված պարագաները:

Պրակտիկա

Առավոտյան հանդիպման ժամանակ դաստիարակները երեխաներին ողջունեցին սովորական երգով և համառոտ խոսեցին օրվա ծրագրերի մասին: Նախաճաշից հետո կրկին հավաքվեցին միայն այն մեծ երեխաները, ովքեր ցանկանում էին մասնակցել կրակի մասին աղյուսակ կազմելուն: Սկզբում դաստիարակները երեխաներին հնարավորություն տվեցին պատմել, թե ինչ գիտեն կրակի մասին: Գիգին ու Նիկոն ասացին, որ կրակ վառելու համար «ինչ-որ բան» է պետք՝ փայտիկներ, տերևներ, թուղթ և, իհարկե, յուղի: Գիոն ու Նանան

ասացին, որ որոշ իրեր այրվում են, օրինակ՝ թուղթը, գուլպաները և այլն: Նանան հիշեց այն դեպքը, երբ իր զարմիկի գուլպաները այրվեցին գյուղում փայտի վառարանի պատճառով: Երեխաները նշեցին, որ երկաթն ու բարը կրակի մեջ չեն այրվում: Նրանք նաև հարցեր տվեցին, օրինակ՝ Իրակլին հետաքրքրվեց, թե արդյոք ծովում գտնված խեցինե՞րը, թե՞ շագանակներն են այրվում կրակի մեջ: Նանան ասաց, որ իր պապիկը բակում հավաքված տերևները նետում է աղբամանը և ասում, որ չի կարելի դրանք այրել: Թեոն օգնեց Նանային ձևակերպել մի հարց. Նանա, կարծում եմ՝ դու հետաքրքրվում ես, թե ինչու չի կարելի այրել տերևներ, չէ՞: Նանան համաձայնվեց: Գիգին հետաքրքրվում է, թե ինչ է պատահում երկաթի հետ կրակի մեջ: Դաստիարակները գրի էին առնում երեխաների հարցերը, իսկ երեխաները փոքրիկ խորհրդանիշներ էին նկարում, որպեսզի հասկանան, թե ինչի մասին է ձևաչափի վրա գրվածը:

Այդ ժամանակ Մարին օգնում էր խորանարդիկների կենտրոնում հավաքված երեխաներին, միաժամանակ բերում էր ազդակների վերահսկման ու կարգուկանոնի պահպանման օրինակներ, ինչպես նաև բարձրաձայնում էր երեխաների գործողությունները. «Դաթի, տեսնում եմ, թե ինչպես է Նիայն քեզ սպասում»: «Նիա, արի միասին կառուցենք այս բուրգը, դու, Դաթին և ես», «Նոդո, դու այս մեծ կարմիր խորանա՞րդն ես փնտրում: Ահա այն, կարո՞ղ եմ քեզ տալ»:

Դրանից հետո երեխաները դուրս են գալիս բակ՝ ստուգելու իրենց ենթադրությունները և տեսնելու, թե ինչն է այրվում կրակի մեջ, և ինչը՝ ոչ: Նրանցից ոմանք կրակի ուրվագծեր են անում: Փոքրիկներից ոմանց նաև հետաքրքրում է կարճ ժամանակով փայտիկներ նետելով կրակի մեջ, ոմանք ընդօրինակում են մեծերին ու այնպեղ դարսված սովորաբար թե տուփերի վրա ֆլումաստերներով խզբզում են և ասում. «Նայեք, ես կրակ նկարեցի»: Մյուսները խաղում են հեռու և մոտիկ ավազի մեջ:

Խումբ վերադառնալուց հետո, երեխաները տեղափոխվում են կենտրոններ և խաղում պլանավորված ու չպլանավորված խաղեր: Գիտության կենտրոնում, Թեոյի հսկողության ներքո, նրանք փորձարկում են, թե ինչպես է մոմը հանգչում, երբ թթվածինը վերջանում է:

Գրագիտության կենտրոնում երեխաները թերթում են հանրագիտարանը, դաստիարակը նստած է նրաց կողքին ու գիրք է կարդում նրանց համար: Այդ ժամանակ, մյուս դաստիարակը փոքր երեխաների համար հեքիաթ է կարդում:

Արվեստի կենտրոնում մի քանի երեխաներ բակում այրած փայտիկներով նկարում են: Փոքրիկները հետաքրքրությամբ հետևում են և փորձում նույնը անել: Թեոն նույնպես այնտեղ է և հետևում է երեխաներին:

Հաջորդ օրերին երեխաները բալուճ կրակը մարելու փորձարկումներ կանեն: Նրանք կրակ կվառեն փորված փոսի մեջ և կծածկեն այն տախտակով, կրակը կմարվի: Այնուհետև նրանք նաև կփորձեն մարել կրակը ջրով ու ավազով:

Արվեստում երեխաները գուռաշով կրակ կնկարեն և մոմեր կպատրաստեն: Փոքրիկները խմորից մոմեր կպատրաստեն:

Դիտարկում, գնահատում և կրկին պլանավորում

Թեոյի և Մարիի մեկշաբաթյա դիտարկումների գրառումները:

(14.02 – 18.02)

Մարին և Թեոն որոշեցին մեկ շաբաթ դիտարկել երեխաների ունակությունները: Դրա համար նրանք բաժանեցին աշխատանքը. Թեոն կդիտարկեր կրտսեր երեխաներին, իսկ Մարին՝ մեծերին:

Երեխաներ անունները	Արվեստ	Չգայական	Խորանարդիկներ	Դրամատիկական	Գրագիտություն	Հարաբերություններ երեխաների, մեծահասակների հետ	Լեզվական ունակություններ	Կապվածություն
Նանա	Նա պլաստիլինի միջոցով հյութի ձողիկներն ամրացրեց պլաստիկ շշերի կափարիչներին, այնուհետև այս ձողիկները ամրացրեց սովորաբար թե տուփին, նայեց Իրակլիին ու ասաց. «Ահա, ես անիվներ եմ պատրաստել»:		Նանան դասավորեց մեծ խորանարդիկները և պատասխանեց Գիգիի հարցին. «Ես պետք է հրշեջ կայան կառուցեմ, որ այս մեքենան դրա մեջ տեղավորվի»:	Նա հազավ հրշեջի համազգեստ, վերցրեց պլաստիկ շիշը, կանչեց Գիգիին. «Ես պետք է մարեմ կրակը», և շիշը ուղղեց պահարանի կողմը:		Կոկիին օգնեց պատռել թղթերը պապիե-մաշեի համար՝ բացատրելով, թե ինչպես պատռել դրանք և թրջել սոսինձի մեջ:		Տատիկին ձեռքը թափահարելով հրաժեշտ է տալիս և վազում դեպի ինձ:

	Կոկիին ասում է՝ «Եթե ուզում ես, կսովորեցնեմ, թե ինչպես է պետք անել» ու թերթերը հավասար մասերի է բաժանում և թաթախում է օսլայի մեջ՝ «Ահա, տես՝ թրջվի, հետո հանիր ու դիր փուչիկի վրա»:		Տես, թե որքան մեծ է մեքենան, դրա համար էլ ինձ շատ խորանարդիկ- ներ են պետք»:					
Գիտ	Վերցրեց մի քանի սովորաթղթե տուփեր և կարմիր թղթով փաթաթեց: «Ես պետք է հինգ հրշեջ մեքենա պատրաստեմ», - ասաց նա Իրակլիին:			Խաղում է Նիկոյի և Անիի հետ՝ բացատրելով Գիգիին, թե ինչպես մարել կրակը:	Գտավ «հրշեջ» բառը:		Երբ օգնության կարիք ունես, դիմում ես ինձ:	Խաղում է ուրիշ երեխաների հետ:
Կոկի	Ձեռքը մտցրեց օսլայով լի ամանի մեջ և սկսեց խառնել: Նա լսում է Նանային, ով բացատրում է, թե ինչպես պատռել թուղթը: Նա կրկնում է Նանայի ձեռքի շարժումները: Պատռված թուղթը գցում է ամանի մեջ:	Սկզբում նա պլաստիկե խաղալիք- ները նետեց ածուխով ամանի մեջ, ապա սկսեց որոնել:					Արտասվե- լով օգնություն է խնդրում:	Խաղում է միայնակ:

Դիտարկումների վերլուծության հիման վրա Թեոն և Մարին որոշեցին, որ.

Նրանք Նանային կառաջարկեն լրացուցիչ աշխատանքային նյութեր և կիսրախուսեն նրան պատրաստել հրշեջ կայանի շենքի մոդելը:

Գիոյի համար կպատրաստեն քարտեր՝ «հրշեջ» և «հրշեջ ծառայություն» բառերով:

Կոկիին թույլ կտան ջուր լցնել մոխրի մեջ և խաղալ դրանով, նրա ներկայությամբ հաճախ կբարձրաձայնեն, թե ինչպես է պետք օգնություն խնդրել, Թեոն և Մարին ամեն օր որոշ ժամանակ կհատկացնեն (ժամանակները բաժանեցին) և կիսրախուսեն Կոկիին ու մեկ այլ երեխայի միասին խաղալ:

Համագործակցություն ծնողների հետ

Նախագիծն ամփոփելու համար երեխաները կհրավիրեն իրենց ծնողներին խումբ, կդիտեն աշխատանքները և կպատմեն նրանց, թե ինչ են սովորել և ինչպես:

Տերմինների սահմանում

Ինքնավար ղեկավար - ղեկավար, որը որոշումներ է կայացնում ինքնուրույն:

Ասերտիվություն - սեփական ցանկությունները, զգացմունքները, կարիքները արտահայտելու և սեփական իրավունքները պաշտպանելու ունակություն՝ հաշվի առնելով ուրիշների զգացմունքները և չխախտելով նրանց իրավունքները:

Ոչ վերբալ հաղորդակցություն - հաղորդակցություն առանց բառերի, ժեստերի և դեմքի արտահայտությունների միջոցով:

Բնական նյութ - ցանկացած նյութ, որը կարելի է հավաքել բնության մեջ՝ խճաքարեր, կճեպներ, փետուրներ, տերևներ, բույսերի արմատներ, մամուռ, կենդանիների մորթի և այլն:

Նպատակամետ պրակտիկա – դաստիարակի կողմից նախապես մտածված գործողություններ, պլանավորված ռազմավարություններ, որոնք ծառայում են որոշակի նպատակի հասնելուն:

Մարտահրավերը նպատակային ուսուցում կամ զարգացումը խթանող նյութ, գաղափար, հարց, մեկնաբանություն կամ ակտիվություն է, որը երեխայի ներկայիս ունակություններից մի փոքր ավելի դժվար է և նրան մղում է մտածելու, ռազմավարության զարգացման ու նոր հմտությունների տիրապետելու:

Ամենամոտ զարգացման գոտի - ենթադրում է այն մտավոր գործառույթները, ունակությունները, սովորություններին և գործողություններին, որոնք երեխան չի կարող կատարել ինքնուրույն, բայց կարող է կատարել մեծահասակի օգնությամբ:

Պլանավորված և չպլանավորված փորձառություններ - պլանավորված և չպլանավորված գործունեության տարբեր տեսակներ, որոնցում երեխան ներգրավված է և մասնակցում է:

Ժամանակավոր միջավայր - ժամանակի կազմակերպումը որոշակի տրամաբանության համաձայն:

Էմերջենտային ուսումնական պլան - երեխայի հետաքրքրությունների վրա հիմնված ինքնաբերական, չպլանավորված ուսումնական պլան:

Թեմա - կրթական գործընթացում բովանդակության կազմակերպման ձև:

Թեմատիկ ուղղություն - երեխայի դաստիարակության և կրթության չափորոշիչի ուղղություններ, որոնք միավորում են առանձին ոլորտներին վերաբերող չափորոշիչներ:

Ինքնագիտակցություն - սեփական բնութագրերի, զգացմունքների, դրդապատճառների և ցանկությունների գիտակցված իմացություն:

Անհատական ծրագիր - հատուկ կարիքներ ունեցող երեխայի անհատական ուսուցման և զարգացման նպատակների և այդ նպատակներին հասնելու ուղիների ծրագիր, որը կազմվում է բազմամասնագիտական թիմի համաձայնությամբ:

Անհատականացում - երեխայի կոնկրետ կարիքներին և հետաքրքրություններին հիմնված անհատական խաղերի ու ռազմավարությունների կիրառում: Նաև, փոքր ու մեծ խմբերով աշխատելիս՝ երեխայի համար գործունեության հարմարեցում՝ դրանք բարդացնելով, պարզեցնելով կամ փոփոխելով:

Նորարարություն - ստեղծագործական լուծումներ գտնելու ունակություն:

Ճանաչողական(կոգնիտիվ) զարգացում - ճանաչողական գործընթացների զարգացում, որոնք ներառում են երևակայություն, ընկալում, մտածողություն և խնդիրների լուծում:

Համագործակցային խաղ(կոոպերացիոն) – երեխաները գործում են միասին, և խաղը կազմակերպվում է մեկ նպատակի շուրջ, դերերը բաշխվում են:

Ուսումնական ծրագիր - երեխայի զարգացման և ուսուցման համար նախատեսված միջավայրում տեղի ունեցող բոլոր պլանավորված կամ չպլանավորված փորձառությունները, գործողությունները, առօրյան, միջոցառումները և բոլոր տեսակի փոխհարաբերությունները:

Ամբողջական (հոլիստիկ) զարգացում - բոլոր ոլորտների հավասար զարգացում:

Կապվածություն - կապվածությունը երեխայի և նրա խնամակալի միջև ձևավորվող հուզական կապն է, որը երեխային տալիս է անվտանգության, պաշտպանվածության և աջակցության զգացում: Այս կապը նպաստում է երեխայի սոցիալական, հուզական և ճանաչողական զարգացման համար անհրաժեշտ հիմքի ստեղծմանը:

Չուզահեռ խաղ - խաղի զարգացման փուլ, որի ընթացքում խաղացողները չեն համագործակցում միմյանց հետ և չեն մասնակցում նույն խաղին: Չնայած, նրանք միմյանց տեսնում են որպես խաղացողներ ու դիտարկում միմյանց խաղը:

Պորտֆոլիո – հավաքածու, որը ներառում է երեխայի աշխատանքները, դիտարկման/ գնահատման միջոցով ստացված բազմազան տեղեկատվություն, երեխաների նկարներ՝ տարբեր գործողություններ կատարելիս և այլն:

Մարտահրավեր/սադրանք - (ըստ Ռեջիո Էմիլիայի մոտեցման) ուշադիր ընտրված և մտածված կերպով կազմակերպված որոշակի ֆիզիկական միջավայր և նյութեր, որոնք նպատակ ունեն խթանել երեխաների հետաքրքրասիրությունը, մտածողությունը և հետազոտությանը: Մարտահրավերը պարզապես նյութերի առաջարկ չէ՝ երեխայի ուշադրությունը գրավելու կամ նրան խաղալու հրավիրելու համար: Մարտահրավերը հետազոտության և հարցերի առաջացման խթան է:

Պրոսոցիալական վարքագիծ – անհատի կողմից ուրիշներին օգնելու ուղղված ցանկացած գործողություն: Սոցիալական վարքագիծ դրսևորելու հիմնական դրդապատճառը մեկ այլ անձին օգնելն է: Ալտրուիզմը նույնպես սոցիալական վարքագծի մի ձև է, որը նշանակում է մեկ այլ անձին օգնել՝ առանց սեփական անվտանգությունը կամ շահերը հաշվի առնելու:

Կշռադատում(ռեֆլեքսիա) – սեփական փորձի քննադատական մշակման, ինչպես նաև սեփական վարքի և մտածողության վերլուծության, հասկացման, գնահատման, պլանավորման և վերահսկման գործընթաց:

Դժվար վարքագիծ - վարքագիծ, որը խախտում է հասարակության կանոնները կամ որոշակի իրավիճակ, որը խաթարում է կյանքը և խնդիրներ է ստեղծում ինչպես երեխայի, այնպես էլ նրա շրջապատի համար:

Օրվա ապրելակարգ, առօրյա - գործողությունների մի շարք, որոնք կրկնվում են հաճախակի և որոշակի հաջորդականությամբ:

Ռազմավարություններ - դաստիարակի նպատակասլաց գործողություններ, որոնք ծառայում են երեխաների արդյունավետ ուսուցմանն ու զարգացմանը: Օրինակ՝ երեխաների հետ խոսել նրանց խաղի և գործունեության մասին, հետադարձ կապ տալ, հարցեր տալ, ուշադիր լսել նրանց և ընտրության հնարավորություն տալ:

Կրթական ռեսուրսներ – վաղ մանկության և նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունում կրթական գործընթացի իրականացման ընթացքում օգտագործվող բոլոր նյութերը (օրինակ՝ գործարանային կամ ձեռագործ խաղալիքներ, բնական, գեղարվեստական ու գրենական պիտույքներ, բաց և վերամշակված նյութեր, տպագիր նյութեր և այլն):

Կրթական տարածք - վայր, որտեղ տեղի է ունենում կրթական գործընթացը:

Սովորելու հնարավորություն/պահ - ցանկացած իրավիճակ, որը կարող է օգտագործվել երեխայի մոտ որևէ ունակության զարգացումը խթանելու համար:

Զգայուն շրջան - շրջան, երբ երեխայի ուղեղը հատկապես պատրաստ է որոշակի ունակություններ ձեռք բերելու, օրինակ՝ լեզվական ունակությունների զգայուն շրջանը ծննդից մինչև երեք տարեկանն է:

Սոցիալական սցենարներ - պատմություններ, հեքիաթներ, որոնք պատմում են տարբեր իրավիճակների մասին, որոնց օրինակով մենք ցանկանում ենք օգնել երեխային տեսնել ու հասկանալ իր գործողությունները և իրավիճակը:

Անցում – գործընթաց, որը ներառում է երեխայի անցումը տնից կամ վաղ մանկության միջամտության (զարգացման) ծրագրից դեպի վաղ մանկության և նախադպրոցական կրթության տարածք, կամ անցում՝ վաղ մանկության և նախադպրոցական կրթության տարածքում տարբեր գործընթացների միջև, կամ երեխայի անցումը վաղ մանկության և նախադպրոցական կրթությունից դեպի տարրական կրթության առաջին դասարան:

Բաց նյութ – կրթական ռեսուրսի տեսակ, որը կարող է օգտագործվել տարբեր ձևերով: Բաց նյութը կարող է լինել ինչպես բնական (օրինակ՝ խճաքաքեր, փայտիկներ, տերևներ, փետուրներ և այլն), այնպես էլ արհեստական (օրինակ՝ ապակե և փայտե գնդակներ, սովարաթղթե տուփեր, գործվածքի կտորներ և այլն): Երեխաների կողմից բաց նյութերի օգտագործումը նպաստում է երևակայության, ստեղծագործականության և քննադատական մտածողության զարգացմանը:

Գնահատման պորտֆոլիո - ամփոփող փաստաթուղթ, որը դաստիարակը պարբերաբար կազմում է երեխայի պորտֆոլիոյի հիման վրա: Փաստաթուղթը երեխայի առաջընթացի, դաստիարակի աշխատանքի արդյունքների ու ապագա ծրագրերի վերաբերյալ համառոտ գեկույց է:

Կենտրոն - խմբի ֆիզիկական միջավայրում գտնվող տարածք, որտեղ, օգտագործելով հատուկ ռեսուրսներ, երեխաները հնարավորություն ունեն ընդգրկվել յուրահատուկ ակտիվություններում:

Ամբողջական զարգացում - ինքնաիրացման և ուսուցման գործընթաց, որը համապարփակ կերպով ներառում է ֆիզիկական, սոցիալական, հուզական և հոգևոր աճը: Երեխայի բազմակողմանի/ամբողջական զարգացումը ներառում է նրա հուզական, ֆիզիկական, մտավոր, ստեղծագործական ու հարաբերական կարիքների համապատասխանեցումը: Չարգացման այս մոտեցումը խրախուսում է խնամակալին երեխային տեսնել որպես ամբողջական անձնավորություն, և ոչ թե զարգացման առանձին ոլորտների ամբողջություն:

Օգտագործված գրականություն

1. Դոլիձե, Խ. Ցինցաձե, Ն. Մորանի, Մ. Վաղ ներառական կրթություն: Ձեռնարկ մասնագետների համար: Թբիլիսի: 2019.<http://inclusion.ge/res/docs/2019012113462151451.pdf>
2. Ակադեմիական, սոցիալական և հուզական ուսուցման միասնականություն<https://casel.org/>
3. Մակլաբլան, Կ., Ֆլիեր, Մ., և Էդվարդս, Ս. (2013): Վաղ մանկության ուսումնական ծրագիր: Քեմբրիջի համալսարանի հրատարակչություն, երկրորդ հրատարակություն: Պիրամիդային մոդելի նորարարության ազգային կենտրոն: <https://challengingbehavior.cbcs.usf.edu/>
4. Տրավիկ-Սմիթ, Ջ. (2023): Վաղ մանկության խաղ:
5. Քաֆլ, Կ., և Բրեդեկամպ, Ս. (2008): Չարգացմանը համապատասխան գործելակերպեր: Փոքր երեխաների կրթության ազգային ասոցիացիա, երրորդ հրատարակություն:
6. Ցինցաձե, Ն.Քուրցիկիձե, Լ.Կուխալեիշվիլի, Ն. Խորհուրդներ մինչև 6 տարեկան երեխաների ծնողներին. <https://elfiles.emis.ge/uploads/55419/%E1%83%A0%E1%83%A9%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98.pdf>
7. Ցինցաձե, Ն. Քուրցիկիձե, Լ. Դրական ծնողականություն. <https://elfiles.emis.ge>
8. Ջեյմս: Այ. Ջոնսոն, Ջեյմս Ֆ. Քրիստի, Ֆրենսիս Ուորդ: Խաղ, զարգացում և վաղ կրթություն: Անձի կրթություն, 2005
9. Baker, C. (2011). Foundations of bilingual education and bilingualism (5th ed.). Multilingual Matters.
10. Bialystok, E. (2004). The impact of bilingualism on language and literacy development. In J. Byrnes & E. Bialystok (Eds.), Language development and bilingualism: Essays in honor of Ruth A. Berman (pp. 45–62). Cambridge University Press. Dodge, D. T., Colker, L. J. & Heroman, C. (2007). The Creative Curriculum for Preschool. Teaching Strategies
11. García, O., & Lin, A. M. Y. (2017). Translanguaging in bilingual education. In O. García, A. M. Y. Lin, & S. May (Eds.), Bilingual and multilingual education (pp. 117–130). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02258-1_9;
12. Garrity, S., Aquino-Sterling, C. R., & Day, A. (2015). Translanguaging in an infant classroom: Using multiple languages to make meaning. International Multilingual Research Journal. <https://doi.org/10.1080/19313152.2015.1048542>;
13. Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg R. P., & Gullotta. T. P. (2015). Handbook of Social and Emotional Learning. Guilford Publications
14. Edwards, C., Gandini, L., & Praeger, G. F. (2011). The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation.
15. Gartrell, D. (2003). The Power of Guidance. Teaching Social-Emotional Skills in Early Childhood Classrooms, Delmar Learning;

16. Helm, J. H., & Katz, L. G. (2016). *Young Investigators: The Project Approach in the Early Years*. Teachers College Press
17. Lewis, G., Jones, B., & Baker, C. (2012). Translanguaging: Origins and development from school to street and beyond. *Educational Research and Evaluation*, 18(7), 641–654. <https://doi.org/10.1080/13803611.2012.718488>;
18. Miller, K. (2001). *Ages and Stages. Birth Through Eight Years*
19. Paradis, J., Genesee, F., & Crago, M. B. (2011). *Dual language development & disorders: A handbook on bilingualism and second language learning* (2nd ed.). Brookes Publishing.
20. *School Readiness. A Conceptual Framework*. (2012). United Nations Children’s Fund, New York
21. Stacey, S., & Elizabeth Jones, E. (2018). *Emergent Curriculum in Early Childhood Settings: From Theory to Practice*. Redleaf Press; Second edition
22. Vogel, S., & García, O. (2017). Translanguaging. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.181>
23. Weitzman, E. (1992). *Language learning and loving it: A guide to promoting children's social, language, and literacy development in early childhood settings*. The Hanen Centre.
24. Weitzman, E., & Greenberg, J. (2010). *ABC and Beyond: Building Emergent Literacy in Early Childhood Settings*. Toronto, ON: The Hanen Centre.

Հավելված 1. Չարգացման հարցաթերթիկ՝ համաձայն երեխաների դաստիարակության ու կրթության պետական չափորոշչի

Հարցաթերթիկը նախատեսված է երեխայի համակարգված և կառուցվածքային դիտարկման համար: Այն հիմնված է «Երեխայի ուսուցման և կրթության պետական չափորոշիչով» սահմանված ինդիկատորների վրա և ծառայում է որպես երեխայի ունակությունների գնահատման մի տեսակ ուղեցույցային քարտեզ: Հարցաթերթիկը օգտագործվում է դիտարկման այլ մեթոդների հետ համատեղ (օրինակ՝ գառումներ, լուսանկարներ, երեխայի գեղարվեստական աշխատանքներ):

Դուք կարող եք յուրաքանչյուր ինդիկատոր նշել համապատասխան խորհրդանիշով և ցանկության դեպքում՝ նաև մեկնաբանություն ավելացնել:

2-3 տարեկան երեխաների զարգացման հարցաթերթիկ՝ համաձայն երեխաների դաստիարակության և կրթության պետական չափորոշչի

Երեխայի անունը, ազգանունը՝ _____

Երեխայի տարիքը (տարի, ամիս)՝ _____

Լրացման ժամկահատվածը՝ _____

Խնամակալ(ներ)ը՝ _____

Խոշոր մոտորիկա	
Կանգնում է մատների ծայրերի վրա Ոտքով հարվածում է գնդակին Բռնում է մեծ չափի գնդակը	
Խուսափում է խոչընդոտներից (օրինակ՝ շրջանցում է կամ անցնում դրանց վրայով)	
Վազելիս կտրուկ շրջադարձեր է կատարում անկյուններում	
Աստիճաններով բարձրանում և իջնում է՝ ոտքերը հերթագայելով Ցատկում է ցածր արգելքի վրայով	
Մանր մոտորիկա	
Մատիտը պահում է բթամատի և ցուցամատի միջև՝ հենելով միջնամատին Բացում է փաթեթավորված փոքրիկ իրը	
Կտրում է ուղիղ գծով, կտրում է անջատ շարժումներով	
Նկարում է մտածած առաջին ուրվագիծը կամ ինքնաբուխ ձևերը (ասես նկարում կամ գրում է)	
Միջին չափի ուլունքներն անցկացնում է պարանի վրա	

Ինքնագնահատում	
Ծանոթ միջավայրում հեշտությամբ հարմարվում է խնամողից բաժանվելուն	
Գիտի իր անունը, ընտանիքի անդամների, դաստիարակների և որոշ հասակակիցների անունները	
Խնամակալին հրավիրում է խաղալու, խաղի նախաձեռնողն է, սկսողը	
Չգացմունքային կարողություն	
Ճանաչում և անվանում է երկու կամ երեք հիմնական հույզեր	
Արտահայտում է հույզեր ու զգացմունքներ ծանոթ մարդկանց, կենդանիների կամ առարկաների նկատմամբ (գրկում և համբուրում է ծնողներին):	
Սկսում է վերահսկել ազդակները (օրինակ՝ ասում է «ոչ», երբ ինչ-որ մեկը ձեռքը մեկնում է արգելված իրերին, փորձում է զսպել իրեն և ոտքը չի դնում հատակին ընկած գրքի վրա):	
Սոցիալական կարողություն	
Հաշվի է առնում և հետևում է պարզ կանոններին, և երբ հիշեցնում են, հասկանում է կանոնները խախտելու հետևանքները:	
Ունի հիանալի հասակակիցներ, որոնց հետ սիրում է խաղալ: Հաճույք է ստանում այլ երեխաների կողքին խաղալուց: Ընդօրինակում է խնամակալի վարքագիծը:	
Խաղալիքների շուրջ վեճերի ժամանակ ենթարկվում է խնամակալի միջամտությանը:	
Ընկալողական լեզու (ռեցեպտիվ լեզու)	
Հասկանում է տարբեր բառերի իմաստը:	
Կատարում է երկբայլ հրահանգներ:	
Արտահայտիչ(էքսպրեսիվ) լեզու	
Իր զգացմունքները, ընտրությունը և ցանկությունն արտահայտելու համար օգտագործում է տարբեր միջոցներ՝ և՛ բառեր, և՛ ժեստեր:	
Այն իմաստներն արտահայտելու համար, որոնց նշանակությունները չգիտի, ստեղծում և հորինում է նոր բառեր (օրինակ՝ «նա գդալով է խառնում» ասելու փոխարեն ասում է «խառնումովգդալ»):	

Պրագմատիկ լեզու	
Կիսվում է տպավորություններով ուրիշների հետ:	
Ասելիքն արտահայտում է երկու կամ երեք բառից բաղկացած նախադասություններով:	
Կարդալու և գրելու նախնական ունակություններ	
Երգում է երգեր, ասում բանաստեղծություններ:	
Ճանաչում է շրջակա միջավայրում հանդիպող նշաններն ու խորհրդանիշները (օրինակ՝ «բաց է», «փակ է» բառերը):	
Նպատակաուղղված պարզ ուրվագծեր է անում՝ ձևացնելով, թե գրում է:	
Հետաքրքրասիրություն և ուշադրություն	
Հետաքրքրված է և հարցեր է տալիս իրեն անձանոթ բաների մարդկանց և իրերի մասին (ո՞վ է սա, ի՞նչ է սա):	
Հարց է տալիս՝ «Որտե՞ղ»:	
Որոշակի ժամանակի ընթացքում (5-10, 20 րոպե) զբաղվում է սեփական նախաձեռնությամբ նախաձեռնած գործունեությամբ:	
Ստեղծագործականություն և խնդիրների լուծում	
Տարբեր կերպ և ստեղծագործաբար օգտագործում է առարկաները (օրինակ՝ փայտն օգտագործում է որպես ձի կամ ատրճանակ և այլն):	
Օգտագործում է ծանոթ, հաջողակ ռազմավարություն նոր իրավիճակում:	
Մտածողություն և հետազոտություն	
Խաղալիս միաժամանակ օգտագործում է և՛ խաղալիք, և՛ իրական առարկա:	
Սկսում է կապել երկու իրադարձություն (օրինակ՝ մթնեց, քանի որ արևը մայր մտավ):	
Մեկ գործողությունը փոխարինում է մեկ այլով (օրինակ՝ Սա ինձ մոտ չաշխատեց, բայց ես սա արեցի):	
Խնամակալի օգնությամբ դիտարկում և մանիպուլյացիաներ է անում առարկաների հետ, որպեսզի կարողանա նկատել նմանություններն ու տարբերությունները:	
Անկախություն և նախաձեռնություն	
Խնդում է ինքնուրույն անել ինչ-որ բաներ:	
Արտահայտում է իր կարծիքն այն մասին, թե ինչ է ուզում անել:	

Հագնվում և հանվում է օգնությամբ:	
Օգնություն է պետք զուգարանից օգտվելու/մաքրության հարցում:	
Հետևում է պարզ կանոններին:	
Տեսողական արվեստ	
Փորձերի և ուսումնասիրությունների համար օգտագործում է բազմազան նյութեր (օրինակ՝ ներկեր, մատիտներ, խաղալիք խմոր, եռաչափ նյութեր):	
Անկախ նախաձեռնում է արվեստի գործի ստեղծումը (ասում է, թե ինչ է նկարել, բացատրում է, թե ինչն ինչ է նշանակում):	
Կատարողական արվեստ	
Դիտարկում և ընդօրինակում է խաղը, երգը և ռիթմիկ շարժումները:	
Երգում է ծանոթ երգ (կարող է ուղեկցվել գործիքով կամ մեկ այլ մարդու ձայնի ուղեկցությամբ):	
Կիսադարկի իրական և երևակայական իրավիճակներ:	
Գրագիտություն	
Գրքերը թերթում է հաճույքով և հետաքրքրությամբ:	
Հաճույքով լսում է իր համար կարդացվող կարճ հեքիաթներն ու պատմությունները:	
Գիրք կարդալիս հարցեր է տալիս հերոսների մասին:	
Ես և առողջ ապրելակերպը	
Ցույց է տալիս նկարում պատկերված մարմնի 6 մասերը:	
Երկիր և շրջակա միջավայր	
ճանաչում է կենդանի և անկենդան բնության ֆիզիկական բնութագրերը (օրինակ՝ չափը, ձևը, գույնը և կառուցվածքը):	
Ունի պատկերացում բնության պարզ օրինաչափությունների մասին (օրինակ՝ բույսը ջրի կարիք ունի աճի համար, իսկ կենդանին՝ ջրի և սննդի):	
Մարմին և իրադարձություններ	
Խառնում է նյութեր՝ նոր նյութեր ստանալու համար (օրինակ՝ ավազ և ջուր, երկու տարբեր գույների ներկ):	

Առարկան նկարագրելիս օգտագործում է համապատասխան բառեր՝ (օրինակ՝ արագ, դանդաղ):	
Մարդը և աշխարհը	
Սովորում և հասկանում է ֆիզիկական ուղղությունները, ինչպիսիք են՝ «մոտ» և «հեռու», «վերև» և «ներքև», «ներս» և «դուրս»:	
Հետաքրքրություն է ցուցաբերում այնպիսի առարկաների նկատմամբ, ինչպիսիք են գլոբուսները, քարտեզները, հեռադիտակները և այլն:	
Կարող է հիշել ոչ վաղ անցյալից տեղեկություններ, նոր ավարտված գործողություն (օրինակ՝ երբ հարցնում են, թե ով է դուռը թակել, մատնացույց է անում այն անձին, ով դա արել է):	
Ճանաչում է իրեն ծանոթ մասնագիտությունների ներկայացուցիչներին (բժիշկ, մանկավարժ, ոստիկան, վարորդ):	
Թվեր և մեծություններ	
Խնամողի օգնությամբ տեսակավորում է առարկաներն ըստ մեկ հատկության:	
Համապատասխան ուրվագծի վրա դասավորում է տարբեր չափերի երկրաչափական պատկերներ:	
Օգտագործում է «ավելին» բառը: Հասկանում է «բոլորը», «ոչ մեկը» հասկացությունները: Հաշվում է մինչև 5-ը:	
Օգտագործում է չափս ցույց տվող բառեր՝ մեծ և փոքր:	
Մարդիկ և մեքենաներ	
Անվանում է տեխնիկան՝ այն կիրառելիս կամ ցուցադրելիս:	
Նպատակասլաց կերպով օգտագործում է պարզ գործիքներ (օրինակ՝ խաղալիք մուրճը օգտագործում է խաղալիք մեխը խփելու համար, ստետոսկոպը մոտեցնում է արջուկի սրտին):	

3-4 տարեկանների զարգացման հարցաթերթիկ՝ համաձայն Երեխաների դաստիարակության և կրթության պետական չափորոշչի

Երեխայի անունը, ազգանունը՝ _____

Երեխայի տարիքը (տարի, ամիս)՝ _____

Լրացման ժամանակահատվածը՝ _____

Խնամակալ(ներ)ը՝ _____

Խոշոր մոտորիկա	
Պահպանում է հավասարակշռությունը մեկ ոտքի վրա կանգնելիս՝ ձեռքերը ազդրերին:	
Հարվածում է հատակին ընկած մեծ գնդակին և բռնում այն ցատկելու պահին:	
Վազելիս փոխում է ուղղությունն առանց կանգ առնելու:	
Տեղում ցատկում է ոտքերը հերթագայելով:	
Թավալվում է դեպի առաջ:	
Մանր մոտորիկա	
Մատիտը պահում է բթամատի և ցուցամատի միջև՝ հենելով միջնամատին:	
Մատիտն անց է կացնում կտրված ձևերի միջով:	
Առանց օգնության կտրում է փոքր ուղղանկյուններ և եռանկյունիներ:	
Պարանի վրա փոքրիկ ուլունքներ, խորանարդիկներ և գլաններ է շարում՝ պարզ նախշի համաձայն:	
Ինքնագնահատում	
Պատրաստակամություն է հայտնում նոր գործունեություններին մասնակցելու և ներգրավվելու համար:	
Նկարագրում է ինքն իրեն:	
Ընտրում է անհատական գործունեություն, փորձում և փորձարկում է իր սեփական կարողությունները:	

Չգացմունքային կարողություն	
ճանաչում և անվանում է սեփական և ուրիշների հոյզերը (օրինակ՝ ուրախություն, վախ, տխրություն):	
Կառուցողականորեն արտահայտում է ուժեղ հոյզերը (զայրույթ, դժգոհություն):	
Խմբային գործունեության ընթացքում սպասում է իր հերթին (պահպանում է կարգուկանոնը, ցուցաբերում համբերատարություն):	
Սոցիալական կարողություն	
Ցույց է տալիս, որ հասկանում է երկու գործողությունների միջև կապը (օրինակ՝ որ խլեցի խաղալիքը, նա լաց եղավ):	
Սկսում է համագործակցային խաղեր այլ երեխաների հետ, ցույց է տալիս, որ հաճույք է ստանում նրանց հետ խաղալուց:	
Խնամակալի օգնությամբ շփվում է այլ երեխաների հետ՝ կոնֆլիկտները լուծելու համար:	
Ընկալողական լեզու (ռեցեպտիվ լեզու)	
Հասկանում է ժամանակ ու տարածական ուղղություններ ցույց տվող ավելի շատ բառեր:	
Հասկանում է պատմվածքների ու հեքիաթների բովանդակությունը:	
Հաջորդականությամբ հետևում է պարզ, տրամաբանորեն կապված հրահանգներին (օրինակ՝ բացե՛ք ծորակը, օճառ վերցրե՛ք, լվացե՛ք ձեռքերը):	
Արտահայտիչ (էքսպրեսիվ) լեզու	
Օգտագործում է բառեր, որոնք ցույց են տալիս առարկայի չափը, գույնը, պատկանելությունը:	
Նրա խոսքը պարզ է, ավելի ու ավելի քիչ քերականական սխալներ է թույլ տալիս:	
Ասում է 3-5 բառից բաղկացած նախադասություններ:	
Պրագմատիկ լեզու	
Ազատորեն փոխանցում է հաղորդագրությունը:	
Հարցեր է տալիս՝ պատասխաններ ստանալու համար (օրինակ՝ ինչո՞ւ, ե՞րբ, ինչպե՞ս):	
Պատմում է կարճ պատմություն խնամակալի օգնությամբ:	

Կարդալու և գրելու նախնական ունակություններ	
Սկսում է ճանաչել նման հնչողություն ունեցող բառերը (օրինակ՝ բալի-բալի(կեռաս-կին):	
Հասկանում է տարբեր խորհրդանշական նշաններ (օրինակ՝ դեղատան ցուցանակ կամ «stop» նշան): Տարբերում է տառերն ու թվերը միմյանցից:	
Հետաքրքրասիրություն և ուշադրություն	
Հետաքրքրված է «փորձարկումներ» անցկացնելով՝ ինքնուրույն պարզելու համար, թե ինչպես են աշխատում տարբեր առարկաները:	
Չնայած արտաքին ազդակներին՝ շարունակում է զբաղվել իր ընտրած գործունեությամբ:	
Ստեղծագործականություն և խնդիրների լուծում	
Փորձում է ճկունորեն մոտենալ առաջադրանքին (օրինակ՝ փայտով հասնում է ցանկալի առարկային):	
Օգտագործում է երևակայությունը, հորինում նոր խաղեր:	
Փնտրում է խնդիրը լուծելու տարբեր եղանակներ:	
Մտածողություն և հետազոտություն	
Կարող է նկարագրել այնպիսի առարկա կամ անձ, ինչը կամ որին տվյալ պահին չի տեսնում:	
Մտածում և բարձրաձայն քննարկում է ներկա իրավիճակի կամ իրադարձության մասին:	
Դիտարկում է մեծահասակների գործողությունները և նկարագրում է իր դիտարկումները:	
Անկախություն և հարմարվողական վարքագիծ	
Մասնակցում է (խաղալիքների, հագուստի և այլն) կարգի բերմանը և գիտի իր իրերի տեղը:	
Սնվում է ինքնուրույն, հագնվում է փոքր-ինչ օգնությամբ և պահպանում է հիգիենայի կանոնները:	
Փորձում է ուղղել սխալները և չի դադարում աշխատել առաջին իսկ ձախողումից հետո:	

Տեսողական արվեստ	
Հարցեր է տալիս կամ պարզապես նկարագրում է նկարում պատկերվածը:	
Ստեղծում է սխեմատիկ նկարներ:	
Պլաստիկի կամ կավով սկսում է պարզ ձևեր քանդակել:	
Կատարողական արվեստ	
Լսում և դիտում է մանկական բեմադրություն, տիկնիկային ներկայացում:	
Կրկնում է երաժշտության մեղեդին ու պարում:	
Փոխում է ձայնի տոնը և դեմքի արտահայտությունը՝ կախված դերից:	
Գրագիտություն	
Հարցեր է տալիս կարդացած գրքի մասին:	
Առանց օգնության թերթում է գրքեր, ամսագրեր և այլ տպագիր հրատարակություններ:	
Ես և առողջ ապրելակերպը	
Մասնակցում է խնամակալի ղեկավարությամբ կատարվող ֆիզիկական ակտիվությանը 5-10 րոպե:	
Խոսում է առողջ վարքագծի, այդ թվում՝ հիգիենայի, սննդի, քնի, հիվանդության և ֆիզիկական ակտիվության մասին:	
Երկիր և շրջակա միջավայր	
Հետաքրքրված է բնությամբ և դրա երևույթներով, հարցեր է տալիս, հաճախ խաղում է՝ ավելին իմանալու համար:	
Ուրիշների հետ գրուցում է ընթացիկ եղանակի և եղանակային փոփոխությունների մասին:	
Մասնակցում է այն գործունեություններին, որոնք կարևոր են շրջակա միջավայրի պաշտպանության համար:	
Մարմին և իրադարձություններ	
Նկատում է, որ առարկաների ձևը կախված է դրանց ագրեգացման վիճակից (օրինակ՝ թաց ավազը ստանում է խճաքարի ձև):	

Մարդը և աշխարհը	
Գիտի, թե որտեղ տեղադրել առարկաները՝ ըստ դրանց նշանակության:	
Ճանաչում է պետական դրոշը և պետական օրհներգը:	
Թվեր ու մեծություններ	
Իրերը դասավորում է ըստ մեկ հատկանիշի:	
Ճանաչում և անվանում է երեք պատկեր (օրինակ՝ ուղղանկյուն, եռանկյուն, շրջան):	
Առօրյա կյանքում հաշվելու համար օգտագործում է թվեր:	
Մարդիկ և մեքենաներ	
Տեխնիկան օգտագործելիս պահպանում է սահմանված կանոններին:	
Չույգերով միավորում է մասնագիտության ներկայացուցչին և նրանց կողմից օգտագործվող տեխնիկան:	

4-5 տարեկանների զարգացման հարցաթերթիկ

Երեխայի անունը, ազգանունը՝ _____

Երեխայի տարիքը (տարի, ամիս)՝ _____

Լրացման ժամանակահատվածը՝ _____

Խնամակալ(ներ)ը՝ _____

Խոշոր մոտորիկա	
Ոտքով հարվածում է իր ուղղությամբ շարժվող մեծ գնդակին:	
Նետում է գնդակը՝ այն գլխի վրայով անցկացնելով:	
Վազում է «սլանալով» և ցատկում է առաջ (մեկ ոտքը առաջատար է):	
Ձեռքերով բռնվում ու կախվում է ձողից:	

Մանր մոտորիկա	
Իրար է ամրացնում պտտվող առարկաները (օրինակ՝ շշերի կափարիչներ և այլն):	
Կարող է կտրել ձևեր (երբ ձևերը ուրվագծվում են հաստ գծով):	
Փոքր ուլունքները շարում է գույնի և ձևի պահպանմամբ:	
Ինքնագնահատում	
Հեշտությամբ է հաղթահարում մտերիմ խնամակալից բաժանվելը:	
Հասկանում է, որ ինքն ունի մտքեր, զգացողություններ, հույզեր, մարմին:	
Անկախորեն փորձում է նոր գործողություններ, ցուցադրում է իր կարողությունների մասին գիտելիքներ:	
Չգացմունքային կարողություն	
Նկարագրում է դեպքը, երբ իր վարքագիծը հույզեր է առաջացրել ուրիշի մոտ:	
Անվանում և խոսում է իր զգացմունքների ու ապրումների մասին:	
Ուժեղ հույզերից հետո փորձում է հանդարտվել և չի մերժում խնամակալի օգնությունը:	
Սոցիալակա կարողություն	
Իրավիճակին համապատասխան է պահում իրեն (օրինակ՝ թանգարանում, խաղահրապարակում կամ տրանսպորտում):	
Միանում է երեխաների խմբին, որը զբաղված է տարբեր խաղերով:	
Օգտագործում է պարզ և տարբերվող ռազմավարություններ խնդիրներ լուծելու համար:	
Բացատրում է սեփական դիրքորոշումը կոնֆլիկտային իրավիճակներում:	
Ընկալողական լեզու (ռեցեպտիվ լեզու)	
Կարդում է նոր և անծանոթ բառերի իմաստը:	
Հասկանում է տարբեր բառերի իմաստը:	
Բացատրում է բառերը:	
Հրահանգները կատարում է տրված հաջորդականությամբ, որոնցում գործողությունները կարող են միմյանց հետ չկապվել (օրինակ՝ վերադարձնել գիրքը, զանգահարել Դաչին):	

Արտահայտիչ (Էքսպրեսիվ) լեզու	
Ճիշտ է օգտագործում դերանունները, հոգնակի թիվը և բայական ձևերը:	
Խոսելիս օգտագործում է կարճ և երկար նախադասություններ:	
Համապատասխանաբար է օգտագործում տարածություն, ժամանակ և չափս ցույց տվող բառերը:	
Պրագմատիկ լեզու	
Հարցեր է տալիս՝ պատասխաններ ստանալու համար:	
Կիսվում է իր գաղափարներով:	
Հեքիաթից կամ պատմությունից առանձնացնում է մի հատված և պատմում այն իր համար կարևոր մեկ այլ անձի:	
Կարդալու և գրելու նախնական ունակություններ	
Անվանում է բառ, որը սկսվում է խնամակալի կողմից առաջարկված տառ-հնչյունով:	
Կարող է ծափահարել բառի վանկերի քանակին համապատասխան:	
Ուշադրություն է դարձնում գրություններին և խաղալիս օգտագործում է «գրելը» (գրված նշանները նման են տառերի):	
Ճանաչում է մի քանի տառ, խնդրում է խնամակալին գրի առնել իր մտքերը:	
Հետաքրքրասիրություն և ուշադրություն	
Ունի հետաքրքրության հստակ ոլորտ:	
Դրսևորում է հետաքրքրություն և ցանկություն՝ նոր իրադարձություններ ուսումնասիրելու և նոր փորձառություններ ձեռք բերելու համար:	
Վերադառնում է ընդհատված գործունեությանը, նույնիսկ ձախողման դեպքում, փորձում է ավարտել գործողությունը և լուծել խնդիրը:	
Ստեղծագործականություն և խնդիրների լուծում	
Խաղում է երևակայական խաղեր, դրամատիկ խաղի ընթացքում հորինում նոր սցենարներ:	
Տարբեր առարկաների համադրությամբ ստեղծում է ինչ-որ նոր բան:	
Կարող է հորինել պատմություն, նոր բառ և մեղեդի:	
Անվանում է խնդիրը լուծելու միջոցը:	
Փոխում է վարքագիծը՝ հիմնվելով նոր տեղեկատվության ու փորձի վրա (օրինակ՝ փոխում է խողովակի անկյունը՝ ջուրը ազատ հոսելու համար):	

Մտածողություն և հետազոտություն	
Ճանաչում և սահմանում է այն առարկաները, որոնց ազդեցությունը մյուս առարկաների վրա ակնհայտ է:	
Արտահայտում է ենթադրություններ հնարավոր արդյունքների վերաբերյալ:	
Խնդիրը լուծելուց առաջ փորձում է նախապես հասկանալ գործողությունը:	
Անկախություն և հարմարվողական վարքագիծ	
Ինքնուրույն սնվում է, կոճկում է հագուստի առջև մասի կոճակները, պահպանում է հիգիենայի կանոնները:	
Խնամակալի օգնությամբ հետևում է անվտանգության տարրական կանոններին:	
Տեսողական արվեստ	
Հետաքրքրված է տեսողական արվեստի տարբեր աշխատանքներով և կիսվում է իր տպավորություններով ուրիշների հետ:	
Նկարում է ինքնանկարներ, իրական և երևակայական առարկաներ ու մարդիկ:	
Կատարողական արվեստ	
Իմպրովիզացնում է երգեր և ռիթմեր կամ փոխում է ծանոթ երգերի բառերը կամ մեղեդին՝ նոր երգեր ստեղծելու համար:	
Մասնակցում է խնամակալի ղեկավարած թատերական խաղերին:	
Գրագիտություն	
Կարող է արտահայտել իր կարծիքն այն մասին, թե պատմվածքի որ մասերն են իրեն դուր եկել, և որ մասերը՝ ոչ:	
Ուշադիր լսում է այն, ինչ կարդացվում է:	
Անկախ հորինում է պարզ պատմություն և փորձում է նկարել այն:	
Ես և առողջ ապրելակերպը	
Հաճույքով մասնակցում է տարբեր ֆիզիկական ակտիվություններին:	
Առողջ վարքագիծը նախընտրում է անառողջարարի փոխարեն (օրինակ՝ քաղցրավենիքը առողջարար չէ, միրգը՝ առողջարար):	

Երկիր և շրջակա միջավայր	
Դիտարկում և ուսումնասիրում է կենդանի և անկենդան բնությունը:	
Խոսում է տարվա եղանակների մասին և նկարագրում դրանց եղանակային առանձնահատկությունները՝ օգտագործելով համապատասխան բառեր:	
Տարբերակում է մարդու գործողությունները, որոնք անվտանգ են շրջակա միջավայրի համար, և նրանք, որոնք վտանգավոր են (օրինակ՝ անտառում կրակ վառելը):	
Մարմին և իրադարձություններ	
Ենթադրություններ է անում այն մասին, թե ինչ տեղի կունենա ուսումնասիրության ընթացքում (օրինակ՝ «Սառույցը կվերածվի ջրի»):	
Մարդկանց հետ կիսվում է ֆիզիկական երևույթների վերաբերյալ իր սեփական դիտարկումներով և համեմատում դրանք դիտարկումների հետ:	
Մարդը և աշխարհը	
Ճանաչում է հարևանությամբ ծանոթ վայրերը:	
Գիտի, որ ճանապարհներն ունեն իրենց սեփական ճանապարհային նշաններն ու անունները, իսկ տները՝ համարակալված են:	
Հետաքրքրված է այլ երեխաների էթնիկ և մշակութային ծագմամբ, ինչպես նաև այլազգերի լեզուներով, հեքիաթներով, երգերով և ավանդույթներով:	
Մարմնավորում է տարբեր մասնագիտությունների մարդկանց երևակայական խաղի ժամանակ:	
Թվեր ու մեծություններ	
Դասակարգում է առարկաները տարբեր բնութագրերի համաձայն, բացատրում է, թե ինչու:	
Ճանաչում և անվանում է մի քանի եռաչափ ձևեր՝ դրանք անվանելով երկրաչափական անուններով:	
Ճանաչում է մինչև տասը թվերի նշանները:	
Մարդիկ և մեքենաներ	
Նպատակասլաց կերպով օգտագործում է պարզ տեխնիկաներ:	
Օգտագործում է տեխնոլոգիաներ տեղեկատվություն ստանալու համար (օրինակ՝ լուսանկարում է տեղեկատվական նպատակներով):	

5-6 տարեկանների զարգացման հարցաթերթիկ՝ համաձայն Երեխաների դաստիարակության և կրթության պետական չափորոշչի

Երեխայի անունը, ազգանունը՝ _____

Երեխայի տարիքը (տարի, ամիս)՝ _____

Լրացման ժամկահատվածը՝ _____

Խնամակալ(ներ)ը՝ _____

Խոշոր մոտորիկա	
Պահպանում է հավասարակշռությունը շրջվելիս ու պտտվելիս:	
Վազում է այնպես, որ շրջանցում է խոչընդոտները:	
Բռնում է 3 մետր հեռավորությունից նետված մեծ գնդակը:	
Մանր մոտորիկա	
Մեծահասակի օգնությամբ կապում է կոշիկի կապիչները:	
Կարող է մկրատով թղթից կտրել պարզ ձևեր և պատրաստել ապլիկացիաներ:	
Փոքրիկ ուլունքը շարում է թելի վրա:	
Ինքնագնահատում	
Հաշվի է առնում մեծահասակի խորհուրդը:	
Հետաքրքրությամբ սկսում է աշխատանքը և կատարում մինչև վերջ: Կարող է սկսել և կազմակերպել խաղը:	
Հետաքրքրություն է ցուցաբերում նոր բաների նկատմամբ, փորձում է կատարել նոր գործունեություններ, հարցեր է տալիս:	
Չգացմունքային կարողություն	
Հասկանում է բառերի, հույզերի և գործողությունների միջև կապը (օրինակ՝ նրա խոսքերը՝ «Դու իմ ընկերը չես», ուրիշի մոտ դժգոհություն է առաջացրել, իսկ ուրիշին օգնելը՝ երախտագիտության զգացում և այլն):	
Անվանում և խոսում է տարբեր հույզերի ու զգացմունքների մասին:	
Տարբեր միջավայրերում վարվում է համապատասխանաբար, հաշվի է առնում ընկերոջ հույզերն ու վարքը խաղի ընթացքում:	

Սոցիալական կարողություն	
Ուրիշներին աջակցություն է ցույց տալիս:	
Հեշտությամբ միանում է խմբային ակտիվությանը, հորինում և իրականացնում է խաղեր, որոնց մասնակցում է մեկից ավելի երեխա:	
Օգտագործում է տարբեր ռազմավարություններ կոնֆլիկտը լուծելու համար, փորձում է տարբեր եղանակներ և միջոցներ, բանակցությունների ժամանակ քննարկում է կանոնները մեկ այլ երեխայի հետ՝ երկու կողմերի շահերն էլ ավելի լավ հաշվի առնելու համար:	
Ընկալողական լեզու (ռեցեպտիվ լեզու)	
Հասկանում է բազմանշանակ բառերի իմաստը, ժամանակ և տարածություն նշանակող շաղկապների, մակբայների, բազմազան ածականների, առօրյա գործառույթ ունեցող բառերի իմաստները:	
Հասկանում է վերացական հասկացություններ և գաղափարներ (օրինակ՝ հարգանք, արդարություն, երևակայություն, համբերություն և այլն):	
Կատարում է հրահանգներն (երկուսից ավելի) ըստ տրված հաջորդականության, որոնց գործողությունները կարող են միմյանց հետ կապված չլինել (օրինակ՝ վերադարձնել գիրքը, կանչել Դաչիին, լվանալ ձեռքերը):	
Արտահայտիչ լեզու	
Գործառականորեն ու մտածված կերպով օգտագործում է ոչ վերբալ հաղորդակցման ձևերը՝ ժեստեր, դեմքի արտահայտություններ, մարմնի լեզու:	
Խոսում է քերականորեն ճիշտ, երկար և բարդ նախադասություններով:	
Լեզուն օգտագործում է ենթադրություններ ու եզրակացություններ անելու համար:	
Պրագմատիկ լեզու	
Որոշ ժամանակ զրույցը վարում է հարց ու պատասխանի ռեժիմով (պահպանում է երկխոսության ավելի քան 4 տող):	
Արդյունավետորեն օգտագործում է լեզուն տարբեր սոցիալական իրավիճակներում (կարող է անուղղակիորեն խնդրել, համոզել):	
Կարող է պատմել պատմություն, որը ներառում է միջավայրի, կերպարների, խնդրի լուծման և գործողությունների արդյունքների տարրեր: Պատմությունն ունի տրամաբանական կապեր և ավարտ:	

Կարդալու և գրելու նախնական ունակություններ	
Կարող է վանկերից կամ հնչյուններից կազմել բառեր (զ ա մ բ յ ու դ -գամբյուղ): Կարող է բառը բաժանել հնչյունների ու տառերի (օրինակ՝ Դավիթ-Դ ա վ ի թ):	
Հետաքրքրված է և հարցեր է տալիս գրությունների վերաբերյալ:	
Ճանաչում է մի քանի գրավոր բառեր, փորձում է օգտագործել տառերը: Կարող է գրել իր անունը:	
Հետաքրքրասիրություն և ուշադրություն	
Մեծահասակի օգնությամբ փնտրում է նոր տեղեկություններ իր սեփական հետաքրքրության ոլորտի վերաբերյալ:	
Մասնակցում է նոր ակտիվության և ընթացիկ իրադարձությունների քննարկումներին (օրինակ՝ ինչո՞ւ դա տեղի ունեցավ):	
Նպատակ է դնում և ինքնուրույն փորձում է իրականացնել այն՝ նախապես մշակված պլանի համաձայն (օրինակ՝ ասում է, որ պետք է քաղաք կառուցի, փնտրում է արկղեր և համապատասխան նյութեր ու հետևողականորեն կառուցում):	
Ստեղծագործականություն և խնդիրների լուծում	
Կիրառում է տարբեր հնարքներ՝ գաղափարն իրականացնելու համար (օրինակ՝ կտրում է պլաստիկե շիշը և դասավորում հարթ քարերը՝ ջրանցք ստեղծելու համար):	
Փոխում է ծանոթ պատմվածքը՝ ավելացնելով կերպարներ կամ գործողություններ:	
Աշխատում է խմբի մյուս անդամների հետ՝ խնդիրներ լուծելու համար և որոշումներ կայացնելիս օգտագործում է տարբեր ռազմավարություններ:	
Մտածողություն և հետազոտություն	
Կարող է որոշել, թե առարկայի(օբյեկտի) որ տարրերը (մասերը) են առաջացնում որևէ տպավորություն (օրինակ՝ ուժեղ հարվածի գնդակն ավելի հեռու է թռչում):	
Պլանավորում է գործողություններ, հաշվի է առնում փորձը:	
Դիտարկում և հետազոտում է որևէ առարկա կամ իրադարձություն և հարցեր է տալիս՝ նոր կամ լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար:	

Անկախություն և հարմարվողական վարքագիծ	
Առանց օգնության, հազնվում և պահպանում է հիգիենան, գիտի, թե ինչպես անվտանգ կերպով օգտագործել առարկաները (օրինակ՝ դանակ, մկրատ):	
Ընտրված գործողությունները կատարում է ինքնուրույն:	
Ճկուն է փոփոխությունների նկատմամբ (օրինակ՝ խաղն ավարտելիս և մեկ այլ գործունեության անցնելիս):	
Տեսողական արվեստ	
Հետաքրքրված է կերպարվեստի տարբեր աշխատանքներով և կիսվում է իր տպավորություններով ուրիշների հետ:	
Կարող է նկարել կամ քանդակել բարդ սխեմատիկ պատկեր:	
Կատարողական արվեստներ	
Կարող է ռիթմ ստեղծել հարվածային գործիքներով և փոխել ձայնի ուժգնությունը՝ արագ - դանդաղ, բարձր – ցածր:	
Մասնակցում է դերային խաղերին, կարող է մարմնավորել դեր, կարող է բեմադրել տարբեր իրադարձություններ իր սեփական կյանքից (ոչ վաղ անցյալից) կամ այս կամ այն պատմությունից:	
Գրագիտություն	
Խնդրում է, որ իր համար գրքեր կարդան, ունի սիրված գրքեր և հեքիաթներ:	
Հասկանում է բանավոր պատմվածի կամ կարդացած հեքիաթների և պարզ պատմությունների բովանդակությունը:	
Գրքի շուրջ երկխոսության ժամանակ կարող է բացատրել և խոսել սեփական փորձի, զգացմունքների ու խնդիրը լուծելու հնարավոր եղանակների մասին:	
Ես և առողջ ապրելակերպը	
Ամեն օր մասնակցում է ֆիզիկական ակտիվություններին(պարում է, զբաղվում սպորտով):	
Անվանում է հիմնական սննդամթերքների օգտակար հատկությունները (օրինակ՝ կաթը լավ է ոսկորների աճի համար):	
Միանում է մարմնի մասերի և ներքին օրգանների նշանակության մասին զրույցին:	

Երկիր և շրջակա միջավայր	
Դիտարկում և հարցեր է տալիս կենդանիների ու բույսերի աճի և փոփոխությունների մասին, ինչպես նաև կարող է հեշտությամբ նկարագրել, թե ինչպես են բույսերն ու կենդանիները աճում և փոխվում:	
Գիտի, թե տարվա ընթացքում բնության մեջ ինչ փոփոխություններ են տեղի ունենում և ինչն է դրանց բնորոշ:	
Գիտի, թե ինչպես հոգ տանել բնության և շրջակա միջավայրի մասին ու դա կիրառում է առօրյա կյանքում (օրինակ՝ աղբը նետում է փողոցում գտնվող աղբամանի մեջ, չի թողնում ջուրն անտեղի հոսի, ծառի ճյուղը չի կտրում):	
Մարմին և իրադարձություններ	
Կարող է որոշել, կախված տարբեր հանգամանքներից, թե ինչպես կարելի է տարբեր արդյունքներ ստանալ (օրինակ՝ դեղինի և կարմիր խառնուրդը տալիս է նարնջագույն, իսկ դեղինի և կապույտի խառնուրդը՝ կանաչ):	
Կիսվում է ֆիզիկական երևույթների վերաբերյալ իր սեփական դիտարկումներով մարդկանց հետ և դրանք համեմատում իր դիտարկումների հետ:	
Մարդիկ և աշխարհը	
Չարգանում է նրա պատկերացումներն այն մասին, թե ինչն է բնորոշ իր գյուղին կամ քաղաքին:	
Պատկերացում ունի այն մասին, որ անցյալում մարդիկ այլ կերպ էին ապրում, քան այսօր:	
Դատողություններ է անում իր հիմնական իրավունքների ու պարտականությունների մասին:	
Թվեր և մեծություններ	
Կարող է նկարել բառակուսի, եռանկյունի, ցանկացած ձևի բաժանված մասերից կարող է որևէ ֆիգուր ստեղծել:	
Ինքնուրույն հաշվում է մինչև 21-ը, կատարում է մաթեմատիկական ձևափոխություններ (գումարում և հանում 10-ի սահմաններում) առօրյա ակտիվության մեջ՝ օգտագործելով խաղալիքներ և մետաղադրամներ:	
Կարող է առարկաները համեմատել ըստ քանակի՝ հիմնվելով գործնական օրինակների վրա (օրինակ՝ ճիշտ է օգտագործում «հավասար է», «հավասար չէ», «մեծ է», «փոքր է» տերմինները):	

Մարդիկ և մեքենաներ	
Հարցեր Է տալիս տեխնիկական այն տարբեր միջոցների ու կենցաղային սարքավորումների մասին, որոնք օգնում են մարդկանց իրենց առօրյա գործունեության մեջ:	
Մեծահասակի օգնությամբ սկսում Է ծանոթանալ իրեն շրջապատող տեխնիկական միջոցներին:	

Հավելված 2. Նպատակների ընտրության դիտարկման գործիք

Գործիքի խնդիրն է Ուսումնական ծրագրի նպատակները դարձնել շոշափելի, կոնկրետ, դիտարկելի և մեկնաբանելի, ինչպես նաև օգնել դաստիարակին վերլուծել կոնկրետ խմբի զարգացման միտումներն ու ընտրել ենթանպատակներ:

Դիտարկեք երեխաների խաղը, փոխհարաբերությունները, վարքագիծը և այն կարողությունները, որոնք ներկայացված են գործիքում: Դիտարկումները պետք է կատարվեն տարբեր ժամանակներում, տարբեր միջավայրերում (բաց տարածքներ, հանդիպումների ժամեր, խաղահրապարակներ, ակտիվության մեջ ներգրավվածություն և այլն): Տպեք գործիքի միայն այն մասը, որը համապատասխանում է տարիքային խմբին:

Մշակեք **պարզ կոդավորում** ձեզ համար, օրինակ՝

V – ինդիկատորը հաճախ է դրսևորվում խմբում

S – երբեմն դրսևորվում է

O – գրեթե երբեք չի դրսևորվում

I – դրսևորվում է միայն անհատապես

կամ օգտագործեք գծեր: Օրինակ՝ մեկ գիծ / – դրսևորվում է անհատապես, երկու գիծ // – դրսևորվում է խմբի մի մաս մոտ, երեք գիծ /// – դրսևորվում է լայնորեն:

Նայեք գործիքի արդյունքներին, որտեղ V կամ S-ը բազմիցս նշված են, սա նշանակում է, որ խմբում այս կարողությունը յուրացվել է կամ զարգացման փուլում է: Նշեք նպատակները, որտեղ O կոդն ամենաշատն է, դա ձեզ ցույց կտա այն ոլորտները, որոնք ամրապնդման կարիք ունեն:

Սահմանեք 2 կամ 3 նպատակ, որոնց վրա պետք է աշխատեք հաջորդ մի քանի շաբաթների ընթացքում:

Հայտնաբերված նպատակներն ու կարիքները արտացոլեք ակտիվությունների, մարտահրավերների պլանավորման, միջավայրի կազմակերպման և նյութերի ընտրության ժամանակ:

Խմբի միասնություն

1. Ենթանպատակ՝ սոցիալական հարաբերություններ և հաղորդակցություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
1.1. Կապվածություն և անվտանգություն	- Դրսևորում են հուզական կապվածություն և անվտանգություն դաստիարակի հանդեպ: - Ենթարկվում են նրա հրահանգներին:	- Օգնության համար դիմում են մեծահասակին: - Ստանում և փնտրում են հուզական ու վարքային աջակցություն:	- Դրսևորում են անկախություն: - Նախաձեռնություն են ցուցաբերում մեծահասակների հետ շփվելիս և աջակցություն փնտրելիս:

1.2. Հաղորդակցման մեջ լեզվի օգտագործումն ու ըմբռնումը	• Օգտագործում են 2-3 բառից բաղկացած նախադասություններ: • Հասկանում են պարզ դիմելաձևերը:	• Օգտագործում են 3-5 բառից բաղկացած նախադասություններ: • Հիմնականում ճիշտ են հասկանում, թե ինչ են ասում ուրիշները:	• Իրենց մտքերն արտահայտում են ճիշտ կազմված նախադասություններով: • Հասկանում են սոցիալական ազդանշանները (ինտոնացիա, դեմքի արտահայտություններ): • Փոխում են իրենց խոսքի տոնը և ոճը՝ խաղընկերոջը համոզելու համար:
1.3. Հարաբերությունների կառուցում և հաղորդակցություն	• Մեծահասակների օգնությամբ նրանք կապ են հաստատում ժեստերի և պարզ բառերի միջոցով:	• Սկսում են ինքնուրույն կառուցել հարաբերություններ: • Նկատում և արձագանքում են հուզական ազդանշաններին, օրինակ՝ ինչու է նա տխուր: • Խոսելիս միմյանց լսում են:	• Անկախ շփվում են մեծահասակների ու հասակակիցների հետ: • Սովորում են, թե ինչպես արդյունավետորեն միանալ արդեն սկսված խաղին կամ ակտիվությանը:
1.4. Ընկերության նախաձեռնություն և համագործակցություն խմբում	• Մեծահասակի օգնությամբ մասնակցում են համատեղ ակտիվություններին ու փոխներգործուն խաղերին:	• Խաղի նախաձեռնություն են ցուցաբերում: • Ընկերության փորձերը հաճախ են լինում, թեև հաճախ կարճատև: • Կարող են աշխատել ընդհանուր նպատակի շուրջ:	• Ընկերությունը դառնում է ավելի երկարատև և իմաստալից: • Հասակակիցների հետ օգտագործում են «համոզելու» տարրեր (օրինակ՝ գովեստի խոսքեր): • Համագործակցության մեջ ցուցաբերում են ավելի դիվանագիտական մոտեցումներ:
1.5. Հիմնական սոցիալական նորմերի իմացություն	• Մեծահասակի օգնությամբ հետևում են պարզ կանոններին:	• Հասկանում և հետևում են հիմնական սոցիալական նորմերին՝ ողջունել, հրաժեշտ տալ, իմանալ, թե ինչպես բարևել, հարցեր տալ: • Դիմում են օգնության խնդրանքով:	• Օգտագործում են խնդրանքի անուղղակի ձևեր (օրինակ՝ Կարո՞ղ եք ինձ տալ): • Գիտեն, թե ինչպես կիսվել, ձևակերպել խնդրանք և ներգրավել ընկերոջը խաղի մեջ: • Մասնակցում են կանոնների մշակմանը:

2. Նպատակ՝ սոցիալական խաղ

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
2.1. Չուգահեռ խաղ	Խաղում են նույն տարածքում, բայց ինքնուրույն, զուգահեռաբար, չնայած հետաքրքրված են միմյանցով:	(Նշում. այս տարիքում զուգահեռ խաղը աստիճանաբար վերածվում է ասոցիատիվ խաղի):	(Նշում. այս տարիքում խաղերը համագործակցային են և քիչ կարևոր):
2.2. Սոցիալական խաղ	- Մեծահասակի օգնությամբ նրանք խոսում են միմյանց հետ, փոխանակվում խաղալիքներով: - Ընդօրինակում են միմյանց, կրկնում են գործողությունները, բառերն ու ժեստերը:	3 տարեկանից սկսում են մի փոքր շփվել: - Կիսվում են խաղալիքներով: - Հետաքրքրություն են ցուցաբերում միմյանց խաղերի նկատմամբ:	Ձևը գերիշխող չէ, թեև որոշակի իրավիճակներում այն հանդես է գալիս որպես համագործակցային խաղի անցումային ձև:
2.3. Համագործակցային խաղ	- Մեծահասակի օգնությամբ հայտնվում են համագործակցային խաղի տարրեր: - Խաղը կարճ է և ընթանում է պարզ սցենարներով:	- Սկսում են գործել համաձայնեցված՝ խաղի ընդհանուր նպատակին հասնելու համար: - Կարճ ժամանակով պահպանում են փոխազդեցությունը: 4 տարեկանից զարգացնում են համակարգված և համագործակցային գործողություններ: - Բաշխում են դերերը և հաշվի առնում միմյանց ցանկությունները: - Սկսում են համաձայնություններ կնքել, փոխզիջումների գնալ: - Հնարում են նոր սցենարներ: - Աշխատում են խմբային նախագծերի վրա, ինչպիսիք են նկարներ, կոնստրուկցիաներ:	- Դերային խաղերը դառնում են ավելի դժվար և բարդ: - Խաղում օգտագործում են «դիվանագիտական», համագործակցային եղանակներ՝ փոխզիջման հասնելու և կոնֆլիկտները լուծելու համար: - Ավելի լավ են վերահսկում իրենց հոյզերն ու ազդակները խաղի ընթացքում: - Խաղի ժամանակ հետևում են կանոններին: - Խաղում են խմբային սեղանի խաղեր:

2.4. Խորհրդանշական խաղ	• Ընդօրինակում են պարզ առօրյա գործողություններ (խմել, ուտել, տիկնիկի վրա վերմակ գցել): • Բնորոշ են նույն սցենարում կրկնվող գործողությունները: • Սկսում են դերերը բաշխել (օրինակ՝ ինքը՝ «մայր» է, տիկնիկը՝ «երեխա»): • Օգտագործում է մեկ առարկա մյուսի փոխարեն (օրինակ՝ գդալը որպես հեռախոս):	• Ստեղծում են խաղային սցենարներ: • Փոխում են ծայնը կամ ինտոնացիան՝ ըստ դերի: • Խորհրդանշականորեն օգտագործում են տարբեր առարկաներ: • Խաղում են այլ երեխաների հետ և բաժանում դերերը: • Կարող են մշակել բարդ սցենարներ:	• Ստեղծում են բարդ և երկար խաղային սցենարներ, որոնք կարող են տևել մի քանի օր: • Արտահայտում են զգացմունքներն ու գաղափարները խորհրդանշականորեն՝ դերային խաղի, նկարչության կամ ընդօրինակման միջոցով: Օրինակ՝ բժիշկ խաղալիս հանգստացնում են տիկնիկին: • Կառուցում են անցյալի կամ երևակայական աշխարհի վրա հիմնված խաղ (օրինակ՝ տիեզերական ճանապարհորդություն, թագավոր և ասպետներ): • Դերերը ստանձնում են համաձայնությամբ և սյուժեն զարգացնում խմբով: • Ստեղծագործաբար օգտագործում են բազմաֆունկցիոնալ ու խորհրդանշական առարկաները:

3. Նպատակը՝ ինքնագիտակցություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
3.1. Ինքնավստահություն	- Դրսևորում են ինքնուրույնության առաջին նշանները: - Փորձում են գործել ինքնուրույն: - Կատարում են պարզ ընտրություն:	- Չգայում են այն բանի նկատմամբ, թե ինչ են մտածում ուրիշները իրենց մասին: - Տեսնում են իրենց սեփական ներուժը, բայց երբեմն հիասթափվում են, երբ արդյունքներ չեն ստանում:	- Իրենք իրենց ավելի հստակ են ընկալում որպես տարբերվող անհատ: - Սկսում են ընդունել սեփական սխալները: - Սովորում են իրենց սեփական ջանքերի կարևորությունը:
3.2. Չգացմունքների իմացություն	- Չգացմունքները ճանաչելու համար անրաժեշտ է մեծահասակի օգնությունը: - Ճանաչում են պարզ զգացմունքներ՝ ուրախություն, զայրույթ, վախ:	- Ավելի լավ են գիտակցում իրենց սեփական հույզերը: - Սկսում են անվանել ու բացատրել հույզերը: - Հասկանում են բարդ հույզերը, ինչպիսիք են հպարտությունը կամ մեղքի զգացումը: - Սովորում են սեփական գործողությունների ու վարքագծի մասին խորհել: - Սկսում են հասկանալ, որ զգացմունքների բազմազանությունը բնական է և կարող է կառավարվել:	- Ճանաչում են ավելի բարդ հույզեր, ինչպիսիք են ամոթը կամ շփոթմունքը: - Կարողանում են հասկանալ սեփական վարքագիծը: - Գիտակցում են, որ տարբեր զգացմունքներ բնական են և կարող են կառավարվել:
3.3. Չգացմունքների արտահայտում	Չգացմունքներն արտահայտում են վարքի միջոցով:	4 տարեկանից սկսում են անվանել բարդ հույզերը: - Սովորում են բացատրել, թե ինչ են զգում և ինչու:	- Ունեն հարուստ հուզական բառապաշար: - Կարողանում են անվանել և բացատրել բարդ հույզերը:

4. Նպատակ՝ սոցիալական գիտակցություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
4.1. Ուրիշների հույզերի ընկալում և հասկացում	Մեծահասակների օգնությամբ սկսում են տեսնել և անվանել ուրիշների պարզ հույզերը:	- Սկսում են ավելի լավ հասկանալ ուրիշների զգացմունքները: - Ցանկություն է առաջանում հաշվի առնելու ուրիշների զգացմունքներն ու կարիքները: - Հիշեցնելիս դիտարկում են միմյանց դեմքերը և հասկանում են հույզերը:	- Հասկանում են ուրիշների զգացմունքները: - Հաշվի են առնում ուրիշների զգացմունքներն ու կարիքները, օրինակ՝ խաղի ժամանակ նկատում է ընկերոջ ձանձրույթը և արձագանքում:
4.2. Հասկանալ և հարգել տարբերությունները	Անհրաժեշտ է մեծահասակի օգնությունը՝ տարբերությունները հասկանալու համար:	- Նկատում են տարբերություններ, բայց կարող են դեռ չհասկանալ կամ չգնահատել բազմազանությունը: 4 տարեկանից սկսում են հասկանալ բազմազանության հասկացությունը:	Սկսում են գնահատել և հարգել ուրիշների տարբերությունները:
4.3. Սոցիալական պատասխանատվություն և կանոններ	- Սկսում են դիտարկել ուրիշների վարքագիծը և ընդհանուր տպավորություն կազմել ուրիշների մասին: - Հաճախ անտեսում են կանոնները և սկսում են հետևել դրանց մեծահասակի օգնությամբ:	4 տարեկանից սկսում են հասկանալ սոցիալական պատասխանատվության և ուրիշներին օգնելու կարևորությունը: - Պաշտպանում են արդարությունը: - Նկատում են կանոնները և սկսում են որոշ չափով հետևել դրանց՝ կրկին մեծահասակի օգնությամբ:	- Արտահայտում են կարեկցանք, օգնում ուրիշներին: - Ունեն արդարության զգացում: - Հաճախ պահպանում են կանոններին ու կարգուկանոնը ինքնուրույն և քիչ օգնությամբ:
4.4. Ուրիշի տեսակետը հասկանալ	Ունեն մեծահասակի օգնության կարիքը, որպեսզի հասկանա, թե ինչ է զգում, ինչ է մտածում, ինչ է տեսնում, ինչ գիտի ուրիշը:	Սկսում են հասկանալ, թե ինչ է զգում, մտածում, տեսնում և գիտի ուրիշը:	Կարող են պատկերացնել իրեն ուրիշի տեղում: Ավելի լավ են հասկանում, թե ինչ է զգում, մտածում, տեսնում և գիտի ուրիշը:

4.5. Սոցիալական պատճառահետևանքայնություն	Մեծահասակի - օգնությամբ հասկանում են հույզերի և գործողությունների միջև պատճառահետևանքային կապերը:	4 տարեկանից սկսում են հասկանալ իրենց գործողությունների, խոսքերի և զգացմունքների ազդեցությունը ուրիշների վրա:	Գիտակցում են իրենց գործողությունների, խոսքերի և զգացմունքների ազդեցությունը ուրիշների վրա:

5. Նպատակ՝ ինքնակարգավորում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
5.1. Զգացմունքների կարգավորում	- Հաճախ ուժեղ հույզեր են դրսևորում: - Մեծահասակի ակտիվ աջակցության կարիքն ունեն հույզերը, մասնավորապես՝ զայրույթն ու հիասթափությունը կարգավորելու համար:	Սկսում են հաղթահարել հույզերը պարզ իրավիճակներում, չնայած նրանք դեռ կարիք ունեն մեծահասակի կողմից խրախուսման և մոդելավորման:	Հաճախ կարողանում են անվանել հույզերը և օգտագործել կարգավորման ռազմավարություններ:
5.2. Համբերատարություն և ազդակների վերահսկում	Երեխաներն վարվում են իմպուլսիվ: Նրանք կարիք ունեն մեծահասակի աջակցությանը՝ ազդակները վերահսկելու հարցում:	Սկսում են համբերատարություն ցուցաբերել, հատկապես, երբ մոտիվացիան բարձր է կամ դրական օրինակ են ստանում մեծահասակի կողմից:	- Ավելի լավ են կարողանում համբերատար սպասել և վերահսկել իրենց ցանկություններն ու ազդակները: - Կարողանում են սպասել իրենց հերթին խաղի ժամանակ:
5.3. Պլանավորման ունակություններ	- Պլանավորումն ինքնաբերական է: - Պլանավորման հարցում անհրաժեշտ է մեծահասակի օգնությունը:	- Ցուցաբերում են կարճաժամկետ նպատակների հետ կապված պլանավորման ունակություններ: - Դեռևս չկան նպատակասլաց ու հետևողական քայլեր, օրինակ՝ խաղից առաջ համապատասխան իրեր և առարկաներ պատրաստելը, նրանք դեռևս կարիք ունեն մեծահասակի հուշումների:	- Երեխաներն ավելի լավ են օգտագործում պլանավորման ունակությունները, հատկապես, երբ որոշակի ակտիվություններ պահանջում են նախնական որոշումներ: - Կարող են կազմել պարզ ծրագրեր, և գործողությունները հետևողական են: - Ծրագրերը հաճախ բանավոր են ձևակերպվում, օրինակ՝ «Ես դեռ սա պետք է անեմ, հետո՝ այն»:

6. Նպատակ՝ կոնֆլիկտների կառավարում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
6.1 Կոնֆլիկտների կառավարում	- Կոնֆլիկտային իրավիճակներում արտահայտում են հույզեր (լաց են լինում, ձեռքերը սեղմում), հազվադեպ են բանավոր օգնություն խնդրում: Մեծահասակի օգնության կարիքն ունեն: - Ենթարկվում են մեծահասակին կոնֆլիկտները լուծելիս և հետևում են հրահանգներին, ինչը նրանց օգնում է կառուցողականորեն լուծել կոնֆլիկտը:	- Փորձում են բանավոր արտահայտել իրենց ցանկությունները կոնֆլիկտի ժամանակ («Ես սա եմ ուզում», «Ինձ դուր չի գալիս»), բայց հաճախ հաշվի չեն առնում մյուս անձի դիրքորոշումը: Նրանք փորձում են համաձայնության գալ մեծահասակի օգնությամբ: - Ընտրում են առաջարկվող տարբերակներից մեկ ռազմավարություն: Սկսում են հիմնավորված բացատրություն տալ ընտրված ռազմավարության վերաբերյալ:	- Սկսում են հիմնախնդիրը բառերով արտահայտել և լսել զրուցակցին: - Կոնֆլիկտի ժամանակ փորձում են լուծում գտնել (փոխանակում, պահպանել կարգունկանոն): - Կարող են հասկանալ, թե ինչ է լինելու յուրաքանչյուր լուծման արդյունքում: - Դեռ մեծահասակի միջամտության կարիքն ունեն: Երբեմն նրանք ինքնուրույն լուծում են գտնում և հասկանում են ուրիշների զգացմունքները: - Փորձում են ընտրել արդար լուծում:
6.2. Բանակցային ունակություններ	- Դեռ չեն կարողանում համաձայնության գալ: - Իրենց ցանկություններն արտահայտում են ուղղակիորեն՝ ժեստերի կամ բառերի միջոցով: - Կենտրոնացած են միայն իրենց սեփական հեռանկարի վրա:	Սկսում են պարզ բանակցություններ իրենց հասակակիցների հետ. «Եկ, սա մեծացնենք, և դու էլ կբերե՞ք այն»: Նրանք փորձում են համաձայնության գալ մեծահասակի աջակցությամբ:	- Օգտագործում են նպատակային, բանակցային արտահայտություններ՝ համաձայնության հասնելու համար. «Ես կհաշվեմ և կորոշեմ, թե ով կլինի առաջինը, «Դու օգնիր ինձ, ես էլ քեզ կօգնեմ»»: - Սովորում են փոխզիջման գնալ:
6.3. Ասերտիվություն	Իրենց ցանկություններն արտահայտում են ուղղակիորեն և վճռականորեն՝ առանց հաշվի առնելու ուրիշների արձագանքները:	Սկսում են ձևակերպել իրենց սեփական կարծիքը. «Ես սա եմ ուզում», «Ես հիմա չեմ ուզում խաղալ»: Մեծահասակների օգնությամբ նրանք սովորում են լսելու և մերժելու ձևերը:	- Համոզիչ կերպով արտահայտում են իրենց կարծիքը, փորձում են արդարացիորեն խոսել հասակակիցների հետ: - Խոսելիս փորձում են հաշվի առնել հասակակիցների զգացմունքներն ու կարիքները:

Հետազոտություն – հայտնագործություն

7. Նպատակ՝ հետաքրքրության խորացում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
7.1. Հետաքրքրության պահպանում և կենտրոնացման	Մեծահասակի բանավոր խրախուսանքից հետո, հետաքրքրությամբ շարունակում են խաղալ:	- Որոշակի թեմայի շուրջ 10-15 րոպե պահպանում են հետաքրքրությունը: - Վերադառնում են թեմային:	Պահպանում են հետաքրքրությունը ≥ 20 րոպե կամ վերադառնում է թեմային օրվա մեկ այլ ժամին:
7.2. Թեմայի/ հետաքրքրության շարունակությունը տարբեր միջավայրերում	Կրկնում են խաղը նույն առարկայով կամ թեմայով՝ մեկ այլ անկյունում կամ մեկ այլ օր:	- Թեմային վերադառնում են մեկ այլ տարածքում: - Իրար են կապում միջավայրի տարրերը կամ իրավիճակները (օրինակ՝ նախորդ օրը կարդացված ծովային կենդանիների մասին պատմությունը հաջորդ օրը տեղափոխում են ավազատեղի: Օրինակ՝ ավազ - լողափ):	Թեման շարունակում են նոր համատեքստում. նկարում են, կառուցում, հորինում են նոր տարրերակ:
7.4. Հարցեր տալը, հետաքրքրությունների փոխանակումը	Կրկնում են լսածը կամ դուր եկածը՝ բանավոր կամ ժեստերով:	Սկսում են հարցեր տալ:	- Արտահայտում են լրացուցիչ տեղեկատվություն կամ բացատրություն ստանալու ցանկություն: - Կիսվում են ուրիշների հետ: - Փորձում են ավելի խորապես ուսումնասիրել թեման:

8. Նպատակ՝ հետաքրքրությունների բազմազանեցում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
8.1. Հետաքրքրասիրության և հետաքրքրության դրսևորում	- Արձագանքում են Նոր խթաններին (մատնացույց են անում, նայում են սևեռում, ժպտում են, արտահայտում են հետաքրքրություն կամ հավանություն բառերով կամ հարցերով): - Կրկնում են գործողություններն այլ նյութերով: - Փոխում են որևէ մանրուք (օրինակ՝ տեղափոխում են, դնում այլ տեղ): - Կրկնում են մեծահասակի հարցերը:	- Հաճախ հարցեր են տալիս («Ինչո՞ւ», «Ի՞նչ է սա»): - Փորձում են պարզել պատճառները: - Դիտարկում են մանրուքները:	- Նոր փորձառությունները կապում են անցյալի հետ: - Հարցեր են տալիս, ենթադրություններ անում, փորձում են ներգրավվել հասակակիցներին: - Պատասխանում են այն հարցերի, որոնք հանգեցնում են հետազոտության՝ «Ինչո՞ւ եք այդպես կարծում»:
8.2. Նոր փորձառությունների նկատմամբ բացություն և ընտրություն	- Դիպչում են տարբեր մշակվածքների և նյութերի, փորձարկումներ են անում: - Հետաքրքրությամբ ընդգրկվում են Նոր ակտիվություններում: - Քաջալերանքի կարիք ունեն ընտրություն կատարելու համար: - Նկատում և արձագանքում են շրջակա միջավայրի փոփոխություններին:	- Ընտրում են նյութը և խաղալու տեղը: - Փորձում են Նոր ակտիվություններ փորձել: - Հետաքրքրված են իրենց հասակակիցների հետաքրքրություններով: - Ցուցաբերում են մեծ հետաքրքրություն Նորությունների հանդեպ:	- Ծրագրում են և հիմնավորված ընտրում ակտիվություն, ցուցաբերում են նախաձեռնողականություն: - Հետաքրքրված են տարբեր ոլորտներով և բազմազան ակտիվություններով (արվեստ, գիտություն, տեխնոլոգիա): - Ակտիվորեն փնտրում են Նոր մարտահրավերներ, ինչպիսիք են Նոր խաղերը կամ փորձարկումները: - Փնտրում են Նորություններ:

8.3. Հետաքրքրություն բազմազան թեմաների նկատմամբ	• Հետաքրքրություն են ցուցաբերում ծանոթ ակտիվությունների նկատմամբ: • Ընտրում են թեմաներ կամ խաղեր, որոնք հարմարավետ են իրենց համար:	• Հետաքրքրություն են ցուցաբերում տարբեր թեմաների նկատմամբ (կենդանիներ, բնություն, տրանսպորտ): • Հետաքրքրությամբ մասնակցում են թեմային համապատասխանող տարբեր ակտիվություններին: • Փոխում են խաղի թեմաները: • Ուսումնասիրում են տարբեր բովանդակություններ:	• Ցուցաբերում են ընդգծված հետաքրքրություն տարբեր թեմաների նկատմամբ: • Հավաքում են տեղեկատվություն և հարցեր տալիս իրենց հետաքրքրող թեմաների վերաբերյալ (նկարներ, գրքեր, զրույցներ):

9. Նպատակ՝ զգայական հետազոտություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
9.1. Շրջակա միջավայրի զգայական ուսումնասիրություն (հպում, բույր, ձայն, ջերմաստիճան)	• Հետաքրքրությամբ ուսումնասիրում են նյութերը (խմոր, ջուր, ավազ, պլաստիկ)՝ հպվելով և շփվելով: • Տարբեր ձևերով ուսումնասիրում են բաց նյութերը (լցնում, խառնում):	• Դիտարկում են պատճառահետևանքային կապերը (խառնելիս՝ կազմության, գույնի փոփոխությունը): • Նկարագրում են զգացողությունները և գնահատում նյութի հատկությունները:	• Համեմատում և խոսում են տարբերությունների ու նմանությունների մասին (հոտի ինտենսիվություն, ձայնի տոնայնություն):
9.2. Նուրբ մոտորիկայի կիրառումը զգայական ակտիվության մեջ	• Խմորից պարզ ֆիգուրներ են պատրաստում, մեծ ուլունքներ են շարում: • Լցնում ու դատարկում են տարաները: • Հետաքրքրված են պարզ կոնստրուկցիաներով (խորանարդիկներ, փազլներ) և հավաքում են դրանք: • Խաղում են մատներով՝ բանաստեղծությունների և երգերի հետ միասին:	• Համակարգված կերպով օգտագործում են փոքր սպասքը: • Օգտագործում են պարզ գործիքներ: • Կառուցում են ավելի բարդ կոնստրուկցիաներ (խորանարդիկներով, փազլներով): • Գործում են նպատակասլաց՝ բարելավելով գործողության ճշգրտությունը փոքր առարկաների վրա (օրինակ՝ խմոր գլորել, խմորից փոքրիկ ֆիգուրներ պատրաստել, փազլներ):	• Ստեղծում են բարդ կոմպոզիցիաներ (մանրամասների հաջորդական հավաքում): • Ազատորեն և նպատակասլաց կերպով վերահսկում են մատների ու ձեռքերի շարժումները (մանրանկարչական մոդելների հավաքում, փոքր գործիքների անվտանգ օգտագործում): • Ազատորեն և համակարգված կերպով օգտագործում են գործիքները (մկրատը):

9.3. Տարածական և շարժողական հետազոտություններ	• Մեծահասակի հետ կրկնում են մարմնի շարժումները: • Երևակայական խաղի մեջ տեղաշարժվում են կենդանիների պես: • Ուրախությամբ տեղափոխում են զամբյուղներ և սայլակներ: • Շարժման միջոցով ուսումնասիրում են մոտակա տարածքը, ազատորեն տեղաշարժվում են, տեղափոխվում, բարձրանում և իջնում, շուրջը նայում, օրինակ՝ բարձրանում և իջնում են բակի բլուրը, քայլում և անցնում են ջրափոսը:	• Շրջանցում են խոչընդոտները (շրջանցել, խուսափել): • Տեղափոխում են առարկաները մեկ տեղից մյուսը: • Օգտագործում են տարածական տերմիններ՝ առջևում, ետևում, կողքին: • Ընտրում են շարժվելու և գործողությունները պլանավորելու տարբեր եղանակներ (օրինակ՝ փոխում են ճանապարհին ուղղությունը՝ խոչընդոտից խուսափելու համար): • Օգտագործում են տարածքը խաղի, ուսումնասիրության և թաքնվելու համար (հավասարակշռության, շարժական խաղեր):	• Օգտագործում են բարդ, համակարգված շարժումներ դժվար խոչընդոտների դեպքում՝ ցատկ, հավասարակշռություն, պտույտներ, վազք և ուղղության փոփոխություններ): • Վերլուծում են տարածությունը, ընկալում են տարածությունը ուրիշների հարաբերությամբ (օրինակ՝ պլանավորում են բակում գանձ գտնելու երթուղի, օգտագործում են քարտեզ կամ համաձայնեցված նշաններ, տեղաշարժվում են թիմակիցների հետ միասին): • Տեղաշարժվում են դժվարին երթուղիներով և օգտագործում են «մեջտեղում», «երկայնքով», «զուգահեռաբար» բառերը: • Պնակատում են իրենց դիրքը տարածության մեջ և նկարագրում շարժման ուղղությունները:
9.4. Բառերով արտահայտվել զգայական խաղի և ակտվության ընթացքում	• Չգայական ակտիվության ընթացքում արտահայտում են հույզեր կամ ուրախություն: • Օգտագործում են պարզ բառեր՝ նկարագրելու համար, թե ինչին են դիպչում կամ ինչ են տեսնում:	• Փորձում են անվանել նյութի գույնը, ձևը և հատկությունները: • Բանավոր գնահատում են փոփոխությունները («Ես ներկեցի այն», «Ես խառնեցի այն»):	• Օգտագործում են բազմազան բառապաշար՝ զգայական փորձառությունները նկարագրելու համար: • Համեմատում են և խոսում տարբերությունների ու նմանությունների մասին: • Չգայական համատեքստում հետևում են բանավոր հրահանգներին («Գնացե՛ք այնտեղ, որտեղ կարմիր առարկան է»): • Նկարագրում են զգացողությունները բազմազան բառապաշարով (սուր հոտ, կոպիտ մակերես): • Ուսումնասիրում են նոր զգայական զգացողություններ և գիտակցում տարբերությունները:

10. Նպատակ՝ խորքային/գիտական հետազոտություն

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
10.1. Դիտարկում և տեսակավորում	- Նկատում են տեսանելի փոփոխությունները, դիտարկում են մեկ կամ երկու հատկության փոփոխությունը: - Կարող են հեշտությամբ տեսակավորել առարկաներն ըստ գույնի, չափի կամ ձևի:	- Նկատում են հաջորդականությունները և կարող են շարունակել պարզ օրինաչափությունները: - Միաժամանակ տեսակավորում են մի քանի բնութագրերով (օրինակ՝ գույն և չափս):	- Ավելի խորն են դիտարկում գործընթացները: - Նկարագրում են փոփոխությունները, այդ թվում՝ պատճառահետևանքային կապերը: - Տեսակավորում են որակական բնութագրերով (օրինակ՝ մորթի, թռիչք, բնակավայր):
10.2. Տեսնում են պատճառահետևանքային կապերը և ձևակերպում են վարկածներ	Արձագանքում են տեսողական ու ֆիզիկական փոփոխություններին (օրինակ՝ «արծաթի փոշի՝ խառնված ջրի մեջ»):	- Պատասխանում են «Ինչո՞ւ» և «Ի՞նչ կլինի, եթե...» նման հարցերին: - Փորձում են կանխատեսել հավանական արդյունքները նախքան գործողություններ ձեռնարկելը: - Փորձում են բացատրել, թե ինչ տեսան:	- Ձևակերպում են վարկածներ, ենթադրություններ են անում: - Դիտարկում են արդյունքները և համեմատում կարծիքները իրականության հետ: - Գրանցում են հետաքրքիր մանրամասներ/նկարներ/պատմություններ:
10.3. Փորձ և փորձարկում	- Հետաքրքրված են պարզ փորձարկումներով և մասնակցում են մեծահասակի աջակցությամբ: - Փորձում են երկրորդ անգամ դիպչել, ազդել և տեղադրել նյութերը՝ տարբեր արդյունքների հետազոտման նպատակով (օրինակ՝ պլաստիլին են դնում տարբեր ձևերի մեջ, սեղմում են ու կաշում է սեղանին):	- Ակտիվորեն մասնակցում են պարզ փորձերի՝ մեծահասակի օգնությամբ (օրինակ՝ լողալ-սուզվել): - Իրենք իրենց բարձրաձայն հարցեր են տալիս:	Առանց օգնության մասնակցում են պարզ փորձերի, գրանցում արդյունքները և համեմատում փոփոխությունները (օրինակ՝ լույսի փոփոխություն, ջերմաստիճանի ուսումնասիրություն):

10.4. Փաստաթղթերի հավաքում շնորհանդես	- Մեծահասակի օգնությամբ լրացնում են պարզ աղյուսակներ: - Պարզ ուրվագծեր են անում: - Անվանումներ են տալիս:	- Սկսում են տեղեկատվություն հավաքել: - Լրացնում են պարզ աղյուսակներ՝ տվյալներ հավաքելու համար, և որոշ դեպքերում մեծահասակի օգնության կարիքն ունեն: - Իրենց հայտնագործությունները ներկայացնում են բառերով կամ նկարներով:	- Փաստաթղթերով գրանցում են արդյունքները՝ հավաքում են իրեր, լուսանկարներ, պատրաստում ուրվագծեր, լրացնում աղյուսակներ: - Արդյունքներով կիսում են ուրիշների հետ, ցույց են տալիս դրանք խմբին և բացատրում:

11. Նպատակ՝ ստեղծում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
11.1. Ինքնարտահայտում տեսողական արվեստի միջոցով	- Նկարում են գծեր, պարզ ձևեր: - Անվանում են աշխատանքները: - Նկարում են տարբեր նյութերով (թուղթ, ավազ, մատներ): - Արտահայտում են հետաքրքրություն և դրական հույզեր գեղարվեստական ակտիվության ընթացքում:	- Ընտրում են գույներ և ձևեր, որոնք օգտագործում են իրենց աշխատանքներում: - Նկարագրում են իրենց աշխատանքները: - Օգտագործում են նյութերի համադրություն: Պատկերում են հիմնական մանրամասները:	- Ստեղծում են թեմատիկ աշխատանքներ: - Աշխատանքները փոխանցում են պատմություն: - Աշխատում են թեմատիկորեն: - Ցուցադրում են բարդ ունակություններ՝ ձևի ճշգրտություն, մանրամասներ:

11.2. Ինքնարտահայտում երաժշտության ու շարժման միջոցով	• Ծանոթ ռիթմերը կրկնում են ձայնով կամ շարժումով: • Չգացմունքներն արտահայտում են մարմնի շարժումների միջոցով: • Նմանակում են երգն ու պարը:	• Ստեղծում են իրենց սեփական ռիթմերն ու հորինում պարեր: • Շարժման միջոցով արտահայտում են զգացմունքներ կամ պատմություն: • Փորձնականորեն օգտագործում են ռիթմային գործիքները:	• Ստեղծում են ռիթմեր, հորինում պարեր (օրինակ՝ միանալ «Համույթի» խաղին): • Շարժումով արտահայտում են հույզեր, պատմություն, ստեղծում են շարժումով բեմադրված տեսարաններ:
11.3. Դրամատիկական/ խորհրդանշական խաղ	• Դրամատիկական և խորհրդանշական խաղի ընթացքում մարմնավորում են առօրյա գործողությունները (ուտել, քնել, զանգահարել): • Խորհրդանշականորեն են վարվում տիկնիկների կամ առարկաների հետ:	• Դերային խաղերի ժամանակ հորինում են կերպարներ: • Դրամատիկական խաղում օգտագործում են այլընտրանքային առարկաներ (գդալ՝ որպես հեռախոս):	• Խաղում են պատմությունների վրա հիմնված, բազմադերային դրամատիկական խաղեր: • Հորինում են սցենարներ ու բաշխում դերեր: • Խաղում օգտագործվում են հազվագյուտ կամ երևակայական իրադարձություններ:
11.4. Պատմել/ պատմողական ունակություններ	• Հասկանում են լսածը կամ տեսածը բառերով և կարճ նախադասություններով: • Պատմում են հատվածներով:	• Կարճ պատմություններ են պատմում գործողությունների հաջորդականությամբ: • Փորձում են նկարագրել որևէ կերպար կամ միջավայր:	• Պատմությունը կառուցվածքային է (սկիզբ, միջին մաս, վերջ): • Պատմում են իրենց հորինած պատմությունները:
11.5. Կառուցում	• Կառուցում են պարզ կոնստրուկցիաներ: • Պահպանում են տարրական համաչափությունը (օրինակ՝ նույն գույնի կամ չափի խորանարդը տեղադրված է աշտարակի երկու կողմերում):	• Կառուցում են կառույցներ տարբեր նյութերից (օրինակ՝ քաղաք, կամուրջ): • Կառույցների միջոցով արտահայտում են իրենց մտքերը:	• Ստեղծում են թեմատիկ, կոմպլեքսային կառույցներ՝ օգտագործելով բազմազան նյութեր: • Բացատրում և պատմում են դրանց կառուցվածքների մասին:

12. Նպատակը՝ խնդիրների լուծում

Կարողություն	2-3 տարեկան	3-5 տարեկան	5-6 տարեկան
12.1. Խնդրի բացահայտում և նկարագրություն	Ժեստերով կամ բառերով մատնանշում են խնդիրը («Չկարողացա բացել այն», « Չախողվեց»):	Բանավոր կերպով ներկայացնում են խնդիրը («Չկարողացա հավաքել», «Չի տեղավորվում»):	ճշգրիտ գնահատում են խնդրի էությունն ու նախապայմանը («Այս մասը չափազանց մեծ է, այն չի տեղավորվի»):
12.2. Լուծում գտնելը և փորձելը	Կրկնում են գործողությունը կամ օգնություն խնդրում:	- Փոխում են իրենց մոտեցումը կամ օգտագործում են այլ միջոցներ (այլ կերպ են դասավորում, խնդրում են գործիք կամ օգնություն): - Համեմատում են երկու լուծումները և ընտրում ավելի լավը (սա ավելի լավն է, ավելի երկար է):	- Գործողությունների պլանավորում են: - Վեր են լուծում տարբեր լուծումների արդյունավետությունը:
12.3. Պատճառահետևանքային կապերի դիտարկում և վերլուծություն	- Նկատում են պարզ հետևանքներ (« Նետեցի՝ ընկավ»): - Նկատում են միայն ակնհայտ տարբերությունները (մեծ/փոքր):	Սկսում են փնտրել պատճառը («Ընկավ, որովհետև մեծ է»):	- Բացատրում են պատճառահետևանքային կապերը: - Կանխատեսում և քննարկում են տարբերակներ (դա չի ստացվի):
12.4. Քանակական և տարածական մտածողությունը խնդիրների լուծման մեջ	Օգտագործում են տարածական պարզ տերմիններ («ներսում», «վերևում»):	Խնդիրներ լուծելիս համեմատում են չափերը, ձևերը կամ քանակները:	Խնդիրները լուծելու համար հաշվում, համեմատում և օգտագործում են տարածական ռազմավարություններ և օրինաչափություններ:

განათლების, მეცნიერებისა და
ახალგაზრდობის სამინისტრო

Այս მեթოդական ուղեցույցը թարմացված
տարբերակով մշակվել է Սան Դիեգոյի պետական
համալսարանի (SDSU) կողմից:

Աշխատությունը կատարվել է Վրաստանի կրթության,
գիտության և երիտասարդության նախարարության
կողմից իրականացվող «Նորարարության, ներառման
և որակի նախագիծ - Վրաստան I2Q (WB)» ծրագրի
շրջանակում՝ Համաշխարհային բանկի ֆինանսական
աջակցությամբ:

